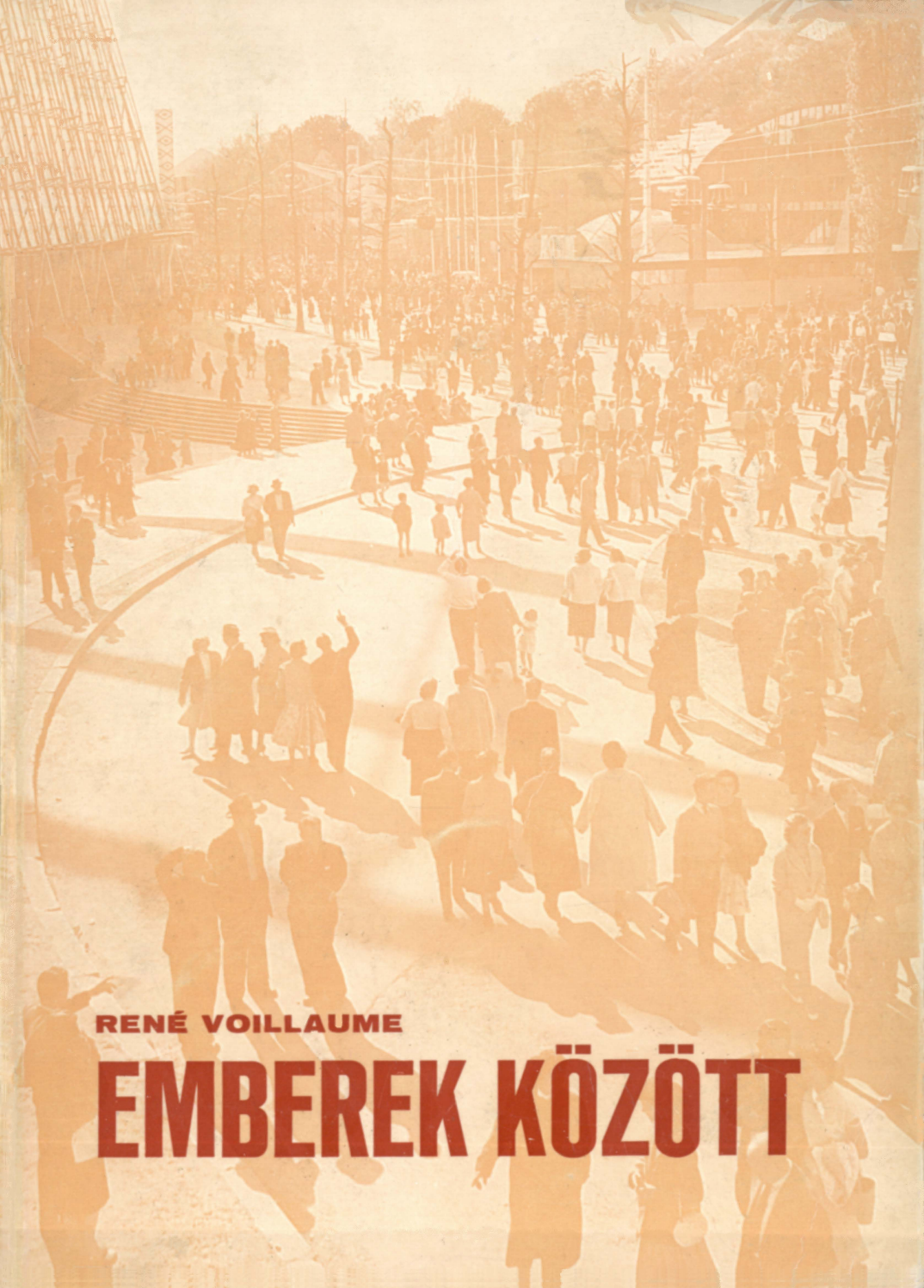

RENÉ VOILLAUME

EMBEREK KÖZÖTT

EMBEREK KÖZÖTT

RENÉ VOILLAUME

EMBEREK KÖZÖTT

FOUCAULD KÁROLY TESTVÉR LELKISÉGE

M. ZVEKANOVIĆ
SZABADKAI MEGYÉSPÜSPÖK
AJÁNLÁSÁVAL

1969

A francia eredeti mű címe és kiadója:

AU COEUR DES MASSES
LES ÉDITIONS DU CERF, PARIS

Magyarra fordította:

BARTÓCZ ILONA †

A magyar kiadás jogát átengedte
az OPUS MYSTICI CORPORIS Kiadó, Bécs,
további kiadás jogát fenntartjuk.

A Szabadkai Egyházmegye 154/1969. sz. jóváhagyásával.
Kiadja az újvidéki Szűz Mária nevéről elnevezett Róm. Kat. Plébánia Hivatal, Novi Sad, Katolička porta 3. • Kiadásért felel: msgr. Csipak Ferenc, apostoli protonotárius, Novi Sad, Katolička porta 3. • Lektorálás, technikai előkészítés és részletes tartalommutató: Pásztor János és Huzsvár László • Korrektor Móricz Rózsa • Készült a Forum Lap- és Könyvkiadó Vállalat nyomdájában. Novi Sad. Vojvode Mišića 1.

Foucauld Károly atya testvéri közösségeinek belső életéről és munkásságáról szól ez a könyv. Egyházmegyénkben magyar nyelven az első. Örömmel teszek eleget a kiadó kérésének és szívesen írok bevezetőt a könyvhöz ezért is. Még inkább erre indít a tartalmi szempont. Egy élet tanúbizonyságát ajánlhatom minden jóakaratú olvasónak.

Ilyen könyv ajánlást érdemel. Érdekes előadásmódja, szép nyelvezete vagy nyomdatechnikai kivitele miatt talán? Lehet ezért is. Ez azonban másokra tartozik. Tartalma, időszerűsége és emberközelsége miatt ajánlom. Oldalain visszatükröződik, kibontakozik az olvasó előtt Foucauld atya életútja, gondolatai és életműve. Keresés és rátalálás, bolyongás és elbékélés: éppen az tárul elénk egy lelkiségből, amire a technikailag fejlett világban napjaink emberének szüksége van, és igényének is kellene lennie. Tökéletes önátadás és elmélkedő imában való egyesülés Krisztussal, ami az eucharisztikus egybekapcsolódásban izzik fel csúcspontjáig. Ezért lángolt Károly atyában az Eucharisztia iránti gyermeki szeretet és odaadás, amely a valóságosan jelen levő Istennek szólt, de Testvérnek is, hovatovább minden embertestvérnek, a megannyi isteni képmásnak, akikben megváltói küldetését folytatja Krisztus. Foucauld Károly atya átlehelte a maga életszemléletét követőibe: „Jézus Kis Testvérei" és „Jézus Kis Nővérei" életébe. Mindez belefér ebbe az egy szóba: szolgálat.

Létezik-e szebb életeszmény ember számára? A világi hivatásban élő ember, csakúgy mint az, aki jézusi hívásra embertestvéreiért tevékenykedik, helyezhet-e maga elé felemelőbb célt? Lehet-e ennél időszerűbb életeszménye az egyéni jogokért és a személyi szabadságért küzdő világnak? Azoknak, akik a fejlődésben elmaradt népek jogaiért harcolnak? A szegényekért és nyomorgókért, az elnyomottakért és kisemmizettekért, a bolyongókért és elveszettekért küzdőknek? A zsinati, pápai és más egyházi megnyilvánulások okmányai megannyiszor körvonalazták az elveket. Foucauld Károly atya megvalósította őket életében. Napjainkban

ismételten valóra váltja kistestvéreiben. Nem hiába került hetedszer is kiadásra Franciaországban ez a mű. Az utolsó kiadás 70 ezer példányszámban kelt el. Mind több fordítása látott napvilágot. Íme, magyarul is megjelent.

Ajánlást érdemel e könyv. Vedd a kezedbe testvér és nővér, ajánlom: olvasd! És gondolkozz el sorai felett. Ha úgy éreznéd a szívedben, hogy jóra indít, csak ennyit mondok: „Menj és tégy hasonlóképpen" (Lk. 10,37). Hivatásod szerint, fenntartás nélkül, készséggel és odaadóan!

És ha semmit nem éreznél? Csukd be a könyvet, de add oda embertestvérednek.

Atyád és testvéred
† Zvekanović Mátyás
szabadkai megyéspüspök

TARTALOM

Első rész

JÉZUS KIS TESTVÉRÉNEK HIVATÁSA — — — — — 13

I Foucauld atya és Jézus Kis Testvérei — — — — — 15
II Üzenet Beni Abbès-ből — — — — — — — 41
III Üzenet Mar-Eliasból — — — — — — — — 61
IV A szegények imája — — — — — — — — 77

Második rész

NÁZÁRET ÉS FOUCAULD ATYA — — — — — 97

I Názáret misztériuma — — — — — — — — 99
II Hogyan fedezte fel és hogyan élte át Foucauld atya Názáret misztériumát — — — — — — — 105
III Foucauld atya remeteségei és testvériségei — — — 119
IV Názáret mint szerzetesi életforma — — — — — 135

Harmadik rész

A TESTVÉRISÉGEK ESZMÉNYE — — — — — 149

I Jézus kis testvérei — — — — — — — — 151
II Jézus munkatársai a megváltásban — — — — 157
III Az imádság állandó megbízottjai — — — — — 169
IV Gyakorlatok és liturgia — — — — — — — 187
V A testvériség aszkézise — — — — — — — 201
VI Szegénység — — — — — — — — — 219
VII Munka — — — — — — — — — — 237
VIII Teológia, szellemi élet és evangéliumi tökéletesség — 253

IX Szent tisztaság — égi szerelem — — — — — 273
X Engedelmesség — — — — — — — — 293
XI Papok mint kistestvérek — — — — — — 315

Negyedik rész

LEVELEK A TESTVÉRISÉGEKHEZ — — — — — 329
I A szeretet egysége — — — — — — — — 331
II Vívódó szeretet — — — — — — — — 351
III Názáret — — — — — — — — — 359
IV Szegénység és szeretet — — — — — — 367
V Karácsony — — — — — — — — — 373

RÉSZLETES TARTALOMMUTATÓ — — — — — 383

ELŐSZÓ

E könyv lapjain „Jézus Kis Testvérei" számára írt rendi elöljárójuk. A nekik szóló konferencia-beszédeket, körleveleket örökítette meg és gyűjtötte egybe. Megérzik rajtuk a testvéries érintkezés hangja. Ez teszi ezt az írást oly vonzóvá, oly hatásossá. Több mint egyszerű könyv: egy élet tanúbizonysága.

Behatolunk a testvéri közösségek belső életébe. Foucauld atya lelke maga az, amelyet felfedezünk lelki fiaiban. Amióta — öt éve — közelről megfigyelhetem Jézus Kis Testvéreit és Nővéreit —, arra a meggyőződésre jutottam, hogy a modern világ számára nagy kegyelem rejlik Jézusról nevezett Károly atya üzenetében. Ezért igen örülök, hogy e konferencia-beszédek könyvalakban megjelentek. Hiszen mindenkihez szólnak, akiknek belső igényük, hogy szeressék az Urat és szolgáljanak Neki.

„Jelen lenni Isten számára, jelen lenni az emberek számára" — ebben a pár szóban foglalható össze a Szahara remetéjének lelkisége. Megtalálható nála az imádság iránti mélységes érzék, a szenvedélyes Krisztus-keresés. Egész életének lényege az „Igen Szeretett Testvérére és Urára, Jézusra" vetett tekintet, a Vele való baráti kapcsolat. Jól tudta, hogy Krisztus jelen van az emberekben, testvéreiben, akiket szeret, akik között él mint egy közülük. Szenvedéseiket meg akarta osztani. Ezért érezte szükségét ez a nagy kontempláló, annak, hogy jelen legyen testvérei közt, hogy magára vállalja munkás életüket, hogy részt kérjen szenvedéseikből. Ebben a jelenlétben nincs semmi erőltetettség, ez inkább baráti önfelajánlás. Nem zár ki senkit. Károly atya a „Mindenki Kis Testvére". Különösen gyengéd a legkisebbek, a legszegényebbek, a legelhagyatottabbak iránt. Az emberekkel való ily szellemű kapcsolatában Foucauld atya lelki táplálékot talál Istennel egyesülő életéhez. Vajon nem kötelessége mindazok helyett hinni, remélni és szeretni, akiket imádságos szívében hordoz, és akiknek szánni való a szegénysége, mert nincs bennük hit, remény és szeretet?

Mennyire apostolnak való lelkiség ez! Neki is hűségesen

kell ragaszkodnia e kettős jelenléthez. Jelen lenni Isten számára: hiszen legfőbb célja Isten dicsőségének szolgálata, és vajon remélhet-e gyümölcsöket munkájához anélkül, hogy egyesülne Jézus Krisztussal? — Jelen lenni az emberek számára: akikhez küldetett és akik őt várják. Jelen lenni mint barát, önmagát felajánlva mindenkinek (hiszen a szeretetnek ezt a formáját igénylik az emberek), de olyan jelenléttel, amely természetfölötti szereteten alapszik, magán az Úr Jézus Szívével való szeretetközösségen.

Foucauld atya hivatása Krisztus követése, utánozva Őt rejtett életének misztériumában —, az apostol hivatása utánozni Őt nyilvános életének misztériumában. Az Úrnak szeretete űzi, hajtja az egyiket is, a másikat is, és Károly Testvér lelkisége annyira egyszerű, annyira a lényegre szorítkozó, hogy igen megfelel az egyiknek is, a másiknak is. Távol van attól, hogy eltérítse az apostolt tevékenységétől, sőt teljes bevetésre ösztönzi; ugyanakkor megőrzi minden eltévelyedéstől. Mint a kontemplálónak, az apostolnak is szükséges megérteni az imádság elsőbbségét, tapasztalatból tudni, hogy mit jelent „együtt megváltani Jézussal". Hiszen korunkban oly nagy a veszély, hogy nem hisznek többé a rejtett ima értékében és önfeláldozásunk megváltó jelentőségében. Mint a kontemplálónak, az apostolnak is feltétlenül szükséges az Istennel egyesült élet feltételeit elsajátítani: tökéletes őszinteség, teljes önkiüresítés, radikális lemondás és így tovább.

Foucauld atya lelkiségének másik vonásához érkeztünk itt: ez az Evangélium becsületes, őszinte elfogadása, az egész Evangéliumé, hogy az teljesen áthassa életét. Ez Jézusról nevezett Károly atya számára a szeretet követelménye: „A Krisztus-követés mértéke a szeretet mértéke." Ismeretes mennyire felkarolta Mesterének szegénységét: „Uram Jézus, milyen hamar szegény lesz az, aki Téged teljes szívéből szeret és nem tudja elviselni, hogy gazdagabb legyen, mint Igen Szeretett Testvére és Ura." Meg akarja osztani az Úr munkáját, megaláztatásait, szenvedését. Nemde kortársaink különös igénye ez a becsületes őszinteség, ez az abszolut mindent-adás önfelajánlásuk során? Úgy érzik, hogy ha Istennek kell valamit adni, akkor mindent oda kell adnunk neki.

Bárcsak sok pap, szerzetes és világi apostol olvasná ezt a könyvet. Sokak számára talán eszköz lesz Isten kezében, amelyet felhasznál, hogy meghallassa szeretetének hívását. Ezért említettem az előbb: Istennek nagy kegyelme rejlik a modern világ számára Foucauld atya üzenetében.

† Charles de Provenchères
Aix, Arles és Embrun érseke

Jézus mindvégig názáreti életre rendelt téged: ahogy számára, számodra is, csak kivételes időszak lehet a missziósmunka, és a magányba vonulás. Vállald bármelyiket, valahányszor ő félreérthetetlenül úgy kívánja; de térj vissza a názáreti életbe, mihelyt nincs veled egyéb terve.

(...)[1] *Akár egyedül, akár néhány testvéreddel élsz, mindig és mindenben a názáreti életeszmény lebegjen szemed előtt, a maga egyszerűségében és nagyvonalúságában (...) Ahogy a Názáretinek — semmi habitusod —, ahogy a Názáretinek, neked se legyen klauzúrád; ahogy a Názáreti — te is élj település közelében, elvegyülve az emberek között; ahogy a názáreti Jézus — dolgozz te is legalább napi nyolc órát (testi munkát vagy egyebet, de lehetőleg kétkezi munkát); s végezetül, ahogy a názáreti Jézusnak se volt — se nagy földed, se nagy házad, se semmiféle bőséged ne legyen; mindenben, még az adakozásban is légy szegény. Egyszóval mindenben: a názáreti Jézus (...).*

Ne szervezz hát sose, egyszerűen készíts szállást Jézus Kis Testvérei számára. Ha egyedül élsz, élj úgy, mintha mindörökre a magány lenne a sorsod, ha meg két-három társaddal, vagy néhányadmagaddal, akkor is tégy úgy, mintha sohase lehetnétek többen. Imádkozzál, mint Jézus, annyit mint Jézus, s ahogy ő, szánj bőséges időt az imára, s mint ő, szánj bőséges időt a kétkezi munkára, ami éppen nem az imától elvont, hanem imának szentelt idő. Naponta hűségesen mond el a breviáriumot és a rózsafüzért. Szeresd Jézust teljes szívedből..., s iránta való szeretetből felebarátodat, mint önmagadat. A názáreti élet mindenütt megvalósítható: éld ott, ahol felebarátodért a legtöbbet tehetsz.

---

[1] A zárójelek azokra a részekre utalnak, melyeket rövidség kedvéért elhagytunk. Az idézett naplókivonatot Károly testvér Beni Abbèsben, 1905. július 22-én, abban az időpontban írta, mikor életformája megváltoztatására határozta el magát. Az atya mind ez ideig az 1899-ben kelt „Jézus Szíve Kis Testvéreinek Szabályzata" szerint igyekezett élni. Akkoriban azonban úgy látta, hogy a fejlődésnek ez csak ideiglenes, a körülmények által diktált szakasza, s addig tart, „míg megalakul a „Jézus Kis Testvéreinek Kongregációja". Valójában ekkoriban tért rá, s nem minden habozás nélkül, arra az útra, melyen haláláig haladt, s mely küldetése eredeti részének megvalósítását jelentette.

ELSŐ RÉSZ

JÉZUS KIS TESTVÉRÉNEK HIVATÁSA

I.

FOUCAULD ATYA ÉS JÉZUS KIS TESTVÉREI

1905. január 14. — *„Jézus azt akarja, hogy kettős családja megalapításán munkálkodjam... könyörgéseim, önfeláldozásom, életem megszentelése, s mindenekfelett iránta való szeretetem jegyében."*

Több mint harminc éve annak, hogy az atya egyedül, övéitől elárulva, holtan roskadt össze hoggari remetesége küszöbén. S íme, kettős családjának, a Kis Testvérek és Kis Nővérek családjának ma több mint hatszáz tagja van. Fiai és leányai alig olvashatják megindultság nélkül e sorokat, melyek testvériségeik, mintegy születési bizonyítványai. Igaz, ő már nem élt, mire fogadhatta, és útjukon eligazíthatta volna első tanítványait, amikor azok megjöttek, hogy maga köré gyűjtve bemutassa őket az egyháznak. De melyik alapító vetette nálánál mélyebbre az eljövendő termékenység magvait? Közvetlenül a testvériségek gyökerénél — mintegy örök figyelmeztetőül az életüket tápláló nedvekre — a lemondás, a csendes önmegvetés és a fenntartás nélküli odaadás kincse rejtezik. Hogy valódi alapot vethessen, Foucauld atyának — úgy tűnik — tervei legkisebb, látható sikeréről is le kellett mondania: miközben ma már világos, hogy Foucauld atya épp szeretetének ebben a végső áttetszőségében nemzette jövendő alapításait, s épp azáltal, hogy lemondott legjogosabb álmáról — ami pedig nem csekély hősiességet követelt épp tőle —, arról, hogy még életében lehessenek kistestvérei, akik azután úgy szeressék Jézust, ahogyan ő szerette. *„Jézus azt akarja, hogy kettős családja megalapításán munkálkodjam... könyörgéseim, önfelál-*

dozásom, életem megszentelése, halálom, s mindenekfelett iránta való szeretetem jegyében..."

A sivatag apostolát ma már mind többen ismerik, és sugárzása fokozatosan elhatol a legkülönbözőbb társadalmi körökbe és országokba. E poszthumusz dicső fénye azonban nem feledtetheti velünk, hogy életében és halálában mi is volt apostoli munkásságának mérlege: emberi ész számára tökéletes kudarc. Ma is hallom annak az újságírónak méltatlankodó, tiltakozó hangját, akivel a hoggari remete sorsáról beszéltem. „Micsoda kudarc az élete, a tuaregek valójában sohasem értették meg őt. Nem voltak méltók rá. Mire szolgált hát az élete? Milyen nyomot hagyott a pusztaságban? Mennyi eltékozolt erkölcsi gazdagság!..." S ez való igaz volna, ha élete termékenyítő erejét azonnali hatásában akarnánk lemérni. Néhány évvel halála után ugyan mi maradt sivatagi munkásságából? Semmi, vagy szinte semmi. Elárvult remeteségei, a Beni Abbès-i kápolnában alapított korán-iskola, meghitt barátai, hősies szentségének tanúi — mindez veszendőbe megy, ködös erkölcsi középszerűséggé süllyed.

Foucauld atya tanítványainak mindig gondolni kell e kemény és súlyos leckére. Nekik le kell mondani minden lemérhető sikerről és vállalni életük látszólagos haszontalanságát, sőt — az emberiség elárult és keresztre vont Megváltóját követve — nekik egyenesen szeretni kell e kudarcot, hiszen ebből sarjadnak ki mai testvériségeik. E testvériségek sohasem feledkeznek meg alapítólevelükről, s hogy eredetileg miféle szellemi anyagból gyúrták őket. Nem pusztán gyümölcsei ők Foucauld atya vérének és áldozatának: nekik maguknak is folytatni kell munkáját, és az ő szellemében kell élniük. Ennek bemutatására, az alábbiakban igyekszünk konkrét párhuzamot vonni Foucauld atya Tamanrasset-ben megélt eszméje és a mód között, ahogyan azt napjainkban törekszenek megvalósítani a kistestvérek.

*
* *

Károly testvért, Hoggarban éppúgy mint Beni Abbès-ben vagy Názáretben, mindig és mindenekfölött Krisztus szenvedélyes szeretete vezette. Ha ezt szem elől tévesztenénk, nem értenénk meg őt, aki megtérése pillanatától felfedezte Jézus személyét, és önzetlenül neki áldozta magát. E barátsága Istennel, a megtestesült Igével, aki olyan közeli és távoli egyszerre, emberségében közvetlen,

istenségében felfoghatatlan, ez az állandó és szeretetteljes életközössége azzal, akit végtelen tisztelettel és valódi gyengédséggel „Jézusának, szeretett Testvérének és Urának" nevez — e barátság volt életének egyetlen és valódi értelme, hiába is kutatnánk egyéb után. Minden külső tevékenysége, legkisebb megnyilvánulása is Jézus követésének vágyából ered. Károly testvér e szeretet magányában, mintegy bezárva viszi magával mindenüvé e magányt. Azokon a napokon, mikor tuareg barátai szinte minden percét igénybe veszik, ez a jelenlét, amikor testvéreinek adja őt, egyúttal el is választja tőlük, s bezárja a titokzatos magányba, melyet minden Istenével egyesült teremtmény magában hordoz. Tamanrasset-ben éppúgy mint Beni Abbès-ben és Názáretben, Károly testvér hosszú órákat töltött az oltáriszentségi Jézus színe előtt. Vele él agyagházában, s mint barát a baráttal, vele van állandó dialógusban a hosszú éjszakák során, vagy amikor a sivatagot járja. Istenszeretete olyan mély gyökeret eresztett, olyan erősen és szilárdan élt benne, hogy kevésbé érezte parancsoló szükségszerűségnek, hogy a szentségi jelenlétben mintegy táplálékot keressen. Károly testvér hat éven keresztül nem tarthatott Oltáriszentséget a tabernákulumában. Mihelyt azonban engedélyt kapott rá, az Oltáriszentség ott áll egyszerű faoltárán, kunyhója keskeny folyosójának végében. Szentélyét csak egy függöny választja el a munkaasztalától, tábori ágyától, s attól a helyiségtől, ahol barátait fogadta. Később, mikor sorsa beteljesedett, s Jézus kistestvére holtan terült el a homokban, a Szentostyát hiába keresték a tabernákulumban, ott hevert halott barátja mellett, mintha Isten így kívánta volna megpecsételni azt a megbonthatatlan barátságot, amely a szentségi Jézust és szolgáját a halálon túl is egyesítette. Ez persze jelkép csupán, mégis hűen fejezi ki Foucauld atya életének valóságos tartalmát.

* * *

A barátság mindenkor egymás gondjának-bajának, egymás sorsának lehető legteljesebb megosztására ösztönöz. Jézus lényege szerint Üdvözítő, Közbenjáró, Megváltó; műve elsőrendűen az emberiségnek kínok árán, és a kereszt megaláztatásában történt megváltása. Jézusról nevezett Károly testvér is részesülni kívánt tehát ebben a gyötrelmes műben, „Jézus munkájában", hogy tulajdon szavával éljünk. E szoros „együttműködés" Foucauld atya

számára a szakadatlan imádságot, az emberiségért való örökös könyörgést, de mindenekfelett az önfeláldozást, a mások szenvedésében való osztozást jelentette.[1] Semmi sem valóságosabb, semmi sem konkrétabb életében, mint részvétele a megváltás művében. Részvételét ugyanazok az árnyalatok jellemzik, ugyanazokat a megbotránkoztató eszközöket és ugyanazt az utat választja, mint Jézus: a tehetetlenséget, a gyengeséget, a látszólagos kudarcot, a megaláztatást. És mint ahogyan a golgotai nap estéjén Jézus az emberek szemében kudarccal végezte életét, Foucauld atyával is hasonlóképp történt. Mégis: ez volt élete legfőbb vállalkozása, Jézussal való egyesülésének gyümölcse, amire — mivel láthatatlan volt — senki ügyet sem vetett Tamanrasset-ben, egyedül Isten előtt és Foucauld atya szemében ért mindennél többet. Az emberek, minden ember, hőn szeretett tuaregjeinek[2] és még annyi mindenki másnak a megváltását, testvériségeinek megszületését, tanítványainak elhivatottságát, mindezt határtalan apostoli ambícióval, szeretetének mértékében kívánja kieszközölni: „könyörgései, önmaga feláldozása, halála és élete megszentelése árán." Ime, ez adja meg Foucauld Atya tamanrasset-i életének legfőbb értékét, még ha nem is látszik első pillantásra ilyen világosan. Erősen kellett hangsúlyoznunk e lényeges vonást, mely minden embernél, kivált egy szent esetében nagyon fontos: az Istennel való személyes kapcsolat. Károly testvér csakugyan hű és jó „munkatársa" kívánt lenni az imádkozó és szenvedő Jézusnak. Életére — szentesítve Istennel való együttműködését — így került rá az isteni megváltás törvénykönyvének pecsétje: a bukás lett életműve legfőbb beteljesítője.

Szeretete, mely oly hevesen izzott Foucauld atya szívében, az emberek, tuaregjei iránt, kétségtelenül beérhette volna ennyivel. Már ez is micsoda teljesség lehetett! Mi szüksége volt hát elhagynia názáreti kunyhóját, majd Beni Abbès-i házát, hogy eljöjjön „kék barátai" közé, velük éljen, szolgájuk legyen? Imájával és

---

[1] „Jézus azért jött, hogy megváltson bennünket. Egyetlen jegyesünk példájára nekünk is legfőbb feladatunk a lelkek megmentése; az, hogy szolgálva és életünket adva szabadulásukért munkálkodjunk üdvösségükért." (1910. aug. 15.) Ezért ég lelkében „a szenvedés vágya... így kívánok osztozni — bármennyire semmi vagyok is — Jézus munkájában, áldozatul vele együtt ajánlva föl magamat az emberek megszentelődéséért."

[2] „Teljes lelkemből könyörgök hozzád a tuaregek megtéréséért. Neked ajánlom értük egész életemet." (Naplójegyzet, 1904. május 17.)

áldozatával vajon nem szolgálhatta volna üdvösségüket még hatékonyabban távoli magányában? Károly testvér azonban belső hivatása mellett még egy másik megbízatást is kapott Krisztustól: tamanrasset-i életét vizsgálva, éppen ezt próbáljuk megérteni.

*
* *

Hoggarba érkezve, az atya Tamanrasset-ben a falu közelében rakat kunyhót magának. A környék lakóit nemhogy kerülte volna, de egyenesen közeledett hozzájuk, kereste velük a kapcsolatot, látogatta őket. Körutakat tervezett, hogy azokat a törzseket is megismerje, melyek talán idegenkedtek tőle. Szomszédainak, látogatóinak mindig rendelkezésére állt. Barátjuk volt, akit nappal és éjszaka minden órában megtalálhattak. Amikor otthon van, mindig elérhető, akár a munkaasztalánál dolgozik, akár a kápolnájában imádkozik; s mivel csak egyetlen helyisége van, semmi sem védi meg az alkalmatlankodóktól. Ahhoz, hogy megértsük, mennyire kiszolgáltatta magát mindenkinek, hogy a szó szoros értelmében „elemésszék", ismernünk kellene ezeknek a darabos nomádoknak a természetét. Félénkségnek vagy elfogultságnak az árnyéka sincs bennük, főúri otthonossággal, gyerek módjára vidámak és tapintatlanok, kíváncsiak és tolakodók, mint a primitívek. Hamarosan észrevették, hogy az atya — legnagyobb ámulatukra — azonnal jött, mihelyt hívták, anélkül, hogy egy pillanatra is megvárakoztatta volna őket. Így volt ez — tudjuk — már Beni Abbès-ben is, ha mindjárt hálaadását kellett is megszakítania: „Bármilyen korán kezdek is hozzá, hálaadásom közben legalább háromszor-négyszer hívatnak." (1902. aug. 29.) Az engedékenységnek ilyen foka elképesztő olyan valaki részéről, aki természete szerint gondosan ügyelt minden egyes percére, s idejét a legaprólékosabban beosztotta. Tamanrasset-ben, Jézusról nevezett Károly testvért a szó szoros értelmében elevenen „felfalták".

Számára azonban nemcsak arról volt szó, hogy a vendégszeretetet gyakorolja, szívességet tegyen, vagy betegeket ápoljon. Szeretetének e külső, bár nagyon is valóságos megnyilvánulásain túl; ahogyan tuaregjeinek odaajándékozta magát, mindennél sokkalta messzebbre megy. Igyekszik behatolni hagyományaik, szokásaik és nyelvük titkaiba, melyek mintegy visszfényei lelküknek. Ideje java részét a tamaszk nyelvtan és szótár megszerkesztésére, szó-

lásmondások és a népköltészet gyűjtésére fordítja; se idejével, se erejével nem takarékoskodik e célja érdekében. Hoggar lakosai még ma is emlékeznek rá, hogy a „marabut" tökéletesebben beszélte nyelvüket, mint ők maguk. Ez a nyelvészeti munka gyakran túlterhelte. Olykor panaszkodott is miatta, főképp, mert akadályozta kétkezi munkájában, ami pedig számára azonos volt a szegénység életformájával. Ugyanakkor egy pillanatra se habozott nyelvészeti tanulmányait elsőrendű föladatának tekinteni. Az eljövendő misszionáriusok számára így kívánta biztosítani az ország nyelvének mielőbbi elsajátítását, valamint azt, hogy ő maga minél alaposabb betekintést nyerjen a bennszülöttek lelki világába. Mivel szereti őket, meg akarja ismerni „az ő tuareg barátait" — ahogy mondani szokta. Itt mindjárt megemlítenénk néhány jellegzetes esetet, mint amilyen Aménokal Moussa Ag Amastane iránti barátsága, aki mindig oly szívesen kérte ki az atya tanácsát. Károly testvér füzeteiben ma is olvashatók azok a passzusok, amelyekben gondosan följegyezte, mit is kell Moussanak mondania legközelebbi látogatásakor. Így pontos képünk van arról, miből állhatott a két barát beszélgetése; az atya nem tétovázott tanácsokat, sőt parancsokat adni Aménokalnak, hogy főnöki tisztjét minél igazságosabban gyakorolja. Hasonlóképp feledhetetlen az az atyai szeretet, amit az ifjú Ouksem iránt tanúsított, akivel valóban fiaként bánt, s aki franciaországi útjára is elkísérte őt. De példának talán elég is ennyi, hogy világosan láthassuk, milyen szinten szövődtek az atya kapcsolatai Hoggar lakosaival. Valódi barátságok voltak ezek, a szeretet által teremtett egyenrangúság alapján.

Foucauld atya mindent megtett, hogy Hoggarban helybelinek számítson, s ezt, amennyire csak lehetett, el is érte. Hivatása tehát a nép közötti jelenlét volt, hogy e jelenlét tegyen tanúságot Krisztus szeretetéről. Tudjuk, hivatásának tartotta életével „világgá kiáltani" az evangéliumot, és testvériségei legfőbb céljául is azt tűzte ki, hogy csendben, az evangéliumi erények gyakorlásával, életük példájával prédikáljanak. Ezért akart Károly testvér nemcsak a nép közelében, hanem közöttük elvegyülve élni; úgy öltözködik, úgy lakik és úgy is viselkedik, hogy velük élve csakugyan egy legyen közülük. Ez az eszméje olyan erős és határozott, hogy érdekében kistestvéreinek szabályzatát is tétovázás nélkül megváltoztatja: nem gondol többé népes testvériségekre, inkább kis

létszámúakat szeretne, s nem csupán a szegénység kedvéért,[1] hanem, hogy ily módon a testvérek közelebb kerülhessenek az emberekhez. *„Jó dolog egyedül élni. Akkor az ember úgy is hat, ha keveset tesz, mivel idővel maga is helybelinek számít. Elérhető és kicsiny lesz."*

Elérhetővé és kicsinnyé válni: teljes program ez, s könnyen fölfoghatjuk, milyen mértékben kötelez el egy életet. De vajon túl a csendes tanúságtételen, nincs valami más is Károly testvér küldetésében? Úgy gondoljuk, igen. 1911-es regulájában megjegyzi, hogy a testvérek vállalhatnak előkészítő apostoli munkát, de később át kell adniok helyüket az egyházi beosztású misszionáriusoknak; s indoklásul mindjárt megemlíti a kis testvériségeket, melyek „a lelkek üdvössége érdekében sokkal többet tehetnek, tekintettel a megtérítendő hitetlen országok hatalmas kiterjedésére". Másrészt látjuk, hogy az atya mennyire törődött mindazzal, ami szolgálatára lehetett szomszédainak vagy hozzájárulhatott a lakosság életszínvonalának emeléséhez. Megtanítja az asszonyokat kötni, varrótűket ajándékoz nekik; szerzetesek és szerzetesnők letelepítését tervezi; népnevelő iskolák szervezését forgatja fejében. Minden érdekli, ami a tuaregek országában történik, legyen az útépítés, az első autók megérkezése, vagy akár a közigazgatás működése.

Az igazságosság szellemében, s mindenkor a tuaregek érdekeit tekintve keresi az együttműködést a vidék kormányzásával megbízott katonatisztekkel. Erélyesen föl mer lépni a lakosság jogainak védelmében, akár a meglehetősen távolról és idegenként működő közigazgatással, akár a „rezzuk" garázda bandáival szemben, kik elhajtják a falvak nyájait.

Egyszóval lelke legmélyéig tuareggé vált. Maradéktalanul nekik áldozza magát, nemcsak szellemi, de merő emberi vonatkozásokban is, mivel tudja, hogy a keresztény életet örök szálak kötik mindahhoz, ami emberi.

Mindez egyszerű és világos Károly testvér előtt: maga is tuareg lett, egy a sok közül, alázatos testvér, egyszerű barát, ki a többieknél semmiben sem érzi magát különbnek. S ebben az egyszerűségében végig megmaradva, amennyire csak erejéből tellett, igyekezett mindinkább megértetni és megszerettetni muzulmánjaival az evangéliumot.

---

[1] „Csak kis testvériségeket alkotni... a népes kolostorok csaknem szükségszerűen nyernek olyan anyagi jelentőséget, mely akadályozza, hogy vállaljuk a gyalázatot és az alázatosságot."

De mindezek közepette mi lesz alapítási tervével? Vajon rendi szabályzatának a megfogalmazásával sikerült-e neki újfajta apostolkodásának szellemét megörökítenie, hasonlatosan ahhoz, ahogy hivatásának első két elemét félreérthetetlenül kifejezésre juttatta? Mert minden bizonnyal van valami új abban, ahogyan *ő „élete egészével"* prédikálta az evangéliumot.

Jézusról nevezett Károly testvér tudta határozottan, hogy a Kis Testvérek és Kis Nővérek kettős családjának megalapítása a fő feladata, de azt is tudta, hogy tanítványai jelentkezését ő már nem éri meg. *„Jézus azt akarja, hogy kettős családja megalapításán munkálkodjam, könyörgéseim, önfeláldozásom, életem megszentelése, halálom, s mindenek felett iránta való szeretetem jegyében."*

Előre megérezte közeli halálát. Lelke mélyén sejtette azt is, miféle vég vár rá, és vágyakozott utána. Szó szerint ezt írta: *„Számolj vele, hogy vértanúként kell meghalnod, mezítelenül elterülve a földön, kifosztottan és fölismerhetetlenül, vérző sebektől borítva, fájdalmas és erőszakos halállal."*

Isten azt kívánta tőle, mondjon le egyetlen és alázatos kívánságáról, hogy legalább egy társa akadjon, aki megkezdett művét folytassa, Isten megtagadta tőle e vágy teljesítését, így kényszerítve szolgáját, hogy épp végső hitvallásával adjon életet fiainak és leányainak, s épp azzal, hogy minden látszat ellenére hisz eljövetelükben. Ahogy egykoron Ábrahám is engedelmeskedett, amikor Isten Izsákot, az Igéret gyermekét áldozatul követelte tőle.

Foucauld Károlyt 1916. december 1-én a senussi törzs egy maroknyi bandája ölte meg, mely Tripolisz délvidékéről érkezett a környékre. Egyik szomszédja árulta el őt. Háza küszöbén térdepelve, szó nélkül tűrte, hogy kezét hátra kötözzék. Néhány pillanat múlva egy fiatal tuareg golyót röpített a fejébe.

„Ha a földbe esett gabonaszem el nem hal, nem hoz gyümölcsöt."

*
* *

Károly testvér nem hagyott maga után végérvényes dokumentumot arra vonatkozólag, miként teljesítsék testvérei apostoli küldetésüket. A tapasztalat megtanította, mennyire nehéz fölállítani bármiféle szabályt, hogy azt előzőleg testvériségben ki ne próbálták volna. Első két szabályzattervezete épp emiatt hiányos és alkal-

mazhatatlan.[1] Bőven találunk azonban élete utolsó éveinek följegyzései közt olyan útmutatásokat, miknek segítségével tiszta képet nyerhetünk végső elgondolásairól.

Végül az atya ismét visszatér első gondolatához, a *kis testvériségekről* alkotott elképzeléséhez. Nemcsak azért, mer így sokkalta könnyebb megmaradni szegénynek, hanem azért is — és ez utolsó éveinek a tanulsága —, mivel így könnyebben közel kerülhetünk az emberekhez, közéjük vegyülve sokkalta több érintkezési felületet teremthetünk velük.

Ezzel lemond arról a szándékáról, hogy mindegyik testvériség örökimádásban éljen. De továbbra is hűen kitart amellett, hogy a szentségimádás minden kistestvér napjának a középpontjában álljon.

Ami az apostolkodást illeti, tántoríthatatlanul vallja, hogy testvérei ne vállaljanak semmiféle hivatalt — amilyen a plébánosé, kápláné vagy a misszió vezetőjéé —, és semmi sajátos munkabeosztást, viszont *minden tőlük telhetőt* kövessenek el, hogy előmozdítsák a lakosság evangélizációját. — Szól arról is, hogy bizonyos néprétegek közt megvetheti a *lelkipásztorkodás alapját*. Más helyütt megemlíti, hogy *az apostoli munka* bizonyos körülmények közt helyettesítheti a fizikai munkát. De mindegyik esetben legfontosabb számára, hogy a kistestvérek mindenkor hűek maradjanak a názáreti hivatáshoz, apostolkodásuk legsajátosabb formájához.

Jézusról nevezett Károly testvér tökéletesen megvalósította e hivatást. Fokozatosan jutott el idáig, s akkor is, először csak átmeneti állapotnak tekintette, mert különösnek tűnt előtte, hogy meg kell válnia a magányos, klauzúra övezte élettől. Könyvünk elején kivonatosan idéztük Károly testvér naplójának egy részletét, mely idevágóan nagyon sokat mondó. Ime most a teljes szöveg: *„Kívánd, hogy mielőbb megalakuljon Jézus Szíve Kis Testvéreinek és Kis Nővéreinek családja. Kövesd szabályzatukat, ahogy egy útmutatót követ az ember, anélkül, hogy mereven ragaszkodnál hozzá, és csak úgy, ha nem ellentétes názáreti életeddel. Amíg nem nyílik lehetőséged arra, hogy klauzúrával körülvett Názáretben valósíthasd meg a Kis Testvér és a Kis Nővér hivatását, mindaddig akár egyedül, akár néhány testvéreddel élsz, mindig és mindenben a názáreti életeszmény lebegjen szemed előtt a maga*

[1] „Jézus kistestvéreinek 1896-ban az abbés-i Lappista kolostorban írt szabályzata és a „Szent szív kis Testvéreinek" 1899-ben, Názáretben írt szabályzata."

egyszerűségében és nagyvonalúságában, s a szabályzatot tekintsd inkább afféle iránytűnek, mely időről időre eligazít a napi gondok útvesztőiben. Például, amíg meg nem alakul hivatalosan is a Kis Testvérek és a Kis Nővérek rendje: ahogy a Názáretinek — semmi habitusod; ahogy a Názáretinek — neked se legyen klauzúrád; ahogy a Názáreti — te is élj település közelében, elvegyülve az emberek között; ahogy a názáreti Jézus — dolgozz te is legalább napi nyolc órát (testi munkát vagy egyebet, de lehetőleg kétkezi munkát); s végezetül, ahogy a názáreti Jézusnak se volt — se nagy földed, se nagy házad, se semmiféle bőséged ne legyen, mindenben, még az alamizsnálkodásban is légy szegény. Egyszóval mindenben: a názáreti Jézus. Ennek az életmódnak megvalósításában segítsen a Kis Testvérek szabályzata, legyen ez lelki olvasmányod, de határozottan mellőzd belőle mindazt, ami a názáreti életforma követésében akadályozna."

Az a názáreti élet, amelyre Károly testvér e helyen vállalkozik, határozottan eltér attól, amit 1899-es szabályzatában megfogalmazott. Ugyanakkor mégse jelenti, hogy egy pillanatra is lemondott volna az elkülönült, csendes testvériségek oly hőn áhított megalakításáról. — Károly testvér odahagyta a *magányos szemlélődést*, hogy fölcserélje a *názáreti életre*, vállalva közben a *missziós hivatást* is. Szeretete hevében mindent magához akart ölelni. Legsajátosabb útja mégis a názáreti út követése volt: *„Jézus téged mindvégig názáreti életre rendelt; ahogy számára, számodra is csak kivételes időszak lehet a missziós munka és a magányba vonulás. Vállald bármelyiket, valahányszor ő félreérthetetlenül úgy akarja; de térj vissza a názáreti életbe, mihelyt nincs veled egyéb terve."*

Ennek az életnek azonban szükségszerű föltétele az előbbi kettő. Károly testvér, szívében, továbbra sem mond hát le a sivatagi testvériségek tervéről, mivel épp az ő magányos szentségimádásukban látta a názáreti élet nélkülözhetetlen alapját. Várja e testvériségek megszületését. Hiszen ő maga is a trappista kolostor csendjében hallotta meg a hívást a názáreti életre, és a sivatag csöndjében született meg Jézus Kis Testvéreinek rendi ideája.

A testvéreknek maguknak is tehát vissza kell térni időről időre a sivatagba, hogy hívek maradjanak hivatásukhoz. A sivatagi testvériségek tisztje, hogy őrködjenek az eszme tisztaságán, miközben a missziós testvériségek a szegények és elhagyottak apostoli gondozását vállalják magukra, így fejezve be azt az evangélizá-

ciós munkát, amely a kistestvérek tanúságtételével olyan csendben kezdődött meg.

*
* *

Hátra van még, hogy húsz év tapasztalatának fényében, most már pontosabban szólhassunk arról, mit is hozhat a világ különböző országaiban az apostolkodás eme új formája korunk egyháza számára.

Kivenni részünket Jézus megváltói tevékenységéből, szegény szerzetesként imával és önfeláldozással járulva hozzá az egyház láthatatlan apostoli munkájához — ez nem jelent újdonságot az egyházban. Foucauld atya se akart egyebet, mint hogy testvérei együttműködjenek Jézussal, a világ Megváltójával. Hogy e láthatatlan apostoli hivatásukat minél tökéletesebben teljesíthessék, a karthauziak, a trappisták és karmeliták az imádság számára legalkalmasabb életformát: a csendet és a klauzúrát választják. Ámde Foucauld atya — és ez az ami új — azt akarta, hogy kistestvérei szétoszolva és a klauzúra védelme nélkül, a nép közé vegyülve osztozzanak a szegények kemény sorsában. De vajon e misszió-juk nem zárja ki az elmélyülést? A Kis Testvérek és Kis Nővérek olyan lakáskörülményeket, zajt és fáradalmakat vállalnak, ami aligha segíti elő az imádságot. Vajon tanúságtételük a szegénység mellett lehet vállalkozásuknak egymagában is elegendő igazolása? Annyi bizonyos: az emberiség hatalmas többsége él világszerte hasonló körülmények között. A világi intézmények életformájának jóváhagyásával XII. Pius ünnepélyesen elismerte, hogy egyes emberek, híven apostoli föladatukhoz, mindenestül a világban maradva is törekedhetnek evangéliumi tökéletességre. A szerzetesi élet hagyományos föltételeinek föláldozását azonban egyedül az apostolkodás, a szeretetnek ez a legmagasabb rendű formája igazolja. XII. Pius ehhez hozzáfűzi még, hogy ilyen esetben „az egész élet mintegy apostolkodássá alakul át.

A testvériségek élete csakis úgy érthető, ha végső céljuk az apostolkodás. Ez sokban hasonlíthat a világi intézmények munkájához, de éppúgy el is tér tőle. A következőkben ezek közül a különbségek közül szeretnénk néhány fontosabbra rávilágítani.

*
* *

Azok, akikre hivatásuknál fogva túlterhelő munka hárul, akik az emberiség nyomorát hivatottak enyhíteni, s így elsősorban a

hatékonyságot értékelik mindenben, valamint azok, akik a technika haladása láttán úgy vélik, hogy azt a hitterjesztés szolgálatába kell állítaniok, nehezen értik meg, hogy magukat apostoloknak valló emberek lemondhassanak hasonló eszközök használatáról, vagy hogy pap létükre ne vállaljanak lelkipásztori hivatalt. Megengedhető-e ez az egyház jelenlegi nagy szükségében? És mit is szolgálnak akkor Foucauld atya testvériségei, hol a helyük az egyház látható apostoli munkájában[1]?

Talán felesleges hangsúlyozni, hogy a testvériségek magatartása semmiképp se kíván ítélet lenni a lelkipásztorkodással és annak bármiféle formájával szemben — csupán azt a meggyőződést tükrözi, hogy e tevékenységek *távolról se merítik ki* az apostolkodás minden lehetőségét.

Számos egyéb módja is van annak, hogy erősítsük a földön a keresztények szeretetét és Istenbe vetett hitét. Foucauld atya tanítványai mindenekelőtt azokat az apostoli módszereket gyakorolják, melyek a „szegény módszerek" elnevezést nyerték. Amennyire nehéz pontosan meghatározni őket, olyannyira hatékonyak és szükségesek az egyház életében. Nem így volna, ha az egyháznak, mint holmi adminisztratív szervnek egyedül a tanítás, a hit propagálása és a szentségek kiszolgáltatása lenne föladata. Az egyház azonban élő test, melynek végső titkát föl nem érhetjük. Növekedése nemcsak külső, számbeli, hanem a lelkekben végbemenő, mélységbeli növekedés — és az egyház talán hatalmasabb mélységeinek dimenziójában, mint kiterjedésében. Az egyháznak e mélység dimenziója nem mérhető számokkal és nem foglalható statisztikákba. S könnyen meglehet, hogy épp e dimenzió elmélyítése a testvériségek legfőbb igazolása.

Az egyház embereit és apostoli munkásait nem fenyegeti-e gyakran a veszély, hogy módszereik sikerét egyedül a látható és közvetlen eredményeken mérjék? Holott e munka sikerét semmiféle statisztika nem igazolhatja. Az olyan kimutatás, mely Krisztus személyes munkásságának közvetlen hatását kívánta volna fölmérni, mélységesen leverő lett volna. Vajon a Kínszenvedés botránya nem rendítette meg még az apostolokat is küldetésükbe vetett hitükben? Bizonyos szentek egyenesen azért jönnek, hogy időről időre figyelmeztessenek bennünket e kemény igazságra.

---

[1] Mint alább részletesebben kitűnik, a kistestvérek között papok is vannak. (A fordító megjegyzése.)

Bármennyire nehéz is meghatározni az apostolkodás „szegény módszereit", próbáljuk meg legalább leírni a testvériségek apostoli munkájának fontosabb vonásait.

*
* *

A Kis Testvérek és a Kis Nővérek önkéntes testvérei és nővérei a szegényeknek. Nemcsak azzal, hogy szeretik őket, *hanem hogy társadalmi téren is életük egészével a nincstelenekhez tartoznak.* Mivel pedig elengedhetetlenül hozzátartozik az egyház arculatához, hogy szerzeteseivel ott legyen a szegények és a kicsinyek között, ezért a célért fáradozni, ezt a sorsot hordozni: valóban apostoli föladat.

Megszoktuk, hogy a papi és a szerzetesi állapotot bizonyos életnívó kíséri, s ezt nemegyszer méltóságbeli kérdésként kezeljük. Mennyire kell azonban vigyáznunk! Nem hiszem, hogy hasonlóképp lett volna a kezdeti időkben, vagy az egyház valamenynyi korszakában. Tény az, hogy bizonyos országokban a papság, a szerzetesek és a szerzetesnők sajátos osztállyá fejlődtek, külön helyet foglalva el a társadalmi ranglétrán. Bizonyára nem történhetett másképpen. De ha élő az egyház, nem kell-e állandóan és elevenen magában hordoznia a Szentlélek hatékony indítását, mely épp a természetes nehézségeket hivatott percenként ellensúlyozni és lefegyverezni?

Ez különben minden kistestvér kötelessége — akár pap, akár nem —, hiszen valamennyien ugyanazt a szerzetesi hivatást valósítják meg és ugyanazt az életet élik.

Mivel az egyház közösség, kétségtelenül szüksége van láthatóan is megnyilvánuló hierarchiára; mégis a papi és szerzetesi méltóság elsőrendűen lelki természetű.

Az ószövetségi törvény papsága tisztán előképszerű, hierarchikus volt. A papok zárt papi osztályt alkottak, mely felszentelt jellegüket szimbolizálta. Ők azonban még csak előképei voltak az igazi papságnak.

Jézus papsága egyedülálló és titokzatos. Ő, az egyetlen igazi pap, nem számított a papok közé a földön. Izrael törvénye szerint nem volt pap, nem tartozott Lévi törzséhez, nem volt joga a templomban tömjénáldozatot bemutatni, se a Szentek Szentjébe nem léphetett be. Épp ellenkezőleg, keresztáldozatát, legfőbb papi aktusát, gyalázkodás közepette végezte, népe vallásos vezetői, maga

a főpap is lenézéssel és ítélkező megvetéssel kísérték. Lehetetlen tehát, hogy az Újszövetség napjai, akiket Jézus az Utolsó Vacsora estéjén helyezett méltóságukba, szentségi papságuk gyakorlatában ne viseljék maguk is Jézus áldozatának e bélyegét. Ha egyszer jogos, hogy a papság fölszentelt jellege bizonyos külső méltóságban nyilatkozzék meg, éppoly illő, hogy egyes papok hivatásszerűen azt a szegénységet, alázatot, gyalázatot, sőt megaláztatást hangsúlyozzák életükkel, azt a minden emberi méltóságról való lemondást, mely — ismerjük jól, mily mértékben — örökre megjelölte Jézus főpapi művét.

Kétségtelenül szükséges tehát, hogy a kistestvérek — akár papok, akár nem — vállalják a szegények életét, lemondva a társadalmi ranggal járó minden méltóságról. Manapság talán fontosabb mint valaha, hogy néhány pap élete egészével tanúsítsa a keresztény papságnak ezt a transzcendentális és lelki jellegét.

A legtöbb országban a papság és a szerzetesség sajnos többékevésbé a szegények fölött álló társadalmi osztályokhoz kötődik. A társadalmi ellentétek jelenlegi kiéleződése, mely a nincstelen tömegek elszaporodásának következménye, az egyházi emberek részéről fokozott erőfeszítést kíván, nehogy — akár akaratuk ellenére — továbbra is kisajátítsa őket egyetlen társadalmi osztály. Megdöbbenve tapasztaltam, mennyire belesodorták ebbe a veszedelmes társadalmi elkülönülésbe még bizonyos missziós országok új papságát is.

Eszményi az lenne, ha életével és gondolkodásmódjával a papság egyetlen társadalmi osztályhoz sem kötődne. Amíg azonban a társadalom osztályokra különül, szükséges, hogy legalább egyes papok és egyes szerzetesek önként és valóságosan a legszegényebb osztályt válasszák magukénak. Így járulhatnak hozzá leghatékonyabban ama szellemi törekvéshez, amit az egyház a társadalmi kisajátítás ellen folytat.

A szegények osztályához való tartozás különben is kevesebb lelki kockázattal jár, s mindenképp jobban megfelel az evangélium és a szerzetesi élet eszméjének.

A társadalmi különbségeken való fölülemelkedés mindenekelőtt megköveteli, hogy kivétel nélkül és testvéries odaadással forduljunk minden ember felé, s hogy beleélve magunkat mások helyzetébe, igyekezzünk megérteni a legkülönbözőbb rétegek gondolkodásmódját. Ez a lelki magatartás minden apostol kötelessége, de nem titkolhatjuk, hogy megszerzése rendkívüli nehézségekbe

ütközik. Elég arra gondolnunk, milyen erőfeszítést követel a papoktól és misszionáriusoktól, hogy kikerülve eredeti környezetükből egy másik miliőhöz igazodjanak. Nagyon jól tudjuk, hogy az apostol kultúráját, életformáját és gondolkodásmódját eredeti környezete legalább annyira befolyásolja, mint a lelki gondjaira bízott miliő. Nyilván érthető, hogy ez így van. Ám Jézusról nevezett Károly testvér tanítványai a világ nincstelenjeinek életét választották, ami nem jelenti más papok vagy szerzetesek életmódjának elítélését, egyedül azt a magatartást utasítja el, amely kész azonosulni valamilyen meghatározott társadalmi vagy politikai kategóriával, ami nem egyeztethető össze a papi hivatás és a szerzetesi élet gyakorlatával.

Minthogy a testvériségek a szegények világát választották, kötelesek munkájukból megélni, s nem fogadhatnak el alamizsnát. Hivatásuk eleve megszabja lakóterületük és szállásuk helyét, betegség esetén kórházi ellátásukat, egész életformájukat, sőt, adott esetben öltözködésüket is. Mindenükkel a szeretetet, s a szegényekkel való minél természetesebb, minél barátibb és igazabb kapcsolatot kell szolgálniok.

Csak mellékesen érinthetem az öltözék kérdését. Bár világosan ki kell fejeznie Istennek szentelt szerzetesi állapotunkat, öltözetünk ugyanakkor semmiképp se akadályozhat bennünket a szegényekkel való egyszerű és zavartalan érintkezésben. Hogy ruházatunknak miért kell a mindenkori környezethez alkalmazkodnia, nem szorul bővebb magyarázatra. Választásunkban mindenkor a fönt említett kettős követelmény a mérvadó. Bizonyos országokban tanácsos inkább a hagyományos szerzetesi öltözethez igazodnunk, másutt legegyszerűbb közönséges civil ruhát öltenünk, de mindig valami megkülönböztető jelzéssel. Egyszóval, a kistestvérek öltözetének mindenkor híven kifejezésre kell juttatni egyrészt megszentelt állapotukat, másrészt a szegényekkel való elkötelezettségüket, akikkel testvéri életközösséget vállaltak.

Már magában véve az, hogy életüket föláldozva mindvégig a szegények közt maradnak, apostoli tett, s kellően megindokolja, miért kell a testvéreknek kerülniük mindent, ami vállalt helyzetükből kimozdíthatná őket. A testvériségek apostoli tevékenysége természetesen következik egyszerű jelenlétükből. A testvéreknek semmit se kell mondaniok: a puszta tény, hogy rendjük az egyház jóváhagyásával és kívánságának megfelelően vállalta a szegények gazdasági helyzetét, egymagában bizonyos igazságokra

figyelmeztet és olyan gyakorlati oktatást ad, mely számos esetben — s erről magunk is meggyőződhettünk — messze túlárad a testvériségekkel szorosan együttélők szűkebb körén.

Arra a kérdésre, vajon szabad-e egy papnak, ahelyett, hogy lelkipásztorkodással foglalkozna, fizikai munkára vállalkoznia, egyszerűen azt felelhetem, hogy vannak akiknek szabad, amennyiben abból az egyháznak lelki haszna származik. Krisztus tulajdon kezével szentelte meg a kétkezi munkát, miként nyomában az apostoli gyakorlat és a szerzetesi tradíció. Vajon nem hagyta-e jóvá, sőt mi több, nem mozdította-e elő az egyház annak lehetőségét, hogy papok tisztán tudományos vagy társadalmi föladatokkal foglalkozzanak, amennyiben ez közvetve a lelkek javára válik? És hasonlóképp nem természetes-e, sőt az evangélium szellemének még sokkalta megfelelőbb-e, hogy néhány pap két keze munkájából éljen *csak azért,* hogy az egyház valóban jelen lehessen a szegények között?

*
* *

A testvériségek másik apostoli föladatát határozottan megszabja, hogy életük szorosan összefügg gazdasági környezetükkel. Önmagukon tapasztalhatják, mily messzemenő hatást gyakorolnak az emberek szellemi és keresztény életére környezetük anyagi föltételei és munkájuk természete. Olykor nehéz a papoknak és a szerzeteseknek hű képet nyerni híveik valódi életkörülményeiről; ezek az emberi vonatkozások gyakran azonban nem is érdeklik őket eléggé, sőt úgy vélik, hogy ennek a területnek semmi köze lelkipásztori működésükhöz. Pedig a szociális követelményeknek, az anyagi nehézségeknek, a missziós területeken föllépő gyarmatosítási mozgalmaknak, igenis helyük van a keresztény igehirdetésben. Súlyos hiba, hogy a papok nem adnak eléggé hangot prédikációikban az élet valódi nehézségeinek, s így a hivő szegények könnyen érezhetik, hogy félreismerik, nem szeretik és nem irányítják őket. Mindezt már sokan elmondották. Magam arra a jótékony szerepre kívántam csak rávilágítani, amit e téren a testvéri közösségek játszhatnak. Maga a tény, hogy közöttük élnek, a keresztény és szerzetesi élet megújító példájául szolgálhat a szegények számára. Ugyanakkor a testvérek is megtanulják közöttük bensőségesebb, megértőbb és tiszteletteljesebb módon szeretni az embereket. Lelkiségük valóban hozzáidomul a szegények

életkörülményeihez, s így inkább rábírhatják őket, hogy Krisztusban élve, reménykedjenek és imádkozzanak. Könnyen elképzelhető, mi minden probléma adódhat így a testvériségek számára, aszerint, hogy milyen környezethez szegődtek.

A kistestvérek szerzetesi életének alapvető szabálya, hogy ott, azok közt a körülmények közt törekedjenek megvalósítani az evangéliumi és szerzetesi tökéletességet, ahol a többi ember kényszerül élni a maga egyszerű keresztény életét.

A gyáripar, a kisipar vagy a mezőgazdaság különféle területeinek munkásai közt élve, vajon nem igyekeznek-e majd a testvériségek, hogy emberibbé tegyék környezetük életfeltételeit? Minden bizonnyal igen, ahogy azt már szeretetük megköveteli tőlük, de fölvilágosító munkájukat — például a túlságosan elmaradott földművelési módszerek esetében — csak fokozatosan fejthetik ki, mindig alázatosan igazodva környezetük lehetőségeihez, pillanatra se elkülönülve, de mindvégig hűségesen kitartva helyükön.

A testvériségek tehát már életükkel, de még inkább tapasztalataik közlésével világosan figyelmeztetnek bennünket arra, milyen hatása is van az élet anyagi körülményeinek a keresztény élet gyakorlatára.

A kistestvérek, kivált a missziós országokban, számtalan egyéb módon is részt vesznek az egyház apostoli munkájában. Ahogy egy kistestvérnek — mint azt már mondottuk — vissza kell utasítania minden olyan munkát, szolgálatot, mely kiemelné őt szegényes helyzetéből, úgy ellenkező esetben egyenesen kötelessége elvállalni mindenfajta papi, apostoli vagy egyéb, szegénységével összeegyeztethető föladatot, amennyiben ez nem emeli őt környezete fölé. Mert hogyan is vonhatnák ki magukat a testvérek a szeretet követelményei alól, ha egyszer valóban szeretik Jézust? A kistestvérnek mindenben szegénynek kell maradnia: életében, kapcsolataiban, barátságában. Viszont mindent meg szabad és meg is kell tennie, amit a valódi szeretet és környezetének ezerféle gondja-baja követel tőle. Ezek után az is természetes, hogy egy fejlett, európai környezetben működő testvéri közösség egészen másfajta föladatokkal kerül szembe, mint az, amelyik Francia Észak-Afrika primitív törzsei, vagy a nomádok,

vagy akár bizonyos missziók szegény keresztény lakossága közt tevékenykedik.

Foucauld atya azt kívánta, hogy kápolnái, mint az eucharisztikus kultusz középpontjai, mindenki számára nyitva álljanak. A testvériségek így — keresztény környezetben — igazi apostoli tevékenységet fejthetnek ki, s egy percre se szabad lebecsülnünk a keresztény buzgóság eme kovászának jelentőségét.

Atyjuk másik kívánsága szerint — amint azt már fentebb említettük — a testvéreknek hivatásuk keretei közt *„mindent el kell követniök, amit csak tehetnek"* annak érdekében, hogy Krisztust megismertessék és megszerettessék az emberekkel.

Számtalan környezetben, de különösen missziós területen a betegápolói, hitoktatói, sőt — nincstelen falvakban — akár a tanítói szolgálat sem összeférhetetlen a testvérek hivatásával, amennyiben továbbra is alázatosak és szegények maradnak. Különben is könnyen megérthetjük, hogy a valódi szeretet számára micsoda veszélyes egyensúlyvesztést jelentene akár a legkisebb módszeresség is, amivel az ilyenfajta szolgálatokat és apostoli föladatokat elutasítanánk magunktól, hacsak az odaadás egy másik formája nem indokolja.

*
* *

Világunk ma fokozottabban, mint valaha, a gyűlölet és meghasonlás zsákmánya. Itt van mindjárt a faji gyűlölet, amit a gyarmatosítás visszaélései szítottak föl bizonyos vidékeken; társadalmi síkon, a nincstelenek és a dőzsölők világának ellentéte; nemzetközi téren, a nemzetiségi érzékenységek mindinkább kiélezett jellege; s végül vallási vonatkozásban is, itt van szétszakadozottság, az antiszemitizmus, a hitbeli fanatizmus, nem beszélve arról, hogy az egyházon belül is mennyire értetlenek egymással szemben a különféle rítusok. A keresztény apostolkodásnak mindenekelőtt az élő szeretet lendületét kell tehát a sok-sok meg nem értéssel szembeállítania, szélesre tárva minden egyes keresztény elméjét és szívét.

Foucauld atya azt akarta, hogy testvérei *„mindenki kis testvérei"* legyenek. Alázatosak, akik megtanultak minden embert egyformán tisztelni, s megszabadultak a technikai fölény és a tudatalatti gőg árnyékától, amely olyan gyakran jellemzi a fehér embert. Szolgálatkész magatartásuk az, hogy semmi szervezett

intézményük nincsen, lényegesen megkönnyíti, hogy a még különben gyanakvó és zárt emberi környezet is, hátsó gondolatok nélkül befogadja, magáénak érezze őket. A kistestvéreknek barátként kell föllépni, s nem azzal az igénnyel, hogy mindenáron nyújtsanak valamit. Maradéktalan azonosulásuk lehetővé teszi számukra, hogy megtapasztalják saját bőrükön mindazt a megvetést és ellenkezést, ami környezetüket sújtja. Mivel a Gondviselés akaratából a testvériségek hihetetlen gyorsasággal terjedtek el a legkülönbözőbb vidékeken, elsőrendű közvetítő szerepet játszanak a különféle miliők egymás közötti kölcsönös megismerésében és megbecsülésében. Így váltak a faji probléma centrumában alakult testvériségek a feketék barátaivá. Tökéletes egyenlőségben és barátságban dolgozva együtt a fekete kistestvérekkel, a fehér kistestvérek példája nem marad hatástalan.

A kistestvéreket és nővéreket éppúgy megtaláljuk Dél-Amerika indiánjai között, mint Vietnamban vagy Indiában; mások Európa vagy Dél-Amerika különböző nincstelen rétegeinek, bányászoknak, tengeri halászoknak szentelték életüket; mások megint a keleti melkita, kopt, szír, kaldeus, örmény rítusokat vették fel, s latin szertartású testvéreikkel a keresztények egységének tényezői lehetnek. Hasonlóképpen elvitték az iszlám földjére is a keresztények és muzulmánok közötti kölcsönös rokonszenv és tisztelet tanúbizonyságát, ahogy több testvériség a protestáns világgal lépett gyakori és baráti kapcsolatba. Rokonszenve jeléül Izrael állam is befogadott területére kistestvéreket és nővérkéket. Főképp egyszerű életvitelüknek, valamint kötetlen munkakörüknek köszönhetik, hogy mindenütt könnyen bebocsátásra találnak. Pillanatok alatt kész a barátság. Közvetítésükkel az egység minden problémája számukra is élővé vált, s a testvérek számos előítéletet szüntettek meg ily módon egymás közt és a világban. Ők át is élik, amiről beszélnek, s mi lehetne *valódibb apostolkodás*, mint segíteni az embereket egymás megértésében és szeretetében.

A testvériségek tevékenységének még egy vonását vázolnám fel, hogy meghatározhassuk az egyház apostolkodásában elfoglalt helyüket. Foucauld atya úgy kívánta, hogy testvérei elsősorban az elfelejtett és megvetett néprétegekkel törődjenek, a misszionáriusok hiánya vagy a sürgetőbb föladatok miatt elhanyagolt ki-

sebbségekkel. Ez a munkakör joggal kijáró feladat annak tanítványai számára, aki élete és szelleme legjavát egy kis, a világban jelentéktelen népre pazarolta. Azok közül a népek közül, amelyekre aligha gondol valaki, mindenekelőtt a nomádok lehetetlen a szokásos evangélizációs módszerekkel megközelíteni; a testvériségek, miután elsajátították nomád életformájukat, e feladatnak szentelhetik magukat.

Így élnek testvérek és nővérek Dél-Franciaország vándorcigányai, az algériai Szahara nomád birkapásztorai, Észak-Kamerun pásztorai és Hoggar tuaregjei között; így Kamerunban és Kongóban, az egyenlítő tájéki őserdők pigmeusainak társaságában, akik a feketék számára legtöbbször csak nevetség, az európaiak szemében meg puszta kíváncsiság tárgyai; a kistestvérek barátaikká lettek. De maroknyi testvériségeiket megtalálhatjuk a bélpoklosok falvaiban is, ahol nemcsak barátként ápolják a szerencsétleneket, de még a szerzetesi életet is lehetővé teszik a számukra. A kisnővérek egyes testvériségei mostanában telepednek le a brazíliai őserdő maradék indiánjai, Dél-Afrika busmanjai és Észak-Ausztrália primitív törzsei között. Ezek a kis embercsoportok annál inkább eltűnőben vannak, mivel a technikai civilizáció mind közelebbről szorongatja őket. Mi tiszteletteljes barátsággal közeledünk feléjük. Mások talán korszerű közoktatást, technikai civilizációt, fejlett orvosi ellátást hoznak nekik. A kistestvéreknek az a szerepe, hogy barátságukba fogadva alsóbbrendűségükből kiszabadítsák őket, így adva nekik vissza emberi méltóságukat. Ez a felbecsülhetetlen ajándék alapföltétele fönnmaradásuknak, valamint emberi és vallásos fölemelkedésüknek.

A gyérszámú, elhanyagolt, még a misszionáriusok számára is megközelíthetetlen törzsek körében, a kistestvérek vállalhatják az igehirdetést, és minden olyan föladatot, melynek az a célja, hogy a többi emberrel való egyenlőség szintjére emelje e törzseket is. De itt is, még ebben a lelkipásztori szolgálatban is meg kell hogy őrizzék a szegénység, a testvéri egyszerűség és a barátság szellemét, s ezt sohase szabad föláldozni a nagyobb eredményesség érdekében. A látható eredményességre törekvés nem felelne meg hivatásuknak.

*
* *

Ezek a testvériségek működésének főbb jellemvonásai. Minden arra vall, hogy eleget tesznek a mai világban való apostolkodás

követelményeinek. Sose feledjük azonban, hogy a testvériségek apostoli munkájára csak kivételesen egyszerű, szeretetben kitáruló lélek vállalkozhat, egyedül az, aki szemét a názáreti munkás Jézusra függesztve él. A mindennapos valóságok, amilyen a munka, az imádság vagy mások szolgálata, csakis a világot megváltó kereszttől nyerhetik értéküket.

A szerzetesek, kik három-négy főnyi csoportokban, testvériesen elkeveredve szolgálnak az emberek között, nemegyszer nehezen megoldható problémákkal találják szemközt magukat. A kistestvér is éppolyan ember, akár a többi. Hatékony és erős támaszt kíván, mely biztosíthatja állhatatosságát és ébren tartja nagylelkűségét.

A szerzetesi engedelmességnek megfelelően, testvériségi életükben a kistestvérek egy felelős társuk vezetésének vetik alá magukat.

Tapasztalat szerint három dolog játszik döntő szerepet a kistestvérek buzgóságának ébren tartásában.

Az első az Oltáriszentség jelenléte minden egyes testvériségben; bármilyen szegényes legyen is szállásuk, egy szoba legyen benne mindig kápolna. Hacsak tehetik, naponta egy órát szentségimádásban töltenek a kihelyezett Oltáriszentség előtt. Nagyobb időközökben, az éjszakai szentségimádás is hatékonyan éleszti Krisztussal való bensőséges kapcsolatukat.

A kistestvérek élete meglehetősen hányatott. Ezért a túl sok szerzetesi előírás inkább csak lehúzná, mint segítené őket. A szegényekkel való állandó és meghitt kapcsolatuk azonban — az, hogy létküzdelmükben is megosztoznak velük — szerencsére minden személyes önzést eleve lehetetlenné tesz számukra. Buzgóságuknak ez a másik legfőbb élesztője.

Végül a harmadik, s állhatatosságuknak talán legfontosabb tényezője: a mély és bensőséges kapcsolat, amely a testvéreket egymáshogy fűzi. A testvérek — akár papok, akár nem — szoros egységben élnek. Nyílt és őszinte baráti erőfeszítésüknek a lelki élet területén is kölcsönös vállalkozássá kell érlelődnie, jól tudva, hogy mindegyikük személy szerint felelős testvére nagylelkűségéért. Ez az őszinte, nyílt szellem, párosulva az imádságban fogant bátor hitvallással jelenti a novíciusképzés legfőbb célkitűzését.

Hozzátenném még, hogy minden testvériség működési területének megfelelően más és más hangsúllyal gyakorolja hivatását.

Nincstelenek között a megélhetésért végzett erőfeszítés, missziós országokban a lakosság érdekében vállalt testvéri segítség, megint más testvériségekben az Oltáriszentség imádása jut különleges szerephez.

Ilyen nagyjából a Kis Testvérek és a Kis Nővérek szerzetesti életének arculata. Föladataik közé tartozna még alapítójuktól örökölt, bátor és egyszerű hitből fakadó lelkiségük terjesztése a papok és a keresztény hívek körében. De ez szinte magától bekövetkezik, ha úgy élnek, ahogy élniük kell, s ha szegénységük, munkájuk, kápolnáik mind, mind ezt a szellemiséget sugározzák. Végül pedig rá kell döbbenteni a kereszténveket arra, hogy az emberiség *egységéért* fáradozva mindannyiuknak testvéri megértésre kell törekedniük, és ezért minden embert, kivált pedig azokat, akiket tévesen önmaguknál alacsonyabbrendűeknek tartanak, *tisztelettől* áthatott szeretettel vegyék körül.

Ez a szellemiség, ilyen vagy olyan fokon bármelyik pap vagy akár világi életét átjárhatja, függetlenül foglalkozásától. Mint ahogyan élnek is szép számmal nők és férfiak e szellemiség vonzásában. Lelki közösségüket „Jézusról nevezett Károly testvér világi társulata"-ként ismerik. Mások — papok vagy magányos világiak —, akik inkább el kívánták kötelezni magukat, fogadalmat is tettek, ugyanakkor azonban megmaradtak egyházmegyei beosztásukban vagy világi állásukban. Szemünk előtt ily módon kettős „világi intézmény" van születőben, hódít mind erőteljesebben, kivált a világi papság körében. Működése elősegíti a szeretet mind szélesebb elterjesztését, valamint a kölcsönös segélynyújtást a különféle szertartású és nemzetiségű papok és világiak körében.

* * *

Mielőtt a fejezetet lezárnánk, röviden tekintsük át a testvériségek szervezetét.

Kongregációjukat az egyház 1936 márciusában hagyta jóvá. A noviciátusok és a különféle kiképzésre szolgáló házak (posztulátusok, tanoncképzők, tanulmányi testvériségek) kivételével, a testvériségek kisszámú, három-négy, legfeljebb öt főből álló csoportokat alkotnak. Szállásuk mindig a lehető legegyszerűbb, akár kölcsönbe kapják, akár egy munkásnegyed valamelyik elhagyatott romházában, vagy a berber hegyek egyik szegényes sátrában

bérelik. Úgy rendezkednek be, ahogy tudnak. Konyha, egy közös szoba és két-három kisebb helyiség. Csak ritkán van külön szobájuk, de egy helyiséget mindenképp kápolnává alakítanak át, ahol az Oltáriszentséget őrzik. Az a testvériség szíve: nélküle nincs is valódi testvériség. A kápolna, hogy minél csendesebb és zavartalanabb legyen, nemegyszer közvetlenül a tető alá szorul. Berendezése mindig egyszerű, csaknem kopár, ugyanakkor tükröznie kell a vidék művészetét. Az arab országokban és Közép-Keleten híven igazodik a különböző katolikus — melkita, kopt, szír, kaldeus stb. — szertartások formavilágához. A testvériségek ugyanis mindig és mindenben a településük szerinti, adott esetben a keleti katolikus egyházak főnnhatósága alá tartoznak.

A kápolna a kistestvérek életének állandó fókusza. Kora reggel egybegyűlve, mielőtt munkába mennének, itt végzik el a Laudest, az evangéliumról való elmélkedést, itt hallgatnak közös szentmisét; ide térnek napközben, amikor csak tehetik, s este is idejárulnak munka után a kihelyezett Oltáriszentség elé, hogy elmondják együttesen a vecsernyét, és lefekvés előtt a Completoriumot. Hetenként egyszer, általában csütörtökről péntekre virradóan, minden kis testvér egyórás éjszakai szentségimádást végez.

Jézus Kis Testvéreinek legfőbb küldetése a szakadatlan ima és közbenjáró könyörgés minden ember, de elsősorban azok nevében, akiknek közvetlen közelében élve egész életüket szentelték. Atyjuk példájára ők is az emberiség üdvén fáradoznak, „könyörgéseik, önfeláldozásuk, életük megszentelése és haláluk jegyében..." A kistestvérek mintegy az „ima állandó megbízottjai" akarnak lenni; egész életük imádságos önfelajánlás. Ahogyan reggel magukhoz veszik az Oltáriszentséget, estére is eléje viszik munkástestvéreik minden panaszát, gondját-baját, hibáit, ahogy azokat a nap során, munka közben megtapasztalták.

Életük másik igazi vonása, hogy kétkezi munkásként keresik meg kenyerüket. Ez azonban nem jelenti azt, hogy mindegyikük mindig testi munkát végez. Valamennyien tanulnak egy ideig (nyelveket és teológiát), másoknak viszont a közösségek érdekében és szolgálatában kell szellemi munkát folytatniok, mint valamikor Foucauld atyának Tamanrasset-ben. A szegénység azonban kötelez mindig minden egyes testvért, beleértve azokat is, akiket pappá szenteltek.

Atyjuk álmát kívánják ily módon megvalósítani. Ő akarta, hogy soha tőkéjük ne legyen, egyedül munkájuk gyümölcséből éljenek.[1] Szegénységük hangtalan bevezetője annak a munkának, mit az emberek evangélizációja érdekében kifejtenek. Életformájuk így lett egyik legalapvetőbb vonásuk.

A testvérek a legkülönfélébb mesterségeket űzik. Elvegyülve a munkások között, semmi sem különbözteti meg őket a többiektől, egyedül egy kis jelvény — kereszt, középen szívvel —, amilyet atyjuk is viselt szaharai gandurájján.[2] Dolgoznak mint kőművesek, bányászok, asztalosok, mázolók, földmunkások, szerelők, gépészek, kocsivezetők, valamint szövőüzemek, vaskohászatok és petróleumfinomítók munkásai Franciaországban, Belgiumban, Észak-Afrikában és a Közel-Keleten. Megtaláljuk őket Algír dokkmunkásai, régi arab negyedek utcaseprői, Észak-Afrika legszegényebb dolgozói között. Némelyek a hegyi berber törzsekkel karöltve soványka földeket vesznek gondozásba, frissítenek fel, míg mások az algériai fennsíkok nomádjaihoz szegődve fekete gyapjú sátraikban, a juh- és tevepásztorok egyszerű, kemény életét élik. A breton partvidék bárkáin nemegy testvér folytatja a tengeri halászok kemény mesterségét, így próbálva e nyers emberek közelébe férkőzni, kiket már foglalkozásuk is messze távol tart paptól és egyháztól.

A kistestvér számára a munka nemcsak a szegényekkel, a világ nagyobbik felével való teljesebb azonosulást, s nem is csupán az evangéliumi szegénység új, a nép számára közérthetőbb vállalását jelenti. A munka egy még magasabb realitást is képvisel szemében: a kistestvér azért dolgozik, mivel szereti a munkásokat, s egyszerűen meg akarja osztani barátaival a napi gondokat és fáradalmakat, amiket ima és megváltó áldozat formájában rögtön föl is ajánlhat érettük, ahogy azt nagylelkűsége és Krisztussal való azonosulása megköveteli. Egy kíván lenni közülük a közös élet és a közös szenvedések jogán, „bennszülött", ahogy a lehetőség határáig vállalva a tuareg lakosság sorsát Foucauld atya is „helybelinek" számított. Ezzel a testvériségek megjelenése ott

[1] Jelenleg a munkás testvéreknek a tanuló testvérekhez viszonyított elégtelen száma még nem engedi meg, hogy a kiképzőházak lemondjanak az alamizsnáról, de előreláthatólag amint túljutnak ezen az első nehézségen, a testvériségek teljesen tulajdon munkájukból fognak megélni.

[2] A kistestvérek ma is hordják ezt a tunikát (amely egyik országban szürke, a másikban fehér), de csakis a kápolnában.

ahol idáig se papság, se vallásos élet nem volt, egyúttal az egyház meghonosodásának is a kezdete.

Annak fiai, aki életével a tuaregeket szolgálta, előszeretettel választják maguk is a mások szolgálatát. Így tesz, aki kórházi ápoltként legkeservesebb munkájában is készséggel áll a betegek és a személyzet rendelkezésére, vagy az a kistestvér, aki naponta házról házra járva postáskodik a hegyekben.

A kistestvérek 1957 januárjában körülbelül 230-an voltak. Első testvériségük 1933 októberében alakult a dél-orani Szaharában, El-Abiodh Sidi Cheikben. A legutolsó időkig ez a testvériség volt a novíciusképzés központja és ismét az lesz, mihelyt a körülmények megengedik. Pillanatnyilag két novíciusképző működik: az egyik egy breton szigeten, ahol a testvérek földműveléssel, némi állattenyésztéssel, halászattal és tengeri moszat begyűjtésével keresik kenyerüket; a másik Spanyolország sivatagos vidékén, Saragossa tartomány egy kis falujában. A testvériségnek jelenleg mintegy harminc novíciusa van; megelőző jelölt idejüket a testvérek általában a burgundiai St. Rémy-les-Montbard-ban töltik. A noviciátus végén a kistestvér ideiglenes fogadalmat tesz, majd egytől három évig terjedő gyakorlatra osztják be, akár egy munkás, akár egy missziós, akár egy tanulmányi testvériségbe.

A mintegy ötven testvériség, beleértve a két noviciátust és a két teológiai tanulmányokat folytató testvériséget, összesen hat tartományra oszlik[1].

Európában hét munkástestvériség működik: Franciaország Belgium, Spanyolország és Anglia területén; kettő mezőgazdasági környezetben; egy a breton partvidék tengeri halászai között; s végül egy iparostestvériség a liturgikus művészet szolgálatában.

Észak-Afrikában Algéria és Marokkó hét testvériséget számlál. Egy részük a szaharai nomádok sátraiban, más részük Algír és Casablanca nyomornegyedeiben talált otthonra. Tamanrasset-ben — Foucauld atya kápolnájában, s magában a kis bordj-ban, hol az atya meghalt — éppúgy, mint az Asekrem csúcsain kistestvérek imádkoznak s szolgálják fáradhatatlanul a tuaregek ügyét.

Közép- és Dél-Afrikában hét testvériséget találunk (Kamerun, Kongó, Dél-afrikai Unió). Közülük az egyik egy kis bélpoklos faluban, a másik Délnyugat-Afrika busmanjai közt él; egy har-

[1] E könyv eredetijének megjelenésekor, kb. tíz éve. (A fordító megjegyzése.)

madik jelöltképző, melynek tagjai közt néhány kameruni és kongói kistestvér is akad már.

Ázsia hat testvériséget számlál (Pakisztán, Ceylon, Vietnam, Japán), beleértve a vietnami kistestvérek jelöltképzőjét,

míg végül *Dél-Amerika* négyet. Közülük három Chile és Peru nincstelenjei környezetében, míg a negyedik Brazília egyik indián törzsében szolgál.

Gyakorlati idejük után a testvérek megkezdik vagy adott esetben továbbfolytatják teológiai tanulmányaikat. Azok is, akik nem lesznek papok, legalább három évig tanulnak hittudományt. Az oktatás helye: St. Maximin (Var). A faluban több testvériség telepedett le, s közülük a tanulók — mintegy negyvenen — a dominikánusok ottani kolostorába járnak. Ezt a tanulmányi házat rövidesen áthelyezik Toulouse-ba, a domonkos tartomány központjába, amikor is a kistestvéreknek Toulouse-ban kell majd ismét megtalálniok azokat a letelepedési lehetőségeket, melyek egyszerre felelnek meg tanulmányaik és sajátos szerzetesi szegénységük követelményeinek.

Már beszéltünk a testvériségek egyetemes jellegéről. Lépésről lépésre, hivatásuk ütemét követve jutnak el a legkülönbözőbb országokba és néprétegekbe.

Másféle tájékozódások is mutatkoznak, amikről azonban korai lenne beszélni. Az új missziókra szánt testvéreknek a képzése még csak folyamatban van. A kistestvéreknek készen kell állniuk, hogy bárhová elmenjenek, legyen az a legnehezebb misszióterület, ha egyszer hűek akarnak lenni az apostoli hitvalláshoz, mely atyjukat msgr. Guérin-nek szánt válaszában a következő szavakra ragadtatta: *„Ön azt kérdi, kész vagyok-e Beni Abbès-n túlra is elvinni az evangéliumot? Kész vagyok a világ végére elmenni, és az ítélet napjáig élni ezért."*[1]

---

[1] Msgr. Guérin-hez intézett levele (1903, febr. 27-én) vö. Ecrits Spirituels (Lelki iratai) 229. old.

Megjegyzés. A fenti adatok az eredeti mű megírásakor voltak érvényesek. 1967-ben, 50 évvel Foucauld Atya halála után 240 kistestvér él — 18 nép fia — Európában, Ázsiában, Afrikában, Észak- és Dél-Amerikában, 23 országban letelepült 50 testvériségben. A röviddel később alakult kisnővérek létszáma kb. 1000 — 51 népből toborzódnak — 180 testvériségben, mind az öt világrészen, 120 egyházmegyében, amelyek országok és tájegységek szerint 42 rendtartományra oszlanak. 25 év után elgondolkodtató fejlődés Károly testvér látszólag „sikertelen" élete után... (Az adatokat vö. Jesus Caritas, Hefte zum geistl. Leben, 19/20. szám. 78 Freiburg, Belfortstrasse 16.)

II.

ÜZENET BENI ABBÈS-BŐL

Beni Abbès, 1950. február 23.

Miket még az atya ültetett kis kertjében, a három olajfa egyikének árnyékában írom soraimat. Vízmosás mélyén, melynek üregébe tiszta, de gyér vizű foggar torkollik, mint egy miniatűr oázis, olyan e vad pálmafák övezte hely. Csupa nyugalom, csupa csönd.

Ötödik napja már, hogy Beni Abbès-ben vagyunk. Itt, ahol az atya egykori kápolnájában az Oltáriszentség vasárnap óta éjjel-nappal kihelyezetten áll, a kistestvérek és kisnővérek társaságában szinte észrevétlenül röpül az idő. Ez az első testvér-ház valósággal árasztja magából az imádság és magába szállás légkörét. A kápolna, igaz, már nem teljesen olyan, amilyennek az atya építette; a pálmafa-gerendákat most kettős kőpillérsor tartja, ami azelőtt nem volt. Ez azonban csak még titokzatosabbá teszi a kápolna hangulatát, árnyékos zugokat teremtve mindenfelé. A földet finom föveny borítja, míg középen, az oszlopok között hosszú gyékényszőnyeg terül el. A kápolna végén két magas kis ablakon át beárad a sivatag hatalmas világossága: benne az oltár, s e fölött vászon a jól ismert Jézus Szíve kép. Ez sem a régi faoltár, hanem fehér gipsszel bevont kőoltár, de szintén tökéletesen egyszerű. A szentségház fölött szürkére festett, nagyon szegényes emelvény, ami szintén nem volt az atya idejében. Az oltáriszentség az elabiodh-i szentségtartó nagy lunulájában van kitéve. Foglalatát egyszerű kehely tartja, megrendítő módon idézve elénk az oltáráldozatot.

A nap minden szakában kistestvérek és kisnővérek térdelnek itt, vagy ülnek a homokon, a szentségi Jézus közelében. Délelőtt és az éjszaka első felében a nővérek, délután és az éjszaka második felében pedig a testvérek adorálnak.

Ebédkor és vacsorakor az atya Lelki írásait olvassuk a sátor alatt, vagy élettörténetének egy-egy fejezetét René Bazin-től[1]. Szavai itt, élete színhelyén, kápolnájában és az Oltáriszentség társaságában új értelmet nyernek, s mi magunk is még inkább igyekszünk megérteni őt. Életünket és hivatásunkat ő érdemelte ki, élte meg és könyörögte ki számunkra, tehát mindent üzenete iránti nagylelkűséggel kell fogadnunk. Lehetetlen meg nem éreznünk itt, hogy vagy egészen az ő fiai és leányai leszünk, vagy semmi sem lesz belőlünk. Ahol most tartunk, az elvégzésre váró mérhetetlen föladatok s a kitáruló világ színe előtt, mely magához hív bennünket, gyengeségünkkel semmire se mennénk a szeretet, a kegyelem s a Szentlélek túlcsorduló ereje nélkül, amit azonban egyedül egy szent buzgósága eszközölhet ki Istentől. Telve alázatos bizalommal, bátorsággal és önátadással, nyissuk meg ezért szívünket mindannak, amit *„Igen Szeretett Testvérünk és Urunk, Jézus"* megkövetel tőlünk:

„Az emberi eszközök elégtelensége valójában erőforrásunk."

„Jézus a lehetetlen Mestere."

„Azzal föltétlenül tartozunk a mi Urunknak, hogy soha semmitől se féljünk."

*

* *

Itt, ebben a Beni Abbès-i kápolnában Foucauld atya oly meghitt és szeretetteljes órákat és éjszakákat töltött Jézusával, hogy a szó erőtlen azt fölidézni. Átadva magát Jézus szellemének, fokról fokra itt értette meg, mit is jelent a szeretet tökéletes kiszolgáltatottságára való elhivatás. Itt alakult át fokozatosan szerzetesi életeszménye — mit idáig túlságosan kötöttek a szabályok és merev keretek — Jézus mind hűségesebb követésévé, ami ugyanakkor a felebaráti szeretet követelményeinek is ezerszer inkább megfelelt, valamint a különböző megrázkódtatásnak, melyek kikerülhetetlenek az emberekkel való testvéri együttélés során. A megkezdett klauzúrafal egyszerű kis kavicssorban végződik, mintha előkészítője lenne a Tamanrasset-i szegényes házikónak, mely már

[1] Magyar fordítása is megjelent a húszas években Budapesten a Szent István társulatnál. (A kiadó megjegyzése.)

mindenki számára tárva-nyitva áll. Ez azonban Foucauld atyát pillanatra se akadályozza meg abban, hogy lelki szemeit végtelen imádattal és csodálattal Jézusára ne függessze. Minden előre megfogalmazott gondolat, előzetes életszabály nélkül hagyja, hogy vezessék. Csak egy valami fontos számára: Jézus, a názáreti Jézus követése, az, hogy mind tökéletesebben átadhassa magát. Krisztus, az Oltáriszentség, a szegények, minden ember szeretetének. Lelke így lesz egyre szabadabb, s külső élete egyre alázatosabb szolgálat.

Közben hivatása lényege szerint mit se változott. Ha időközben le is vetkezett minden merevséget, mit a szigorú keretek szabtak ki rá, belülről annál élőbben valósította meg eredeti küldetését, egyszerűen Jézus szeretetteljes követésére bízva magát.

„Egy a te törvényed: az én követésem... Tedd, amit én is tennék. Mindenkor azt kérdezd magadtól: Mit tenne a mi Urunk? — és aszerint cselekedjél. Ez az egyetlen, de feltétlen szabályod." (Lelki írásai, 171. old.)

Károly testvér mindenre kész Jézusáért, „elmenni akár a világ végére, és ítéletnapig élni" őérte, de mindig mint a názáreti Jézus szegény kis testvére.

*
* *

Nekünk is bátran kell hát fogadnunk Jézus hívásának minden parancsát. Kistestvérek, azzal az erővel és bizonyossággal szólok itt hozzátok, melyet Foucauld atya példája és Jézus kegyelme ültetett szívembe. Minél inkább hűségesek vagyunk Jézus bensőséges követéséhez és az ebből fakadó szeretetegységhez, annál bátrabban kell széttörnünk a szűkössé vált életszabályokat, ránkmerevedett formákat. Lelkünk Jézusra, az ő valóságos szegénységére szomjas, arra, hogy megvalósítsuk mindazt, amit Galilea hegyén boldognak mondott, hogy szeressük, hogy magunk előtt lássuk, hogy örökös imádságban szemléljük őt, arra, hogy minden embert, s kivált a szegényeket testvérként tudjuk szeretni, mint barát a barátot, önmagáért, mintha egyedül ő élne a földön, anélkül, hogy eredményre, apostoli sikerre gondolnánk, s anélkül, hogy cseppentővel számlálnánk, vagy akár elvont eszményekkel vetnénk egybe cselekedeteinket, örökösen csak azt kutatva, vajon ez vagy az a tettünk megfelel-e vagy sem a kistestvér hivatásának. Nekünk csupán egyetlen kérdésünk lehet, ahogy Foucauld

atyának is csak ez az egy volt: mit tenne Jézus a mi helyünkben? Szeretetünk szerint ítélnek majd meg bennünket, aszerint, hogy milyen hűségesen teljesítettük Jézus parancsait. Jézus élet, ahogy evangéliuma is élet: az élő Jézus kell legyen hát legfőbb életszabályunk.

És itt fájdalmasan kell éreznem, hogy Krisztus-követésünknek milyen szűk és kicsinyes, milyen ügyetlen kifejezési módja, amikor életeszményünket elvonta és szükségszerűen hiányos formulák segítségével határozzuk meg. Amikor azt mondjuk például, hogy a kistestvér élete „jelenlét", vagy azt, hogy „rejtett élet", vagy azt, hogy nem a „teljesítményt" kell keresnünk, hanem az emberek közé „vegyülve" kell élnünk. Hajlamosak vagyunk arra, hogy magatartásunkat felebarátunkkal való kapcsolatunkat e formulák valamelyikével ítéljük meg, aprólékosan mérlegelve, vajon a „szemlélődés", vagy inkább már a „pasztoráció" vagy akár az „aktivitás" jellemző rá? Nem tudom miért, de néhány hónap óta az ilyesmit mind tűrhetetlennek érzem. Foucauld atya sohase tett fel magának hasonló kérdéseket; tetteit egyedül szeretetének és Jézus személyiségének fényében ítéli meg. S ez bizony más. Ne törekedjünk hát mi se egyéb módon megfogalmazni a kistestvér életeszményét, mint kizárólagosan a Názáretben élő Jézusra hagyatkozva, arra, hogy ő mit vár tőlünk. Minek kérdezgetnünk, vajon „szemlélődő", „apostoli", „tevékeny" vagy „missziós" szerzetesek vagyunk-e? Nem bizonyul-e minden ilyen osztályozás tökéletesen haszontalannak, azzal az egyszerű és konkrét eszménnyel szemben, mely tüstént világos lesz mindannyiunk számára, mihelyt egy gyermek szeretetteljes szemével követjük Jézus életét az emberek között, munkájában, szegénységében, ahogy minden számítás nélkül rendelkezésére állt testvéreinek. Másképpen könnyen szűk látókörűekké válhatunk, holt formák rabjaivá, könnyen elveszíthetjük szeretetünket. Nem éreztük-e olykor hivatásellenesnek, hogy munkatársainkkal Jézusról beszéljünk félve, hogy ez már apostolkodás, s ugyanakkor aggálytalanul ejtettünk szót sportról és moziról, így vélve „jelen lenni" az emberek között? Értsetek meg jól, szeretném, ha ezt mélységesen átéreznétek. Amit mondottam, számomra most teljes bizonyosság, amit senki a világon el nem vehet tőlem. Figyeljetek Jézusra, s kérdezzétek meg tőle, mit tenne helyetekben, hiszen kistestvérei vagytok. A világnak nem arra van szüksége, hogy új magatartással, új szerzetesi életformával gazdagodjon; az emberek, kik éhen és szomjan vesz-

nek, mert távol vannak az Élettől, az Élet közelére vágynak: öntudatlanul is Jézust keresik, valakit, egy isteni személyt, ki maga a megtestesült szeretet, őt keresik mibennünk is, nem pedig egy életeszmény akár mégoly tökéletes megvalósulását. Ez sokkalta nehezebb követelmény, de ez a kistestvérek hivatása. Ne féljetek, nem azt kérem, hogy szétforgácsoljátok magatokat, egyedül azt, hogy elvont formulával, legyen az mégoly árnyalt, tökéletes és átgondolt, sohase kössétek meg se a magatok, se a testvériség életét. Csend, rejtett élet, elvegyülés az emberek között, egyszerű jelenlét, tanúságtétel, lemondás minden sikerről, igen, ezek a fogalmak jellemezhetik külső életünket, de se külön-külön, se valamennyi együttvéve nem határozhatja meg azt. Sose mondjátok: „Ezt nem tehetem, mert ellenkezik hivatásom egyik vagy másik jellegével", hanem: „Ezt nem szabad megtennem, mert ellenkezik azzal, amit Jézus szeretete megkövetel, s helyemben ő is másképpen cselekednék". Talán azt mondjátok, mindez szavak, árnyalatok kérdése. De én azt hiszem, sokkalta több ennél. Visszautasítása annak, hogy hivatásunkat az élet kiszámíthatatlan külsőségeinek rabjává tegyük, s ugyanakkor elfogadása a názáreti Jézus bensőségesen értelmezett, szeretetteljes követésének. És ez valóban más valami. Annak az életeszménynek a nevében, amelyet 1899-i szabályzatában tűzött maga elé, Károly testvér sohasem hagyhatta volna el Beni Abbès-i remeteségét, sem klauzúráját. Ha külsőleg inkább ragaszkodott volna szabályzatához, nem kockáztatta volna, hogy egyesek állhatatlannak ítéljék, s könnyebben lehetett volna t ö k é l e t e s s z e r z e t e s n e k mondani, legalábbis ahogyan a szerzetesi tökéletességet olykor meghatározzák; de a világ hiába várt volna felszabadító üzenetére, mely Krisztusnak a szeretet szabadságában való követésével új életre keltette az evangéliumot.

Ki tudja, mi vár a mai világban a testvériségekre... Abban azonban biztos vagyok: Jézus egyenes kívánsága, hogy testvéreink őérette és az evangéliumért akár a világ végére is elmenjenek tanúságtételükkel. A testvériségek a legkülönbözőbb néprétegekben, a legkülönfélébb társadalmi viszonyokkal kerülnek majd szembe. Mindenütt, ahol szenvedő és fáradozó emberek élnek, gyökeret verhetnek, sőt gyökeret is kell ereszteniük. Sose szabad azt hinnünk, hogy valamely nép körében nem telepedhet meg közösség, csak azért, mert életeszményét a körülmények veszélyeztetik. Lehetetlen, hogy Jézus názáreti misztériuma ne tudna beragyogni

kivétel nélkül minden emberi miliőt. Nekünk épp ezért vállalnunk kell, hogy a kistestvérek mindenhová elvihetik imádságuk, szeretetük és szegénységük üzenetét, a legkülönbözőbb és legváratlanabb formákban. Minden tevékenység, minden munka számításba jöhet, föltéve, hogy természeténél fogva nem ellenkezik az evangéliumi értékekkel, amelyekhez Jézus kívánságára mindenkor ragaszkodnunk kell.

Ne higgyétek kistestvérek, hogy az előbbiekben mindenáron való papi vagy apostoli tevékenykedésre biztattalak volna titeket. Épp ellenkezőleg: inkább, mint valaha, hivatástok szellemben és lélekben való elmélyítését várom tőletek. Nem igaz, hogy a hamisan értelmezett szeretet nevében, a kistestvér bármifajta szolgálatnak átadhatja magát. De ami ettől megőrizheti, az egyedül belső világa; ha egyszer valóban Jézusával egyesülve él, még eszébe se juthat olyasmi, ami ellenkezne hivatásával. Ha küldetését valóban belülről éli, elég szemeit hűségesen a názáreti Jézusra függesztenie, s akkor bátran hallgathatja készségesen az emberek mindenfajta kérését, helyesen fog cselekedni, s összhangban az egyházon belül vállalt missziójával.

Mindaz, amit az előző esztendőkben mondottam a testvériségek életeszményéről, továbbra is érvényes, de ez még csak — úgy vélem — megközelítés volt, afféle külső leírás, mint amikor az ember szűkülő körökben igyekszik egy pontot megragadni. Ma a dolgok szívéig-lelkéig szeretnélek elkalauzolni benneteket. Ebben a szelíd világosságban, hol minden Jézus szeretetétől fényes, egyes régebbi írásaim túl mereveknek, sematikusaknak, okoskodóknak tűnnek. Ez így igaz. De miért ne fogadhatnánk magunkba a szeretet és a világosság túlcsordulását, készségesen vetve alá magunkat a Szentlélek minden újabb sugalmazásának? Szeretném, ha ezentúl kivételesen érzékeny hűséggel követnénk az Úr minden egyes testvériségünkre vonatkozó szándékát. Föladatunk hatalmas és végeérhetetlen: életünkkel kell megjelenítenünk a világban Jézus evangéliumát, nyolc boldogságát és baráti szeretetét a szegények iránt. Egy ilyen élet minden követelményét, hogyan is fedezhetnénk fel egyetlen szempillantás alatt? Ezt különben már sokszor elmondottam nektek, látva, hogy Jézus közvetlenül munkálkodik szívetekben, és évről évre alakítja a testvériségek belső világát. Életeszményünk semmiben sem változott, de szükségünk van a fokozott hűségre Jézus iránt, hivatásunk szakadatlan elmélyítésére, mit egyetlen pillantással reménytelen volna fölmérnünk

és élményszerűen megragadnunk. Tudom, napról napra inkább belátjátok: Jézust szemlélve, ahogy Foucauld atya is szemlélte itt Beni Abbès-ben, sokkal biztosabban megtudjátok, mit is kell tennetek, mintha egy megfogalmazott eszményből kiindulva okoskodnátok. Könnyen meglehet, hogy Jézus messzebbre kíván vezetni titeket, mint azt gondolnátok vagy akár csak gyanítanátok: a világ végére, s talán a vértanúságig. Terjeszkedésük során a testvériségek minden bizonnyal a legkülönbözőbb formákat öltik fel, de mindig hűek maradnak ahhoz az eszményhez, mit Jézus szánt nekik. Az alábbiakban Jézusnak ezt a szándékát kívánom kifejteni az atya Beni Abbès-i életének fényében.

*
* *

Jézus mindenekelőtt azt kívánja, hogy Isten *kis szegényei*, valódi szegények legyünk:

„Istenem, nem tudom, lehetséges-e bizonyos lelkek számára, hogy Téged szegénynek látva maguk továbbra is gazdagok maradjanak... mindenesetre jómagam nem tudok szeretni anélkül, hogy ne kívánnék szenvedélyesen azonosulni, eggyé válni szeretetem tárgyával. Kedvem szerint gazdagon, zavartalanul élni javaimból, miközben Te szegényen és zaklatottan, nehéz munkával kerested kenyeredet: nem, Istenem, számomra ez lehetetlen... én nem tudok ily módon szeretni." (Lelki írások 106. old.)

„Istenem, emberré lettél; legutolsó ember az emberek között; a gyalázatot, az utolsó helyek közül is a legutolsót választottad; a legmélyebbre ereszkedtél, hogy kétkezi munkásokkal együtt élhesd a szegények életét; akár az övék, életed munkában és nélkülözésben telt el; ők mit sem számítottak a világban, s Te jelentéktelenségük árnyékába öltöztél."

Itt nemcsak a szegénység szelleméről, vagy a szegénység erényéről van szó, mely összeegyeztethető minden tevékenységgel, intézménnyel. Itt arról van szó, hogy szegények legyünk a szegények, munkások a munkások között, egy a világ szegényei közül, s ennek a választásnak bizony rendkívül súlyosak a következményei. Jézus közvetlenül hív bennünket, ahogy valamikor Foucauld atyát hívta. Minden erre ösztökél minket. Foucauld atya küldetése ezen a ponton tökéletesen világos: lelketek mélyén Jézus ugyanezt sugallja nektek is, sőt egyeseknél határozottan a Szentlélek erejével és hatalmával.

Jézus azt kívánja, hogy a szegények osztályához tartozzunk, közébük soroljanak és eszerint bánjanak velünk. Küldetésünknek ez a legfőbb pozitívuma, s vajon nem egyszerű missziós föladat szegényen élnünk a földi nyomor közepette, ott, ahol annyi ember áhítozik a szegény Krisztus, egy szegény egyház, szegény szerzetesek jelenlétére.

Mihelyt igazán megértettétek Jézus túláradó szeretetét, mely boldogító hívásával rajtatok keresztül kíván eljutni azokhoz, akik nem hisznek többé benne, egy csapásra azt is belátjátok, hogy mindaz, ami kiemelne jelen állapototokból, abból, hogy a „szegények közé számítsatok", nem felelne meg Jézus szándékának: rosszul értelmezett buzgóság és szeretet volna.

Milyen tisztának kell lenni azonban ennek a szegénységnek! Embertársaink szegénysége ehhez nem elég, nekünk Jézus szegénységére van szükségünk, arra, hogy Jézus ismét megélhesse bennünk názáreti éveit. Egyedül az ő hűséges követésének ereje és világossága tehet bennünket hozzá hasonlóan szegénnyé.

„Uram Jézus, milyen hamar jut szegénységre az, ki Téged egész szívéből szeretve nem tudja elviselni, hogy gazdagabb legyen Náladnál ... Uram Jézus, milyen hamar jut szegénységre az, aki arra gondol, hogy amit a legkisebbeknek tesz, Neked cselekszi, s Neked nem teszi meg, amit velük szemben elmulaszt megcselekedni; mennyire igyekszik enyhíteni minden nyomoron az az ember! ... S milyen hamar jut szegénységre, ki hittel fogadja szavaidat: „Ha tökéletes akarsz lenni, add el, amid van, és osszad szét a szegények között... Boldogok a szegények, mert aki elhagyta javait énérettem, százannyit kap idelent, és örök életet a mennyek országában..." (Lelki írások, 105. old.)

Arról a szegénységről beszélek, ami élet, Isten szegénységének a képmása, s nem csupán egyfajta szegénység szűk látókörű felfogása. Persze Jézus szegénysége a legkülönbözőbb módokon megnyilatkozhat kistestvéreiben, hűen követve környezetük és hivatásuk árnyalatnyi változatait. Nincs jogunk korlátozni a Szentlélek szabadságát, Jézus gazdag munkáját szívünkben, ahogy egyetlen kistestvér se vállalkozhat arra, hogy Jézus szegénységének minden vonását megvalósítsa, lévén e szegénység nem holmi negatívum, valaminek a puszta hiánya csupán, hanem épp ellenkezőleg — maga az élet teljessége.

Így a munkás kistestvérek szegénysége a názáreti Jézus bérmunkáját idézi, míg mások kötetlenebb szegénysége egyedül a

gondviselésre hagyatkozik; és végül lesznek olyanok is közöttünk, kiknek szegénységükben mindent el kell fogadniok, mivel a betegek legmélyebb szegénysége jut nekik osztályrészül, vagy épp ellenkezőleg, mivel hivatásuk a szenvedők különös szeretetére és gondozására jelöli ki őket. Igen, ezerféleképp kell gyakorolnunk a szegénységet, ha nem akarjuk meghamisítani. Különben a munkás kistestvér túlértékelve munkáját könnyen alábecsülhetné a gondviselés szerepét, aminthogy annak a kistestvérnek sem szabad megfeledkeznie arról, aki vándorútján tökéletesen a gondviselésre bízza magát, hogy az életért való munka ugyancsak Isten törvénye. A beteg kistestvérek tehetetlensége meg figyelmeztetni fogja az egészségeseket, hogy létezik egy még nagyobb szegénység: magának az emberi létnek és tevékenységnek a szegénysége. S végül, aki a szenvedők testi-lelki bajának az enyhítésére szentelte magát, örök figyelmeztetője lesz a többieknek, hogy az a szegénység, ami nem szeretetből fakad és nem szeretetben végződik, idegen Krisztus szándékától. Lélek nélküli külsőség csupán.

*
* *

Ezért kívánja Jézus, hogy Kis Testvéreinek a szívét tökéletesen betöltse *az emberek iránti szeretet.* Olvassátok el azokat a sorokat, melyekben Foucauld atya bizalmasan Jézus elé tárja túlcsorduló szeretetét. Akár Jézusé, az ő szíve is izzó szeretettel van tele. S ugyan hogyan lehetne szeretni Jézust, s benne és általa az embereket anélkül, hogy Istent ne akarnánk közölni a világgal, s ne igyekeznénk válaszolni a temérdek, Isten országára kiéhezett lélek hívó szavára. Ne féljetek vágyakozni az apostolságra; különben hogyan is szerethetnétek? Foucauld atyát ugyanazok az érzések töltötték el, mint Jézus szívét: élete Jézus haláltusáját, megváltói akaratának buzgóságát közvetíti számunkra. Hogyne vágyódnátok hát ti is kiárasztani a világra szeretetének fényét és erejét, s a békés örömet, hogy Jézuséi vagytok? — *„Senki se gyújt gyertyát azért, hogy befödje vagy ágy alá rejtse, hanem hogy tartóra tegye, s aki csak belép, lássa világát." (Lukács, VIII. 16.)*

Jézus gyújtotta meg lámpásotokat, mely bennetek világít, s minél inkább övéi vagytok, annál hatalmasabban világít. Nem ti, hanem ő akarja, hogy e világosság tartóra kerüljön, hogy lássák azt. Ha egyszer meggyújtotta, miért ne akarná, hogy világítson.

beragyogva és átmelegítve az emberek szívét? De ahogy nem ti gyújtottátok meg lámpásotokat, az sem a ti gondotok, hogy tartóra helyezzétek. Ti az Úré vagytok, tegyen veletek akarata szerint. Ne féljetek, mert ha csakugyan Jézus gyújtotta meg s helyezte tartóra világosságtok, nem olthatja el azt a kívülről jövő szél, mely a tárva-nyitva álló ajtókon át hatol be hozzátok. Milyen jogon, miféle rejtett élet, szándékos elvonulás ürügyén akadályozhatnátok meg a lelkeket, akik fényetek felé tapogatózva a bennetek lakó Jézus szereteténél kívánnak melegedni?

Mindez nem áll jogotokban. Túl gyakran viselkedünk birtokosok módjára. Jézus azt akarja, hogy a világ világossága, a föld sója, a kenyér kovásza legyünk. Értsétek meg, világosságnak, sónak, kovásznak szán titeket, azt akarja, azzá legyetek, nem pedig, hogy akként cselekedjetek. Minden vágyatok, minden fáradozásotok azért van, hogy vele egyesülve fénnyé, sóvá és kovásszá váljatok általa. A többi nem a ti dolgotok. Hasonlóképp, amikor Jézus azt akarja, hogy *jelen legyetek* a világban, hagynotok kell, hogy elfogyasszanak benneteket azok, akik éhezik és szomjazzák Isten igazságát.

Isten általatok kívánja kiterjeszteni országát a földön. Ennek a műnek, egyedül Jézus lehet a mestere. A ti szerepetek ebben, hogy megélve az evangéliumot, világossággá, az élet és a tűz forrásává váljatok, miként Jézus Judeában és Galileában. Bármi más megfontolást részesítve előnyben, csak lerombolnátok az általatok szabadon megnyilvánuló isteni mindenhatóság erejét.

Lehet, hogy a világ félreismer, lenéz, nem ért meg és kirekeszt titeket magából. Örüljetek, ha mindezt az ő nevéért teszik veletek. Vigyázzatok azonban, ha mindez csupán azért van, mert nem tudtátok a maga tisztaságában közvetíteni Jézus üzenetét. Korlátaink miatt hajlamosak vagyunk arra, hogy elhomályosítsuk és megcsonkítsuk ezt az üzenetet. Akkor pedig többé már senkit sem vonz. Ha csakugyan Jézus nevéért szenvedtek, kétségtelenül örvendeznetek kell, ugyanakkor azonban szomorkodnotok is szívetekben afölött, hogy az emberek még nem tudják fölfogni, hogy a Megváltó közibük jött vagy éppenséggel botrányosnak találják azt.

Mi se örvendezhetünk azon, ami miatt Jézus könnyeit öntötte. Hagyjuk a frázisokat. Ne mondjátok: „A mi hivatásunk a rejtezkedő élet, a világból való visszavonulás, ezért jobb, ha meg se látnak, s meg se értenek minket." Ez igaz lehet egyik-

másik helyzetben, de mindenképp téves volna eszerint irányítani egész életeteket. Nem rátok tartozik, hogy félreértenek vagy sem az emberek. Annak viszont már nem örvendhettek, ha Jézust félreismerik, mint ahogyan azt se mondhatjátok, hogy hivatástokkal ellenkezik átmelegíteni és beragyogni a világot.

Természetes, hogy az élő szeretet világítson, amit annál inkább kell kívánnotok, minél jobban szeretitek Jézust. Foucauld atya ezért nevezte a testvériségeket „tűzhelynek", ahonnét körös-körül mindent beragyog Jézus szeretete.

Hogyan örülhetnénk az ellenkezőjének? *Ugyanakkor* azonban továbbra is igazság marad, hogy a világ félreismerte és kivetette Jézust magából, s hogy nektek magatoknak is készen kell állnotok megosztani vele gyalázata és haláltusája titkát. Ebből ékesszólóan láthatjátok, mennyivel gazdagabb a szeretet élete minden formulánál, mennyire meghaladja valamennyit.

Ha az emberek — akik között éltek — sóvárogva eljönnek hozzátok, mert meg akarnak világosodni fényeteknél és inni kívánnak élő vizetek forrásából, nehogy azt mondjátok: „Elárulnám hivatásomat, ha apostolkodásra vállalkoznék." Viszont határozottan tartózkodjatok attól is, hogy emberi eszközökkel próbáljátok meg őket magatokhoz vonzani. Világosságtokat sose ti helyezzétek a tartóra. Ti magatok továbbra is legyetek csak kicsinyek és áldozatosak, s Jézusra hagyatkozva még szegényebbek, mint valaha. Engedjétek, hogy fölemésszenek az emberek, akik még nálatoknál is szegényebbek, mivel még nem találtak rá az Isten országára.

Ha pedig elfordulnak tőletek, ha életetek megbotránkozást szül, ha káromolják Jézust, vagy egyszerűen félreértenek titeket, ne örüljetek elhamarkodottan, mondván: „Jó úton járok", hanem előbb tisztázzátok magatokban, hogy csakugyan Jézus gyalázatát hordozzátok vagy épp ellenkezőleg, szűkös önszeretetbe gubódzva éltek. Vajon nem ti magatok rejtettétek véka alá a lámpást, amit Isten maga gyújtott meg bennetek? És legvégül — kicsinyhitűségből vagy a szeretet szűkkeblűségéből — nem árultátok-e el Jézus üzenetét, melynek letéteményesei vagytok?

„Boldogok a szelídek, mert ők birják a földet."

„Boldogok, akik éhezik és szomjúhozzák az igazságot, mert kielégíttetnek."

Bizonyos helyeken Jézus országának egyetlen vonását se lenne szabad meghamisítanunk. Itt elsősorban a munkásokra gondolok,

akiket az előítéletek tömege idegenít el az egyháztól. Amíg szeretetünk nem képes megértetni velük, hogy Isten országa őéretttük van, s hogy e királyságnak mi vetjük meg közöttük az alapjait, mindaddig bizony nem tettünk eleget annak a követelménynek, mit Jézus szeretete ír elénk. Közvetítésünkkel a maga teljes realitásában kell megjelennie Isten országának: Krisztus szelídsége és békéje, s ugyanakkor ereje és igazsága, de mindig a szeretet és sohase a gyűlölet fegyverzetében, még akkor sem, ha jogos a küzdelem. Mindig a teljes igazságot kell tovább adnunk Isten országáról. Vérmérsékletünk szerint, ettől még szabadon módosulhat hivatásunk. Egyikünk a csendhez és a békéhez vonzódik, míg mások arra hivatottak, hogy életükkel tanúsítsák, mennyire nem idegen Jézustól a munkásság szociális igazság utáni vágyakozása.

Vigyázzatok, kistestvérek, nehogy egyéni hivatástok nevében mindent túlságosan leegyszerűsítsetek, olyannyira, hogy végül is megváltoztassátok Jézus „jó hírét". Mert akkor már nem az ő nevéért ismernének félre titeket az emberek, hanem mert nem találják meg bennetek Krisztus igazi arcát, ami után pedig oly sóvárogva áhítoznak.

*
* *

Jézus mindenekelőtt azt kívánja tőletek, kistestvérek, hogy ingyenes szeretettel és mindenestül odaadjátok magatokat a szegények közül is a legszegényebbeknek; hogy gyengéden és testvériesen szeressétek mindazokat, akiket az Úr hozzátok vezet, s különösen az elhagyottakat és szenvedőket.

Technikai tökéletessége miatt, civilizációnk mindinkább racionalizálja az emberi szükségletek kielégítését, címkézve és különböző szolgálatok szerint osztályozva azokat. Mind kevésbé nevezünk valakit a maga nevén, egyre kevésbé foglalkozunk vele személyében, úgy, mint aki egyszeri és egyetlen a világon, akinek tulajdon szíve van, saját baja, öröme, problémája, családja, mely egyedül az övé. Többnyire csak betegségét nézik, hogy meggyógyítsák; egyedül pénzzavarát, hogy anyagiakban megsegítsék; egyedül lakásgondját, hogy szálláshoz juttassák; pihenési és nyaralási szükségletét, hogy üdülését megszervezzék. Nem kell bővebben magyaráznom, úgyis értitek, miről van szó. Fenyegető, hogy minél hathatósabban kívánunk segíteni, annál nagyobb sze-

rephez juttatjuk a technikát, s épp az emberiesség, sőt a felebaráti szeretet nevében olyan hatalmas adminisztratív gépezetet hívunk életre, mely eleve alkalmatlan az emberi szív megértésére. A technika szükséges, ez ma már kétségtelen, de leigázza az embert. Sokan vannak keresztények, köztük szerzetesek és papok is, akik úgy látják, igénybe kell venniük vívmányait, hogy a szeretet szolgálatába állíthassák — ugyanakkor fennáll a veszélye annak, hogy ők maguk is rabjaivá válnak. Ez jellemzi például azt a szerzetesnőt, aki kórházi betegeiben már csak az esetet látja, akit szakszerűen ápol, de már nem ér rá személy szerint, egyéni szeretettel szeretni. Elég gyakran látja az ember ennek a veszélyét, de nem tudom, sikerül-e mindig elkerülni.

Testvérkék, ti nem arra vagytok kiszemelve, hogy a lehető leghatásosabban szervezzétek meg a testi és lelki jótékonykodást. Jézus azt kívánja tőletek, hogy — legfőbb tanúságul, s mintegy a technika vonzásának ellensúlyozására, amelynek az egyház apostolkodása manapság könnyen áldozatul eshetne — barátian és gyengéden szeressétek azt a néhány szerencsétlen, szegény és beteg embert, akiket hozzátok küldött: az egyént, személyt látva bennük és nem holmi gyógyításra váró esetet.

Különben is, bár szegényes eszközeitekkel, mindent el kell követnetek, gyakran nem áll majd módotokban szenvedéseik enyhítése. Jézus csodálatosan meggyógyított néhány útjába került beteget, s barátian szerette maroknyi választottját, mindezt azonban nyugodtan, emberi módon, nem nézve se a mennyiséget, se a teljesítményt.

Amikor életutatokon összeakadtok egy kóbor, börtönből szabadult emberrel, munkanélküli szegénnyel vagy egy szerencsétlen családdal, sose felejtsétek, hogy szívetek egészére méltóak. Minden embernek abszolút értéke van, mivel hogy Isten képmása. Nem időveszteség az emberek legkisebbjét testvérünkként szeretni, úgy, mintha egyedül ő élne számunkra a világon. Bármekkora legyen is erkölcsi nyomora, merem mondani, hogy éppoly érdemes szeretetünkre, mint maga az Isten.

A kistestvérek mások iránt tanúsított magatartását teljes egészében annak a tiszteletnek és szeretetnek kell áthatnia, mely a minden emberben élő Isten-képnek szól. Mindenkoron a testvériségek egyik jellegzetessége legyen az, hogy sohasem keresik a szeretet hasznosságát, eredményességét. Az ilyenféle törekvés gyöngítheti annak lehetőségét, hogy mindenkivel egyaránt szeretet-

tel, testvérként, s mint olyannal bánjanak, aki emberségében szinte páratlan lény a világon.

Lesznek köztetek, akiket kórházakba, beteggondozókba, vagy lepratelepekre szólít a hivatásuk. Betegeket fognak gondozni. A szeretet e szellemében, s a lehető legnagyobb hozzáértéssel kell dolgozniuk. A testvériségek azonban soha ne vegyék magukra semmiféle szervezett intézmény gondját.

Biztosan tudom, hogy megértitek, amit oly gyarlón mondok el. Jézus azt kívánja, hogy testvéreitek szeretetének szenteljétek magatokat. Vonakodástok attól, hogy a hasznosság és az eredményesség érdekében föláldozzátok e szeretet testvéri jellegét, korántsem jelenti a legmodernebb módszerek keresztény szellemben történő alkalmazásának elvetését. Magatartástok részben mintegy tanúbizonysága lesz annak a szüntelen szeretetnek, melylyel Jézus szeret valamennyiünket, részben pedig általa ti is osztjátok e szeretetet.

Mióta ezt megértettem, azóta valóban tisztelem annak a nincstelen, beteg nomádnak a csökönyösségét, aki inkább ott hal meg békén a sátrában, az övéi között, mintsem hogy kórházba menjen, ahol talán meggyógyulna, de ahol névtelen volna, egy eset a sok közül, ágyszám a kórteremben. Nem korunk civilizált emberének, hanem neki van igaza. Jó ösztönnel teszi a maga helyére a testi szenvedést, de még a test halálát is: sem az egyik, sem a másik nem olyan súlyos baj, mint az emberi személyiség megsemmisítése. Erről sose feledkezzetek meg, mikor emberekkel van dolgotok!

Semmi értelme sem volna annak, ha a kistestvér mennyiségileg akarná a munkáját értékelni. A missziós területeken, a beteggondozással foglalkozó testvériségeknek, mindent el kell követni, hogy magatartásukat és munkájukat a testvéri szeretet szelleme irányítsa. Ezért a kistestvér egyszerűen, barátként éljen azok között is, akiket a társadalom már nem tud személyként kezelni: a rabok, a kivetettek, az elítéltek között. A kistestvér emberként, barátként bánik velük, mást nem tehet, ám ezzel is mérhetetlenül sokat ad.

*
* *

Nem lehettek szegények úgy, ahogy azt Jézus akarja, nem lehettek elég bátrak ahhoz, hogy magatokévá tegyétek a munká-

sok, a betegek szenvedését, nem lesztek képesek alázatos és testvéri szeretettel szeretni, ha nem egyesültetek Jézussal. Jézus, „Szeretett Testvére és Ura" volt Foucauld atya állandó kontemplációjának tárgya, s e kontemplációból meríti az ellenállhatatlan vágyat, hogy mindenben hozzá hasonlítson: szegénységében, munkájában, gyalázatában, szenvedésében, s mindenekfelett szeretetének hősi nagylelkűségében.

Ám ennél sokkal többről van szó. Nem szeretném, ha megkísértene benneteket az elképzelés, hogy az ima, a Jézussal való egyesülés mintegy eszköz arra, hogy megvalósítsátok a vágyott evangéliumi életet. Ez az elképzelés az értékrend teljes összekavarását jelentené, és azt, hogy semmit sem értettek meg Foucauld atya lelkiségéből. Olvassátok el ismét elmélkedéseit, s rájöttök: számára Jézus az, akit mindenekfelett és önmagáért szeret. Kistestvérek, sose feledkezzetek meg erről! Puszta szavakkal vajon hogyan értethetném meg veletek, hogy életetekben Jézus jelenti a mindent, hogy csak ő lehet egyetlen szerelmetek, minden más szerelem csak ennek az egyetlennek a túláradása, s hogy Jézus az a minden is, amire a világ vár, s külön-külön az egyes ember. E meggyőződésnek kell lenni hivatástok kiindulópontjának, melyet csak Isten plántálhat belétek, s nem jöhettetek volna, ha szívetek mélyén föl nem hangzik Jézus hívása. Egyedül érette kezdtetek mindent elhagyni. De ez nem elég. Ezt az első választást újra és újra meg kell ismételni, növekednie kell ennek a virágjában lévő, de még elégtelen szeretetnek. Jézusról nevezett Károly testvér írásaihoz képest, oly gyarlóan érzem ezeket az én intelmeimet. Újra meg újra arra kérlek benneteket: olvassátok az írásait, azokból majd fölismeritek Jézus iránt érzett, egyetlen és szenvedélyes szerelmének sodró erejét.

„Gyermekeim, imádságotokban legfontosabb legyen a szeretet, a szeretet, a szeretet..." (Lelki írások, 161. old.)

Erre a bizonyságtételre vár napjaink világa, mert a világ talán túlságosan bonyolulttá tette az ember kapcsolatait Istennel: túl sok az okoskodás, a módszer, eszköz és technika még akkor is, ha a lelki életről vagy az apostolkodásról van szó. A Jézussal való egyszerű és izzóan bensőséges kapcsolat legyen a ti erőtök és világosságotok. Ne szégyelljétek ezt, de főképp sohase piruljatok Jézussal való barátságotok miatt. Ezt kívánja tőletek. Ez a magyarázata Foucauld atya egyre növekedő hatásának is, ami alig van arányban írásainak tetszetősségével, irodalmiságával —

hiszen sem az egyikkel, sem a másikkal nem törődött, csupán önmaga számára írt, ügyet sem vetve formai kérdésekre vagy holmi ügyeskedésre, amivel hatásossá lehet tenni egy írásművet. Élete tükröződik ezekben az írásokban, és csak ez lehet eszményképetek.

„Életem Jézus életének folytatása legyen: az Ő gondolatait gondoljam, az Ő szavait mondjam, az Ő cselekedeteit cselekedjem... hogy Ő éljen bennem. A mi Urunk rejtett életének képe legyek: életemmel a háztetőkről kiáltsam az evangéliumot. Jöjj! a bátorság nem lehet alábbvaló, mint az akarat. Eljött az idő Istent szeretni. Egyedül Istent keresni." (Lelki írások 218. old.)

Ez a bensőséges kapcsolat Jézussal sokkal fontosabb téma, minthogy néhány sorban elintézhetném. Egy más alkalommal majd visszatérek rá, és hosszabban foglalkozom vele, most csupán hangsúlyozni akartam az ima elsőrendű fontosságát kistestvéri életetekben. Most még szeretném — ha röviden is — megemlíteni Foucauld atya imaéletének néhány, szerintem jellegzetes vonását.

Foucauld atya példájára nekünk is hinnünk kell Jézusban, a lehetetlenség Urában. Hinnünk kell, hogy Jézus elhívott bennünket, és e hívás valóságos voltában, szinte magától értetődően, meg kell találnunk az erőt annak a hivatásnak elfogadásához, mely megkívánhatja tőlünk azt a hősiességet, hogy mindent merjünk Jézusért.

„Kicsinyhitű, miért kételkedtél?" (Máté XIV, 31.)

„Milyen nagy a hit, amit a mi Urunk kíván tőlünk, és joggal... lehet-e határa benne való hitünknek?... A mi Urunk szava hallatára: „Jöjj" — Péter már nem félhetett semmitől, bizakodva járhatott a vízen... hasonlóképpen, mikor bizonyossággal tudjuk, hogy Jézus valamire elhívott bennünket, hogy hivatást adott, nekünk nem kell félnünk semmitől, habozás nélkül kell közelednünk a legképtelenebb nehézségek felé is. Jézus azt mondta, „Jöjj" — kegyelmet kaptunk hát ahhoz, hogy a habokon járjunk. Lehetetlennek véltük, de Jézus a lehetetlenségek Ura... Három tehát a szükséges dolog: először is Péterhez hasonlóan cselekedni, könyörögni a mi Urunkhoz, hogy hívjon minket maga felé, hívjon egészen érthetően, s miután világosan hallottuk a szót, hogy „Jöjj" — s enélkül nincs jogunk ahhoz, hogy a vízbe vessük magunkat (életünk kockáztatása önteltség volna, meggondolatlanság, bűn, sőt esetleg súlyos bűn, mert a lélek életének

kockáztatása a test életének veszélybe sodrásánál is bűnösebb cselekedet) — miután tehát világosan hallottuk a hívó szót (mindaddig az imádkozás és a várakozás a kötelességünk) habozás nélkül, mint annak idején Szent Péter, induljunk neki a víznek. Végül Isten „Jöjj" szavában bizakodva, az aggodalom árnyéka nélkül kell járnunk mindvégig a hullámokon, mint akik bizonyosak vagyunk abban, hogy ha hittel és híven járunk, éppen az Ő hívó szavának erejéből minden könnyű lesz számunkra az úton, melyre Ő szólított bennünket. Járjuk hát az utat, melyre Ő hívott el, s járjuk feltétlen hittel, mert Ég és Föld elmúlnak ám, az Ő szava soha el nem múlik."

Egyik-másik kistestvér élete, egyik-másik közösség léte néha emberi erőt meghaladó, esztelen vállalkozásnak tűnhet. Lehet, hogy így is van, de ha egyszer Jézus akarja, nem habozhatunk. Az erős és legyőzhetetlen hit: ez Jézussal való kapcsolatunk alapja.

Ez a hit vezette Foucauld atyát, mikor határtalan tisztelettel és szeretettel ment az Oltáriszentség felé. Az Oltáriszentségen és a szentmiseáldozaton keresztül kell eljutnunk a Jézus személyével való szeretetteljes és erős barátsághoz. Foucauld atya számára Jézus nem lehetett, nem volt soha távoli, elvont lény, még akkor sem, mikor a hit homályában kellett harcolnia, hogy megőrizhesse azt a már nem tudatos, személyes kapcsolatot, mely ahhoz fűzi, aki élete egyetlen szerelme. És számára Jézus akkor sem távoli, mikor azért küszködik, hogy lankadatlan türelemmel folytathassa bátor, gyakran fájdalmas imáját. Kistestvérek, akik nem mindig tudjátok, hogyan imádkozzatok, és akik meg akartok tanulni imádkozni, Foucauld atya legyen a mintaképetek.

Mint az ő élete, úgy a mi egész életünk is Jézussal való bensőséges kapcsolatunk realitásától függ. Ezt illetően, csak úgy, mint minden másban, ő legyen vezérlő kalauzunk. Jézus lelke csak akkor imádkozik bennünk, ha szívünkben utat készítünk számára, ha elibe sietünk.

„Imádkozni, ez annyit jelent, mint szeretve gondolni Istenre." Az imádságnak ez az atya által megfogalmazott, egyszerű meghatározása világosan mutatja: minden erőnkkel azon kell lennünk, hogy megtanuljunk Istenre gondolni. Foucauld atyától egyformán távol áll mind a passzivitás, mely mindent a Szentlélek erejétől vár, mind a túlzott igyekezet, hogy gondolatait módszeresen Jé-

zusra irányítsa. Ám ahogyan ő imádkozik, az buzgó, bátor, világos elkötelezettség; egész akaratával, egész lényével imádkozik.

A kistestvér tanulja meg, hogy egy maradjon Jézussal a legkülönbözőbb, és a legnehezebbnek tűnő helyzetekben is. Nem várhatjuk, hogy a Jézussal maradás csak úgy magától megy, noha az erre való képesség Jézus ingyenes ajándéka. Miután Istenbe vetettük legvakmerőbb reményünket, s bizakodó egész hitünket, egyszerű és pontos módszer révén lényünk, értelmi és érzelmi világunk legjavát, állítsuk bátran az imádság és Jézus jelenlétének szolgálatába. Mindezt csak futólag akartam érinteni, ám fontosnak tartom, hogy Foucauld atyára úgy tekintsetek, mint akinek valóban küldetése az, hogy imádkozni tanítsa kistestvéreit. Itt, az ő közösségének oratóriumában értettem meg igazán, hogy imádkozásban Foucauld atya a mi tanítónk.

Tekintetét némán Jézusra szögezve, meghitt közelségben, s előtte térdepelve elmélkedett Károly testvér Istennek az evangéliumban megjelentett szavain, hogy azokhoz igazítsa életét. Az evangélium, ha szeretettel olvassuk, és mint tettekben kifejeződő erkölcsi parancsot tudjuk szívünkbe fogadni, valóban életünk elevenen ható szabályzatává lesz. Minél jobban igazodunk hozzá, annál jobban megértjük majd. Ha csak halovány fénysugara is eljut hozzánk, életünkben váltsuk nyomban valóra. Mi sem nyomasztóbb, hívságosabb, mint az értelem, az igazság vagy az erkölcsi értékek síkján való öncélú elmélkedés, mely zárt köréből nem tör ki, hogy az életben tettekre váltsa a gondolatot.

„Nem tudom elképzelni a szeretetet a hasonulásra és az azonosulásra ösztökélő igény parancsoló szükségérzete nélkül." (Lelki írások, 106. old.)

* * *

Kistestvérek, így kell értenünk a szeretetüzenetet, melyet az atya továbbított a modern világnak. Eleven élet, Krisztus követése, evangéliumi egyszerűség — ez az üzenet tartalma.

Úgy gondolom, e néhány sorban elég világosan meghatároztam, mi legyen életünk lényege, befejezésként sem akarok más meghatározást adni.

Esetleg megkérdezhetitek tőlem, mit válaszoljatok, ha azt tudakolják tőletek pontosan, hogyan is éltek, vajon a szemlélődők

közé tartoztok-e? Ismétlem: nem hiszem, hogy Foucauld atya életét és munkásságát a szerzetesi élet olyan keretei közé helyezve vizsgálhatnánk, melyek ilyen vagy olyan specializálódást tételeznek fel.

Szemlélődő, szerzetes, apostol, misszionárius — Foucauld atya mindez volt, de a maga sajátos módján. Törekedjünk arra, hogy ebben is kövessük őt. Egyszerűen csak mondjátok azt: a kistestvérek meghallották Jézus hívó szavát, hogy szeretettől indíttatva kövessék őt názáreti életében, hogy az evangéliumhoz igazodva éljenek a szegények között, szívükben testvéri szeretettel minden ember iránt, és szüntelen eucharisztikus imában. Ami meg életük külső formáját illeti, akármilyen legyen is, csak az a döntő, hogy hívek maradjanak belső hivatásukhoz, s hogy megmaradjanak, kicsiny szegényeknek.

*
* *

Elhivatottságát Foucauld atya nem máról holnapra, hanem fokozatosan tette teljes egészében a magáévá. Csírából indul ki az élet, s lassanként növekszik a teljes érettségig. Így lesz ez minden egyes kistestvér lelkében is. Bármilyen forrón vágyódik is rá, legyen bármily nagylelkű, nem lesz azonnal képes arra, hogy imádságos életével tegyen bizonyságot Jézusról és az ő evangéliumáról. Növekednie kell, s hogy növekedhessék, a fejlődés különböző szakaszait kell átélnie, s ezeknek ideje, de még sorrendje is más-más lesz mindegyik kistestvérnél. A magány és a rejtett élet, a munka fáradalmai, önmaguk ajándékozása a szegények javára, az áhítat és a tanulás — elengedhetetlen szakaszok, bármelyik kistestvérről legyen szó. Egyeseknek meglehetősen hosszú ideig tartó rejtett életre lesz szükségük ahhoz, hogy az emberek között élve is egyek maradjanak Jézussal. Mások viszont csak akkor lesznek képesek visszavonult, emelkedett és önáltatástól mentes életre, mikor már kiállták a próbát, és önmagukat mások javára áldozatul adták. Ügyelni kell arra, hogy mindegyikük körülményeit úgy alakítsuk, hogy azok minél kedvezőbbek legyenek a Szentlélek bennük megkezdett műve számára. Egyeseknek esetleg még hosszú évek kellenek a fölkészüléshez, hogy a kistestvérek eszményét a maga teljességében élhessék.

Egyébként azt hiszem, a képzésnek, illetve fejlődésnek ezek az állomásai nem követelik meg az élet külső formájának szaka-

azokra tagolását. Inkább arról van szó, hogy más-más lesz a lelki magatartás még akkor is, ha azonos munkakörülmények között dolgozunk, vagy azonos missziós munkában állunk. Inkább lélektani értelemben értendő szakaszokról van szó, önmagunk őszinte megismeréséről, s arról, hogy életünk minden egyes percében megértsük, mit kíván tőlünk a Szentlélek.

Befejezésül ismét hangsúlyozni akarom az önképzés fontosságát, s azt, hogy ennek szakaszai nem lesznek mindenkinél azonosak.

Ez a fokozatos belső érés többnyire a dolgozó, vagy a missziós munkát végző testvériségeken belül valósul meg. Ám kisebb-nagyobb időközönként így is szükség lesz a magány időszakaira. Ezért a Kis Testvérek Közösségei lassanként a központi Örökimádó Testvériségek köré fognak csoportosulni. Ezek közül az egyik legjelentősebb alighanem éppen a Beni Abbès-i testvériség, de nem befogadóképessége révén, hanem azért, mert az atya minden tanítványa számára azt a helyet jelenti, ahol imádsággá és életté vált az evangéliumi ideál, mely őket élteti.

III.

ÜZENET MAR-ELIASBÓL

A Damaszkusszal szomszédos mar-elias-i remeteség (Szíria), 1950. június 19.

„Menj ki és menj fel a hegyre Jahve elé, mert Jahve ott fog elvonulni."
(I. Kir. XIX. 11.)

Nem puszta véletlen, hogy egy teljes, magányos napot tölthetek a szentélyben, ahol egy ősi szír hagyomány szerint, Illés próféta időzött, a „damaszkuszi sivatagban" élve. (I. Kir. XIX. 5.) A sivatag fölé magasló sziklás hegygerinc oldalához tapad a szegényes kápolna. Nincs őre. Lépcsők vezetnek le hozzá a hegytetőről. A szomszédos barlangok egyikét szentéllyé alakították át, oltár van benne meg ikonosztázion. Olyan szegényes az egész, s elhagyatottnak hihetnénk, ha nem látnánk a népi áhítat gyermeteg jeleit. Felfüggesztett, fogadalmi tárgyak: olíva olajat izzadó, pislogó lámpácskák, vastag tarka gyertyák, ezerféle apróság, ruhafoszlány, hajtűk, fürtök a próféta-ikon keretén fejezik ki a népi áhítatot a barlangban is, a kápolnában is. A kápolnából írok nektek. Előttem a két méter magas ikon, a próféta képmása, akit a Jahve iránti buzgalom tüze emésztett. Kezében még ott a kard, mellyel kiirtotta Baal hamis prófétáit, az egyik ott fekszik vérében a lába előtt. A kisebbik ikon primitív stílusú. Ugyanezt a jelenetet ábrázolja, és még azt is láthatjuk rajta, amint szekéren az égbe száll, míg Elizeus két kézzel kap mestere köpönyege után.

Tegnap ismét elolvastam az Ótestamentumnak azokat a részeit, ahol Istennek erről az emberéről van szó. Szelleme valóban áthatja e vad magányt, melynek csendjét csak a sziklákon átsivító szél hangja veri föl. Valóban az isteni erő övezte fel Illést, aki bizonyságot tett Izrael Istenének egyedüli és transzcendens fenségéről. Bizonyságot tett egy olyan nép között, melyet a bálványok materializmusa ejtett rabul, bizonyságot tett egy olyan élet viszontagságain át, melyet elháríthatatlan missziójának követelményei emésztettek. Bizonyságot tett, mert csüggedő s nyomorúságának tudatában vergődő szívét emésztette a vágy, hogy színről színre láthassa Istenét, kinek titkos árnyékát egy napon meglátta valamelyik barlangban.[1]

Éles ellentét az isteni erő és a csüggedésre hajló emberi gyöngeség között, a népéhez való felelős tartozás érzete és a magány vágya között. Az Úr lakozik Illés lelkében. Küldetés-tudat, rendíthetetlen hit és reménység elfogyhatatlan kitartás: ezek lelkének jellemzői. Kistestvérek, bárcsak Illés szelleme szállna belétek. Az Úr szeretetének ez az emésztő tüze, ugyanezeket a világosan olvasható nyomokat égette Foucauld atya lelkébe is.

„Keresztelő János napjaitól kezdve mindmáig a Mennyek Országa erőszakot szenved és az erőszakosok ragadják el azt. Ha tudni akarjátok ő, Illés az, akinek el kell jönnie. Akinek füle van, hallja meg.” (Máté, XI, 12, 14, 15.) Ezt a szellemet visszhangozzák Foucauld atya írásai, és szeretném, ha újra meg újra elmélkednétek róluk, hogy belevéső djék nem az emlékezetetekbe, hanem életetekbe.[2] Olvassátok főképp akkor, mikor fájdalmasan érzitek az ellentétet gyarló ember voltotok és a testvériségek nehéz missziója között, és kísértés fog el benneteket, hogy lekuporodjatok a gyáva csüggedés borókafenyőjének árnyékába, mert a nép melyhez misszsiótok visz benneteket, emberkéz csinálta bálványoknak hódol.

Időnként ide, Illés prófétának ebbe a barlangjába küldjük egyik-másik kistestvért, hogy mindnyájatok nevében kérje: szálljon meg bennetek is az erős szeretetnek a lelke. A missziótokba vetett *bizakodó reménység,* s a szenvedélyes szeretettel áthatott *bátorság* Jézusi szellemében, szeretnék ismét arról beszélni nek-

[1] „Leült egy borókafenyő alá és a halált kívánta, mondván: Elég volt... Vedd el most Jahve életemet, mert nem vagyok jobb atyáimnál.” (I. Kir. XIX, 4.) Olvassuk végig az egész fejezetet, de főképp Illés és Isten találkozását a barlangban. (I. Kir. XIX, 11—13).

[2] Az idevonatkozó írásokat a fejezet végén közöljük.

tek, hogy szerzetesi életünk, imaéletünk perspektívájában vajon mi is az igazi értelme és következménye annak, hogy szegény dolgozók vagyunk.

*
* *

Vajon miért vet föl napjainkban olyan nagy problémát az az egyszerű tény, hogy valaki mesterséget választ, elhatározza, hogy béréből él, mert szegény akar lenni, szegény, mint az igazi proletár? Mióta Jézus kétkezi munkásként élt, az idők során hány meg hány szent tette meg ezt a lépést, szeretettől indíttatva. Manapság meg, ha valaki össze akarja kapcsolni a szerzetesi állapotot a munkásélettel, máris felmerül a kétely: vajon jogos-e az ilyen élet? A kérdés világosan megfogalmazva így hangzik: a XX. században vajon lehetetlenné vált-e Jézus evangéliuma szerinti egyszerű életet élni a szegények között, és csupán a napi keresetre támaszkodva anélkül, hogy azt kellene éreznünk, már magával e puszta ténnyel kizártuk magunkat azokból a feltételekből, melyeket az egyház támaszt az autentikusan szerzetesi életet illetően? Vajon a sivatag első aszkétái nem dolgoztak-e épp úgy, mint a többi szegények, a kisemberek tömegében elvegyülve, annak valóságos részét alkotva, nem árulták-e mindennapi munkájuk gyümölcsét a piacokon? Assziszi Ferenc és első társai vajon nem vegyültek-e el az alázatosak tömegében, melytől sem öltözékük, sem életmódjuk nem választotta el őket, és akik között a legmegvetettebb, a legsemmibevettebb munkát is végezhették?

Nem kérünk semmi mást, csak azt, hogy szeretetben élhessük a szegény dolgozók életét, hogy szerzetesi fogadalmunkkal megszentelhessük azt, anélkül, hogy elszakadnánk a szegényektől, anélkül, hogy habitus viselésére és olyan életmódra kényszerülnénk, amely már nem a szegények világa. Az egyház jelenlegi helyzetében a szerzetesi élet és a munka összekapcsolását vajon csak egy-egy kolostor zárt és kézműves gazdaságának erősen korlátozott formájában lehetne elképzelni, úgy, hogy abból kizárjuk a szegénységet, mely pedig manapság olyan általános a bérből élők között? Vagy olyanná vált a modern munkásélet, hogy már nem szolgálhat valódi szerzetesi élet kialakításának alapjául?

Kistestvérek, e kérdésben nem lehet egyikünk sem bizonytalan. Szívünkben egyre erősebb a meggyőződés, Isten kívánja tőlünk, hogy fenntartás nélkül adjuk magunkat legmostohább sorsú

testvéreinknek. Szeretetünk világában nem választhatjuk külön a Názáretben dolgozó Jézust s a nincstelenek roppant tömegét, amely olyan munka terhe alatt görnyed, mit a mások akarata, vagy a modern technika vak mechanizmusa tesz gyakran embertelenné, elviselhetetlenné. Egész szeretetünkkel kívánunk sorsukban osztozkodni, hogy bebizonyíthassuk nekik: Jézus ma is közeledhet hozzájuk, hittel ma is, ők is vállalkozhatnak a gyötrelmesen, de hitelesen Megváltójuknak adott életre. Úgy gondoljuk, ilyen üzenettel igenis elmehetünk hozzájuk, hogy saját életünk példájával elvihetjük hozzájuk Jézust, s hogy testvériségeinken át így megkapaszkodhatnak az egyházban. Hogy ezt az eszményt megvalósíthassuk, teljességgel egyházinak kell maradnunk, ám sorsunkban és szívünkben ugyanakkor valóságosan testvéreikké kell válnunk.

Persze senki sem vitatja a kétkezi munka és a keresztény gondolatvilág összeötvözésének lehetőségét. Nemcsak arról van azonban szó, hogy a munkás Jézust utánozzuk gyakorlati síkon, arról sem, hogy mi módon keressük meg a kenyerünket. Sokkal inkább arról, hogy azoknak, akikhez Jézus nevében közeledünk, közös lelke van. Van munkáslélek, amely keresi az Istent, és ezt vesztette el az egyház.

Nemcsak a dolgozó tömegek munkájában, hanem a szívében is jelen kell lennünk. Ezeknek az embereknek sajátos beállítottsága, érzékenysége, saját problémavilága van. A dolgozókat összefűző, az őket egymás iránt szolidárissá tévő szálak oly elevenen élő tudata a munkásfölfogás jellemzője, s egységének elmélyítője. Századok közös szenvedései, harcai és reménységei kovácsolták ki lassan ez egységnek ezt a tudatát, melyet a munkásnép joggal tekint becses javának. Meg kell értenünk az egységre való törekvést, mely természeténél fogva hitelesen keresztény szeretet kifejezése is lehet. Osztoznunk kell benne. Át kell élnünk ezt az egységet, amely alkalom adtán fegyver lehet önös individualizmusunk leküzdésében.

Teljes hittel higgyétek, hogy meg kell védenetek a keresztény beállítottság lehetőségét a munkások között, s hogy igenis lehet élni csorbítatlanul keresztény és szerzetesi életet köztük is.

*
* *

Jézus azt kívánja tőlünk, hogy képviseljük őt legszegényebb testvérei között. A szeretet és az egyház iránti feltétlen engedel-

messég jegyében, minden erőnkkel azon leszünk, hogy engedélyt kapjunk arra, hogy a munkások közt éljünk, osztozzunk fájdalmaikban, munkájukban, életmódjukban.

Barátként osztozunk gondjaikban, nem ítéljük meg és nem kárhoztatjuk őket, ez Jézus kizárólagos joga.

A harcuk során is szeretjük őket, de sohasem osztjuk, sohasem helyeseljük az esetleg bennük lakozó gyűlöletet. Szeretetünk mindenkor egyetemes marad, még akkor is, ha legszívesebben a boldogtalanok felé fordul.

Sohasem szűnünk meg engedelmeskedni Jézus szellemének, s ha ez időnként tehetetlenné tesz bennünket az igazságtalansággal szemben, türelemmel viseljük a látszaterőtlenség kínját.

Az igazságtalanság két formájával találkozhattok. Először azzal az általános igazságtalansággal, amely a dolgozókat meghatározható társadalmi okok miatt sújtja. Ez ellen az igazságtalanság ellen harcra kelnek a munkások a világban, és nem jogtalanul, olyan mértékben, amilyenben ez a társadalmi helyzet ellenkezik az isteni renddel és amennyiben úgy látszik, hogy csak harccal lehet változtatni ezen az állapoton. A küzdelemben, mely oly sokféle eszközt mozgósít, valóban aktívan mi nem fogunk részt venni, bárhogy kérjenek is bennünket bajtársaink. Egyházi küldetésünk — akár papok, akár szerzetesek vagyunk — arra kötelez bennünket, hogy mindenekelőtt lelkiekben és teljes szeretetben legyünk jelen az emberek között.

Ha valóságosan nem is harcolhatunk együtt harcban álló testvéreinkkel, legyünk velük szolidárisak teljes szeretetünkkel, mert az egyház nem lehet távol azoktól, akik elvileg igazságos harcot folytatnak, melybe tiszta lelkiismerettel és teljes önmegtagadással bocsátkoztak. Magatartásuk tegye világossá számukra: ők is az egyház fiai maradhatnak anélkül, hogy lemondanának törekvéseikről a teljesebb emberi igazságért. Megosztjuk és segítjük hordozni az e törekvésből eredő minden bajukat. Szolidaritásunk legszabványosabb megnyilvánulási formája az, hogy belépünk a szakszervezetekbe, részt veszünk kölcsönös segélyakciókban, és nyilvánvalóan nem politikai célok érdekében rendezett gyűjtéseken.

Egyik vagy másik társatokat sújtó személyes igazságtalansággal is találkoztok majd. Ha igazolt közbelépéssel meg lehet akadályozni, vagy meg lehet szüntetni az igazságtalanságot, úgy bűnös gyávaság lenne a hallgatás, a tétlenség még akkor is, ha emiatt elbocsátanának munkahelyünkről. Az egyházat a mi magatartá-

sunkon át ítélik meg, s gyávaságunk szinte árulás lenne az egyházzal szemben.

Gyűlölködés és harag nélkül kell elviselnünk a szegények igazságtalan elnyomása láttán érzett fájdalmunkat. Indítson bennünket arra, hogy még aktívabban vegyünk részt az emberségében meggyötört Megváltó kínszenvedésében, segítsen bennünket, hogy még önzetlenebbül szenteljük teljes önmagunkat a szenvedőknek.

Egy pillanatig sem tétovázhatunk, az egyház határozott parancsának kijáró engedelmesség és aközött, amit a nincstelen munkásokkal való szolidaritás követelményének vélhetünk. Ellentétes követelmények esetén csak szenvedünk, látva, hogy a dolgozók tömege az adott ponton eltávolodik a látható egyháztól. Ilyen esetekben tudomásul vesszük, hogy a helyzeten nem változtathatunk másként, csak úgy, hogy még tevékenyebb szeretettel, még odaadóbb személyes részvétellel osztozunk Jézus kínszenvedésében.

Ne féljünk világos és konkrét szavakkal megmagyarázni e látszólagosan meghátráló, vagy elutasító magatartás okát. Magyarázatunkban egyszerre kell rávilágítanunk munkásszolidaritásunkra és arra, hogy mi is hiszünk valamiben, s hitünkhöz életünk árán is hívek maradunk. E téren sokszor félénkebbek vagyunk mint mások.

Abból az észrevételből, hogy a teljességgel keresztény fölfogás összeegyeztethetetlen a fölszabadulásért harcoló munkásokhoz való tartozással, azt kell megjegyeznünk, kistestvérek, hogy mindenkoron éberen ügyeljünk, nehogy a leselkedő veszély áldozatául essünk. Mert fennáll a veszély — s a nincstelenek körében folytatott missziónknak ez a legfőbb kockázata —, hogy fölfogásunkat és hitünket mintegy fokozatos beszivárgással, észrevétlenül megfertőzi a környezet nem keresztény fölfogása. Ez a veszély korántsem riaszt el bennünket attól, hogy a munkástömegek kellős közepén éljünk, éppen ellenkezőleg, arra indít bennünket, hogy minél gyorsabban vigyünk segítséget testvéreinknek, hiszen ha bennünket fenyegethet a veszély, mennyivel közvetlenebbül fenyegeti őket!

Olvassuk állandóan a munkássajtót, kísérjük figyelemmel befolyását, s ugyanígy az eseményekről való tárgyilagosabb *tájékozódás* s főképp a pápa szavainak, meg az egyház tanításának fényében kísérjük figyelemmel a munkásmiliő befolyását is. És min-

denekelőtt, védjük lelkünket *Jézus jelenlétének üdvös befolyásával,* amit a nagylelkű *imádság* ereje jelent. Ez legyen fegyverünk a munka világának lappangó materializmusával és kizárólagosan e világi reménységeivel szemben.

A második észrevétel határozottan azt állítja, lehetetlenség a *munkáséletet azzal átalakítani, hogy* szerzetesi élettel *Istennek szenteljük.*[1] Gondolkozzatok el még egyszer ezen a kérdésen, kistestvérek, hiszen a mi életünkben rendkívül nagy ennek a súlya.

Az akadályok közül, melyek nehezítik, hogy a szegény dolgozó élete teljességgel Istennek szentelt élet legyen, elsősorban a munkásélet okozta *fáradtság* áll az előtérben, mely alig engedi, hogy a szellem szabad legyen az ima számára; másodsorban az, hogy a dolgozónak munkája végeztével *kevés ideje* marad az imádságra. A szemlélődő rendek szerzetesei általában ezeket az ellenvetéseket teszik. Részükről érthető is, hiszen az ő életük főként a magány, az elkülönültség és a csend útját járja. Lelkük így lesz alkalmas a kontemplatív imára, s arra, hogy befogadja a Szentlélek ajándékait, melyek az *ilyen imával járnak.* Ez az ima mindenekelőtt az isteni szépség és igazság békés szemlélete a szeretet fényénél. De nemcsak így, másként is lehet imádkozni, Jézus általában nem az ilyen imádkozásra hívja kistestvéreit. A kistestvéreket egész életmódjuk megváltó imára kötelezi, igaz és hiteles imára, ez azonban lelkükben nem olyan formát ölt, mint a kolostorban elmélkedő szerzetes elmélyülő imája. Más életkörülmények között, és sokszor akadályok ellenében imádkozik a kistestvér; imájának fáradtság, szenvedés, a szegények életének hányattatásai közül kell magasba törnie. Erre kell felhívnunk a figyelmet, ezt kell megértetnünk azokkal, akik olyan belső imára éreznek hivatást, mely inkább Isten békés és imádó szemléletére összpontosul. Ilyen belső ima, ha nagylelkű odaadással gyakorolják, a szerzetes vagy remete egyedüli vagy közvetlen eszköze, hogy szerzet-életét megvalósítsa. Az ehhez szükséges nyugalom és béke is jelenthet veszélyt, de most szükségtelen volna ezzel foglalkoznunk.

[1] Vö.: Názáret mint szerzetesi életforma c. fejezet.

Jézus Kis Testvérei viszont arra hivatottak, hogy olyan nehézségek árán imádkozzanak és higgyenek, melyeket esetleg saját életük szenvedése támaszt, de talán még gyakrabban az, hogy fenntartás nélkül osszák környezetük fizikai és szellemi elesettségét.

Imádságuk árja a szenvedő emberiséghez való szerves tartozásukból ered, és e téren nincs helye óvatos adagolgatásnak. A karthauzinak és a trappistának kötelessége, hogy imáját, mely tiszta szemlélődés, mindentől elkülönítse. A kistestvérnek, mikor imádkozik, általában nem kell azon lennie, hogy imáját elkülönítse az emberi szorongásnak attól a részétől, melyet saját szívében hordoz. A mindennapi feladatok nehéz igájába fogott, inséges emberiség imájának kell fölszállnia lelkéből. Ne csodálkozzatok hát, kistestvérek, ha azon kapjátok magatokat, hogy imátok többnyire a fájdalmas igyekezet, a titkos vágyakozás, vagy a megváltó Jézus olthatatlan szomjúhozásának formáját ölti, mikor már gyötrelmes világossággal fölfogjátok gyengeségeteket vagy akár teljes tehetetlenségeteket. Nem gondolnám, hogy hivatástokhoz tartozna az olyan imádkozás, melynek során szünethez jutnátok, megpihenhetnétek. Sorsotokat szeretetből kötöttétek azoknak sorsához, akik csak nehezen törnek a világosság felé. Hitből fakadó imával eszközölhetitek ki számukra azt a csekélyke hitet, melyre feltétlenül szükség van, hogy életüket Isten felé irányíthassák. Buzgó és sokszor oly fájdalmas reménykedéstekkel enyhíthetitek a reményvesztettek kínját. A szeretettel, mely elsősorban Jézus megtalálásának és birtoklásának olthatatlan szomjúhozása, a szeretettel, mely inkább vágy, mintsem a birtoklásban való megpihenés, kieszközölhetitek, hogy a földre görnyedő embereket, ha csak tétován is, de elfogja a vágy az után, aki maga a szeretet. Lelketekben ezen munkálkodik a Szentlélek, s jó ha tudjátok, milyen irányban akar vezetni benneteket, hogy sugallatának útját megkönnyítsétek, és hogy sose féljetek így imádkozni. Mint mindenben, ebben is Jézus legyen példaképünk. Minket különösképpen arra hivott, hogy életünkkel azt az imádságot imádkozzuk el, mely az ő szívéből kelt, amikor betegek és szegények tömege zaklatta, mikor elcsigázottan haladt az út porában, mikor olyan sokan háborgatták, kérlelték, hogy még enni sem volt ideje. Jézus azt akarja, abban az imában vegyünk részt, mely ilyen sóhajtásra fakasztotta: „Sajnálom e népet. Már harmadnapja kitartanak velem, s nincs mit enniök..." Megesett a szíve rajtuk, mert olyanok voltak, mint

a pásztor nélküli juhok... „Most mélyen megindult a lelkem... Mit is mondjak?... Hogy szabadíts meg attól az órától, Atyám?"[1]

Gondoljunk getszemáni haláltusájának vérverejtékes, nehéz imájára, önmaga áldozatul adásának imájára, melyet annak az emberi nyomorúságnak éles látomása kísért, amivel lépten-nyomon találkoztok ti is, s amiről sohasem szabadna megfeledkeznetek. Imája nem apadt, s mint mécses lobogó lángja a testi kínok nehéz palástjának rejtekén végigkísérte, míg a keresztúton vánszorgott, s nem hunyt ki haláltusájában sem. Jézus életének legjelentősebb tette, szerelmének legnagyobb bizonyossága, a szeretet, mely megmentette a világot, nem a zavartalan imádság nyugalmában és szép kiteljesedésében valósult meg — így is lehetett volna —, hanem az olyan imádság gyötrelmes erőfeszítésében, melynek a szenvedésektől megtört test kínjain át kellett utat találnia.

Miért ne szentelhetnénk szerzetesi életet speciálisan arra, hogy Jézus ilyen imádságot keltsen bennünk új életre? Beszéltem már nektek a reménységről, melyet a dolgozók, a szegények, a gondoktól meggyötörtek meríthetnének a ti életetek és a közösségek életének nagylelkű közelségéből. Ezért olyan fontos számotokra a kereszt misztériuma. Nagyon erősen érzem ezt kistestvérek, valahányszor Jeruzsálem, Getszemáni és Betlehem felé, vagyis arra visz az utam, ahol ő élt és szenvedett. Itt kell különösképp Jézus *útitársává,* kistestvérévé lennetek.

Imátok nem különül el életetektől, mely szeretet, mely rendelkezésre állás, mely a szegények gondjainak és munkájának megosztása. Ezt mindnyájan megéreztétek. Mindannyian világosabban megértettétek, hogy ezt az élményt nem választhatjátok el Jézus látomásától. El kell mélyíteni a vágyat az imára, ám a legfontosabb az, hogy ez a vágy valóban *imádságban teljesedjék be.* Hivatásunknak talán a legnagyobb kockázatai közé tartozik az, hogy túlságos könnyen beérjük magával a vággyal, ami ugyan már önmagában is egyfajta ima, főként ha elmélyül és állandósul. Ám a vágynak az ima után mégis át kell alakulnia legalább azzá, hogy hitben várjuk Jézust, az imával együtt járó gyakorlati tétlenségben, mely magányosan és szóra képtelenül visz bennünket Isten elé.

A szegénység és a szenvedés, a magunk és a mások szenvedése az, ami az Oltáriszentség jelenlétének valóságával együtt a hit

[1] Márk VIII, 2. — Márk VI, 34. János XII, 27.

imáját fakasztja lelkünk mélyéből. Mindenekelőtt a nyolc boldogságra támaszkodva keressük életünkben szüntelenül Jézust, legyenek ezek számunkra meghitt és konkrét valóságok.

De meghasonlanánk énünk legmélyén, s képtelen vállalkozássá lenne az életünk, ha arra törekednénk, hogy úgy imádkozzunk, ahogy a karthauzi, vagy a teljes magányban élő imádkozik. A magányos elmélkedés békés feltételeit testvéreink iránti szeretetből áldoztuk föl. Jézus sohasem kívánta a belső imának ezt a módját mindazoktól, akik őt követni akarják, viszont hangsúlyozottan hívott föl mindnyájunkat arra, hogy kitartóak legyünk a szüntelen imában. A Szentlélek működése elég sokrétű ahhoz, hogy megszülessék bennünk az esdeklő és szüntelen ima, melyre Jézus szólít fel mindnyájunkat, mikor azt kéri, hogy „szüntelenül" imádkozzunk. Mikor kistestvérré lettünk, megfogadtuk, hogy nagylelkűségünk teljes határáig gyakoroljuk ezt az imát. Olyan a mi imánk, mint amilyet Jézus *minden embertől,* minden gyarló bűnöstől kér, egész hitünkkel azon kell lennünk, hogy így imádkozzunk. Nem lehet, hogy Jézus gúnyt űzzön a szegény emberiségből, s ha egyszer ő kíván tőlünk valamit, ez azt jelenti, hogy az ő segítségével *lehetséges* is. A szeretet teljességének színvonalára emelni a vámos, a bűnös asszony, a Jézust éjjel-nappal ostromló betegek és vakok imáját: ez az a kegyelem, mely előtt meg kell nyitnunk szívünket. Így az imádság az életünkben, s nem az életünk mellett folyik, táplálékra lel életünkben, mert megtanultunk minden dolgot a *hitben* nézni, magának Urunknak a szemével.

Ez alkalommal idézhetjük a bölcs Gandhi oly kifejező szavait: *Akár mosóteknőben ázik a kezünk, akár tüzet szítunk bambuszfújtatóval, akár végtelen számoszlopokat sorakoztatunk könyvelőasztal fölé görnyedve, akár a rizsföldek iszapjába süppedve égessen bennünket a nap, akár olvasztókemence előtt álljunk —, ha ugyanakkor nem élünk éppen olyan vallásos életet mint az, aki kolostorban imádkozik, úgy ez a világ sohasem lesz megmenthető.*

*
* *

E ponton kövessük Jézus példáját. Nemcsak azért, hogy az eleven és szüntelen imádkozás lehetőségét megőrizzük magunkban, hanem azért is, hogy hívek maradhassunk az Atya imádá-

sának minden pillanatban sürgető kötelességéhez. Mert noha imádságban fölajánlott életünk fő pontja a világ szenvedésében és verejtékes munkájában való részvétel, nem felejthetjük el, hogy imánk mindenki nevében való *imádság legyen.* Az emberekkel való folytonos érintkezés elfelejteti velünk az imádság kötelességét. A szentségkitételben, mely az önmagát minden emberért Atyjának fölajánló Jézushoz vezet bennünket, az éjszakai fölkelések, a csöndes visszavonultság havonta ismétlődő napjai, s az Örökimádó Testvériségek szüntelenül figyelmeztetnek bennünket hivatásunk és imánk e másik vonatkozására. A Jézus szemléletében eltöltött órák csendjében ismét megszokjuk a gondolatot, melyről sohasem lett volna szabad megfeledkeznünk, hogy csak érte élünk. A világ szenvedésének súlya ne késztessen bennünket arra, hogy engedjünk a kísértésnek, mely az apostolokat is megkörnyékezte, mikor Magdolna drága keneteket öntött Jézus testére, s ők ezt fölösleges pazarlásnak látták. Életünkbe azért iktatjuk a magány pillanatait, hogy ez a fölfogás ne fertőzhessen meg bennünket, hiszen így megfeledkezhetnénk arról, hogy Jézus önmagáért méltó az imádatra, a szeretetre, méltó arra, hogy időnket vesztegessük érte még akkor is, ha sírók és szenvedők vannak a világon. A tiszta imádság aktusát, néha *szeretetből való időveszteségnek ítélhetjük.* Ám az ilyen ima pillanatai segíthetnek bennünket, hogy megvizsgáljuk hitünk értékét Isten világának fényében, s megtisztítsuk kapcsolatainkat az emberekkel. A világ alig érti meg életünknek ezt a részét, „mely semmire sem szolgál, senkinek sem használ" amit mennyivel jobban hasznosíthatnánk, ha beteget ápolnánk, családok nyomorát enyhítenénk, vagy hatékonyabban vennénk részt a harcban, mely az emberek közti igazságosságért folyik. Az anyagiakat istenítő világban, ahol az eredményesség abszolút értékek kritériuma lett, állandósulhat a kísértés, elsorvaszthatja hitünket Isten misztériumában még mielőtt észrevennénk. Jézus, *misztérium,* ez nem is lehet másképp. Amilyen mértékben lesz övé az életünk, olyan mértékben válik titokzatossá. Ne hárítsuk el magunktól e titkot: a hit csorbítása gyöngeség, emberi szempontok tisztelete lenne ez, vagy önáltatás Istennel való kapcsolatainkat illetően.

Az éjszakai imádság órái, vagy a magányos lelkigyakorlatok, vajon olyan imádságra késztetnek majd bennünket, amilyen a kolostori szerzetes imája? Kétségtelen, hogy Jézus az elmélkedés egész árját fakaszthatja föl lelkünkben, hiszen ő mindent megte-

het. Mégis úgy gondolom, hogy imádságunk még akkor sem lesz Isten misztériumának az a csöndes szemlélete, ami a visszavonult szerzetes imáját jellemzi; testünket esetleg nehéz fáradtság bénítja, szellemünk számára meg szokatlan az ilyen imádsághoz szükséges fölengedettség. Engedjük át magunkat teljes alázattal Jézus lelkének. Az Oltáriszentségen keresztül, Jézusnak Atyja iránti csöndes imádata tölti majd be lelkünket. Még ekkor sem szabadulhatunk meg a lelkek súlyától, a nyomorúságok terhétől, még ilyenkor is ránk fog mindez nehezedni. Imánk azzal lesz rokon, ami akkor hangzott el, mikor a fáradtságtól elcsigázott Jézus a hegyre ment föl, hogy titkon, ott imádkozzék. Megváltó lelkében hogyne vitte volna magával mindazt az erkölcsi és fizikai szenvedést, amivel napközben találkozott?

Az ilyen imádság révén, imádásunk talán még tisztább lesz. Az imádás az Istenség legfenségesebb és rejtett titkának csodálata. Jézus által tudjuk, hogy szeretet és irgalom ez a titok, mert hiszen teljességében megnyilvánult a Megtestesülés és a Megváltás isteni tetteiben. Igazi és tiszta imádás az, mely a felebarát iránt önfeláldozásig készséges szívből fakad. A klauzúra magányában a szerzetes mindenkor ki van téve a veszélynek, hogy megfeledkezik annak a misztériumnak igazi természetéről, mely felé imádata száll. Nem tudom, világosan megértettétek-e ezt. Nem könnyű elmagyarázni. Lényegében arról van szó, kistestvérek, hogy minden imában Jézus szívével egyesüljetek, ha már nincs rá erőtök, érjétek be azzal, hogy ürességeteket teszitek a Megváltó elé, hogy ő töltse meg saját imájával. De oly nehezen törődünk bele abba, hogy üresek vagyunk! Mindig azt szeretnénk, legyen valami sajátunk, hogy odaadhassuk. Pedig még ha az imáról is van szó, a tökéletesség abban rejlik, hogy nincstelenségünkben tudjunk mindent odaadni.

Számotokra, kistestvérek, ez az értelme a Szentségimádó Testvériségeknek, melyeket annyira szeretnénk létrehozni. Minden egyes Szentségimádó Testvériség a körülötte csoportosuló más testvériségek szíve lenne. Ha az ember nem tudja nyomban létrehozni a véglegeset, kezdje el az ideiglenessel. Szent Illés barlangja Damaszkusz közelében, ahová időnként testvérei nevében megérkezik egy-egy munkástestvér, hogy imáját Jézuséval egyesítse, aki a szeretet erejével önszívében váltja meg az embereket, ez a barlang, úgy remélem, a Szentségimádó Testvériségek kezdete lesz Keleten, mely nem engedi, hogy a kistestvérek megfeledkezzenek hivatásuk e

lényeges részéről. Ugyanakkor arra is ösztökél bennünket, hogy fölelevenítsük azokat a szálakat, melyek a nagy prófétához, Illéshez fűznek bennünket.

Aki Jézus igazi kistestvére akar lenni, annak meg kell tanulnia, hogy szeretetének egész nagylelkűségével éljen azok között, akik testvérei a munkában és fájdalomban, azt, hogy egész napokat töltsön egyesülve a magányos imával, amilyen a hegyen könyörgő Jézus szívéből fakadt.

*
* *

Befejezésül, hogy elmélkedjetek fölötte, Foucauld atya írásaiból idézek néhány oldalt. A hitről, reménységről és bátorságról szólnak ezek a rendkívül sokatmondó sorok, melyek Jézussal egyesült életének alapját jelentik.

Valóban e hitből él az igaz, számára ez helyettesíti a természetes érzékek nagy részét: mindent úgy átformál, hogy a régi érzékek már alig tudják szolgálni a lelket, mely általuk csupán csalóka látszatokat észlel, a hit pedig a valóságot tárja elibe. A látás szegényt jelez, a hit Jézust mutatja neki. A hallás szitkokat és hajsza zenebonáját érzékelteti vele, a hit meg énekel: „Örüljetek és örvendezzetek!" Tapintásunk a követ érzi, a követ melyet felénk hajítottak, a hit azt mondja: „Örüljetek nagyon, mert méltónak találtak arra, hogy szenvedjetek Krisztus nevéért!" Ízlelésünk kovásztalan kenyeret érzékel, a hit a Megváltó Jézust, aki Ember és Isten, test és lélek. A szaglásunk tömjénillatot jelez, a hit azt mondja, hogy az izzó tömjén „a szentek böjtje" ... Teremtett szépségekkel csábítanak bennünket az érzékek, a hit az öröktől való Szépségre gondol, és szánakozik minden teremtett lényen, hiszen csak por és semmi e szépség mellett... Az érzékek iszonyodnak a fájdalomtól, a hit áldja, mint koronáját annak a frigynek, mely Szerelmesével egyesíti... Az érzékek háborognak a sérelem ellen, a hit áldja: „Áldjátok azokat, akik átkoznak benneteket"; megérdemeltnek találja a sérelmet, mert bűneire gondol, édesnek találja, mert így osztozik Jézus sorsában. Az érzékek kíváncsiak, a hit semmit sem akar ismerni, szomjúhozik arra, hogy eltemetkezhessék, s egész életét ott tölthesse, mozdulatlanul a Szentség előtt... Az érzékek szeretik a gazdagságot és az elismerést, a hit iszonyodik tőlük: „Minden fölemeltetés gya-

lázat az Isten előtt"... „Boldogok a szegények", és imádja a szegénységet és a gyalázatot, melyet Jézus viselt egész életében mint levethetetlen köntöst... Az érzékek iszonyodnak a szenvedéstől, a hit áldja, mint Jézus kezéből kapott ajándékot, mint Keresztjének egy részét, melyet irgalmasan nekünk ád, hogy hordozzuk... Az érzékek riadoznak attól, amit veszélynek neveznek, attól, ami fájdalmat, vagy halált okozhat; a hit nem riadozik semmitől, tudja, hogy csak az történhetik vele, amit Isten akar: „Minden szál hajatok számon van tartva"; s amit Isten akar, az mindig javunkra lesz: „A választottaknak minden javára válik"... Így bármi jusson osztályrészéül: bánat vagy öröm, egészség vagy betegség, élet vagy halál, már előre örül, s nem fél semmitől... Az érzékek aggódnak a holnap felől, töprengenek, hogyan is lesz holnap az élet, a hit sohasem aggodalmaskodik. „Ne aggódjatok, mondja Jézus, nézzétek a mezők virágait, nézzétek az ég madarait, táplálom és öltöztetem őket... s ti sokkal többet értek, mint ők... (Lelki írások 88. oldal)

Istenem, szólj nekem a reménységről... Hogyan is sarjadhatnának ki e gyarló földből a reménység gondolatai? Vajon nem az Égből kell jönniök?... Ezt a reménységet, mely olyannyira önmagunk fölé emel bennünket, olyannyira fölülmúlja minden álmunkat, Te nemcsak hogy engedélyezed számunkra, kötelességünkké teszed!... Akármilyen gyarló legyek, akármilyen nagy bűnös legyek, remélnem kell, hogy az Égbe megyek, Te, Istenem, tiltod a reménytelenséget... Akármilyen háládatlan, langyos, gyáva legyek, akárhogy visszaéljek is kegyelmeddel, Istenem, Te kötelességemmé teszed, hogy reménykedjem. Lábaidnál, szeretetben és szentségben örök élet lesz az osztályrészem!... Tiltod, hogy valaha is elcsüggedjem gyarlóságom láttán, hogy azt mondjam: „nem tudok tovább menni, túlságosan meredek az Égbe vezető út, hátrálnom kell, vissza kell hullanom, le a lejtő aljába."

Tiltod, hogy újra meg újra elkövetett hibáim láttán, melyeknek bocsánatát naponta kérem tőled, s melyekbe szüntelenül visszaesek, tiltod, hogy azt mondjam: „sohasem tudok megjavulni, nem nekem való a szentség, mi lehet közös az Ég és köztem?... Méltatlan vagyok rá, hogy odakerüljek..." Tiltod, hogy végtelen kegyelmed és mostani életem teljes méltatlansága láttán azt mondjam: „Visszaéltem túl sok kegyelemmel, szentnek kellene lennem, s bűnös vagyok; mindazok után amit Isten tett értem, nincs bennem semmi jó: sohasem kerülök a Mennybe." Azt akarod, hogy

reméljek mindenek ellenére, reméljem, mindig elegendő kegyelmet kapok, hogy megtérhessek, és elnyerjem az égi dicsőséget... Mi közös lehet az Ég és köztem, e tökéletesség s az én gyarlóságom között? A Te Szíved, Uram Jézus, a Te Szíved köti össze e két mélységesen különbözőt... az Atya szerelme, aki úgy szerette a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte... Mindig reménlem kell, ezt parancsolod nekem, s mert mindig hinnem kell erős fogadással igért szerelmedben és fogadalmadban... Igen, ha megfontolom, mit tettél értem, olyan nagy lesz bizalmam szerelmedben, építek rá, mindig biztos vagyok abban, hogy úgy fogadsz, mint apa a tékozló fiát, és még abban is, hogy szüntelenül szólítasz, hívsz és segítséget is adsz ahhoz, hogy lábaidhoz jussak... (Lelki írások 91. oldal.)

Uram Jézusom, hallanom kell szavad a bátorságról, s főképp add meg ezt nekem, mert igen sok mindennek vagyok híján, de Te tudod, hogy talán ez hiányzik legjobban... Bátorságra van szükséged az emberek ellen, fenyegetéseik és csábításaik ellen, az üldöztetések, a kedveskedések ellen, a gonoszok ellen és a jók meg a szentek iránt, hogy elviseld a komiszkodást, és ne puhulj el, mikor jól bánnak veled. Bátorságra van szükséged, hogy mindenben és mindenkivel olyan légy, amilyennek én kívánlak; hogy a gúnyt, az ellentmondást, a csapásokat, a sebeket és a halált úgy fogadd, mint az én hűséges katonám, hogy erős maradj a szeretettel, a gyöngédséggel, a szerelemmel, a jó szavakkal, a jó szolgálatokkal, a dicséretekkel, a legkedvesebb ajándékokkal szemben, hogy ne félj sem a magad, sem a mások szenvedésétől, egyedül csak az enyémtől... Bátorságra van szükséged az ördög ellen, a rettegések, zavarok, kísértések, csábítások, sötétség, csalóka fények, rémületek, szorongások, szórakozottság, agyrémek, álovatosság és legfőképp a félelem ellen (mert ez a szokásos fegyvere, különösen veled szemben, aki félénk vagy, s könnyen meginogsz) mert ezzel akar téged Tőlem elszakítani.

IV.

A SZEGÉNYEK IMÁJA

Jeruzsálem, Olajfák-hegye, 1951. július 21. Péntek.

„Aki az Evangéliumért elveszti életét, megnyeri azt." (Márk, VIII. 35.)

A Szentsírt látogattam meg, s most várom, hogy vajon megkapom-e holnap reggelre a beutazási engedélyt Izraelbe. Az este lementem imádkozni, a Getszemáni szentély csöndes és kihalt homályába. Valahányszor a Szentsírnál vagyok, vagy itt, az Olajfák kertjében, mindig szinte rabja leszek a gondolatnak, hogy milyen fontos is a testvériségek imamisszió ja, s milyen nagy jelentősége van minden egyes kistestvér, kisnővér számára.

Mar-Elias-ból kelt levelemben már írtam arról nektek, hogy imánk mindenkor legyen a szegények imája, azoké, akik fáradnak és szenvednek; ma este mégis újra szeretnék veletek erről beszélni.

A napokban meglátogattam libanoni kistestvéreiteket, s közülük kettőt az oly szegény Hmud faluban hagytam, Dél-Jordánia fővárosának, El-Keraknak a környékén. A két kistestvér teljes nincstelenségben kezdi meg a félnomád, primitív parasztok szolgálatát Moab földjén. A kisnővérek pedig Bejrútban telepedtek le; hullámbádoggal fedett két szoba a hajlékuk, mellettük hasonlóan rossz körülmények között, szegény arab családok laknak. A nomád testvériségek élete nem könnyű a Szaharában, a nyájak sok munkát adnak, s a könyörtelenül tűző napsütésben alig nyújtanak enyhet a fekete gyapjúsátrak. Azonban gyakran eszembe

jutnak tengerész kistestvéreink is: milyen hosszúk a napok a tengeren, mikor halásznak, meg az éjszakák, mikor viharos hullámok között hánykódnak. Sokat gondolok rátok is, akiket az Úr, a sivatag szegény feketéi, vagy Santiago nyomortanyái közé vezetett. Krisztus leginkább a legelhagyatottabb, leglenézettebb tömegek sűrűjébe irányítja kistestvéreit. Máris magatokon érzitek ennek teljes súlyát, s az idő múlásával, ahogy mind több és több veszendő életű, kiutat nem lelő ember kapaszkodik belétek, s igyekszik a közösségek kapui felé, egyre nagyobb mértékben hordozzátok a nekik osztályrészül jutott szorongást, szolgaságot.

Leveleitek itt, ebben a városban érnek el hozzám, ahol Üdvözítőnk meghalt, mert mindvégig szeretett. Soraitokat olvasva ismét tudomásul kell vennem a szüntelenül megújuló, és gyakran megoldhatatlan nehézségeket, melyeket az emberek iránti őszinte szeretet támaszt utatokon. Ismerem ezt én is. Mondtam nektek, hogy bizony néha a szeretet hősiességéig kell mennetek, de ugyanakkor féltő gonddal kell őrködnötök testvéreitek elmélyült életfeltételeinek épségben tartásán. E feltételek közé tartoznak azok is, melyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy megőrizhessék a minimális meghittséget, mely nélkül nem tudnátok megvalósítani a szív és szellem köztetek oly szükséges egységét, hogy ez is segítsen benneteket édes uratok, Krisztus, még odaadóbb szolgálatában. Ezenkívül nélkülözhetetlen feltételei vannak annak is, hogy hívek lehessetek küldetéstekhez, hogy „az imádság állandó megbízottai" legyetek.

Ma este, úgy érzem, a szüntelen imádkozásban telő életről kell beszélnem nektek, mert utunk mostani szakaszán rendkívül jelentősnek látom ezt a kérdést.

Az imént, ahogy az Olajfák-hegyére vezető ösvényen jártam, az apostolokra gondoltam, akik arra kérték Mesterüket, tanítaná meg őket imádkozni. Ma este átérzem minden nehézségeteket az imádság útján, s mintha hallanám a tehetetlenségtek, a jelen és a jövő keltette félelmetek megvallását. Igen, féltek, hiszen imátoknak gyakran roppant nehéz életkörülmények közé kell beilleszkednie. Szeretnék válaszolni kérdéseitekre is, hogy miként imádkozzatok.

*
* *

Alkonyodik, a kínszenvedés sziklájának közelében már félhomály van. A kékeslila, sötét ablaküvegek még teljes napfényben

is alig engedik áthatolni a világosságot, könyv nélküli imádkozásra, mezítelen imára, egész lényünk imájára kényszerítenek bennünket. Az egyik nagyon figyelmes ferences testvér most gyertyát hozott, annak a világánál folytatom az írást.

Olyan sok mindent szeretnék nektek elmondani az imádságról, de olyan nehéz megfogalmazni! Félek, az én szavaim nem elegendők ahhoz, hogy megértessem veletek az ilyen jellegű realitásokat. Személyes tapasztalatra volna szükség, olyan személyes átélésre, melyben mint titkos tudásban, egyedül Jézus lelke részeltethet bennünket, egyedül ő a titok tudója. Hiszen még az Úr szájából elhangzó szavak sem voltak elegendők ahhoz, hogy az apostolok megtanuljanak imádkozni.

Nem feledkezhetem meg arról, ami itt, ezen a helyen történt, hogy kétévi közös élet után, az apostolok legjobbjai sem tudtak vele egy órát virrasztani. Mert a lélek kész, de a test erőtlen. Ne feledjétek, hogy az ő választottjai vagytok. Ugye elsősorban erre kell figyelmeztetnem benneteket? Hogy képzelhetném, hogy tanításom többet használhat nektek, mint Jézusnak szavai?

Mégis arról kell nektek beszélnem, miként találhattok rá az útra, melyen aztán már csak Isten tud előbbre segíteni benneteket. Az imádság idején érzett nehézkességtek, tehetetlenségtek időnként arra késztet, hogy elgondolkozzatok, nincs-e valami titokzatos módszer, mely fölfedhetné számotokra a követendő helyes utat. Nem hiszem hogy van ilyen módszer, s ez semmiképp sem lehet más, mint amiről az Úr szólt nekünk az evangéliumban. Jézus marad mindenkor az ima legfőbb tanítómestere, és nemcsak azért, mert a kérdés mély és teljes ismeretével, hanem egész életének példájával szólott róla, mert mindenki másnál jobban imádkozott. Jézus átélte — és nagyon meghajszolt, néha gyötrelmes napok során élte át — a tökéletes imádságot. Ezenkívül mindenekfelett ő marad imádságtok tanítómestere, mert elméteket, lelketeket és szíveteket, kegyelemből és szeretetből csak ő ajándékozhatja meg az imádság igazi szellemével. Addig senki sem tud imádkozni, míg Jézus maga belülről meg nem tanítja. Valahányszor Jézus azt akarta, hogy egyik vagy másik apostola vele együtt imádkozzék — az evangéliumból tudjuk, hogy elaludtak —, pedig ők kiválasztottak voltak. A Tábor hegyén, miközben uruk közelgő haláláról beszél Mózessel és Illéssel, „Pétert és társait elnyomta az álom". (Lukács IX, 32.) A Getszemáni-kertben „visszament a tanítványokhoz, de alva találta őket. Erre rászólt Péterre:

Simon! alszol? Egy óra hosszát sem tudtál virrasztani velem; és visszatérve ismét alva találta őket, mert szemük elnehezült. Nem is tudták, mit válaszoljanak neki." (Márk XIV, 37—40.) Jézus nem csüggedt el, nem türelmetlenkedett. Miért csüggednénk mi el? Az apostolok edzett emberek voltak, éjszakai halászatok kényszerítették őket virrasztásra, s megszokták, hogy napközben úgy és ott pótolják az alvást, ahol éppen érik. Munkánk elcsigáz minket is, és hogyne ismernénk mindannyian azt az állapotot, mikor a test a léleknél erősebbnek bizonyul? Elalszunk bárhol. Néha még az Úr Jézussal is megesett, hogy napközben pótolta a látogatók özöne, a kora hajnali imádság miatt megrövidült éjszakai álmot. Mikor átkeltek a viharzó tavon, „Ő a bárka farában, párnán aludt". (Márk, IV, 38.)

Azért emlékeztetlek benneteket minderre, mert ha a mi életünkre vonatkozóan akarunk beszélni az ima problémájáról, ez az evangéliumi légkör föloldja görcsösségünket, reális látásmódhoz segít bennünket. Hiszen olyan jelentéktelenségek miatt aggódunk! Mert akárhogy is volt, Jézus megtalálta a módját, miként munkálkodjék apostolai szívében úgy, hogy megtanítsa őket imádkozni.

Ebből azonban ne vonjátok le azt a tanulságot, hogy tétlenül kell várnotok Jézus lelkének jöttére. Elébe kell mennetek, és „igyekezni a keskeny úton". Hogy igazán imádkozzunk, már az imádságban *„igyekezni"* kell, s ugyanakkor *várni* is, az Úr Jézust. Nincs ebben semmi ellentmondás. Ha csak nem mindent maga az Úr Jézus akar elvégezni bennünk, nekünk mindenkor számolnunk kell ezzel a két ténnyel, vagyis a jöttébe vetett alázatos és szüntelenül megújuló reménységgel, s az állandó igyekezet jegyében való várakozásunkkal. Ezt szeretném kicsit bővebben kifejteni nektek.

*
* *

Állandóan amiatt aggodalmaskodtok, hogy életetekben miként találhatnátok meg az igazi ima feltételeit, s mit kell tennetek, hogy teljes lélekkel imádkozhassatok. Néha talán kételkedtek is abban, hogy ez egyáltalán lehetséges volna. Nagyon komoly problémáról van szó, s megvallom, időnként magam is úgy érzem, mint aki ismeretlen út előtt áll, ijesztően keskeny, veszélyes ösvény előtt. Vajon szabad-e benneteket erre az útra küldeni? De

mást mit tehetnénk? A gondolkodás, a tapasztalat — a saját, de főképp a szentek tapasztalatai — az Úr Jézus szava az evangéliumban, az imádságra vonatkozó egyházi tradíció — végül is megnyugtat. Ma már teljes biztonsággal írok nektek. Van úgy, hogy a legmeredekebb utak a legjobbak, mert kevésbé csábítanak bennünket arra, hogy menet közben elkószáljunk. Ilyennek látom azt az utat, melyre Jézus akarja küldeni kistestvéreit, hogy bátran haladjanak előre.

Mar-Elias-i levelemben már írtam nektek, hogy életmódunkkal szemben támasztott egyik fő ellenvetés az, hogy körülményeink nem alkalmasak az imára. A fáradtság, a zaj, a nehéz testi erőfeszítés okozta szellemi elnehezülés, látszólag kizárja az igazi imaélet lehetőségét. Akkor azt is írtam, hogy erre a kérdésre még visszatérek. Megértitek, milyen komoly probléma ez, és nemcsak a ti számotokra, hanem a szegény emberek, az egyszerű dolgozók milliói számára is, akiknek sokszor nagyon nehéz munkát kell végezni a megélhetésért. Világosan éreztem, hogy van válasz erre az ellenvetésre. Az imára való elhivatottságunk tudatának elmélyítése közben, Isten a szegények sorsában való minél teljesebb osztozásra ösztökél bennünket. Az evangéliumot olvasva nem látjuk azt, hogy Jézus az imádságot valami kivételes adományként kezelte volna, mely azoknak az osztályrésze, akiknek elegendő nyugalmuk és szabad idejük van a termékeny elmélkedéshez. „Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik elfáradtatok és meg vagytok terhelve: én felüdítelek titeket." (Máté XI. 28—30.)

Igen, vállalnunk kell azt, ami nekünk jutott: az imádság óráiban *többnyire képtelenek leszünk az elmélkedésre,* gondolkodásra. A kérdés már csak az, vajon van-e más lehetőségünk arra, hogy Istenhez érjünk az imádságban.

Bizonyos időn át — s ez az idő kinél hosszabb, kinél rövidebb — magától értetődő, sőt helyes, ha Istennel folytatott párbeszédünk kezdetén szóhoz jut a gondolat, a képzelet, s az érzelmi élet is. Ám e párbeszédnek fokozatosan lényünk olyan rétegeibe kell emelkednie, mely sokkal magasabb szintű, mint az érzelem, a képzelet, vagy a gondolat.

De közben ne féljetek egyszerűsíteni, életközelbe hozni találkozástokat Istennel. Imaéletetek kezdetén — s ez a kezdet sokáig eltarthat — üssétek föl az evangéliumot, a Szentírást, nem annyira azért, hogy „elmélkedjetek" Isten szavain, inkább csak azért, hogy lassan, újra meg újra olvasgatva a sorokat, nem ele-

mezve, magatokkal nem vívódva, éppen csak ott legyetek a fénykörében. Vagy esetleg mondjátok el lassan, újra meg újra, a Miatyánkot, az Üdvözlégyet, vagy más imát, hagyjátok, hogy az ima szavai belétek hatoljanak. „Jézus imájának" keleti testvéreinél olyan ősi és őszintén szeretett ritmikus ismételgetése jutott most eszembe.

Így ez nagyon egyszerű, és igenis összeegyeztethető a napi munka kemény fáradalmaival. Ezek azok a „kezdetek", melyekhez helyes, ha néha utunk során sokkal később is vissza-visszatérünk.

De ami a legfontosabb: ne kapaszkodjunk soha, semmiféle módszerbe. Egész valónkkal megyünk Isten felé, úgy, ahogy tudunk. Egész emberi tevékenységünkkel megyünk feléje, mindennapi tevékenységünkkel, melyet természetfölötti rangra emel a bennünk működő kegyelem. De már ekkor is, később pedig egyre jobban a bennünk élő hit, remény és szeretet visz bennünket az Istennel való egyesüléshez. De ekkor már sokkal nagyobb erőre lesz szükségünk. Tisztában kell lennünk azzal, hogy az ilyen imaaktusok semmiképpen sem függnek érzelmeinktől, sem a „vigasztól", melyet az imában találunk. Elég ha tudjuk, hogy Isten gyermekei vagyunk, s hogy neki *akarjuk* adni magunkat. Lényünk legjava nem az, amit érezni tudunk. Erről általában megfeledkezünk. Természetesen lehet tudomásunk önmagunkról, hiszen gondolkozunk, érezünk és van akaratunk. De ilyen módon nem tudatosulhat bennünk, hogy Isten gyermekei vagyunk. Vajon van-e olyan képességünk, mellyel felfoghatjuk az isteni élet valóságát, vagy a jelet, mellyel a keresztség jelölte meg egész lényünket? A „vallási érzések" inkább csak a felszínt érintik, valami egészen más váltja ki őket, nem az, hogy fölfogtuk: Isten gyermekei vagyunk.

Így eljuthattok a hit, remény és szeretet igazi gyakorlásához. S ez, noha szegényesnek tűnő, de máris igazi imádság. Talán maga az Úr Jézus jön majd el hozzátok, hogy beteljesítse irgalmasságát. Ne gondoljátok, hogy a kegyelem, az isteni kegyelem beteljesülésének útjában állhat az, hogy a szegények életét kell élnetek. Számotokra, kistestvérek, akiknek hivatása ez az élet, a kemény és egyhangú mindennapi munka lesz az, mely hűségtek arányában növeli a lehetőségét annak, hogy Isten közvetlenül és szabadon munkálkodjék bennetek, s ha ő is úgy akarja, saját szelleme lendületének részesévé tegyen benneteket.

Nem szükséges, hogy *érezzétek* ezt. Csak ne felejtsétek el soha, hogy imátok akkor a legvalóságosabb, akkor a legmélyebb, mikor a reális tudaton kívül hangzik el. Amikor igazán imádkozunk, szem elől tévesztjük önmagunkat, tekintetünk — a hit, remény és a szeretet tekintete — egyedül Istenre irányul. S ezt a tekintetet semmi érzékelhető, s igen gyakran semmi érezhető sem elégítheti ki. Ez legyen a meggyőződésünk, s akkor bizakodással nézhetünk imaéletünk kibontakozása felé.

Mikor úgy érezzük, hogy bizalmunkat vesztettük, hogy semmiféle támaszpontra nem lelünk, akkor kezdünk valóban isteni szintre lépni. Azt képzeljük, hogy rossz, nehéz napokat élünk, pedig életünk épp ekkor rendeződik Isten akarata szerint. Mikor már egyedül a hit kényszerítő ereje visz bennünket előre, mikor elidőzünk a Szentség előtt, de alig tudjuk, hogy miért és hogyan, amikor kedv és öröm nélkül, de mégis szolgálunk másokat, amikor az evangélium és a liturgia szavait nem érezzük sem vonzónak, sem megindítónak, akkor, és éppen akkor — ha hűségesek voltunk, s ha Isten is úgy akarja — beteljesül bennünk a hit csodája, s ekkor kezdünk behatolni lelkünk ama rétegébe, ahol az isteni élet fakad. Csak e fölfogás világánál, csak ennek igazáról meggyőződve vehetjük fontolóra az imádság problémáját.

Elmélkedni tehát nem annyit jelent, mint imádkozni. Az elmélkedés legföljebb fölkészülés lehet az imádságra, s egyesek számára kapu az imához. De ne akarjunk más úton elindulni, mint amit Isten mutat számunkra. Imádkozzunk úgy, ahogy tudunk, s ne gyötrődjünk azon, hogy úgy akarjunk imádkozni, ahogy nem tudunk. Nem azt akarom mondani, hogy az elmélkedésnek nincs meg a maga szerepe, erre különben hamarosan visszatérek. Mindössze azt akarom mondani, hogy az elmélkedés nem imádság, és még csak nem is lényeges az ima előkészítéséhez, *ha az akaratunktól független körülmények arra kényszerítenek bennünket, hogy másik utat válasszunk.* Mert van egy másik út is.

Néha még az is megtörténhet, hogy az elmélkedés az ima akadályává lesz, mintegy ellenzőként áll köztünk és Isten között, avagy olyan kényelmes útnak bizonyul, mely kószálásra csábít. Nem szívesen hagyjuk el a széles utat a meredek ösvényért, pedig ennek meg kell lenni, ezt vállalnunk kell.

Tudjuk már, hogy Isten csak szeretetünk valóságának arányában siet elénk, s hogy ez a szeretet csak a tiszta hit útját járhatja. Sötétben kanyarog ez az út, nem vezethet bennünket rajta sem

az értelem, sem az érzelem. Követelmény ez a kopárság, a segítőeszközöknek ez a teljes hiánya, és nem csupán a megtisztulás követelménye. Így, és ezen az úton munkálkodott az Úr Jézus, aki nem közelíthet hozzánk anélkül, hogy belénk ne égetné kínszenvedésének és keresztjének bélyegét. Szükségszerűen azok is ide jutnak, akik elmélkedéssel kezdik, és ha hűségesek, a Szentlélek majd eljön a kellő órában, hogy széttörje lelki életük túlzottan racionális rendezettségét, hogy lehetetlenné tegyen minden elmélkedést, s így akaratukat — túl minden gondolaton és érzelmen — egyedül Isten felé irányítsák. Mert akár az elmélkedés, az érzelem sem imádság. Állhatatlan az érzelem, mely csak arra jó, hogy kezdeti segítséget adjon az akarat lendületének. Mert az igazi szeretet az akarat.

Szilárdan kell hinnünk, hogy az igazi ima, az Istennel való egyesülés útja, valahol az érzelmeken, szavakon és gondolatokon túl vezet. Lekicsinyeljük az igazi imádság realitását, róla alkotott fölfogásunk korántsem emelkedett. Nem hisszük elég erősen, hogy Isten valóban lelkünkbe költözhet, hogy elvégezze imánkat. Vagy ha hiszünk benne, hajlunk arra, hogy az elkülönült kevesek előjogának véljük a sikert, melyet csak azok érhetnek el, akiknek a kolostor falai biztosítják az elmélkedést megkönnyítő csendet.

Pedig miért lenne ez így? Vajon, akiket életkörülményeik akadályoznak az elmélkedésben, azok egyúttal akadályozva lennének az imádkozásban is? Vajon az imádság nem áll a gondolat felett? A szegények nem tudnak elmélkedni. Nem alkalmasak rá, nincs meg hozzá a képzettségük, nem ismerik az elmélkedés mechanizmusát, túlságosan fáradtak hozzá. Ha egyszer úgy éltek, mint a munkások, imádkoznotok is úgy kell, ahogy ők imádkoznak. Mikor a gépek zajától kábultan, a bányamunkától elcsigázottan, a tűző napon végzett földmunkától összetörten, a műanyaggyár fojtó gőzétől szédelegve, vagy a tengeri halászatban kimerülve hazatértek, ti sem lesztek alkalmasak az elmélkedésre. Nem lesztek rá képesek.

De állhatatos kitartásotok hozzásegít benneteket ahhoz, hogy a hit és a szeretet egyszerű, dísztelen cselekedetei révén ott legyetek Isten előtt, hogy lényetek legmélyét úgy, ahogy van, elibe tárva várjátok őt. Addig pedig várjátok őt vágyakozva, de főként érezzétek át tehetetlenségteket, nyomorúságtokat, gyöngeségteket. Az eredmény gyakran fájdalmas, stilizálatlan és spirituálisnak alig tűnő ima lesz. A hitnek ez az igyekezete, a test

állhatatos kitartása arra vall, hogy Isten szomjúhozása, Isten várása mégis, mindennek ellenére ott él a lelkünk mélyén. Az akarat imádkozni akar, legalábbis áhítja, kéri az imát. Lesznek majd napok, mikor csak ezt a szegényes anyagot tudjátok fölajánlani Istennek, majd ő fogja igazi imádsággá, a vele való egyesülés eszközévé formálni.

Természetesen türelmesnek kell lennetek, az állhatatos kitartásban ébernek, mikor elcsigázottak, összetörtek vagytok. Lesznek köztetek, akiknek talán ez jut osztályrészül egész életében: a nehezen megszerzett éberség, a fájdalmas törekvés az állhatatosságra. De alázatosan és szüntelenül kérhetjük, kérnünk kell az Úr Jézust, tökéletesítse bennünk ezt a kegyet, jöjjön el, s ő maga imádkozzék bennünk, azzal a szavakkal ki nem fejezhető imádsággal, melylyel egyedül ő fordulhat az Atyához.

Eljöttének szomjúhozását, várakozástokat hozzátok el neki, mely sokszor már olyan összetört, olyan fáradt, hogy alig-alig látszik imának. De Isten mint kiváltságos eszközt fölhasználhatja az ösztönök és az érzelem igazi megtisztításához, hogy ezen az úton vezessen el benneteket a vele való egyesüléshez. Azt is tudnotok kell, hogy a ti nehéz életetekben a tökéletes egyesülés is olykor egyszerű, mondhatnám banális formákat ölthet, nem szükségszerű, hogy fölismerjétek.

E meggyőződés éljen szívetek mélyén: hiszem, hogy ez a jó út, ez az, mely egyenesen a hitben való egyesüléshez vezet, s hogy Isten eljön, hogy tudtomon kívül ő imádkozzék bennem. Nem elég mélyen hiszünk ebben, s ezért nem tudjuk könnyen magunkévá tenni a formaságok nélküli ima gondolatát.

Pedig Isten minden barátja megjárta ezt az utat. Tudjuk, hogy kizárólag a hit és szeretet nagylelkűségétől függ, hogy az út végén találkozzunk vele, aki eljön azoknak szívébe, akik hűségesen várták és kívánták jöttét. Itt minden az Úr ingyenes ajándéka, ám ígéretet is tett: „Aki szeret engem, megtartja tanításomat, Atyám is szeretni fogja őt, hozzá megyünk és benne fogunk lakozni". (János XIV. 23.)

Az imaélet kibontakozásának végén, valamennyien egyformán egyesülünk Istennel: formaságok, elképzelések nélkül. Az utak különbözőek lesznek, noha Isten lelke mindig és mindenkiben ugyanazért a célért munkálkodik. A mi utunk nem azonos a szerzetesek és a világtól elvonultak útjával, és többségünk számára általában nem az elmélkedésen át vezet az út. Vagy ha igen, rövid lesz ez

az útszakasz. Hamarosan kénytelenek leszünk arra a homályos útra lépni, melyen nincsenek érzelmek, kárpótlások, elképzelések, az útra, melyen nem kívánt kopárság, belső üresség lehet osztályrészünk. Alázatos állhatatossággal, de a szeretet vágyával telítve könyörögjünk Istenhez, lépjen közbe, s formálja át mindezt hitben való megtisztulássá.

Ez a mi belső imánk módszere. Fáradságos és munkás életünket tehát nem alacsonyrendű és kedvezőtlen sorsként kell vállalnunk, hanem eltökélten magunkévá kell tennünk, mint a megtisztulás kiváltságos eszközét, mely — ha ő akarja — az isteni egyesülés ingyenes kegyelméhez kalauzolhat bennünket. Kívánnunk kell erősen, hogy egyenesen a hitből fakadó fájdalmas ima felé vezessen utunk.

Képtelenségünk az elmélkedésre — noha kizárólag fizikai, külső körülmények okozzák — az isteni közbelépésre, a hitből fakadó imádsághoz vezető út lesz. Ezt ígérte nekünk az Úr, ezt és nem mást. Szentül hiszem, hogy amikor a szegényekről van szó, Isten megengedi ezt a lerövidített utat. De hiszem azt is, hogy alázatosnak és igazán kicsinynek kell lennünk, hogy kiérdemeljük ezt a kegyet.

Ne féljetek attól, hogy eltévedtek az úton. Nincs mitől félnetek, ha *állhatatos* kitartással járjátok: ez az egyetlen igazán döntő feltétel. Jézus nem kívánt tőlünk mást. Figyelemre méltó tény, hogy ha összevetjük Urunknak az imára vonatkozó minden tanítását, úgyszólván egyetlen intelmet találunk bennük, intést az *állhatatosságra*. Ezt hangsúlyozza az Úr a különböző példabeszédekben, erre tér vissza újra meg újra. Szinte csalódottságot érezhetne az ember. Magasabb szintű tanításra számítottunk. S ezt olyan elemi foknak érezzük! Másutt fogunk olyan irányelveket keresni, melyek kielégíthetik kíváncsiságunkat vagy vágyunkat, hogy bonyolulttá tegyük a dolgokat. Hiszen ez túlságosan egyszerű! Megfeledkezünk arról, hogy ha Isten unos-untalan, a hit nem mindig könnyű aktusában való állhatatosságra int, éppen azt bizonyítja, hogy a többit maga Isten akarja elvégezni bennünk: „Kérjetek és adnak nektek, keressetek és találtok, zörgessetek és ajtót nyitnak. Mindaz, aki kér, kap, aki keres talál, és a zörgetőnek ajtó nyílik." (Máté VII, 7—8.)

Ne keressünk más módszereket, érjük be azzal, amit az Úr kínál nekünk. Az evangélium marad mindörökre a szegény em-

ber imájának vezérkönyve, mert a szegénynek is módjában áll megvalósítani az evangélium minden egyes útmutatását.

*
* *

Az evangéliumnak az imádságra vonatkozó tanítását tehát két lényeges pontban foglalhatjuk össze. Az első: *ígéret, hogy Isten elébünk jön,* akkor és úgy, ahogy ő akarja. Ez Isten részvétele a műben, ez lesz a fontosabbik rész. Ez ád nekünk csalhatatlan reménységet, hogy imánk benne lesz teljessé. A második: *sürgető intés, hogy legyünk állhatatosak,* bármi történjék is, bármilyen kedvezőtlenek legyenek is a külső körülmények. Ez a mű reánk háramló része. Miért kívánnánk erről többet tudni?

Hogy megtanuljunk imádkozni, egyszerűen csak imádkoznunk kell, sokat imádkoznunk. Tudni kell újra meg újra kezdeni az imát, szüntelenül, sohase belefáradva, még akkor is, ha nincs rá válasz, még akkor is, ha nem jár semmiféle látható eredménnyel. Jézus azért hangsúlyozta olyan erősen az állhatatosságot, mert tudta, hogy a változás, az újdonság szomjúhozása miatt nehezen maradunk állhatatosak.

Minél gyakrabban idézzétek emlékezetetekbe a hitből fakadó imádság általános jellegzetességeit, ez segít benneteket abban, hogy állhatatosak legyetek.

Az imádságot ne halasszátok akkorra, mikor majd kedvetek támad imádkozni. Megtörténhet, hogy éppen akkor szűntök meg imádkozni, mikor arra a legnagyobb szükségetek volna. Veszedelmes önáltatás ez, mely már sokakat távolított el Krisztustól. Az ima vágya csak hitből fakadhat. Már maga az ima utáni vágy is az imádság eredménye. Elégedjetek meg azzal a tudattal, hogy Isten vár rátok. Isten mindig azt óhajtja, hogy imádkozzatok, még akkor is, mikor nincs kedvetek, sőt akkor talán leginkább. Sohase feledkezzetek meg arról, hogy minél kevesebbet imádkoztok, annál rosszabbul fogtok imádkozni, és annál kevésbé vágyódtok az imára.

Az imától természetesen semmit sem várhattok önmagatok számára. Istenért kell imádkozni, s nem azért, hogy kielégülést találjatok, nem azért, hogy azt érezhessétek, jól imádkoztatok, jó a módszeretek. Nem kell más imára vágyni azonkívül, mint amit Isten ád nekünk.

Nem tudok arról, hogy a Miatyánkban volna egyetlen kérés is, melynek teljesítését személyes elégtételnek, vagy akár csak megállapítható, közvetlen eredménynek láthatnánk. Állhatatosnak kell maradnunk, vagyis tudnunk kell mindig újrakezdeni, cél nélkül, semmiért, őérette. Így sok *erő bátorság* kell az imához, s még inkább a huzamos, állhatatos imádsághoz. Foucauld atya szüntelenül erre figyelmeztetett, mint ami elengedhetetlenül fontos, s szüntelenül panaszolta, hogy neki sincs elég kitartása.

Ne féljetek, ha imádságotok közben, vagy imátok eredményeként teljes undor támad benneteket gyöngeségeitek, hibáitok, gyarlóságtok ellen. Olvassátok el ismét a példabeszédet a farizeusról és a vámszedőről, akik együtt mentek imádkozni a templomba. Olvassátok el újra, s értsétek meg, miért volt nyilvánvalóan kedvesebb az Úr előtt a félénk, s hibáinak tudatában levő vámszedő. Nagyon valószínű, hogy minél nagylelkűbb az imátok, annál fájdalmasabb, annál nyomasztóbb lesz tehetetlenségtek tudata. Nem számít! Legyetek hát Isten előtt olyanok, amilyenek vagytok, fogadjátok el, hogy úgy imádkozzatok, ahogy azt Isten tőletek kéri, és nem másként. De főképpen ne próbáljátok könnyebbé tenni imátokat, ne akarjátok a magatok számára érzékelhetőbbé tenni úgy, hogy könyvet vesztek magatokhoz. Alighanem csak az időt tékozolnátok vele. Hiszen valójában csak arról van szó, hogy igazán jelen legyetek Isten előtt, nem a gondolat, a képzelet, vagy az érzelmek révén, hiszen ezek könnyen elkalandoznak, hanem jelen legyetek az akaratotokkal állandóan fölfrissített vágyakozás révén. Ezt az akaratot — noha mindenkor reális — néha nem tudjátok más módon kifejezni, mint úgy, hogy fizikailag jelen lesztek, térden állva az Oltáriszentség előtt. S ez elegendő. Egész valótok hangtalan törekvése Isten felé, amennyiben hiteles, mérhetetlenül többet ér, mint akár az elmélkedés, akár az olvasás. Az ima idején az imádság követelményeit kell elfogadnunk.

Gyakran tehát úgy kell kezdeni imátokat, mintha megfeszítetésre indulnátok. Mélyebben igaz ez, mintsem gondolnátok, mert éppen az imádságban társultok a megváltás művéhez, mely a kereszten ment végbe. Imádkozzatok, hogy elveszítsétek magatokat, s akkor bizonyosak lesztek afelől, hogy egészen megvalósítjátok az Úr akaratát. „Mert aki meg akarja menteni életét, elveszti azt, de aki Énérettem elveszíti életét, megtalálja azt." (Máté XVI, 25.)

Higgyétek el, kistestvérek, nincs ennél igazabb és evangéliumibb módszer. Ha ehhez igazodtok, nem tévedhettek el. Ne félje-

tek a gondolat- és az érzelemhiány támasztotta űrtől, ha ezt nem mesterségesen, önakaratotokból idéztétek elő, s feltéve, ha átszövitek az isteni látogatás csöndes, kitartó, talán fájdalmas, és mindenképpen rejtőzködő várásával.

Tudjatok várni a találkozásra Istennel, még ha egész életetek ebben a várakozásban múlik is el, tudjatok várni úgy, hogy sohasem szűntök meg hinni e találkozásban, s minden napon újítsátok meg ezt a vágyakozást. Ha ezt teszitek, állhatatosak vagytok az Úr szavainak hitében. Lámpástokból így sohasem fogy ki az olaj.

*
* *

Az élő világban bizonyos ritmushoz igazodik minden, a növényi élet éppúgy, mint a testi és a szellemi élet. E ritmus két ütemét ugyanaz a kapcsolat fűzi össze, mint a munkát és a pihenést. Az élet mindennemű külső irányítása megbonthatja ezt a ritmust, ha az egyik ütemet a másik rovására gyakoroljuk. Az ember isteni élete és imádsága sem mentes e törvény és kockázatai alól. A testvériségek napi gondok között őrlődő szegények életmódjának éppúgy megvannak a maga veszélyei, mint ahogy a remete vagy a szerzetes életmódja sem mentes a maga sajátos veszélyeitől. A munkásnál az értelem tompulása az akarat bizonyos mérvű nehézkességét idézheti elő, a túlzott kifáradás megbonthatja az idegrendszer egyensúlyát, mely az önuralom biztosítéka, s az örökös zaklatottság és lárma hovatovább megronthatja a szív belső csendjét. Szabályos időközökben időt kell tehát találnunk arra, hogy elmélkedjünk a hitről, az evangéliumról, önmagunkról, hogy világosan lássuk saját belső állapotunkat.

Nem mondhattok le tehát, s főként a munkásközösségek nem mondhatnak le, a fizikai nyugalom, a pihenés és a külső csend szabályos időközökben visszatérő idejéről. Életbevágóan fontos, és ugyanakkor mélységesen emberi ez a ritmus. Maga az Úr Jézus is érezte szükségességét és igazodott követelményeihez. Negyvennapos magányba vonulással kezdi nyilvános életét, majd e három év kísérő jelenségeivé válnak az éjszakai vagy a kora reggeli visszavonulások a pusztába, hogy ott békességben imádkozzék néhány órán át. Volt úgy, hogy apostolait is elvitte magával a pusztába, hogy néhány napot ott töltsenek nyugalomban.

Ezúttal akarom emlékezetetekbe idézni a heti pihenő nagy parancsát, melyet Isten már a világ teremtésekor adott az embernek. A hetedik napi pihenő is annak a döntően fontos ritmusnak az eleme, mellyel Isten már az élet kezdetén megjelölte az egész világot. Mintegy a teremtő munkálkodásához kapcsolódik, mint annak tükörképe, utánzása. „És Isten a hetedik napon befejezte művét, amelyet létrehozott, és megpihent a hetedik napon, egész műve után, amelyet létrehozott, és Isten megáldotta a hetedik napot, és megszentelte azt, mert ezen a napon megpihent egész műve után, melyet teremtésével létrehozott." (Gen II, 1—3.) „Emlékezzél meg a szabbat napjáról, és szenteld meg azt. Hat napon át dolgozzál és végezd munkádat, de a hetedik nap szabbat, melyet Jáhvénak, Istenednek szentelj... Mert hat napon át teremtette Jáhvé az eget, a földet, a tengert és mindazt, ami ezekben van, és megpihent a hetedik napon: ezért Jáhvé megáldotta a szabbat napját és megszentelte azt." (Ex. XX, 8. 2.)

„Tartsátok meg szabbatjaimat, mert jel ez köztem és köztetek minden nemzedék számára, hogy tudjátok, miszerint én, Jáhvé szentellek meg titeket." (Ex. XXI. 13—14.)

Hogyisne éreznénk: rendkívül komoly és szent parancsról van szó. Halálbüntetés jár annak, aki megszegte, csakúgy, mintha az emberiség ellen követett volna el bűnt. Szent a nyugalomnak ez a ritmusa, a cselekvés terén segít kialakítani az emberben az isteni hasonlóságot, olyannyira, hogy e törvény be nem tartása az emberben élő Isten-kép rombolását jelenti.

Az emberiségben eltompult ez isteni törvény értelme, s ha magáévá is teszi a heti pihenőnap törvényét, már nem tudja az Isten képére teremtett emberhez méltóan átélni. Az emberek nem tudnak pihenőt parancsolni maguknak, a láncszemként egybekapcsolódó tevékenységeik során. Egyáltalán urai-e még ezeknek a tevékenységeknek? Maga a kereszténység sem maradt mentes a fertőzéstől. A keresztények így az egyház parancsának már csak betű szerinti tartalmára gondolnak, s a holt betűhöz is gyakran csak külsőségekben igazodnak. Közben megfeledkeznek a Teremtő örökkön érvényben lévő parancsának lényegéről, pedig ez messzebb megy, mint az egyház előírásai, melyek csak megvilágítják e parancsot, s a befejező pontot teszik rá.

A tevékenység és a pihenés, a munka és az ima szabályos váltakozása, a test és lélek számára olyan életszükséglet, melyből Isten formált erkölcsi parancsot. Hajlamosak vagyunk arra,

hogy megfeledkezzünk erről. Isten parancsának még nem tettünk eleget azzal, hogy vasárnap misén veszünk részt, hogy nem végeztünk úgynevezett szolgai munkát, ha egyszer napunk hátralévő részét agyonterheltük más jellegű, de testet-lelket éppúgy kimerítő, igénybe vévő munkával. A törvény szellemét kell megértenünk. Mikor módunkban áll, vajon meg tudunk-e hajlani a testi pihenés törvénye, az idegek oly szükséges kikapcsolódásának törvénye előtt? Nagyon súlyos következményekkel jár, ha fellázadunk az ilyen életbe vágóan fontos törvény ellen.

Igyekeznetek kell, dolgozó kistestvérek, hogy jobban tiszteletben tartsátok ez isteni törvény szellemét: lelkiismereti kötelességtek a test és lélek időszakos pihentetése. Még ha előfordul is, hogy éppen vasárnap képtelenek vagytok erre, ne gondoljátok, hogy ezzel mentesültetek a követelmények alól, melyeket Isten támaszt életetekkel szemben.

A világ legtöbb országában törvényes rendelkezések írják elő és szabályozzák a heti pihenést, de a dolgozók tömegei nemegyszer csak keserves küzdelmek árán tudták visszaszerezni a szabadságot, hogy igazodhassanak az élet e nagyon fontos ritmusához. Harcolnotok kell e szabadság megőrzéséért.

Kétségtelen, hogy a munkások általános életfeltételeinek alávetett szegények vagytok ti magatok is. Nem áll tehát mindig módotokban teljes egészében igazodni a törvény tartalmához, de ennek érdekében mindent el kell követnetek, s nem tudom, vajon mindig, minden lehetőt elkövettetek-e? Féltelek benneteket a tevékenységnek attól a könyörtelen mechanizmusától, mely az embert szinte képtelenné teszi arra, hogy megálljon pihenni, s inkább arra ösztönzi, hogy egyik fajta tevékenységet egy másik fajtával váltson fel. Lesznek köztetek olyanok, akiknek erőt kell venni magukon, hogy elfogadják egyszerű, kétkezi munkás voltuknak kikerülhetetlen törvényeit, s megtanulják, hogy a testnek pihenés jár.

Ám a lelki életnek is megvan a maga ritmusa, és ez, noha függvénye a testi élet ritmusának, még ennél is fontosabb. Isten ezért szentelte meg a pihenés napját. Mikor erről beszélünk, Istennel való közvetlen kapcsolatunkat érintjük. Vannak munkaidő beosztások, melyek összeegyeztethetetlenek — nem a szerzetesi vagy a papi élet — hanem egész egyszerűen a keresztény élet kibontakoztatásával, mert a napi, vagy periodikus szabad idő nem elegendő a szellemi nyugalom, a csöndes ima és a hit táplálásához

szükséges elmélkedés minimumához sem. Hiszen jól tudjátok ti ezt kistestvérek, akik tapasztalatból ismeritek a tengerész vagy a béres életét. Tudjátok, hogy gyakran semmiféle előírás sem szabályozza a munkaidőt, vagy esetleg csak elégtelen rendelkezések foglalkoznak vele, s nem éppen emberséges módon. Emlékezzetek csak, milyen nagyon kértelek benneteket, tegyetek meg minden lehetőt, hogy az effajta munkába is beiktathassátok az emberi és keresztény megpihenés minimumát még akkor is, ha munkatársaitokból a gépies megszokás már kiölte a megpihenés vágyát, mert elvesztették a szellemi élet igényének emlékét is. A testvériségeknek ott kell lenni azokban a társadalmi körökben, ahol az emberek testileg megtörtebbek, s anélkül hogy tudnák, boldogtalanabbak, de főképp, távolabb vannak Istentől. Ott kell lenni, ahol a keresztények már nem élhetnek keresztény életet. Jelenlétükre nagyobb szükség van e miliőkben, mint bárhol másutt. De csak akkor maradhatunk közöttük, ha kivívtuk imaéletünk lényeges követelményeinek tiszteletben tartását. Ez az, amit minden embernek meg kell követelnie, és ez az, amihez mindenkinek joga van: a kistestvér követelményei sohasem haladják meg azokat a követelményeket, melyeket minden kereszténynek saját részére ki kellene harcolnia. Mert minden kereszténynek kötelessége harcolni a keresztény tökéletességgel összeegyeztethető életritmusért. Megvalósíthatjuk hivatásunkat, ha megvannak ezek a feltételek, ezért kell hát szilárdan ragaszkodnunk megőrzésükhöz.

*
* *

A lelki lélegzetvételnek ez a ritmusa nálunk így valósul meg: hetenként félnapos csend, olvasás és imádkozás; havonta egyszer egynapos magányba vonulás, amikor felülvizsgáljuk egész életünket. Ezenfelül vannak még az évi lelkigyakorlatok, a tanulmányokra szánt idők periodikus nagy lélegzetvételei, meg a Szentségimádó Testvériségekben hosszabb-rövidebb időközönként töltendő napok.

Talán most már jobban fölfogjátok ennek az életritmusnak, főként a hetenként és havonként ismétlődő rekollekciók nagy fontosságát. Minden erőtökkel, minden találékonyságtokkal azon legyetek, hogy igazodni tudjatok ehhez a ritmushoz. Követelményei-

nek betartása gyakran csak a jó időbeosztástól függ, s attól, hogy találtok-e a visszavonulásra alkalmas helyet. A tapasztalat azt bizonyítja, a legjobb módszer, ha elhagyjátok a közösségeket, elmentek valahova: a természetbe, valamelyik templomba, kolostorba, esetleg egy csendes baráti házba. Úgy vagytok ezzel, mint a szegények, akik nagyon összezsúfoltan élnek, s akiknek sokkal nagyobb szükségük van mintsem gondolnánk, a csend azon oázisaira, melyeket a kolostorok nyújthatnak. Amennyiben ezek a kolostorok hűségesek a hivatásukhoz, és testvérien befogadják azokat, akik a klauzúra áhítatos csöndjében akarnak megújulni. Nagyon jó ha így magatok is személyes tapasztalatokat szereztek arról, hogy a keresztény társadalom lelki lélegzetvételéhez menynyire nélkülözhetetlenek a klauzúrás kolostorok.

Mindenáron ragaszkodjatok az időszakonként ismétlődő lelkigyakorlatokhoz. Rendszerességét gyakran meg fogják bolygatni a munka és a testvéri szeretet követelményei. Tapasztalatból tudjátok, hogy bizonyos fokú rugalmasságra lesz szükségetek, ha meg akarjátok valósítani, de magából az elvből sohase engedjetek. Az is megeshetik veletek, ami az Úr Jézussal is megtörtént, hogy még visszavonultságotok helyére is követnek benneteket, s ha nem is akarjátok, mégis fel kell áldoznotok alig megkezdett lelkigyakorlatotok egy napját. Jézus is elviselte, hogy visszahívják a pusztából, türelemmel viselte, hogy ismét a tömegek rabja legyen, ám az első adandó alkalommal ismét elmenekült a magányba. „Hajnal felé, mikor még sötét volt, fölkelt és kiment egy magányos helyre, hogy ott imádkozzék. Simon és társai utána mentek. Amikor meglátták, így szóltak hozzá: mindenki téged keres." (Márk I, 35—36.)

*
* *

Világosan meg kell értenetek e váltakozás horderejét, hiszen ez az alapja annak, hogy Istennel való egyesülésteket két homlokegyenest ellenkező irányú úton kell keresnetek. Az egyik úton a munka napjai közben jártok, mikor a fáradtságtól tompultan, s a rátok szorultak zaklatásaitól nyugtalanul csak kusza, meg nem formált, s gyakran fájdalmas imádsággal imádkoztok. De hiszen tudjátok már, milyen nagy ennek az imának a tisztító és Istennel való egyesüléshez segítő ereje. A másik útra, a hosszabb áhí-

tat és a csend óráira viszont, éppen az ellentét miatt, lelkileg némileg fölkészületlenek lesztek, legalábbis kezdetben. Ez természetes. Szellemi erőfeszítésre kényszerültök az elmélkedő olvasás, s a hit elmélyítésének idején; s mindez igazabb lesz, hiszen kisebb lesz a kísértés, hogy gyönyörködve elidőzzetek az olvasásnál. Átmenet nélkül a külső csendet is nehezen tudjátok megőrizni, ami korántsem jelenti azt, hogy hiányzik belőletek az emelkedettség és a belső csend. Talán egyszerűen csak arról van szó, hogy néha nem találjátok helyeteket. Ilyenkor erőt kell venni magatokon, hogy leküzdjétek ezt az érzést. S erőfeszítéstek is hozzájárul a „pusztába" való visszavonulás idején mindvégig megőrzendő külső csend áldozati értékéhez. Így ad számotokra lehetőséget, hogy megbizonyosodhassatok affelől, megvan-e szívetek mélyén az a belső csend, melyet a mindennapi élet során is mindvégig meg kell őriznetek. A különböző életmódoknak ez a váltakozása hitetek valóságos voltának próbaköve. Ha nagylelkűen adjátok át magatokat az egyiknek is, a másiknak is, ha nem akarjátok elhárítani magatoktól az áldozat és az önmegtagadás követelményeit, úgy egyszersmind elkerülitek a veszélyeket, melyek mindkét életforma velejárói. Imátok, hitetek, Isten- és emberszeretetetek mentes lesz az önáltatástól. Ami pedig az imádkozást illeti — hiszen ma elsősorban erről beszélek nektek —, kénytelenek lesztek mindig olyan körülmények között imádkozni, amelyek erőfeszítést követelnek hitetektől, akár a napi munka után végzendő szentségimádásról legyen szó, akár a lelkigyakorlatos napok csendjéről.

Szüntelenül hangsúlyozom, hogy az isteni egyesülés felé vezető úton életritmusotokban milyen rendkívül nagy jelentősége van a munka és a fáradság időszakának. Ez az időszak nem arra való, hogy közben mintegy föléljük a lelkigyakorlatok idején megújított, hamarosan fogyó tartalékokat, azzal, hogy ebből merítünk minden energiát. Téves volna ez a gyakorlat. Voltaképpen azt jelentené, hogy megtagadjuk a nehéz körülmények között lankadatlanul folytatott ima értékét, a szeretetben való növekedés területén.

A testet egyaránt erősíti a munka és a pihenés. Egészsége és fejlődése szempontjából egyformán szükséges mind a kettő. A szüntelen pihenés elgyöngíti a testet, mint ahogy a túlhajtott munka kimerülést eredményez. Az igazi fejlődéshez, a munka és a pihenés váltakozása szükséges. Így van ez az imaélettel is. Mikor

egy fáradságos nap estéjén egész valónkkal lankadatlanul igyekszünk imádkozni, éppúgy, sőt néha még inkább készen vagyunk Isten megszentelő lelkének befogadására, mint mikor egy-egy csöndes nap kezdetén békés nyugalommal tölt el bennünket valami elmélkedő, lelki olvasmány. De mindkét elem szükséges ahhoz, hogy önáltatás nélkül biztosíthassuk Istenért való életünk egyensúlyát és boldog elmélyülését.

MÁSODIK RÉSZ

NÁZÁRET ÉS FOUCAULD ATYA

I.

NÁZÁRET MISZTÉRIUMA

„Az evangéliumból tudom, hogy az ‚Első parancsolat' az, hogy ‚szeressem Istent teljes szívemből', s hogy mindent bele kell foglalnom a szeretetbe. Tudjuk, hogy a szeretet az utánzás, a *követés* vágyát kelti... Úgy érzem, nem arra hivattam el, hogy az igehirdetésben kövessem nyilvános életét, utánoznom kell tehát a szegény és alázatos názáreti munkás rejtett életét..."

Henri de Castries-hez írta Foucauld atya[1] ezeket a kifejező sorokat, melyek nemcsak az atya hivatásáról, hanem lelkiségének vezető eszményéről is világosan beszélnek.

A testvériségek célja az, hogy — mint Foucauld atya — Jézus názáreti életének példáját kövessék. Most erről a misztériumról fogunk beszélni.

Mintegy harminc évet ölel fel Jézus názáreti élete. Az egyiptomi menekülésből való visszatéréssel kezdődik, és a negyvennapos pusztai tartózkodással végződik. Ez a negyven nap egyszersmind a rejtett élet végét, s a közélet nyitányát is jelenti. A názáreti periódust szoktuk általában rejtett életnek nevezni. Próbáljuk most meghatározni az értelmét.

Bevezetőben meg kell jegyeznünk, hogy a rejtett élet kifejezést a lelki irodalom szerzői nagyon gyakran használták az olyan lelki magatartás és olyan erények összességének jelölésére, melyek valakit arra indítanak, hogy az emberektől elkülönülten éljen belső életet. Ezek közé az erények közé tartozik az alázatosság, a szegénység, engedelmesség, a csend, a magányos ima, a

[1] Foucauld atya levele H. de Castries-hez, 1901, április 14.

szerénység és a névtelenség szeretete, sőt, hogy Foucauld atya kedves kifejezésével éljünk, bizonyos módon idetartozik a gyalázat szeretete. Kétségtelen, hogy egyebek között ezek az erények is jellemezték Jézus názáreti életét. Mégis, hogy úgy mondjam, ennek inkább passzív vonatkozásait képviselték, azt a magatartást hangsúlyozták, amit az emberi kapcsolatoktól való visszahúzódás jellemez. Ilyen értelemben beszéltek e szerzők rejtett életéről, ezzel a kifejezéssel jelölték a világtól való visszavonultságot, az olyan életet, melynek a lelki tevékenysége maga is láthatatlan. Ilyen értelemben állítják a kontemplatív szerzetesi élet mintaképéül a rejtett életet. Názáret misztériumának eddig ez volt a legelterjedtebb fölfogása.

*
* *

Jézus és szüleinek az élete, abban a galileai városkában, a valóságban sokkal összetettebb; s az előbbiekben meghatározott, kizárólag lelki értelemben nem is mondhatnánk rejtett életnek.

Nehezen tudnánk elképzelni, milyen is lehetett a lelki világa annak az ifjúnak, aki egy személyben Isten és ember volt. Falusi kézműves, aki emberségénél fogva fajhoz, törzshöz, családhoz tartozott, épp úgy, mint bárki más, s ugyanakkor — Isten lévén — tudatában volt isteni személyének, egyetemes megváltói küldetésének, s pontos képe volt a lelkek világáról. Meg sem kíséreljük annak a pszichológiai állapotnak az elemzését, mely számunkra megközelíthetetlen titok marad mindörökké, fölfoghatatlan, mint mindaz, amiben a véges és a végtelen kapcsolata kezdődik. Elég, ha tudjuk, milyen életet akart vállalni Jézus mint ifjú, majd mint férfi tizenöt éven át, isteni eredetének és megváltói küldetésének teljes tudatában. Jézus tudja magáról, hogy Isten, közvetítő az emberek között, a világnak szánt üzenet hordozója, lelke csordulásig telve igazsággal, szívében végtelen szeretet Atyja és minden halandó testvére iránt. És mégis, önszántából hallgat, mi több: bizonyos mértékben talán még saját szülei, édesanyja elől is rejti, de mindenesetre teljességgel elrejti honfitársai elől mindazt, amit krisztusi belső életének, megváltói küldetésének lényege. Ebben a világosan körülhatárolt értelemben rejtett az élete.

A testet öltött Ige tehát rejteni akarja az emberek elől személyiségének valódi természetét, ezért tartózkodik attól, hogy olyan látható tettekkel adjon róluk jelzést, melyek esetleg fel is fed-

hetnék. Ennek okait sohasem fogjuk teljesen megérteni. Miként lehetséges, hogy Jézus a benne égő világosság fényét nem árasztotta ki spontánul, mindennap azokra, akik közelében éltek? A názáreti hosszú évekkel Jézus nyilvánvalóan kifejezésre juttatta, hogy még nem akarja megkezdeni küldetését, nem akarja hirdetni az evangéliumot, nem akar csodákat tenni, bárhogy ösztökélje is a nyomor, a gyász, és a szenvedés gyötrelmes látványa, mely mindennap elibe tárult. Krisztus, a megtestesült Ige, Isten Fia rejtőzik, József fia mindennapi életének névtelenségébe temetkezik. Krisztus tehát nem az emberektől elkülönülve rejtőzött. A világtól való elvonultság, a magány, egyszóval a feltűnő életmód ráirányította volna honfitársai figyelmét. Jézus éppen ellenkező módon rejtette el igazi személyiségét; úgy, hogy a lehető legjobban elvegyült, eltűnt köztük. Kétségbevonhatatlan tény: Jézus úgy rejtőzködött, hogy mindig, minden körülmények között a rokonaihoz, a szomszédaihoz, a falu többi lakóihoz hasonlóan cselekedett. Nem az emberi közösségtől való visszavonulással, éppen ellenkezőleg: a mindennapi élettel való elvegyülés révén rejtőzik névtelenségbe.

Fölösleges volna most azt vizsgálnunk, milyen is lehetett egy ilyen élet kerete, mik lehettek napi megnyilvánulásai, milyen volt a kor életmódja, milyenek voltak családi és házi szokásai, erkölcsei. Bennünket egyetlen alapvető tény érdekel: Jézus olyan volt, *mint bárki más.* Ezt az evangéliumból tudjuk. És Jézus olyan jól őrizte titkát, hogy a városka egyetlen lakója, s Máriát és Józsefet kivéve egyetlen rokona sem sejtette soha, hogy más, mint a többi ember. Legalábbis mindennapi viselkedése sohasem keltett olyan feltűnést, mely veszélyeztethette volna a Messiás, az Isten Fia inkognitóját. Bizonyíték erre a galileaiak fölháborodott döbbenete, mikor prédikálni kezdett, s a hozzá közelállók értetlensége küldetésével szemben. (Márk VI, 1—6, János VII, 5.)

Mert a megtestesülésnek ez a hiánytalan teljessége, az emberi környezethez való ilyen alkalmazkodás s a benne való elrejtőzés, a názáreti élet misztériumának lényege.

Az egyéb vonatkozások, melyeket éppen csak érintünk, mert később visszatérünk rájuk, voltaképpen csak emberi életét világítják meg: azt az *élet-állapotot* jellemzik, melyet Jézus választott.

*
* *

Körülményeinket ritkán választjuk meg szabadon, vagyis a választás sohasem teljesen szabad. Nagyon sok, akaratunktól független tényező befolyásolja. Közülünk vajon ki választhatja meg szabadon a családját, faji, vagy társadalmi hovatartozandóságát, neveltetését, vagy akár a vallást, melyben nevelődik? Minden egyes személy sorsa olyan misztérium, melynek végső fokon egyedül Isten az irányítója. Éppen ezért, számunkra különös fontossága van Jézus *élet-állapotának,* mert szabad *szuverén döntésétől függött,* hogy miként választ. Egyedüli tényről van szó: Isten Fia választott magának családot, anyát, fajt, születési helyet, emberi környezetet, létfenntartási módozatot, munkát. A választás hiánytalanul szabad és személyes volt. Kifejezi a szeretetet a szabadon választott állapot iránt, s akaratát, hogy magával a választással is megtanítson bennünket valamire.

Jézus szegény, bár királyi vérből származó családban születik, jelentéktelen kis faluban. Ezek a körülmények nem a nyomort, hanem a munkás szegénységet jelentik, vagyis nem a legalacsonyabb szintet. De a megtestesülés számára választott társadalmi osztály és környezet olyan, hogy a legnagyobb mértékben elősegítheti Isten Fiának azon szándékát, hogy elrejtőzzék az emberek között. A legmindennapibb, legáltalánosabb, minden véglettől távolálló életformát választotta, nehogy felhívja magára a figyelmet. Az emberek túlnyomó többségének valóban az a társadalmi rang, az az életmód jut osztályrészül, melyet Jézus választott. Jézus így jobban elrejtőzködhet az emberiségben, melynek legköznapibb, tehát bizonyos értelemben legteljesebben emberi útját választotta. Ne akarjuk korunk társadalmi különbségeihez hasonlítva elképzelni, milyen is lehetett az az életnívó. Az izraelita társadalom és a mi társadalmunk intézményeinek alapvető különbsége, lehetetlenné teszi ezt az összehasonlítást. Annyi bizonyos, hogy Jézus családja és önmaga számára azoknak a szegényeknek sorsát választotta, akik kétkezi munkával keresik meg a mindennapit. Jézus tehát munkás volt. Munkája egyszerűen kézművesség, korának ez volt egyetlen ipari jellegű munkalehetősége. Ezt vállalva, vállalja a munkáslétből fakadó valamennyi kényszerűséget: a testi munka fáradalmát, a munkabér beszedését, a dolgoztatók néha túlzott, jogtalan követelőzését, a munkátlanság napjait, a mindennapi élet küzdelmeit. Tizenöt éven át kétségtelenül ez volt életének alapszövedéke. Mindehhez képzeljük még hozzá a családi és szomszédi kapcsolatokat, úgy ahogy abban a környezetben jelentkez-

tek, képzeljük még hozzá mindazt, amit a szombatok, a zsidó ünnepek és szokások hűséges betartása követelt meg. Nyilván sem Jézus, sem családja nem vonta ki magát e kötelezettségek alól, viszont tudjuk, hogy a keleti társadalmakban mennyivel erősebbek, s mennyivel többet követelnek meg a társadalmi kapcsolatok.

Az evangélium egyébként tájékoztat is bennünket erről.[1] És mikor azt mondjuk, hogy Jézus és családja teljességgel korához és környezetéhez illeszkedett, ezzel azt akarjuk mondani, hogy vállalták ennek életnívóját épp úgy, mint a higiéniáról, az orvostudományról, a családi közösségről, valamint az izraelita házban a nőnek kijutó szerepről vallott felfogását is. Ugyanúgy vállalták az anyagi lét küzdelmeit, kezdetlegességeit, s mindazokat a nehézségeket, melyet európai szemmel nézve a technikailag meglehetősen primitív civilizációk velejárói. Jézus mindent vállalt, csak az erkölcsi tökéletlenséget nem.[2] Názáret városkája, úgy amint az I. évszázadban létezett, a szó teljes értelmében volt *Jézus hazája.*

Ez volt a názáreti élet látható része. Ám volt egy másik, láthatatlan rétege is, Krisztus tudata rejtekén. A názáreti élet e rétege már régóta kedvelt elmélkedési témája a kereszténységnek. Ennek a belső életnek a kapcsolatoknak az az összessége szab irányt, mely Jézust Atyjához fűzte: imája, elmélkedése, megváltói küldetésének tudata, végtelen szeretete testvérei iránt, Isten Fia—Megváltó volta. Legkisebb emberi cselekedetét is ez hatja át üdvözítő értékkel. Ez a kimondhatatlan gazdagság azonban nemcsak a názáreti élet sajátossága, hiszen egész földi életén át betölti Krisztus lelkét. Életének erre az emberi szakaszára inkább az jellemző, hogy Jézus egyetlen gesztussal sem fedte fel külde-

---

[1] Erzsébet látogatása: Lukács I, 39—56. — Körülmetélés: II, 21. Tisztulás: II, 22. — Visszatérés Názáretbe: II, 39. — Évi zarándoklat Jeruzsálembe: II, 41. — A Gyermek elvesztése: II, 42—45. — Kánai menyegző: János II, 1—11. — Jézus Jeruzsálembe megy a húsvéti ünnepekre: II, 14. — Szombaton mindig elmegy a zsinagógába: Lukács IV, 16, Márk I, 21. — Nagyon gyakran meghívják: Lukács VIII, 36. — Hogyan látja a családja: Márk II, 21. — Csodálkoznak tudásán: „Nem az ács ez?": Márk VI, 1—3.

[2] A Gyermek Jézus függetlensége szüleivel szemben. Szokások, melyekhez alkalmazkodik Jézus.

tését. Megváltó szeretete tehát kizárólag a Fiú és az Atya bensőséges csendjében nyilvánul meg, a szüntelen, izzó könyörgésben az emberiségért. Övéi és honfitársai szemében, a legköznapibb cselekedetek és munkák töltötték be oly köznapi, oly egyszerű életét.

El-Abiodh Sidi Cheik,
1946. október 6.

II.

HOGYAN FEDEZTE FEL ÉS HOGYAN ÉLTE ÁT FOUCAULD ATYA NÁZÁRET MISZTÉRIUMÁT

Megtérése után Foucauld atya ellenállhatatlan ösztönzést érez arra, hogy *„mindent Jézus szeretetébe foglaljon"*, abba a szeretetbe, mely Jézus követésére indítja. Ez az ellenállhatatlan belső parancs szabja meg kezdeti lelki magatartását, ez dönt hivatása felől. Jézus követésének ez az belső parancsa mindent megszab, ha olyan erővel jelentkezik, mint Foucauld atyánál. Az ő számára Jézus élő és valóságos, s igazi vágy készteti arra, hogy nyomdokaiba lépjen. Nem éri be azzal, hogy lélekben Jézushoz kapcsolódjék, egész szeretetével akar vele egyesülni, erényeit önmagában is eleven erővé akarja tenni, azt akarja, hogy *élet-állapotának minden külső megnyilvánulása is betű szerint azonos* legyen Jézuséval.[1]

Logikus következménye volt ez annak a szeretetnek, mely benne a mélységesen emberi szeretet követelményeivel együtt fejeződik ki. Nem nyakatekert, nem keresett, nem bonyolult ez az érzés: szereti Jézust, ahogy legdrágább barátunkat szeretjük. Ter-

[1] Itt mindjárt meg kell jegyeznünk, hogy Jézus követésének ez a formája nem feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a lélek teljesen átformálódjék Krisztusban. Nem nélkülözhetetlen eleme a Krisztussal való egyesülés teljességének. Nélkülözhetetlen elemmé válhat egy-egy lélek számára, mikor lényegében egyedi, személyes elhivatottságról van szó. A lelki követés értelmében minden kereszténynek második Krisztussá kell válnia Jézus utánzása által. — Egyesek a názáreti élet utánzását kapták hivatásul, de ezt nem okvetlenül olyan aprólékos gonddal kell tenniük, mint Foucauld atya tette, személyes hivatása alapján.

mészetesen könnyű bírálni az utánzó követésnek e vágyát, mely a legaprólékosabb, szinte már külsőséges részletekre is kiterjed, könnyű megmosolyogni a Názáretről szóló elmélkedések egyes passzusait, könnyű némileg merevnek, embertelennek minősíteni azt, amit a Szent Család életét idézve mond. A szeretetéletnek ezeket az elemeit szeszélyes módon, önmaga számára alakította így, általánosabb vezérelvként elfogadhatatlanok lennének, ha azt kívánná, hogy mások is ehhez igazodjanak. Igaz, szabályzatterveiben nem tudta mindig elkerülni ezt a zátonyt. Ám ettől eltekintve az egyszerűség s a szeretet nagyvonalú logikájának micsoda példaképét adja ez a lélek, mely egyszeriben megtelt azzal a szellemmel, mely szeretete tárgyának lelki gyermekévé tette! Vajon nem lesz felettünk nagyon is gyakran úrrá az az emberi hiúság, mely tudtunkon kívül bénít bennünket, s nehezíti, hogy a gyermekekhez hasonlóan egész mivoltunkat engedjük át a szeretetnek? Jézus ember: igaz barát, élő és mindig jelenlévő fivér. Vajon nem természetes-e, hogy iránta érzett szeretetünk emberi szívünk egész közvetlenségében nyilvánuljon meg? „Fülöp, aki engem látott, látta az Atyát."

Természetesen óvakodnunk kell az érzelmek s az érzékenység keltette illúzióktól. Éppen ezért, a hitből eredő ilyen szeretetnek egyúttal a teljes önmegtagadással egyenlő *alázatban* is kell gyökereznie. Ez élteti bennünk a gyermek valóságos és mélységes ösztönösségét, aki a szeretetnek minden megnyilvánulásában teljesen önmagát adja. Az emberszeretet erősödésének és kibontakozásának legnagyobb akadálya csaknem mindig hiánya belső lényünk „áttetszőségének", a mélyen bennünk rejlő önszeretet következményeképp. Ez a lappangó, többé-kevésbé öntudatos, csak tökéletlenül legyőzött önszeretet igen gyakran nagyképűvé tesz bennünket.[1]

Nagyon igaz az, hogy minél nagyobb, minél elmélyültebb bennünk a szeretet, annál erősebben ösztökél arra, hogy barátunkhoz kapcsolódjunk, hogy minden lehető módon őt kövessük. Ez a megállapítás Jézus iránti szeretetünkre is érvényes. Isten-szeretetünk minden erejével törekednünk kell a hasonulásra a megtestesült Igével. E hasonulás formája az élet-állapot és az egyéni elhivatás szerint változik: a Jézusról elnevezett Károly testvér hivatása mélységesen személyes jellegű. A názáreti remete elmélkedéseit olvasva, arra kell törekednünk, hogy meglegyen bennünk

[1] Itt válik láthatóvá a kapcsolat a szeretet kibontakozása és a teljes szegénység között.

az *alázatos egyszerűségre* való készség. Tegyük túl magunkat előadásmódjának bizonyos merevségein, arra figyeljünk, miként visszhangzik bennünk egy felnőtt szív szeretetének oly közvetlen, oly őszinte szava, a felnőtt szív szava, melyet gyermekivé tett a szeretet.

Kistestvéri hivatásunknak is a szeretetből való utánzás parancsoló vágyából kell fakadnia. Úgy gondolom, ez a lelki beállítottság adhat teljes értelmet életmódunk egyszerűségének. A szeretetből való utánzásnak ez a vágya tehát a názáreti életre irányul. Foucauld atya semmi hivatást nem érez a papi szolgálatra. Világosan látja ezt már az első lelkigyakorlatok idején, döntött és döntését sohasem változtatja meg. Ettől kezdve egész életét Jézus názáreti élete követésének szenteli. A következőkben megpróbáljuk elemezni lelki útjának döntő szakaszait. Bevezetőül meg kell jegyeznünk, hogy Foucauld atya *fokozatosan fedezi fel a názáreti misztérium elemeit,* úgy, ahogy belső fejlődése képessé teszi ezeknek az elemeknek megértésére és átélésére. Növekvő szeretete sorra felfedezteti vele életeszményének minden vonását. Azt mondhatnók, hogy felfedezéseinek rendje megfelel annak a sorrendnek, melyben mi magunk is igyekszünk átélni hivatásunk különböző vonatkozásait. Így nem is tarthatjuk meglepőnek, ha kezdeti elgondolásaiban túlzásokat, vagy bizonyos fokú elzárkózottságot találunk, a későbbiekben mindez úgyszólván magától eltűnik.

I.

Az első szakasz megtérésétől szentföldi tartózkodása végéig tart: Jézus-követésének vágyát akkoriban a konkrét, csaknem aprólékos realizmus igénye jellemzi, mely már addig terjed, hogy pontosan azokon a helyeken akart élni, ahol Jézus élt. Ezt az igényt a Szentföldön tett utazása megérlelte benne. Szeretete reális kontaktust keresett a helyekkel, a kövekkel, a földdel, a levegővel, a tájjal, melyet a szeretett lény érintése megszentelt. Leírhatatlan boldogság forrásává lesz mindez számára. Topográfiai pontossággal akarja követni Jézus nyomdokait, ezért útikalauzt állít össze, mely napról napra mutatja, merre járhatott Jézus. Útikalauzának címe: „Kísérlet, hogy Jézusnak útitársa lehessek" (Essai pour tenir compagnie à Jésus).

Az ilyen odaadás kétségkívül a még tökéletlen szeretet egyik megnyilvánulási formája. Óhatatlanul eszünkbe jut, mit mondott

Jézus az apostoloknak: „Jó nektek, ha én elmegyek." De ez mindössze csak rövid szakasz Foucauld atya szeretetének fejlődése útján; egyes lelkek számára a hely, a környezet „megkomponálása" az imádság nélkülözhetetlen nyitánya. Egyébként erre maga Károly testvér is hamarosan rájön. Egyik elmélkedésében hangsúlyozza: az, hogy valaki a Szentföldön él, korántsem esik olyan nagy súllyal a latba, mintha akár csak egyetlen ember lelki javát szolgálja. Foucauld atyát mégis, mindvégig elkíséri a Jézus földjén töltött évek emléke. Bizonyos ideig még szükségét érezte annak is, hogy mielőtt imádkozni kezd, fölkeltse magában e hely emlékét. S bármilyen rövid, bármilyen mértékletes volt is ez a visszaemlékezés, mégis a názáreti és a jeruzsálemi évek felejthetetlen voltát mutatja.

Megtérésétől kezdve, Foucauld atya a gyalázat kérlelhetetlen keresésén át igyekszik megpillantani Isten Fia galileai életének misztériumát. Gyalázat (abjection) — ez a szó írásaiban is állandóan visszatér, s erősen, néha talán túlzottan is befolyásolja Jézus názáreti életéről akkoriban alkotott fölfogását. A gyalázatra irányuló törekvésnek természetes kísérője volt a hasonlóképpen erős törekvés az alázatosságra, engedelmességre, szegénységre, önsanyargatásra és penitenciára. Ez utóbbiakkal most nem foglalkozunk, számunkra egyik sem jelent különösebb problémát. Mégis érdemes egy pillanatra megállni a szegénységről vallott felfogásának eredetiségénél. Foucauld atya a szegénységet a munka függvényeként vizsgálja. Azt kívánja, hogy a testvérek kétkezi munkával, maguk keressék meg a kenyerüket. A későbbiekben ezzel még részletesen foglalkozunk. Ezeknek az erényeknek gyakorlása a legbiztosabban követhető út. Igazi szeretet nem is gyökeredzhet más talajban. Mert Foucauld atya szívvel-lélekkel gyakorolta ezeket az erényeket, kezdettől fogva nagyon erősen, nagyon magától értetődően tudott szeretni. Az alázat, az önsanyargatás, a szegénység és a visszavonultság személytelenné tette, fölszabadította a szeretet számára. Szabad kézzel kell rendelkeznie önmaga felett annak, aki magát adni akarja. Föl kell figyelnünk arra, hogy Károly testvér belső fejlődésének e fokán ezeket a — gyakran passzívnak mondott — erényeket magának a szeretetnek erejében és lendületében gyakorolta. Ezek az erények szeretetének előfeltételei és — kölcsönhatás révén — ugyanakkor gyümölcsei voltak. Tekintetét Jézusra függesztve úgy képzeli el ezeknek az erényeknek gyakorlását a Szent Család életén belül, amilyen mér-

tékben ő maga érez ösztönzést a gyakorlásukra. Elgondolása természetesen kiigazításra szorul. E kiigazításnak azonban nem szabad ürügyül szolgálni arra, hogy lekicsinyeljük ez erények gyakorlásának a jelentőségét, ha rólunk van szó. Jézus Isten, vele kapcsolatban tehát értelmetlenség volna bűnbánatról, vagy a szenvedélyek megfékezéséről beszélni. A mi számunkra viszont, legyen az bárki, mély jelentősége van ezeknek az erényeknek.

Szólnunk kell még Károly testvér szélsőséges önsanyargatásáról is. Erről beszélve különbséget kell tennünk, egyrészt az önsanyargatás gyakorlásához szükséges lelki magatartás, másrészt az ezt kifejező és mindenkor viszonylagos gyakorlat között. Képesnek kell lennünk mindannyiónknak az önsanyargatáshoz szükséges lelki magatartásra, ám ezt az erényt mindnyájan másként gyakoroljuk. E téren nagyon tanulságos összehasonlítást tehetünk Foucauld atya és a gyermek Jézusról elnevezett Szent Teréz között.

Elsősorban mégis a gyalázat szenvedélyes szeretetéről kell beszélnünk. Ismét különbséget kell tennünk egyrészt a kép között, melyet Foucauld atya alkotott magának Jézus életéről, aki, mint írja, „annyira az utolsó helyet foglalta el, hogy azt már Tőle senki el nem vitathatja", másrészt a gyalázat[1] keresése között, melyre a szeretet ösztökélte az atyát. Nem, bármit tett, bármennyire óhajtotta is, Károly testvér lelki magatartása semmiképpen sem hasonlítható Jézuséhoz. Az előbbiekben már beszéltünk arról, hogy valójában mi volt a názáreti élet: szegény, kemény és végtelenül alázatos, de nem lealacsonyított élet. Ami Károly testvért illeti, neki szüksége volt önmaga lealacsonyítására, s nem tévedett.

Vajon miből ered a gyalázat, az alázatosság és megvetettség vágya, mely oly sok szent szívét elárasztja? Nálunk is, Foucauld atyánál is a Jézus iránt érzett mérhetetlen szeretet következménye. A gyalázatnak ez a vágya csírájában ott él minden szeretet mélyén, hiszen a szeretet önmagának is bizonyítani, vallani akar és nem csak szeretetből fakadó, önzetlen cselekedetekkel. Ha egyszer tudjuk, hogy minden szeretetben van olyan misztérium, mely kivonja magát a racionális értelem szabályai alól, vajon mit mondjunk az isteni szeretetről? A szeretet, mely nem képes bizonyos túlzásokra, vajon érdemes-e még a szeretet névre? Krisztus és

[1] Az „abjection" szó jelentése sokrétű, mélységes megaláztatást éppúgy jelenthet, mint gyalázatot, lealacsonyodást. (Fordító.)

a szentek, mind valamennyien szélsőségesen nyilatkoztatták ki szeretetüket. A gyűlöletnek, a lealacsonyításnak — egyszóval a gyalázatnak e keresése nyilván nem ésszerű, de ha egy nagy szeretetnek ez a záloga, a feltétele, a kifejezése, az isteni bölcsesség szempontjából vajon nem kivételesen bölcs törekvés-e? Mi több: a szenteknél és a keresztény misztikusoknál a gyalázatnak ez a vágya a megfeszített Jézus misztériumával való teljes azonosulásból fakad. Egyszerűen a kereszt skandaluma ez. Az utánzás, sőt használhatjuk az azonosulás szót is, hiszen Krisztus minden keresztényben újra átéli szenvedéseinek és gyalázatának saját misztériumát — az utánzás vágya révén talál a keresztény örömet és titokzatos békét a neki kijutó megvetésben, megalázásban, gyilkos gyűlöletben.

A Jézus Krisztust szerető lélek vágya a gyalázatra tehát magának a megfeszítettnek a gyalázatából ered. A kínszenvedésről elmélkedve értjük ezt meg világosan. És óvakodjunk attól, hogy a véges emberi ész mérlegére tegyük azt az emberi magatartást, mely mintegy közvetlen folytatása a kereszt misztériumának. Titok, és valóságos botránkozás forrása marad ez annak számára, akiknek a lelkében nem él teljes hit az Isteni megkínzottban, akinek a szívében nem él olthatatlan szeretet ő iránta. Ha Foucauld atya tévedett, mikor a názáreti életben gyalázatot is vélt találni — ami pedig nem volt benne —, semmiképpen nem tévedett, mikor szeretetének szavát követve a gyalázat valóságos szakadékát fedezi fel Jézus életében.

Próbáljuk elképzelni, micsoda gyűlölködő, gyalázkodó megaláztatást jelent már maga a puszta tény, hogy a megtestesült Ige személyét saját népének erkölcsi és vallási elöljárói ejtik foglyul, s azok úgy bánnak vele, mint csalóval, hazudozóval. Az evangéliumi elbeszéléseket sokszor elolvastuk már, így nem figyelünk fel eléggé arra, hogy micsoda megcsúfoltatást jelentett az ítélkezés, a bolondok fehér öltözéke, a gúnyolódás, az hogy a szolgák arcul verték, hogy leköpdösték, mint farsangi királlyal bántak vele, töviskoronát nyomtak a fejébe! S ami mindezt még iszonyatosabbá teszi, a szenvedő emberrel, a megkorbácsolt Krisztussal bántak így. A zsidó tömeg gyűlölködő szidalma záporozott rá, mikor lemeztelenítve a gyalázat fájára került, oda, ahol csak rabszolgák, gonosztevők végezték be életüket; s haláltusájában is gúnyolták, csúfot űztek belőle, sértegették. Gyalázat ez, a szó legteljesebb értelmében. S ha meggondoljuk, hogy a gyűlölködésnek

ez a halmaza Krisztus kivételes méltóságú személyét érte, akkor jogosan beszélünk a *gyalázat misztériumáról.* S ez még félelmetesebb lesz, ha arra gondolunk, hogy mindezt a gyalázatot önként és szabadon az választotta, aki elszenvedte. Választása annál is tudatosabb és szabadabb, minthogy a megtestesülés célja sem követelte meg. S feltéve, hogy Jézusnak véres áldozattal kellett eltörölnie az emberiség vétkét, semmi nem követelte meg tőle, hogy e végső áldozat közben a gyalázat ilyen halmazát is elszenvedje. Magyarázatot csak a szeretet misztériumában találhatunk.

Mi következik ebből számunkra, keresztények számára? Vajon megújulhat-e bennünk Jézus misztériuma anélkül, hogy bennünk is ne a gyalázat eme misztériumában teljesülne be? Ha igazán szeretünk, óhatatlanul úgy akarjuk bizonyítani szeretetünket Jézusnak, ahogy ő tett tanúságot szeretetéről. Vajon logikus-e az a szeretet, mely nem járja végig ezt az utat? Milyen világos értelműek a szenteknek azon tettei, melyeket egyszerűen őrültségnek, különcködésnek minősít a világ! Károly testvér, mikor csupa folt, csíkos gandurájában, az utcagyerekek gúnyolódásától kísérve, a ganéjt szedte Názáret utcáin, örömét lelte a gúnyban, s abban, hogy kövekkel dobálják...

Mire következtessünk mindebből? Hogy utánoznunk kell ezeket a megnyilatkozásokat? Nehéz kérdés, nagyon világosan kell látnunk, mielőtt válaszolnánk. Az ilyen magatartás csak akkor lehet őszinte, ha a megfeszített Jézus iránti szeretet spontán kifejezése, ha ez a szeretet olyan mértékű, hogy már csak a Szentlélek bennünk való működésének gyümölcse lehet. A gyalázat keresése — mint az autentikus szeretet kifejezése — mindenkor aláveti magát a Szentlélek irányításának. Csak az isteni bölcsesség vezetheti, s minden lélek számára más és más lesz a kijelölt út. Lehetséges tehát a gyalázat olyan keresése is, mely hamis, kényszeredett és elhamarkodottan választott úton jár, így gyümölcse nem is lesz a „Szentlélekben való" tökéletes öröm, sőt nagyon gyakran önelégültségre, önmagunkban való tetszelgésre vezet.

Gondosan meg kell tehát különböztetnünk *a gyalázat szándékos keresését* — melyre csak a Szentlélek indíthat bennünket — és a *gyalázat szeretetét, a vágyat,* hogy gyalázatot szenvedjünk és így is azonosuljunk a megfeszített Jézussal. Ez a vágy elválaszthatatlan Jézus igaz szeretetétől: a kereszt tövében született szeretet egyik alkotóeleme. Nem, nem szerethetünk igazi szeretettel,

ha nem vágyódunk részt venni a gyalázatban, mely azt érte, akit szeretünk. E vágynak azonban arányosnak kell lennie a szeretettel, abból kell fakadnia. Igen, a megcsúfolt Krisztus iránti szeretetből legalább arra legyünk készek, hogy elfogadjuk azokat az apró megaláztatásokat, az állandó megvetést, mely az emberek részéről naphosszat ér bennünket. S a nem keresett gyalázatnak ebben a vállalásában nem tévedhetünk helytelen útra, nem eshetünk túlzásokba. A hit segítsen bennünket, hogy emelkedett, nagyon tiszta örömet leljünk benne, tökéletes örömet, hogy megízlelhetjük a kínszenvedés keserű misztériumát, hogy részt vehetünk a legnemesebb, legmagasztosabb műben, az ember megváltásában, mely *par excellence* Jézus műve. Sose felejtsük el, hogy Jézus megváltó kínszenvedésében éppen annyi a gyalázat és megvetettség, mint a szenvedés és a kiöntött vér, s mi gyakran jobban félünk a megaláztatástól, mint attól, hogy vérünket kell ontani. Ismerjük el: nem vagyunk még készek a gyalázat keresésére, de vágyakozzunk erre a megtiszteltetésre. Legyünk készen arra, hogy mélyebben hatolhassunk a kereszt misztériumába, legyünk hívek a szeretet szelleméhez, mely Krisztus lelkében ennek a keresztségnek vágyát oltotta. És sose felejtsük el: ha túlzottan emberi módon akarunk okoskodni, mikor Isten szeretetéről van szó, könnyen oda juthatunk, hogy gátoljuk a kegyelem működését, mellyel a szeretet lelke az emberi ész számára oly felfoghatatlan módon működik bennünk. Alázatosan, engedelmesen, figyelmesen és nagylelkűen engedjük át magunkat befolyásának.

Még egy harmadik vonását is említsük meg Foucauld atya akkori lelkiállapotának, mikor a klarisszák kertjében álló deszkakunyhójában élte rejtett életét. *Jézusnak a Szentostyában való reális jelenlétébe vetett hitéről* kell még beszélnünk. Tudjuk, hogy az eucharisztikus tant először ebből a szempontból nézte. Erősen vágyódik arra, hogy a tabernákulum előtt imádkozhassék, és a szentségkitétel mindig mély és bensőséges öröm forrásává lesz számára. Ennek az örömnek a visszhangjával állandóan találkozunk írásaiban. Szívesen vesz részt a kolostor kápolnájában bemutatott minden szentmisén. Akkoriban vallott felfogása szerint a szerzetesi élet célja Názáret követése, s e felfogásában elsőrendű, központi elem az Oltáriszentség. Körülötte szerveződik minden más: Jézus jelenléte formálja a testvériséget az igazi názáreti ház másává. A Szent Szív Kistestvéreinek 1899-ben írt szabályzata is ennek a felfogásnak jegyében született, mely bizonyos

pontokon még az előbbiekben tárgyalt lelki topográfia vágyához is kapcsolódik.

Most éppen csak megemlítem az atya imaéletének eucharisztikus alapját, de nem térek ki bővebben eucharisztikus áhítatára, mely a maga teljességében ekkor még nem bontakozott ki. A Szentostyában jelenvaló Jézus izzó imádására összpontosulva, áhítata gyökerében magában foglalja későbbi teljes eucharisztikus életét. Most csak azt kívánom kihangsúlyozni, hogy itt van az alapja belső imaéletének, amely a szeretett Jelenlétében valósul meg.

Foucauld atya lelki arculatának ezek a jellemző vonásai, a Szentföldön visszavonultságában töltött évek során. A názáreti életet eddig úgyszólván kizárólag a „rejtett élet" terén mélyítette el és élte át úgy, ahogy azt akkoriban általában értelmezték. Ezt a felfogást bizonyos értelemben még merevebbé is tette a Szent Családról alkotott képével. A Szent Családot ugyanis úgy képzelte el, hogy az a világtól teljesen visszavonultan, csaknem állandó magányban és csendben élt. Foucauld atya viszont így olyan alapot adott Isten iránti szeretetének, mely a későbbiekben minden támadásnak ellenállt: szeretete szabadon, a tévedésből való félelem nélkül bontakozhatott ki. Ez legyen a mi tanulságunk, az atya életének ebből az első szakaszából.

Amikor egész életét *Jézus követésévé akarja* formálni, azt egészében a szemlélődő és krisztocentrikus irányba fordította. Életében minden Jézusért van. Azon legyünk, hogy a mi életünk is, már a kezdetben a leghatározottabban ebbe az irányba forduljon: a Krisztus iránti szeretetből, hogy teljes legyen vele való barátságunk, mi is arra törekedjünk, hogy életünk imádság, munka és szeretet legyen. S szeretetünk legyen mindig az isteni szeretet túláradása, szeretetünkön át mindig Jézus szeretete sugározzék, sohase a mások odaadó szolgálatának nagyon emberi ereje. Olyan sok embernek okozott már kegyetlen csalódást embertársainak gyakran hősies szolgálata, melyben kizárólag emberi okoskodás, emberi megfontolás vezette. Vigyázzunk hát, nehogy minket is csalódás érjen, mert nem az isteni életnek a minden embertől mentes és olyan nagyon várt tanúságtételét visszük az embereknek!

Akárcsak Foucauld atya, mi se riadjunk vissza önmagunk megtagadásától. Idáig nem juthatunk el az alázat, engedelmesség, önsanyargatás, szegénység és gyalázat olyan szeretete nélkül, mint amilyenről az előbbiekben beszéltünk. Manapság erősen hajlunk

arra, hogy lebecsüljük ezeknek az alaperényeknek a fontosságát. Ez talán annak a gyakran hamis felfogásnak a reakciója, melyet általában vallottak ezekről az erényekről, s szerepükről lelki életünkben. Pedig ha elhanyagoljuk az önmagunk megtagadása, és a mindenkor rendelkezésre állás készségének erősítését — ami az igazi alázat és bátor önsanyargatás gyümölcse — úgy könnyen és sokunkkal megeshetik, hogy a szeretet gyakorlásában egy bizonyos fokon nem jutunk túl, vagy esetleg szép kezdet után buktatónkká lesz egy erősebb kísértés. Röviden: homokra építenénk, nem vennénk részt teljesen Jézus életében, sem halála misztériumában melyhez a keresztség fűz bennünket. A halálból támad az élet: „Ha a búzaszem el nem hal, egyedül marad, nem terem gyümölcsöt."

Végül: tanuljuk meg, miként alapozhatjuk eucharisztikus imaéletünket a Jézus jelenlétében való bátor és megvilágosodott hitre. Ne felejtsük el, hogy amint növekszik hitünk, úgy szabadul meg sorra a még benne lévő érzéki-érzelmi elemektől. Növekedését — mely főképp az ima útján megy végbe — megkönnyíthetjük, ha hitünket kezdettől fogva az isteni ige tiszta fényébe vetjük.

II.

Foucauld atya életének második periódusa, a papi hivatás elfogadásától, a Beni Abbès-i tartózkodás végéig terjed. Lelki fejlődése ekkor a názáreti élet nagyvonalúbb felfogásához ér el, törekvései pedig az első testvériség megteremtésére, és a Szent Szív Kis Testvérei kongregációjának megalapítására összpontosulnak. Kibontakozik néhány olyan új vonás is, mely csírájában már élt az 1899. évi szabályzatban.

Az Üdvözítő rejtett megváltói működése Názáretben visszhangra talál lelkében, mely egyre szomjasabban vágyódik a minden ember üdvéért folytatott imára és önfeláldozásra.[1]

Ez a lelki beállítottság a Szent Szív iránti áhítat formájában bontakozik ki. A Beni Abbès-i remetét egyre erősebben foglalkoztatja a lelkek üdvének gondja. Az 1899. évi szabályzatban sok helyütt megtaláljuk ennek a lelkiállapotnak nyomait, de még inkább találkozunk velük az e korszakban írt följegyzéseket olvasva.

---

[1] Vö. „Minden ember üdvéért való imádság" az 1896. évi szabályzatban.

Foucauld atya egyre szélesebb teret biztosít a legnagyobb felebaráti szeretet gyakorlásának. Megragadja az a gondolat, hogy az Isten-szeretet és felebaráti szeretet nem lehetnek meg egymás nélkül, hogy mindig egy és ugyanazon szeretetről van szó. Ez a túláradó felebaráti szeretet ösztönzi Beni Abbès-ben arra, hogy kitörjön klauzúrájából, fölforgassa napirendjét és főként, hogy keresse a kapcsolatot környezetével: feketékkel, arabokkal, európaiakkal egyaránt. Úgy érzi, ez is hozzátartozik a názáreti élethez, a vizitáció misztériumához. De továbbra sem akar lényegében papi, igehirdetői, jótékonykodási missziót vállalni. Úgy mondhatnánk, Isten iránti szeretete készteti arra, hogy felfedezze és átélje Názáret misztériumának egy új vonását: a kapcsolatokat, melyeket Jézus és a Szent Család tartott fenn szomszédaival, s a városka más lakóival.

Főként Beni Abbès-ben, a mindennapi élet során jutott erre a felfedezésre. Életének tehát *eleven kapcsolatban kell lennie embertársainak életével,* vagyis most már nem csupán a szerzetesi élet keretei között gyakorolt felebaráti szeretetről van szó, mint például a vendégszeretet gyakorlásáról, még ha olyan tág értelemben magyarázza és gyakorolja is valaki, mint az 1899. évi szabályzat előírja.

Beni Abbès tehát átmeneti időszak.

III.

A Tamanrasset-ben töltött utolsó évek, noha nem hoznak újabb mozzanatokat, Foucauld atya számára a felebaráti szeretet teljes kibontakozását, és a hivatás immáron teljesen világos felismerését jelentik. Názáreti életfelfogásának végleges megfogalmazása inkább a tettek valósága, s nem elvek hirdetése útján megy végbe. Egy 1911 májusában kelt levélben írt néhány útmutatás, voltaképpen mégis óvatos próbálkozás arra, hogy miként lehetne ezt az új és végleges felfogást kifejezésre juttatni egy olyan tervezetben, mely szerzetesi testvériség életét lenne hivatott szabályozni.

Ez az utolsó periódus tehát, ha valóban új fényt nem is vet életmódjára, a gyakorlati munka terén olyan gazdag, hogy pontosabban láthatjuk, beszélhetünk róla. Megállapíthatjuk, hogy

kényszertől mentes élet, *önkéntes közösségvállalás a tuaregek törzsek életével, s a testvériségen kívüli kapcsolatok őszinte keresése jellemzi.* (Vendégek fogadása, látogatások, körutak.)

Legfőbb igyekezete arra irányul, hogy a lehető legtágabb körben mélyítse el a lakosság nyelvének, néprajzának és szokásainak ismeretét.

Szellemi síkon tehát, valóban tudományos alapossággal, önzetlenül, a megértésre való törekvéssel és rokonszenvvel alkalmazkodik azokhoz az emberekhez, akiket mérhetetlen felebaráti szeretettel szeret. Eucharisztikus áhítata is meglehetősen mélyreható fejlődésen megy át. Testvériségei számára *már nem tartja lényegbevágónak az állandó* szentségimádást. Hogy még magasabb fokon gyakorolhassa a szeretetet, habozás nélkül, önszántából telepszik le Hoggart közepén, s mond le a napi szentmiseáldozat bemutatásáról. S nem tétovázik akkor sem, mikor tamanrasset-i tartózkodásának első hat évében az Oltáriszentség nélkül kell élnie. Apostoli prefektusa ugyanis úgy döntött, csak akkor tarthatja magánál a Szentséget, ha keresztények laknak a szomszédságában. Oltáriszentségi áhítata így mintegy megtisztul, eucharisztikus élete pedig szinte szervesen illeszkedett Jézus iránti szeretetébe. Tuareg testvérei iránt érzett szeretetét ettől fogva valóban úgy fogja föl és úgy éli át, mint egyik megnyilvánulási formáját annak az *egyetlen szeretetnek,* mely Krisztussal egyesíti. Eucharisztikus áhítatát is csak e leegyszerűsödött és fenséges elvben egyesült szeretet részeként foghatjuk fel. Jelentős mozzanata ez lelki élete ekkor elért érettségének.

Foucauld atya eszménye azonban Tamanrasset-ben is ugyanaz marad, ami szerzetesi életének kezdetén volt: Jézus názáreti életének a követése. Lankadatlanul azon fáradozik, hogy megerősítse magában azokat az alaperényeket, melyekről az előbb beszéltünk. Időnként magányosabb, csendesebb életszakaszokat biztosít magának. Mindig és mindenekelőtt az imádkozás és az imádság embere marad, igazi szemlélődő, aki szüntelenül hangoztatja szilárd elhatározását, hogy nem akar papi beosztást, és szüntelenül arra gondol, hogy életét miként oszthatná meg más testvérekkel.

Halála látható és Isten által megengedett beteljesedése annak a lelki készségnek, mely nála állandósult: lelkeket menteni azzal, hogy egész valóját Istennek adja. Pecsét ez a vég, egyszersmind

legfőbb bizonyságtétel arról, hogy miként akart Jézushoz hasonlóan és Jézussal „megváltó" lenni.

*
* *

Foucauld atya életét vizsgálva megtaláljuk Názáret misztériumának minden vonását, úgy ahogy meghatározásukkal próbálkoztunk.

1.) *Alázatból, szegénységből, imádságból* és önmegtagadásból álló, erős és mély rejtett élet.

2.) Izzó és állandó vágy arra, hogy *részt vehessen az Üdvözítő megváltó művében* az imádság révén és azzal, hogy szeretetből egész lényét feláldozza. Ez a készség fejeződik ki eucharisztikus áhítatában.

3.) Az emberek iránti szeretete abban nyilvánul meg valóságosan, hogy nagyon egyszerű és emberi, baráti kapcsolatok fűzik mindenkihez, „mint ahogy nyilván a názáreti Szent Családnak is voltak ilyen kapcsolatai".

4.) Eszményének csak egyetlen pontját nem tudta megvalósítani, bárhogy is szerette volna: nem kétkezi munkával kereste meg a mindennapiját. Ebben megakadályozták életkörülményei: magánya és az, hogy meg kellett tanulnia, teljesen magáévá kellett tennie egy idegen nyelvet. De valóban, csak a kényszerűségnek engedve mondott le „a szent kétkezi munkáról", mindvégig vágyakozik utána, sohasem tud beletörődni hogy nem élhet egészen úgy mint a szegények élnek. Újra meg újra megfogadja, hogy mihelyt teheti, teljesen osztozik életmódjukban. Valójában abból élt, amit a családja juttatott neki. Tudta, hogy anyagilag a családjától függ, s nehéz elképzelni, hogy enélkül a támogatás nélkül miként élhetett volna meg Tamanrasset-ben vagy Beni Abbès-ben.

Ha tehát egészében felmérjük az atya életét, úgy azt látjuk, hogy állandóan és állhatatosan követett eredeti eszménye valósult meg, egy nagyon személyes életút szabad kibontakozása során. Ezt az eszményt tűzi alapításai elé. Az eszmény elfogadását azonban már nem érte meg.

1946. december 28.

III.

FOUCAULD ATYA REMETESÉGEI ÉS TESTVÉRISÉGEI[1]

Még akkor is, mikor a lélek minden földitől megszabadulva emelkedik Istene felé, a pszichológiai készséget az induláskor gyakran befolyásolja a környezet „légköre". Ha kiszabadultunk is az érzékek kötelékéből, valamiképpen — legalábbis kezdetben — mégis befolyásolnak bennünket. Tudta ezt legemelkedettebb misztikus tanítónk, Keresztes Szent János is. „Úgy gondolom, háromféle hely létezik, melyet Isten kiváltképp alkalmassá tett arra, hogy fölgerjessze bennünk az áhítatra való törekvést. Először is, egyik-másik harmonikus, változatos vidék, mely lankákkal és emelkedőkkel, fák zöldjével vagy rezzenéstelen magánnyal andalít, az együttes kép természetes módon ébreszt áhítatot. Nagyon hasznos lehet az ilyen környezet, ha az akarat — feledvén az elibe terülő szépségeket — nyomban Isten felé fordul."[2]

Vannak lelkek, melyek érzékenyebbek az ilyen befolyással szemben. Ezek közé tartozott Foucauld atya is. Valaki, aki közelről ismerte, jó érzékkel mutatott rá szellemének „topografikus" jellegére. Charles de Foucauld már marokkói felderítő útja alkalmával bebizonyította, hogy milyen kitűnő megfigyelő, milyen pon-

---

[1] Ez a fejezet önálló cikként jelent meg a Cahiers Charles de Foucauld-ban. E helyen azért közöljük, mert konkrét módon ábrázolja az atya szerzetesi eszményének fejlődését.

[2] A Karmelhegy útja III. könyv, 41. fej. „Olyan helyet kell választanunk, mely kevésbé foglalkoztatja, elfelejteti velünk az érzékeket... E szempontból előnyösnek vélem a magányos, sőt zordon tájat... Ilyenek a magas, rendszerint kopár hegyek, ahol a táj nem kelt érdeklődést." (38. fejezet)

tosan, tárgyilagosan látja a tájakat, melyeken átutazik. Viszont ez a megfigyelőképessége teszi érzékennyé a tájak légköre iránt. Egész sajátos módon erős benne az a képesség, hogy átérezze bizonyos helyek sugallatának erejét. Ezért szereti annyira a sivatagot, ébredő szerelme idején ezért érez ellenállhatatlan vágyat arra, hogy lépésről lépésre kövesse Jézust a szülőföldjén. Ezért van az, hogy mikor a szerzetesi életformával foglalkozik, melyet maga és tanítványai számára gondol el, nyomban konkrétan és a legapróbb részletekig idézi maga elé a hely képét is, a hajlékot, ahol majd élnek. Károly testvér ugyanis meg volt győződve arról, hogy a lakhely nagy befolyást gyakorol lakóinak lelkiségére. „A testvériségek épületei nagy hatással lesznek a bennük lakókra: jellegüket beléjük sugározzák. Ha jámborságot, szegénységet, alázatosságot, bűnbánatot, meg a szegények, betegek és utasok iránti szeretetet árasztanak, szüntelenül hirdetik ezeket az erényeket és befogadásukra alkalmassá teszik a testvéreket: szellemünk összhangban van a környező tárgyakkal, dolgokkal" — írja Károly testvér.

Azokkal a remeteségekkel vagy testvériségekkel kezdve, ahol Foucauld atya valóban élt, majd azokkal folytatva, melyeket jövendő kistestvérei számára álmodott meg, azt kutatjuk, mi is volt az elgondolása, s ez hogyan fejlődött.

Aki valaha is járt karthauzi rendházban, vagy bencés rendházban avagy Umbria valamelyik kis ferences kolostorában, az tudja, hogy ezek az épületek a légkörrel, mellyel a látogatót is átitatják, egyúttal milyen sokat elmondanak lakóik lelkiségéről. Azok a nagyon szerény hajlékok, ahol Foucauld atya élt, meg azok, melyeket olyan aprólékos és szerető gonddal tervezett tanítványai számára, lenyűgöző hatással vannak ránk, ugyanakkor elmondanak valamit arról, hogy fejlődésének különböző szakaszaiban mi ment végbe az atya lelkében, mi volt az eszménye.

Beszéljenek hát azok a helyek, ahol lakott, s melyeket testvérei számára elgondolt.

Öt helyről van szó: Jézus Kis Testvéreinek *Názáretje,* melyet Albéric testvér, a cheiklé-i trappista kolostor szerzetese vetett papírra 1896-ban első alapítási terve számára; a szentföldi remeteviskó; a Szent Szív Kis Testvéreinek Közössége, melyet az 1899. évi szabályzatból ismerünk: a Beni Abbès-ben épült testvériség; végül a két hoggari remeteség.

Figyeljünk Albéric testvérre, nézzük, milyennek képzeli el a kistestvéreknek szánt első hajlékot.

*
* *

Keleti kisváros peremén, üres telkek, kunyhók között: bekerített terület. Közepén szegényes ház, nem különb mint körülötte a kunyhók, csak éppen nagyobb: vagy harminc méter hosszú s öthat méter széles négyzet alakú, első pillantásra hangárnak nézné az ember. Falai szalmatörekkel kevert földből készültek, akár a szomszédos kunyhók fala. Alig négy méter magas, az ágakból eszkábált tetőzetet föld borítja. Apró ablakok a két hosszanti oldalon. Az épület az utcára merőleges, a homlokzati falban egyszerű kapu. A kerítés és a ház között néhány fügefa, sovány árpatábla, főzelékféle sehol. A telek egyik sarkában kút. A meglehetősen kezdetleges bejárati ajtó felett felirat: „Segítő Miasszonyunk Názáretje".

1896. évi tervében aprólékosan így írja le Marie-Albéric testvér Jézus Kis Testvéreinek kolostorát, melynek képe sokszor előtte lebeghetett, míg a cheiklé-i trappista kolostorban elmélkedett.

Ez az agyagpadlós ház, melynek kezdetleges tetőzetén nyilván átcsorog az esővíz, semmiben, egyáltalán semmiben nem emlékeztet még csak távolról sem az általunk ismert kolostorokra vagy rendházakra. Ha belépünk ajtaján, még inkább erősödik benyomásunk, hogy itt valami másról van szó. A látogatót, ahogy a küszöböt átlépi, nyomban megragadja a ház legfőbb jellegzetessége: a teljes csupaszság, a hősies szegénység légköre. Minden olyan itt, amilyen a szomszédos kunyhókban lehet, ahol szegény napszámosok, kosár- meg gyékényfonók tengődnek nyomorúságos keresetükből... Egyébként így kell élniük a Názáret lakóinak is.

Három helyiségből áll Jézus Kis Testvéreinek a háza. Az első ötször hat méteres szoba, kezdetleges berendezése néhány gyékényből, s tekintettel az esetleges vendégekre, a falak mentén húzódó, ugyancsak döngölt agyagból készült padkákból áll. Takarójukba burkolódzva elalhatnak rajtuk a vendégek, vagy akár magán a gyékényen is hálhatnak. Szegény embereken vagy éjszakai szállást kérő bennszülött utasokon kívül, ugyan ki más vendég érkezne ide? Innen nyílik a legnagyobb szoba, mely a kolostor és a testvérek életének a középpontja. Noha szorgos munka folyik, nagy a csend. Mintegy tizenkét-tizenöt méter hosszú lehet ez a szoba

— a műhely. Vakolatlan falainak agyaga szürkére száradt. A falak tövében padka fut, két méterenként válaszfal rekeszti boxokra. Így mindegyik testvérnek megvan a maga külön zuga, ahol éjszaka alhat, nappal pedig dolgozhat: háziszőttesek, gyékények kerülnek ki a kezük alól. Minden itt, ebben az egyetlen helyiségben megy végbe. Az egyik sarokban halmozódik a hét végéig a nyersanyag és a kész termék. Odébb, a terem vége felé, szegényes kandalló: tüzénél nagy fazék kása fő, a napi kétszeri étkezés egyetlen és állandó fogása. A testvérek mezítláb jönnek-mennek. Napi kilenc óránál is többet dolgoznak, hogy szűkösen megélhessenek. A terem végében, a kápolnába vezető ajtó mellett két persely, rajtuk a fölírás „Szentatyánknak, a pápának" — „Telekbér" — elmondja, hogy milyen célt szolgál a bennük gyűlő összeg. Szombat este, a heti kereset fölvétele után az első perselybe beteszik az évi lakbér ötvenketted részét, mert a kistestvérek nem tulajdonosai a teleknek, csak bérlik azt. A másik perselybe minden szombat este beteszik keresetük huszad részét a szentatya számára. A heti kereset fönnmaradó részét teljes egészében szétosztják a szegények között.

Lépjük át a terem mélyéből nyíló ajtó küszöbét. A kápolnává alakított harmadik helyiségben vagyunk. A kistestvérek érezhetően azon voltak, hogy itt minden szebb legyen, mint a ház többi részében: a kápolna nem agyagpadlós, kezdetleges kőlapok, vagy tégla borítja, s mintha a tetőzetet is gondosabban építették volna, bár itt is csak agyag borítja. Egyszerű oltár, fapadok, más nincs is a kápolnában. Itt gyűlnek össze a testvérek, hogy naponta háromszor imádkozzanak: munkájuk kezdete előtt, a közepén és a munka végeztével. Az ajtóra függesztett napirendből tudjuk: a testvérek hajnali háromkor kelnek, s három órától reggel hétig a kápolnában vannak; csöndes imádkozás, rózsafüzér és szentmise. Reggel héttől tizenegyig dolgoznak, kilenc órakor negyedórás pihenő. Tizenegy órakor ebéd, félórás áhítat, majd ismét dolgozni kezdenek; háromkor negyedórás pihenő az öt óra huszonöt percig tartó munkában. Este, vacsora után, a testvérek ismét a kápolnában imádkoznak hat órától háromnegyed nyolcig.

E nagy kunyhóban — jobb elnevezést aligha találhatnánk rá — nem látunk sem szekrényt, sem ládát, nem is volna mit beletenni, a kistestvéreknek semmi néven nevezendő tartalékuk nincs sem vászonneműből, sem élelemből. Csak annyi ruhaneműjük van,

amennyit éppen viselnek. Mikor mossák — rendszerint pénteken — aznapra egyszerűen lemondanak a fehérnemű-viselésről.

Nyomorral határos szegénységről vall itt minden. Az ilyen hajlék többet követel lakóitól, nem csupán a szerzetesi szegénység erényét, hanem a függetlenséget minden emberkéz alkotta holmitól. Ennek a hajléknak a légköre valami mást is idéz. A napirend középpontjában a munka áll; a mindennapi élet és ennek a hetibérrel fizetett hajléknak a fölszerelése, minden de minden olyan életre vall, mely szemmel láthatóan azonos akar lenni a környék legszegényebb munkásainak az életével, azokéval, akik kemény munkájuk árán csak napról napra tengetik életüket, akik soha, semmiből sem gyűjthetnek tartalékot. Noha e törekvés megvalósítása nem egészen mentes a merevségtől és némi hivalkodástól, e Názáretből mégis a szegénység, a békés és hősies kitartás, a Gondviselésbe vetett feltétlen bizalom mélységesen megrendítő légköre árad. Foucauld atya ugyanis azoknak az egyszerű napszámosoknak az életmódját akarta mintául venni, akiknek szegényes hajlékát a cheiklé-i kolostor körül látta,[1] és mindenképpen azt akarta, hogy így és ilyen anyagi körülmények között éljen egy tizenkét-tizennyolc tagot számláló szerzetesi csoport is.

Nem célunk, hogy részletesen elemezzük Jézus Kis Testvéreinek a szabályzatát, sem az, hogy kimutassuk mennyiben megvalósíthatatlan ez a tervezet úgy, ahogy megíródott. Elég, ha Huvelin atya bírálatára utalunk.[2] Bennünket inkább az érdekel, mi volt e szegény Názáret tervezetének alapeszménye, és a nincstelen munkásélet iránt mutatott elfogultságában mi az, ami a légkört olyan megragadóvá, olyan súlyosan komollyá teszi.

Nyilván e törekvésben kristályosodott ki az a lelki válság, melyen Albéric testvér átment, mielőtt kilépett volna a trappista rendből. Nem más ez a szabályzat, mint eszményének konkrét formában történő kifejezése, irreális, de őszinteségében megragadó kifejezése. Jézus Kis Testvéreinek Názáretje tehát olyan próbálkozásnak tűnik, mely a szemlélődő szerzetesi élet magábazárkó-

---

[1] 1894. április 10-én miután meglátogatott egy szegény katolikus arab munkást, így írt: „Micsoda különbség a mi lakóházaink, meg e között a hajlék között! Názáret után epedek...

[2] „Az ön szabályzata végképp megvalósíthatatlan... A pápa habozott, jóváhagyja-e a ferences regulát, túlzottan szigorúnak ítélte, pedig ehhez képest az öné...! Hogy őszinte legyek legyek: elijesztett!... Nagyon kérem, ne tervezzen szabályzatot!" (Huvelin abbé levele Foucauld atyához, 1896. augusztus 2.)

zottságát és visszavonultságát akarja egyesíteni a valódi munkásélettel, melynek átlagszínvonalát szándékosan a legszegényebb palesztinai munkás életszínvonalában szabja meg. Albéric testvér aprólékosan jegyzett előírásait olvasva, mindig érezzük, milyen nagy gonddal ügyelt arra, hogy mindenáron — még a legelemibb mérséklet rovására is — megakadályozza, hogy a szerzetesi életforma enyhítse vagy megszüntesse az igazi munkásszegénység következményeit: a mindennapi kemény munka, a valóságos szűkölködés és a létbizonytalanság valóságát. Mi sem könnyebb mint szigorú és megfellebbezhetetlen bírálatot mondani e tervről, mely valójában kivihetetlen. De legalább föl kellene fogni azt a belső drámát, melynek ez a terv az eredménye. Az a fájdalmas lelki konfliktus, melyet Foucauld atya Jézus iránti szeretetében szenved, voltaképpen visszhangja annak az örök gyötrelemnek, mely a kereszténység lelkében a Hegyi Beszéddel kezdődött, s elérte tetőpontját Assziszi Ferencben, Labre Benedek Józsefben és még oly sok más szent szívében. A szerzetesi életben valóban átélt evangéliumi szegénység olyan probléma, melyet az emberiség és az egyház különböző korszakai különböző módon, de mindig fölvetnek, ám aligha lehet végleges megoldása. És Foucauld atya mégis arra hívja föl tanítványait, munkálkodjanak a megközelítő legjobb megoldáson. Bárcsak ne feledkeznének meg soha arról, hogy atyjuk hivatásának alapkövei között mindig ott marad a munkás és valóságos szegénység gondja, bármilyen gazdagító fejlődésen megy is át ez a hivatás a következő évek során.

* * *

Názáretben éppúgy mint Jeruzsálemben, három éven át egyszerű deszkakunyhóban élt egy klarissza kolostor elkerített, csöndes telkének a szélén. Ez a szerény kunyhó a magányos kertben, ahova még az elhaló neszek is alig jutottak el, legföljebb a világtól elszakadt magányos remete csöndes imában töltött életének kerete lehetett. A szűk odúban két bakra helyezett deszkalap, rajta mállott takaró: ez az ágy. Később ez is eltűnik onnan, földre vetett gyékény lesz a fekhelye, s kő a párnája. A csöppnyi ablak mellé szögezett deszkalap az asztal: itt olvas, dolgozik Károly testvér. Ilyen körülmények között szó sem lehetett mindennapi kemény munkáról; Károly testvér elvégzi a napi teendőit, dolgozgat a kertben, öntöz, rendbe teszi a nővérek sekrestyéjét és szent-

képeket fest.[1] Cellája és a kápolna között — ahol hosszú órákat tölt — oszlik meg Foucauld atya remeteélete.

Hosszú visszavonultság színhelye volt ez a remeteség, a klauzúrás apácák zárt kertjében. Itt minden a magábazárkózottságot, a csendet, az imádságot szolgálta. Szegényes és kétségkívül zordon, de ez már nem Názáret volt a létfenntartást szolgáló napi kilencórás testi munkával. Rejtett életének e három évében, mely a következő időszak valóságos noviciátusa volt, érlelődik meg Foucauld atya alapítási terve, s ezután fogadja el végül a pappászentelés gondolatát. Ez a magány csak útszakasz, Foucauld atya közben is szüntelenül gondol a kongregációra, melynek céljai a legrészletesebben rajzolódnak ki előtte. Olyan élőnek látja a Szent Szív Kis Testvéreinek Közösségét, mintha már is valósággá vált volna, már fogalmazza is a szabályzatot, a napirendet. Erre vonatkozó följegyzéseihez kell folyamodnunk, ha látni akarjuk, hogyan, meddig fejlődtek ekkor az atya tervei.

*
* *

Mennyire más ez, mint az 1896. évi terv Názáretje! Nem kunyhó, hanem igazi kolostor, mely negyven szerzetesnek nyújthat fedelet, s épületei öt különálló udvart vesznek körül. Az előzőhöz képest mennyire higgadtnak tűnik ez a terv! Első pillantásra hagyományosnak látszik az egész, mégis mindenben, még az építkezés legapróbb részleteiben is nyilvánvaló a nagy szegénységre való törekvés. Egyébként ez készteti Károly testvért arra is, hogy a remeteségében kidolgozott tervében mindent szinte centiméterre megszabjon. A terv voltaképpen kompromisszum, a legnagyobb szegénység és a megvalósítható szerzetesi élet követelményei között. Ám ez a kompromisszum nem jelentheti azt, hogy a szegénység erényét ne a legvégsőkig gyakorolják a testvérek. Károly testvér, Huvelin abbé észrevételeinek engedve, szemmel láthatóan arra törekedett, hogy terve előrelátásról és mérsékletről tanúskodjék.

Az 1899. évi szabályzathoz csatolt tervek és vázlatok, meg a közösségre vonatkozó elgondolásnak pontos leírása maradt ránk.

---

[1] „Egyetlen munkám: képeket festek kis házamban" (Jeruzsálem 1897.)

Így a legkisebb részletekig rekonstruálhatjuk magunkat a testvériséget úgy, ahogy a názáreti remete gondolatban olyan sokszor látta.

Nézzük először az általános tervet. Messziről alacsony, cseréptetős épületcsoportnak látjuk[1], az épületek öt különböző nagyságú udvart fognak közre. Se kicsi, se nagy torony nem emelkedik a magasba, egészében inkább mezőgazdasági vagy más épületcsoportra emlékeztet. Csak az oromfalak csúcsára, meg a két kapu fölé rögzített kereszt árulja el, hogy nem világi épületet látunk. A testvériség körül szántóföldek, gyümölcsös. Csak néhány hektárnyi lehet, nem több, mint amit a testvérek maguk meg tudnak művelni. Az épületek szilárdak, rendezettek.

Az udvarok tervezése arra mutat, hogy az atya a csend és az áhítat különböző fokozatait akarta biztosítani a testvériség tagjai számára. Először az ún. alamizsnás udvarba jutunk, ez a vendégeknek és a különböző rendű és rangú látogatóknak van szánva. Balról kapu vezet a második, csendesebb udvarba, az ún. magányudvarba. A vendégek innen jutnak a kápolna számukra fenntartott részébe. Az alamizsnás udvar másik kapuja a műhelyudvarba vezet, ide nyílik a testvérek valamennyi műhelye, a csűrök, az istálló. Bal felől a kápolnának a vendégek számára fenntartott része zárja le. Innen lehet átjutni a kolostor harmadik, legcsöndesebb udvarára, itt sorakoznak körben a testvérek cellái, az ebédlő, a kápolna, a sekrestye stb... A kápolna túlsó, a magány udvara felöli oldalán van a temetőudvar. Ide csak a kolostorudvaron át lehet jutni. Csupán az alamizsnás udvar van a klauzúrán kívül, melyet két rácsos kapu jelez. A magány udvarára és a műhely udvarára nyíló tulajdonképpeni ajtók előtt vannak ezek a kapuk, fölöttük jól látható felirat: „Jesus Charitas — külön bejárat". Félklauzúrában van a magány udvara; a többi épület a szerzetesek számára van fenntartva. A munkától visszhangos műhelyudvar átmenetet jelent az alamizsnás udvar zaja és a kolostorudvar meg a szerzetesek kápolnájának tökéletes csöndje között.

A vendégeknek fenntartott épületet járva, az alázatos és egyszerű szeretet jeleire kell fölfigyelnünk: védőfödél fogadja a láto-

[1] „A falak kőből, téglából vagy fából épülnek, lapos tetejük agyagból, cserépből vagy fából, ahogy azon a vidéken szokás. Nagyon egyszerű lesz az egész, egészséges és tartós." (1899. évi szab. XXXIV. fej. 152. old.)

[2] „A testvériség épületei legyenek... tartósak, mint a názáreti szentház, hogy ebben is hasonlítson hozzá, s hogy elkerülhető legyen a gyakori javítások okozta figyelempazarlás." (I. m. 152)

gatót, faoszlopos nyitott folyosón járkálhat az esőtől és a nap hevétől védetten.[1] A vendégek cellái kicsik, de megvan bennük minden szükséges, és fűthetők.

A kápolna terve elsősorban azt mutatja, hogy minél több látogatóban akarja fölkelteni a vágyat, hogy részt vegyen az eucharisztikus áhítatban, mely a testvériség életének középpontja. Mintha hosszú folyosó volna az egész. A testvérek kórusa fehérre meszelt ablakokon át kapja a fényt, a hívek számára fenntartott rész aránylag sötét, egyetlen ablak sem világítja meg, így az oltár felé terelődik minden figyelem, az oltár felé, ahol állandóan ki van téve az Oltáriszentség.

Az oltár felett nagy Jézus Szíve kép, kitárt karokkal, jobbról a Szent Szűz, balról Szent József képe. Keskeny padok, mintegy harminc testvér számára, a padsorok között végig szabad hely. A hívek számára fenntartott részben egyik oldalon oltárok, hogy misézhessenek az átutazó papok; a másik oldalon apró, rácsos fülkék szolgálnak gyóntatószékül. A kápolna e részének a terv szerint olyan hosszúnak kell lennie, hogy bőven legyen hely a kívülről érkező papok és hívek számára, s a kápolna hosszú folyosójellege így még hangsúlyosabbá lesz. Ritka rácsozatú faajtó emlékeztet bennünket a szigorú klauzúrára.

Valamennyi épületből a kicsinység, alázat és szegénység légköre árad. A terület szerényen, talán túlságosan is szerényen van kimérve harminc, szigorú klauzúrában élő szerzetes számára. A cellák kétszer két méteresek, a kápolnában is nagyon kicsiny, s egymástól nem elválasztott helyük van. A négyszer négy méteres kis könyvtáron kívül nincs egyetlen közös helyiségük sem. Esténként a testvérek takarékossági okokból nem gyújthatnak világot a cellájukban; ha világosságot akarnak, a kápolnába, a könyvtárba, vagy a konyhába kell menniük. A konyha mérete mind-

[1] „Egy méter és huszonöt cm széles folyosó, vendég- és szolgatestvéreink cellái, a beteggondozó stb. előtt... meg a kistestvérek udvarán, hogy szabadon járkálhassanak ők is az esőtől a nap hevétől védetten. Mindjárt a bejárati ajtó mögött nyíljon egy, a többivel összekötött kis fedett folyosó, hogy aki kapunkat átlépi, nyomban érezhesse Jézus Szíve nagyon szelíd, nagyon meleg szeretetének sugárzását..." (I. m. 156. old.)

[2] „A kápolna e részében csak a hívek sekrestyéjére nyílik egyetlen ablak, hogy világosságot kapjon. Több ablaknyílás itt nem lesz, hogy a csend is elősegítse az áhítatba merülést, s hogy ez minél elmélyültebb lehessen, minden fény, minden tekintet irányuljon a Szentostyára." (I. mű 159. oldal)

ösze hatszor négy méter, egyszersmind sütöde és mosókonyha is, bárki ott tartózkodhat, ha varrni vagy olvasni akar a melegben. Az egész tervből érezhetjük a szándékot, mely a testvéreket, mint csendes családot, a kápolna köré akarja összegyűjteni. Ezért mindenben kerüli azt, ami a nagy kolostorok hagyományos beosztására emlékeztetne: nincsenek káptalani termek, nagy közös helyiségek, csak egyetlen kápolna van. Mint a világban élő családok, a testvérek is szívesen gyűlnek össze a konyhában, hogy ott foglalatoskodjanak. A jelöltmester testvér, vagy a házfőnök testvér bárhol összegyűjtheti a testvéreket: kint a földeken, a műhelyben, vagy cellájukban. Az épületek nem lehetnek nagyok, részben azért, hogy igazodjanak a szegénység parancsaihoz, részben meg azért, hogy minél inkább emlékeztessenek családi házra, a Szent Család názáreti házára. Ha a klauzúrás szerzetesek számát nézzük, az ilyen elrendezés a valóságban összezsúfoltságot, fojtó levegőtlenséget okozna, a testvérek kölcsönösen zavarnák egymást a szeretet gyakorlásában s az imában. Felesleges mondanunk, hogy az atya mindennek az ellenkezőjét akarta. Károly testvér leírásából tudjuk, milyen légkört kívánt a testvériségekben: áhítat és csend, családias tömörülés a Szentostya körül, alázatos és testvéri szeretet a vendégek és a világban élők irányában, s mindenben nagy szegénység.

Károly testvér nagyon elmélyítette szemlélődő életét a magányba vonulás két esztendeje alatt, mely megelőzte e szabályzat összeállítását. Akkoriban úgy látta, hogy a testvériségek legfőbb tevékenységét a szentségimádásnak kell jelentenie: ezért van szükség sok szerzetesre. Viszont tudjuk, hogy Foucauld atya eredetileg csak „kis családokat, a karmelekhez hasonló kis galambdúcokat" kívánt. (A népes monostorok csaknem szükségszerűen tesznek szert anyagi jelentőségre, mely szembefordul az önmegtagadással és alázatossággal.)[1] A testvériség 1899. évi terve kísérlet két olyan vágy összeegyeztetésére, melyet eddig ellentétesnek látott. Meg akarta őrizni az épületek alázatot, önmegvetést és szegénységet tükröző voltát, ami lehetetlen, ha nagy létszámú testvériség él bennük — s biztosítani akarta az örökimádást, ami viszont népes testvériség nélkül megvalósíthatatlan. Tervét annyiban mondhatjuk kudarcnak, amennyiben nem biztosít elegendő helyet a nagyszámú, szigorú klauzúrában élő testvériség lelki lélegzetvételének egészséges ritmusához.

[1] Levél Madame de Bondy-hoz, 1893. október 4.

Az 1896. évi Názáret terve, a szorgosan munkálkodó, teljes szegénységet szomjúhozó lélek álma volt. Az 1888. évi testvériség e vágy teljesülését próbálja meg — sikertelenül — összeegyeztetni a nagyobb számú örökimádó klauzúrás testvériség követelményeivel. A felebaráti- és a vendégszeretet szükségleteinek élettel telibb fölfogása eredményezi az épületcsoport nagyobbítását, az alamizsnás udvar és a magány udvarának létesítését.

Károly testvér eszménye tehát úgy fejlődött, hogy kiegészült, összetettebb és árnyaltabb lett. Csak össze kell hasonlítanunk ezt az ötudvaros, valóságos monostort, amiről most álmodozik, a Cheiklében tervezgetett szegényes kunyhóval. Vajon mi lesz ebből az álomból, mikor a megvalósulás küszöbére ér? Erre a kérdésre nem tudunk felelni, hiszen mindössze a Szentföldön töltött évek deszkakunyhója volt valóság, a többi hajlék, melyről Károly testvér beszél nekünk, csak az ő képzeletében él. Kőből, földből csak ezután fog építeni.

*
* *

Először a Beni Abbès-i testvériség épült fel. A gondosan helyreállított és karbantartott épület ma is áll. Károly testvér, mihelyt Beni Abbès-be érkezett, az oázis katonáinak segítségével megkezdi az építést. Munkájában nyilván az 1899. évi tervhez igazodott. Egyedül élt ott, talán ezért nevezi — egyébként pontatlanul — Beni Abbès-i remeteségének ezt a helyét, ami a valóságban befejezetlenül maradt, típusháznak a testvériség számára. Az építkezést kápolnával kezdi, ami elég nagy: négy méter széles, tizenkét méter hosszú, nem beszélve a keresztet idéző két oldalágról. A testvérek számára fenntartott kápolnarész a terven is pontosan ilyen méretű. Az atya mintegy harminc testvér csatlakozására vár. Örökimádó testvériség él majd itt.

A kápolna után a cellákat építi, valószínűleg hármat, majd egy szobát a vendégeknek, végül a klauzúra falát, amit nagyon fontosnak tart. „Tudom, mennyire fontos, hogy a testvérek — ha Jézus testvéreket ad nekem — áhítatban, rendezettségben, békességben és csendben élhessenek"[1].

Tervének pontos végrehajtását jelenti mindez; valóban az első testvériséget teremti meg a semmiből, úgy ahogy azt megálmodta.

[1] Levél Madame de Bondy-hoz, 1902. április 16.

Megvan benne minden, ami lényeges, és ami a szabályzatban előírt, szigorú klauzúrát, a szentségimádást és a vendégszeretetet szolgálja. Igaz, nincs még meg az öt udvar, de talán ezeket is megteremtette volna, ha közbe nem szólt volna Guérin, Károly testvér apostoli prefektusa, aki szemrehányást tesz, hogy túl sokat építkezik. „Túl sokat építek: megállás, nincs több építkezés..."[1] Az alapításokról szóló előírásainak megfelelően, kezdettől fogva igazi monostor képe lebegett a szeme előtt. „Még mielőtt megérkeznének a kistestvérek, hogy benépesítsék az új testvériséget, a Háznak olyannak kell lennie, mintha már évek óta laknának benne."[2]

Károly testvér már annyira maga körül látja testvéreinek közösségét, hogy úgy érzi, harang is kell, nem is kicsi.[3] És megcsendíti a harangot minden áhítat előtt, zengése éjszaka is állhatatosan hívogatja az olyannyira várt testvéreket.

A testvériség eszményi háza nem készül el. Alighogy tető alá kerülnek a szegényes építmények, építőjük odahagyja őket. Árvaságukkal a szerzetesi életről a názáreti magányban kidolgozott terv megvalósításának kísérletéről tanúskodnak. Az atya véglegesnek gondolta ezt a felfogást, most már úgy érzi, mindössze szakasza volt egy útnak, mely még csak homályosan sejtett cél felé viszi. Lassan, mint akinek nehezére esik, eltávolodik ettől a befejezetlen kolostortól. Nem szeretné mindörökre elhagyni, aggályoskodik miatta, s elhatározza, hogy rendszeresen visszatér hozzá: valójában már nem ez a hajléka. Most más a dolga. A harang nem zeng többé, és az 1899. évi terv háza befejezetlen marad.

*
* *

Most Hoggar-ban vagyunk az atyával. Nem beszélünk az In Salah-ban bérelt házról, mely csupán állomás, sem a tamanrasset-i kis erődről, mely semmi kapcsolatban sincs az atya alapítási tervével. Igaz, ő tervezte, ő irányította az építését, de azzal a határozott céllal, hogy megtámadtatás esetén a lakosság menedéke legyen. Nem más, mint egyszerű katonai épület, mely hadiállapotban lévő

---

[1] Diárium 1903. június 1. vö. Bazin 254. old.

[2] A Szent Szív Kis Testvéreinek Szabályzata XXXVI. fejezet.

[3] A harang most Ain Sefrában van, a Fehér Atyák Lavigerie Intézetében.

ország sajátos körülményeinek felel meg. Volt még egy meg nem valósult terve: a Hoggar déli részében létesítendő remeteség.

Foucauld atya valójában két remeteséget alapított: az egyiket Tamanrasset-ben, a másikat az Asekrem csúcsán. Fölváltva tartózkodott bennük. E szerény építményeket ő maga mindig remeteségnek nevezte, már nem beszél testvériségről, mint Beni Abbès-ben. Valami változás történt Foucauld atya fölfogásában.

A tamanrasset-i nagyon szegényes remeteség pontosan olyan, mint bármelyik bennszülött háza. Az építéshez használt ágak miatt csak nagyon szűk lehetett egy ilyen kunyhó: területét az ágak hossza szabja meg. Az atya maga írja le, milyen is volt a hajléka: „két szobából áll, mindegyik 1,75 méter széles, 2,75 méter hosszú, csaknem két méter magas, földből és kőből épül. Öt-hat nap múlva készül el. Később még egy nádkunyhót emelünk melléje, ez lesz a társalgó, ebédlő, konyha, Paul szobája és a vendégszoba."[1]

A második remeteség, amit néhány évvel később épített az Asekrem csúcsán, éppen olyan, mint az első. „Egy hónappal ezelőtt kezdődött meg a remeteség építése, most már nyilván el is készült, vagy legalábbis nagyon hamar elkészül. Innen ötven-hatvan kilométernyire van, Ahaggar kellős közepén, a hegyvidék szívében. Ez az ország fellegvára, ahonnan sohasem viszik tovább a satrakat (vagyis a nőket, gyermekeket és öregeket). Az Asekrem nevű hegytetőn, 2600 méter magasban van a remeteség, épülete két helyiségből áll, az egyik a lakószoba, a másik a kápolna. A szoba elég nagy ahhoz, hogy ketten ellakjanak benne, hiszen tudja, mennyire szeretnék magam mellé egy társat."[2]

Milyen más ez, mint a testvériség, melyet Názáretben tervezett, s Beni Abbès-ben építeni kezdett! Mintha föladta volna első, s főként elméleti elgondolásait. Ezeken a remeteségeken mintha közvetlenebbül látnánk, hogy milyen konkrét tapasztalatokat szerzett hivatása követelményeiről. Nyoma sincs a nagy klauzúrafa-

---

[1] Levél Madame de Bondy-hoz 1905. Ez a remeteség, ha hihetünk Lehuraux őrnagy leírásának, a későbbiekben még terjeszkedett. „Egyetlen nagy helyiségből áll, 15 méter hosszú, 2 méter széles, olyan mint egy hosszú folyosó, hálószoba, ebédlő, dolgozószoba, könyvtár, éléskamra egyszerre... Egyik végét kárpit választja el, itt van a kápolna... Lakója csatahajónak nevezte el ezt a kunyhót, melynek csak a közepén lehet nagy üggyel-bajjal közlekedni." (Léon lehuraux Aû Sahara avec le Père Charles de Foucauld, 92. old.)

[2] Levél Madame de Bondy-hoz 1910. június 16.

laknak, melyekről az 1899. évi tervében beszélt[1]. Kolostorra ismét csak nem emlékeztet semmi: a tamanrasset-i remeteségek sokkal jobban emlékeztetnek az 1896. évi názáreti tervre, mint a Beni Abbès-i elgondolások. A két szegényes hoggar-i ház bármelyik falubeli háza is lehetne. Az atya, aki egészen odaadja, fenntartás nélkül átengedi magát tuaregjeinek, itt, ebben a mindnyájuk által könnyen megközelíthető hajlékban akár „odavalósínak" számíthat, hogy az ő kifejezésével éljünk. És a tuaregeknek itt semmitől sem kell riadozniuk. Nincs harang, sem csengő, se falak, se klauzúra, nincs szembeötlő kápolna. Tudják, hogy az atya ott imádkozik a hajlékában, ahol dolgozik, és barátian fogadja azokat, akik fölkeresik. Károly testvér, noha szomjúhozza a csöndet és az áhítatos magányt, nem menekül a tuaregek elől. Remetesége helyének megválasztásában is az vezette, hogy minél közelebb kerülhessen hozzájuk. Asekremben a törzsekkel együtt megy a hegyekbe a nyári időszakra. Klauzúráját most önmagában hordja, mert szerzetes akart maradni, s valóban az is maradt.

E két remeteség jelentős vonása, hogy már csak szűkös méreteiknél fogva sem alkalmasak nagyobb testvériség befogadására, ennek még a gondolatát is kizárják. Éppen csak egy társ számára van még hely. Vajon véletlenül alakult így és csak ideiglenes-e ez az elrendezés, vagy megfontolt, új életeszményének felelt meg? Az atya levelezésében választ találunk erre a kérdésre. Megtudjuk belőle, hogy egy vagy két társat keres, „érett korú papokat", hogy míg él, segítsék, halála után pedig folytassák munkáját. S ami nagyon jelentős, 1911. május 13-án egy szerzeteshez írt leveléből megtudjuk, hogy határozottan jobbnak tartja a kis létszámú csoportok alakítását, mert csak ez teszi lehetővé a nagyon egyszerű, nagyon szegény, a környezettel nagyon elvegyülő életet. Szaharai tapasztalatainak gyümölcse ez a rendkívül jelentős felfedezése. Gyakorlati megvalósításában ez egészíti ki és világítja meg az eleinte nagyon elméletileg látott eszményt. Nem valószínű, hogy ez az 1911-ben írt levél új és az előzővel semmi kapcsolatban nem lévő szabályzat terve volna. Magának a levélnek a szövege is az ellenkezőre enged következtetni. Az apostoli kapcsolatokra vonatkozó módosításokat kivéve, ugyanazokat az elveket hangoztatja, melyeket a Szent Szív Kis Testvéreinek szabály-

[1] „Az öt udvart külön-külön kell elzárni erős, általában 4—5 méter magas fallal." (A Szent Szív Kis Testvéreinek Szabályzata, 1899. XXXIV. fejezet.)

zatából ismerünk. Egyébként nagyon határozottan hangsúlyozza alapításának szerzetesi, szemlélődő jellegét. Erre vonatkozóan támasztott követelményei talán össze sem egyeztethető elgondolásának egy másik részével, hogy ti. csak kis létszámú testvériségeket kell teremteni.

A Beni Abbès-i befejezetlen épületek egy túlzottan elméleti terv megvalósításának kísérletét jelentik. A hoggar-i szegényes, a környezettől semmiképpen el nem zárt hajlékok Károly testvér eszményének új vonását mutatják meg a gyakorlatban. De akár az egyiket, akár a másikat nézzük, mindig megláthatjuk az útját kereső mélységes hivatástudat folyamatosságát. Károly testvér autentikus szemlélődő szerzetesi életről álmodozik, mely mentes a papi beosztással járó kötelezettségektől, mely a szorgosan munkálkodó szegénységben, a teljes felebaráti szeretet tanúságaként vegyül el az emberek életével. Egyszóval arról álmodik, hogy „egész élete az evangélium fennen kiáltó szava legyen". Az ő lelkében nagyon egyszerűen kapcsolódtak össze ezek az elemek, s a nagy szeretet egységében egyidejűleg élte át őket. Ellentétek csak a megvalósulás során mutatkoztak. Igen, a valóságnak is megvannak a maga követelményei. Jézus Kis Testvéreinek Názáretje Foucauld atya álmát testesíti meg, mely a teljes munkás-szegénységet akarta megvalósítani minden egyébnek a rovására. A Szent Szív Kis Testvéreinek Közössége és a Beni Abbès-i testvériség túlságosan merev klauzúrája pedig azt, hogy Foucauld atya mennyire szomjúhozta a csendet és az eucharisztikus imádságot. És végül a tamanrasset-i remeteségek valósítják meg szüntelen óhaját, hogy mérhetetlen felebaráti szeretetben önmagát adhassa a lelkeknek. Ezúttal azoknak a tárgyi feltételeknek rovására valósul meg a vágy, melyek általában szükségesek az igazi szerzetesi élet biztosításához.

*
* *

A kistestvérek atyjuk üzenetét a maga egészében szeretnék valóra váltani. Arra kell tehát törekedni nekik, hogy annak minden elemét egységbe foglalják életükben. Olyannak kell lenni testvériségeiknek, hogy megvalósítható legyen ez az életritmus a testvérek összessége számára. Szegénység, munka, eucharisztikus ima, önmaguk átadása egyszerű testvéri kapcsolatok révén — ezek életüknek lényeges vonásai, ezeket kell valóra váltaniuk, ha nem

is mindig egyidejűleg, de harmonikus váltakozásban, amint maga Foucauld atya is gyakran tette. A Kis Testvérek Közösségei csak annyiban különböznek egymástól, hogy a környezet szerint más és más árnyalatok hangsúlyozásával fejlődnek, de mindenkor egyformán tükrözni kell az előbb felsorolt vonásokat, Foucauld atya lelkiségének ugyanis lényeges vonása valamennyi.

IV.

NÁZÁRET MINT SZERZETESI ÉLETFORMA

Foucauld atya szüntelenül hangsúlyozta, hogy az ő hivatása Jézus názáreti életének követese. Megtérésének napjától halála órájáig, életének látszatra oly különböző szakaszokból álló útját követve, szilárd pontként sugárzik ez az eszmény, minden törekvése feléje viszi, ehhez igazítja minden lépését.

Károly testvér igazi szerzetesi életformává akarja tenni a názáreti misztérium követését. Első pillantásra nincs ebben semmi új: tudjuk, hogy a múlt században hány meg hány szerzetes kongregáció született a Szent Család életére vonatkozó elmélkedésekből. Az ún. názáreti lelkiség már régóta táplálja a szerzetesi élet egyik hiteles irányzatát. Mégis úgy érezzük, hogy — noha magányos volt — a tuaregek alázatos testvére életével, az írásainál is jobban, valóban új szerzetesi eszményt adott nekünk. Ez az eszmény azonban csak halála után hozott gyümölcsöt. Ő maga csak nagyon homályosan sejthette meg, hogy üzenete milyen visszhangot kelt majd a XX. század ifjúságában.

Nemegyszer hallottuk már az ellenvetést, hogy a kizárólagosan názáreti életre összpontosított lelkiség óhatatlanul merev és hiányos lesz. Hiszen Jézus názáreti tartózkodása életének csak egy szakaszát jelentette, olyan szakaszát, mely — akármilyen hosszú is volt — csak felkészülés megváltói missziójára, mintegy csöndes várakozás az Atya által meghatározott percre, mikor véghez kell vinnie a fájdalmas művet: az emberek megváltását. Miért korlátoznánk magunkat arra, hogy Jézus életének csak egy részét nézzük? Isteni életének teljes kibontakozásáig vajon eljuthat-e a keresztény, ha nem kelt benne visszhangot valamennyi misztérium,

melyet a Megváltó mint a misztikus test feje őérette már előre át akart élni? Ha voltak eléggé meg nem világosult lelkek, akik nem mindig tudták elkerülni az eszményt a maga teljességében át nem fogó lelki élet veszélyeit, ezért Foucauld atyát nem illetheti vád. Ennek bizonyítására elég ha elolvassuk az evangéliumról szóló elmélkedését, elég ha tudjuk, hogy lelke legmélyén lassanként mint vált Jézus Krisztus hasonmásává. Mert nem csupán a názáreti munkás hasonmásává lett: az volt akkor is, mikor kóborló életének útjait járva a legelveszettebb bárányokat kereste, és főként hasonmásává lett a kereszt agóniájában. Ezért helyesebbnek tartom, ha Foucauld atya *lelkiségét* nem názáreti lelkiségnek mondjuk, vagy legföljebb csak akkor nevezzük így, mikor az első évekről beszélünk, mikor ő maga helyezte a hangsúlyt az ún. rejtett élet erényeire. Viszont igaz, hogy a názáreti névtelenségben élő szegény munkás Jézus misztériuma döntően befolyásolta életformája megválasztásában, s a szerzetes kongregáció tervének kidolgozásában, mely kezdettől foglalkoztatta. Mindannak, ami valóban új és igazán eredeti a szerzetesi életről alkotott fölfogásában, éppen az a vágy volt a közvetlen forrása, hogy *hőn szeretett „Testvére és Ura"* alázatos és szorgos életét kövesse. Názárettől *új külső életforma* sugallatát kapta Foucauld atya, lelkisége azonban Jézus misztériumának teljességéből táplálkozik, melyhez az evangéliumon át jut el.

A szerzetesi életeszményben, melyről Károly testvér álmodik, két lényeges tényezőt látok. Ezek apránként bontakoznak ki a lelkét elárasztó törekvéseken át, s ha első pillantásra nem is látszik, a szerzetesi élet valóságos megújulásának csíráit hordozzák magukban.

Az első elem jelentkezését egy megrázkódtatás váltotta ki. Albéric testvér az abbès-i trappista kolostorból ellátogatott az egyik szomszédos faluba, egy szegény munkáscsaládhoz. „Menynyire más ez a ház meg a mi hajlékaink — írja, mikor visszatért a kolostorba. — Názáret után epedek!" Ettől kezdve Názáret testesíti meg számára a szerzetesi életeszményt. Eszerint, a szerzetesnek éppen olyan szegényesen kell laknia, éppen olyan szinten kell élnie, mint bármelyik munkáscsaládnak, s éppúgy vállalnia kellene a létbizonytalanságot és a kemény munkát. Csírájában ebben megvan minden. Tudjuk, hogy ez a vágy az első lelkesedés tüzében hogyan fogalmazódott meg a *Jézus Kis Testvéreinek szabályzatában* 1896-ban. Az ebben leírt szerzetesi élet a szegények,

a nincstelenek életének mása, s tudja, hogy ezt az életet csak kis létszámú testvériségek tudják élni. Ezt a lényeges feltételt — melyet ösztönösen nyomban megérzett — láthatóan nem szívesen, de mégis feláldozta az 1899. évi terv megfogalmazásakor. E tervet sikertelen próbálkozásnak tartjuk arra, hogy összeegyeztesse eszményének új követelményeit a szentségimádásra összpontosuló kolostori élet hagyományos parancsaival. Később, Tamanrasset-ben, tapasztalatai arra késztetik, hogy visszatérjen eredeti elgondolásához, ismét a kis létszámú testvériségek alakítását tartja célszerűnek, talán nem is annyira a szegénység erényének könnyebb gyakorlása, hanem inkább a környezetbe való jobb beleilleszkedés érdekében.

De ha valaki arra vágyódik, hogy a szerzetesi tökéletességet olyan életfeltételek között valósítsa meg, amilyen az emberek nagy többségének jut osztályrészül, ez a vágy vajon nem arra mutat-e, hogy nem látja világosan a különbséget a szerzetesi állapot és a szentség útját a világban kereső keresztények helyzete között? S ez a zavar elsősorban nem abból ered-e hogy nem látja világosan a keresztény tökéletesség megvalósítását szolgáló utak különböző természetét? A szerzetesi életet éppen az utak és módok bizonyos összessége határozza meg, hiszen a keresztény tökéletesség jellege mindig ugyanaz marad, akár szerzetesről, akár világi emberről van szó. Foucauld atya maga is hangsúlyozza, hogy Názáret misztériuma már lényegénél fogva a laikus keresztény világi életének példaképe. Egyik elmélkedésében, miután Krisztus három életéről — a názáreti életről, a pusztai életről és nyilvános életről szólt, így folytatja: „E három élet közül a názáreti élet az, melynek útján a leghosszabb időn át jársz... Mintha csak meg akarnád mutatni nekünk, hogy e három, egyként tökéletes és isteni élet közül ez az, amire legtöbb szolgádat hívod..."[1] És Károly testvér arra érez ösztönzést, hogy valamennyi közül éppen ezt az életet válassza.

Az atya eszményének második sajátos eleme még jobban hangsúlyozza a szerzetesi állapotról alkotott, már amúgy is meglepő felfogását. A názáreti élet követése ugyanis megvalósítható lett volna a klauzúra, a csend, az emberektől való visszavonultság keretein belül, így megmaradt volna hagyományosan szerzetesi jellege is. Egy időn át az atya is ilyen természetű megvalósításra törekedett. Az 1896. és 1897. évi szabályzatban szigorú klauzúrát

[1] Elmélkedés 261. Lukács 11, 50.

ír elő, s Beni Abbès-i első testvériségében meg is kezdte a fal építését. De hivatásának ellenállhatatlan ösztönzésére hamarosan feladja az elkülönülés gondolatát, hogy szoros kapcsolatban éljen a környező világgal. Ezt a kapcsolatot egyre bensőségesebbé teszi a növekvő szeretet, mely közvetlen és egyszerű baráti szeretetben nyilvánul meg. Értelmének és szívének önzetlen erőfeszítése segítette hozzá, hogy az emberekkel úgy vegyüljön el, olyan közel kerüljön hozzájuk, mint még soha, egyetlen misszionárius sem. Önmagának ez az odaadása, a szüntelen rendelkezésre állás képessége, a szeretetnek és annak a forró vágynak a gyümölcse, hogy Krisztus élő jelenlétét vihesse el az emberek közé. Ne féljünk az apostolkodás szellemét a szó legteljesebb értelmében emlegetni, ha egyszer világosan látjuk az apostolkodás természetét, s azt, hogy minden más elvetésével milyen eszközöket használ. Eszközei — a puszta jelenléten kívül — a testvéri szeretet, önmaga átadása, bensőséges beszélgetések, egész életének tanúságtétele, egyszóval mindaz, amit a szeretet sugallhat a szegénynek, aki szegény akar maradni, hogy körülötte élő testvéreivel megismertethesse és megszerettethesse az Úr Jézust. Ugyanakkor ez az apostolkodás egyetlen formája, melyet a szegény laikus is gyakorolhat élete során.

A kolostori típusú testvériség hiánya, hogy a szegények anyagi körülményei között éljenek a szerzetesek is, minden látható és külső elkülönítettség megszüntetése, mely eddig elválasztotta őket az emberektől, akiknek fenntartás nélkül adják át magukat — ez a két elem teszi sajátosan újjá a Foucauld atya által kezdeményezett életformát. Ezt átélni — minden logikus következményével együtt — egyszersmind a szerzetesi hivatás bizonyos klasszikus felfogásának megdöntését is jelenti.

* * *

Ebből az életformából egyenesen az következik, hogy nagyon nehéz alkalmazni rá a hagyományos szerzetesi szabályokat. Vajon mégis megpróbálkoznak-e szerzetesi jellegének megőrzésével, többé-kevésbé rájuk is érvényesnek vallva az esetleg megújított, vagy a helyzethez igazodva módosított szerzetesi szabályokat? Az ilyen próbálkozás eredménye igen gyakran csak többé-kevésbé sikerült keverék, állandó gondok, sőt néha a lélek békéjére oly káros belső feszültségek forrása lehet. Az áhítatok gyakran fölborított rendje, a szabályok, melyeket nem lehet betartani, el is

vesztik valóságos értéküket, mellyel a szerzetesi élet más formái esetén hatnak. Csüggedést okozna az a hiábavaló igyekezet, hogy betartsák a külső elválasztás egyes, lehetetlenné vált szabályát; csüggedést okozna ez már csak azért is, mert végül nem értenék, ugyan miféle hasznos szerepük lehet Krisztus és az emberek erős szeretete szempontjából ezeknek a szabályoknak, melyeket nem ilyen életformára gondolva fogalmaztak meg.[1]

Ellenvetésül azt lehetne felhozni, hogy a szabályok eltűnése, a külső elkülönültség megszűnése után nem lehetne szó valóban szerzetesi életről, csak a világban folyó laikusi életről beszélhetnénk. Két problémát vetünk így fel. Vajon a külső elkülönültség és a szabályzat egy minimuma lényeges eleme-e a szerzetesi életnek mint olyannak; továbbá: vajon a szerzetesi állapot magasabbrendű-e a laikusi állapotnál?

Korunk kereszténységének egyik legfontosabb vívmánya ugyanis az a biztos tudat, hogy a világi életben is lehetséges a teljes szentség. A világi apostolkodás mozgalma olyan keresztény embertípusokat formált, melyek néha nagyobb belső értéket kép-

[1] Nem szeretném, ha félreértenének: a klasszikus előírások viszonylagos értékét vitatom egy bizonyos szerzetesi életformára vonatkoztatva, de nem vitatom maguknak a szabályoknak az értékét. De ha a kérdés mélyére hatolnánk, meglátnánk, hogy a kolostorokkal és a szerzetesrendekkel szemben napjainkban fennálló meg nem értés számos oka közül az egyik az, hogy a szerzetesrendeknél a szabályok, szokások és életforma olyan együttesét látják, mely nem csupán keresztény vagy szerzetesi, érződik rajtuk annak a századnak a kultúrája, társadalmi szokásai, melyben ezeket az életformákat létrehívták. Gondoljunk csak a szerzetesi habitus jellegére, szabására (ami különösen érzékelhető a női rendeknél: keményített, szárnyas főkötők, túlzottan bő ruhák, stb.), egyes kolostorok pompás stílusára, az evéssel, tisztasággal, és egészségüggyel foglalkozó, de még az egymás közti kapcsolatot is rendező szabályokra stb... A szerzetesi élet stabilitása elősegítette a legjelentéktelenebb részletek fennmaradását is, mert mintegy lélekkel és vallási értékkel telítődtek. Ne felejtsük el, hogy a szabályoknak és a szokásoknak ez az összessége *önmagában* a tökéletesedés kitűnő eszköze. Hosszú tapasztalat gyümölcsei, kiállták a próbát. Hatásosságuk azonban, tekintettel az emberi társadalom fejlődésére, teljesen megszűnhet (pl. az öltözködés, udvariassági formák). A szerzetesi szokások megőrzik minden magasztosságukat, hatásosságukat, de egyre inkább csak azoknak a szemében, akik tagjai annak a sajátos társadalomnak, melyet a kolostor alkot, s amely ma sokkal távolabb van a világtól, mint volt alapítása idején. Mert ha Szent Benedek és Szent Ferenc a XX. században tervezte volna meg szerzetesi életformáját, egész biztos, hogy mások lettek volna rendjüknek szokásai, előírásai, ugyanakkor lelki szempontból éppen olyan hatásosak, éppen olyan ki-

viselnek, mint bizonyos papok vagy szerzetesek. Egyébként részben ez az összehasonlítás eredményezte a szerzetesi állapot lebecsülését.

Valóban nem megy ritkaságszámba, hogy nagyobb, önfeláldozóbb és tevékenyebb szeretetet, több igazi lemondást és hősiességet tapasztalunk a világi apostoli munkában tevékenykedő laikusoknál — több gyerekes családapáknál és családanyáknál — mint a papnövendékek, a szerzetesek vagy apácák között. Elgondolkoztató ez a tény. Sok pap és szerzetes a fogolytáborokban meg a koncentrációs táborokban töltött hosszú és keserves hónapok során találkozott az életszentség igazi értékeivel, s az igazi szeretet gyümölcseit nézve, ezek az idők gazdagabbak voltak számára, mint a noviciátus, vagy a pappá nevelés ideje. Okkal vagy oktalanul, de a szerzetesi életre kedvezőtlen következtetéseket vontak le ebből a tényből, anélkül, hogy mindig világosan látták volna, valójában mi is idézte elő ezt a helyzetet. A szerzetesi állapotot azonban nem érinthetik az olyan bírálatok, melyek csak a szerzetesi állapot téves felfogására, esetleg hiányos vagy idejétmúlt papnevelési módszerekre vonatkoznak.

---

fejezőek maradtak volna. Lehet, hogy egy trappista vagy egy karthauzi ma sem érzi semmiképpen sem szükségesnek a szokások módosítását, amennyiben gondolkozása ennek az életstílusnak a kultúrája szerint alakul. Így is meglelheti benne a mélyen szerzetesi élet kibontakozását, mely épp olyan hiteles lesz, mint azoké, akiknek élete a rend alapításakor bontakozott ki. De a szerzetesnek adaptálódnia kellett ehhez. Ez az adaptáció viszont egyre több szerzetes számára válik nehézzé. Az bizonyos, hogy a szerzetesi élet evangéliumi sugárzását akadályozza a kultúrának az az eltolódása, mely jelenleg fennáll a szerzetesi körök és a környező népi miliő között.

Ez komoly oka annak, hogy a keresztény nép egész tömegei nézik értetlenséggel a szerzetesi életformát. Erre a kérdésre még visszatérünk, mikor az adaptációról lesz szó. Most csak éppen hangsúlyozni akartam a tagadhatatlan tényt, mely azonban nem érinti a szerzetesek életformájának hitelességét vagy a szerzetesek buzgalmát, sőt nem érinti a szerzetesi szabályok hatásosságát sem, ha olyan szerzetesekről van szó, akik ezek szerint élnek, ezekhez adaptálódtak. Értetlenség volna az olyan szabályok értékét vitatni, melyek egész szerzetes generációkat kalauzoltak a szentség felé. Ez az érték azonban egy adott miliőben mégiscsak relatívvá lesz. A kérdés az, nem volna-e helyesebb a szerzetesi élet olyan külső formáit keresni, amelyek inkább összhangban vannak korunk társadalmának kultúrájával. Ezenfelül különbséget kellene tennünk a csupán tárgyi jellegű szokások és a valóban lelki értékekhez sokkal mélyebben kapcsolódó szabályok között.

Az életkörülmények gyors fejlődése, meg az ebből következő tragikus összeomlások a század elején, a világban élő emberek többségét szinte naponta szembe állították az élet kegyetlenségével, mely a kereszténveket önerejük hősies felülmúlására kényszerítette. Ugyanakkor az egyház számára parancsoló szükségszerűséggé vált: visszaszerezni az elkereszténvietlenedett tömegeket. Az apostolkodó hívek legtöbbjében e szükségesség fejlesztette ki fokozottabb mértékben a cselekvő szeretetet, a kölcsönös testvéri segítőkészséget és törekvést a társadalmi valóságok világosabb fölfogására. A mindennapos harc nehézségei pedig egyre inkább erősítették e törekvéseket. Ezektől a laikus apostoloktól szüntelenül maga az élet követelt nem közönséges bátorságot és keresztényi szeretetet.

A szerzetesi testvériségek nagy része viszont mentesült a helyzet következményeitől. Tagjaik, anélkül, hogy cseppet is kívánták volna, mintegy védettségben voltak a külső változásokkal szemben. A kolostoron belül csak nagyon kevés szerzetes kényszerült kemény és hősies életre; már magának a szerzetesi életnek a ritmusa is védte őket a modern mindennapi élet keserveitől. Nehezen tételezhető fel, hogy ez valóban kiváltság lett volna az evangéliumi élet szempontjából.

Nem teljesen alaptalanok tehát azok a nagyon is szigorú bírálatok, melyekkel sokak illették egyes szerzetesek jelenlegi életét. Vajon milyen okok idézték elő ezt a helyzetet?

Kortársaink gondolkozásmódjának gyors fejlődésére, lelki-érzelmi világának az utóbbi tíz év eseményei által kiváltott sok megrendülésére, a szerzetesi szabályzatok s a tökéletesedés eszközeinek az új szükségleteknek megfelelő bizonyos módosításával kellett volna válaszolni. Ez a módosítás nem történt meg mindig. A szerzetesi élet egyes szokásainak lassú fejlődését mintha túlszárnyalta volna a modern élet fejlődésének irama. Az egyház történelmének pedig voltak más korszakai, mikor a szellemi élet változását — igaz, ez a változás nem volt annyira gyors s ez korunk mentsége — nyomon követte a kitűnően felújított és módosított szerzetesi élet kivirágzása. Gondoljunk csak az első századok szerzetességeire, a XIII. század kolduló rendjeire, Szent Ignác és a jezsuiták példájára, meg az irgalmasságot gyakorló XVI. századi kongregációkra.

Egy önmagában kitűnő módszer túlburjánzása folytán úgy összemosódott a „jámborság gyakorlása", és magának a szerzetesi

életnek a lényege, hogy az előbbiek túlhajtása, a keresztény alaperények rovására, elhomályosította a keresztény tökéletesség igazi természetét.

A régi szerzetesi regulák (Szent Benedek, Szent Ferenc) elsősorban az elsajátítandó erényekről és a szerzetesi szellemről beszéltek, míg a modern szabályzatok inkább a néha túlzott aprólékossággal megszabott áhítat-gyakorlatokra helyezik a hangsúlyt. Ebből ered a nem mindig kellőképpen fékezett hajlandóság bizonyos fokú formalizmusra. Nem mindig tudatos ez, de mégiscsak megvan, mégiscsak károsítja az igazi szeretetet és az evangéliumi szellemet.

Pedig hősiesség nélkül nincs igazi szentség. Minden szentté avatás kötelező előzménye az erények hősi fokon való gyakorlásának megállapítása.

A hősiességnek különösképpen a szeretetben kell megnyilvánulnia, a szeretetben, mely minden keresztény tökéletesség foglalata. S vajon a szerzetes nem kifejezettebb felszólítást kapott-e a szeretetre? Neki tehát mindenki másnál eltökéltebben kellene igazodnia a hősiesen átélt szeretet minden parancsához. Az ilyen lelki magatartás egyenes ellentéte mindennemű formalizmusnak. Az istennek szentelt lélek mindenkor vállalja a szeretet bizonyos kockázatait, s vállalnia kell olyan helyzeteket is, melyek az erős, bátor, sőt hősies szeretet tetteit megkövetelik tőle. Ez az igazi szerzetesi szellem élt a nagy rendek minden alapítójában. Most csak általános keretükbe helyeztük a probléma különböző vonatkozásait, de a későbbiekben még foglalkoznunk kell velük, hogy levonhassuk a gyakorlati következtetéseket.

Részben ezek a többé-kevésbé valóságos vagy látszólagos hibák magyarázzák kortársaink szigorát a kolostorok iránt. Magyarázzák, de nem igazolják valamennyi állításukat, ezeket gyakran eleve meghamisítja Istennel való kapcsolataink hiányos vagy téves fölfogása.

Manapság a szerzetesi életnek főként két vonatkozását nézik értetlenül. Ezek közül az egyik: a *fegyelem és az aszkézis szükségessége,* mely a bírálók szerint nincs közvetlen vagy egyenes kapcsolatban az emberi érték mérhető javításával, vagy az apostolkodás megállapítható eredményességével. A második ilyen értetlenül nézett vonatkozás: *a teljesen Istennek szentelt élet értéke* függetlenül minden karitász-tevékenységtől vagy az emberek szolgálatától.

Ennek a meg nem értésnek az oka részben egy bizonyos fokú reakció az ember janzenista felfogásával szemben: az emberek nehezen fogadják el, hogy az eredeti bűn okozta fogyatékosságokat, sebeket hordozzuk. Az eredeti bűnről már alig esik szó, s ha az aszkézist akarjuk elfogadtatni, úgy emberségünket gazdagító hatását kell hangsúlyoznunk. A reakció jogos, de eltúlzott. Olyan túlzott, hogy már fel sem foghatjuk a bűnbánat és az önsanyargatás teljes értelmét, sem a szegénységi és az engedelmességi fogadalom bizonyos követelményeit. Már a fogadalommal szentesített cölibátusnak sem jár ki a hajdani megbecsülés.

A kereszténység fő törekvéseit és gondjait az eredményes társadalmi tevékenységre s a hatékony szeretet erőfeszítéseire összpontosította a sürgető szükségszerűség, hogy új alapokon újjá formáljuk a társadalmat, s hogy a velejéig pogánnyá lett világot visszahódítsuk Krisztusnak. Kétségbevonhatatlan gazdagodást jelent ez, de megvan az ellentéte: a *szakrális érzék* hanyatlása. Vitatják az Istenért történő *elkülönítettség* saját értékét, sőt, néha még annak a jogosságát is, hogy valaki annyira csak Istennek szentelje életét, hogy visszavonul minden emberi tevékenységtől. Hajlamosak arra, hogy a szeretet spirituális értékét a társadalmi tevékenység eredményességének mérlegére tegyék, aszerint bírálják, milyen mértékben szolgálhatja a felebarátot. Az ebben rejlő tévedés az oka annak, hogy kortársaink már nem értik mindig kellőképpen a fogadalom értékét, mely valakit Istennek szentel.

Vallanunk kell tehát az egyház fölfogásával egyezően — mely e téren ma is ugyanaz, mint az első századokban volt — a hármas fogadalommal Istennek szentelt állapot magasabb rendű voltát, az egyszerű hivő állapotával szemben. Ezzel együtt valljuk, hogy nemcsak jogos, hanem önmagában magasabb rendű az a lényegi és mindenekelőtt belső és lelki jellegű elkülönítettség, mely a fogadalmak, kiváltképp a tisztasági fogadalom megtartásával jár. Ez az elkülönítettség, még ha nélkülözhetetlen minimumra korlátozzuk is, vajon összeegyeztethető-e azzal az életmóddal, melyről Károly testvér álmodott attól kezdve, hogy kivált a trappista rendből? Vajon összeegyeztethető-e az emberekkel fenntartandó bensőséges kapcsolatokkal, mindazzal a hányattatással, létbizonytalansággal, gondokkal és mindennapi munkával, mely ezzel az elvegyült élettel jár? Úgy véljük, igennel kell válaszolnunk e kérdésre.

A szerzetesi állapot lényegét érintő és meghatározó eleme az istennek tett és az egyház által hivatalosan elfogadott ígéret lelki valósága, hogy a fogadalomtévő tisztaságban, szegénységben és engedelmességben él. Nyilvánvaló, hogy az ilyen állapottal elkülönültségek járnak, de ezek a legkülönbözőbb életkörülmények között is megvalósíthatók. A szerzetesi állapot mai értelmezésének egy másik, egyesek számára talán nélkülözhetetlen, de önmagában másodrendű és lényeget nem érintő eleme az eszközök együttese, mely arra hivatott, hogy gyakorlatilag megkönnyítse a hármas fogadalom megtartását. Ehhez az együtteshez tartozik a klauzúra, az előírásos csend, a különböző elkülönítettségek, a közösségi élet szervezetére vonatkozó előírások. Mindez csak eszköz az evangéliumi tanácsok megvalósításához. Elképzelhető tehát olyan igazi szerzetesi élet, mely lemond e különböző eszközök teljes igénybevételéről, feltéve, hogy olyan úton jár, mely a szegénység, a tisztaság és az engedelmesség gyakorlásával a szeretet tökéletességéhez vezet. Ezt az utat tette járhatóvá Foucauld atya, mikor elsőként indult el rajta. Ez az út: osztozni a szegény munkások sorsában, e sors minden következményében, és egészen közel lenni az emberekhez, hogy Krisztus élő jelenlétét lássák bennünk.

A szerzetesi élet olyan új típusát látjuk magunk előtt, ahol nem annyira arról van szó, hogy az elkülönítettség véd a kockázatok ellen, vagy hogy a napi foglalatosságon túl még szerzetesi szabályok is segítenek, hanem inkább arról, hogy egész életünket a Krisztus és az emberek iránt érzett szeretet lendületének engedjük át, megtanulva, hogy ennek az életnek nehézségeit miként hasznosíthatjuk a lemondás és a hármas fogadalom nagyon is konkrét megvalósításának eszközeként.

Volt idő, mikor a szerzetesi fogadalmat a keresztény tökéletesség gyors elérésének szükséges gyakorlati eszközeként tekintették. A kereszténység első századaiban elevenen élt ez a felfogás, ebből eredt a nagyméretű elvándorlás Egyiptom sivatagaiba, s ebből eredt a nyugati szerzetesség is. Ez a felfogás egyébként a keleti vallások lelkületének ma is egyik jellegzetessége. A lelkiség történetének különböző időszakaiban — bár halványabban s más formák között — ismét jelentkezik ez a felfogás, főként a XVII. században. Látjuk, napjainkban miként fedezik fel újra, hogy a világban is lehetséges az életszentség olyan lelkiség légkörében, mely még közvetlenebbül apostoli, mint amilyet Szalézi Szent

Ferenc meghirdetett. Ennek a szemünk előtt lejátszódó folyamatnak nemcsak az a következménye, hogy nem ismerik fel teljes egészében a szerzetesi élet értékét, mint arról már az előbbiekben beszéltünk, hanem olyan új szerzetesi életforma is sarjad belőle, melynek legjellemzőbb megnyilvánulását a Világi Intézményekben látjuk. Szabályzatukban ugyanis erősen hangsúlyozva rátalálunk azokra az elemekre, melyek a mi názáreti életeszményünket jellemzik. Akik kételkednek az ilyen szerzetesi élet megvalósításának lehetőségében, vegyék elő azokat a pápai dokumentumokat[1], melyekben XII. Pius a Világi Intézmények által megfogalmazott életformát a tökéletesedés kánoni állapotaként ünnepélyesen elismeri. A szentatya magával e ténnyel határozottan és kétségbevonhatatlanul kimondja: igenis van lehetőség arra, hogy az evangéliumi tanácsok[2] tökéletességére jussunk azon az úton, mely első pillantásra annyira ellentétesnek látszik a szerzetesi kongregációk eddig járt útjával.

„A Világi Intézmények tagjainak a tökéletesség gyakorlásával Istennek szentelt egész életüket apostolkodássá kell tenniök; ezt az apostolkodást állandóan és szentül kell gyakorolni a szándék tisztasága, Istennel való bensőséges egyesülés, erős lemondás és önmagunkról való nagylelkű megfeledkezés révén, hogy az apostolkodás kifejezze belső szellemét, melyből fakad, mely egyszersmind táplálja és szüntelenül megújítja."

„Ez az egész életet átfogó apostolkodás olyan mélyen és őszintén nyilatkozik meg az Intézményekben, hogy az isteni Gondviselés segítségével és sugalmazásával, úgy látszik a lelkek szomja és a buzgalom így nemcsak az élet odaszentelésére teremtett jó alkalmat, de javarészt megadta maguknak az Intézményeknek létjogosultságát és megszabta formájukat is. A Világi Intézményeknek ezt az apostolkodást nemcsak hogy a világban, de úgyszólván a világ közbenjöttével kell gyakorolniuk, tehát olyan foglalkozások, tevékenységek, formák révén, olyan helyeken és helyzetekben, melyek a világi léthez tartoznak."[3]

Csak néhány változtatás, s ezek a sorok máris meghatároz-

---

[1] Motu proprio Primo Feliciter, vö. Documentation Cath. XLIV, 557 és LXV, 1089.

[2] Nem érdektelen ismét megjegyezni, hogy az egyház mennyire lényegesnek tartja a három evangéliumi tanács tiszteletben tartását: nem ismeri el a tökéletesedés semmiféle állapotát, mely nem jár együtt valóságos megtartásukkal.

[3] *Primo Feliciter* (lásd 1. jegyz.)

hatják Foucauld atya lelkiségének leglényegesebb vonásait. Megtaláljuk bennük a korábbiakban már hangsúlyozott két gondolatot.

Először is, szó esik bennük az igyekezetről, hogy a mindennapi életben, a legkülönbözőbb munkákban keressük a hármas fogadalom tényleges megvalósítását; majd arról a törekvésről, hogy egész életünkkel legyünk megváltók. *„A tökéletesség gyakorlásával Istennek szentelt életet apostolkodássá kell tenni."* Ha meggondoljuk, hogy Foucauld atya szívét milyen fájdalmasan foglalkoztatta az emberek üdvének állandó gondja, hogy ezért ment a sivatag egyre beljebb vezető útjain az elhagyatott törzsek keresésére, hogy ezért töltött órákat nemcsak szentségimádással a világ üdvözítője előtt, hanem nyelvtanulással, látszatra haszontalan beszélgetésekkel, önzetlen és gyakran eredménytelen barátkozásokban ezért adta önmagát — bizony, ha mindezt végiggondoljuk, életét nem is határozhatnánk meg találóbban, mint hogy teljes egészében apostolkodás volt. S mivel teljes egészében az volt, fel sem merült előtte más módszerek igénybevételének kérdése, azoké, melyeket pedig szokásosan együtt emlegetnek az apostolkodásról általában vallott fogalommal. *„A Szent Evangélium terjesztéséért kész vagyok a világ végéig menni s az ítélet napjáig élni."*

Ez a teljes élettel folytatott apostolkodás, a törekvés arra, hogy „Jézussal együtt megváltók" legyünk, az alapja a közösségek életmódjának. Innen a létjogosultsága annak, hogy az emberek közé vegyüljünk, s teljes egészében csak ez igazolhatja e nyilvánvalóan kockázatos hivatás vállalását. Ilyen értelemben kívánja tőlünk Jézus, hogy a föld kovászává és sóhajává legyünk. *„Ez az egész életet átfogó apostolkodás olyan mélyen és őszintén nyilatkozik meg... hogy a lelkek szomja és a buzgalom így nemcsak az élet odaszentelésére teremtett jó alkalmat, de javarészt megadta maguknak az Intézményeknek létjogosultságát és megszabta formájukat is..."*

A szeretetnek ezt a tökéletességét nemcsak az emberekkel való érintkezésben hanem ennek az érintkezésnek a révén kell elérni, s hogy magának a pápai dokumentumnak a szavait használjuk: „... nemcsak hogy a világban, de úgyszólván a világ közbenjárásával."

Íme, ennek kell helyettesítenie a szerzetesi szabályokat Jézus Kis Testvérei számára. Szorgos életeteket nem úgy szentelitek Istennek, hogy sok lelkigyakorlatban vagy visszavonultságban kerestek enyhülést — noha harmonikusan, a bevált ritmusnak meg-

felelően erre is szükség van — hanem úgy, hogy a lehető leghasznosabb eszközzé formáljátok az önmegtagadás és a szeretet ama parancsait, követelményeit, melyekkel úgyszólván percenként találkoztok. Szegényes hajléktok nyomorúságában majd megtaláljátok a nincstelenség örömét, munkátok kiszolgáltatottságában, a hányódások, az utazások fáradalmaiban kénytelenek lesztek lemondani önzéstek, kedvteléseitek maradékáról is, a közösségi változások, megtanítanak benneteket, hogy mit jelent a szív szegénysége, az elhagyatottság. Annyi meg annyi ember kóborol a világban, nincstelenek, reménytelenek, ti pedig gazdagok vagytok Krisztusba vetett hitetekben. Ha szembe kell néznetek gyöngeségtekkel, gyarlóságtokkal, ez nem állít meg benneteket, de túl mindezen, meg tudjátok majd találni az Úr egyedüli irgalmát, minden isteni élet forrását. Mikor majd lehetetlenné válik, hogy magatokénak tudjatok akár néhány pillanatot is, mert a nálatok szegényebbek kisajátítják életeteket, akkor majd eljuttok a békességben való teljes belső szegénységre. De mindig áhítozni fogjátok Jézus magányos, éjszakai imába menekülését, s minden alkalmat megragadtok, hogy ti is így tehessetek. Életrendetek kalauz és eszköz legyen arra, hogy megvalósíthassátok az igazi készséget az imára. E szellemi és nem tárgyi szabályokra hűségtek vigyáz, ott lesz akkor is, mikor állandóan hitből táplálkozó akarattal imádkozni fogtok.

Ha a tökéletesedésnek ilyen útját ünnepélyesen lehetőnek ismerték el a Világi Intézmények számára, ahol pedig nincs közösségi élet, hogyne lehetne sokkal lehetőbb út a mi számunkra, akik még közösségi életünk mérhetetlen erejében is részesülünk! Ez a kölcsönös felelősségvállalás valamennyiünk állhatatosságáért, mindig segíthet bennünket, a szív és a szellem teljes egységének erejével pedig valóságos lesz a közös lelkigyakorlatokban is.

Ha az egyház elismeri a szegény, tiszta, engedelmes élet lehetőségét valamennyi foglalkozásban és minden állapotban, még inkább elismeri a testvériségek által önkéntesen választott, különlegesen alázatos és szegény életben.

Látjuk, hogy az életforma, melyet a názáreti misztérium sugallt Foucauld atyának, mintegy feleúton áll a szerzetesi élet klasszikus felfogása és a Világi Intézmények mai keletű felfogása között, melyekkel az eszközök megválasztásában rokon.

Genf, 1950. október 15.

HARMADIK RÉSZ

A TESTVÉRISÉGEK ESZMÉNYE

I.

JÉZUS KIS TESTVÉREI

Jézus Kis Testvére, szeretnék neked segíteni, hogy igazán megvalósítsd, amit életedre vonatkozóan jelent e név, s azt, amire kötelez.

Foucauld atya nagyon szerette, s nyilván azért is választotta éppen ezt a nevet, mert úgy érezte, kifejezi a szívét betöltő eszményt. Igen, Jézus Kis Testvérei akarunk lenni egész életünkkel. Nem az eszménynek adtuk magunkat, bármilyen fenséges legyen is ez az eszme, s nem is a legigazibb tökéletesség megvalósításának, hanem olyan élő személynek, olyan Istennek, aki testvérünk a szó teljes értelmében. Testvérünk, mert ember is. Számunkra az élet egész értelme Jézus Krisztusban foglalódik össze. Legfőbb célunk az, hogy megtanuljuk átélni e világban a teljes és igazi barátságot Jézussal. Mindenekfelett őt szeretjük, érte dolgozunk, érte fáradunk és szenvedünk, az ő szeretetére válaszolva akarunk órákat tölteni színe előtt, hogy szeressük, szeressük mint Istenünket, barátunkat, testvérünket, úgy, ahogy Foucauld atya szerette. Hitünk törekvése elsősorban a Krisztussal való nagyon személyes találkozásra irányul, biztosak lévén abban, hogy nem tévedhetünk el, ha egész valónkkal hozzá kapcsolódunk, ha életünket neki adjuk, neki, aki az Út, az Igazság és az Élet. Ezért azon kell lennünk, hogy életünk leegyszerűsödjön az egyesülésben az élő Krisztussal, akit a hitben, az Oltáriszentségben, az evangéliumban és testvéreinkben találunk meg. Mert itt, s bennük lakozik ő. Mindent az embereknek adunk, őérette, s ha közülük is a legszegényebbek, legnyomorultabbak, a legtöbb igazságtalanság áldozatainak gondjaiban, bajaiban, fájdalmaiban és munkájában akarunk

osztozni, amennyire csak erőnkből telik, azért akarjuk ezt, mert Jézus szereti őket, mert erre tanít bennünket evangéliumában, mert bennünk és köztünk mindig ott látjuk őt, az Emberfiát, az igazi Embert és a fájdalmak Férfiát. Mindig őt keressük, őt szeretjük, ő az, akivel együtt akarunk fáradni és szenvedni.

Minden olyan bonyolult ebben a teljesen felfordult világban, ahol az embernek most ismét egy testvéri, igazságos és az emberi egyéniség számára otthonos állam tervén kell gondolkoznia. A világegyetem hirtelenében megnövekedett vonatkozásában egyidejűleg felmerül nagyon sok probléma, s ez az értékek olyan összefonódását mozgatja meg a társadalmi és a gazdasági élet minden síkján, hogy az értelem szinte belekábul saját gyöngeségének és korlátainak tudatába. Szeretetből a keresztény is részt vesz ebben az óriási vállalkozásban, hiszen kötelességének érzi munkálkodni azon, hogy a földön megszűnjék az igazságtalanság, s hogy ezentúl nemcsak hogy emberi, hanem keresztényi létfeltételek kormányozzák. E feladat végrehajtása olyan erőfeszítést, s a módszerek olyan bonyolult összességét követeli meg, hogy félő, teljesen igénybe veszi, úgy leköti az ember gondolatvilágát, hogy szem elől téveszti Jézus Krisztust, aki nélkül pedig értelmetlen a világ. A kísértés nagy — még a keresztény és az apostol számára is nagy —, hogy úgy érezze, nincs ideje Jézusra tekinteni, s őt önmagáért szeretni.

Kistestvér, ime ez a mi szerepünk, ez a mi feladatunk. Legyünk az emberiség Jézusra emelt tekintete, a Jézusról megfeledkező tömeg állandó megbízottjai, akik őelébe terjesztik imádatát, kéréseit, panaszait és gyarlóságait. Bárhol is légy, Jézus mellett maradsz. Tapogatózva szeretetedben keresvén, hozzá, egyedül hozzá kell mindig visszatérned, mert egyedül ő az életed forrása.

Az utóbbi időben mintha visszaéltünk volna a lelkiség különböző módszereivel és iskoláival. Foucauld atya arra tanít bennünket, hogy újra egyenesen Jézus felé menjünk, s miután találkoztunk vele az evangéliumban, egyszerűségben és teljes szeretetünkkel csak érte éljünk. Életünk egyszerűsítésére tanít, és a lényeges felé kalauzol bennünket. Beszélhetünk-e, vajon igazán beszélhetünk-e új irányzatú lelkiségről? Ezt nem gondoljuk, és a Jézusról elnevezett alázatos Károly testvérnek semmiképpen sem volt ilyen törekvése.

Foucauld atya, noha egészen egyszerű utat mutat, nem akarja azt könnyűvé tenni, s nem akarja az evangélium gyakran kemény

követelményeit megkerülni új vagy kevésbé új módszerek vagy receptek segítségével. Úgy gondolja, a türelmetlen szeretet számára mi sem egyszerűbb és rövidebb, mint a cél felé vezető egyenes, kitérők nélküli út. Hűséges tanítványa ebben Assziszi Szent Ferencnek, Keresztes Jánosnak és lisieux-i Szent Teréznek. Miért kellene játszadozni Krisztus szeretetének követelményeivel? A szeretetnek és odaadásnak nincs két módja, csak egy, s az egyetlen út óhatatlanul önmagunk odaadásának hősiességéig vezet. Ezt kívánja, s nem kevesebbet, Jézus azoktól, akik mindvégig szolgálni akarják őt. Foucauld atyánál mindez egyértelmű és teljesen világos.

Károly testvér, noha szüntelenül az evangéliumi parancsok tiszta világosságára és egyszerűségüknek erőteljességére figyelmeztet bennünket, saját életében minden szükséges eszközt — módszert, gyakorlatot, aszkétikus fegyelmet — fölhasznál e parancsok konkrét megvalósítására. De nála ezek az eszközök mindig nagyon egyszerűek maradnak, mindenkor jól szolgálják a célt, hogy lelkében megvalósítsa Isten és az emberek tökéletes szeretetét. Mindig mindent a lényegesre vezet vissza: *Jézust, szeretett Testvérét és Urát* akarja követni.

Jézus Kis Testvére, neked is Károly testvér útját kell járnod. Nagylelkűen, türelmesen s néha hősiesen kell követned Jézust. Mint kísértést kell elhárítanod a nyugtalanságot, mely azzal az ürüggyel, hogy gyarlóságaid, lassúságod gyógyszerét kutatja, sokszor arra ösztönöz, hogy szüntelenül más és más lelkiséget, vagy változatos olvasmányokat keress. Hiába képzeljük, hogy egyszerűbb, könnyebb utat találhatunk így, a valóságban mindent bonyolultabbá teszünk, mert félünk az evangélium szerint élni. Maradjunk egyszerűen és bátran Jézus Kis Testvérei. Csak érte, csak általa éljünk.

*
* *

A nevetek mindennél jobban kifejezi, hogyan kell egymást szeretnetek és minden embert szeretnetek. Az emberek közt élve nincs más tennivalótok mint szeretni őket, de nem akárhogyan, hanem olyan szeretettel, amilyennel Isten szereti őket. Szüntelenül, újra meg újra mondjuk magunknak, hogy ez a legfőbb és egyedüli dolgunk. Fölszabadítani, megtisztítani, növelni szeretet-energiánkat, emberi gyöngédségünket; s így átadni mindezt Krisztus titokza-

tos szerelmének, hogy ő képessé tegyen bennünket arra, hogy igazán mélységesen és valóságosan szeressünk kivétel nélkül minden embert, mindazokat, akik őérette hozzánk közeledtek. Ezért élünk. Ez a rendeltetésünk, s e világon csak akkor vagyunk valamire jók, ha hűségünk olyan erős, hogy szívünk és magatartásunk révén meg tudunk mutatni valamit a mérhetetlen szeretetből, melyet Krisztus minden ember iránt táplál. És természetesen, elsősorban egymás között kell testvéreknek lennünk, enélkül minden csak hazugság, önáltatás lenne. E téren is az evangéliumi szeretet kérlelhetetlenül szigorú parancsa irányítson bennünket.

*
* *

Sohase felejtsd el azt, hogy kicsiny vagy.

Igen, életünk feladatához mindannyian kicsinyek vagyunk, ha ezt a szeretet követelményeinek világánál nézzük. Azonban korántsem csüggeszt ez az aránytalanság, megtanít bennünket Jézus erejéhez fordulni. Alapvető gyengeségünknek át kell formálódnia gyermeki bizakodássá, hogy meghallgatásra találjunk, ha imádkozunk, vágyakozunk, ha kitartók és alázatosak vagyunk. „Ha nem lesztek mint egy e kicsinyek közül, nem mentek be a Mennyek Országába..." „Ami embernek lehetetlen, Istennek lehetséges."

Igen, kicsinyek leszünk az emberek szemében is. Mindig gyarló szolgák leszünk, s azt kívánjuk, hogy eszerint bánjanak velünk. Semmiféle meghatározott apostoli feladat, beosztás, semmi kimutatható eredmény nem hívja föl a figyelmet életünkre, nem ad neki értelmet mások szemében. Tudni fogják rólunk, hogy mint szerzetesek mindent Jézusnak szenteltünk, de ennek gyakran még külső látszatát sem fogjuk kelteni. Mindenesetre semmiképpen sem akarjuk, hogy mint szerzeteseket tiszteljenek vagy becsüljenek bennünket. Teljes szívvel kell kívánnunk, hogy csak kis szegények legyünk, olyan munkások, kétkezi dolgozók, mint a többi, s akivel úgy bánnak, mint a többivel. Legyünk akár Európában, Afrikában, arab vagy néger földön, vagy akárhol másutt, mindent el kell követnünk, hogy hűségesen kitarthassunk a legutolsó helyen. A szegények osztályához kell tartoznunk, szeretnünk kell az ezzel járó valamennyi kiszolgáltatottságot és szenvedést.

Kistestvér, mindez csak akkor lehet igaz, ha szíved megváltozott, ha alázatos lett, ha megszabadult minden hiúságtól, ha

fenntartás nélkül átadta magát a Megfeszített szerelmének. Az életnek olyan műve ez, melyet mindennap elölről kell kezdeni.

Felfedezni Jézust, szeretni őt, érte élni, elemésztődni a vágyakozásban, hogy minden embert testvéri szeretettel szerethessünk, szomjúhozni arra, hogy e földön mindenkor kicsinyek, semmibe vett szegény munkások legyünk: ezt jelenti a neved, Jézus Kis Testvére. Ez az, aminek a megvalósítására kell törekedned életed minden napján úgy, hogy alázatosan és teljes bizalommal átengeded magad a Szeretet Lelkének!...

El-Abiodh Sidi Cheik, 1948. február 7.

II.

JÉZUS MUNKATÁRSAI A MEGVÁLTÁSBAN

Egyre világosabban látom, hogy lényegében milyen egyszerű ez a mi életünk, Jézus Kis Testvéreinek az élete. Valahányszor beszélek róla, már-már az a benyomásom, hogy szüntelenül ugyanazokkal a kérdésekkel foglalkozom, újra meg újra ugyanazt mondom el nektek. Majd mégis rászánom magam azzal, hogy nyilván az apostoloknak is sokszor támadhatott magukkal kapcsolatban ez a benyomásuk. Mert az evangéliumi élet intellektuális tartalma egyszerű, könnyen elmondható, már csak arról van szó, hogy éljük is. Ez pedig nem megy egykönnyen. Az élet mindig ugyanazokat a kérdéseket veti föl, ezeket szüntelenül újnak látjuk, mintegy élőnek, mely minden pillanatban ugyanaz és állandóan változó.

Most ismét elolvastam azt, amit kontemplatív hivatásunkról nektek a múlt évben, a munkás testvériségek megalapítása előtt írtam. Minden benne van, mégis az a meggyőződésem, hogy néhány hónapon át tartó munkásélet után mindent újra felfedeztem. Magam előtt látom a tapasztalt nehézségeket, a testvérek örömeit, bánatait, s ha megesik, hogy valamit másodszor mondok el, talán mégis másként mondom el, konkrétabban felelek a bennetek fölvetődő kérdésekre.

*
* *

Amikor testvériségeink élete felől kérdeznek, elég nehezen tudok világos választ adni, mihelyt a kérdések olyan területre szorítanak, mind „életmód", „napirend", „tevékenység". Ugyanis nem

erről van szó. Képtelennek érzem magam arra, hogy képletekben fejezzem ki egész eszményünket. Nem is szólva arról, hogy első pillantásra életünk bizonyos elemei bonyolultnak és ellentmondásosnak látszanak. Mert hiszen a kistestvérnek egyszerre kell munkásnak lennie, az ima emberének, hallgatagnak, aki ugyanakkor részt vesz társai és testvérei elfoglaltságaiban, gondjaiban, mindentől elszakadt szemlélődőnek is kell lennie, de bizonyos fokú szabadságban. Ezeknek a látszatellentéteknek a belső magatartásunkat vezérlő elv egyszerűségében kell feloldódnia. Ezt kell tehát meghatározni, hiszen minden más csak következmény.

„Nem tudok elképzelni szeretetet az azonosulás, a hasonulás parancsoló vágya nélkül, s főként anélkül, hogy ne kívánna osztozni az élet minden bajában, nehézségében, kegyetlenségében... Nem ítélek meg senkit, Istenem, a Te szolgáid és az én testvéreim valamennyien, csak szerethetem őket... De sehogysem tudom felfogni a szeretetet hasonulásra és minden kereszt megosztására való törekvés nélkül." A szeretetre való ilyen törekvés határozza meg az atya egész életét. Ez megmagyarázza mindenkori magatartását és lelkiségét. Ezt a hívó szót hallottuk meg mi is, ez ösztökélt bennünket arra, hogy Károly testvért válasszuk kalauznak. Szeretetből osztozni az emberek életében, főként életük szenvedésében és kegyetlenségében — ez minden, amit akarunk. Szeretjük Jézust: osztozni szeretnénk megváltó munkájában és minden szenvedésében. Szeretjük az embereket, testvéreinket: osztozni akarunk a szegények életében, azokéban, akik szenvednek, szeretetből akarunk osztozni, nem másért, cél nélkül, mint ahogy a szeretet sem ismer célt. S ennek a szeretetnek konkrét megvalósítása során ezért érezzük szükségességét az imának és az elszakadásnak éppúgy, mint annak, hogy örökös szegénységben és fáradtságban együtt dolgozzunk az emberekkel.

A véghezvitel során lesznek nehézségeink, harcaink, kockázataink, ez nem is lehet másként. Ezért olyan fontos, hogy a legelején világosan felfogjuk azt a lelki magatartást, melynek mindig ott kell rejtőznie az ilyen élet mélyén. S ez a magatartás összefoglalható abban, hogy szeretetből meg akarjuk osztani annak a szenvedését, akit szeretünk. A megváltó Krisztus szenvedését akarjuk megosztani, mert minden más szenvedés, még az is, ami mások kínjának a megosztásából fakad, Jézus kínszenvedésének

folytatása lesz bennünk. Azt hiszem, ez alapvető orientáció nélkül nem foghatjuk fel igazán életünk értelmét, nem lehetünk képesek hordozni annak terhét.

A „Jézus" név jelentése „Megváltó-Isten". Ezért olyan drága nekünk e név, mint ahogy az volt Foucauld atyának is. Krisztus lényének teljes értelmét fejezi ki a szó szoros értelmében. Jézus nem más mint megváltó, megváltó a kereszt által. Hivatásunk és megváltó természetében való részesedésünk folytán a mi életünknek is csak ez lehet az értelme. Mert a mi lényünkhöz nem tartozik természeténél fogva, hogy megváltók legyünk, mint ahogy Jézus lényéhez tartozott. Ezért is olyan nehéz a mi számunkra. Pedig a lényeghez tartozik a hivatás, hogy osztozzunk a megváltó szenvedésben, s ha nem adjuk át magunkat fenntartás nélkül e hivatásnak, kistestvéri életünk többé nem őszinte.

Nagy erőt jelent, ha már az induláskor bennünk világít a pontosan és bátran fölfogott eszmény, bármilyen nehéz követelményeket támasszon is. Ne áltassuk magunkat afelől, amit Isten egész életünk során megkíván majd tőlünk. Hallgassuk csak a szokottnál figyelmesebben, mit mond Jézus azoknak, akik nyomába akarnak lépni: „Nem tudjátok mit kértek... Készek vagytok arra, hogy igyatok abból a kehelyből, amiből én iszom? Vagy arra, hogy megkeresztelkedjetek azzal a keresztséggel, mellyel én megkeresztelkedem?" — Készek vagyunk, felelték. Jézus erre így szólt hozzájuk: „A kehelyből, melyből én iszom, ti is fogtok inni..." (Márk X, 38—39.) Igen, ezt ígéri Jézus, részvételt a szenvedésekben, melyekkel megváltja a világot, ezt ígéri barátainak, a kistestvéreknek. Jézusnak ezt a feltételét egész hitünkkel és konkrétan kell megértenünk, s e feltétel világos ismeretében teljes szívvel, bátor, egyszerű és bizakodó csatlakozással kell rá válaszolnunk.

Nyilvánvalóan nem vagytok még egészen felkészülve arra, hogy tökéletesen tudjatok szenvedni. Erre senki sincs fölkészülve, míg egy egész élet tapasztalata árán magától Krisztustól meg nem tanulta. Arról sem lehet szó, hogy magunkat képesnek véljük a szenvedésre. Az a fontos, hogy világosan fölfogjuk a kereszt értelmét életünkben, s örvendezve, odaadóan fogadjuk el, hogy Jézus részeltetni akar bennünket munkájában. Lelkünk legyen készen a szenvedés elfogadására, értékének fölfogására, s arra, hogy

lassanként megszeresse azt. Mostantól fogva arra kell s arra akarunk törekedni, hogy ez állandó lelki magatartásunkká legyen. Áldozati szellemnek is nevezhetnénk, hogy kifejezzük a felajánlás és az önmegtagadás értékét is, melyet e lelki magatartás ád minden tettünknek.

Utunkon az első kísértés talán a csüggedés lesz. A mindennapok valóságából tudjuk már, hogy milyen riasztóan gyöngék vagyunk a legkisebb szenvedés előtt is: elszomorít, összetör bennünket a legjelentéktelenebb erkölcsi jellegű kudarc, megállít a legkisebb testi fáradtság, ráununk az imára a legkisebb belső nehézség miatt, megsebez bennünket a legkisebb kíméletlenség. S érezzük, hogy ezek a gyarlóságok naponta újra jelentkeznek. Hogyan lehetne hát szó arról, hogy valóban elkötelezzük magunkat Jézus keresztjében való osztozásra? Hogyan állandósíthatnánk az áldozatnak ezt a szellemét, amikor meghátrálunk egy valójában csöppnyi erőfeszítés előtt, vagy engedünk a testi restségnek? Hogyan formálhatnánk minden napunkat igazi áldozattá, Krisztusnak örvendezve ajánlott lemondássá?

Ha ilyen szemszögből nézzük a problémát, úgy látjuk, nincs megoldás. Nyugodtan mondhatjuk, hogy valóban nincs. Egyébként egyéni gyöngeségünk fájdalmas tapasztalata, s a mindennapok eseményei jól belénk vésik ezt a meggyőződést. De ha *akartok* szeretni, ha egész szívvel kívánjátok, hogy Jézus képessé tegyen benneteket megváltó szenvedésében, szeretetből való osztozásra, először támadjon fel bennetek az igazi, mélységes vágy, s ezt a vágyat ismételgessétek fáradhatatlanul Krisztusnak, merészen, mint Szent Péter és Zebedeus fiai. Azután legyen bennetek alázat és egyszerűség Jézusra hagyatkozni azzal a szilárd bizakodással hogy vele egyesülve képesek lesztek hordozni, majd megszeretni a keresztet. S végül bátran, minden akaratotokat összeszedve munkához kell látni, hogy együttműködjetek az életetekben munkálkodó Istennel.

Ebben is, mint egész lelki életetekben, egyszerűnek és igaznak kell lennetek. Az igazság fényénél lássátok magatokat, a fizikai és erkölcsi szenvedéssel szemben ne akarjátok magatokat erősebbnek látni, mint amilyenek vagytok. S ne képzelegjetek arról, hogy mostani erőtöket meghaladó keresztek és megpróbáltatások hordozására vágytok. Viszont ne gondoljátok magatokat képtelennek az eddigieknél bátrabb erőfeszítésre! Az a fontos, hogy elindul-

jatok, örvendező, konkrét erőfeszítést tegyetek számotokra elérhető dolgokban.

Igen, azt mondtam, örvendező erőfeszítéssel. Örvendező először is azért, mert Isten nem szereti azt, aki szomorúan ád. Mert Jézus iránti szeretetből kell adni, s ahol szeretet van, ott van igazi örvendezés is. És azért, mert óvakodnunk kell attól, hogy tragikusan fogjuk fel apró nehézségeinket, mindennapi szenvedéseinket. Mindig újra felhozom ezt, mert lényeges az életünkben. Ha eleven kereszttévé tudjuk formálni ezeket a mindennapi semmiségeket, melyek állandóan ismétlődve mégis oly nehezek, úgy a nagyobb kereszteket is vállalni tudjuk. Egyébként ezekre a nehéz keresztekre néha nagyon sokáig kell várni. Addig viszont hordozzuk a kicsiket, mert ha nem, csak képzeletben vagyunk bátrak, s szeretetünk sem ér sokkal többet.

Hogy elkerüljük a magunk életének tetszelgő nézegetését, áldozatunkat Jézus keresztjére és nem önmagunkra szegezett tekintettel kell felajánlanunk. Magunkat szem elől tévesztve — s részben elfelejtve — könnyítsünk saját szenvedéseinken, s így szabadabb lendülettel tudjuk igazán áldozatul ajánlani. Mert sohase felejtsétek el, hogy a szenvedésnek vagy a nehézségnek nem önmagában van megváltó értéke, hanem az áldozatban, a szeretetben, melyet fakaszt, s abban, hogy mennyire egyesül Krisztus kínszenvedésével. Életünk minden egyéni szenvedésével együtt arra irányul, hogy beiktatódjék Jézus nagy kínszenvedésébe és az egész világéba. Ebbe az irányba kell hát tekintenünk.

Jézus kínszenvedése és keresztje: szavak, melyek talán már nem jelentenek nekünk sokat. Szavak, melyek talán már elkoptak a számunkra. Újra fel kell fedeznünk ezt a nagy valóságot a maga teljesen konkrét voltában. Jézus szenvedett, mélységesen szenvedett testében és lelkében, kegyetlen, brutálisan megfogalmazható kínokat állt ki. Ezt kell megértenünk az evangélium józan szavaiból. Hitvány kis szenvedéseinket szembesítsük hát az ő szenvedésével, a gyűlölettel, megaláztatással, szidalmakkal, a fizikai és erkölcsi fájdalmak kegyetlenségével, s a haláltusa kínjával, amit az szenvedett el, akit szeretni akarunk, s aki Isten Fia. Valóságos kapcsolat van a megfeszített Jézus véres keresztje és mai napunk között, s elsősorban e kapcsolat fölismeréséhez kell eljutnunk. Mint a kétségbevonhatatlan szerelem bizonyítéka, mint az erő záloga, ott piroslik Jézus vére napjainkon, minden pillanatunkon. Ne felejtsétek el, hogy Krisztus számára, mint Isten számára nincs

jelentősége az idő fogalmának, s hogy a kínszenvedés jelen van életünk minden pillanatában. Ez a jelenlét mindent megváltoztat. Hiteteket fáradhatatlanul gyakorolva járultok e láthatatlan valósághoz, mely lassanként fölforgatja egész életeteket. Szeretetetek erősebb lesz a véres kereszt tövében, s erősebben ösztökél benneteket arra, hogy részt vegyetek Jézus nagy munkájában.

S beszéljünk az emberiség kínjáról, szenvedéséről is. Olyan titok ez, mely egyre inkább zavarba ejt benneteket. A kereszt fényében kell néznetek. Először is: ne fordítsátok el róla tekintetetek, vegyétek tudomásul létezését. Konkrét módon vegyétek tudomásul, s ez nem lesz nehéz, hiszen mindenünnen körülfog benneteket: munkatársatokat súlyos baleset éri, beomlik egy tárna s annyi meg annyi család ölt gyászt, elemi csapás, bűntények, újsághírek, a szaharai nomádok nyomora és éhezése, titkos koncentrációs táborok iszonyú embertelenségei, betegségek, szorongás, mely nehéz súllyal nyomasztja a világot, az őrültek, a természet kitagadottjai, a sebesültek és a haldoklók jajkiáltásai, a szerencsétlenek vég nélküli kínja és kétségbeesése, mindaz amiről az újságok írnak, az utca, a műhely, mind, mind erre a szenvedésre figyelmeztet, minden erről vall szüntelenül. Fel kell fognotok a világ nagy kínszenvedésének értelmét és titkát. Ehhez viszonyítva mit jelent a ti napotok terhe? Jól jegyezzétek meg, hogy egyéni szenvedéstek vajmi keveset jelent, mégis mindenható, ha kapocsként szolgál Krisztus keresztje és az emberi fájdalom gyakran alaktalan tömege között. Áldozati szellemetek tisztaságának, nagylelkűségének, bátorságának és szeretetének megfelelő mértékben visz e mérhetetlen szenvedésbe valamit az isteni életből, s rajtatok keresztül, általatok nyer értelmet, s lesz erősebben folytatása Krisztus kínszenvedésének a misztikus testben.

Ne különüljetek el mások szenvedésétől. Ne legyetek önzők, gyűlöletes emberi gyarlóság ez, főként szerzetesnél. De maradjatok örvendezők és békések a világ keresztje előtt is. Ne roskadjatok össze a szenvedés alatt, se a mások, se a magatok szenvedése alatt. Ne legyetek képzelgők, legyetek bátrak, egyszerűek és odaadók minden szenvedés láttán.

És főként ne gondoljátok, hogy elegendő a megindult együttérzés. A részt vállalás Krisztus és testvéreitek szenvedésében nem érzelmi jellegű. Akármilyen ellentmondónak lássék is, nem leverő szomorúságot, sőt ellenkezőleg: erőt és békét vált ki belőletek, a Krisztussal való egyesülésnek mindig ez a gyümölcse. Ne ad-

játok hát át magatokat a túlzott szomorúságnak a szenvedés láttán, akár a ti, akár a mások szenvedéséről van szó, s főként ne engedjétek, hogy ellágyult szomorúság fogjon el benneteket, ez megsemmisíti a lélek erőit és a szeretet igazi lendületét.

És ne engedjétek, hogy úrrá legyen rajtatok a keserűség, mikor mások szenvedésének elviselhetetlen súlyát, igazságtalanságát, mikor a tehetetlen emberi fájdalom lázongását látjátok. Őrizzétek meg lelketek békéjét, derűjét. De főként ne engedjétek, hogy a saját szenvedéstek miatt erőt vegyen rajtatok a keserűség vagy harag, akár megérdemelten, akár érdemtelenül ért benneteket. Mikor erről van szó, hiánytalanul nyíltnak és becsületesnek kell lennünk önmagunkkal szemben. A keserűség belső forrása többékevésbé a megsértett hiúság, vagy a nem teljesen megfékezett gőg maradványa. A felelősséget e keserűségért ne hárítsátok könynyedén se másokra, se a körülményekre. Csak az alázat és gyermeki szellem adhatja vissza lelkünk békességét, derűjét.

Saját kudarcaink láttán — mert lesz benne részünk! — ne engedjünk a csüggedésnek. Éppen e kudarcokon át fogjuk világosan megérteni, hogy az önmagunktól való teljes és alázatos elszakadás nélkül nincs áldozati szellem. Már a korábbiakban is hangsúlyoztam: az önmagunktól való teljes elszakadás a legelső és nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy a Szentlélek hatékonyan működhessék bennünk.

Az áldozat igazi szelleme tehát megköveteli, hogy minden szenvedéssel, a magunk és a mások szenvedésével szemben, olyan magatartást tanúsítsunk, mint maga Jézus tanúsított. Olyan együttérzésről, a megváltó munkálkodásban való olyan részvételről van szó, melynek csak az isteni terven belül van értelme. Egyedül Krisztus, az Istenember taníthat meg bennünket arra, hogy miként kell fölfogni s hogyan kell viselni a szenvedést.

A megváltás művében csak olyan mértékben munkálkodhatunk teljesen vele együtt, amennyiben valóban engedjük, hogy a megfeszített Krisztus újra élje bennünk saját szenvedéseit. Ez a Jézus Szíve misztérium. Az Atya Isten irgalmának, szentségének és igazságosságának végtelen tudata, az emberi szív és az emberi nyomorúság ismerete, gyöngéd és erős emberszeretet kell a fájdalom megváltó szerepének fölfogásához. Mindez csak az Ember Fiának szívében és értelmében lehet meg. Mi az imádság igazi vágyával nyerhetjük el, ha szüntelenül kérjük, s ha kicsinnyé leszünk, hogy megkaphassuk. Saját nyomorúságunkat bátran hor-

dozva, s másokkal együtt szenvedve tanulunk bele abba, amit Isten akar szívünkbe plántálni. Imánk és mindennapi cselekedeteink ilyen módon egyesülnek egy és ugyanazon realitásban: életünk a megfeszített Jézussal, és a misztikus testben szenvedő Jézus. Ez az új élet születése. Egyrészt Jézushoz fordulunk, hogy szálljon le belénk, másrészt a kapott kegyelmek segítségével igyekszünk alázatosan hordozni a kereszteket, részt venni mások szenvedésében, bátorságunkkal így adván Jézusnak szeretetünk valósága zálogát. Ima nélkül nem szállhat belénk az áldozati szellem, ima nélkül csak elbizakodottság lenne; ha bátorságunk nem állja ki a kereszt próbáját, imánk esetleg csak önáltatás lesz. Mindez összetartozik, ez alkotja a részvételt a kereszten függő Jézus megváltó munkájában.

*
* *

Most már jobban értitek, milyen alapvetően fontos a készség arra, hogy áldozati állapotban éljünk, s hogy e készség mélységes, igaz legyen és a Krisztusba vetett hitben gyökerezzék. E készség van imátok, munkátok, napjaitok ezernyi apró eseménye mélyén. Mindent fölhasználhat, átformálhat, gyümölcsöztethet azoknak javára, akiket szeretünk. Mindennapunkban már semmi sem lesz haszontalan: vége a borongásnak, nincs többé kudarc, mert ha van is, termékennyé válik. Jusson eszünkbe, hogy emberi szempontból Krisztus kínszenvedése is kudarc volt, a gyermek Jézusról elnevezett Szent Teréz betegeskedése és korai halála is kudarc volt. És kudarc volt Foucauld atya élete is, aki megérte, hogy sikertelenségbe fullad álmai java része, kudarc volt tamanrasset-i halála is. A szeretet által végbemenő ilyen átlényegülésekhez sorolom a mi kudarcainkat, a mi erkölcsi korlátainkat is, feltéve, hogy mindez az alázat és önátadás himnuszában ér véget.

Az ilyen áldozati állapotba való belegyökeredzést nem tudjuk egy nap alatt megvalósítani. Az a fontos, hogy máris kezdjünk munkálkodni érte. Ébresszük fel és gyakoroljuk hitünket Jézus kínszenvedését szemlélve, elmélkedjünk szenvedésein, hogy mit élt át, mit érzett az ő szíve, elmélkedjünk szerető irgalmasságán az emberek iránt, s imádatán az isteni Szentség előtt. Hitünket a mindennapi imádság homályában gyakorolva, lassan, türelmesen keressük a világosságot az evangéliumon át. A hit szünte-

lenül újrakezdett megindításával vergődő szentségimádásunkat lassanként formáljuk át egész gyarló lényünk egyszerű és igaz egyesülésévé az Oltáriszentségben jelenlévő Jézussal. És ugyanakkor nézzük az életünket a maga gyarlóságában, s igyekezzünk a hit szemével vizsgálni cselekedeteinket. Vizsgáljuk kitartóan, csüggedés nélkül e világosság fényénél. Munkánkban, fáradtságunkban, oktalan szomorúságainkban nézzük a fölajánlás lehetőségét. Testvéreinkkel való kapcsolatainknak is az öröm és termékenység forrásaivá kell válniuk. Tudjunk megfeledkezni magunkról, mikor őszintén, nyílt lélekkel fogadjuk a testvér, a barát, a munkatárs vagy az ismeretlen felebarát fájdalmát, panaszát. Próbáljuk meg nyomban fölajánlani a megfeszített Krisztusnak. Ha mindezt megtettük, nyugodtan gondolhatunk az életünkkel járó aszkézisre és önmegtagadásra is.

*
* *

A szenvedés szeretetből való felajánlásának ez a készsége a Szentlélek működésével egyesült erőfeszítéseink révén lassanként mintegy állapottá válik, vagyis kibontakozik az a vonás, melyet a keresztség nyomott lelkünkbe, hogy Krisztussal együtt vagyunk áldozatok. Liturgikusan a szentmisében gyakoroljuk lelkünknek ezt a tulajdonságát, mikor Jézussal együtt valóban áldozatul ajánljuk magunkat. Nem szükséges tehát hangsúlyoznom a szentségi áldozat elsőrendű fontosságát megváltói életünkben.

A szentmisében valósítjuk meg a legmagasabb fokon azt az egyesülést a megfeszített és áldozatul ajánlott Krisztussal, melyet áldozatos, mindennapi életünkkel kell kifejeznünk. A szentségi áldozat gyümölcsözik életünkön keresztül, s már nem csupán külső történés a számunkra, szerves részévé válunk. Ezért kell megújított és élő hittel néznünk a szentmise ostyáját. Nem fontos nekünk a teológiai magyarázat bonyolultsága: abban kell hinnünk, azt kell fölfognunk egész lelkünkkel, hogy a kenyér és a bor átváltozása révén teljes igazságában, szívbe markoló és mérhetetlen valóságában jelen van, itt van Jézus egész kínszenvedése, egész áldozata. Nem fontos, hogyan: itt van, fölfogható, belehatolhatunk, egyesülhetünk vele, s erejét magunkkal vihetjük egész napunk útravalójaként. Itt van előttünk egészen, mintha csak a miénk lenne fönntartás, korlátozás nélkül. Jézus egész kínszenvedése... Vajon tisztában vagyunk-e azzal, hogy milyen nagy-

ságot, milyen szenvedést, milyen életgazdagságot jelentenek ezek a szavak? Itt, ezen a helyen kell fölajánlanunk szenvedéseinket és az emberiség szenvedéseit, a szentáldozásban valósul meg a legmagasabb fokon az egyesülés törekvéseink, bátorságunk gyarló megnyilvánulásai, szegényes áldozataink és Jézus végtelen értelmű, nagy áldozata között. Hogy ezt fölfoghassuk, szüntelenül és csüggedés nélkül, alázatosan és bizakodva, mindig újrakezdve újítsuk meg hitünket. Számunkra ez az áldozati szellem forrása.

*
* *

A másokért való áldozat szellemében élve fölfogjuk saját életünkben is a titokzatos kötelékek valóságát, melyek testvéreinkhez fűznek a misztikus testben. A munka világában és az emberi társadalmak építésében egyre erősebben kifejeződő emberi szolidaritást nekünk egy rejtett, de mérhetetlenül valóságosabb és termékenyebb változatában kell átélnünk, vagyis a mi szolidaritásunk az emberek összességének szolidaritása a Krisztusban. Külsőleg már átadott életünk akkor nyer teljes értelmet, ha az áldozatnak, az engesztelésnek, a teljes szellemi szolidaritásnak ezzel a szellemével megyünk testvéreink közé. Munkás a munkások között, arab az arabok között, önmagunk mély átadásával valóban azok vagyunk. Ez a közibük tartozás abban fejeződik ki, hogy fenntartás nélkül vállaljuk a teljes sors- és szenvedésközösséget velük. Valóban közülük egy leszünk annyira, amennyire keresztény felfogásunk tisztasága ezt megengedi. Szenvedünk attól, amitől ők szenvednek, szeretjük, amit ők szeretnek, s velük együtt áhítozunk több igazságosságra, igazságra. De legyetek tisztában azzal, mennyire tökéletlen, s végül is mennyire csak külsőleges maradna ez az önátadás, ha nem jutna el az Isten előtti lelki behelyettesítés szintjére. *Valóban váltságul kell magatokat fölajánlani testvéreitekért.* S itt már nem lehet helye hívságos képzelgésnek, vagy elégtelen vágynak, itt már, amennyiben egyesültetek Krisztus kínszenvedésével, azé a roppant valóságé lesz a szó, mely magába zárja egész életeteket is, azzal a feltétellel, hogy „önmagatok elveszejtésével" valóban a megfeszített Krisztusnak átadjátok magatokat.

Most jobban értitek, hogy mikor az áldozati állapot lelketekben otthonossá lesz, egyszersmind megteremtitek az egységet az

életetekben, mely így Isten felé forduló egyetlen aktussá, minden pillanatban átélt áldozattá válik. Ezért mondhatjuk, hogy életünk valóban kontemplatív élet. Az engesztelés, a megváltás szellemében kontemplatív, ez adja sajátos árnyalatát.

El-Abiodh Sidi Cheik 1948. február 9.

III.

AZ IMÁDSÁG ÁLLANDÓ MEGBÍZOTTJAI

Krisztus hívására, Károly testvérhez hasonlóan mi is olyan életet választottunk, mely teljes egészében és szüntelenül Isten előtt folyik, imában a Szentség színe előtt és engesztelésül a világért, úgy hogy igaz szegénységben és szeretetben az emberek között maradunk. Nehéz ennek az eszménynek a hiánytalan megvalósítása, ezt tudnotok kell. Nehéz, s a hit és a magatokról való lemondás állandóan megújított, a halálig tartó, szüntelen erőfeszítését kívánja tőletek. Beszéltem már az áldozati szellemről, melynek el kell tölteni bennünket, mikor Krisztus elé állunk, hogy „váltsággá legyünk sokakért". Úgy gondolom, ez a lelki beállítottság ad értelmet az általunk választott életútnak. Most a megvalósítás módjáról kell beszélnünk.

Minden ember egészen és természetszerűleg jelen van a látható világban, melyben él s melyhez minden érzékével kapcsolódik. A kereszténynek, s főként a kontemplatívnak, ezenfelül jelen kell lennie a láthatatlan valóságban is. Az imádság emberének sajátossága, hogy jelen van az egész mindenségben, a látható világban, melyet érzékeivel fog föl, éppúgy mint a láthatatlan dolgok világában, melyet hitével érzékel. Ez utóbbiak már csak azért is jelenvalóbbak számára, mert a szó teljes értelmében reálisabbak. A karthauzi, a karmelita elszakad a látható világtól, hogy szorosabban átfoghassa a láthatatlan világ realitását. A mi hivatásunk az, hogy egyszerre legyünk jelen itt is, ott is; az a küldetésünk, hogy kapcsolatban éljünk az érzékelhető lényekkel és dolgokkal anélkül, hogy ez bizonytalanná tenné tekintetünket, mely a láthatatlan világ felé fordul. Egész hitünkkel hordozzuk magunkban

az élő kapcsolatot Istennel, Krisztussal és valamennyi szellemi lénnyel, igazabbak ők, végtelenül igazabbak és valóságosabbak, mint a testek világa. Az életnek és a szemléletnek ez a kettőssége sok nehézséget jelent a hit emberének, ez okozza, hogy bizonyos fokig szinte idegen a testvérei között, akik nem hordozzák magukban e másik mindenség látását. Éreztétek már ezt és még kifejezettebben is fogjátok érezni. Mikor emberek között lesztek, arabok, kabylok, munkatársak vagy járókelők között, egyszerre érzitek magatokat hozzájuk nagyon közelinek és tőlük nagyon távolinak. Lesznek napok, amikor ez az érzés már fájdalmas erővel jelentkezik. Ilyenkor szinte egyedül érzitek magatokat, képtelennek arra, hogy megosszátok társaitokkal ezt a víziót, pedig, mert szeretitek őket, azt kívánjátok, hogy ők is részesüljenek benne. Bármit is tesztek, nem lehettek egészen olyanná mint közülük egy, mindig átsüt rajtatok az a másik valóság, melyhez tartoztok, s mely szinte titokzatossá, érthetetlenné tesz benneteket azoknak a szemében, akik nem hisznek. Krisztus volt így az emberek között: teljesen jelenlévő és ugyanakkor titokzatosan távoli, mérhetetlenül fájdalmasabb és mélyebb magányban, mint amit ti valaha is megismerhettek. Mária érezhette át e távolság kegyetlen fájdalmát, mikor tizenkét éves fia otthagyta, s elment a templomba. Súlyosan tévednénk, ha ezt az érzést ki akarnánk irtani magunkból, ha meg akarnánk szüntetni külső következményeit: azon a napon, mikor már nem leszünk kérdőjel az emberek szemében, elmondhatjuk magunknak, hogy nem visszük már a láthatatlan „nagy jelenlétet" az emberek közé. A világ számára többé nem leszünk az élet és a világosság tanúi. De ne féljetek, ha teljes bennetek az igaz szeretet irántuk, mindegyikük iránt, testvéreink is szeretni fogják — szinte akaratuk ellen —, szeretni fogják a titkot, melyet nem ismernek, de megsejtettek bennünk. Megsejtették, hogy e titok a forrása annak a szeretetnek, mely feléjük is közelít, őket is eléri.

A láthatatlan világban való teljes jelenlétet kell tehát magatokban megvalósítani. A hitből fakad ez, a hitből, mely már úgy megerősödött, hogy folyamatosan működik életetekben, s állandóan nyitott szemként az isteni dolgokra szegeződik, készen a belső megvilágosodásra. E hitből fakadó látásmód forrása és kifejeződése az imában van. A kistestvéreknek állandó ima-ügyeletben kell lenniök. Úgy gondolom, ha ezt a kifejezést „állandó megbízott" abban a gazdag és nagyon konkrét értelemben vesszük,

amit manapság a különböző szakszervezeti és szakmai szervezetek tulajdonítanak neki, úgy tökéletesen jellemzi a lelki magatartást, melyet Isten és az emberek iránt kell tanúsítanotok. Jól kifejezi imára való hivatástokat e hivatás jellegzetességeivel együtt.

Az állandó megbízott elsősorban az az ember, akinek lehetővé tették, hogy speciális feladatra mindig készen, rendelkezésre álljon, közérdekből e feladatnak kell szentelnie ideje egy részét: így a kistestvér *lélekben mindig legyen kész az imára.*.

Az állandó megbízottnak — mint az elnevezés maga is mutatja — állandó ügyeletet kell biztosítania, mely bizonyos fokig folyamatos jelenlétet kíván: így a kistestvérnek *állandó jelleggel Isten és Krisztus előtt* kell lennie, állandósuló készségben az imára.

Az állandó megbízott mindig társai küldöttje. Erről sohasem szabad megfeledkeznie, ha a szolgálat szellemében tökéletesen eleget akar tenni megbízatásának. Ugyanez áll a kistestvérre is a spirituális felelősség terén, mely Krisztus misztikus testének egységéből kifolyóan hárul reá. E felelősség által lesz szó szerint *testvéreinek állandó imamegbízottja;* s a kistestvérnek kötelessége, hogy ébren tartsa magában megbízatása eleven tudatát.

Semmiképpen sincs szándékomban most kimerítően foglalkozni az imádság kérdésével, sőt közvetlenül erről nem is akarok beszélni. Keresztes János a belső ima nagy tanítómestere, ismeritek tanítását a hit növekedéséről. Mindössze a tapasztalat fényében szeretném konkrétan vizsgálni a különleges körülményeket, melyek között imaéletünknek kell folynia, szeretném vizsgálat tárgyává tenni nehézségeit és nélkülözhetetlen, sajátos vonásait. Az állandó küldött három alaptulajdonságát vizsgálva beszélünk erről.

*
* *

Mindig teljesen készen kell lennünk az imára. Az pedig egészen biztos, hogy nem lehettek valóban készen rá, ha nem hisztek az ima életbe vágó fontosságában. Hogyan is lehetne azt követelni valakitől, hogy mindig készen álljon egy feladatra, melynek fontosságáról nincs meggyőződve? Mert az, hogy híven, jószándékúan betartjátok az imádság szabályozott rendjét, önmagában még nem jelenti azt, hogy hisztek is az ima fontosságában. Amíg egész valótok, egész életetek foglalata nem az imádság, amíg meggyőződéssel nem valljátok, hogy számotokra az imádság olyan létfontosságú aktus, amelyben csorbítatlanul fejeződik ki lelketek törekvése a

legfőbb szeretet felé, amíg nem tudatosul bennetek, hogy közvetítői, áldozati és küldötti szerepeteket az imában gyakoroljátok a legmagasabb fokon, míg minden fáradtság, minden személyi vagy dologi igénybevétel s az e világi tevékenykedés vonzása ellenében is nem válik személyes felelősség-vállalássá, elkötelezettséggé, addig fönnáll a veszély, hogy nem lesztek készen az imára, s hogy e téren illúziókban ringatjátok magatokat.

Imaéletünknek két módja van. Ismerjük *a tiszta imádság* pillanatait; a visszavonultság, a csend és az e világi tevékenység fölfüggesztésének pillanatai ezek; és ismerjük a valamennyi emberi tevékenységünk és kapcsolataink között is fennálló, *állandósult ima* állapotát.

Először az ima első módjáról beszéljünk, hiszen ez határozza meg a másodikat is. Ha hivatástoknak eleget akartok tenni, meggyőződéssel kell vallanotok az imádságra összpontosított idő fontoslanatait; a visszavonultság, a csend és az e világi tevékenység fölfokozott tevékenység lázában élnek. A papok és a szerzetesek sem mentesek ez alól. Olyan sok és olyan sürgető apostoli tennivaló veszi őket igénybe, hogy az imára szentelt idő üres járatot, megállást jelent sokak szemében. Csak valami aggályoskodás miatt szánunk rá időt, vagy azért mert annyiszor hallottuk, hogy nem lehetünk jó apostolok, ha az imádkozás vagy az elmélkedés pillanatai révén nem látjuk el magunkat üzemanyaggal. Imádkozunk hát, pedig gyakran megesik, hogy úgy érezzük, nem töltekeztünk fel energiával, az apostoli tevékenység, a testvéreink szolgálata viszont a gazdagodás erős érzetét kelti bennünk. Végül — minthogy állandóan sürgetnek bennünket a tennivalók — valóságos időveszteségnek tekintjük a visszavonultság és a csend pillanatait, úgy érezzük, jobb, ha teljesen átadjuk magunkat a látható tevékenységnek, föltéve, hogy ezt folyamatos imává formálja át állandó egységünk Istennel. Többé-kevésbé sokan jutnak el tudatosan idáig. Korántsem tévedünk, ha arra törekszünk, hogy életünket állandó imává formáljuk, de nagyon súlyos tévedésbe esnénk, ha azt gondolnánk, hogy a tiszta ima így nélkülözhetővé válik. Kötelességünk marad nemcsak azért, mert ez a forrása annak, amit manapság szokásosan „szétszórt imának" (diffúz ima) nevezünk, hanem kötelességünk mint felsőbbrendű tevékenység, mint ami nélkülözhetetlen alapja kapcsolatainknak Istennel, s mely alól a világ semmiféle hatalma sem menthet föl bennünket. A mi számunkra, kistestvérek,

azért is fontos, mert nemcsak a magunk, hanem minden ember nevében végezzük.

Jézus Krisztusnál jobban vajon ki tarthatott volna ügyeletet Atyja előtt az imádás és az imádság állandó készségében? Senki, hiszen ő volt az, aki minden emberi tevékenysége között is látta Istent. Jézusnál tehát állandósult az imádság olyannyira, hogy a tiszta ima pillanatai semmivel sem mélyíthették volna el állandó felkészültségét. S mégis azt látjuk, hogy Jézus, valahányszor csak alkalma adódott rá, a tiszta ima csendjébe és magányába merült. *„Miután haza küldte a népet, fölment egy hegyre, hogy egyedül imádkozzék"* (Máté XIV, 22) *„Hajnal felé, mikor még sötét volt, fölkelt és kiment egy magányos helyre, hogy ott imádkozzék."* (Márk I. 35) Az imának ezeket a pillanatait Jézus a fárasztó napoktól vonta el, a napoktól, melyeken egészen tanítványaié, a betegeké, a tömegé volt, mely szüntelenül kereste, zaklatta. Este, éjszaka, hajnalban elvonult, hogy imádkozzék. Jézus, mint ember, szükségét érezte a minden emberi tevékenységtől mentes imádság pillanatainak. Teremtett létünk törvényéről van szó. A minden emberi tevékenység fölfüggesztése, az e világi tétlenség — mely az imádság érzékelhető, külső vonása — éppen az az elem, mely leginkább kifejezi Isten feltétlen szuverenitását teremtménye fölött. Isten megkövetelheti tőlünk ezt a kizárólagos hozzátartozást, megsemmisülést, emberi és földi tevékenységünkről való lemondást az ő jelenlétében: ez az imádás. Az Istent ismerő léleknek itt nincsenek kételyei. Viszont amilyen mértékben veszti el az ember érzékét az isteni iránt, úgy pusztul el benne az érzék az Isten előtt „önmagát elveszítő" ima iránt. Az imádás, mely az imádság lényege, a szó mindennapi értelmében semmire sem használ, s míg ezt teljesen meg nem értettük, nem is tudunk igazán imádkozni. Mert miféle haszon származhat a *Miatyánk* első három kéréséből? Imánk legyen elsősorban az imádás és a minden érdektől mentes szeretet aktusa.

Nem is hiszitek, mennyi erőt, világosságot meríthettek ebből az igazságból, ha eleven meggyőződéstekké válik, s ha ennek megfelelően cselekesztek. Elméletben akármit gondoljatok is az imádás imájáról, meg kapcsolatotokról Jézussal, Istennel, nagyon valószínű, hogy talán nem tudatosan, de mindig azzal fogtok neki az imádkozásnak, hogy abból valami érzékelhetőt kaptok, hogy bátorságot, erőt merítetek belőle, s ahogy ma mondani szokás „feltöltekeztek". És ha belefáradtok az imába, ez nagyrészt azért van, mert akármennyit hallottatok is a hasznosságáról, ti magatok még mindig

nem látjátok ezt a hasznosságot! Lehettek az életetekben hónapok, sőt talán évek, mikor érezhető vigaszt adott. Mikor az ima befejeztével mintegy megmámorosított benneteket az öröm, mikor úgy éreztétek, hogy a hit igazságaiból, vagy az evangélium fénylő kincséből kaptatok. Ezekben az időkben talán magatok sem sejtettétek, hogy elsősorban önmagatokért mentetek örömmel imádni, mert érzékelhető módon láthattátok hasznosságát. Így aztán könnyen erőt vesz rajtatok a riadt tanácstalanság, ha egyszerre csak azt veszitek észre, hogy a hit imája kezdődött meg bennetek, ima, melyhez nincs köze sem érzelemnek, sem értelemnek, s megindulásához elég lehet a keret vagy a környezet megváltozása, a munka fáradsága. Elég, ha Jézus már nem csupán külső vonzással húz magához. Ekkor kezdődik a csüggedés, a belefáradás az imádságba, nem hisztek már annyira a fontosságában, hogy híven imádkoznátok. Már nem lesztek állandóan készen az imára.

Feltétlen meggyőződéssé kell válnia bennetek annak, hogy nem azért mentek imádásra, hogy kapjatok, hanem hogy adjatok, hogy gyakran ne is legyetek vele tisztában, hogy adtok, ne is lássátok, mit adtok. Imádni mentek, hogy a sötétségben egész lényeteket átadjátok Istennek. Ezért kell fölfognotok, mit jelentenek e hitet, néha szenvedést és a szeretet kincseit mindenkor magukba foglaló szavak: *egész lényeteket átadni Istennek.* Az imádás, az ima nem érzelem, sem gondolat, hanem elismerése annak, hogy Istené vagyunk lényünk legmélyéig, s így sokkal nagyobb, sokkal értékesebb tett, mintsem gondolnátok. Sok bátorságot igénylő tett ez, át kell magunkat engednünk Krisztusnak, hogy ő munkálkodjék bennünk, s ez néha kegyetlenül fájdalmas. Ezt kell nagyon megjegyeznetek, erről kell meggyőződnötök, ezt kell megvalósítanotok.

Tapasztalatból majd jobban megértitek, hogy a belső ima menynyire megköveteli a gyökeres elszakadást a teremtett dolgoktól. Imádság közben szinte meg kell halnunk mindannak számára, ami nem Isten. Ezért van az, hogy olyan sokan — papok és szerzetesek — vonakodnak az igazi imádságtól, szavakkal mondott imádság önáltatásába, vagy valami erkölcsi téma feletti meditációba menekülnek. Gyakran csak alig tudatos kibúvók ezek, olyankor folyamodik hozzájuk az ember, mikor nem tesz eleget az önátadás parancsának, mely az ima előfeltétele. Ez nem azt jelenti, hogy el kell hanyagolnunk a szóbeli imádkozást, vagy a hitbeli elmélkedést az evangélium, a keresztény igazságok felett. Ennek fontosságáról hamarosan beszélni fogunk. Most csak annyit, hogy adott esetben alibiként szolgálhatnak a vonakodó lélek számára.

Az imára való készségnek előfeltétele tehát nemcsak az ima fontosságába vetett hit, hanem a belső elszakadásért való igazi munkálkodás is. Az elszakadást gyökeresnek, korlátlannak kell felfognunk, éppen úgy, mint magát a tőlünk megkívánt szeretetet. Ez a szeretet valójában azonosul az áldozati szellemmel, melyről mint az első megszerzendő képességről beszéltünk. Az imádságban való hitünknek nagyon erősen, konkrét magatartásban kell megnyilvánulnia.

Először is *kívánnunk* kell az imát. Ha az imádás pillanatai valóban a Krisztusnak való teljes önátadást jelentik számunkra, olyan mértékben kell kívánnunk, amilyen mértékben valóban szeretünk. De ne higgyétek, hogy ez a kívánság magától megszületik. Nem magától értetődő ez az ember mostani állapotában. Csak valóban természetfölötti kegyelem folytán fakadhat könnyen, önként. Általában a hit műve. Beszéltünk már arról, miként tárja föl előttünk a hit azt a láthatatlan világot, mely természetes, emberi eszközeink elől elrejtőzik. Nem várhatunk tehát arra, hogy ilyen természetű vágy önmagától megszülessék. A hit felindítása az akarat erőfeszítését jelenti, mely nemegyszer ellenállással szemben, és sötétben arra kényszeríti egész lényünket, hogy magatartása a láthatatlan dolgok realitásának feleljen meg. Ezért nincs is igazabb annál a lelki magatartásnál vagy aktusnál, mint amit az akarat irányít a hit fényében. Sose gondoljuk, hogy csak az a magatartás igaz, mely természetesen jövő. Istengyermeki mivoltunknak éppen akkor vagyunk teljes tudatában, mikor arra kényszerítjük magunkat, hogy a láthatatlan és elérhetetlen isteni realitásnak megfelelően cselekedjünk.

Egyedül a hit kelti föl bennünk a vágyat az imára. Lassanként belétek plántálódik ez a vágy, előkészítve az imádság útját. De a legjobban mégis akkor kívánjátok majd a találkozást Jézussal az imádásban, ha valóban imádásba kezdtetek. Talán saját tapasztalatból is tudjátok már, hogy az isteni realitásokat olyan mértékben kívánjuk, amilyen mértékben már birtokoljuk őket. Minél többet imádkoztok, annál erősebben kívánjátok majd az imát.

Térjetek tehát át a gyakorlatra, s ne csak belülről, valóságosan is legyetek készen az imára. Ragadjatok meg minden szabad percet, s úgy kezdjetek imádkozni, mint akik napjaik legfontosabb dolgát végzik. Jönnek majd napok, mikor valóban nagyon le lesztek kötve — ekkor még erősebbé kell tennetek a vágyat, s fejezzétek ki még közvetlenebbül Krisztusnak. Más napokon meg gyakran csak attól függ, hogyan osztjátok be az időtöket: legyetek előrelátóak! Nem

feltétlenül szükséges, hogy mindennap ugyanazt az órát szenteljétek imádásra, viszont szükséges, hogy valahányszor rajtatok múlik, találjatok időt az imádságra. Nyugodtan állíthatom: ha hisztek hivatástokban, lesz időtök az imádkozásra, sőt egyes napokon még hosszú imádásra is. Nemcsak arra az időre gondolok, amit a közösségek szabályzata szerint, elvben mindennap az imának kell szentelnetek, hanem arra, amit adott alkalmakkor magatok tudtok megteremteni. Az erős munkanapoktól eltekintve, lesznek szabad délutánjaitok, vagy egész napjaitok, munkával le nem kötött óráitok. Ha megszokjátok, hogy az ilyen napokon is pontosan csak az előírásos időt szentelitek Istennek, ha nem érzitek szükségét, hogy időnként egy-egy pillanatot tiszta imában töltsetek szeretetből Jézus iránt, aki vár benneteket, akkor még nem vagytok igazi kistestvérek. Ha azt képzelitek, hogy Istennek mindent megadtatok, mert betartottátok az imádság előírt idejét, ha ezernyi dolog jut eszetekbe, amivel eltölthettek egy szabad délutánt, csak az nem, hogy kicsit imádkozhatnátok is, s ha úton vagytok s nem jut eszetekbe, hogy egy pillanatra belépjetek egy templomba, mikor erre időtök van —, ez azt jelenti, hogy nincs meg bennetek a teljes készség az imára. Ne akarjatok mindent csinálni: életünknek nagyon alázatosnak, nagyon rejtettnek kell maradnia a technikai és mulandó tevékenységeket illetően. Számunkra az első helyen mindig az imádás maradjon. Fontos tehát, hogy a hét napjain, mintegy nyomjelzőként végigvonuljanak az elmélyültebb ima percei. Ha lehetséges, tartsatok egy-egy éjszakai imádást is. S az is jó, ha az ima pillanatai mintegy váratlanul jönnek, akármilyen rövidek, és az ima szempontjából akármilyen szokatlanok is legyenek számunkra ezek a percek. Igaz, az is megtörténhet, hogy hosszú időn át nem tudtok szabad perceket szakítani arra, hogy az előírt órákon kívül máskor is imádkozzatok, de ilyenkor olyan igaz, olyan mély legyen bennetek a vágy és a várakozás, mint soha máskor. Ekkor még élesebben érzitek majd azt, amiről gyakran beszéltem nektek, azt a kettészakítottságot Jézus és az emberek, Isten szeretete és az emberek szeretete között. Ez a fájdalom az Istent szerető lélek, a kontemplatív lélek megkülönböztető jele. Legyetek hát belülről és kívülről is készségesek és készek az imádásra a nap és az éjszaka bármelyik percében.

*
* *

Gyakran előfordul, hogy az élet és az ima valósággal kettéválik, szakadás van köztük. Hivatásunk betöltéséhez nem elég, ha a nap meghatározott perceit szenteljük az imának, állandóan arra kell törekedni, hogy szüntelenül imádkozzunk, mint ahogy Krisztus meghagyta. Egész életünk imádság legyen. Ennek érdekében, úgy gondolom, hármas erőfeszítés szükséges. Akklimatizálnunk kell, otthonossá kell tennünk imánkat a konkrét életben, melybe bele kell iktatódnia; legyünk azon, hogy imánk valóban a szeretet és az önátadás élő tette legyen; s végül törekedjünk arra, hogy igazi imádsággá formáljuk minden tettünket.

Ahhoz, hogy imádkozhassunk, bizonyos pszichológiai felkészültségre és hitünk gyakorlásának eszközére van szükségünk. Éspedig annál inkább, minél kevésbé fakad imánk önként, a Szentlélek illetésére. S itt kell megvalósulnia annak, amit a reális környezethez való alkalmazkodásnak, akklimatizációnak neveztem. Lelki életünk nagyon gyakran igazodik túlságosan intellektuális kerethez. Ezt gyakran észre sem vesszük, holott jelentős mértékben oka sok kiegyensúlyozatlanságnak, főként a papok és szerzetesek között, s sokaknál gyakran ez az oka, hogy abbahagyják az imádkozást. Szinte intellektualizálódik a belső élet is, s így nem lesz életképes, mihelyt az intellektuális élet kereteinek hiányát érzi. Ez pedig hiba. Itt csak jelzem e tényező fontosságát az akadályok között, melyek miatt egyesek nem tudnak igazi imaéletet élni a munka és az emberi kapcsolatok közegében. Később még visszatérünk erre a kérdésre.

Ne tévesszük szem elől, hogy a kapocs, mely egységet teremthet köztünk és napjaink között, főképp az ima és tevékenységünk között, az egyetlen kapocs a szeretet. Nagyon gyakran elfelejtjük, hogy az ima a szeretet műve, mint ahogy a munka, a felebarát szolgálata is csak a szeretet műve lehet. Jézus azt parancsolja nekünk, hogy úgy szeressük Istent és testvéreinket, hogy ha kell, magunkat elveszítsük értük. Ez a tökéletesség. Ez kontemplatív vagy nem kontemplatív életállapottól függ. Azzal, hogy hosszú időt töltünk imádsággal, vagy azzal, hogy a karthauzi szerzetesek vagy a karmeliták szabályzatát vállaljuk, még nem szükségszerűen valósítottuk meg a tökéletesség művét. A kontemplatív élet nem feltétele a tökéletességnek, de a szeretet elengedhetetlen feltétele marad. Annak tehát, akit szemlélődő életre hívott meg Isten, mindenki másnál jobban kell ügyelnie arra, hogy imája a szeretet műve, igaz és élő legyen. Ne képzeljük, hogy ez magától megy. Főként — s ezt sze-

retném hangsúlyozni — mikor szabályok, módszerek, gyakorlatok veszik körül, az ima csak nagyon kis mértékben lesz a szeretet műve, s az imádkozóban ez nem is tudatosul. Nehogy ebből bárki is arra következtessen, hogy adott esetekben az imának nincs szüksége keretekre! A fentiekből az a következtetés vonható le, hogy nem szükségképpen igazi ima minden ima. Még az imádság gyakorlása közben is hasznos emlékezni Szent Pál erőteljes szavaira: *„Szóljak bár emberek vagy angyalok nyelvén, ha szeretet nincs bennem, csak zengő érc vagyok vagy pengő cimbalom. Legyen bár próféta tehetségem, ismerjem bár az összes titkokat és minden tudományt, legyen akkora hitem, hogy hegyeket mozgassak, ha szeretet nincs bennem, mitsem érek.* (I. Kor. lev. XIII., 1—2.)

Imádságunk gyakran erőtlen, sőt halott. Élettelen gyakorlat. Látszat. Csodálkozhatunk-e hát azon, hogy szakadás van az élet és az ilyenféle ima között?

Az ima csak akkor élő, ha abból ered, ami bennünk élet: a hitből és a szeretetből. És az imának őszintének kell lennie, csak így lehet találkozássá Krisztus és köztetek, úgy, amilyenek vagytok, a fáradságtokkal, nyomorúságtokkal, kísértéseitekkel együtt, csak így lehet találkozássá Krisztussal, aki ott várakozik Isten és köztetek. Az ima élőnek az aktusa, szeretet-aktus, tehát önmagunk átadása Istennek, mely feltételezi a tényleges lemondást önmagunkról. A kérdést most csak éppen érintve, ismét hangsúlyozom, menynyire fontos, hogy helyes felfogást alakítsatok ki magatoknak a kontemplatív imáról. Nyilván észrevettétek, hogy főként azt az úgyszólván mindig sötétségben és kietlenségben tett erőfeszítést hangsúlyozom, mellyel a hit Istent keresi, s közben nem említettem a Szentlélek kegyelmének többé-kevésbé állandó működését. Azért nem beszéltem róla, mert egyedül a hit kívánja az erőfeszítést, a Szentlélek kegyelme mintegy tőlünk függetlenül teljesíti be, az eredményt illetően gyakran nyomorúságos erőfeszítéseinket.

A szándék ugyanazon tisztaságával, a szeretetnek ugyanazzal az erejével kell tehát imádkozni, dolgozni s az embereket szolgálni. S akkor egységben lesz egész életünk. Lelkünk mélyén így állandósul a vágy, hogy szeressünk, hogy szeretetünket tanúsítsuk hol csöndes imával, hol munkával, hol beszélgetésekkel. A szándék megtisztítására tett erőfeszítésnek így nemcsak az ima aktusára kell irányulnia, hanem minden más tevékenységünkre.

Ennek feltétele bizonyos fokú önuralom, és teljes lemondás mindennemű emberi vágyról. Csak ilyen módon irányíthatjuk imánk

vagy tevékenységünk összességét úgy, hogy egyazon szeretet többsíkú megnyilvánulása legyen. Itt azonban konkrét, sőt jellemünk, szenvedélyeink, szokásaink, érzékenységünk támasztotta, nagyon is konkrét nehézségekbe ütközünk. Csak adott állapotunkhoz alkalmazott, erélyes és kiegyensúlyozott aszkézishez folyamodva birkózhatunk meg ezekkel a nehézségekkel. Az aszkézis hiánya, következésképpen az önuralom hiánya lesz az egyik fő oka annak, ha kudarcot vallanak törekvéseink az élet és az ima egyesítésére. E kérdés rendkívül fontos vonatkozásaival még külön is foglalkoznunk kell. Testvériségeinkben szükség van aszkézisre, életünk követelményeihez alkalmazott sajátos aszkézisre.

*
* *

Tanuljuk meg, hogy a valóságos ima idején kívül is állandóan imádkozzunk. Ezt a követelményt közelebbről is meg kell világítanunk, mert gyakran meglehetősen pontatlan képet alkotunk róla, s ez a pontatlanság, minthogy elérhetetlen cél felé indít bennünket, a csüggedés forrásává válhat. Tehát minden tevékenységünk közben, a munkában, az utcán, s beszélgetés közben mindig imádkoznunk kell. Úgy is mondhatjuk, hogy Krisztus állandó jelenlétében kell lennünk, meg kell őriznünk Isten jelenlétének tudatát, napjainkban állandósuljon bizonyos „ima-állapot". Akár így, akár úgy fogalmazzuk meg, a különböző lelkiállapotnak megfelelően, mindig ugyanazon realitásról van szó.

Mikor imádkozásról, jelenlétről beszélünk, nem csupán a szeretet, de a hit aktusáról is beszélünk. Ezek szorosan összetartoznak, a valóságban nincsen egyik a másik nélkül. Igaz, amikor beszélünk róla, némi megkülönböztetést kell tennünk, de egy percig se gondoljuk, hogy ez a különbség létezik a lelki aktus realitásában is.

Nem hiszem, hogy imádságnak mondhatnánk tevékenységünket, napjainkat, pusztán csak azért, mert forrásuk a szeretet. A szavak erőszakolt félreértése miatt végül már nem is tudjuk, voltaképpen mit jelentenek. Az imádás oly tevékenység, melyben többé-kevésbé részt vesz az értelem s a hit, mely szavakkal vagy szavak nélkül imád vagy kér. Imádkozni — ez legalábbis annyit jelent, hogy odafigyelni; imádkozni — ez gondolkozni, beszélni, könnyekkel könyörögni, akár kimondott szavakkal, akár gondolatokkal, képekkel, vagy egyszerűen a szemlélődés végtelenül mély, de homályos tekin-

tetével. Ha ez hiányzik, nem beszélhetünk imáról a szó teljes értelmében.

Egy probléma megértésének gyakran az a legjobb módja, ha már megoldottnak tételezzük fel. Nézzük tehát az imát hiánytalan beteljesedésében, vagyis nézzük az intuitív szemlélődést. Felfoghatatlan módon, ilyenkor az ember szíve minden nehézség nélkül és csodálatosan elevenen nyomban Isten jelenlétében érzi magát, mindenkor és minden elfoglaltság közben. S ekkor már, nem csupán a szeretetből felajánlott életről, hanem sokkal többről van szó: lelkünk állandó jelenlétéről Krisztus előtt. Ekkor már megvalósultnak mondhatjuk a szüntelen imádságot. Lelkünkben ilyenkor mintegy Jézus lelkiállapotát másoljuk, amilyenné ezt a *visio beatifica,* Isten boldogító látása tette egész földi életében. Az ilyen állapot csak a Szentlélek kegyelmének gyümölcse lehet. A hit erejével mi csak törekedhetünk feléje. De hangsúlyoznunk kell, hogy Istennek ilyen jelenléte a Szentlélek kegyelme nélkül nem állandósulhat.

Mit tehetünk hát, hogy egész napon át tartósan imádkozhassunk, miként formáljuk cselekedeteinket állandó imává? Az áldozatot, tágabb értelemben, cselekvő imádságnak tekinthetjük. Ilyen értelemben véve, már imává lehet életünk, ha egyértelműen felajánlottuk, főként ha az eucharisztikus áldozattal egységben ajánlottuk fel. Ez a felajánlás, ha minden szentmisében határozottan megújítjuk, áldozati jelleggel ruházza fel, vagyis valóban élő imává formálja napunk minden cselekedetét. Ennek azonban az a természetes előfeltétele, hogy akaratunk odaadó készsége mindenkor ott legyen e cselekedetek mélyén. Ezért olyan fontos az áldozati szellem, mely igazi imádsággá formálhatja egész életünket.

Imává lehet életünk akkor is, ha mindenkor megőrizzük a lélek szabadságát, mely az imádság előfeltétele. Így állandóan készek maradhatunk az imára. Ezzel ismét a belső aszkézis jelentőségét érintettük, mert a lélek szabadsága egyértelmű a belső függetlenséggel minden teremtménytől, minden tevékenységtől. Meg kell tanulnunk, hogyan őrizhetjük meg ezt a szabadságot úgy, hogy közben mindig egyszerűen s örömmel leszünk munkánké, barátainké, munkatársainké és testvéreinké. Mikor imádkozni kezdünk, akkor meggyőződhetünk arról, vajon megőriztük-e vagy sem a léleknek ezt a szabadságát, melyet belső csendnek is szoktam nevezni. Jézus keresztjének szelleme segít minket e belső csend megőrzésében.

De valamennyien érezni fogjuk, hogy szükségünk van az „imaállapot" megvalósítására. Ennek az a módja, hogy a nap folyamán

kisebb-nagyobb időközökben az imának szentelünk néhány pillanatot. Tanuljunk meg a lehető legegyszerűbben imádkozni szavakkal, vagy csupán a lélek tekintetével, hogy mindig és mindenütt imádkozhassunk, ha Isten kegyelme erre ösztökél bennünket. Nehezen tudnék minderről konkrétabban beszélni, hiszen ahány kistestvér, annyiféleképpen imádkozik. Ez a szó szoros értelmében vett állandó imádkozás annyi formát ölthet, ahány fokozaton a hit fejlődése átmegy, s ahány különböző természetű ember van. Lehet az evangélium egy mondatának fölidézése, pillantás Krisztusra, a Szent Szűz jelenlétének érzete, s lehet az is, hogy egy baráti beszélgetéstől, a bűn vagy a közömbös tömeg látásától indíttatva, szívünk rejtekén fölajánlást teszünk egy munkatársunkért, vagy minden emberért. Egyszóval hitünk reagálásáról van szó, mely lassanként állandó cselekvéssé erősödik, megláttatja velünk a világ láthatatlan realitásait. A hitnek ezek az időnkénti aktusai készítik elő az egyszerű kontempláció állapotát, melyet csupán a Szentlélek kegyelme teljesíthet ki bennünk.

Így megtaláltuk az ima-állapot helyes meghatározását: a hitnek a világ valóságaira vetett tekintete. Ezt gyakorolnunk kell, mert hitünk szemével úgy is nézhetjük az embert, a munkát, az örömet és a gondokat, hogy az emberi és az isteni, a látható és a láthatatlan valóságok teljes fényében tárulnak elénk. És ebből fakad az ima.

* * *

Az a tudat, hogy valóban az emberek megbízottjai, s elsősorban a hozzánk közelállók, a munkatársaink, a falu- vagy a környékbeliek megbízottjai vagyunk Isten előtt, hathatósan segítségünkre lesz a hit e szellemének elsajátításában.

Mindig újrakezdve, szilárdan magunkévá kell tennünk a hit szemével meglátott világképet. Jézus titokzatos testéhez tartozunk, szolidárisak vagyunk egymással. Ez vonatkozik minden emberre, aki istengyermekké fogadottságban él, de főként vonatkozik reánk, akik Jézus akarata szerint erre is elhivattunk, reánk, akik Jézus hívására azzal válaszoltunk, hogy félreérthetetlenül neki ajánlottuk vágyunkat, hogy „váltsággá" lehessünk testvéreinkért. Ez a válasz végső formáját és az egyház általi hivatalos szentesítését az önátadásnak abban az aktusában találja meg, melyet örök fogadalmunkkal fejezünk ki, s mellyel önmagunkat Istennek átadjuk.

Az emberekkel való mindennapos érintkezésnek is fejlesztenie kell bennünk a lelki szolidaritás érzetét. A baráti kapcsolatok, a munkatársi jóviszony, az egymás kölcsönös segítése — mindez csak halvány képe valami sokkal eredményesebb, sokkal mélyebb szolidaritásnak. Az egység e látható megnyilvánulásain át gyakoroljátok magatokat abban, hogy a hit szemével lássátok meg a láthatatlan szálakat, melyek révén osztoztok mások, de főként a hozzátok közelállók szenvedésében, bűnében, erkölcsi nyomorában és ínségében. Beszéltem már nektek arról, hogy imáitok és önmagatok felajánlásával miként adhattok értelmet a világ céltalan szenvedésének. Maradjatok erősek a mérhetetlen szenvedés és a gonosz láttán, ne engedjétek lelketekbe hatolni sem a botránkozást, sem a keserűséget, egész hitetekkel meneküljetek a szenvedő Jézus misztériumába. A tanácstalanság és kétségbeesés közepette egyedül Isten csöndes válasza az, ami lehetővé teszi, hogy reménységben fogadjátok a szenvedés misztériumát. Fogadjátok el ezt a szenvedést, hordozzátok miként Jézus hordozta, hordozzátok vele és benne, alázatosan, tűrően és szeretettel. Ha bizonyos értelemben idegenné tesz is benneteket az, hogy látjátok a láthatatlan világot, ez sohase tehet benneteket távolivá vagy közömbössé, éppen ellenkezőleg! Erősebben jelen lesztek környezetetek számára éppen azzal, amit hitetekkel, szeretetetekkel megérintettetek bennük. Két hibába eshetünk a mások szenvedésében való jelenlétünkkel: egyikünk erre, másikunk arra hajlamos, ki-ki a természete szerint. Akadnak majd köztetek olyanok, akiket jellemük, félénkségük, neveltetésük, vagy éppen az Istennel való egyesülés téves felfogása miatt, csak nagynehezen lépnek ki belső életük elefántcsonttornyából. Mások viszont a másik tévedésre hajlamosak, arra, hogy valami kompromisszumfélét teremtsenek az emberi kapcsolatok és az ima között, hajlamosak beérni holmi leszállított értékű imaélettel. Ami időbeosztásunkat illeti, természetesen állandó kompromisszumot kell teremtenünk a tiszta imádságra szentelt idő és az emberi kapcsolatokra szánt órák között. Ezen nem tudunk változtatni, minthogy az idő nem tágítható. De vigyázzatok, ez az időbeli megosztottság, ez a mintegy versengés, sose teremtsen bennetek belső megosztottságot, sose törje meg életetek egyensúlyát. Az élet nem pillanatokból összetett egész, tehát nem a visszavonultság pillanataiból, mikor imádkozók vagytok, meg a munka és az emberi kapcsolatok pillanataiból, mikor megszűntök imádkozók lenni. Istennel való egységtek értékének mércéje nem az imának szentelt idő mennyisége, s nem is csak ezen múlik, hogy

valóban az ima embereivé lesztek-e. Azzá lesztek, ha az embereket és a dolgokat a hit szemével nézitek, ahogy Jézus nézte. Az e világtól átitatott környezetben éltek, mely törekszik az igazságra, jólétre, haladásra, de törekvéseinek általában az e világi lehetőségek szabnak határt. Vigyázzatok, nehogy megfertőződjetek, derűs és tiszta tekintetetek szegeződjön mindig Jézusra. Őérte vagytok, éltek, érte vagytok készek meghalni bármelyik testvéretekért.

Talán túlzottan hangsúlyoztam, mennyire fontos a szenvedések, igazságtalanságok megosztása. Ez talán nem volt felesleges, hiszen társaitok nagyon is átérzik a másoknak kijutó szenvedést. Nem valószínű, hogy ennek láttán ti közömbösek maradjatok, de éppen a légkör nagyon alkalmas arra, hogy eltakarja előletek az egyetlen helyes módját annak, hogy a keresztet hordozó Jézust követve miként vehetitek magatokra ezt a szenvedést.

Van még egy másik rossz is, melynek jelenlétéről és jelentőségéről, ha nem vigyáztok, könnyen megfeledkezhettek. A bűnre, az erkölcsi rosszra gondolok, minden bűnre, ideértve Isten egyértelmű tagadását. A bűn érzékelésének képessége szinte kitörlődött a mai emberek java részének tudatából. Az erkölcsi szempontból vett roszszat nagyon gyakran csak káros gazdasági következményein mérik. Tartsátok épségben a bűn érzékelésének képességét, akár a magatok, akár a világ, vagy bármelyik ember bűnéről legyen szó. Ha fel tudjátok fogni Isten létét, s főként ha belehatoltatok Jézus szívének misztériumába, ha bensőséges közelében éltek, úgy látnotok kell kínszenvedését az egész világ bűnei miatt. Imátok az érte való szeretetből és az ember iránt érzett szeretetből lesz könyörgő és engesztelő ima.

Már beszéltem nektek arról, milyen irányban kell fejlődnie bennetek a lelki szolidaritásnak az emberiséggel. De ne felejtsétek el, hogy termékenység csak a megváltó Krisztussal való egyesülésből fakad. Így a szolidaritásunk sem lehet más, mint Jézussal való egyesülésünk egyik következménye. Kiváltképp az imádkozó léleknek fenntartott funkció ez, mely csak az Istennel való egység szellemében fejeződhet ki. E téren ne ringassátok magatokat illúziókban: ha az emberek fizikai vagy erkölcsi nyomorúságával való találkozás jótékonyan hat, mert önmagatoktól való elszakadásra indít, s ösztökél a szeretet útján, mindennek végső célja pedig az, hogy szorosabban kapcsolódjatok Jézushoz. Jézussal való egyesüléstek a legelső, ez lesz bennetek minden lelki termékenység forrása. Ne legyen életetekben sem eltolódás, sem kiegyensúlyozatlanság. Csak

akkor lehettek Jézussal együtt megváltók, ha előbb megváltottak lesztek általa. S ne higgyétek, hogy őt elhagyván többet adhattok a lelkeknek. Másoknak a küldetése az, hogy a társadalom e világi építésén, az igazságtalanságok kiküszöbölésén, az emberi szenvedés könnyítésén munkálkodjanak. A ti küldetéstek az, hogy teljes egészében és csak Jézusé legyetek, hogy az ő jelenlétét tanúsítsátok testvéreitek között. Van Krisztusnak egy olyan megismerése, melyre csak az őt szeretők léte által juthatnak el az emberek.

*
* *

Most megértitek, milyen pótolhatatlanul fontos a hit ahhoz, hogy az imádság állandó megbízottjai lehessetek. Hitetek legyen egyszerű, bizakodó, fáradhatatlanul állhatatos, bátor a sötétségben, és nagyon konkrétan kötődjék Jézushoz. Hitetekkel őt kell átfognotok az evangéliumon át, de köztetek való jelenlétének valóságában. Krisztus szavain fáradhatatlanul gyakoroljátok hiteteket, s ha imádkozni akartok megtanulni, először Jézushoz forduljatok. Erről gyakran megfeledkezünk. Újnak tűnő és bonyolult módszereket kutatunk: egyik sem kerülheti meg a hit kérdését. Minden ezen múlik. Jobb, ha ezzel tisztában vagyunk. Olvassátok újra meg újra az evangéliumot, akarjátok meghallani, amit Jézus mond erről. Úgyszólván mindig erről beszélt, s azért beszélt róla olyan kitartóan, mert tudta, hogy nem fogjuk nyomban meghallani. S ő tudta, hogy ez mennyire lényeges, tudta azt is, hogy csüggetegek leszünk és nem állhatatosak. Semmi sem pótolhatja Jézus szavainak erejét, olvassátok, szüntelenül olvassátok, s főként szerinte éljetek: *„Miért mondjátok nekem, hogy Uram, Uram! és nem teszitek azt, amit mondok?"* (Lukács VI, 46.).

Nehogy utat tévesszetek képzelgések, bonyolult töprengés következtében. Ha hitetek van, Jézus ott várakozik mellettetek. Semmi sem igazabb, semmi sem konkrétabb, mint a hit, hiszen jelenlévő valóságot érint. Szilárd, erős ez a hit és romolhatatlan. Nézzétek Foucauld atya hitének erejét. Az evangéliumra támaszkodott, azért olyan erős.

Ebben van csöndes szentségimádásaitok és Jézus előtti állandó jelenlétetek egész titka. Ebben és nem másban. Itt van Jézus és itt vagytok ti is, ha jelen vagytok minden múló pillanatban. Örömeitek vagy bánataitok, munkában való megfáradástok, az emberekbe való belefásultságtok, szenvedéseitek, lázongásaitok, unottságotok,

— mindez semmi, csak felszínen mozgás, nem érintheti azt; hogy Jézus jelen van, szeret, és még azon keresztül is, amit szenvedtek, magához közelebb akar vonzani, hogy testvéreitekért való áldozatul fölajánljon benneteket Atyjának. Ez a valóság, ez az igazság, ehhez képest minden egyéb csak látszat.

Tudom, mindezt könnyebb elmondani, mint megtenni. De bennetek munkálkodik a Világosság Lelke és a Szeretet Lelke. Jézusban való hitetek fölindításával fáradhatatlanul nyissatok neki utat. Az elfásultság az ima nagy kísértése. Nézzétek meg az evangéliumban, mit mondott erről Jézus: nemcsak a kitartást, a már-már szégyentelen tolakvást állította vele szembe. (Lukács XI, 8.)

Sose felejtsétek el ezt. Oltáriszentség és evangélium. Mondjátok magatokban: „Ime, ez az igazság", s éljetek eszerint. Így lesztek Krisztus állandó imamegbízottjai. *„Akinek füle van, hallja meg! ... Ami embernél lehetetlen, Istennél lehetséges ... Minden lehetséges annak, aki hisz."* (Mt 11, 15; Lk 18, 27; Mk 9, 23)

El-Abiodh Sidi Cheik, 1948. február 16.

IV.

GYAKORLATOK ÉS LITURGIA

Csupán néhány gondolatot szeretnék elmondani imaéletünk keretére vonatkozóan, ahová néhány ájtatossági gyakorlat és liturgikus ima is tartozik.

Ájtatossági gyakorlat alatt itt azokat a szervezett módszereket értem, melyeknek célja a közösségi vagy egyéni imaélet segítése. Ezekből a mi napirendünkben is szerepel néhány, noha e téren nagyon mértékletesek vagyunk. Ájtatossági gyakorlat például az Úrangyala, a Veni Creator elmondása, felolvasás az evangéliumból, az étkezések előtti és utáni ima, a lelki olvasmányok, a rózsafüzér, a meghatározott időben tartandó lelkiismeretvizsgálat, a szentségi áldás, a Jézus Szíve litániák stb... A szentmise és a zsolozsma nem gyakorlat, hanem liturgia. Nyilván észrevettétek, hogy nem sorolom az ájtatossági gyakorlatok közé a szentségimádási órát, mely elvileg tiszta ima.

A következőkben sorra vesszük a kérdéseket, melyeket az ájtatossági gyakorlat és a liturgia vet fel életünkben.

*
* *

Mert az ájtatossági gyakorlatok nem egy kérdést vetnek fel számunkra. Egyesek belső életében nélkülözhetetlen segítséget jelentenek, másoknak viszont többé-kevésbé súlyos terhet, mely zavaróan, sőt néha nyomasztóan hat. Vannak, akik nem tudnak lemondani róla, s tanácstalanná lesznek, mihelyt napjukat nem határolják körül az előírt ájtatosságok. Mások viszont, néha helytelenül,

nagyon is könnyen lemondanak róla. Végül azonban, úgyszólván valamennyien észreveszik — s manapság ez szinte vezérmotívummá lett sok papi és szerzetesi közösségben —, hogy milyen nehéz ezeket az ájtatossági kötelességeket betartani, s hogy követelményei milyen gyakran kerülnek ellentétbe a karitász, a lelkipásztorkodás vagy a munka támasztotta követelményekkel.

Semmiképpen sem kell függőben hagyni az ilyen kérdéseket, meg kell találnunk a nyugtalanság okát, mely oly sokakat kínoz.

Nálunk, azt hiszem, alig tapasztalható ez a nyugtalanság, hiszen a gyakorlatokban nagyon mértékletesek vagyunk, mégis lehetnek problémák, főként egyes testvériségekben. Néhány elvről szeretnék csak beszélni, melyek megoldhatják a konkrét problémákat.

*
* *

Az ájtatossági gyakorlatok nem egyértelműek a tökéletességgel, sőt annak nem is alkotó elemei. Hozzá kell tennünk, hogy nem egyértelműek a imával, csupán az ima *módszerei*. Könnyen el lehet tehát képzelni keresztény életet, sőt tökéletes keresztény életet is, ájtatossági gyakorlat nélkül, ugyanez azonban elképzelhetetlen sok ima nélkül. Mert mint már mondtuk: az imádság nem ájtatossági gyakorlat. Ha valami meghatározott elmélkedési módszerhez folyamodunk, az gyakorlat: nem más, mint az imát szolgáló eszköz. Ezek után vajon azt mondhatjuk-e, hogy minden szóban elhangzó imádság ájtatossági gyakorlat? Különítsük el mindjárt a liturgikus imát, erről később még beszélünk. Marad tehát a többi, szóbeli imádság. Eszerint ájtatossági gyakorlatnak kellene tekintenünk a meghatározott imaformulákat, melyeknek kötött szövegét nyilvánosan vagy magányosan mondjuk el, mint például a Jézus Szíve litániát, az Úrangyalát, vagy a rózsafüzért. De nem ájtatossági gyakorlat az a szóbeli imádság, mely spontánul, mint a lélek kiáltása szakad föl belőlünk, vagy mint Istennel folytatott párbeszéd hangzik el, kötött szöveg nélkül. A keresztények összességére érvényesen azt mondhatjuk, hogy a szóbeli imák egy része valóban a voltaképpeni imához tartozik, annak természetes és emberi kifejezése, ám nem nélkülözhetetlen, főként nem nélkülözhetetlen a kontempláció fokára jutott lélek számára. Bizonyos esetekben mélységes lehet az imaélet anélkül, hogy szükségét érezné a szavakban megnyilvánuló kifejeződésnek.

Krisztus életében és a Szent Szűz életében nyilván nem volt helye az ájtatossági gyakorlatoknak, hiszen egyiküknek sem volt szüksége imaeszközökre. A szóbeli imák számukra az imádság spontán kifejezői voltak. Ilyenek azok a Jézus ajkáról fakadt magasztos imák, melyeket az evangéliumban olvashatunk, mint például az Utolsó Vacsora utáni ima, a Kínszenvedés imája, vagy a Szent Szűz Magnificatja. Ezenkívül nyilván ők is részt vettek a zsidó liturgikus imádkozásban.

A kereszténység első századaiban sem találjuk nyomát az ájtatossági gyakorlatoknak, úgy ahogy azt manapság értjük. Közvetlenebb módon akartak imádkozni, közvetlenebbül törekedtek az alaperények gyakorlására. E szempontból jellemző a remeteatyák lelkisége: szabadon és tágan bontakozik ki a zsolozsma akkoriban olyan élettel teli óráinak ritmusára. Ez pótolt minden ájtatossági gyakorlatot. A lelki élet különböző korainak tapasztalata és noviciátus egyre elterjedtebb gyakorlata, ahol mint iskolában, mesterek oktatják a tanítványokat az aszkézis és az imádság útjaira — mindez lassanként azt eredményezi, hogy kidolgozzák a lelki életre és a lelki vezetésre vonatkozó szabályok összességét, kialakul az aszkétika tudománya és a lelki vezetés művészete. Kezdetben azonban még nagyvonalúak, hajlékonyak ezek a módszerek, nagyon közel maradnak a szentségre törekvés belső erőfeszítéseihez, melyeket irányítani hivatottak, és a tanítómester vagy apát szerepe döntő marad még akkor is, mikor olyan túlhajtott és meglehetősen terhes gyakorlatokról van szó, amilyenekhez a középkor ír szerzetesei folyamodtak. Ekkor azonban még nem jutottak el az ájtatossági gyakorlatoknak ahhoz az értelmezéséhez, melynek kidolgozására csak később került sor. Szent Benedek regulájában még nyomát sem találjuk.

Az ájtatossági gyakorlat mai értelemben vett fogalma csak a XVI. századtól kezdve jelenik meg határozottan, abban az évszázadban, melyet a lelkiség „reflex korának" neveztek el. Ezek a gyakorlatok az aszkétikus tapasztalat gyümölcsei, ez adja eszköz voltuk értékét. Amíg a keresztény vallási élet nagy áramlatát szolgálják, addig meg is őrzik erejüket és értéküket, de amint ez a szolgálattételük gyöngül, elvesztik erejüket és értéküket. Értékét veszti ugyanis az az ájtatossági gyakorlat, mely nem alkalmazkodik tökéletesen ahhoz a célhoz, melyet szolgálnia kell. Különböző okok idézhetik elő ezt a jelenséget, például új igények születése, a psziché vagy a karakter átalakulása, új lelkiség születése, és magában az is, hogy a gyakorlatok alkalmazása visszaélésekre vezethet.

A nagy rendek fejlődésének történetét, s lelkiségének fejlődését tanulmányozva, arra is fel kell figyelnünk, hogy az ájtatossági gyakorlatok jelentősége és szaporodása úgy növekszik, ahogy a rendek eltávolodnak eredetüktől. Mert igazán nem mondhatjuk, hogy Szent Ferenc, Szent Domonkos vagy akár Szent Ignác is visszaélt volna ezekkel a gyakorlatokkal. Egyébként valamennyi szentből úgy tör fel az élet és a szeretet, hogy megelőzi a szabályokat, vagy ha alkalmazza őket, hát túlárad rajtuk. Ez igaz marad még a XVII. században is, amely pedig kiváltképp az ájtatossági gyakorlatok kora. Páli Szent Vince, Eudes Szent János, M. Olier is folyamodik ájtatossági gyakorlatokhoz, melyek e korban fönntartás nélkül elfogadott és gyümölcsöző eszközök. A lelki élet ekkor kilép a kolostorokból, hogy elterjedjen az egész világban, s ez a tény is elősegíti a gyakorlatok egyre növekvő alkalmazását. A XIX. század már a túlburjánzás kora lesz, ekkor már visszaélnek a gyakorlatokkal. A szentek természetesen kivételt képeznek most is: e tradíciónak nyomát sem találjuk sem az ars-i plébánosnál, sem a Gyermek Jézusról elnevezett Szent Teréznél, sem Don Boscónál.

E rövid áttekintés megerősíthet bennünket — ha szükség van rá — abban a meggyőződésünkben, hogy semmiképpen sem szabad összecserélni a keresztény és szerzetesi tökéletességet vagy az imaéletet az ájtatossági gyakorlatokkal, melyek csak eszközök.

*
* *

Az ájtatossági gyakorlatoknak tehát csak annyiban van értékük, amennyiben alkalmasak arra, hogy megkönnyítsék imaéletünk fejlődését, valamint a keresztény erények megszerzését vagy gyakorlását. Értékelésük egyedül csak e segítőszerep szempontjából lehetséges. De óvakodjunk attól, hogy ellenkező előjelű tévedésbe essünk, sose feledkezzünk meg arról, hogy vannak ájtatossági gyakorlatok, melyek a szerzetesi élet hosszú aszketizmusának gyümölcseit, mintegy kiteljesedését jelentik. Könnyelműség volna megfontolás nélkül lemondani a gyakorlatokról, azzal, hogy jelenlegi szükségleteinknek nem felelnek meg teljesen. De hiba volna az is, ha gyakorlásukhoz minden kiábrándító tapasztalat után is görcsösen ragaszkodnánk, mintha a tökéletességhez szorosan hozzátartoznék az ájtatossági gyakorlatok végzése.

Itt foglalkoznunk kell azoknak a gyakorlatoknak viszonylagos jelentőségével, melyekhez szokás szerint mi is folyamodunk. Mi-

előtt azonban bármit is mondanék erről, tudnunk kell, hogy értékrangsort eleve nem állíthatunk fel, hiszen az ájtatossági gyakorlatokat mint eszközt, szükségességük és eredményességük szerint kell mérlegelni. Ez pedig nemcsak esetenként változik, de még ugyanannál a szerzetesnél is változhat, az idő s a körülmények szerint. Így tehát inkább csak irányelveket adhatunk.

Az ájtatossági gyakorlatokat azokhoz az állványzatokhoz, zsaluzáshoz hasonlíthatjuk, melyeket egy építkezésnél használnak segédeszközként, s melyekre addig van szükség, míg fel nem húzták a falakat, s míg a cement meg nem kötött. Többféle eset állhat elő: építkezés közben eltávolítják az állványzatot, s az épülő ház befejezetlen marad. Esetleg idő előtt távolítják el az állványzat vagy zsaluzás egy részét, kockáztatva az építmény teljes vagy részleges összeomlását. De úgy is fordulhat, hogy a munka nagyja elkészült már, s hogy könnyebben bevégezhessék, el kell távolítani az állványzat alsó részeit. S végül: befejezetten, szilárdan áll az építmény, de képe csak akkor érvényesülhet, díszítő elemek csak akkor kerülhetnek rá, ha már az állványzatot teljesen eltávolították.

Így van ez az ájtatossági gyakorlatok alkalmazásával is. Ahány eset, annyi konkrét megoldást igényel, annyiszor kell gondosan latolgatni a legmegfelelőbbet. Nincs általánosan alkalmazható recept, nincs olcsó megoldás. És mert az ájtatossági gyakorlatokat igen sokszor mint receptet, vagy mint a képzés egységes és változhatatlan keretét kezelik, gyakran jutnak a céllal merőben ellentétes eredményre: elcsüggedt lelkek, formalizmus, a lelki növekedés megtorpanása.

Íme néhány szem előtt tartandó szabály:

Egy-egy napotok valóságos értékét sose mérjétek csupán a gyakorlatok hűséges, tárgyi elvégzése szerint. Ilyen alapon sose ítélkezzetek más felől sem, ne engedjetek a kísértésnek, hogy tökéletességüket azon mérjétek le, hogy mennyi gyakorlatra képesek és abból mit végeznek el valójában.

Általános szabályként állíthatjuk fel — noha lehetnek kivételek —, hogy minél előbbre halad valaki a lelki élet fejlődésének útján, annál kevésbé lesz szüksége ájtatossági gyakorlatokra. Adott esetekben nehezíthetik, sőt konkrétan akadályozhatják az imádságot. Ez azonban meglehetősen ritkán fordul elő, s nem vezethet minden ájtatossági gyakorlat megszüntetésére.

A tárgyilag jól elvégzett ájtatossági gyakorlatok sora csalóka képzetet támaszthat, a lélek számára haszontalanná lehet, ha nem

a belső életet fejezi ki, vagy ha nem állítjuk cselekvően az igazi imádság és a szeretet növekedésének szolgálatába. Gondosan ügyeljünk arra, hogy sohase végezzük passzívan az ájtatossági gyakorlatokat, mintegy elszenvedve azokat, mert így megtörténhet, hogy nagyon elszegényedett belső élet lesz a hónapokon át tartó, látszatra szabályszerű élet eredménye. S így megtörténhet az is, hogy akadnak szerzetesek és apácák, akiknek sokéves kolostori élet után, ha ki kell lépniük megszokott kereteik közül, az imádság élő szelleme s a mélyen gyökeredző belső erények híján teljesen tanácstalanná lesznek. A keret megszűntével gyakran csak nagy belső üresség marad. Ezek a lelkek nem reagáltak kellő odaadással, passzívan ráhagyták magukat az imádságok légkörére, keretére, mely a belső élet illúzióját nyújtotta nekik, ami pedig alig-alig volt valóságos.

Ragaszkodásunk túlzott lehet az ájtatossági gyakorlatokhoz akkor is, mikor elszomorodunk, vagy rosszkedvűek leszünk, mert a felebaráti szeretet kötelessége elszólít bennünket és megzavarja ájtatossági gyakorlataink végzését. Az ilyen ragaszkodás rendellenes lehet, főképp ha csak eltervezett napirendünket zavarták meg, s az elmulasztott ájtatossági gyakorlatot később is elvégezhetjük. Ez az eset nem veszélyes. Csak egy kis egoizmusról van szó: nehezen viseljük el, hogy akár jogosan is megbolygassák napirendünket. A megbolygatás nyomán támadó rosszérzés forrása azonban az is lehet, hogy a lélek valóban félti egyensúlyát a rendszertelenségtől. Ha így van, meg kell keresni a félelem okát: talán még gyönge, tapasztalatlan a lélek, szabályos külső keretek nélkül még nem tud valóban imádkozni. Máskor bonyolultabb a dolog: a belső zavar érzése talán éppen azért támad, mert túl nagy jelentőséget tulajdonítunk az ájtatossági gyakorlatoknak, s azt képzeljük, hogy valóságos hibát követünk el, ha akármennyire érvényes okból is, de elmulasztjuk. A lélek ez esetben ott véli megtalálni a tökéletességet, ahol hiába keresné: innen ered a belső zavar. Ilyenkor belső nevelésre van szükség, ezt a lelket meg kell tanítani arra, hogy közvetlenebb úton keresse Istent.

Egy más jellegű tévedésről is beszélnünk kell. Illúziókban ringatja magát az, aki azt hiszi, hogy könnyen lemondhat ezekről az ájtatossági gyakorlatokról. Egyesek minden alkalmat megragadnak arra, hogy fölmentsék magukat a szóbeli imától, hogy elmulasszanak egy zsolozsmát, hogy későbbre halasszák vagy tökéletesen megfeledkezzenek róla. Nem tudjuk jól megszervezni az időnket. Hiányzik a kellő előrelátás, az összpontosítás, vagy éppen szabadon en-

gedjük a fantáziánkat, nem tudunk akarni, de még az is lehetséges, hogy félünk imádkozni, s ösztönösen valami tevékenységbe menekülünk előle. Mindenkinek magának kell megvizsgálnia — és nagyon becsületesen — önmagát. Senki se sorolja magát elhamarkodottan a kontemplatív lelkek közé, akiknek, ha Istenhez akarnak menni, nincs szükségük ájtatossági gyakorlatokra. A próbakő egyébként mindig az imádság, az imádságban való hűség és bátorság marad. Ha a lélek túl könnyen lemond az imádságról, ha nem képes eljutni a belső imáig, a helyzet sokkal súlyosabb. Az ilyen léleknek mindenki másnál nagyobb szüksége van az ájtatossági gyakorlatok szigorú és hűséges betartására, s főként a megfelelő, s figyelmesen végzett lelki olvasmányokra.

És arról se feledkezzünk meg, hogy a közösen végzett egyes közös imagyakorlatoknak eszköz-értéküktől eltekintve saját értékük is van: a közös hit, a közös imádság kifejezésének értéke, melynek Isten olyan nagy jelentőséget tulajdonít. „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok köztük." A közösségi imának ez az értéke kiváltképpen a liturgiában rejlik. Innen van az, hogy egyes ájtatossági gyakorlatok közösségi jellegüknél fogva igazi saját értékkel bírnak még az olyan lélek számára is, aki a belső élet magas fokára jutván személy szerint már akár zavarónak is érezhetné e gyakorlatokat.

*
* *

E néhány észrevételből gyakorlati útmutatást vonhatunk le.

Ezekről beszélve mindenekelőtt a kistestvérek szempontjait teszem a magamévá, a kistestvérét, aki újonc, vagy esetleg előbbre jutott már Isten szeretetének útján. Az ő számukra az ájtatossági gyakorlatok valóban az élet forrását jelenthetik.

Igyekezzünk mindig igazak lenni: ha szóbeli imádságról van szó, úgy ez az ima fejezzen ki valóságot, az imádkozó lelkiállapotát, vagy egyebet, de mindenképpen valaminek a kifejezése legyen. A szóbeli imádság módja egyénenként különbözik. De mindenkor óvakodjunk a formalizmustól, a rutintól. Számunkra, minthogy meglehetősen mértékletesek vagyunk e gyakorlatokban, ez nem lesz nehéz feladat. Legyünk igazak abban is, hogy az evangélium vagy bármelyik lelki író olvasásakor ne kényszerítsük magunkat olyan olvasási módszerre, mely nem gyümölcsöző és nem felel meg adott szükségleteinknek.

Van egy kitűnő módszer arra, hogy ellenőrizzük ájtatossági gyakorlataink őszinteségét, s újra meg újra felfrissítsük azokat. E módszer mindössze abból áll, hogy mikor nem vehetünk részt a közös gyakorlatokon, egyedül végezzük el azt. Például, ha elmulasztottuk a közös Úrangyalát, s egyedül mondjuk el, legyen ez a személyesebb egyesülés kifejezése a Szent Szűzzel és az angyali híradás misztériumával. Még az is hasznos lehet, ha időnként nem is mondjuk a szavakat, csupán mélyebben merülünk el az Úrangyala értelmét jelentő misztérium rövid kontemplációjában.

Most vizsgáljuk meg azt az esetet, mely előállhat akkor, ha valaki sürgős munka, felebaráti kötelezettség vagy állapotbeli kötelesség miatt gyakrabban mulaszt el bizonyos ájtatossági gyakorlatokat. Ez főként azokkal a testvérekkel történhet meg, akiknek valami tisztséget kell ellátniuk. A munkás testvériségekben is előadódhat ilyen eset, még akkor is, ha a napi imák rendjét ennek megfelelően szervezték meg. Általánosságban, mi a teendő akkor, ha nem tudunk igazodni az ájtatossági gyakorlatoknak a testvériségben előirányzott rendjéhez.

Előfordulhat az is, hogy egész egyszerűen nincs időnk elvégezni az előirányzott valamennyi ájtatossági gyakorlatot, nincs időnk erre, ha nem akarjuk elhagyni a feltétlenül szükséges éjszakai pihenést. Ha ez az eset csak kivételes és nem gyakori, akkor önmagában nincs is nagy jelentősége. Mondjuk hetenként kétszer kénytelenek vagyunk elmulasztani a rózsafüzért, s nem jutunk semmiféle lelki olvasmányhoz: ez önmagában nem okoz problémát, ha a hét többi napján valóban „vettünk fel üzemanyagot". Semmi módon sem jelent ugyanis tökéletességet az a puszta tény, hogy mindennap következetesen hozzájutunk valami lelki olvasmányhoz. Csak az eredmény számít. Egyébként is, ahány eset, annyiféleképpen kell vizsgálnunk. De arra mindig nagyon kell ügyelnünk, hogy ne váljék bevett szokássá az olyan ájtatossági gyakorlat elhagyása, melyre lelki növekedésünk érdekében szükségünk van.

Az olyan alkalmakat, mikor kénytelenek vagyunk elmulasztani az ájtatossági gyakorlatot, még arra is fölhasználhatjuk, hogy az élet és a szeretet elmélyítésével pótoljuk azt, amit mennyiségileg elvesztettünk, ha ugyan használhatjuk a „mennyiség" szót, melynek a lelkiek síkján nincs sok értelme. Mondjuk lefekvés előtt nincs időnk a rózsafüzérre, s ehelyett kétperces forró, belső imádságban egyesülünk a Szent Szűz misztériumával, ez sokkal többet érhet, mint a rózsafüzér gépies végigimádkozása. Az elmaradt lelki

olvasmányt éppígy pótolhatjuk, ha figyelmesebben elmélkedünk az evangélium néhány versén vagy Keresztes Szent János egy-egy tételén. Így nem kell félnünk a lelki elszegényedéstől.

Előfordulhat az is, hogy állandóan annyira túl vagyunk terhelve munkával, hogy emiatt szinte mindennapossá válik az előirányzott ájtatossági gyakorlatok egy részének a kényszerű elmulasztása. Természetesen, még ha ilyen esetről beszélünk is, feltételezem, hogy a lényegeshez ilyenkor is mindenképpen ragaszkodunk, s a szentmisén kívül számomra ehhez a lényegeshez tartozik a szentségimádási óra, s néhány perc az evangélium társaságában. Ilyen esetben annyi időt szentelünk a gyakorlatoknak, amennyit tudunk, mindig azt tartván szem előtt, hogy lelkünknek az adott körülmények között mi a leghasznosabb. Így mindenkinek magának kell megállapítania az ájtatossági gyakorlatok értékrendjét. Ez az értékelési rend egyébként egyik napról a másikra változhat, lehet, hogy lelki olvasmány, lehet, hogy az evangélium olvasása, a rózsafüzér, vagy akár néhány perces belső ima kerül az értéksorrend elejére. Sose bántson bennünket módfelett az, hogy a gyakorlatoktól elvon bennünket a munka vagy a felebaráti szolgálat, tanuljuk meg, miként nyerhetjük el más módon azt, amit az ájtatossági gyakorlattól kaptunk volna. *Egyesülésünk Istennel élő kapocs és nem függhet olyan szorosan egyszerű eszközöktől, melyekkel sok szent nem is rendelkezett.* Legyünk mindig nagyon becsületesek önmagunkkal szemben. Istennel való igaz életünk tanúja a belső imádság lesz. De ne engedjünk a könnyű önáltatásnak, ne higgyük, hogy isteni életünk táplálására nincs szükségünk ájtatossági gyakorlatokra. Az állandó, vagy gyakori rosszul tápláltság elgyöngülést okoz, de ezt nem vesszük mindig nyomban észre.

Ha öncélúan, ha nem az élő szeretet szolgálatában végezzük az ájtatossági gyakorlatokat, ez előbb-utóbb a tökéletesség torzképéhez vezet. Olyanokká lennénk, mint a szobrász, aki nem dolgozik, mert fél, hogy elkoptatja, kicsorbítja szerszámait; abban leli hát örömét, hogy szépen gondozza, karbantartja, de nem használja őket. Ha viszont önteltségből nem folyamodunk a gyakorlatokhoz, vagy azért, mert értéküket alábecsüljük, ez általában arra vezet, hogy nem tudunk előrehaladni a tökéletesedés útján. Olyanná leszünk, mint az a szobrász, aki szerszámok nélkül, vagy nagyon primitív szerszámokkal akar szobrot alkotni; nyilván befejezetlen, elnagyolt marad a műve mindörökre. Meg kell tanulnunk minden alkalmas eszköz használatát, nem szabad félnünk, hogy kicsorbulnak, elkop-

nak a kemény kőtömbökön. S meg kell tanulnunk a szerszámok megválasztását is, és egyikhez sem szabad túlságosan ragaszkodnunk, vessük el azt, amelyik már nem alkalmas a további munkához, válasszunk másikat. A szerszámok természetesen sohasem lesznek újak, fényesek, gyakran kicsorbulnak, rajtuk lesz a munka nyoma. De arra szolgálnak, hogy segítségükkel megalkossuk a remekművet, melyet Isten tőlünk vár.

Tanuljuk meg a célt látni, tudjuk bátran megragadni az eléréséhez szükséges eszközöket, állítsunk mindent a mélységes hit és a nagy szeretet szolgálatába. Ismernünk kell magunkat annyira, hogy ki tudjuk választani a nekünk megfelelő eszközöket. Foucauld atya azok közé tartozott, akiknek számára üdvös a lelkigyakorlatok erőteljes alkalmazása. Mindig a szeretet fényében maradva, bátran élt is velük, elkerülve a két zátonyt, melyekre saját magát is figyelmezteti. Elkerülte a farizeusi lelkületet, mely az elérendő célnál nagyobb jelentőséget tulajdonít az eszközöknek és a részleteknek, s elkerülte a szadduceusi lelkületet, mely utat enged a fásultságnak, mert fél az erőfeszítéstől és a kis dolgokban való hűségtől.

*
* *

Mielőtt befejeznénk, még néhány szót kell mondanunk a liturgia fontosságáról életünkben. Csak néhány sajátos vonásáról fogunk beszélni, a kérdés egészével még lelki szempontból sem foglalkozunk.

A liturgia — általában véve — eucharisztikus megváltói életünk kölönösen kifejező megnyilvánulása. A liturgia révén részt veszünk Krisztus felajánlásában és megváltói imájában. Számunkra a liturgia: a szentmise és a zsolozsma.

Nem tartozik hivatásunkhoz a liturgia ünnepélyes végzése úgy, mint ahogy az a bencések hivatása, sem a keresztény hívekhez való alkalmazása, ami az egyházközségi liturgia egyik feladata. A mi liturgiánknak a testvériség imáját kell kifejeznie még akkor is, ha rajtunk kívül még néhány hivő is jelen van.

Ez adja meg jellegét. Dísz nélküli egyszerűség a mindenkor kívánt szépségben és méltóságban, mely valóban azt juttatja kifejezésre, ami a liturgia lényege. Célja az, hogy a szentmise és az Oltáriszentség körül egyesítse a kistestvéreket. Életünk szíve dobog benne, mindig féltő gonddal kell óvnunk.

Minden testvériségnek, még a legkisebbnek, a legszegényebbnek is legyen kápolnája. S nem mindegy az, hogy milyen.

Az előbbiekben mondtam már, óvakodnunk kell attól, hogy a liturgikus zsolozsmát — főként a breviárium óráit értem alatta — ájtatossági gyakorlatként végezzük. Nem mindig ügyelnek erre a megkülönböztetésre, emiatt aztán nehezebben fogják fel a liturgikus ima értelmét és horderejét. Az ájtatossági gyakorlattól joggal várunk személyes hasznosságot, eredményt, hiszen erre való. A zsolozsmával más a helyzet. A zsolozsma Krisztus misztikus testének Isten-dicsérete. Elsősorban nem személyesen értünk van, egyedül Istennek szól, olyan külön céllal nem bíró aktus, melynek rendje a Szentlélek irányításával fokozatosan alakult ki, hiszen az egyház imája. Egyébként úgyszólván teljes egészében ihletett szövegekből áll.

A zsolozsma jelentőségét csak akkor foghatjuk fel, ha eleve e szempontból nézzük. Azzal a gondolattal menjünk zsolozsmázni, hogy a dicsőítés olyan művének részesei leszünk, mely meghaladja értelmünket. Zsolozsmázás közben mintegy az egyház hangszerévé válunk, felajánljuk, bizonyos módon, de nagyon reális értelemben föláldozzuk magunkat, minthogy a liturgikus ima az eucharisztikus áldozat folytatása. Ne azzal a gondolattal vegyünk benne részt, hogy lelki javunkra válik, vagy legalábbis ne ez legyen a vezérlő gondolat.

Nem minden a zsoltárokban kifejezett érzelem felelhet meg egyéni érzelmeinknek, így nem a mi szükségleteink, nem a mi törekvéseink, hanem az egyház szükségleteinek és törekvéseinek kifejezői. Időfeletti jellege is van ezeknek az imádságoknak, mely túl mutat a jelen pillanaton. Mindaz, ami a zsoltárokban néha talán megütközést kelt bennünk, vagy ami nem talál bennünk visszhangra — kiáltás igazságtételért, sötétségben elhangzó fájdalmas panaszok, sőt kiáltás bosszúért, a vergődő bűnös jajszava — mindez, mindig igaz az egyházban. Az egész világ panasza hangzik ebben az imában, s minthogy Krisztus imája az ő egyházában, még a bosszúért kiáltásnak is értelme van: bizony igaz, hogy miután Isten jogai oly hosszú időn át semmibe vétettek e földön, megbosszultatnak egy napon. De így csak Jézus imádkozhat. A zsoltároknak ez az ősi, mélységesen emberi jellege teszi azt, hogy igazak maradnak minden időkön át. Vegyetek hát részt ebben a hatalmas imában mindenkor tisztelettel, és azzal a tudattal, hogy feladatot teljesítettek. Minthogy az emberiség egy részének küldöttjei va-

gyunk, képviseljük őket tudatosan. Higgyétek el, hogy ez a nézőpont mindent megváltoztat. De kérlek benneteket, lássatok kicsit messzebbre, próbáljatok meg egyszer érdek nélkül lenni, nem kutatni hasznossági ok után abban, ami Isten tiszteletéhez tartozik. A zsolozsma nem értünk van, ne nézzük hát soha ájtatossági gyakorlatnak.

A liturgiában való helyes részvételről most mindössze csak ennyit akartunk mondani, ugyanis ez a kulcsa mindennek. Ennek a fényénél lassan minden megvilágosodhatik, s értelmet nyernek a zsolozsmában való részvétel módszerei. Ezekre most nem térünk ki. Az általános lelkiség kérdéséhez tartozik, s ugyanakkor nagyon személyes.

A zsolozsma, noha fő jellegét tekintve az egyház hivatalos Isten-dicsérete, eredetében és szövedékében rendeltetése az is, hogy ritmust szabjon a szerzetes napjának. Egyes részeinek, például a matutinumnak közvetlen célja az, hogy a Szentírásból vagy az Atyák írásaiból vett olvasmányokkal tápot adjanak a szerzetes imájának. Ezúttal nem térünk ki a zsolozsma e részének általánosan ismert tökéletlenségére (reformjára valószínűleg sor kerül), ami most némileg gátolja abban, hogy betöltse eredeti rendeltetését. Ez az oka annak a formalizmusnak, melynek következményeit bajosan lehet elkerülni.

Csupán arra szeretnénk rámutatni, miként lehet a zsolozsma ismét napjaink olyan jó ritmusú, minden túlterheléstől mentes kerete, mint amilyen az első századokban volt. Testvériségeink e téren nagyon érdekes és hasznos tapasztalatokkal szolgálhatnak. A most elmondandókban a testvériségek közös imájából indulok ki, figyelmen kívül hagyva a testvérek kötelezettségét az egész zsolozsma végigmondására. Úgy is mondhatnám, hogy olyan testvériségről beszélek, ahol a testvérek többsége nem pap, ahol tehát nem túlterhelést, hanem a lélek valóságos lélegzetvételét jelentő közös ima ritmusának a megszervezéséről van szó. Mikor imádságról beszélünk, mindig a minőség, s nem a mennyiség a döntő.

Rövid történelmi áttekintésre van szükségünk ahhoz, hogy ismét rátaláljunk — mert hiszen erről van szó — a zsolozsma igaz tradíciójára és teljes értelmére.

A zsolozsma forrása az élet volt: órákra való felosztása a szerzetesek, az első évszázadok cenobitáinak és remetéinek a szükségleteihez igazodva született meg. A liturgikus ima ekkor teljességgel a célhoz igazodott. A szerzetesek életritmusa eredetileg rendkívül

egyszerű volt, napi munkájuk szerint alakult. Az általános elv az volt, hogy a szerzetesek naponta kétszer gyűljenek össze: napkelte előtt és napnyugtakor. Így születtek meg a zsolozsma legősibb s ma is legjellegzetesebb részei: a nocturnusok, melyeket napkeltekor a laudesszel, a hajnali dicsérettel fejeztek be; és a vecsernye (vespera), mely napnyugtakor hangzott el. A nap többi részében a szerzetes szabadon végezhette elfoglaltságait és imáját. Az elv az volt, hogy a szerzetes mindenkor maradjon az Úr jelenlétében, ahogy azt a Megváltó kívánta: *„Virrasszatok szüntelenül és imádkozzatok."* (Lukács XXI, 36.) Vagy ahogy Szent Pál írta: *„Esedezzetek szüntelenül bőséges könyörgéssel és imával a Lélekben."* (Ef. lev. VI, 18—19.) A nap folyamán nem volt szükség több közös imára. A szerzetesek egyébként nemegyszer meglehetős távol éltek a templomtól, munkájuk néha messze szólította őket cellájuktól is, fáért kellett menniük, piacra, hogy értesítsék amit termeltek, nyersanyagot kellett beszerezniük. Mint látjuk, az élet ritmusa nagyon egyszerű volt.

A kolostorokba tömörülés, de talán a szerzetesi élet némi fellazulása is arra vezetett, hogy lassanként helyesebbnek tartották, hogy a szerzetesek gyakrabban gyűljenek össze. Akkoriban vezették be a zsidó hagyományra épülő napirendet, így született meg a tertia, a sexta és a nona. Szent Epifánius, mikor Ciprus püspöke lett, meglehetős nehezen fogadta el ezt az újítást. Attól tartott, a szerzetesek végül megszokják, hogy megszabott időben imádkozzanak, s abbahagyják a szüntelen, szívbéli imádkozást. A prima és a kompletorium pedig a VIII.—IX. század folyamán keletkezett. Így aztán sokkal kevésbé kapcsolódnak a napi liturgiához.

Ha az ima élő keretét keressük testvériségeink számára, úgy a jelenlegi élet reális körülményeit kell szem előtt tartanunk. Érdekes megfigyelni, hogy e körülmények milyen közeli rokonságban vannak a kezdeti életritmussal. Igaz, a mai körülmények között több az olyan, ami szétszórtságot, az idegek kifáradását okozhatja, ehhez azonban részben már hozzá is szoktunk, s ezenfelül mindig javunkra fordíthatjuk a keresztény élet húsz évszázada mélyülő lelkiségének erejét.

A zsolozsmát nézve, napirendünket a következőképpen alakíthatjuk: a laudes és a vesperas fogja közre a munkanapot. Ekkor valamennyi testvér együtt lesz; szentségimádásra pedig kinekkinek a legjobban megfelelő időben kerül sor. Az ünnepek vigiliáján mondhatjuk el a matutinumot, vagy akár gyakrabban is, ha a

testvérek munkája megengedi. És csak ezután kerül sorra a többi, kevésbé jelentős. Ha elég korán volt a vesperas, lefekvés előtt még szentelhetünk időt a kompletoriumra. Napunk hátralévő része így meglehetősen tág keretek között marad, a közös zsolozsma kötöttségétől mentesen dolgozhatunk. S közben ki-ki törekedjék az egyesülésre Istennel, s azon legyen, hogy a legalkalmasabb módon gyakorolja a felebaráti szeretetet. Lesznek olyanok, akik a kishórákra is szentelhetnek időt. Természetesen a papoknak is ehhez az életritmushoz kell igazítaniuk minden zsolozsma végzését, erre mindig van mód. Vasárnaponként és ünnepnapokon változhatik és nyilván változik is a nap kerete.

Csak sémaként kezelhető, amit most elmondunk, de mint ilyen, talán eléggé gondolatébresztő, ha összevetjük az első szerzetesek napirendjével. Egyesülésünket Istennel nem úgy tesszük könnyebbé, valóságosabbá, hogy a munkának szentelt napokat közös ájtatossági gyakorlatokkal zsúfoljuk tele, e cél elérésére más eszközökhöz kell folyamodnunk.

El-Abiodh Sidi Cheik, 1948. február 20.

V.

A TESTVÉRISÉGEK ASZKÉZISE

Jézus Kis Testvére, az életed nehéz lesz, éppen ezért lesz szép és nagy, ha te is úgy akarod. A nehézségekben, akadályokban mindig fölhívást láss, fölhívást arra, hogy mindig erősebb légy a szeretetben, s túlnőjj önmagadon. „Ne a munkát mérjük gyöngeségünkhöz, hanem erőfeszítéseinket a munkában."[1] Szerzetesi életetek nem lesz védett, de kockázatok közepette, és éppen e kockázatok miatt kell mind teljesebben Jézusnak adni magatokat.

Kemény élet lesz osztályrészetek az üzemekben, műhelyekben, a tengeren, az arabok, a feketék, a bélpoklosok között — mindenütt. Sokszor megfáradtok majd, mindig ifjú hitetek buzgósága őrizze meg szíveteket akkor is Istennek. Zaj, nyüzsgés, néha durvaság vesz majd körül benneteket, őrizzétek meg szívetek csöndjét, tisztaságát az imának. Eláraszt benneteket az újságokban, az utcán tárgyalt világproblémák izgalma, ezernyi kíváncsiságot ébreszt bennetek a sok-sok végighallgatott beszélgetés, egy eddig idegen, de most felfedezett és megszeretett lélek; szívetekben akkor is egyetlen igazi szenvedély lakozzék: szeretet a megfeszített, vérző Krisztus iránt. Kifáraszt benneteket napotok terhe, fásultságot, csüggedést éreztek a betegség, a munkanélküliség láttán, vagy mert összeküllönböztetek valakivel — mindent el kell viselnetek Jézus szeretetéért. És lesznek túlterhelt napjaitok, de akkor is őrizzétek meg a sóvárgó vágyat a magányos egyesülésre azzal, akit szerettek. S legyen erőtök arra, hogy mikor leszáll az éjszaka, imádkozhassatok a Szentostya előtt. És a munkanélküliség napjaiban, mikor ellanyhul

[1] Keresztes Szent János Foucauld atya által idézett tanítása.

az akarat, tétlen lesz a szellem, legyetek erősek lélekben, maradjatok meg az imádságban. S végül hordoznotok kell e színtelen, fénytelen, emberileg mérhető eredményekkel, érdekességgel nem dicsekedő élet terhét minden napon, hordoznotok kell egyetlen szerelmetekbe vetett hittel, az áldozat minden reggel megújított erejével, hordoznotok kell egészen a halálig. Mindenkor, mindenre készen kell állnotok, készen arra, hogy Krisztus nevében a világ másik végére küldjenek benneteket, készen arra, hogy ha kell, vértanúhalált haljatok, mert a kistestvér legszívesebben oda megy, ahol legtöbb szenvedés szakad az emberiségre, oda, ahol az embert üldözik, eltapossák. Óvjátok szerető és emberséges szívetek tisztaságát, a korral ne szűküljön le, sőt egyre növekedjék, hiszen olyan nagy ez a szeretendő világ! Szívetek növekedéséért harcolnotok kell, az elhivatástokba vetett hit erejével mindennap meg kell vívni a harcot önmagatokkal. És talán küzdenetek kell a szüntelen aktivitás légkörének befolyása ellen is, mindenkor tudnotok kell, hogy imára hivattatok el, hinnetek kell szeretetből átadott életetek végső eredményességében, és mint Kis Szent Teréz, vagy mint Foucauld atya, ti is őrizzétek meg „a vágy végtelenségét a teljes tehetetlenségben".[1]

Hogy Jézus igazi kistestvére lehess, békésen el kell fogadnod ezt a mindennap újra kezdődő harcot, fel kell rá készülnöd aszkézissel, melyre feltétlenül szükséged van. Hiszen meg kell tanulni magadon uralkodni, magadat kézben tartani, önmagadtól és minden lénytől teljesen függetlenülni, hogy öncsalás nélkül lehess valóban Krisztusé.

Nincs szükség hosszú élettapasztalatra ahhoz, hogy lássátok, mint nehezül el szívetek szereteteszménye a külső realitással való érintkezés minden percében, mint nehezül el a bennetek, magatokban lévő akadályok súlya alatt, valahányszor az eszményt tettre akarjátok váltani. Szeretetünk nem tud olyan szabadon, kedvére megnyilvánulni, szüntelenül gúzsba köti hajlandóságunk a rosszra, a hevességre, a lustaságra, a szétszórtságra; érezzük, miként lesz rajtunk úrrá a merevség, a bénító harag vagy tehetetlenség. Sem imaéletünkben, sem felebarátaink szolgálatában nem azt tesszük, amit tenni szeretnénk. Pontosabban: még legapróbb cselekedetünk közben is azt kell éreznünk, hogy mellékvágányra jutottunk, pedig a szándék eredetileg nagyon is egyenes irányú volt. Ne képzeljük,

[1] Daniélou atya nagyon találóan így határozza meg a gyermek Jézusról elnevezett Szent Teréz lelkigyermekségének útját.

hogy majd minden rendbe jön csak úgy magától, de ne is döbbenjünk meg, ne vegyen rajtunk erőt a félelem. Meg kell értenünk, el kell fogadnunk, hogy munkálkodnunk kell önmagunkon, módszeres és kitartó erőfeszítéssel Krisztus szeretetének hajlékony eszközévé kell formálni magunkat. Ez az aszkézis szerepe.

Ha világosan meg akarjuk érteni az aszkézis szükségességét, jelentőségét, ha világosan akarjuk látni mind fontosságát, mind korlátait, úgy jó, ha előbb világos képünk van arról, hogy voltaképpen mik is vagyunk mi magunk, mi, az olyan összetett és ugyanakkor oly egységes, testből és lélekből álló teremtmények, akiket megjelölt az ősbűn zűrzavara.

Tisztában kell lennünk azzal is, hogy az emberi személyiségben mi a helye a testnek, mely nélkülözhetetlen eszköze és ugyanakkor gátja a szellemnek, mely élteti. Mi sem volna károsabb, mint ha arra kényszerítenénk magunkat, hogy csupán mint szellemi lények éljünk, hiszen ember voltunk olyan zárt egység, melynek lényeges része a test is. Hogy mi módon harcolunk természetünk túlkapásai ellen, az attól függ, hogy e téren milyen fogalmat alkotunk önmagunkról. Semmiképpen sem szándékozom ezt a kérdést önmagáért tanulmányozni, mindössze két könyvet említek, ezeket el kellene olvasnotok. Az egyik Jean Mouraux *Le sens chrétien de l'homme*, a másik P. de Montcheuil *Problèmes de vie spirituelle* című műve, melynek a keresztény aszkézisről szóló fejezete olyan világosan, olyan mindenre kiterjedően tárgyalja a kérdést, hogy ahhoz nincs mit hozzáfűzni. Beérem azzal, hogy néhány, a mi életünket érintő vonatkozást tisztázzunk.

*
* *

Nagyon szeretnélek mindnyájatokat együttesen és külön-külön meggyőzni arról, hogy a *belső harc* állapota természetes állapot! Az a rendellenes, ha nincs harc, rendellenes és gyakran annak a jele, hogy lemondtatok önmagatok túlszárnyalásáról és arról, hogy előbbre jussatok a szeretetben. A pihenés és a nyugalom mindenesetre csak átmeneti lehet. A békesség, melyről Jézus beszél, nem egyenlő a küzdelem hiányával, hanem éppen az önformálás fárasztó és fájdalmas erőfeszítésének nyomán támadó rend érzete. Jézus egyenesen erőszakról, amputációról, háborúról, ellentétről beszél. Nagyon fontos, hogy világosan megértsük és elfogadjuk: elvben a harc a természetes állapotunk egészen a halálig. A harc nem ki-

sebbít, ellenkezőleg: kiteljesít bennünket mint emberi személyiséget, s mint Isten gyermekét. Ne döbbentsen hát meg bennünket, ha zűrzavart és ellentétet érzünk magunkban: békével és örömmel kell fogadnunk ezt is, mert Isten engedte meg, hogy azok legyünk, akik vagyunk. Számunkra különösképpen természetes állapot lesz a küzdelem, hiszen hivatásunk nem jelent védelmet, nem oltalmaznak bennünket kolostori szabályzatok. A mi aszkézisünk más jellegű, mint a klauzúrás szerzeteseké. Rossz szokásaink, tévelygéseink gyakrabban és más módon kerülnek kapcsolatba külső ösztönzésekkel, lehetséges, hogy szétszórtságra való hajlamunk több tápanyagra talál az emberekkel való érintkezésben, a körülöttünk folyó beszélgetésekben, az újságolvasásban, mint azé a klauzúrás karthauzié, akit a világtól teljesen elválaszt cellájának vagy klauzúrájának fala. De neki is meglesznek a maga okai a harcra; magányában neki talán az egoizmusra való hajlam ellen kell hevesen harcolnia, hogy igazi szemlélődő maradhasson. Nyilvánvaló tehát, hogy természetünk jobbá tételének munkájában és rossz hajlamaink leküzdésére nálunk erélyes harci aszkézisnek kell helyettesítenie azt, amit a szerzetes a kolostori szabályoktól kap. Ne higgyétek, hogy a világ nyújtotta lehetőségekkel nyomban úgy lehet élni, hogy ne éljünk vissza velük. Tévelygéseinket sohasem tudjuk helyrehozni, ha bizonyos ideig, vagy időszakonként nem tiltjuk el magunkat még az önmagunkban jogos cselekedetektől is. Ez az állhatatos harcon alapuló, békés, de bátor és erélyes lelkiség semmiképpen sem összeférhetetlen a lélek egyszerűségével és az imaélet kifejlődésével. Foucauld atya élete is ezt bizonyítja. Ne tévesszük azonban szem elől, hogy az aszkézis eszközei különbözőek a két különböző életállapotban. Helytelen és eredménytelen volna tehát, ha klauzúrás rend lelkiségét és aszkézisét akarnánk átplántálni kistestvéri életünkbe. Olyan tévedés ez, amit talán nem mindig tudtunk teljesen elkerülni. A klauzúrás szerzetes lelkisége ugyanis a kolostor és a kolostori szabályzatok által teremtett légkörhöz idomul. A klauzúra és a szabályzatok már önmagukban is cselekvően hatnak, bizonyos fokú, folyamatos aszkézisre kényszerítenek. De talán legfőképp: a klauzúrás szerzetes felebaráti szeretetének nem olyan módon kell megnyilvánulnia, mint az olyanénak, aki nem kolostorban él, s akinek az elfoglaltsága is más. A hosszú kar-ima, az örökös csend napjainak egyhangúsága, a cella, a kolostor lezárt látóhatára — mindez elősegíti, hogy a szerzetes, Isten iránti szeretetét megszabott és állandó aktusban fejezze ki. A kistestvért viszont a munkája, nap-

pali és éjszakai imádságai, és az emberekkel fenntartott kapcsolatai arra kötelezik, hogy Jézus iránti szeretetét gyakran előre nem látott, olyan aktusokban élje át, melyek nagyon különböznek a klauzúrás szerzetes ilyen aktusaitól. Igaz, természetünk rossz hajlamai több megnyilvánulási alkalomra találnak, talán több lesz a gyengeségünk, mert több lesz a harcunk is, viszont több alkalmunk lesz erőnk kifejtésére a szeretet és az önmegtagadás terén.

Alapvető lelki magatartástokban — úgy gondolom — egyaránt meg kell lenni az önmagatok iránti teljes bizalmatlanságnak (s ez a bizalmatlanság olyan mértékben erősödik, amilyen mértékben szembekerültök a nehézségekkel, kudarcokkal), és a csorbítatlan harci bátorságnak. És e bátorság egyedüli forrása a Krisztusba s az ő ígéreteibe vetett bizakodó hit: „Mert aki hisz, annak minden lehetséges." Ismét felhívom a figyelmeteket Szent Teréz lelki gyermekségének útjára,[1] és olvassátok el azt is, amit Foucauld atya írt a bátorságról: Az legyen Jézus kistestvérének megkülönböztető jele, hogy alázatos, békés, a harcban rendíthetetlen bátorság él benne, mely lelkében helyet ad a szeretet uralmának.

* * *

Ember voltunk helyes értelmezése megvilágítja előttünk az aszkézis igazi célját, segít elkerülni azoknak a túlzásait, akik szerint nincs szükség aszkézisre, mert rossz hajlamaink megneveléséhez elegendő a kegyelem és a belénk plántált erények fokozatos

[1] „Abban a korban, mikor az emberek hívságos fáradozásokban merülnek ki, mikor mérhetetlen fáradtság vesz erőt az emberiségen, Teréz, a kis forráskutató, újra felfedezte a lelki gyermekség rejtett forrásait, melyekhez az utat már régen eltelejtette bűnbe beletörődött világunk.

A lelki gyermekség nem más, mint a vágy végtelensége a teljes tehetetlenségben. Ez az imádság és a missziós élet nagy titka is. Ezt a titkot tárta fel előttünk Teréz, efelé igyekszünk mindannyian. Igen, végtelen a vágy, mert mindent lehetségesnek vél a gyermek, akit az élet még nem ábrándított ki. Így Teréz a szentség útjára lép lelki élete kezdetén, s a lelkek meghódítására akar indulni. ‚Az egyedüli hatalom a végtelen vágyban rejlik' — mondta Krisztus Sziennai Katalinnak, de Teréz a határaihoz jutott. Mindent akar, s rájön, hogy semmire sem képes. Ez a felfedezés összetörhetné, de nem így történik. Megérti, hogy most pillantotta meg a nagy fényt. Mindent akarni és mindenre képtelennek lenni, — ez azt jelenti, hogy csak Isten szeretetére számíthatunk. Ezt a felszabadító üzenetet hozza nekünk." (Kivonat a Keresztelő Szent János Kör Közlönyének 1947. decemberi számából.)

munkája. Ugyanakkor segít elkerülni azoknak az ellentétes előjelű tévedését is, akik úgy cselekszenek, mintha istengyermeki hivatásunk lényegét jelentenék az aszkétikus gyakorlatok. Szükségünk van tehát aszkézisre, melynek nemcsak emberi természetünkhöz, de egyéni mivoltunkhoz is igazodnia kell. Hogy önmagát kézben tarthassa, az ideges alkatú, a szertelenségre és heveskedésre hajló, szangvinikus egyénnek egészen más módszerhez kell folyamodnia, mint a semlegesebb, csöndes és erélytelen embernek.

Az eredményes aszkézis első feltétele tehát önmagunk világos megismerése. Krisztus és testvéreink iránti szeretetből, s azért, hogy a kegyelem ember voltunkat valóban istengyermekséggé formálhassa át, pontosan tudnunk kell, milyen belső akadályok állnak szeretetünk kibontakozásának útjában s hogy milyen módon hat ránk a test súlya és az eredendő bűn, milyen formában nyilatkozik meg bennünk a szellemi gőg, az önzés és az érzékek szava. Ezenfelül lehetnek olyan gyarlóságaink, melyek ugyan nem vezetnek egyenesen bűnre, mégis akadályozzák a szeretet szabad kibontakozását. Ilyen gyarlóság az érzékenykedés, a félénkség, a szófukarság, a szertelenség és a könnyelműség. És nem közömbös gondolkodásmódunk, ítéleteink, érzelmeink beidegződése sem, mely elsősorban környezetünk és neveltetésünk eredménye. Ezek a beidegződések, noha önmagukban gyakran a személyiség erényeit jelentik, mégis korlátoznak, mert meghatároznak és másokkal szembefordítanak bennünket. Ha nem tudunk fölibük kerekedni, úgy könnyen beszűkíthetik ítélőképességünket, talán még az igazság tárgyilagos látását is akadályozzák, de mindenképpen megnehezítik számunkra a beilleszkedést egy szeretetközösségbe. Vannak végül önmagukban teljesen ártalmatlan gyarlóságaink és hóbortjaink, melyek, ha nem küzdjük le őket, elviselhetetlenné tesznek bennünket. Mindezt világosan kell látnunk. Az önismeretben azonban még messzebb kell mennünk, mert rossz hajlamainknak, ferdeségeinknek általában közös a gyökere, s ez a közös gyökér alig-alig látható, noha éppen ez természetünk legfőbb hibája. Bármilyen hihetetlennek tűnjék is, ezt a hibát gyakran sokkal nehezebben ismerjük fel és látjuk be, s van úgy, hogy mások segítsége nélkül egyáltalán nem is jutunk el a felismeréséhez. Fogadjuk mindig készségesen és alázatos szívvel az ide vonatkozó igazságos észrevételeket.

Ha fiatalok vagytok, semmiképpen sem feledkezzetek el arról, hogy az ember, noha állandóan megújul és fejlődik — alig észrevehetően vagy esetleg ugrásszerűen —, lényegében mindig azonos marad önmagával. Egész életetekben ugyanazon természet, ugyan-

azon fő hiba ellen kell harcolnotok. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem vagytok képesek nagy haladásra, vagy arra, hogy valóban elhallgattassátok rossz ösztöneiteket. Akaraterővel, odaadó és módszeres aszkézissel sokkal többet elérhettek, mintsem gondolnátok. Csupán azt akartam mondani, hogy küzdelmetek célja és iránya mindig ugyanaz marad: se alaptermészetet, se fő hibát nem cserélhetünk, de egyiket is, másikat is megfékezhetjük.

Arról se feledkezzetek el, hogy a korral a jellemhibák mind kifejezettebbé, zsarnokibbá válnak. Az, aki húszéves korában még társas lény volt, elviselhetetlen lesz negyvenöt éves korára, ha elmulasztotta, hogy kemény küzdelem árán irányítsa önmagát. Ezért olyan fontos, hogy már a kezdetben nagyon igényesek legyünk önmagunkkal szemben. Ne alkudjunk meg a legkisebb hibával sem, hiszen a későbbiekben olyan akadállyá válhat, mely határt szab szeretetünk kiteljesedésének. Tanuljuk meg, hogy a valóságot olyannak fogadjuk el, amilyen, s ne döbbentsen meg bennünket az, hogy Isten gyermeke és Jézus Kis Testvére életének természetes része az erőszak és a küzdelem. „Igyekezzetek bejutni a szűk kapun . . ." (Lukács XIII. 14.) Örömmel kezdjétek el önmagatok meghódításának szép harcát, ez tör majd utat Jézushoz, aki szeretetében egész valótokkal hív benneteket. Önáltatás volna azt képzelni, hogy a szeretetre való hagyatkozás útja — mely Lisieux-i Szent Teréz példájára a mi utunk is — nem kívánja meg akaraterőnk teljes és feltétlen megfeszítését. A Szentlélek általában nem pótolja közvetlen beavatkozással azt, amit elérhettek istengyermeki akaratotok őszinte erőfeszítésével.

Az önmegismerés munkájának és a szeretet útjában álló belső akadályok földerítésének természetes folytatása a harci terv, az aszkétikus program kidolgozása. Ez a noviciátus egyik célja. S gondoljatok arra, hogy önmagunk megismerésének munkáját nem kell szüntelenül újrakezdenünk, hiszen mindig ugyanazok maradunk. Erről akkor se feledkezzetek el, ha a megszokás, vagy a belső látás pillanatnyi elhomályosulása az ellenkezőjét hiteti el veletek. Az évi lelkigyakorlat egyik eredménye az, hogy minden ismét világos lesz bennetek, és harci módszereket az eddig elért változásoknak megfelelően módosíthatjátok. Mert változás mindenképpen lesz, csak az a kérdés, melyik irányban.

Különösen hangsúlyoznom kell, hogy e téren milyen fontos a mindennapos életrevízió. Ezt kettős törekvés kísérje legyünk őszinték és vállaljuk a testvéri intelem kölcsönös szolgálatát. Azt

a támaszt, amit a klauzúrás szerzetes a kolostori előírásokban talál meg, testvériségünk más formában nyújtja nekünk: a mindennapi életrevízió is ezek közé tartozik. Mindnyájatok számára pótolhatatlan segítséget jelenthet: segít megőrizni önismeretetek világosságát, segíti erőfeszítéseitek őszinteségét. Ez a közös tisztázás annyit fog érni, amennyit testvéri szeretetetek ér, hiszen végeredményben nem más, mint ennek egyik megnyilvánulása. Ha testvériségi életeteket a lehető legnagyobb mértékben javatokra akarjátok fordítani, úgy mindenekelőtt hinnetek kell természetfölötti eredményességében, s teljes hittel kell a Megváltó ígéretére hagyatkoznotok: „Bizony mondom nektek... ahol ketten vagy hárman összejönnek az én nevemben, *ott vagyok köztük.*" (Máté XVIII. 20.) És gondoljátok csak meg, mit jelent ez a külön címen való reális jelenlét! Higgyünk benne, idézzük szüntelenül emlékezetünkbe, hiszen valóban Jézus nevében élünk együtt, és főképp az ő nevében gyűlünk össze azért, hogy egymást segítsük szeretetének tökéletesebb megvalósításában, tanításainak tökéletesebb gyakorlásában.

Az őszintén és alázatosan végzett életrevízió — egyéb előnyeiről most nem beszélve — állandóan segíteni fog benneteket az önmegismerésben. Mint minden közösségi próbatétel, néha ez is nehéz és kínos lesz. Bizony erő kell ahhoz, hogy nyíltak, egyszerűek és alázatosak legyünk, ha rólunk magunkról van szó. S éppen ilyen erő kell ahhoz is, hogy szelíden és túlzás nélkül hívjuk fel valamelyik testvérünk figyelmét arra, hogy szemmel láthatóan hanyatlott valamiben. Mások ugyanis, főképp ha velük együtt élünk, sokkal hamarabb látják meg egy-egy igyekezetünk eredményét, vagy azt, hogy lanyhulni kezdünk a küzdelemben, kiváltképp, ha a fő hiba ellen vívott harcról van szó. Ez a testvériségben történő, jól végzett életrevízió tehát arra szolgál, hogy egymást segítsétek az állandó, aktív harcban fő hibátok és minden egyéb akadály ellen, mely bennetek Jézus szeretetének útjában áll. Az Úr Jézus ezt is mondta: „Ha vétkezik ellened testvéred, fedd meg, de ha megbánja, bocsáss meg neki. Ha napjában hétszer vétkezik ellened és hétszer jön hozzád és azt mondja: 'Sajnálom' — bocsáss meg neki." (Lukács XVII, 24.)

Munkálkodjunk azon, hogy eljuthassunk e teljes egyszerűségre, munkálkodjunk, mert ez nem megy magától, s mert Krisztus tanítása szerint is munkálkodnunk kell érte. Ez jellemezze a testvériségeket.

Hogy ez így legyen, az alázaton és a testvéri szeretet minden erényén kívül még valami szükséges: az, hogy törekvéseinkben

mindenkor szívesen fogadjuk testvéreink segítségét. Hagyatkozzunk egymásra abban a reményben, hogy mindig segítséget kapunk. Akarnunk kell, hogy segítsenek bennünket testvéreink, mindent jobban csinálni. Ez az igazi testvériségi élet. Ha őszintén és szilárd lélekkel éljük át, ha alapja a kölcsönös, igaz szeretet, úgy a testvériségben ez lehet *az állhatatosság és a fejlődés legszilárdabb biztosítéka.* A testvériség arculatának ez egyik legjellemzőbb vonása. Kincsünk és tiszta öröm forrása legyen mindenkor, de ne felejtsük el, hogy így is lesznek nehéz óráink, nehéz harcaink.

Az egymás segítésének módjáról is szeretnék néhány szót szólni. Mindenekelőtt: észrevételeitek, kifogásaitok sose legyenek megfellebbezhetetlen, mindenestül elvető ítéletek. Ha azt akarjátok, hogy észrevételetek mindig helytálló és igaz legyen, ne tévesszétek szem elől soha, hogy az ember szándéka rendszerint jobb, mint ahogy magatartása szerint ítélve gondolnánk. *Segíteni kell, s nem elcsüggeszteni,* elbátortalanítani. Ha valamelyik testvéretek igazán küzd s elkövet minden tőle telhetőt, nem kell újra meg újra megróni még akkor sem, ha küzdelmei csak közepes eredménnyel járnak. Mindössze újra fel kell hívni a figyelmét, ha úgy látjuk, hogy feledékeny, erélytelen, vagy belefáradt a küzdelembe. S ezt mindig úgy csináljátok, olyan békésen, olyan alázatosan, hogy már a hang is elősegítse a nyíltságot, ha valamelyik félénk, vagy természettől begubózásra hajlamos testvéretekkel álltok szemben. Legyen bennetek őszinte felelősségérzet testvéreitekért, s fogadjátok el az ezzel járó gondot. Egész program ez, de megvalósításához kölcsönös bizalommal, testvéri örvendezéssel telített, bensőséges légkörre van szükség.

Mint az előbbiekben már mondottuk, aszkétikus erőfeszítéseinknek egyéni alkatunkhoz kell igazodniuk. Ez azonban önmagában nem elég, ügyelnünk kell arra is, hogy a hivatásunk megvalósítását gátló hajlamok ellen irányuljanak. Különösképpen azoknak a hajlamoknak megváltoztatásán kell tehát munkálkodnunk, melyek az *ima* és a *testvéri szeretet* minden embert magába foglaló gyakorlását akadályozzák, hiszen életünk két sarokkövéről van szó. Az imáról a későbbiekben beszélek majd. Habozás nélkül, mindig minden testvérünk figyelmét hívjuk fel a testvéri szeretet gyakorlását nehezítő gyarlóságokra és hibákra. Ezek közé sorolható a vitatkozási hajlam, a merev ragaszkodás saját elgondolásainkhoz és a mesterkélt hallgatagság is. Esti összejöveteleink egyik célja az legyen, hogy erősítse az állandó törekvést az egyre testvéribb élet megte-

remtésére. Közben lesznek összeütközések, és lesz úgy is, hogy kudarcot szenvedünk. Ez is, az is elkerülhetetlen, de még lendületesebb újrakezdés alapjává lehet és legyen is minden kudarc.

*
* *

Három magatartás közül választhatunk, ha olyan valakivel vagy valamivel kerülünk szembe, ami rossz hajlamainkat ösztökéli s így rosszra vihet, vagy legalábbis késleltethet bennünket a szeretet útján. Ez a három magatartás: teljes megvonás — szabályozott használat — uralkodói szabadság. E három magatartás az aszkézis három szakaszának felel meg. A fejlődő lélekben az aszkézis arra irányul, hogy fölöslegessé váljék, bár a harmadik fokozatot teljességében csak kevesek érik el. Az aszkézis minimuma — főképp bizonyos területeken — azt hiszem, mindig nélkülözhetetlen marad. Most elsősorban az aszkézis két lehetséges fő formájával: a megvonással és a szabályozott használattal foglalkozunk.

Hogy kiirtsuk rosszra való hajlandóságunkat, hogy jó útra tereljük tévelygő ösztöneinket, gyakran tartózkodnunk kell olyan cselekedetektől is, melyek önmagukban nem jelentenek bűnt. Ez indokolja bizonyos dolgok megvonását, vagy a tartózkodást bizonyos dolgoktól. A megvonás lehet végleges, a klauzúra például mindenkorra elválasztja a szerzetest a külvilágtól, a szegénységi fogadalom pedig mindenkorra szólóan lemondást jelent a birtoklási jogról. De lehet a megvonás ideiglenes, vagy időszakos is, hogy fokozatosan vezessen a szabályozott használathoz. Ilyen a noviciátus egyik-másik gyakorlata, melynek célja az, hogy ránevelje a jelöltet a klauzúrára, s arra, hogy tartózkodjék bizonyos kapcsolatoktól. Ebben a szellemben szabályozta az egyház a böjt időszakos kötelezettségét az év folyamán. Nagyon világosan kell látnunk e megvonások pontos értelmét és igazi horderejét, mert különben feleslegesnek ítélvén, esetleg semmibe vesszük őket, vagy megfordítva: meggondolatlanul folyamodunk hozzájuk, akár a szeretet rovására is, holott arra hivatottak, hogy a szeretetet szolgálják bennünk. Tévedésbe esnénk, ha a szerzetesi élet lényeges elemeként tekintenénk azokat a lemondásokat, melyek a noviciátusba lépésünkkor nyomban kötelezik bennünket. E lemondásokat kiváltképp hasznos olyan módszerként tekintenünk, mely megkönnyíti önmagunk megismerését, s azt, hogy ráébredjünk, milyen sok, eddig nem is sejtett olyan kötelék van bennünk, ami béklyózza a szeretet szabadságát. Ezek a megvonások,

lemondások egyrészt felfedik előttünk lényünknek eddig ismeretlen rétegeit, másrészt arra késztetnek bennünket, hogy pontosan felmérjük, milyen nagy, szinte végtelen az óhaj, melyet Isten támaszt a minden anyagitól való elszakadás terén. Nem hiszem, hogy e gyökeres megvonás nélkül is, olyan gyorsan fel tudnánk mérni ennek az elszakadásnak a súlyát. A noviciátusi gyakorlatoknak tehát ez az értelme, s igazolásukra ez elegendő is. Így kell őket tekinteni s így csorbítatlan marad az értelmük még akkor is, ha az emberiség fájdalmasan átélt, nagy realitásaihoz hasonlítjuk őket. Ezeket a fájdalmas realitásokat is szabadabb, megértőbb szívvel fogadjuk majd, ha a megvonások gyakorlata már felkészített bennünket a velük való találkozásra.

Több olyan megvonás van, mely számunkra is végleges. Fogadalommal pecsételtük meg ezeket, fogadalmat tettünk a tisztaságra, engedelmességre, a tulajdonjog gyakorlásáról és a birtoklási ösztönről való lemondásra. Később még foglalkozunk ezzel a nagy hármas lemondással, melyet éber aszkézissel kell erősítenünk a különböző hajlamok és vonzódások kuszaságában. A fogadalomtétel önmagában nem gyógyít ki bennünket nyomban az önszeretetünk okozta tévelygésekből, az ezernyi nevetséges kötöttségből, melyekben a birtoklási ösztön bújik meg, hogy újra gúzsba kössön bennünket. Egy ing, amelyhez ragaszkodunk, töltőtoll, melytől nem akarunk megválni — ilyenek ezek az apró kötöttségek. S végül odajutunk, hogy már nem vagyunk sem odaadók, sem nagyvonalúak; ismét kicsinyesek, fukarok lettünk. Mert így lesz, ha nem vigyázunk. Jelentéktelen dolgok — azt mondhatjátok. Igen, jelentéktelenek, mégis elég jelentősek ahhoz, hogy gúzsba kössék a lelket, hogy határt szabjanak vágyai mérhetetlenségének és megakadályozzák, hogy szabadon átadja magát Krisztusnak.

Az aszkézisnek ez a formája, vagyis a gyökeres megvonás, kezdetben útnak indít bennünket, majd időszakosan abban segít, hogy uralkodjunk magunkon. Életmódunkat mégis inkább a dolgok szabályozott használata jellemzi. Ennek azonban párosulnia kell az egyéni kezdeményezéssel: ha úgy látjuk, hogy szükséges — amint kezdünk valamihez túlságosan ragaszkodni, amint kezdünk valami tévelygésnek engedni —, folyamodjunk az elszakadáshoz, vagy az ideiglenes, teljes önmegtartóztatáshoz. S most elértünk oda, ahol hasznosan idézhetjük emlékezetünkbe az erőszakot, melyet Krisztus ajánlott: „Ha jobb szemed megbotránkoztat, vájd ki és vesd el magadtól... Ha jobb kezed botránkoztat meg, vágd le és vesd el magadtól..." (Máté V, 30.)

Az önmagunk kifosztására irányuló igyekezet egy másik forrása az, hogy kifelé a lehető legkevesebbet mutassunk belőle, így annál erőteljesebben hat befelé. Nincs különleges étrendi előírásunk, de ha észrevesszük, hogy nagy örömmel iszunk bort, csökkentsük a mértéket, vagy egy időre teljesen mondjunk le róla. Nem tiltja szabályzat azt sem, hogy időnként dohányozzunk, rászoknunk mégsem szabad, mert szegények vagyunk, s szabadok akarunk maradni. Ez egyeseknél — akinek ez a gyöngéje — megköveteli a dohányzásról való teljes lemondást. Legyünk éberek és szilárdak. Újságokat is olvastok majd, hogy értesüljetek a fontos hírekről, s hogy kontaktusban maradjatok az emberi problémákkal, de vigyázzatok, hogy urai maradjatok önmagatoknak, s hívságos kíváncsiságból ne vesztegessétek rá azt az időt, amit imádkozásra, vagy hasznos olvasmánynak szentelhetnétek. Ha mégis magával sodor az érdeklődés, rövid önmegtartóztatás segít benneteket a maga helyére tenni a dolgokat. Ugyanez áll a táplálkozásra is. Időnként csak hasznos lehet az erőteljes fékezés, így legalább ellenőrizhetitek a fékek működését, s mindig meg tudjátok szabni a sebességet.

Aszkézisünk legyen tehát élő és hajlékony, így hasznosítani tudja a fegyelmet, amit a munka és a felebarát szolgálata ránk ró. Ha jól megértettük, ha odaadóan alávetjük magunkat e fegyelemnek, ez lesz a legeredményesebb aszkétikai gyakorlatunk. Éberség, kezdeményező erő, erő és hajlékonyság — e tulajdonságok jellemzik a szabadságtok megszerzéséért vívott harcotokat.

Ezt az aszkézist különböző területeken kell gyakorolni. Van testi aszkézis, szellemi aszkézis és ismerjük a szív s a képzelet aszkézisét is. Ne hanyagoljuk el egyiket sem. Most azokról a gyakorlatokról szeretnék néhány szót szólni, melyekhez mi is haszonnal folyamodhatunk. A szellem aszkéziséről majd akkor beszélünk, mikor az intellektuális munkával foglalkozunk, a szív aszkéziséről pedig a tisztasággal kapcsolatban.

A testi aszkézisre könnyen találtok alkalmat: reggeli fölkelés zokszó nélkül; kitartás a fizikai munkában és a testi fáradtság elviselésében; határozott és férfias magatartás akkor is, mikor egyedül vagyunk, s főként a kápolnában; s erő az éjszakai szentségimádásban. Azt hiszem, itt beszélnünk kellene a tornáról is, mely nagyszerűen hozzájárulhat a testi egyensúly megőrzéséhez és egyes testi hajlamok megneveléséhez, főként ha ülő életmódot folytatunk, tanulmányokat végzünk.

*
* *

Jó ha beszélünk az aszkézisnak arról a részéről, mely elsősorban az imával van kapcsolatban. Tehát azoknak a gyakorlatoknak az összességéről lesz szó, melyek segítik a lelket, hogy imába kezdjen. Ezek a gyakorlatok valóban akkor segítenek, ha megfegyelmezik a testet, a képzeletet és a szellemet, s így elhárítják az imádság akadályait. Itt még azt is megállapíthatjuk, hogy az imádkozási módszer bizonyos fokig aszkézis is, amennyiben a képzelet fékentartására szolgál, s arra, hogy elhallgattassa bennünk a kíváncsiságot, megszűntesse a kusza vonzódásokat a külső dolgok iránt.

Az ima aszkézisének egyik legfontosabb része a csend. A csend aszkézis ugyan, amennyiben hozzásegít a szórakozottságra, a szó pascali értelmében vett fegyelmezetlenségre való hajlamaink leküzdéséhez, ugyanakkor több is ennél: természetes légköre Istennel való egyesülésünknek az ima aktusában. A belső csend nélkülözhetetlen, a külső csend pedig nélkülözhetetlen annyiban, amennyiben szükségünk van rá a belső csend megteremtéséhez. Munkával elvegyült életünk lehetővé tette, hogy ezt a szükségletet még pontosabban felmérjük.

Mindenekelőtt megértette velünk a belső csend jelentőségét, s hogy ezt mindenkor megőrizhetjük, hogy háborítatlan maradhat a zaj s a körülöttünk folyó beszélgetés közepette is. A szenvedélyek belső elcsitulásának állapota ez, mikor megszabadultunk minden olyan vonzalom zűrzavarától, mely önmagunkhoz s minden olyanhoz fűzött, ami a hit tekintetét elfordíthatja az isteni jelenlétről.

E csendre szükségünk van mindig. Azon legyünk, hogy állandósuljon, hogy mindenhová magunkkal vihessük, hogy velünk legyen munkánkban, jártunkban-keltünkben s minden kapcsolatunkban.

Aki magában hordja a belső csendet, az meg tudja ítélni a külső csend milyenségét. A külső csend lényegében a szavaktól való tartózkodás, hogy elszigeteljük, hogy elválasszuk magunkat. Ez lehet a legjobb törekvés, de lehet a legrosszabb is. Rossz az így megteremtett csend, ha zárkózott természet következménye, ha a nyugalom önző szükségletének felel meg, ha ürügy arra, hogy ne törekedjünk individualizmusunk leküzdésére, ha dacot vagy haragot takar, ha színlelés vagy őszinteséghiány az oka, ha nem engedi, hogy kimondjuk a bocsánat szavát, ha arra késztet, hogy cserbenhagyjuk testvérünket, akinek segítségre volna szüksége. Jó a csend, ha a szükséges pihenés feltételeként keressük, vagy azért, hogy szellemi munkát végezhessünk, elmélkedjünk, ha ennek van az ideje. Jó a csend, ha arra szolgál, hogy segítségével az ezernyi

gondtól gyötört lélek ismét megteremtheti önmagában az igazi belső csendet.

És mindenekfelett jó a csend, ha azért keressük, hogy imában fordulhassunk Istenhez.

Nincs olyan szabályzat, mely előre megszabhatná a hallgatásra vagy a szóra, az elvegyülésre vagy a visszavonulásra legalkalmasabb pillanatokat: saját szándékunk bírái e téren csak mi magunk lehetünk.

Csendövezetek azonban nélkülözhetetlenek. Szükségünk van rájuk mindennap, minden héten, minden hónapban s egy még szélesebb ritmushoz igazodva is. Szükség van rájuk, hogy imádkozhassunk, s ellenőrizhessük belső csendünk realitását. A szellemi élethez szükséges pihenés ritmusának jelentőségéről beszéltem már:[1] a csend ennek is nélkülözhetetlen eleme, sőt mintegy alapja a ritmus nyugvási idejének.

Ha életmódunk le is szoktat bennünket a külső csendről, viszont arra segít, hogy még fokozottabban kerüljük az üres csendet, a hamis csendet, a rossz csendet, amiről az előbb beszéltünk. Kívánjuk a csendet mindig úgy, mint Isten jelenlétének tartozékát. Vannak szavak, melyek nem törik meg a csendet. Van külső csend, mely megtöri a lélek isteni csendjét.

A jó csend sohasem teremt nehéz vagy szomorú légkört. Az összeszedettség, a béke gyümölcseit hozza a léleknek.

A testvériségekben vannak kötelező csendek: az imának szentelt idő, a havi rekollekciók, az évenként tartott hosszabb lelkigyakorlatok csendje. A Szentségimádó Testvériségek még több időt töltenek csendben. De ne csodálkozzunk, ha egy kis munkás testvériségben, ahol mindig kevés a hely, csak nehezen tudjuk megteremteni a külső csend olyan fegyelmét, mely az ima, a kölcsönös nyíltság és testvéri vendégszeretet valamennyi követelményét egyaránt kielégíti. Az a fontos, hogy törekedjünk rá, hogy érezzük a csend utáni vágyat, s ne féljünk időnként felülvizsgálni az egész kérdést anélkül, hogy türelmetlenkednénk a hiányosságok, a megvalósítás tökéletlenségei miatt. A megoldást tehát nem külső szabályozástól kell várnunk, a szeretet és az ima szellemének újra és újra átgondolt parancsában sokkal könnyebben megtaláljuk.

Az imában a csend aszkéziséhez kell csatlakoznia a test alázatosabb, de nem kevésbé fontos aszkézisének. Az imában ugyanis a testnek is megvan a maga része, sokkal fontosabb része, mint azt

---

[1] Vö. IV. fejezet első része: „A szegények imája".

általában gondoljuk. Legcélszerűbb, ha Jean *Mouroux* könyvének azokat a sorait idézem, melyek olyan jól megvilágítják ezt a kérdést. „Ha a test az ima képe, ez azért van, mert a test az imádkozás eszköze. Támasztéka az imának, kész szövegekben fejezi ki magát, s ez biztossá és határozottá teszi a lélek lendületét, s olyan tartásban, mely hangsúlyozza és felfedi a belső akaratot. A test erősíti az imát: mikor az ember a fohász szavait mondja, mikor hitét zengi, mikor alázatosan térdepel s egész valójával Istent keresi, a test révén hat a lélekre, s mélyíti el könyörgését. S van úgy, hogy a test nélkül nem tud megvalósulni az ima. Szétszórt és kuszált, csüggedt és szomorú a lélek, nem tud eljutni Istenéhez, mintha megbénult volna, mintha nem is lenne: ezekben az órákban a test lesz az ima valóságos és hatékony eszköze. Szétszórt a lelkem? Előveszem a rózsafüzéremet, ajkammal, ujjaimmal élesztem akaratomat és imám az Üdvözlégyekben száll Istenhez. Csüggedt a lelkem? Azt mondom Istennek, amit mondani tudok. Mint Jézus Urunk, mikor azt *ismételgette:* „legyen meg a Te akaratod" — én is ismételgetem: Istenem, könyörülj rajtam. Csodálatos imádság aktusává lesz ez az egyszerű ismételgetés. Eltemetődött a lelkem, már azt sem tudom, hiszek-e még Istenben... Mégis itt vagyok! Nincs itt a lelkem, hogy imádkozzék, de itt van a testem: Istennek adom, térdepeltetem, híven ott tartom Uram lábai előtt. *Testemen át lelkem tanúsítja jelenlétét* Isten előtt. Isten rám tekint és szól: „Gyermekem, távozz békével!" Így lesz a test az Istennel való egyesülés eszköze, ez a legmagasabb rendű funkciója. A test nem a bűnért van, hanem Uráért.[1]

Ezért olyan fontos, hogy jól végezzük a szóbeli imákat. Ezt azért hangsúlyozom olyan erősen, mert ez az imához vezető első lépés, ezt mindig meg tudjuk tenni, s mégis, sokszor mint másodrendűt elhanyagoljuk. Tévedés azt képzelni, hogy eljuthatunk az igazi belső imához akkor is, ha a külsővel nem törődünk. Tévedés ez főként akkor, ha olyan életet élünk, hogy az ima légkörét csak a kápolnában találhatjuk meg. Hittel kell elmondanunk a szentmise és a zsolozsma imáit.

Ezért olyan fontos egyszerű és konkrét módszer segítségével a képzelet és a szellem fegyelmezése. Egész lényünket kell hitben átadni Istennek. Hitünk az evangélium képeinek és fogalmainak egyszerűségével fejezi ki magát, ez lesz a soha nem lanyhuló, gyermeki hit tárgyköre mindaddig, míg Isten mindent le nem egy-

[1] Jean Mouroux i. m. 57. oldal.

szerűsít a vele való egyesülés aktusára, mely majd felülmúl minden emberi kifejezésmódot. Mert akárhogy is nézzük, bizony igaz, hogy az imádságban Isten felé közeledvén bekövetkezik egy olyan pillanat, mikor képességeink az istenivel való egyesülés után valósággal összeroskadnak, kevésnek bizonyulnak, hatósugaruk korántsem tudja átfogni a léleknek ezt az életét. Addig azonban hitünkben legyünk egyszerűek, egyéni módszereinkkel hassunk oda, hogy az ima kezdetén elcsituljanak a szenvedélyek és lehiggadjon a képzelet. Válasszunk olyan egyszerű módszert, mely természetünk uralkodó vonása szerint vagy a képzeletet, vagy a szellemet veti harcba, aszerint, hogy milyen jellegű szétszórtság ellen kell küzdenünk. Minden módszer jó, ha sikeres, a legjobb mégis a legegyszerűbb. Amit Foucauld atya ajánl, s melyhez ő maga is folyamodott, számunkra is a legalkalmasabbnak látszik: egyszerűen Jézus jelenlétéből indul ki, beszélgetést kezd az evangéliumban vagy az Oltáriszentségben jelenlévő Mesterrel, s e beszélgetés során imád, köszönetet mond, kér, könyörög, engesztel, s főként hallgatja Jézust.

*
* *

Foucauld atya aszkétikus fegyelmezettségének egy másik vonásával is foglalkoznunk kell. Ez a vonás kezdettől fogva a keresztre összpontosuló szeretet műve volt. Az aszkézis általában módszeres erőfeszítés az önkéntes lemondásra, hogy megnevelhessünk egy rossz hajlamot. Mikor Krisztus szeretete már eléggé kifejlődött bennünk, a voltaképpeni aszkétikus törekvés szerepét fokozatosan, de véglegesen átveszi a kereszt szerelme. A kereszt őrülete viszi végbe bennünk a halál és az önmegtagadás misztériumát, de már nem azzal a céllal, hogy elnyomja rossz hajlamainkat, pusztán Jézus szerelméért, mert Jézus szenvedett, s a misztikus testben még van elvégzendő szenvedés, hogy beteljesüljön testvéreink megváltása. S ez még messzebbre megy, ezért van az, hogy az aszkézis céljain túl minden jóravaló dolog használatának szabadsága közben is folytatódik — szeretetből — az önmegtagadás és az önkéntes szenvedés műve. Idáig kellene eljutnunk Foucauld atya nyomán. S ami megtérése kezdetétől fogva jellemezte aszkétikus erőfeszítését az nem más, mint hogy az első pillanattól kezdve fölibe helyezte Jézus keresztjének szerelmét.

Így cselekedjünk mi is, még ha a legkisebb önkéntes lemondásról, a legjelentéktelenebb fegyelmi gyakorlatról is van szó, ne

csak aszkézis-értéket, hanem elsősorban szeretet-értéket tulajdonítsunk neki, kifejezettebben kapcsolatba hozva Jézus keresztjével, s a lelkekkel, akik megváltó erőfeszítésünkre várnak.

*
* *

Egyéves noviciátus vajon elegendő-e ahhoz, hogy előkészítse a kistestvért a nehéz életre, mely osztályrésze, s mely — ha csorbítatlan teljességében akarja átélni — olyan önuralmat, s az ima olyan állandó készségét tételezi fel, amit csak hűséges, hosszú esztendők hozhatnak meg. E kérdéshez még hozzá szokták tenni, hogy ilyen életmódot az Istennel való egyesülésben már megerősödött szerzetes vállalhatna csak magára.

Tagadhatatlan, hogy ha a munka fáradalmai között, a város ártalmas zajában akar valaki tökéletesen imádságos életet élni, előbb el kellene jutnia legalább a belénk öntött ima első fokára. De vajon nem mondhatjuk-e el ugyanezt a misszionáriusról, a külvárosi plébánosról, vagy a karthauziról? Az életszentség tökéletessége — bármilyen életkörülményről legyen is szó — nem mondhat le a Szentlélek különböző erejű kegyelmének közbenjárásáról, s Isten közvetlen beavatkozása más és más formát ölt minden esetben. Ahogy tökéletesen betölti hivatását az a karthauzi, aki még nem érkezett el az igazi egyesüléshez Istennel, mindössze igyekszik a tőle telhető legjobban nagylelkűen imádkozni, úgy betölti az a kistestvér is, aki csak kínlódva tudja belső imáját végezni, de életét bátran összpontosítja az eucharisztikus imára akkor is, mikor fáradt, mikor nehézségek állnak elébe, mikor kudarcot szenved, s a kudarcot mindig újrakezdésre használja fel. Ez a kistestvér betölti hivatását, s életében megvívja a szeretet harcát. Ha Isten jónak látja, majd közbelép, és Lelke által beteljesíti a kistestvér belső imáját, s semmi sem akadályozhatja meg őt ebben. A kistestvér állandóan törekedjék a megváltással együttműködő imára, mely a Szentlélek ajándéka nélkül nem emelkedhet a tökéletesség fokára, neki mégis odaadóan kell törekednie feléje — ez minden, amit tennie kell. Bizonysággal hiszem, ha hűséges, éppúgy része lesz a Szentlélek ajándékaiban, mint ahogy része van minden embernek, aki Atyja akaratát teljesíti abban az életkörülményben, melyet a Gondviselés számára kijelölt.

Egyévi noviciátus természetesen nem lehet elég a kistestvér képzéséhez: gyerekség volna azt képzelni, hogy tizenkét hónap

alatt el lehet végezni azt, amit csak egy egész élet erőfeszítése teremthet meg. A nevelés lényege azonban az, hogy úgy irányítjuk, úgy kormányozzuk a neveltet, hogy megtanulja önmagát kormányozni. A nevelés alapokat fektet le, elveket ad, segít a szükséges kezdeti szokások begyakorlásában, élesen rávilágít a követendő útra, s a neveltet megtanítja arra, hogyan kell önmagát kormányoznia, önmagáért felelősséget vállalnia. Minden nevelőnek az legyen a célja, hogy önmagát nélkülözhetővé tegye, bár munkájára bizonyos időn át mégiscsak szükség van. Nem szabad elfeledkeznie arról, hogy szabad akarattal van dolga, ezt kell megtanítania szeretni. A noviciátus csak megkezdheti a képzés művét: főként az a célja, hogy felfedeztesse az eszményt, hogy lerakja a Krisztussal éledő hitélet alapjait, hogy megtanítson imádkozni. Ezenkívül megmutatja az igazi önismeret útját, és azt, hogy az aszkézis és az önmagunktól való elszakadás micsoda munkáját kell elvégeznünk ahhoz, hogy aztán Krisztus cselekedhessék bennünk. Ezután még saját életének nehézségei elé kell állítani a szerzetest, hogy megtanulja, miként kell ezeket leküzdeni. Igazán csak ekkor fog ráébredni gyöngeségére, s arra, hogy teljes egészében kell elköteleznie magát, s hogy nehézségek között, s hogy szüntelen küzdelemben kell átélnie „állandó imamegbízotti" életét. A nevelés felhasználhatja, sőt köteles felhasználni a veszélyt és a nehézségeket, hogy jellemet kovácsolhasson, hogy kifejlessze a lelkierőt és a bátorságot a szeretet és a belső ima gyakorlásában. Ilyen eredmény nem lenne elérhető csupán azzal, hogy meghosszabbítanánk a voltaképpeni noviciátus egy évét. Különben is megvannak a maga előnyei annak, ha a kistestvér hitélete abban a légkörben fejlődik ki, mely egész életének légköre lesz. Így legalább nem áll fönn a veszély, hogy elveszti lelki egyensúlyát, mert nem tud beleilleszkedni élete természetes közegébe. De erről később még bővebben beszélünk. Az örökfogadalmat egy második, több hónapos noviciátus előzi meg, ez alkalmat ad a még szükséges nevelési munka elvégzésére, és férfiúi érettségben teljesíti be a szerzetesképzést.

El-Abiodh Sidi Cheik, 1948. február 24.

VI.

SZEGÉNYSÉG

Jézus szegényen élt, szerette a szegényeket s boldognak mondotta őket. Foucauld atya szenvedélyesen szerette és kívánta a szegénységet; minden szent szerette, valamennyien fölszabadulást, örömet találtak benne és lehetőséget arra, hogy alázatban Istennek adják magukat. Ezt csak azok érthetik meg, akik átélték.

Foucauld atya nyomán mi is szegényen akarunk élni, s mint ő, mi is *Jézus követésének vágyából, s a szegények iránti szeretetből* kívánjuk ezt.

Mihelyt azonban a gyakorlatra kerül sor, látjuk, hogy milyen sokrétű probléma merül fel. Mert különbség van szegénység és szegénység között. Van olyan szegénység, mely csupán nélkülözés, szűkölködés, anyagi javak hiánya, nem szeretetből vállalt, pusztán elszenvedett kényszerűség. Más a keresztény szegénység: Jézus boldognak mondta a szegényeket, nem határozta meg, milyen szegényekről van szó, de beszélt a „lélek szegénységéről" is. Így nyomban érezzük, hogy van a szegénységben szellemi és anyagi elem, test és lélek.

Ha ezt világosan nem látjuk, rossz útra tévedünk, a gyakorlat során sok nehézségbe ütközünk, sőt megtévelyedhetünk. Hogy ez mennyire így van, annak bizonyítására elég, ha tudomásul vesszük, hogy ez a tárgy milyen sok problémát vet fel napjainkban. Nézzük először a tényeket: a gazdaságilag gyöngének nevezett rétegek megélhetési nehézségeit, az alacsony béreket, a létbizonytalanságot — melyet csak részben küszöböl ki a társadalombiztosítás —, a munkanélküliség rémét, a lakásínséget. Millió és millió család így él, ebben az állandó bizonytalanságban, ami igazi szegénység,

ha ugyan nem szánalmas nyomor és szűkölködés még a legszükségesebb javakban is. Ez mindenestül a szegénység tárgyi mivoltához tartozik, lelki elem ebben még nem szerepel, vajmi ritkán kívánt és szeretett, mindössze elszenvedett szegénység ez. Gyakran takar mohó kívánságot, bírvágyat, ami néha annál hevesebb, mert a szegény még nem próbálta ki a gazdagsággal, pénzzel megszerezhető örömet. A gazdag, ha egyszer kedvére megízlelte a pénzzel megszerezhető élvezeteket, csalódottan veszi észre, hogy mennyire korlátozottak a pénz nyújtotta lehetőségek. Vágyaink nemegyszer a birtoklásnál is erősebben kötnek bennünket a javakhoz.

Egészen más ez az elszenvedett és tragikusan valóságos szegénység, mint a szerzetesi szegénység, mely megjelenési formájával gyakran zavarba ejti kortársainkat, minthogy egészen más értékrendhez tartozik. Mindenekelőtt fogadalommal szabadítja föl a lelket a birtoklási vágy alól. A fogadalom csak másodsorban érinti a dolgok használatát. Ezt a belső megfosztottságot — melytől többségükben elborzadnak azok, akik elszenvedik a szegénységet, de vágyakban gazdagok —, a használatnak olyan szabadsága, és olyan életnívó kísérheti, mely gyakran botránkozást okoz, minthogy nem tükrözi a lélek belső szegénységét, amiről oly kevesen hiszik, hogy lehetséges. S nagy biztonságot jelent a testvériséghez való tartozás is, nyugalmat a holnap felől, mentesülést az élet olyan gondjaitól, mint táplálkozás, lakás, vagy betegségek. Nyilván a följebbvalókat terhelik ezek a gondok, ám a legtöbb szerzetes mentesül alóluk. A buzgó keresztény, miközben keservesen küzd és fárad, hogy fenntartsa magát és gyermekeit, már nem érti meg a szerzetesi élet magasabbrendűségét, s könnyen megeshetik, hogy csatlakozik ahhoz a véleményhez, mely szerint a szerzetesek teszik le a szegénységi fogadalmat, de a hivők gyakorolják azt. Pedig az egyház továbbra is vallja, hogy jogos és magasabb rendű az olyan élet, mely megszabadul minden földi gondtól, hogy egyedül Isten szemléletére irányuljon. Ennek természetesen az az alapfeltétele, hogy a lemondás valóságos, azzal a céllal, hogy önmagunkat feltétel nélkül átadhassuk Istennek — tehát valóságos lemondás és nem önző menekvés a munka és a mindennapi gondok felelőssége alól. Gyalázatos volna az ilyen menekvés, a szemlélődő élet megtagadását jelentené. Igaz, a szemlélődő élet mindenképpen láthatatlan, rejtett marad a világ számára: a világ csak a külsőt látja, s aki elítéli, annak rendszerint se bátorsága, se erkölcsi ereje nem volna ahhoz, hogy a szemlélődő példáját kövesse a lemondásban. Az is igaz, hogy vissza-

élések mindig akadnak, s ezek igazolják a szerzetesi szegénység ellen irányuló támadásokat. Támadják az életnívó, egyes kolostorok túlzott komfortja, sőt az épületek tágas, monumentális volta, a kertek nagysága és szépsége — egyszóval a kellemes keret miatt, amit csak sok pénz árán tud megteremteni egy-egy család.

Hogyisne okozna ez botránkozást? Megértik ugyan, hogy a szerzetes személy szerint szegény, de úgy vélik, hogy ez csupán elméleti szegénység, minthogy a testvériségnek, melyhez tartozik, módjában áll olyan életkeretet biztosítani a számára, melyet egyébként csak vagyonos családok élvezhetnek. Ez bizony nagyon is gyakran van így. Vajon a szerzetesi szegénység, amint azt némelykor megszervezik és kodifikálják, a szegénységnek valóban azt az arculatát tárja a világ elé, melyet Jézus az egyházban tőle vár? Érthető, ha ez a helyzet korunk keresztény lelkiismeretéből mintegy reakcióként váltja ki a vágyat a konkrétabb tárgyi szegénységre, a létbizonytalanságra, s arra, hogy sorsközösségben legyen a legszegényebbekkel. Sok fiatalt ez a vágy ösztökélt arra, hogy elforduljon a szerzetesi élettől.

Mit gondoljunk minderről, s hogyan fogjuk föl szegénységünket? Jézusról elnevezett Károly testvért is kínozta a szegénységnek ez a vágya, szegény akart lenni Jézus példájára, és a legkisebbek iránt érzett szeretetből. Tudjuk, hogy ez volt az eredeti oka annak a lelki válságnak, mely a trappista rendből való kilépésével ért véget.[1]

*
* *

Lényünket testi és lelki korlátai arra kényszerítik, hogy önmagát megnövessze, kiegészítse azzal, hogy olyan tárgyakat, javakat kapcsol önmagához, melyeknek elvben az a rendeltetése, hogy szolgálják, segítsék célja könnyebb megvalósításában. E javak gyűjtőneve: *birtok*. Személyes tapasztalatból tudjuk, hogy mennyire hajlamos az ember arra, hogy megálljon a dolgok birtoklásában, ahelyett, hogy rajtuk uralkodva istengyermeki mivoltának végső kiteljesítésében felhasználná őket. Életük fókuszában a birtoklás áll, lényüket a birtokolt javak szolgálatába állítja, bármilyen kicsi-

[1] Károly testvér ekkoriban írt szabályzattervei, főként a Jézus Kis Testvéreinek 1896. évi szabályzata a végletes szegénység pecsétjét viselik. Erről egyébként már bővebben szó esett a *Foucauld atya remeteségei és testvériségei* c. fejezetben.

nyesek, földhöztapadtak legyenek is ezek a javak. „Vigyázzatok, őrizkedjetek minden kapzsiságtól, mert nem a vagyonban való növekedéstől függ az ember élete." (Lukács XII, 15.) Így a birtoklás már nem lényünk tökéletesítésének eszköze, hanem nehezítője, sőt az igazi tökéletesség akadályává lehet. A szegénység erényének értelme az, hogy miközben javunkra tudjuk fordítani a szükséges vagy hasznos dolgokat anélkül, hogy bármelyik is béklyót rakhatna ránk, teljes szellemi szabadságot biztosít az embernek mindennel szemben, ami nem maga Isten. Gyökerestül irtja ki a fösvénységet, az erőszakot, a keményszívűséget, a félelmet és az önzést. A szegénység erénye megalapozza bennünk és megőrzi a feltétlen szabadságot és függetlenséget mindennemű dologgal szemben. Függetlenek és szabadok leszünk nemcsak a pénztől, de még a legegyszerűbb használati tárgyaktól is, munkánk gyümölcsétől, kezünk művétől épp úgy, mint a szellemi javaktól, értelmi ismereteinktől, képzeletünk alkotásaitól, a művészettől, bizonyos fokig még saját lelkiségünktől, s maguktól az imabeli kegyelmektől is. A lélekben való szegénység ez, e nélkül lehetetlen bekerülni a Mennyek Országába, e nélkül nem uralkodhat bennünk Krisztus szelleme. E törvény alól nincs kivétel, nincs részleges mentesülés, végső beteljesítését a halál jelenti: csak a teljesen nincstelen lélek láthatja meg Istent színről színre a halál után. Erről a szegénységről beszél Jézus, mikor a boldogok közé sorolja a „lélekben szegényeket." Ezt a szegénységet tartja kötelezőnek Keresztes János azokra, akik az imádság útján Isten Lelke elé akarnak menni. Keresztény szempontból az anyagi szegénység e nélkül teljesen értelmét veszti, céltalan nincstelenséggé, nyomasztó szűkölködéssé lesz. Bármilyen fontos is legyen hát az anyagi jellegű szegénység, most nem térek ki rá, mert ezzel kapcsolatban valójában nem merülnek fel kérdések. De nagyon erősen hangsúlyozom: munkálkodnunk kell azon, hogy a lehető legteljesebben, feltétel nélkül magunkévá tehessük ezt a lelki magatartást, mert határtalan az önkifosztás és a belső szabadság, melyhez a hivatásához hű kistestvér eljuthat, s el kell jutnia. A léleknek e szegénysége nélkül hiábavaló a szegénység minden más formája, sőt nyomasztó vagy hivalkodó lehet, vagy akár farizeusi képmutatássá válhat.

A lélek e szegénységének akadálya a birtoklási ösztön torzító hatása. S ez ellen száll közvetlenül harcba a szegénység szerzetesi fogadalma, mely teljes és gyökeres lemondást jelent a birtoklás minden emberre nézve igazolt jogáról. A fogadalom célja az, hogy

fölszabadítsa az embert a birtoklás alól. Minthogy azonban nyilvánosan tett ígéretről van szó, mely az egyház külső fóruma elé tartozik, a fogadalom csak tárgyi és látható dolgokra vonatkozhat. A fogadalommal kötött szerzetes többé nem érvényesítheti tulajdonjogát, nem birtokolhat, nem vásárolhat, nem adhat és nem fogadhat el, nem ajándékozhat, nem kölcsönözhet. Csak használatba vehet, az elöljárók akaratát követve és szerzetesi szabályainak engedelmeskedve. A fogadalom célja, hogy belső erényre segítsen, hogy a szívnek teljes szabadságot biztosítson: tehát önmagában nem határozza meg, nem szabályozza a dolgok használatba vételét, vagyis a tényleges anyagi jellegű szegénység fokát. A fogadalom tehát, mint látjuk, nem kötődik közvetlenül a külső szegénység ilyen vagy olyan formájához. Önmagában még csak nem is kívánja meg a valóságos, tárgyi szegénységet, hiszen az ilyen lemondás végbemehetne a valamennyi hasznos dologgal való szabályozott élet keretei között is, mint ahogy a lélekben való szegénység a gazdagság közepette is gyakorolható. De milyen nehéz függetlennek maradni a dolgoktól, ha egyszer birtokoljuk őket és kedvünk szerint élhetünk velük! „Milyen nehezen jut be a gazdag Isten Országába!" A tanítványok megütköztek szavain, Jézus azonban megismételte: „Fiaim, bizony nehéz a vagyonban bízóknak bejutni Isten Országába... Könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak Isten Országába jutni." Azok még jobban megrökönyödtek és azt kérdezték egymástól: „Hát akkor ki üdvözülhet?" Jézus rájuk tekintett és így szólt: „Embernek ez lehetetlen, de nem az Istennek, mert Istennek minden lehetséges." (Márk X, 23—26.) A szegénység szelleme és a szabad birtoklás összehangolása meghaladja az emberi erőt: Isten kegyelme kell hozzá, mint ahhoz is, hogy vállalni tudjuk az igazi keresztény szegénység kifosztottságát. Akár az egyik, akár a másik állapotban legyen az ember, mindkettőhöz egyformán nagy belső erőre van szüksége.[1] Jézus azonban az önkéntes kifosztottság

[1] „A keresztényhez illő birtoklás ugyanolyan erőt követel, mint a keresztény szegénység gyakorlása. Mert a birtoklásnak is szabadsággá kell válnia. Ezt fejezik ki Szent Pál sokszor idézett szavai: „Akinek... van, éljen úgy, mintha nem volna neki." (I. Kor. lev. VII, 29—31.) Nehéz és nagy vállalkozás ez, ha őszintén akarjuk végbevinni. Megszabadulni a javak béklyójától, valóban szabadnak lenni a mohóságtól, élvezetvágytól, félelemtől, irigységtől, fösvénységtől, úgy birtokolni a javakat, mint amelyek Isten kezéből erednek, s az Ő akarata szerint használni őket, ez, mondjuk ki, lehetetlen. Csak Isten által válik lehetővé. Ne higgyük, hogy Szent Pál szavai csak az erkölcsiség valami magasabb fokát fejezi ki. Az általa leírt eszmény, csupán emberi erővel,

és szegénység magasabbrendűségét tanítja, barátainak ezt ajánlja nyomatékosan. Ezért van az, hogy a szabályzatok a szegénységi fogadalmat mindig az összes javak szerény használatának értelmében határozzák meg. De sok nehézség merülhet fel a szegénység gyakorlása során, ezért ezt általában a kongregáció céljához alkalmazzák, annak rendelik alá. A missziós intézmények szegénysége nem lehet ugyanolyan természetű, mint azé a monasztikus kongregációé, mely elsősorban a szegénység erényéről akar bizonyságot tenni az egyházban. Az ilyenféle különbségek igazoltak, egyedül a visszaélések elítélendők. Éppen ezért jó, ha világosan meghatározzuk a szegénységi fogadalom szerepét és természetét. A külsőből, a látszat után sose ítéljünk a belső felől. Könnyen tévedhetünk, ha a nagy külső szegénységből a szív szegénységére következtetünk, de éppúgy tévedhetünk, ha elítélünk egy szerzetest pusztán azért, mert kolostori szabályzatai a javak szabadabb használatára felhatalmazzák, lélekben, az Úr előtt, igazi szegény lehet. Legyünk olyan alázatosak, hogy e téren mindig szigorúan tudjuk bírálni önmagunkat, és megértsük, milyen ellentmondás lenne, ha Jézus egy kistestvére bíró szerepében lépne föl, hogy ítélkezzék, vagy akár csak összehasonlítást tegyen az összehasonlíthatatlan dolgok között. A pusztán anyagi nincstelenség mit sem ér Krisztus szegénységének szelleme nélkül: lélektelen test, halott szegénység marad.

*
* *

Arra kell vágyódnunk, hogy minden teremtett dologgal szemben úgy viselkedjünk és úgy érezzünk, mint Jézus: szegények akarunk lenni, mint ahogy ő szegény akart lenni. Az evangéliumból kell tehát megtanulnunk a szegénység igazi módját.

éppúgy megközelíthetetlen, mint a keresztény szegénység, s mindaz, aminek dicséretét a Boldogságok zengik.

A kérdés másik oldalát is meg kell néznünk. Keresztény szempontból vajon csupán a birtoklás a veszélyes? Természetesen nem. A nélkülözés is veszélyes, hiszen itt szabadon gyakorolt keresztény szegénységről van szó, melyet Isten Országáért vállalunk, s nem csupán azért, hogy nincstelenek legyünk. A puszta nélkülözés, a szűkölködés, a szükségletek erőszakos elfojtása megbéníthatja a belső életet. Kevéllyé is tehet, új és sajátos farizeizmust eredményezhet, s ennél már mégis jobb a birtoklás, a munka, s az, hogy az ebből eredő kötelezettségnek tisztességgel eleget tegyünk." (Romano Guardini, *Az Úr* I. kötet 322—323. oldal.)

Jézus szegény volt, ahogy Isten szegény lehetett, s ahogy szegény: Krisztus magatartásában nyoma sincs a megvetésnek bármilyen teremtménnyel szemben. Nem veti meg az egyszerű, természetüknél fogva jó, az ember számára hasznos vagy szükséges dolgokat. De csak szükségességük mértékében használja őket. Magatartásában legszembeötlőbb a feltétlen szabadság a javaktól, a nagy mértékletesség a birtoklásban. Jézus Isten, nem béklyózhatja őt semmi, mégis szegény akart lenni, egyszerűen, mesterkéletlenül szegény. Életének vannak olyan pillanatai, mikor ez a szegénység erősebben hangsúlyozott, a teljes kifosztottsággal egyenértékű — mint születésekor és halálakor —, ez azonban mindig keresetlen, az utasember szegény így, az utas, aki nem ragaszkodik semmihez: Jézus nem az otthonában született, körülötte minden idegen volt. Nyilvános működésének három éve alatt vándoréletet él: nem foglalkozik az anyagiakkal, semmit nem utasít vissza, elfogadja a táplálékot és a fedelet, ahogy a körülmények hozzák. Vannak napok, mikor nem eszik, máskor meg gondosan elkészített, bőséges lakoma részese; van úgy, hogy szabad ég alatt alszik, van úgy, hogy fedél alatt: szegény vagy gazdag vagy jó barát hajlékában. Szabadon használ mindent, ahogy éppen adódik: bort is iszik, és csoda révén teremt bort a kánai menyegzős népnek. Barátai egyszerű szükségleteivel szemben is megértő: az éjszakai halászatban kifáradt apostoloknak ő maga készíti elő a kenyeret és a parázson sült halat. Ezt az egyszerű uralkodást a dolgok felett Jézus a szerény kézműves szegénységének keretei között gyakorolja. Sose feledkezzünk meg a harminc názáreti évről: főként ezek jelzik az életnívót, melyet Krisztus isteni hatalmánál fogva választott magának. Az egyszerű munkás életnívója volt ez: egyformán távol a nyomortól és a jóléttől. Tévedés volna azonban elhamarkodottan arra következtetni, hogy Jézus, ha a mi korunkban él, az átlag munkás-életszínvonalat választja. A helyzet nem azonos. A palesztinai kézművesnek megvolt mindene, ami a létfenntartáshoz szükséges, de nem voltak kielégítendő, mesterséges szükségletei. A kor roppant egyszerű erkölcsei nem térítették el az ember figyelmét valódi rendeltetéséről, hagyták, hogy teljesen önmaga legyen teremtője színe előtt. A galileai kézműves vajon nem volt teljesebb ember, mint napjaink városi munkása? Vajon el tudjuk képzelni az Ember Fiát a mesterséges szükségletek rabjaként, melyek nem tesznek senkit sem nagyobbá, sem emberebbé? A legkevesebb, amit tehetünk, hogy megkérdőjelezzük a kortársainkat láncra fűző s egyre szaporodó szolgaságokat.

Vajon akad-e köztük csak egy is, ami megkönnyíti az Istenhez vezető utat? A komfort nyújtotta lehetőségek növekedése és elterjedése vajon nem jár-e egy úton az elpuhultsággal? Azzal, hogy már nem köt bennünket a lényeges, hogy elfordulunk az ember igazi rendeltetésétől, vajon nem tesszük-e nehezebbé a lélek felszabadulását? Már most is, hány meg hány kötelék fűzi az embert ahhoz a földhöz, ahol csak ideiglenes hajléka van, ahol csak ideiglenesen lakozik minden ember, s az egész emberi faj! Nem szeretném, ha szavaimból bizonyos antihumanizmus igazolását olvasnák ki, vagy a civilizáció és a technika haladásának elítéléseként értelmeznék. Egyébként, ugyan miféle földi erő állíthatná meg ezt a haladást? De világosan kell látnunk a veszélyeket, főként ha ez a haladás a divatos anyagiasság jegyében megy végbe, ami a lélek erőit még könnyebben őrli fel. És a veszélyeken kívül azt is meg kell látnunk, hogy a valódi keresztény szegénység gyakorlására napjainkban még fokozottabb szükség van. Homályosan bár, de sokan érzik is ezt. A mi dolgunk a csöndes példaadás a szegénységről, mely valóban Krisztus szegénysége. S ne mondjuk soha: a munkásnak, még a szegénynek is, megvan a hűtőszekrénye, a rádiókészüléke, a motorkerékpárja, moziba is jár — ugyan miért ne engedhetnénk meg magunknak mindezt mi is? Mit tett volna Krisztus? Mit tett volna Assziszi kis szegénye? Mert ő egy azok közül, akik legjobban magukévá tették Krisztus fölfogását a teremtett javak birtoklásáról. Anélkül, hogy idegen lenne tőlünk az, ami korunk civilizációjában emberi sőt néha gazdagító — például egyik-másik film —, hivatásunkhoz és küldetésünkhöz tartozik, hogy tanúbizonyságot tegyünk a szegénységről, ne színtelenítsük el ezt a bizonyságtételt! Életünkkel kell kiáltva hirdetni az evangéliumot. A misszionárius vagy a pap vegyen részt az ilyen időtöltésben, ha a felebaráti szeretet vagy az apostoli élet megkívánja. A mi életünkben erre meglehetősen ritkán kerül sor. Ha meg akarjuk őrizni lelkünk erejét és függetlenségét a mai világban, ha a keresztény szegénység kovászává akarunk lenni, melyre a világnak olyan nagy szüksége van, hogy a kényelem és a technika önmagában elanyagiasító élvezete közben el ne veszítse felfogóképességét a szellem és Isten dolgai iránt, úgy minden erőnkkel azon kell lennünk, hogy példát adjunk a nagyon egyszerű életről, mely sohasem merev, de nem is elpuhult. Példát kell adnunk az egyszerűségről, mindig készen arra, hogy megértsük és elfogadjuk azt, ami jogos és hasznos másoknál, ugyanakkor féltőn őrködve azon az életstíluson, melyben nem kaphat

polgárjogot a mesterséges szükséglet.[1] Korunkat és kortársainkat értsük meg és szeressük, de ne felejtsük el, a mi feladatunk az, hogy a szegény Krisztus élő képmásaként legyünk köztük. Jézus szegénysége több és más, mint a munkásszegénység. Ám a mindennapi élethez szükséges dolgok használatában mégis a szegény munkáscsaládok életstílusához kell alkalmazkodnunk.

*
* *

Vizsgáljuk meg most főbb vonásait a szegénység arculatának úgy, ahogy Jézus ismerteti meg velünk az evangéliumban.

Jézus szegénysége *örvendező*, hiszen a lélek fölszabadulását jelenti. A boldogság, melyet Jézus a szegényeknek ígér, nem csak az eljövendő élet ígérete. Ez az öröm sugárzik azoknak a testvéreknek az életéből, akik nagy buzgósággal gyakorolják a szegénységet. Ha bennünk is megvan ez az öröm, ragyogása szívünk szabadságát jelzi. Ez az öröm tanít meg arra, hogyan győzhetjük le a kívánságokat, a bírvágyat, hogy végre megszabadulva minden béklyótól, egyedül Istenhez tartozzunk. Titokzatos öröm ez, Isten bennünk lakozó lelkéből ered, s azt bizonyítja, hogy az igazi szegénység mennyire hozzátartozik az emberélet kiteljesedéséhez. Ezt az örömet talán nem fogjuk nyomban és szüntelenül érezni, hiszen az önmagunkon aratott győzelem gyümölcse, s harcot tételez fel. Valahányszor hiányát érezzük valaminek, gyakoroljuk a szűkölködés örömét! S eljutunk majd oda, hogy a kevesebbnek jobban örülünk, mint a többnek. De az örömtelen szűkölködés nem egészséges, nem fér meg Krisztus szellemével.

Van ennek az örömnek egy másik, mélyebb oka is: az, hogy az evangéliumi szegénység ráhagyatkozás Istenre és az ő gondviselésére. E szeretetből választott helyzetben konkrétan megvalósul a bizakodó, gyermeki ráhagyatkozás, mely szinte érzékelhetővé teszi Isten atyai gondoskodását. Senki, aki személyesen nem tapasztalta, nem értheti meg, milyen öröm meggyőződni a Gondviselésről. Előfeltétele természetesen az, hogy a szegénység önkéntes

[1] „... A tanácsok megfogadása úgy hat az emberi társadalomban, akár az aktív és eleven kovász. Megmutatja: igenis lehetséges a fölszabadulás mindennemű birtoklástól. Ugyanakkor figyelmezteti a birtoklókat, hogy ők is felszabadulhatnak. Az, aki mindentől megvált hozzásegíti azt, aki megtartja javait, hogy úgy birtokolja őket, ahogy kell..." (Romano Guardiani: *Az Úr* I. kötet, 324. oldal.)

legyen és ténylegesen mondjon le mindennemű emberi biztosítékról, minden fösvénykedésről. Jézus kis szegénye a Gondviselésre bízza jövőjének gondját: „Ne kérdezzétek tehát, hogy mit egyetek vagy mit igyatok. Ne nyugtalankodjatok... keressétek inkább az Ő országát, és ezeket hozzá kapjátok." (Lukács XII, 29—30.) — „Nézzétek az ég madarait! Nem vetnek, nem aratnak, a csűrökbe sem gyűjtenek: Mennyei Atyátok táplálja őket." (Máté VI, 26.) Gyermeki hittel és határtalan bizalommal fogadjuk Jézusnak ezt az ígéretét. Örvendező szegénységünk hitvallás és ráhagyatkozás, mindenekelőtt ennek kell lennie. Vigyázzunk, nehogy a munka, a társadalombiztosítás vagy biztosítási kötvények megfakítsák bizakodó Istenre hagyatkozásunkat!

Láthatjuk, hogy az evangéliumi szegénységgel milyen ellentétes a túlzott aggodalmaskodás a jövőért, a jövő biztosítása emberi eszközökkel; milyen ellentétes az örökös óvatoskodás, nehogy sokat költsünk, vagyis ahogy mondani szokás, takarékoskodjunk, ami gyakran nem más, mint a kicsinyesség, vagy a rejtett fösvénység megnyilvánulása. Valljuk be: ha igaz, hogy tékozlással vétkezhetünk a keresztény szegénység ellen, még gyakrabban vétkezünk ellene fösvénységgel, mely kezdetben nagyon árnyalt, s a szegénység szelleme néven szokás emlegetni. Mennyi kicsinyesség, szűklátókörűség és földhöz tapadtság, egyszóval mennyi szeretetlenség rejtőzik néha a szerzetesi szegénység álarca mögé! Nagyon vigyázzatok ezzel! S kérlek benneteket, ne feledkezzetek meg arról, hogy a korral észrevétlenül megerősödik a hajlam a fösvénységre: apró biztonsági intézkedésekkel kezdődik — hogy óvjuk az egészségünket; aztán félrerakunk apróságokat, gyógyszereket, örülünk, ha a szükségesnél nagyobb tartalékot gyűjthetünk, hogy részletesen előre gondolunk arra, ami bekövetkezhet. Az öregség ösztöne jelentkezik: a nyugalom, a visszavonulás, az élettel szembeni bizalmatlanság ösztöne. Erélyesen szálljatok síkra ellene, úgy, hogy még egyértelműbben Krisztusra hagyatkoztok. Vessük el a tartalékgyűjtés gondját, *őrizzük meg szívünkben az állandó készséget arra, hogy adjunk és kölcsönözzünk a kérőnek:* „Adj a kérőnek és aki kölcsönt akar, vissza ne utasítsd." (Máté VII, 42.)

*
* *

Tudom, hogy a gyakorlatban milyen nehézségek állnak az evangéliumi tanácsok odaadó megvalósításának útjában. Könnyebb híven ragaszkodni hozzájuk a csak néhány testvért szám-

láló testvériségben, s nehezebb a nagyobb létszámú testvériségben, melyet éppen a nagyobb létszám miatt másként kell igazgatni, s ahol a házgondnokra valamennyi kötelező előrelátás gondja mégiscsak hárul. Csak arra kell nagyon vigyázni, nehogy az evangéliumi szellem rovására legyünk előrelátók, gondoskodók. Legyen mindig szenvedés, szívfájdalom, ha nem tudunk úgy adni, ahogy szeretnénk, mindazoknak, akik kérnek. Igaz, van úgy, hogy a problémának nincs megoldása, ám ez a szívfájdalom jelzi, hogy most is készek vagyunk a szeretetre, hogy szegények vagyunk lélekben és igazságban.

*
* *

Az evangéliumi szegénység arculatához tartozik az is, hogy teljes egészében a szeretetnek van alárendelve, s hogy nem más, mint a szeretet megnyilvánulása. A szegénység, mely kérlelhetetlen másokkal, nemtörődöm a gyengékkel és a betegekkel, az örömtelen szigor, mely nem a szeretet szavára hallgat, az nem azonos Krisztus szegénységével. Olvassuk el újra a történetet a háromszáz dénár árú illatos kenetről, melyet Magdolna a Megváltó fejére öntött, s elmélkedjünk Jézus szaván. (Máté XXVI, 10—14; Márk XIV, 6—10; János XII, 7—8.) Vannak helyzetek, mikor az igazi kereszténvi szeretet nem számolgathat, nem garasoskodhat, hiszen mindig arra törekszik, hogy fejedelmi szabadsággal használja a javakat s a pénzt a szeretet szolgálatában.

Ez a hiteles kereszténvi szegénység arculata.

*
* *

Szegénységünk tehát elsősorban Jézus követése, de motívuma lehet *a szegények szeretete* is. Napjainkban nagyon fontos ez a második arculat, még azt is mondhatnánk, hogy a legtöbb esetben ez áll előtérben a mai nemzedék fiataljainak lelkületében. Ám ha ez a motívum kizárólagosan irányítja magatartásunkat, a szegénység olyan felfogására juthatunk, mely teljesen ellentétes a Krisztus követéséből folyó szegénységgel. Ez a magyarázata a szerzetesi szegénység fogalma körül kialakult zűrzavarnak: nem arról beszélünk. Aki a szegénységnek, mint belső erénynek kizárólagos álláspontjára helyezkedik, igazoltnak találja a polgári stí-

lusú zárda szervezését, melyben az apácák egész generációi valósították meg csorbítatlanul az odaadó személyes szegénységet, oda sem figyelvén életük külső keretére. Nem is gondoltak arra — már csak többségük származása miatt sem —, hogy az evangéliumi kereszténységről hamis képet adhatnak a népnek, mely csak a külsőről és saját értékelési rendje szerint ítél. Mintegy ellenhatásként, sokan áhítoztak olyan szegénység gyakorlására, mely mindenki elé a szegények között már megismert arculatával lép, olyan szegénység gyakorlására, mely nem mentes a létbizonytalanságtól, szűkölködéstől, gondoktól és különböző kiszolgáltatottságoktól. A tanúságtétel odaadó gondjából fakadt ez a vágy, s talán még inkább abból a törekvésből, hogy szeretetből megosszuk azoknak a szenvedését, akiket szeretünk, hogy ott legyünk köztük, hogy nekik szeretetünket bizonyítsuk. Az ilyen próbálkozások során a szegénységben elsősorban a belőle folyó szenvedést és gondokat látták. Ezt akarták gyakorolni a megváltás és önfeláldozás szellemében. Ugyanakkor sokkal kevesebbet foglalkoztak az Istenért való függetlenséggel és felszabadulással, holott ez az igazi magyarázata annak, hogy Krisztus boldognak mondta a szegényeket.

A szegénységről alkotott felfogásban is megtaláljuk a lelki élet két ellentétes irányzatát. Az egyik Isten felé fordul a szeretetben való személyes tökéletesülés jegyében; a másik, a napjainkban gyakoribb, az embert állítja középpontba, szeretetből meg akarja osztani szenvedését, hogy Krisztus tanúja legyen a szegények között. Veszélyes volna szembeállítani e két irányzatot, minthogy egyik sem zárhatja ki teljesen a másikat, bármelyiket vetnénk el egészében, meghamisítanánk a tanítást, melyet a kereszténységnek kell képviselnie. Ahogy a klauzúrás szerzetest nem hagyhatja közömbösen a botránkozás, amit hitetlen nincstelen körökben ma kelthet bizonyos külső tevékenység vagy életmód, mely a kereszténység egy régebbi korszakában megengedett lehetett, éppúgy a misszionáriusnak, aki az evangéliumot akarja képviselni a munkástömegek között, egy percre sem szabad elfelejtenie, hogy az imádás, a szeretet és a teljes lelki függetlenség szellemében először neki magának kell egészen Krisztusból és Krisztusért élnie. Rosszul értelmezett nagylelkűségből így téveszthetjük szem elől a határokat, melyek a Krisztus tanította szegénységet elválasztják a nyomorral szomszédos állapottól, melyben pedig a rejtett gőg odajuttathatja az embert, hogy elveszti lelke függetlenségét, az imádság lelkét és az örvendezést. Az ilyen mértékben nyomasztó szűkölködést és gon-

dokat önként se nem kívánhatjuk, se nem vállalhatjuk, csak szeretetből elszenvedhetjük, ha a körülmények úgy parancsolják. Bármilyen kegyelemben részesültek is egyesek a koncentrációs táborokban, munkatáborokban, még szeretetből sem vállalhat senki ilyen nyomort önként, mert akkor már nem számíthatna ugyanarra a rendkívüli isteni segítségre.

A kistestvér szegénysége tehát kettős vágyból legyen önkéntes: Jézus követésének vágya az egyik, a másik pedig az, hogy magáévá akarja tenni a legszegényebbek, a legelhagyatottabbak sorsát. Hivatását csak e kettős vágy igazolhatja. De a jó úton csak akkor tud megmaradni, ha tekintetét mindig Jézusra szögezi, akinek követője akar lenni. Szegénységében legyen a kistestvér szemlélődő, mint ahogy az volt Foucauld atya is, akinek vágya a szegénységre elsősorban abból az ellenállhatatlan belső kényszerűségből fakadt, hogy kövesse Krisztust s osztozzék a legelhagyatottabbak sorsában.

*
* *

E szellemben kell szegénységünket élnünk. Egyforma erő kell ahhoz, hogy magunkévá tegyük az evangéliumi szegénység lelkét, melynek főbb vonásait az előbbiekben próbáltuk meghatározni, s ahhoz, hogy megvalósítsuk a szegénység külső állapotát úgy, hogy minden ország minden szegénye előtt érthető kifejezése legyen az evangéliumi szegénységnek. És itt támadhatnak a nehézségek: szüntelenül azon kell lennünk, hogy a valóságban is minél jobban megközelítsük az eszményt. Mert ne higgyétek, hogy Jézus igazi szegényének lelke száll belétek, mihelyt a szegény munkás sorsát vállaltátok. Így nagyon is könnyű volna. Ne ámítsátok magatokat: belső küzdelem nélkül nem tudjátok megteremteni szívetek teljes függetlenségét mindennemű javaktól, ami pedig alapfeltétele annak, hogy megszabaduljatok minden bírvágytól, fösvénységtől, irigységtől; alapfeltétele az állandó készségnek, hogy adjatok és kölcsönözzetek, hogy magatoknak semmit ne gyűjtsetek, hogy szeressétek munkátokat és odaadóan végezzétek anélkül, hogy elveszítenétek a szabadságot, melyet a Gondviselésre hagyatkozás ád az embernek, anélkül, hogy félnétek a jövőt. Alapfeltétele annak is, hogy örvendezni tudjatok, ha néha szükséget láttok. Ne hagyjátok, hogy apró dolgok kössenek benneteket! Értsétek meg,

mennyire fontos radikálisnak lenni az apró önmegtagadásokban, amiket a noviciátusban kívánnak meg tőletek azzal a céllal, hogy erőssé tegyenek a birtoklás szellemének megtagadására. Ezt majd fogadalommal szentesítitek, s ez lesz szegénységtek alapköve, ez lesz a lelke is.

A noviciátusban még nincs lehetőségtek arra, hogy a kívánt szegénységet minden konkrét megnyilvánulásában gyakoroljátok, de szellemét már magatokévá kell tenni.

Később konkrétabb jellegű nehézségek támadnak. A testvériségek élete testvéri együttélés az egység s a kölcsönös szeretet jegyében. Közben mindegyik testvérnek meglesz a saját felfogása arról, hogy a gyakorlatban milyen legyen a szegénységnek az a szintje, amit magatokévá tesztek. Az örvendező és felszabadító szegénységet a nyomortól, pontosabban a szegénységnek már nyomasztó és béklyózó fokától elválasztó határvonalat mindenki máshol látja. A testi erő, a karakter, a származás, a neveltetés függvénye ez. Akinek otthon a nyomorral határos szegénységben volt része, néha úgy látja majd, hogy a testvériségek életnívója magasabb, s úgy érzi, többé nem is szegény. Egy másik viszont szenvedni fog a hidegtől, vagy a táplálék elégtelensége miatt. Sose szabad elfelejtenünk, hogy a szegénység megvalósulásának a maximumára kell törekednünk, de ilyen vagy olyan tárgyi részletkérdés önmagában nem döntő, ha a szeretet vagy a testvéri egység parancsáról, vagy a hiteles szegénység szelleméről van szó. Az egyes testvériségekre hárul a feladat, hogy megtalálja saját egyensúlyát, s mindegyiknek szüntelenül résen kell lennie, hogy megőrizze a szegénységnek azt a szintjét, melyet magáévá tett.

Más konfliktusok is származhatnak a szegénység kettős értelmezéséből. Ezért is kell állandóan törekednünk arra, hogy egyesítsük a két felfogást: szegénység mint lélek-felszabadító erény és szegénység mint a szeretet tanúságtétele a szegények között. Így akadhat köztetek olyan, akinek imaéletét a többiekénél jobban zavarja a lakás szűk volta, vagy a szomszédság zaja, ami megint csak a rossz lakásviszonyok következménye. E terén ritkán lehet teljes egyensúlyt biztosítani. Kinek-kinek fel kell áldoznia valamit a szegénységről vagy a szerzetesi életről alkotott elképzeléséből. A lényeges mindig az marad, hogy mélységesen és odaadóan *egyek* legyünk a szegénység közös keresésében. A közösen elfogadott és követett eszmény, a testvériség életének figyelmes és állandó revíziója lesz a buzgó szeretet és szegénység hitelességének biztosítéka.

De sose feledkezzünk meg arról, hogy a testvéri szeretet és az ebből fakadó egység drágább valóság, mint a tárgyi szegénység.

*
* *

A legnagyobb megoldandó probléma mégis abból a vágyunkból adódik, hogy szerzetesi életként akarjuk magunkévá tenni a bérmunkás vagy a kézműves életkörülményét, az ezzel járó valamennyi bizonytalansággal és létfenntartási gonddal együtt. E bizonytalan lét körülményeit ugyanis össze kell egyeztetnünk a társulat követelményeivel, melynek feltétlenül szüksége van noviciátusi házakra, és valami minimális központi igazgatásra is. A szerzetesjelöltet képezni kell, meg kell szervezni a tanulmányokat, elöljárókra van szükség, akik a testvériségeket látogatják, hogy ápolják a buzgóságot és az egység szellemét. Könnyen elképzelhető, hogy mindez nem valósítható meg egy, vagy akár több ingatlan birtoklása nélkül, s — legalábbis kezdetben — olyan bevételek elfogadása nélkül, mely nem a testvérek munkájából származik.

A következőkben röviden összefoglaljuk a gazdasági organizációt, melyet azért fogadtunk el, mert az eddigi tapasztalatok alapján a legalkalmasabbnak látszik arra, hogy megőrizze a testvériségek szegénységének jellegét.

A testvériségeknek tilos tőkét gyűjteni, vagy tőkejövedelmet élvezni.

A képzéssel és irányítással foglalkozó testvériségek a többi közösségtől gazdaságilag független tagozatot alkotnak. Az anyaháznak lehet tartalékpénze, hogy fedezhesse saját kiadásait, a noviciátusi házak, a képzés vagy a tanulmányok költségeit, a misszióra, vagy másik testvériségbe küldött testvér útiköltségeit, s a különböző testvériségekben létesítendő kápolnák építésének költségeit.

Az ehhez szükséges pénzalapok a dolgozó testvérek hozzájárulásából gyűlnek össze, s amennyiben ez nem elegendő, adományokért, alamizsnáért is szabad folyamodni.

A második tagozathoz tartozik az összes többi testvériség. Mindegyik köteles arra, hogy feltétlenül a saját munkájából tartsa fenn magát, s külső segítség nélkül viseljen el minden, a munkanélküliségből, betegségből vagy sztrájkból adódó nehézséget. Alamizsnát csak a kápolna létesítésére és az istentisztelet költségeire fogadhatnak el, kivételes esetben a környék szegényeinek vagy valamelyik munkatársuknak a javára. Ilyen esetben a kistestvérek

mindössze közvetítők. A testvériségek mindig bérlők, viselniök kell az ezzel járó bizonytalanságokat és kötöttségeket. Minden lehetőt meg kell tenniök, hogy hozzájárulást folyósíthassanak az anyaháznak, s hogy megállapított hányad szerint hozzájáruljanak a tanulmányaikat folytató testvérek eltartásához. Az az eset is előfordulhat, hogy valamelyik testvérnek kell segíteniök, hogy eltarthassa a szüleit.

A testvériség hajléka legyen rendkívül szerény, csak a legszükségesebb háztartási eszközökkel és bútorokkal legyen ellátva. Hogy valóban a Gondviselésre hagyatkozó szegények maradjanak, a lehető legkevesebb pénzt tartsák meg; a valóban nélkülözhetetlennek ítélt költségek kifizetése után fennmaradó összeget küldjék el az anyaháznak a tanuló testvérek támogatására. Segíthetnek egy másik testvériséget is, ha az éppen szükségben van, mert hiszen így kívánja ezt a testvéri szeretet, s így segít egyik munkáscsalád a másikon. Ha valamelyik kistestvér megbetegszik, a testvériség munkabéréből és a társadalombiztosítási hozzájárulásból gyógyíttatják, mindenkor ügyelve arra, hogy gondoskodásuk mértékében ne menjenek túl azon, amit hasonló esetben a város valamelyik szegény munkása megengedhetne magának. Ha valamelyik kistestvért a szeretet sürgető parancsa a családjához szólít, útiköltségei a testvériséget terhelik.

Mindig azon kell lenni, hogy a fölöslegeset a náluk szegényebbeknek juttassák, s csak a nélkülözhetetlent tartsák meg. Egyetlen kistestvérnek sem lehet saját tulajdona. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a tékozlás elkerülése érdekében, s azért, hogy ne halmozzanak fehérneműt, cipőt vagy ruhakészletet, célszerűbb, ha mindegyik testvérnek megvan a saját holmija — a minimálisan szükséges ruhanemű —, melyért ő maga felelős. Amennyiben a kereset erre szánt része lehetővé teszi, a testvér mindig engedélyt kap arra, hogy adjon a nála szegényebbnek. A ruházkodásban is szegénynek kell lennie, öltözéke lehet kopott, foltozott, de legyen mindig tiszta. A testvériség felelősének hozzájárulása nélkül a testvér semmit sem vásárolhat holmijai karbantartásához.

Szegénységében a testvériség legyen örvendező és vendégszerető. A szigort ki-ki önmaga számára tartogassa, s ügyeljen arra, hogy testvéreit ne roskassza össze a fáradtság vagy az elégtelen táplálkozás. Egyébként a táplálkozásban való szegénység veti fel a megoldandó legkényesebb problémákat. Időnként újból és újból tisztázni kell ezt a kérdést, a testvériségek hol egyik, hol másik irányban,

de úgyszólván mindig túlmennek a határon. Nem is lehet ez másként. A szegénység és a szeretet őszinte vágyával, s számolva azzal, hogy hogyan csinálják a szegény munkások, s a testvérek egészségi állapotára is ügyelve, majd csak megoldják ezt a problémát is. Ne féljenek látogatókat, barátokat fogadni, kínálják is meg őket valamivel, s nyugodtan örüljenek, hogy ünnepnapon, vagy egyik-másik testvérnek a tiszteletére valami jobb kerül az asztalra. Legföljebb másnap majd kicsit összébbhúzzák magukat, úgy ahogy a szegény családok teszik. Mindebben természetesen alkalmazkodni kell a különböző országok szokásaihoz.

*
* *

Jézus szegénysége életmisztérium. Minél mélyebben hatolunk e misztériumba, annál világosabban látjuk, mennyire egy ez az élet. A szegénység forrása a végtelenül egyszerű, a megtestesült fejedelmi szegénység szeretete. A szegénység a kicsik és az elesettek szeretetére törekszik, a szegénység alázatos és nem fér meg sem gőggel, sem ridegséggel. Halott minden gőgös és rideg szegénység: eltávolít bennünket Jézustól. Ha alapja a lélek megfosztottsága és függetlensége minden teremtettől, az igazi szegénység az imádság és a belső csend egyik útja is lehet. Az élő szegénység szelíd, a szenvedővel gyöngéd, örvendező, nagylelkű, kölcsönözni, ajándékozni mindig kész. Békés és mentes minden félelemtől, mert az evangéliumi szegénység mindenekelőtt gyermeki ráhagyatkozás Istenre, aki Atya és Szeretet.

El-Abiodh Sidi Cheik, 1947. március 19.

VII.

MUNKA

A munka számunkra nem csupán kenyérkereset, nem csupán annak a gazdasági kérdésnek a megoldása, hogy miként tartsuk el a testvériségeket, miután lemondtunk minden jövedelemről, s nem kérünk alamizsnát. Több és sokkal mélyebb értelme van számunkra, s ez egyúttal meg is határozza, hogyan akarunk dolgozni, milyen munkákat választunk. Nem csupán arról van szó, hogy lemondunk az alamizsnáról, mert a keresztények buzgalma sokkal jobban ellanyhult, semhogy megértsék az ima közösségi értékét, s erre a célra adományaikkal szabadítsanak fel embereket.[1] Bármely kereső-, s főként a klauzúrán belül végzett munka is megoldhatta volna ezt a kérdést.

De más a mi küldetésünk. Osztozni akarunk a szegény bérmunkások vagy kézművesek sorsában, hogy szegények legyünk, s úgy legyünk szegények, mint ők. A közelükben, s közöttük akarjuk élni szerzetesi életünket, mely az egyházat — hiszen olyan sokan távol vannak tőle — közelebb hozza, meghittebbé, vonzóbbá teszi számukra. Életünk csendes példaadásával akarjuk megmutatni, hogy értjük őket, hiszen azért jöttünk közéjük, hogy sorsukban osztozzunk. Jelenlétünk nem lesz alkalomszerű: a kistestvér a bérmun-

---

[1] Azért, hogy a botránkozást elkerülje, Szent Pál, noha elismerte az apostolok és misszionáriusok jogát ahhoz, hogy a hívekkel eltartassák magukat, ő maga lemond erről.

„Ti tudjátok, hogy ezek a kezek keresték meg azt, amire nekem és környezetemnek szüksége volt. Minden alkalommal megmutattam nektek, hogy hogyan kell dolgozni és ezzel a gyöngéket segíteni..." (Ap. csel. XX, 33—35.)

„Kezünk munkájával fáradunk..." (I. Kor. lev. IV, 12.)

kás életét szerzetesi élete végleges formájaként választotta. A rejtett életnek ezt a formáját választják papok és nem papok, s ezt fogadalommal szentesítik. Munkánk lesz a küldetésünk a nincstelen tömegek között. Ma ugyanis e tömegek az emberiség önmagába zárt, elkülönített rétegét alkotják. E réteg, gondolkodásában, misztikájában, de még földi céljaiban is többnyire teljesen elidegenedett az egyháztól. Valósággal idegen földrésszé, missziós területté vált. Az egyháznak feltétlenül ott kell lennie e területen. Körükben mi akarunk lenni az imádkozó egyház, az előőrs tüze, mely csendesen az evangéliumot sugározza. S csak akkor gyökeredzhetünk meg közöttük, csak akkor nem leszünk már idegenek, ha a munkában is egy leszünk közülük, mint ahogy idegen földön a misszionárius is kész arra, hogy fölvegye azoknak a nemzetiségét, akikért önmagát adta mindhalálig. A nincstelenekről lévén szó, a munkásállapot felel meg a meghonosodásnak, melynek valóságos és végleges önátadást kell jelentenie. Az egyház szerzetesi életének mélységesen bele kell nőnie e népi tömegek közé, melyek egyre jobban megerősödnek pogányságukban, s lassanként egyetlen hatalmas tömbbé olvadnak, mely hovatovább egész országokon uralkodik. A benövésre csak annyira lesznek képesek a testvériségek, amennyire összhangba tudják hozni szerzetesi életüket fogadott hazájuk gazdasági és társadalmi szervezetével. A szerzetesi missziós tevékenység nem is számíthat egyéb alapokra, ha olyan országokba akar behatolni, ahol a munka áll mindennek fókuszában. Ezért követeljük a kistestvérek számára a kiváltságot, hogy a különböző országok és különböző munkakörök körülményeinek megfelelően teljesen magukévá tehessék a bérmunkások életét és munkakörülményeit. Mert misszionárius a kistestvér, s készen kell állnia arra, hogy előőrs legyen lehetőleg ott, ahol az egyház még nem honosodott meg. A kistestvérnek ezért kell képesnek lennie arra, hogy imaéletét s egyházi tanúságtévő életét, ki-ki az Istentől kapott hivatása szerint, élni tudja bárhol, a nagyvárosok munkásnegyedeiben, az üzemekben, gyárakban s az európai bányákban éppúgy, mint Észak-Afrika arab nyomorgó tömegei között, a régi bennszülött települések szegény kézművesei, az egyszerű fellahok, az algériai fennsíkok nomád duárjai, vagy a trópusi erdők néger törzsei között, hogy később más elhagyatott környezetbe, más, az egyház előtt még zárt területre vezessen az útja.

Így máris érthető, hogy a munka miért olyan jelentős a testvériségek életében. Érthető az is, hogy az erős fizikumú testvérek közül sokan úgy érezhetik, Krisztus őket különösképpen nehéz, vagy

kedvezőtlen munkakörbe szólította, amilyen például a fémkohászat, a kémiai ipar, vagy a bányamunka. Munkássorsuk majd nemcsak a szegénység állapotát jelzi, bizonyságtétel lesz a szeretetről, ez lesz Istennek áldozati ajándékként adott életük formája, mintegy „honosodás", melynek révén az egyház jelenlévővé és otthonossá válik ott, ahol eddig távoli és idegen volt. Ezért olyan rendkívül fontos, hogy a kistestvér Isten gyermekeként tudjon dolgozni, s hogy munkáját is imádságos és szerető életének szerves részévé tegye.

*
* *

Ezúttal csak a fizikai munkáról beszélünk, a szellemiről másutt volt szó. Ám amit most elmondunk, javarészt érvényes a szellemi munkára is. Úgy vélem, mindenekelőtt egyszerűbben kell néznünk a munkát, mint ahogy eddig néztük. Többségünk elköveti azt a hibát, hogy nagyon is intellektuális módon közelíti meg e kérdést. Röviden már beszéltem is erről, mikor a tanulmányok és az életszentség kapcsolatáról esett szó. Az igazi munkás, a „kétkezi" dolgozó mindig sokkal kevesebb álproblémával bajlódik: mint tettet végzi az élő munkát, s kevesebbet tűnődik rajta. A munka végül is valóban tett, cselekedet, megszentelése miért vetne hát fel más kérdéseket, mint amit felvet bármely más cselekedet megszentelése? Ettől függetlenül igaz, hogy a munkának sajátos értéke van Isten gondolatában az emberiségről, és nagy tervében; sajátos értéke van az emberi közösség szempontjából is. E szempontból tehát mégsem egészen olyan cselekedet, mint a többi, s ez indokolja, hogy kutassunk néhány világos elv után, mely a munka lelkiségének alapjául szolgálhat. Nem szeretem ezt a kifejezést, de manapság nagyon, szerintem túlságosan is elterjedt. Mióta ember van a földön, munka is van, olyan törvény ez, melynek az ember mindig alá volt vetve, nem a XX. század tanította meg dolgozni az embert. Valójában nincs is „munkalelkiség", csak a munkának alárendelt ember lelkiségéről beszélhetünk — s ez a kettő mégsem azonos. S ha manapság olyan sok szó esik a munka lelkiségéről, nem azért van-e így, mert a kérdést valami más síkra akarják terelni? Vajon nem azért, mert többé-kevésbé tudatosan el akarják választani a munkát az embertől, mintegy önálló életet szánnak neki, mintha nem is teljes egészében az ember cselekedete, hanem valami más volna? Ami egyeseknél csak alig tudatos hajlam, másoknál egy anyagias munkamisztika jegyében nagyon is tudatos szándék. E

misztikában a munka gyümölcse, az emberkéz műve nagyobb, mint maga az ember; művének alárendeltje, alávetettje, feláldozható, sőt feláldozandó a munkáért, feláldozandó az összeroppanásig, a saját jogairól való lemondásig, a halálig. A szellemnek nincs más szerepe, mint hogy szolgálja a nagy munkát, melyben kiteljesül a haladó emberiség. Az ilyen felfogás jegyében a munka az abszolút rangjára emelkedik, s az ember mint egyén, relatív marad. Így hát valóban indokolt a munka kultuszáról, a munka misztikájáról beszélni, hiszen az ember egész sorsa nem más, mint rabszolgaság és alárendeltség a munkának. Vértanú is lehet érte, akkor ez lesz az ember nagysága. De önmagát csak munkája eredményében élheti túl, ez lesz minden ember végső hagyatéka a következő nemzedék számára. E légkörben szervezi korunk a munkát. A modern munka iszonyatos és súlyos járma alatt görnyednek egész országok, s talán így lesz ez generációkon át, míg az emberi szellem fölül nem kerekedik, s úrrá nem lesz azon a technikán, melynek erejét és fejlődését már képtelen irányítani, s parancsait még nem tudja kellő értékrendbe sorolni. Mire jut mindebben az ember és a munkás keresztény értelmezése? És istengyermeki rendeltetése? Már pedig akárhogy is nézzük, a keresztény ebbe a világba született bele, ebben kell élnie, ennek kovászává kell lennie. Nincs jogunk ahhoz, hogy ne legyünk jelen a munka világában, ott kell lennünk szenvedés és önfeláldozás árán is, mert az egész emberi társadalom egyre nagyobb és nagyobb mértékben függ a munka kérdésétől. A munka világában jelen kell lennie az egyháznak, hogy eligazíthassa, hogy értékrendet állítson fel, hogy élettel töltse meg, s így szabjon a társadalmi fejlődésnek az emberi személyiség rendeltetése szempontjából, jó irányt. Csak az egyház képes erre az emberfeletti, isteni erőt kívánó vállalkozásra, melynek célja az, hogy az emberiség lelke is növekedjék az óriásira méretezett test és anyag növekedésével arányosan, mert különben a testet halálba rántja a túlsúly. Kereszténveknek kell felfedezniük a törvényeket és társadalmi struktúrákat, melyek megfékezhetik az elanyagiasító technika túlburjánzását. Kereszténveknek az evangélium életét, világosságát és szeretetét magának a munkának a világába. Ez a testvériségek szerepe. Meg kell tanítani az embereket arra, hogy emberként s istengyermekként imádkozzanak és dolgozzanak. A dolgozó lelkiségére kell őket tanítanunk szeretetünkkel és példánkkal. Ne engedjük magunkat félrevezetni a munka-misztikák könnyű csábításától és presztízsétől. Isten tudja, mit akar a megváltott világ-

gal, az ő szándékaiból kell megtanulnunk a munka értelmét és igazi értékét. Életünk vezérelveit ne keressük máshol. Minden más korok emberénél jobban kell figyelnünk Isten szándékaira, mert egyetlen más kor embere sem volt kénytelen ennyit foglalkozni a munka problémájával. A következőkben azokat a pontokat vizsgáljuk meg, ahol a keresztény felfogás találkozik a nem keresztény felfogással.

A kérdést nagyon világosan kell látnunk. Így jobban megérthetjük munkatársaink mélységesen emberi törekvéseit, melyek kitűnnek életük nem keresztény felfogásából. Csak a keresztény felfogás teheti őket szabaddá: ha ezt mi, személy szerint, örömben éljük át, talán megmutathatunk belőle valamit, vagy legalábbis némi vágyakozást kelthetünk bennünk e felfogás után.

* * *

„Vevé Isten az embert és a Paradicsom kertjébe helyezé, hogy azt művelje és megőrizze". (I. Gen. II, 15.)

Az embert istengyermeki mivoltának teljes harmóniájában helyezte teremtője a földre, azzal a megbízatással, hogy azt művelje. A munka eredettől fogva az ember természeti törvénye. Tévedést követünk el, ha a munkának csak a büntető jellegét látjuk, olyan tévedést, mely a munka hamis fölfogására vezet. A kutatások és a találmányok, a világ szervezése és tökéletesítése — ez ugyanis pontosabb megfogalmazás, mintha teremtő tevékenységről beszélnénk —, mely az ember kiváltsága, egyúttal lénye fejlődésének törvénye is. Az állat nem dolgozik úgy, mint az ember, ehhez hiányzik belőle az értelem, tevékenysége nem tökéletesíti, mindössze ösztönei vezetik benne. Bukása előtt rend és egység fogta harmóniába az ember képességeit, a munka akkor mintegy növekedésének és tökéletesedésének tevékenysége volt. Noha Isten megajándékozta a veleszületett ismeretekkel, melyek szükségesek ahhoz, hogy emberként és istengyermekként éljen, természetében volt az is, hogy saját tevékenységeinek játéka révén tökéletesedjék. Fel kellett fedeznie a mindenség törvényeit és titkait. Ez a fokozatos, békés és örömfakasztó felfedezés lehetővé tette, hogy uralkodjék az alája rendelt világon, hogy azt saját személyisége harmonikus kibontakoztatásának szolgálatába állítsa. Isten értelmes és tökéletesíthető lényt teremtett, aki képes az anyagi világ megismerésére és annak befolyásolására, olyan lényt, akinek még testi természete is úgy, olyan mértékben fejlődik, ahogy megtanul uralkodni a testek világán, melybe került, már

maga e puszta tény által Isten meghatározta teremtménye — az ember — munkájának szükségességét, értelmét és nagyságát.

Ez az értelem és nagyság maradandó. Isten tervei szerint — akárhányszor meg is tévelyedik közben a bukott emberiség — egyre tovább halad az univerzum birtokba vételének, törvényszerűségei hasznosításának útján. Hiba volna elvetni e haladás fokozatos és mintegy végtelen voltát, melyet Isten írt a világmindenség és az ember természetébe. Isten törvénye ez. Az e haladással járó szolgaság, szenvedések és katasztrófák a történelmi ember, vagyis a bukott ember gonoszságából, egyensúlyvesztéséből származnak. Hogy visszaélések sora, hogy szolgaság kíséri ezt a haladást, az még nem ok arra, hogy a keresztény gyanakvással vagy haraggal nézze a fejlődést. Az egyház erre sohasem bátorított senkit. Éppen ellenkezőleg: a tudományos erőfeszítések, a felfedezések irányában ösztökélte. Őszintén és örömmel állítsuk munkánkat az emberiség közös erőfeszítésének szolgálatába, mely a világmindenség egyre teljesebb uralmára irányul. A kereszténységtől távol állók nagyszabású tervei és sokszor imponáló eredményei csak annyiban károsak és elítélendők, amennyiben azokat az ember és rendeltetése felől alkotott hamis felfogás sugallja.

Az ember munkaambíciója önmagában véve nem rossz, sőt jó, amennyiben célja az emberi személyiség és az Isten felé forduló társadalom szolgálata.

Az eredeti feddhetetlenségében élő ember munkáját nyilván sajátos tulajdonságok jellemezték, s ezeket meg kell ismernünk ahhoz, hogy a bukás okozta egyensúlyvesztésen át is meglássuk az emberi munkálkodás igazi értelmét.

A munka kezdetben az egész ember harmonikus egységét hozta működésbe. Egyensúlyban volt test és lélek. A munka akkor az egész ember tevékenysége volt, nem úgy mint most, lényének veleszületett egysége akkor még nem bomlott meg. Nem volt ellentét testi és szellemi munka között. Minden testi munka mozgásba hozta az értelmet is, anélkül, hogy nyomasztotta volna. És megfordítva: ismeretlenek voltak az intellektualizmus fonákságai, az értelem az érzékenységgel és a képzelettel harmonikus együttesben működött, anélkül, hogy a test béklyózta volna. Mindnyájan törekedjünk emberi és keresztény voltunk egységére, hogy a munka visszanyerje ezt az egyensúlyt. Egyébként óvakodjunk attól, hogy szétválasszuk a két fogalmat: ember és keresztény. Manapság nagyon is hozzászoktunk, hogy külön emlegessék őket, holott a valóságban szervesen összetartozó a teljes ember és a keresztény fogalma.

Mindig értelmes munkára kell törekednünk. Nem úgy, hogy a munkánkkal párhuzamos tanulmányokat végzünk, hanem úgy, hogy mindig kutatjuk a mozdulatok hasznosságát, s mindig azon vagyunk, hogy minél jobban értsük a mesterségünket. Minden mozdulatunkkal együtt dobbanjon a szív, egyszerűen és konkrétan mozduljon az elme: egyensúlyunkat semmi sem szolgálhatja eredményesebben. A munka vallási eszményét semmiképp sem képviseli a segédmunkás gépiessége, melyhez a szívnek semmi köze. De ez nem azt jelenti, hogy egyeseknek nem az a hivatása, hogy egyszerű segédmunkások vagy futószalag mellett dolgozók legyenek. A következőkben majd meglátjuk, hogyan értsük mindezt. És senki ne képzelje, hogy az odaadó igyekezet munkánk emberi tökéletesítésére ellentétben áll az aszkézissel, mert azzal a kockázattal jár, hogy nagyon is megszerethetjük a munkánkat, s így ez eltávolíthat bennünket hivatásunk lényegétől. Ha van kockázat, mint ahogy van, úgy kell fölébe kerekednünk, hogy Krisztus még nagyobb szeretetére törekszünk, a szándék még nagyobb tisztaságára, és semmiképpen sem folyamodunk ahhoz, hogy valami téves aszkézissel körülbástyázzuk magunkat. Furcsa is volna, ha vágyainkat, érzelmeinket úgy akarnánk a helyes úton tartani, hogy szándékosan fokozzuk természetünk kiegyensúlyozatlanságát, a test és lélek harmóniájának megbomlását. Aszkézisünket éppen a jól végzett munka követelményeinek vonalába kell állítanunk. Hamar fel fogjuk fedezni az értelemmel ismert mesterség erkölcsi és békéltető értékét. A helyesen választott fizikai munka — a betanulás ideje után — az egyensúly egyik tényezőjévé lesz. Ha úgy érezzük, hogy gondolatvilágunkban olyannyira előtérbe kerül az érdeklődés a munka iránt, hogy már elvon bennünket az imától, a felebarát alázatos szolgálatától, egyszóval ha megbénítja a szív és értelem rendelkezésre állását, akkor szeretetünk erősítésével kell ennek megfelelő mértékben föloldani a béklyózó köteléket.

Azzal, hogy ismerjük a mesterségünket, hogy megbecsüljük a jól végzett munkát, még nem tettünk meg mindent. Keresztény és vallási kultúrára kell törekednünk, hogy ez beteljesítse az egyensúlyt. „Az ember képezi magát, mikor mesterségét vagy foglalkozását tanulja, s művelődik, mikor gondolkozik felőle, vagyis mikor nem kenyeret keresni, hanem élni tanul, nem valamit csinálni, hanem valakivé válni tanul."[1]

[1] P. H. Simon: *Destin de la personne*

Nem annyira arra kell törekednünk, hogy fejlesszük ilyen vagy olyan értelmi vagy szellemi ismereteinket, inkább arra, hogy gondolkozzunk az életen, a mi életünkön és a másokén, de nem elvontan, hanem konkrét esetek és a körülöttünk felmerülő létfontosságú problémák kapcsán. Gondolatainkat ilyenkor is az evangélium és az átélt hit bizonyságainak fénye irányítsa. Így teszünk szert bölcsességre, mely szinte vérünkké válik, s már nem okoz nehézséget az emberek és a dolgok keresztény szempontból történő elbírálása. Akkor majd mélységesen átérezzük az értékek rangsorát akár emberi, akár hitbeli értékekről legyen szó. Lassan, de biztosan, az adódó alkalmakat felhasználva hiteles, reális érzékkel mélyítjük el az emberi, a mesterségbeli, a munka és az élet kérdéseit. Megtanuljuk önmagunkat kézbentartani, megtanulunk valakivé válni. Mindehhez megfigyelőképességre, a láthatatlan világ tiszta látására, az evangéliummal és Istennel való kapcsolatra, s néhány jól végzett, jól felfogott olvasmányra van szükség. A kultúra már meghatározásánál fogva is ellentétes mindazzal, ami művi. Harmóniában kell lennie munkánk jellegével, saját természetünkkel és értelmi szintünkkel. Kultúránk nem lesz ugyanaz, mint a szakember vagy az apostol kultúrája, de legyen annak az embernek a bölcsessége, nyugodt és megvilágosodott ítélete mindenről, akinek tekintete mindenkor a hit realitásaira szegeződik.

*
* *

„Átkozott a föld miattad. Fájdalmas munkával nyered abból táplálékodat életed minden napján, tövist és bogáncsot terem a számodra... Arcod verejtékével eszed kenyeredet, míg visszatérsz a földbe". (I. Gen. III, 17—19.) A XX. század emberi munkájának feltételeit látva óhatatlanul eszünkbe jut ez a földet és az emberi munkát sújtó átok, mely nemcsak néhány, a munka egész különlegesen nehéz ágazatára súlyosodik, amilyen például a bányászat, éppúgy sújtja az ipart és a mezőgazdaságot is. Nemcsak a szomorú, füstös városokra nehezedik, hanem mindenütt és mindig sújt, a történelem első századainak rabszolgaságán kezdve, a jobbágyságon és a kevésbé fejlett civilizációjú keleti országok kézműveseinek, pásztorainak, szántóvetőinek sanyarú sorsán folytatva a modern idők proletariátusáig. Mindenütt ugyanaz a nyomasztó törvény: a munka, mely az ember felszabadítására és tökéletesítésére hivatott, szolgaságba hajtja, megsebzi, elnyomja és szenvedteti „életének

minden napján". Nem foghatjuk fel az emberi munka teljes értelmét, ha megfeledkezünk arról, hogy egyszersmind a vezeklés és engesztelés törvénye is, melyet Isten szabott az egész emberiségre.

Senki sem mentesülhet alóla. A munka keménységének egy része maguknak a dolgoknak természetéből ered. Gondoljunk csak a tengeri halászok, a nomád pásztorok, a föld mélyében dolgozó bányászok kemény életére. Vajon fölszabadulhat-e ez alól az ember? Talán. De könnyen megeshet, hogy amilyen mértékben fölszabadul ez alól, olyan mértékben fogja sújtani a munka egy más természetű kegyetlensége, mely a technika fejlődésének szervezéséből ered, vagyis a nagy gyárak, a futószalagok, a gépek szolgasága. Bárhova forduljon is az ember, mindig befogja, mindig szorongatja a munkának ez a törvénye. A keresztény számára a vezeklés és az engesztelés törvénye így kap teljes értelmet és üdvözítő hatékonyságot.

Emlékszem, egy őszinte fiatal arabnak egyszer elmondtam az első ember bűnbeesésének történetét. Felolvastam neki a Genezisnek azt a részét, mely elmondja, miként sújtotta Isten átokkal a munkát. Néhány nappal később viszontláttam a fiatal arabot. Örömtől sugározva mondta el, hogy valahányszor nehéz munkában verejtékezik — éppen nyár volt —, mindig eszébe jutnak Isten szavai: „Arcod verejtékével eszed kenyeredet". Örült, mert most már tudta a munka e kínjának, fáradságának értelmét, s e tudásból erőt merített. S valóban így van ez: mikor érezzük a munka terhét, kínját, egyhangúságát, a test lázadása, a lustaság kísértése ellen erőt meríthetünk abból a tudatból, hogy mikor dolgozunk, Isten közvetlenül ránk vonatkozó parancsának teszünk eleget. Emberek vagyunk, mint a többi, azonos a sorsunk. A munka aktusa egyúttal nagyon sajátos engedelmesség Isten parancsának. Dolgozni lehet kényszerből, mert az élet rászorít bennünket, s lehet dolgozni szeretetből, hogy az Isten által akart rendben éljünk. A munka így mintegy kötelékké válik Isten és az ember között, találkozás lesz az engedelmességben.

És a munkában alázatosnak is kell lennünk, hiszen terhe a bűn büntetése. Ha jó lélekkel, szeretettel fogadjuk el, meggyógyít bennünket, Isten ezt az értelmet akarta adni a munka kemény törvényének. Ha odaadóan és Krisztusnak ajánlva hordozzuk a terhét, a munka természetszerűleg lesz megváltó értékű. Ez a munka keresztény értelme. Így már ugye világos, miként szerethetjük a munka terhét, s miként érezhetik egyesek azt, hogy elsősorban fáradságosabb munkára kaptak elhivatást.

A munka e megváltó értékét a munkásvilág a maga egészében nem ismeri. Passzívan hordozza terhét, a minden napon érvényes törvényt. Vannak azonban munkás emberek, akik ha hajlandók beletörődni önmaguk feláldozásába, sőt a halálba, olyan eszményt találnak a munkában, mely egy jobb világot épít a jövő számára. Szerintük a munka annyiban érték, amennyiben fölszabadíthatja a szolgaságba vetett emberiséget. Vannak, akik teljes odaadással hiszik ezt. Igaz, reális értékről van szó, de félő, hogy ezt az értéket meghamisítja a saját kezével saját sorsát építő ember gőgje. Így a hitetlen, vagy a materialista munkás bizonyos gonddal ügyel a munkára, valami fajta üdvözítő értéket is tulajdonít neki, s így magatartása a munkában — noha egészen más okból — azonos lehet a keresztény magatartásával.

Az ember rosszhiszeműsége, tudatlansága és zűrzavara olyan mértékben fokozta a munka terhét, hogy az már néha valóban embertelenné lesz. Vajon nem vész-e el ilyenkor a munka megtisztító értéke, nem válik-e mindenáron kerülendő rosszá? Vitathatatlan: a nyomasztó munka — nemcsak az, amelyik fáraszt, sebez vagy gyilkol, hanem az is, amelyik lealacsonyítja az embert — igenis rossz. Ezzel fizetünk materialista nyugati civilizációnkért, mely féktelen vágyát a haladásra, az új technikai eljárásokra, s a világ új berendezésére nem tudta alávetni az emberi személyiség rendeltetésének. A munka e nyugati felfogása gyökeres ellentétben van a keleti felfogással. Az ellentét forrása nem csupán az a tény, hogy a Nyugat technikai civilizációja előrehaladott, míg a Keleté általában kevésbé fejlett, s még vezető szerepe van a kézművességnek. Az ellentét gyökere mélyebbre nyúlik. A Nyugat analitikus, gyakorlati és módszeres észjárásának fókuszában inkább a földi realitások állnak, építkezik, szervez a jövendő emberiség számára. Az ember a munka szolgálatában áll. Az intuitívabb és ösztönösebben vallásos keletiben ma is elevenen él a földi dolgok mulandóságának tudata: nem dolgozik a jövőnek, ugyan minek építeni, minek berendezni azt a világot, melyet odahagy az ember, akár az éjszakai táborhelyét? A keleti civilizációk kultúrájuk tetőfokán is csaknem mindig emberségesebben fogták fel a munkát, ugyanakkor meg is vetették, nem látták benne az értelmes tevékenység szolgálatát. A munka keresztény felfogásával kell kiigazítani mindkét felfogást: a nyugatit a szellemiség irányában, mely egyrészt azzal jár, hogy az emberi személyiség isteni rendeltetésének függvénye lesz a munka, másrészt azzal, hogy mérsékeli a kielégíthetetlen élvezet- és bírvágyat. A keleti felfogást az ember munkája opti-

mistább szemléletének érdekében kell kiigazítani, hogy világossá váljék: a munkának mint az értelem és az akarat harmonikus erőfeszítésének, s mint az emberi közösség szolgálatának, saját értéke van.

A keleti civilizációk munkaritmusa, amennyiben a személy spiritualista felfogásának eredménye, közvetlenebbül összeegyeztethetőnek látszik a szerzetesi élettel. Ezenkívül megfelel temperamentumbeli adottságoknak és sajátos hivatásnak is. Viszont éppen a munka pontatlan értelmezése miatt, a keleti munkás sokkal fegyvertelenebb a materialista bázisú modern technikák viharos áradatával szemben. Könnyen hajótörést szenvedhet, elmerülhet.

A kistestvérnek tehát az a dolga, hogy a hit szellemében fogadja el munkája terhét, mint az Isten által kívánt engesztelés törvényét, s mint a szeretet szellemében a Megváltó keresztjével csendesen egyesített áldozatot.

Egyedül Jézus menti meg s váltja meg a világot. Semmiféle emberi cselekedetnek, szenvedésnek, munkának, felajánlásnak nem lehet megváltó értéke, ha nem magától a misztikus test tagjaiban tovább élő Krisztustól ered. Teljes önmegtagadásának és szíve tisztaságának mértékében nyújt a kistestvér lehetőséget Jézusnak arra, hogy benne folytathassa az üdvösség művét, hogy az ő kezével maga Jézus dolgozzon, az ő személyében maga Jézus fáradozzon, szenvedjen és felajánljon munkatársai között és őértük. Minden, ilyen módon Krisztusra vonatkoztatott cselekedet természetesen válik termékennyé az egyház testén és lelkén át. De minden emberi tevékenység közül külön hely illeti meg a létfenntartó nehéz munkát, mert ezt Isten szabta ránk, ő tüntette ki engesztelő értékkel. Az alázatos engedelmesség szellemében kell tehát hordoznunk ezt az Istentől különösképpen megáldott és szeretett keresztet.

*
* *

A munkásvilágnak különösen fejlett a szolidaritási érzéke, melyet a sorsközösség és a munkakörülmények azonossága teremtett meg. Ez is hiteles értéke a munkának, önmagában kétségkívül alacsonyabb rendű, mint a szeretetből teremtett egység értéke, mégis sok önfeláldozás és alázatosan tett szolgálat forrása. Mindig meg kell ragadnunk a testvéries viselkedésre, a kölcsönös segítésre, támogatásra a munka közben nyíló alkalmakat, hogy szeretetünk kifejezésére szolgáljanak. Sokszor észrevesszük majd, hogy önzőbbek vagyunk, mintsem gondoltuk volna.

Van egy másik lehetősége is annak, hogy a munka testvéreink iránti szeretetünk aktusává legyen. Minden munkának — egyiknek erősebben, másiknak gyengébben — közösségi vagy társadalmi hasznossági célja van: ilyen vagy olyan szempontból az embereket vagy a közösséget szolgálja. A munkát mindenkor nézhetjük ebből a szemszögből is, s testestül-lelkestül neki szentelhetjük magunkat, hogy testvéreinket szolgáljuk. Ezért a kistestvér választhat kifejezetten olyan mesterséget vagy alkalmazást, mellyel közvetlenül szolgálja felebarátait. Az egyéni elhivatottság itt is szóhoz juthat. Úgy gondolom, nagyon termékeny lehet így, a szolgálat szellemében dolgozni, a munka ekkor a szeretet tiszta aktusává válhat.

A munkások java részében megvan a közösség szolgálatának érzéke, sőt egyesekben ez kifejezetten erős. Rendszerint ezek azok, akiket erősen foglalkoztat a jól végzett munka gondja. Számos önfeláldozó tettnek is ez a közösségi érzék a forrása. Némelyik foglalkozásra — így például a vasutasokra, közszállítókra — ez különösképpen érvényes. Egyik olyan erénye ez a munkásosztálynak, melyen át beszivároghat a keresztény életnedv.

*
* *

S végül még egy ok van arra, hogy szeressük a munkát: benne élt és szerette Isten Fia, aki eljött, hogy köztünk lakozzék. Nyilvánvaló és természetes, hogy Jézus, amikor az ember példaképévé vált, vállalta mindazt, ami az emberiségnek osztályrészül jut. De mint Isten Fia, semmiképpen sem kényszerült erre, hiszen olyan sok embernek sikerül magát kivonnia a munka terhe alól — igaz, hogy ez a siker ritkán vall felsőbbrendű erkölcsiségre. Hát nem volt Jézusnak más tennivalója? Küldetése nem igazolta volna ezt a kivételezést? Jézus mindenesetre nem kívánta. Vajon nem érhette volna be szellemi, vagy más, becsültebb munkával? Természetesen megtehette volna, de ő úgy döntött, hogy kézművesek szerény körében születik meg, s ő maga is ezt a palesztinai falvakban megvetett mesterséget[1] gyakorolja, mely ráadásul eléggé meghatározhatatlan is, asztalost és kovácsot egyesít az a fogalom, melyet megközelítő pontossággal ácsnak fordítunk. Szabad választásból valóban egyszerű, kétkezi dolgozó lett. Nem választotta a pásztor, a szántövető

[1] „Nem az ács, a munkás fia ez?" — szinte halljuk a döbbent kérdésből kicsengő megvetést.

helyzetét, mely Izraelben gyakoribb, szabadabb és megbecsültebb állapotot jelentett.

Különben jól értjük, miért akarta ezt így Jézus. Vajon nem kellett-e magára vennie, kivéve a bűnt, minden nyomorúságunkat, minden fájdalmunkat? Így visszautasíthatta volna-e, hogy saját testében is elszenvedje a nehéz munka engesztelő törvényét, Ádám engedetlenségének következményét? Jézus engedelmességgel váltja meg az emberiséget, és engedelmességből dolgozik két kezével. Így szentel meg minden emberi munkát, így ád megváltó értéket annak, aminek eddig csak vezeklő értéke volt.

Jézus az emberiségre vonatkozó isteni tervek fényében dolgozott úgy, hogy teljesen tudatában volt annak, miért cselekszik így. Szeme előtt lebegett a munka bibliai perspektívája. A munka törvényét minden vonatkozásában, s minden isteni és emberi gazdagságában mindenkinél jobban átélte. Átélte az ember képességei szabad játékának, az ember tökéletesedésének kezdeti törvényét, mely később a vezeklés törvényévé lett, s ugyanakkor kiváltságos lehetőséggé arra, hogy megnyilvánuljon az emberi szolidaritás, s az emberek szeretetből való alázatos szolgálatának a vágya. E vonatkozásokat mind át kell élnünk rejtett megváltói életünkben. De az a tény, hogy Jézus élte és szerette a munkásállapotot, ez minden más oknál jobban segít arra, hogy mi is szeressük és kívánjuk azt.

Ha egyszer világosan felfogtuk a munka értékét, megszentelésének kérdése úgyszólván megoldott. Mint minden cselekedet, szentté lesz a munka aszerint, hogy mekkora szeretettel végezzük, s olyan mértékben, amennyire Istenért végezzük. Mintegy kettős elemmel gazdagodik: az egyik voltaképpen anyagi, ez maga — állapotbeli kötelességből és Isten iránti engedelmességből — a jól végzett munka; a másik a lélek, vagyis a szeretet, mellyel végeztük, s mellyel a szándék tisztasága révén Istenre vonatkoztatjuk. Munkánkat mindig az Isten által gondviselésszerűen akart, egyik vagy másik szempontból kell néznünk a hit szemével. Ezért szükséges, hogy Istennel való egyesülésünk révén, lelkünk tekintetét mindig a láthatatlan világra irányítsuk. De vigyázzunk, a gyakorlatban ne tegyünk nagy különbséget cselekedeteink teste és lelke között! Ha jól felfogtuk a munka értelmét, könnyű lesz azt szeretetből végeznünk. S itt arra kell emlékeztetnünk, hogy Isten előtti jelenlétünk folyamatossága nem az ő jelenlétének rendszerint képzetek vagy képek útján magyarázott *aktualizált tudatán* múlik, hanem a *szere-*

tet éberségén. Ebben és ezáltal megy végbe egyesülésünk Krisztussal. A képzelet vagy az értelem figyelme csak eszköz ennek az éberségnek az elérésére. A szívnek kell törekednie, s tud törekedni még akkor is, mikor az ember egészen átadja magát a munkájának, hogy azt jól végezze, s még akkor is, mikor szellemi munkáról van szó, ami jobban leköt bennünket.

Ez az utóbbi megjegyzés egyszersmind válasz is egy gyakran elhangzó kérdésre: ha választhatunk egyrészt a figyelmünket lekötő szakmunka, másrészt a szellemet az imára szabadon hagyó egyszerű segédmunka között, vajon nem helyesebb-e, ha ez utóbbit választjuk, mint ami jobban megfelel hivatásunk követelményeinek? Természetesen különbözőek a hivatások, és különbözőek a lelki szükségletek, s ezzel számolnunk kell. Választásunkat e téren annak a gondnak kell irányítania, hogy olyan munkát találjunk, ami a maximális egyensúlyt biztosítja, s teljesen megfelel fizikai képességeinknek és természetünknek. Ha valaki inkább segédmunkásságot akar, ezt nem annyira azért választja, hogy szelleme szabadon maradjon az ima számára — ez az ok magában még nem volna elég —, hanem azért, mert az erőt kívánó és tisztán fizikai tevékenység nála az egyensúly egyik tényezője. Mikor mesterséget választunk, mindenekelőtt ezt kell szem előtt tartanunk. A vállalt munka terhének arányosnak kell lennie fizikai erőnkkel és általános képességeinkkel. Nem azt mondom, hogy térjünk ki a fáradság és a szenvedés elől, de ezek sose legyenek akkorák, hogy állandó jelleggel megbontsák a feltétlenül megőrzendő alapegyensúlyt.

*
* *

Már fölsoroltam néhány nehézséget azokból, melyek a munkásélettel járnak, ha azt szerzetesi szellemben akarjuk élni, de a felsoroltakon kívül még más is akad.

A magából a munkából eredő nehézségeket bátran és örömmel kell vállalnunk. Ide tartozik a fizikai fáradtság, melyen erőt kell vennünk, s felajánlani; ide tartozik az idegesség is, melyet szelídséggel kell elcsitítani. Minden elfogadott küzdelem haladás lehet a szeretet útján.

Minden dologban őrizzük meg tisztán szándékaink egyenességét: őrködjünk a szüntelen imádság szellemében, a szegénység és a belső önkiüresítés szellemében.

Gyakran nehézségeink támadnak majd a környezetünkkel való érintkezés során. Át kell élnünk a munkásszolidaritást minden jó vonatkozásában, hiszen valóban szeretetből adtuk át magunkat. E tárgyban világosan kell látnunk, nem érhetjük be hozzávetőleges pontossággal. S ezt a problémát sose igyekezzünk elintézni úgy, hogy az általános szeretet jegyében kicsit tiltakozva szépen megkerüljük. A megoldás sokkal, de sokkal nehezebb.

És óvnunk kell az igazságosságot is. Ismétlem: világosan kell látnunk. Meg kell tudnunk őrizni Krisztus helyzetének transzcendenciáját, mi őt képviseljük. Közben minden jogos törekvésében szolidárisnak kell lennünk a munkások világával. Ne legyünk számukra idegenek, hanem őszinte és hű társak. Mi nem gyűlölhetünk, s kapcsolataink a munkáltatókkal gyakran roppant kényesek lesznek. Szeretetünk segítségével kell mindezzel megbirkóznunk. Munkatársainkkal igyekezzünk világosan megértetni, hol az a pont, ahonnan a mi utunk másfelé vezet. Magyarázzuk meg, hogy szó sincs kompromisszumról a kapitalista vagy a polgári gazdasági rendszerrel, szó sincs gyávaságról, vagy a munkásosztály elárulásáról, egyszerűen arról, hogy az ember rendeltetéséről más a felfogásunk. És az egyházzal nem helyezkedhetünk szembe: az egyház Krisztus.

Békében és imádságban főként úgy kell élnünk, hogy a munka világában a szegénység és Krisztus szeretetének képviselői legyünk kivétel nélkül minden ember számára.

El-Abiodh Sidi Cheik, 1948. március 24.

VIII.

TEOLÓGIA, SZELLEMI ÉLET ÉS EVANGÉLIUMI TÖKÉLETESSÉG

Úgy érzem, nagyon fontos, s főként a mi számunkra nagyon fontos az a kérdés, melyről most beszélni fogunk. Fejtegetése nem látszik könnyű feladatnak. Sokakban zűrzavar lesz úrrá, mihelyt a teológiáról, tanulmányokról, lelki életről, belső életről szó esik. A különböző síkok összekeverése károsan befolyásolhatja azt a fölfogást, melyet Krisztussal való életünkről alkotunk.

Voltaképpen arról van szó, hogy pontosan meghatározzuk, mi a szerepe lelki életünkben annak a tudománynak, melynek tárgya Isten. Mi a szerepe, akár hitünk elmélyítéséről, akár a tulajdonképpeni teológia tanulmányozásáról van szó. Összegezve: vajon törekvésünkben a Jézussal folytatott életért, milyen hely jut a tanulmányoknak, miként kell néznünk a szellemi munkát, és mi lehet a kapcsolat a szellemi élet és a lelki élet között.

Azért merek e nehéz kérdéshez nyúlni, mert tudom, mennyire fontos a számunkra. Nem szándékozom a probléma mélyére hatolni, de megpróbálom pontosan megfogalmazni, s megkockáztatok néhány gyakorlati következtetést. Sokaktól hallottam a panaszt, milyen nehezen tudják egyensúlyban tartani lelki életüket a teológiai tanulmányok idején, mások meg arról panaszkodtak, hogy tájékozatlanul mozognak munkáséletükben, mert belső életük erősen intellektuális jellegű. Ezek a tények sokkal komolyabbak, mint hogy ne kellene megpróbálnunk az összefüggéseket kicsit világosabban látni.

Nevetséges volna azt képzelni, hogy a probléma mai keletű. Olyan ősi, mint maga az egyház. De talán nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy korunkban — különböző okokból — élesebben vető-

dik fel. A nem megvilágosodott és nem mély vallási életet élő kereszténységtől és az egyház dogmáival szemben előítélettel telített tömegektől egyaránt távol áll a néha dekadens iskolai formákban előadott, erősen szakszerűvé vált teológia. Az első századokban kétségkívül az atyák ízes bölcsessége volt a hangadó, a középkorban viszont már megszületik a teológia mint tudomány. Olyan kereszténységben születik meg, mely a kereszténység minden misztériumát konkrétan átélte. Ezért látunk ma törést a teológia és az élet között, s ez a törés fájdalmas egyensúlybomlást teremthet a lelkekben. Ez az egyensúlybomlás azzal a kockázattal jár, hogy eltorzíthatja a keresztény életszentség igazi arculatát és késleltetheti az evangéliumi üzenet terjedését abban a világban, mely ugyan elpogányosult, mégis szomjúhozza az abszolútot és a mély életet.

Sok szerzetes, pap, de még laikus is, a Krisztussal való személyes, bensőséges kapcsolatra vágyódva, s belefáradva a mesterkéltségbe, a különböző, s az életre nem eléggé összpontosuló lelkiségi irányzatokba, a teológia felé fordul, azt remélve, hogy benne találja meg az élet, az igazság és az egység olyannyira áhított forrását. A teológiának sokszor csak elemi fokú, szétesö részleteit kapják, ahol leginkább a szakszerűségé a szó, háttérbe szorul az igazi teológia tárgyának és világosságának egysége, mely a lényeget érinti. Ezért csalódnak többnyire azok, akik az egység forrását keresve a teológiához fordulnak. Ilyenkor aztán sokan a teológiát szeretnék felelőssé tenni a keresztény életet olyan erősen kínzó kudarcért, kétkedésért. A teológia úgy, ahogy azt ma tanítják az egyházban — mondják — valójában már nem látszik alkalmasnak arra, hogy odaadó és csorbítatlanul keresztény életet támasszon és tápláljon. Ha így van, akkor többé nem igazi teológia ez a tudomány, újra át kell gondolni, újból adaptálni kell, hogy megfeleljen a mai ember felfogásának. „Életképes és kipróbált filozófiával gondolkozni az életről, az élet dolgairól, ez sokkal ritkább, mintsem gondolnánk, és sokkal termékenyebb, mintsem képzelnénk... Az élet vezetett bennünket erre a meggyőződésre."[1] És mégis folyton a teológia csődjéről beszélnek!

Semmiképpen sem akarom a teológiát úgy védeni, ahogy azt manapság többnyire tanítják. Még ha feltételezzük is, hogy megújított oktatási módszer frisseségében és világosságában ismét rá-

[1] Idézet Thibergien kanonok utószavából, melyet Michonneau abbé *Paroisse, Communauté Missionaire* c. művéhez írt.

találna egységére és hatásosságára, még akkor is kérdéses, vajon tudná-e mindazt nyújtani, amit manapság tőle várnak. Azt hiszem, a teológia körül jelenleg uralkodó zűrzavar oka nem csupán a teológiai oktatás tagadhatatlan hanyatlásában rejlik, az is okozza, hogy olyasmit várnak tőle, amit nem nyújthat, ami nem tartozik rendeltetéséhez: már nem tudják, hogy voltaképpen mi is a teológia. Azt szeretnék, hogy az életből fakadjon, hogy „életképes és kipróbált" legyen s arra várnak, hogy az emberiség lelkében fölvetődött életproblémák legyenek a teológiai megújhodás forrásai. Hogy igaznak ismerjék el, még azt is elvárják tőle, hogy a léleknek közvetlenül nyújtsa Krisztus teljes és édes megismerését. Az egység vágyában odáig mennek, hogy a teológiát mint olyat akarják megtenni a Krisztusról való megvilágosodás hordozójává, ez pedig csak a Szentlélek kegyelmének gyümölcse lehet a megbékélt és szerető lélekben. S azt is elvárnák tőle, hogy közvetlenül és élő módon válaszoljon a saját lelki életben fölmerülő, vagy a másoknál látott konkrét problémákra.

Tekintettel erre a helyzetre, nem kellene-e megpróbálnunk körülhatárolni a teológia szerepét a lelki életben?

Mindennek mélyén az egység kielégítetlen vágya rejtőzik. Az ember egysége megbomlott a bűnbeeséssel. Életének két lényeges eleme az ismeret és a tett. Az ember, a keresztény, az istengyermek csak akkor lesz tökéletes, mikor az élet és a fejlődés e két elvének eredeti harmóniája ismét teljesen helyreállt. Az ismeret és a szeretet, képzelet és tett a gyakorlatban szétvált a bűnbeesés óta, s ahelyett, hogy egymást segítenék életünk egységére és Isten felé vezető utunkon munkálkodva, mindkét elem saját művét akarja végezni. A megismerő és a cselekvőképesség töréséből ered egyensúlyvesztettségünk, s az a fájdalmas tudat, hogy hiányzik lényünk egysége. Eltévelyedünk, ha bármelyik elemet nagyobb szerephez juttatjuk a másik rovására. A megismerő képesség — különböző formáiban — önmaga körül foroghat, fékezhet, mintegy zárt körben működhet: szakadás keletkezhetik az ismeret és a tett között. A kvietizmus és az intellektualizmus kifejezett megnyilvánulási formája annak a hajlamnak, hogy elfelejtsük: az ismeretnek a hathatós szeretet gyümölcsét kell megteremtenie az emberben. Ez nem mindig tudatos, nem mindig rendszeres. Egyesek, temperamentumukból eredően hajlamosabbak másoknál a képzelet és a cselekedet szétválasztására. Az ismeret minden fejlődése magában veszélyt rejt hát, mely részben abból ered, hogy minden ismeret lénye-

gében képzeleti tevékenység, másrészt pedig abból, hogy minden intenzív tevékenység leköt. Így az ember a tevékenység rendjében megállhat a képzeletnél, s be is érheti vele. Az élet megcsonkított, illuzórikus lesz. Általános ez a pszichológiai mechanizmus, s érvényes a konkrét és affektív meditációk terén is. Érvényes jóra is, rosszra is. Van a bűnnek egy formája, melyet a teológia „keserű gyönyörködés" (delectatio morosa) néven ismer. Valószínűleg ez a gyengék, a habozók, a félénkek bűne. A pszichológiai folyamat megáll a belső élvezetnél. Tett nem követi. Ugyanez megvan a jó rendjében is. Ami keserű gyönyörködés a rossznak, az az álmodozás, az üres nekibuzdulás, a hívságos érzelmesség a jónak. Ez az erőtlenek, a félénkek, a számolgatók „szentsége", azoké, akik fukarkodnak önmagukkal, nem merik vállalni az élet kockázatait. Az ismeret pedig táplálja ezt a hajlamot, s mikor eluralkodik az emberen, lehet, hogy a cselekvő erő ki is merül az álmodozásban. Az ilyen ember szépen elfészkelődik az „elképzelt", de korántsem megvalósított lelki életben. Benne rejlik ez a veszély minden ismeretre való törekvésben, akár tanulmányoknak szentelt életről, akár meditációról vagy affektív imáról legyen szó.[1]

Fordított értelmű egyensúlytalanság léphet fel viszont az embernél, ha a cselekvés nem az értelem áramára van kapcsolva, s nem is az irányítja. Nem egy esetben reakció ez a szikkasztó intellektualizmus ellen. Így láthatjuk, hogy a mai irányzatokban egyre jobban megerősödik a cselekvés elsőrendűsége, ha ugyan nem kizárólagossága. Az életre szomjas ember valóságos önvédelme ez a hajlam ellen, hogy túlságosan sokat gondolkozzék belső életén, következménye ez a descartes-i racionalizmusnak és a dekadens skolasztikának.

Ugyancsak reakciónak, a kvietizmus és a pusztán „jószándékú" szemlélődés veszélye elleni reakciónak tekinthetjük a lelkiségben a voluntarizmus túlzásait és az ájtatossági gyakorlatokkal való visszaélést. A lelki életet így az akarat merev és folyamatos gyakorlásává tennék, a Krisztusra szegezett szemlélődő tekintetből fakadó szeretet bizonyos fokú hajlékonyságának és szabadságának rovására.

---

[1] Szent Teréz megmosolyogja a lelkeket, akik meditációik során hősies erényekről, mártírumról képzelődnek, ám nem képesek fölébe kerekedni egy kis türelmetlenségnek vagy kényelmetlenségnek. Számtalan lélek él — vagy gondolja, hogy él —, képzeletbeli erényekben. Ezeket az események mindig készületlenül találják. Ha el kell hagyniuk a környezetet, ahol eddig éltek — akár a neveltetési, akár más, némileg egyöntetű környezetüket — elvesztek.

Valami elvont és okoskodó racionalizmus reakciójaként született meg a múlt században az „affektívnek" mondott lelkiségi irányzat, melyet nem világosít meg eléggé a teológia igazi fénye, s melyet többé-kevésbé másodrendű és nehézkes ájtatosságok tömkelege borít el.

A probléma mindenki számára ugyanaz: Isten felé kell törekedni úgy, hogy Istenre irányítva, harmonikusan és egyszerűen élünk megismerő és szerető képességünkkel, hogy így próbáljunk rátalálni lényünk ősi egységére. Ebben a vonalban kell keresnünk a teológia tanulmányozásának pontos helyét és szerepét.

*
* *

Minden lelki életnek Isten és Krisztus ismeretén kell alapulnia, ennek irányítása alatt kell állnia. Ezt az ismeretet a természetfölötti hit nyújtja. De ez az ismeret nem csupán értelmi, amennyiben szeretetet és szabad választást is jelent, és egész személyiségünk konkrét elkötelezését követeli meg. Már az Isten megismerése felé tett első lépés is lényünknek ezt a harmonikus egyesítését kívánja, és megindítja önmagunk átadását a szeretetben. Mi több: e szeretet intenzitásától és tisztaságától függ a hit Istenre és misztériumaira vetett első tekintetének tisztasága: itt minden ember személyiségének egységében elkötelezi magát. Ez a hitbeli ismeret nem tudomány, semmi címen nem minősíthető annak, felülmúl minden tudományt. Az igazságoknak olyan együttesét nyújtja azonban, melyeknek felfoghatóságába behatolhat és előbbre juthat az értelem. Az előrehaladás szeretetünk tárgyának a megismerésében aktív és passzív úton történhet. Aktív úton történik, mikor az értelem a hit világosságánál kutat, passzív úton pedig a szeretet lelkének kegyelméből, az értelemnek adott intuitív megismerés révén. Az előbbi, tehát az aktív kutatás, a teológiai bölcsességben igyekszik célhoz jutni. A teológiai bölcsességet mint tudományt, csak a kidolgozottság különböző fokain láthatjuk, amint az első stádiumtól, vagyis a hit kezdeti, intuitív ismeretének formájából halad egyre előbbre az emberi értelem számára egyre világosabb, felfoghatóbb ismeret felé. Gondolkozás ez a hit fölött, hogy felfogjuk tartalmát, hogy fejlesszük felfoghatóságát. Az igyekezetből, hogy a homályból a világosságra jussunk, született meg a voltaképpeni teológia, ez szerveződött tudománnyá. A teológia fogalomról fogalomra haladó erőfeszítései sohasem múlják felül a hit eredeti intuíciójának gaz-

dagságát és erejét, sőt be sem érhetik ezt. Csupán arra irányulnak, hogy határozottabbá és érthetőbbé tegyék ezt az intuíciót, s hogy értelmi rendszer segítségével kidolgozott fogalmak révén közvetlenebbül kifejezhetővé és közölhetőbbé tegyék. A megismerést ezek teszik tudománnyá.

A hit elmélyítésének egy másik lehetőségét jelenti a Szentlélek kegyelmének működése az emberi lélekben. Ez új világosságnak a jellemzője, hogy közölhetetlen és megfogalmazhatatlan módon növeli a hit erejét és rendszerezetlen gazdagságát. A szeretetből fakad ez az isteni eredetű tudás, mely még nagyobb szeretetre tör. De az értelem számára önmagában kusza marad. A teológiai kutatás célja az, hogy a hit intuíciójában minél több érthetőséget fedezzen fel, míg a Szentlélek kegyelméből meginduló kontemplációs isteni tudománya közvetlenül fokozza ezt az intuitív tudást, anélkül, hogy az értelem számára fölfoghatóbbá tenné. A következőkből majd meglátjuk, hogy milyen kapcsolatok lehetnek a megismerésnek e két rendje között. Mindkettőnek a jellegzetességeit kimutatva megpróbáljuk őket összehasonlítani.

*
* *

A hitbeli intuíció ereje és mélysége minden lélekben a benne élő szeretettel arányos. Intenzitását az emberi értelem semmiféle erőfeszítése sem képes fokozni. A hit a szeretettel növekszik, mint ahogy az Istenre szomjúhozó élő hit egyenes folytatása, a Szentlélek kegyelméből, a léleknek juttatott édes ismeret.

A teológiai kutatás mindig magán a hiten belül történik, s *hogy igaz maradjon, nem szabad elhagynia ezt a területet.* Sohasem nélkülözheti a hit mindig aktívan felhasználandó világosságát. Természetesen irányul tehát a hit erejének növelésére, minthogy az erő éppen a gyakorlás révén növekedhetik. De ez csak akkor lesz így, ha bensőségesen kapcsolódik a szeretethez, hiszen tárgya a szeretet tárgya is. A teológiának, mikor az isteni titkokat határozottabban és világosabban teszi érthetővé, egyszersmind erősítenie kell bennünk a vágyat, hogy szeretetben még jobban magunkénak tudhassuk e titkokat.

A teológiai tudás, éppen mert nagyobb világosságot hoz a hit dolgaiba, nemcsak a dogma és a hittartalom fejlődését mozdítja elő, lényegéhez tartozik az is, hogy szabályozó szerepet tölt be a keresztények tevékenységében és jámborságában. Határozottabbá,

világosabbá teszi hitünk értelmi elemét, megszabadít sok álproblémától, terméketlen és káros kétségtől, irányítja és megvilágítja a jámborságot, nemcsak azzal, hogy elválasztja a hitbelit attól, ami nem az, hanem azzal is, hogy értékrangsort teremt az ájtatosságokban, megtisztítja azokat a járulékos, vagy „babonás" elemektől. Szilárddá, igazzá, hitelessé teszi a jámborságot, megőrzi minden eltévelyedéstől vagy hamis érzelmességtől.

Megértésre való törekvésében a teológia még a szemlélődés saját módjához is eljuthat, ez azonban teljesen más, mint az intuitív szemlélődés. A teológiai kontempláció a hit által megvilágosult lélek szemlélődése: sajátos formájában nem természetfölötti (ez a szeretettel való egytermészetűsége révén az intuitív szemlélődés kiváltsága), de természetfölötti a tárgya és a reá sugárzó hit révén. Nem is nevezzük misztikus szemlélődésnek, nehogy összetévesszük a voltaképpeni intuitív szemlélődéssel. A teológiai szemlélődés ereje nem múlhatja felül még magában a teológusban élő hit fokának az intuícióját sem. De van egy más tulajdonsága: ez a szemlélődés az értelem általános, mintegy összegező tekintetének az egyszerűsége, mely a fogalomról fogalomra haladó kutatás végén visszatér tárgyához, miután azt sikerült néhány alapvető elv általánosabb és gazdagabb egységére leegyszerűsítenie. Módszerében tehát a bölcseleti szemlélődéshez hasonlítható.

Noha területeik különbözőek, az intuitív ismeretnek és a teológiának lehetnek találkozási pontjaik.

Bár az intuitív ismeret rendezetlen gazdagsága kifejezhetetlen, de termékennyé teheti a teológusnak fogalomról fogalomra haladó kutatását, s közvetve előmozdíthatja a haladást a dogma megismerésében. A teológus törekvése viszont önerejéből sohasem juthat el az intuitív szemlélődés fokára. Ez csak a Szentlélek ajándéka lehet, és sokkal inkább az élő hit és szeretet közvetlen folytatása, nem annyira a hittartalom kutatásából ered: a szeretettel egytermészetű ismeret. A teológia mégis úgyszólván nélkülözhetetlen a misztikus számára, mert személyes tapasztalatának gazdagságát csak ennek segítségével fejezheti ki szabatos nyelven. A hittudomány nélkül a misztikus valóban nagyon ritkán tud kielégítő módon számotadni az isteni dolgokról szerzett hiteles tapasztalatairól.

Még azt is mondhatnám, hogy a teológia bölcsesség közvetlen és aktív módon segítheti az intuitív bölcsesség erősödését, ha ezt Isten kegyelméből már elnyerte a lélekben élő szeretet. A hit értelmi bizonyossága saját világosságától erősödve felszabadítja a szellemet a kutatásra irányuló törekvések alól. A lélek így zavar-

talanul megőrizheti passzivitását, hogy a kegyelemtől elnyerhesse a bölcsesség, az értelem és a tudomány ajándékait. Természetesen nem arról van szó, hogy az ajándékok gyakorlását segíti elő a passzivitás, hanem arról, hogy eltávolít a lélekből olyan akadályokat, melyek zavarhatnák a Szentlélek működését. Ide vonatkozik még az is, hogy a teológiai ismeret, ha valóban hiteles és a hit világosságában összenőtt tárgyával, hozzájárul ahhoz, hogy a lélek megtisztuljon az isteni valóságok elképzelésének néhány tökéletlenségétől. Segíti a lelket, hogy a képzetek fölé emelkedjék, s hogy Isten dolgainak szellemibb, tehát igazabb megismerése felé haladjon. Ez az erősebben lelki megismerésre törő lendület szervesen hozzátartozik a hit dolgaihoz és az imaélethez. „Ha test szerint ismertük Krisztust, még nem ismertük." Az igazi teológia tehát egyes lelkek számára valamiképpen pótolhatja a hit megtisztítását, mert segíti őket abban, hogy Krisztus misztériumának erősen érzéki, vagy erősen képzeleti látásától fokozatosan eljussanak ugyanazoknak a valóságoknak lelkibb, megtisztultabb, tehát mélyebb ismeretére. Szellemibb és nem értelmibb megismerésről beszéltem, mert a teológia alkalmazása veszéllyel is járhat, erről a veszélyről a későbbiekben még bővebben beszélünk.

*
* *

Krisztus megismerésének három módja közül — a hit elsődleges intuíciója, teológiai megismerés, intuitív személődés — lényünk harmónikus egységét egyedül a harmadik valósíthatja meg hiánytalanul szeretetben és nem csupán az igazság szilárdabb birtoklásában. Ugyanakkor tevékenységünk és Jézus Krisztushoz való hasonulásunk legtévedhetetlenebb szabályozója is. A megismerés ez isteni módjának híján az élő hit gyakorlásához kell folyamodnunk, mely növeli a megismerést, s fölkészít bennünket az intuitív bölcsesség befogadására, ha Isten úgy határozott, hogy részeltet benne. Mindenkinek magának kell megtalálnia a legjobb módját annak, hogy gyakorolja, megvilágosítsa, elmélyítse és valóságosan átélje Krisztusba vetett hitét.

Senkinek sem szabad megállni a vak buzgó hit stádiumában, lemondva az értelmi kutatásról. Egyébként a szerető szív számára elképzelhetetlen is volna ez a magatartás. A megismerésre való törekvést azonban úgy kell vezérelni, hogy igaz maradjon, s hogy szüntelenül magának Jézus személyének a szerető keresése legyen.

Tágabb értelemben a teológia a hit erőfeszítése, s ilyen értelemben mondhatjuk, hogy mindnyájunk számára kötelező bizonyos fokú teológiai ismeret. A teológia kezdete volt már az az értelmi törekvés is, mellyel az apostolok igyekeztek jobban megérteni az isteni titkokat, melyeket szeretetük megsejtett Mesterük személyében. S az volt Szűz Mária elgondolkozása fia személyisége felől, akinek zavarba ejtő magatartása anyai tekintetét kifürkészhetetlen isteni mélységek felé fordította; teológia volt János tiszta szeretetének átgondolt belső szemlélete, s az volt Szent Pál féktelen és szenvedélyes kutatása is. A leghitelesebb teológia volt ez, ha szervesen még nem is rendeződött tudományos módszerbe. A teológia csírája volt ez, és a Jézus misztériumáról elmélkedő egyszerű keresztény lélek számára csakúgy mint a legspecializáltabb teológus számára, mindenkor a teológia mintaképe lesz. Ha arról veszünk példát, hogy a Szent Szűz, az apostolok, Szent János és Szent Pál hogyan mélyítették el hitüket Krisztusban, akkor a hamis teológia veszélyeit elkerülve mi is megtaláljuk a hit megértésének személyes útját.

*
* *

A veszélyek, melyekre rá fogunk mutatni, a teológiai ismeret minden erőfeszítésére vonatkoznak, de különösképpen a tudományos szempontból nagyon előrehaladott tanulmányokra. Mindaz, amit a teológia értékéről és szerepéről mondottunk, csak akkor állja meg a helyét, ha hiteles teológiáról van szó. A gyakorlatban viszont nagyon ritka a csorbítatlanul hiteles teológia. Még a legtökéletesebb teológus is csak törekszik rá, s néha talán erősen meg is közelíti a tökéletes teológiát. Többségük azonban nehezen kerülheti el a kockázatokat, melyek emberi tökéletlenségeik és gyöngeségük folytán fenyegetik őket.

Az előbb már említettük a veszélyt, hogy megállunk a képzeletnél, s nem lépünk akcióba — ez a veszély minden rendű ismeret velejárója. A teológiában ez az eltévelyedés már csak azért is súlyosabb, mert nincs még egy tudomány, melynek tárgya ilyen mértékben kívánná meg az egész ember elkötelezettségét. Az volna a természetes, ha a teológusnál minden új megvilágosodás a szeretetben gyümölcsözne, s evangéliumibb magatartást eredményezne. De ahhoz, hogy a teológiai tudás szeretetben virágozhassék ki, az kellene, hogy a teológia, mint azt természete is megkívánja,

a hit valóságos gyakorlása legyen. S ha nem, akkor jogtalanul nem az: mindennemű theológiai kutatásnak a hit világánál kell történnie. De vajon állíthatjuk-e, hogy ez mindig így van a teológus lelkében, így van ez akkor is, mikor tudományosabban szervezett, különböző módszerekhez folyamodó teológia műveléséről van szó? A teológus kutatása kivonhatja magát a hit hatóereje alól, mely éltetné, s a mindenkor alkalmazott, pusztán emberi módszerekre is támaszkodhat. Ezek közé a módszerek közé tartozik a történelmi kritika az exegézisben vagy a dogmatörténetben, a puszta dialektika az elméleti teológiában, a teljesen emberi lélektan alkalmazása a morális „esetekre" és így tovább...

Sok értelem csak nehezen tud eljutni odáig, hogy tökéletes egységbe hozza a teológia tárgyát és világosságát. E sikertelenség oka lehet az, hogy a hit nem eléggé élő, nem eléggé odaadó, de az emberi eszközök elégtelenségén is múlhat. Az igazi teológia — tudományos stádiumában — nem nélkülözheti sem a metafizika lényeges módszereinek hiánytalan ismeretét, sem a hiteles bölcseleti érzéket; egyik is, másik is pótolhatatlan alapfeltétel. Az, aki a metafizika terén nem jutott el a valóságig, az eleve képtelen lesz a teológiai egységre. Vajon ilyen esetben elmondhatjuk-e, hogy az így megszerzett diszkurzív ismeretek összessége, noha a kinyilatkoztatásra vonatkozik, elősegíti a hit elmélyülését ebben a lélekben? Minthogy a szellem e rosszul felfogott absztrakciókon át nem volt képes elérni a hitnek a tárgyát, a belőlük szerzett ismereteket sem áraszthatja el a hit világossága. Sok teológiai hallgató intellektuális erőfeszítése vajon nem áll-e meg a bölcseleti, történelmi vagy exegétikai módszereknél, úgy hogy *igazi teológiával még sohasem foglalkozott?*

S vannak olyanok, akik miután magukévá tettek bizonyos fokú teológiai tudást, szépen elpihennek az igazság szemléletének nagyon emberi örömében. Ilyenkor, még ha hiteles teológiai szemléletről van is szó, fennáll a veszélye az önáltatásnak, s annak, hogy megtorpannak a lélek függetlenülésének útján. A bűn által megsebzett emberben ugyanis minden tevékenység, s elsősorban a szellemi tevékenység természetes gyümölcse felé tör, mely nem más, mint önmagunk titkolt gőggel átitatott valamiféle birtoklása. S mivel az igazság értelmi bírása a szellemnek, valami örömteli nyugalmat ad, fennáll a veszély, hogy megállunk ennél az értelmi bírásnál, összetévesztjük a szeretetben való hűséggel.

Ez a veszély természetesen nemcsak a spekulatív és tudományos teológia művelőit fenyegeti. Érzelmekhez, képzetekhez kötődés formájában ilyen önmagunkba való visszahullást láthatunk a hit fejlődésének képzeletibb szakaszában is. Ez a veszély azonban láthatóbb, nem annyira árnyalt, nem is olyan állandó és alattomos, mint a megpihenés a szellemibb rendű ismeretben.

A teológiának tehát nemcsak hogy meg kell maradnia a hit világosságában, gyümölcsöznie is kell szeretetben, valóságos szeretetben: „Abból tudjuk meg, hogy ismerjük az Istent, ha megtartjuk parancsait. Aki azt állítja, hogy ismeri Őt, de parancsait nem tartja meg, az hazug és igazság nincs benne." (János II, 3—4.)

Természetellenes jelenség az, ha a teológust ismereteinek növekedése nem indítja még nagyobb szeretetre, s ha ez az állapot állandósul, a hit ellanyhulását jelzi. Mi sem fájdalmasabb — s nagyon sok lelket botránkoztat meg —, mint látni azt, hogy néhány szakembere annak a tudománynak, melynek tárgya az, aki a Szeretet, mennyire hideg szívű, mennyire híján van a mélységes szeretetnek, a hódolatteli szeretetnek Isten misztériuma iránt, mennyire híján van a felebaráti, alázatos odaadásnak. Van valami félelmetes az ilyen magatartásban.

Az oka talán a hamis teológia, alighanem ez a leggyakoribb eset. De tény az is, hogy az ismeret meg az igaz szeretet és erényes cselekvés nem fejlődnek párhuzamosan, s valami szükségszerű dialektikával. Nagyon szerethetünk anélkül, hogy nagyon ismernénk, s nagyon ismerhetünk anélkül, hogy nagyon szeretnénk. És igaz az is, hogy a megismerésnek nem minden formája táplálja nyomban a szeretetet, nem lesz nyomban a cselekvés hajtóerejévé. Meglehetősen kétértelmű a konkrét ismeret és az elvont ismeret szokásos szembeállítása, mégis helyes érzékkel mutat rá, arra, hogy lényegbevágó eltolódás van a tudományos típusú ismeret fejlődése (melynek tárgya az *általános* vonalában található, s *elvonatkoztatott* a megvalósítás feltételeitől, melyek járulékosságot, esetlegességet visznek a megismerés tárgyába) és a szeretet fejlődése között, mely a lényeget egzisztenciális valóságában és konkrét egyediségében akarja megragadni. Ezt fejezi ki az ősi skolasztikus mondás: „universalia non movent". A szeretet nem a megvalósulások feltételeitől független lényegekre, hanem a maguk egzisztenciális valóságában jelentkező lényekre irányul.[1]

[1] Talán hasznos, ha e helyen mindjárt megjegyezzük, hogy Krisztus egzisztenciális valósága nemcsak az evangéliumi test és vér konk-

A teológiát még közelebbről fenyegetik e veszélyek, ha tanulmányozása egy egész emberélet fő elfoglaltságává, specialitásává lesz. E tanulmányok folytatásához ugyanis a feltételek egész összességét kell biztosítani, s ide tartozik a rendszeresség, az elkülönültség, a nyugalom, az elvonultság is. Ezeknek a feltételeknek a megvalósulása viszont tovább erősítheti az eltolódást: az ismeret módszeresen fejlődik, de nincs alkalom a szeretet vagy az erényes cselekvés tényleges gyakorlására. Igaz, hogy a hiteles intellektuális élet is — mely már önmagában elkötelezettség — a lemondás szigorú követelményeit támasztja, ami részben semlegesíti is a veszélyeket. Mégis mindig fennáll az eltévelyedések lehetősége, amiről az előbb már beszéltünk. Ezek, hála Istennek nem szükségszerű velejárói a teológiának, el is kerülhetők. Csak éppen ki van téve ezeknek a veszélyeknek, mint ahogy a cselekvés ki van téve az aktivizmus veszélyének, a belső áhítatosság a kvietizmus, az affektív ima pedig ki van téve az érzelgős jámborság veszélyének. Most nézzük, milyen gyakorlati következtetéseket kell levonnunk mindebből részben a teológiai tanulmányokra vonatkozóan, másrészt azért, hogy életünkben egyensúlyban tarthassuk a megismerés és a szeretet kettős törekvését.

*
* *

A legelső az, hogy törekvésünk az ismeretre mindig *Krisztus keresése legyen a hitben.*

Meg kell határozni, hogy kinek-kinek milyen fokú teológiai ismeretre van szüksége, hogy személyes élete harmonikusan fejlődjék. Mindenekelőtt az *értelmi képesség természetét* kell figye-

---

rét Krisztusa, úgy ahogy kortársai ismerték és szerették — vagy gyűlölték és nem ismerték — hanem a feltámadt, megdicsőült, Atyja jobbján ülő, az apostolok pünkösd napján megvilágosodott hitének Krisztusa, a niceai és kalcedoniai megtestesült Ige — egyszóval az, akit az egyház hite mutat nekünk. Jézus talán azért lazította azokat a nagyon is tapintható szálakat, melyek apostolait a személyéhez fűzték, hogy aztán a getszemáni és a kálvária elsötétülésén át, távollétével a hitbeli megismerésre vezesse őket. Feltámadása után életében ez a távollét meg-megszakított, a mennybemenetel után már végleges: „Jó nektek, hogy én elmegyek." E felsőrendű pedagógiában, melyet Krisztus apostolai hitéletének nevelésében alkalmazott, megkapó rövidítését látjuk a nagy útszakasznak, melyet később a lelki élet megtisztításának állomásairól beszélve Keresztes Szent János ír le.

lembe venni, nem szabad a teológiai tanulmányok útján elindítani azt, akinek szelleme nem tudja kellőképpen magáévá tenni a teológiai gondolkozáshoz szükséges humán tudományokat. Mert különben az eredmény nem lenne más, mint hamis teológia annak minden romboló következményével. Ez a képzés korántsem segítené elő az egységet a hit világosságában, sőt szinte önerejéből intellektualizálná a lelki életet. Erre éppen elég sok példát látunk.[1]

A teológia tulajdonképpeni tudományos tanulmányozásának útja nem mindenki számára jelenti egyszersmind a hit elmélyítésének természetes útját. Egyeseknél azonban még — akár előző képzésük, akár temperamentumuk vagy életmódjuk miatt — még a szemlélődő élet egyensúlyának is parancsoló szükségszerűsége lehet a teológia tanulmányozása. Ilyen esetekben a tanulmányokat lehet, sőt helyes is más módon folytatni, mint akkor, mikor a tanulmányok célja a teológia teljes áttekintése. De mintha egyre ritkábban fordulna elő, hogy bizonyos tanulmányokra kizárólag a személyes lelki élet érdekében volna szükség, hiszen azok, akiknek kapcsolatban kell a világgal lenniük, korunk társadalmi milliőiben a gondolatok és rendszerek olyan áradatával találkoznak, mely bőségesen ad gondolkoznivalót. Ilyenkor saját lelki életünk érdekében kötelesség az igazságnak megfelelő személyes reagálás. Ha ezenfelül egyesekre még az oktatás kötelezettsége is hárul, a tanulás kötelezettsége még inkább fokozódik. Más formában, de talán akkor is érvényes ez, ha bizonyságtételről van szó: a keresztény mindenekelőtt hitéről tesz tanúbizonyságot, s mint Szent Péter mondja, erről tudnia kell számot adni, ha kérdezik.

Kinek-kinek meg kell tehát találnia, milyen természetű, s milyen fokú tágabb értelemben vett teológiai gondolkozásra van szüksége. S itt vetődik fel az egyszerű és élő teológia megújított és alkalmazott tanításának egész problémája, mely más, mint a módszerességében kidolgozott teológia vázlatos és hideg összefoglalása.[2] Fokozatosan elmélyülő, jobban felfogott olvasmányok ezt minden-

---

[1] El kell ismerni, hogy e kudarcokért gyakran kizárólag a tanítási módszer felelős, s hogy sokan elegendő bölcseleti vagy teológiai tudást sajátíthattak volna el, ha hiteles filozófia igaz tanításával hozzásegítették volna őket.

[2] Az élő és megvilágosodott hit problémája napjainkban nagyon élesen vetődik fel papok, szerzetesek és világiak körében egyaránt. Fölmerül a testvériségekben is, s főképp azoknak a testvéreknek a lelkében, akiknek nem felelhet meg a teológia klasszikus tanításának teljes ciklusa.

kor pótolhatják. Ezek az olvasmányok mindig, mindenki számára jó eszközök arra, hogy megőrizzék hitük tekintetének világosságát és határozottságát.

Legfőképp azonban tartózkodjunk a hívságos, nem hittől és szeretettől, csupán kíváncsiságtól indíttatott kutatástól: e téren világosan kell látnunk, s fegyelmezni kell magunkat. Gondolkozásunk maradjon mindenkor *a hit világosságában.* Ez legyen elmélyülésünk forrása. Van úgy, hogy intellektualizált belső életbe zárkózva szívesen kitérnénk a szeretet és a lemondás sürgető parancsai elől. Már a „belső élet" kifejezés túlzott használata is arra mutat, hogy valamiképpen parcellákra osztjuk azt, ami csak egyszerűen egész emberi életünk. Mert nemegyszer hajlunk arra, hogy valami életet — részben intellektuális életet — teremtsünk magunkban: gondolatokból, néhány meglehetősen keresett gondolatból építjük fel, és sok olvasással tápláljuk. Természetesen valamennyi Krisztus személyének elérésére irányul, valamennyit jámbor indítékok táplálják, talán még őszinte, s úgy-ahogy eredményes kívánságok is — s aztán ezt nevezi el az ember belső életnek, lelkiségnek, a külsőt azonban mindez vajmi kevéssé érinti. Könnyen felépül az ilyen belső élet; megfelelő légkörben néhány hét műve. Természetesen semminek sem szabad megzavarni a rendet, az építés nyugodt folyamatát, és sohasem lesz elég az olvasás, melyből ez az élet a gondolkozási sémáját meríti. S egyesek majd úgy érzik, hogy az evangélium nagyon is szegény gondolatokban, nem elegendő ennek a belső életnek a felépítéséhez. Lesben állnak minden lelkiségi újdonságra. Az Istennel való egység és tökéletesség mintha abból állna, hogy többé-kevésbé mesterkélten ápoljuk magunkban egy Krisztus-képet, melyet vallásos érzelmekkel veszünk körül. Sokkal komolyabb a veszély, ha e kezdeti hajlam — mely mindnyájunkban megvan — emberré formálásunk döntő évei alatt megerősödik a pontosan szabályozott tanulmányi élet keretében, mikor kevés alkalom nyílik arra, hogy kemény és személyes próbára tegyük vágyunk hitelességét, hogy életünket Krisztushoz igazítsuk. Félő, hogy az a belső élet, melyet teremtettünk, mindössze gondolatokból, okoskodásokból táplálkozik, s nem annyira reális, inkább csak intellektuális. Akár egyszerű lelki olvasmányról, akár igazi teológiai tanulmányról legyen szó, mindig óvjuk magunkban az egységet és azt, hogy ismeret és szeretet mindenkor bizonyos arányban legyenek.

Ez végül is azt jelenti, hogy mindig vissza kell térnünk a szeretet elsőbbségéhez, s hogy sohasem téveszthetjük szem elől, hogy *a szeretet messzebb juthat, mint az ismeret.* Krisztustól és Istentől való távollétünk okozta kielégületlenségünk, nyomoruságunk érzetét nagyon gyakran azzal akarjuk tompítani, hogy ismeretre törekszünk, ahelyett, hogy az adott pillanatban a szeretet egy aktusát valósítanánk meg. Pedig csupán erre van szükségünk, ez ad át bennünket Istennek, az olvasmány esetleg csak menekvés a jelen valóságából, melyet olyan nehéz vagy megalázó volna átélni. Az olvasás helytelen módja, de nem az olvasás ellen beszélek. Mert a kísértés főképp azokat a testvéreket fenyegetheti, akik hivatásból a szegénység és Krisztus szeretetéből teszik magukévá a munkáséletet, anélkül, hogy erre felkészítette volna őket akár családi környezetük, akár nevelésük vagy keresztény képzésük, mely éveken át a nevelési intézmények intellektuális légkörében folyik. Adaptációra lesz szükség, s ez meg is valósítható. Néha hosszú ideig tart, nehéz lesz, de mindig üdvös, mert Krisztussal való életünk értékeinek felülvizsgálására kényszerít. Hasonló probléma elé kerülnek a papok is, mikor a szemináriumot elhagyva, túlságosan intellektuális alapokon nyugvó lelki életüket egyik napról a másikra új szolgálati életük valóságához kell igazítaniuk. Érthető a tanácstalanságuk. Egyebek között ezért tartjuk szükségesnek, hogy a kistestvérek életük konkrét nehézségeivel küszködve tanulják megvalósítani eszményüket az evangéliumi tökéletességről, ezért nem akarjuk őket a képzés címén túlságos védettségben tartani. Egyensúlyuk szempontjából akkor lesz veszélytelen a tanulmányi élet, ha lelki életük már szilárdan ágyazódott a valóságba. S még akkor is óvakodni kell a Jézussal való kapcsolatok intellektualizálásának veszélyeitől.

A lelki olvasmányokat illetően, nehéz volna most olyan útmutatást adni, mely mindenkinél egyformán beválik. Vannak olyanok, akik megszokták a tanulmányok légkörét, vagy már természetük maga is intellektuálisabb beállítottságú, az ő számukra az egyensúly szinte természetes szükséglete lesz a szélesebb körű olvasás. Vajon hitéletük ápolásának reális szükségletéről van-e szó? Minden esetben igaz-e, hogy Krisztussal egyesült életünk ilyen mértékben rászorul a gyakori szellemi táplálékra? Nem inkább annak a jele-e, hogy Krisztussal való egyesülésünk nem vált még egész egyszerűen életté? Többé-kevésbé tudatosan, nem azon vagyunk-e, hogy inkább elgondoljuk Krisztust, mintsem hogy éljük? Túlságo-

san is érezni akarjuk, hogy éljük Krisztust, s hogy ez tudatos lehessen, hajlunk arra, hogy intellektuális formát adjunk ennek az életnek. Nem valami igyekezet-e ez arra, hogy „birtokoljuk" lelki életünket, hogy elégedetten megpihenhessünk benne, megállapítva, hogy igazán van lelkiségünk, mint ahogy azt mondani szokás. Diagnózist felállítani nagyon nehéz. Vannak természetek, melyek jobban igénylik az olvasást. Ezért aztán egyesek nehezebben is alkalmazkodnak a munkásélethez. Azzal semmiképpen sem árthatunk, ha egy lelket rászoktatunk arra, hogy ezeknek az olvasmányoknak a hosszúságát és gyakoriságát nagyon rövid és lehetőleg evangéliumi szövegek személyesebb feldolgozásával pótolja, s a nap folyamán próbálja ezt életre váltani. Az olvasás, ha szükségünk is van rá természetünk és egyensúlyunk miatt, önmagától nem oldja meg hitéletünk problémáit. Nehéz volna pontosan megszabni, hogy az ilyen vagy olyan karakternek ennyi vagy annyi olvasmányra van szüksége, de jó, ha mindnyájan egyformán tudjuk, hogy *nem az ismeretek szaporításával segítjük elő Isten szeretetaktusát,* a cél pedig ez.

Ne írjuk könnyen az időhiány rovására azt, ha nem olvasunk, gyakran csak arról van szó, hogy egyszerűen nem tudjuk rászánni magunkat. Térjünk gyakran vissza az evangéliumhoz, néhány döntően fontos könyvhöz, igyekezzünk azokat minél jobban a magunkévá tenni, hogy élhessünk belőlük. S vigyázzunk, nehogy aránytalanság támadjon a keresett és átelmélkedett igazság s a között, amit *ez az igazság a tettek terén megkíván tőlünk.*

Életünk legyen Jézus lelkének világosságában, igyekezzünk a gyakorlatba átvinni a Hegyi Beszédet, az Utolsó Vacsora után mondottakat, a Kereszthordozást, az imádságról és a hitről mondott példabeszédeket, és főként a szeretet parancsát. Itt találjuk meg Krisztus igazi tudományát, melyet az apostolok magukévá tettek. Csak a Szentlélek adományainak természetfölötti ösztönétől így vezettetve tudjuk minden percben, hogy mit kell tennünk, hogyan kell viselkednünk, mit kell mondanunk, hogy a Megváltó igaz tanítványai legyünk. Nem az erkölcs vagy az aszkétikus teológia elveinek közvetlen alkalmazása segít bennünket abban, hogy mindig tökéletesen eligazodjunk az életünkben adódó sajátos helyzetekben, s az ezeket kísérő, változó körülmények között. Nincs egyedi esetekre vonatkozó tudomány, pedig napunk minden perce egyediként jelentkezik. Ezért van az, hogy akik nem hagyatkoznak kellőképpen a lélekre, akik mereven alárendelik magukat egy intel-

lektualizált erkölcsi eszménynek, sohasem juthatnak el a teljes életszentséghez, mely mindig élő, mindig teljes összhangban van az élet követelményeivel. Életszentségük szinte fellengzős, merev, híján van a szeretet lendületének és ösztönösségének; a szegénységben képtelenek az oktalanságra, a felebaráti szeretetre; nem élik az Üdvözítő evangéliumát. A szentek mind mentesek voltak ettől a suta és időnként formalista merevségtől, mely néha olyan jellemző azoknak a teológusoknak vagy szerzeteseknek lelki arculatára, akik a Krisztusnak való teljes önátadásban nem nyerhették el a gyermeki lelkületet, mely a Szeretet Lelkének irányítása alá helyezte volna őket. Lelkiségünk szép építményéhez néha bizony nagyon ragaszkodunk. S ez a végső akadály. A reális élet nem mindig alkalmazkodik lelki rendszerünk követelményeihez. Ezért jó az, ha az evangéliumi képzésen kívül szoros kapcsolatot tartunk fenn a szentek lelkével. Nem hiszem, hogy az egyházban valaha is alakult volna termékeny szerzetesrend, mely nem valamelyik szent lelkében, szívében, példamutatásában fogamzódott volna meg. Nincs olyan életformula, nincs az a világos, az az erős elvi megfogalmazás, mely élettel tölthetné el, szentséget sugallhatna a szerzetesek tömegének. Szent sugárzása, szent tanúságtétele kell ehhez, melyen át Isten maga beszél. Szüntelenül térjünk vissza Foucauld atya és Szent Teréz írásaihoz és példájához. Az igazi lelki élet megőrzése szempontjából gyakran eredményesebb egy szent életrajzának vagy írásainak az olvasása, mint a keresztény tanról szóló könyvek tanulmányozása.

Életetekben őrizzétek meg mindenkor a legnagyobb egyensúlyt, *mindig vezessétek vissza a jelen perc egyszerűségére,* s azon legyetek, hogy mindig az evangéliumot váltsátok életre. Igyekezzetek *az egyszerű valóságokat élni,* amilyen az ima, az odaadás, a felebarát szolgálata, a gyalázat és az önfeláldozás. Ne aggódjatok módfelett, ha egyszer-másszor nem tudtok időt szakítani az olvasásra — azzal a feltétellel természetesen, hogy ez nem állandósul — ragadjátok meg ezt a lehetőséget is arra, hogy mélységesebben éljétek át egységteket Krisztussal. Magatokra veszitek testvéreitek osztályrészét, a fájdalmat és a szenvedést, magatokra veszitek annyira, hogy meg-megroskadtok súlya alatt, rabszolgái lesztek mindenkinek, önként vállaljátok a szegények életének keserveit, s ami azzal jár, hogy nehezen folytathattok tanulmányokat — szeretetből te-

szitek mindezt. Hogyan volna hát lehetséges, hogy az ilyen élet, ha szeretett és akart következménye annak, hogy magának Jézusnak a tanításait váltjuk életre, hogyan lehetne az ilyen élet kevésbé alkalmas a vele való egyesülésre, mint egy kényelmesebb, kiegyensúlyozottabb, s így az olvasásra, szellemi munkára kedvezőbb élet? Vajon nem hajlunk-e néha arra, hogy *olyan feltételekhez kössük a lelki életet, melyek valójában nem a lelki-, hanem az intellektuális élet előfeltételei?* Vajon nem arról van-e csupán szó, hogy túlzottan félünk a kockázattól, nehézségektől, a zavaró vagy kényelmetlen tényezők fárasztó voltától? Mert bizonyos előfeltételekre ugyan szükség van a karmelita vagy a karthauzi életállapotban is, de mindkét esetben sajátos szerzetesi állapotról van szó, s hibát követnénk el, ha e feltételeket érvényesíteni akarnánk minden keresztény vagy minden szerzetesi életre vonatkozóan. A keresztény vagy szerzetesi életet így esetleg csak a monasztikus típus valami alfajának tekintenénk, a monasztikus életet pedig a keresztény tökéletesség ideális formájának látnánk. Nem sikerült mindig elkerülni ezt a tévedést, s a monasztikus lelkiséget mint ideált állították a keresztények összessége elé. Az evangélium felfogása pedig nem ez.

Ne féljetek hát a kereszttől, a lemondástól, attól, hogy magatokról megfeledkezve, valóban Krisztust éljétek. „Aki meg akarja menteni életét, elveszti azt, de aki érettem és az Evangéliumért elveszti életét, megmenti azt." (Márk VIII. 35.) Tanuljátok meg Jézust élni életetekben. Igen, azt mondtam: Jézust élni. S ne feledkezzetek meg arról, amit az imáról mondtam, ez az egyetlen feltétele annak, hogy ez az „elveszített" élet valóban az legyen a Jézus iránti szeretetből, s vele egyesülve. Különben hiábavalóvá lenne. *Mert a lemondás, a bátorság és szegénység mögött még ott szoronghat a félelem az önmagunktól való gyökeres és végső elszakadástól.* Ez is elképzelhető. Nagy őszinteség, a magunkra vetett tekintet tisztasága, a szándék egyenessége, mélységes imádságos szellem — erre van szükségünk, hogy megszabaduljunk a félelemtől.

Mindez nagyon nehéz — mondhatjátok. Sose állítottam az ellenkezőjét. Jézus Krisztus sem mondta soha, hogy könnyű dolga lesz annak, aki követni akarja. „Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét *minden napon* és kövessen engem." (Lukács IX, 23.) Hősies élet az evangéliumi élet, hősiessége azonban nagyon belülről fakadó, s önmagunk teljes megtagadását tételezi

fel: tisztaságot, engedelmességet, teljes lemondást a saját elgondolásainkról, a szegénység igazi szellemét, bátorságot az imában, a kereszt és az alázat szeretetében.

*
* *

Mindebből az a következtetés, hogy a szeretethez kell visszatérnünk mindenkor, míg a boldogító istenlátás a legfőbb Igazihoz való határozott és végleges csatlakozásban meg nem ragadja egész lényünket. De addig a szeretet, a gyermek egyszerű és alázatos szeretete irányítsa hitünk tekintetét és kutatásait, hogy mentes maradjon minden hívságos keresgéléstől. Krisztus személyének elérése a cél, s kinek-kinek a neki legjobban megfelelő utat kell választania, mindenkor tudva azt, hogy nincs egyetlen emberi út, mely tévedhetetlenül vezetne a találkozáshoz Jézussal. Majd ő eljön a maga idején, nekünk azonban el kell indulnunk feléje. Az egészséges teológia nem térithet el az evangélium Krisztusának egyszerűségétől, sőt azzal, hogy segít jobban felfogni, odavezet bennünket. Az az élet, melynek forrása számunkra Jézus, nem értelmi erőfeszítés eredménye, hanem az élő hité, s a szereteté, mely egész lényünket Krisztus követésére kötelezi mindannak fenntartás nélküli teljesítésében, melyet ő kér tőlünk evangéliumában. A belső élet teljes és egy élet, nincsenek szétválasztott területei, a Szentlélek ajándékai világítják meg, s az a belső tekintet irányítja, mely szüntelenül Jézust keresi, hogy őt követhesse. Csak ezen az úton járva találkozhatunk Krisztussal, abban a már szinte tapasztalati ismeretben, abban az elmondhatatlan kapcsolatban, melyre a Szentlélek ad nekünk lehetőséget a maga idejében, s mindig csak szeretetünk arányában. Jézus igazi ismeretére csak akkor jutunk el, ha előbb életre váltjuk mindazt, amit az evangéliumban tőlünk kér. Azt kéri, hogy szegények legyünk, lelkünket semmi ne béklyózza, szeressünk egészen a halálig, készek legyünk megválni szemünktől, táplálni az éhezőt, felruházni a mezítelent, hogy szüntelenül imádkozzunk, munkában fáradjunk, ne féljünk semmitől, de főként ne a holnaptól, mert hiszünk a Gondviselésben. Azt kéri, hogy szeressük a mindennapi kereszteket, hogy szeressük a gyalázatot s a legutolsó helyet. Olvassátok újra meg újra az evangéliumot, nem találtok benne mást. S ha mindezt nem teszitek, nem keresitek Krisztust, nem találhatjátok meg őt, nem ismerhetitek meg a lélek tudományából.

Az evangélium szerint cselekedve kezdjük azt megérteni. „Miért *mondjátok* Uram, Uram, és nem teszitek, amit mondtam nektek?" Csengjen szüntelenül fülünkben Krisztusnak ez a panasza azzal a hangsúllyal, ahogy ő mondhatta. Mindnyájunkhoz szól. S nézzétek, milyen egyszerűen, milyen igazán váltotta életre Foucauld atya.

„Mindaz, aki szeret, Istentől született és ismeri az Istent." (János I. lev. IV, 7.)

Názáret, 1948. június 26.

IX.

SZENT TISZTASÁG — ÉGI SZERELEM

Beszélni szeretnék nektek, kistestvérek, a szeretetről, az igazi szeretetről, arról a szeretetről, melyért Jézus meghalt, melyet Foucauld atya szívébe plántált, melyet a ti szívetekbe is, mindnyájotokéba el akar plántálni. Néhány nap múlva beköszönt nagyhét, Jézus kínszenvedésének ideje, s amiről én szavakkal beszélek nektek, ő majd megérteti veletek közvetlenül szívetekkel, mert mindenekelőtt azért halt meg, hogy ti szeretni tudjatok.

Egy idő óta az Úr munkálkodik a testvériségekben, az igaz szeretet beteljesítésén munkálkodik, mely elszakít benneteket terveitektől, szokásaitoktól, emberi elgondolásaitoktól; azon a szereteten, mely legyőzötten, összetörten, s még mindig befejezetlenül ad át benneteket Jézus akaratának. S ez az akarat van jelen az események terhes parancsaiban, a munkában, a fáradságban, s főként az emberek szenvedésében, melynek láttán le kell mondanotok a vágyról, hogy valami érdemlegeset tehessetek, hiszen nem áll módotokban segíteni minden szenvedésen. Mindez megzavarja elképzeléseiteket, hogy mi módon tudnátok valóra váltani szeretneteteket.

Szeretni tudni, mint Jézus — ez a mi hivatásunk.

Voltaképpen csak ezt kell megtanulnotok: ez a tökéletesség. Mert mi értelme lehet a rendszeres életnek, a tiszteletben tartott napirendnek, a nyugalomnak, ha mindez nem segít benneteket arra, hogy kiszakítson önösségtekből, s kényre-kedvre kiszolgáltasson benneteket a szeretetnek, mely elfoglalja egész valótokat, s egy csöppnyi zugot sem hagy, ahol megpihenhetnétek. A szeretet, melyhez Jézus el akar vezetni, őt magát kínokhoz, emberi erejének teljes kimerüléséhez, s a gyalázat fájához, a halálba vitte. Kemény

lesz az életetek, nehéz és zaklatott lesz, de Isten — ezt egyre erősebben hiszem — nem akarja, hogy védettségben éljünk. Hivatásunk az, hogy e nehéz úton menjünk a szeretet felé.

S amit a karthauzi a regulájában keres — a teljes meghalást önmaga számára —, a kistestvér főként a nyomorúságok terhében találja meg, a mások szenvedésében való részvételben, a munka kiszolgáltatottságában és keservében. S ezeken az utakon Krisztus majd mindennap eljön, hogy egyre nagyobb, egyre önzetlenebb szeretetet kérjen tőletek. Ő maga, a Megváltó Krisztus, a világ Üdvözítője helyezett benneteket így az emberek közé, hogy itt megtaláljátok a módját annak, hogy miként hordozhatnátok vele együtt a világot györtő bűn és halál súlyát. Tudom, hogy ő az, aki megmunkálja szíveteket, lelketeket. Legyetek odaadók, jól figyeljetek az isteni dolgokra, hogy a hozzátok forduló szorongó szívek jajszaván, sürgetésén át is meghallhassátok, miként kell isteni módon szeretni az embereket. És adjátok át magatokat a megváltó imának, magatokra véve valamit a teherből, mely alatt testvéreitek roskadoznak.

Mindez sokkal hathatósabban formálja bennetek a szeretetet, mint az a rendszeres élet, melytől — a méretünkre szabott tökéletességre hivatkozva — olyan ügyesen távol lehet tartani a szenvedők alkalmatlankodását. Én is tudom, hogy a kereszt zavaró, alkalmatlan. Mikor a vendég, a szegény, a hozzátok kérni jövők fogadásáról beszéltem, föltettem a kérdést: vajon lehet-e valóban szeretni az alkalmatlankodás vállalása nélkül?

Jobban hiszem, mint valaha, hogy kistestvéri életetek akármilyen zaklatott, akármilyen emésztődő legyen is, éppen ennek arányában lesz Isten jó eszköze arra, hogy napfényre hozza lényetek legjavát: a teljes csatlakozást a kereszthez és a szeretethez, melyet meg akar veletek osztani. Nem kell mást tennetek, mint Jézus mellé szegődni, barátként, aki azzal a szeretettel akar szeretni, amivel ő szeret, s aki vele együtt a keresztre tekint, az egyedülire, mely megválthatja a világot. Nem féltelek benneteket attól, hogy aktivizmusba tévedtek, szegénységtek, kistestvéri rejtett állapototok lehetetlenné teszi számotokra, hogy azokhoz az emberi eszközökhöz folyamodjatok, melyeknek használata esetleg kísértésbe ejthetne benneteket, hogy elhanyagoljátok eleven, megváltó imádságotok csöndes felajánlását.

Az apostoli munka isteni munkálkodás, tehát nem tudjátok megvalósítani merőben emberi — bármilyen jól alkalmazkodó és

ügyes technikájú — munkálkodással. A ti dolgotok, hogy engedjétek magatokat kisajátítani, elemészteni, nemcsak testvéreitek részéről, akik a legközelebb vannak hozzátok, akik olykor terhetekre vannak, de akiket szeretetben el kell viselnetek —, sőt részetek lesz az is, hogy eleméssze benneteket mindaz az emberi gyötrelem, amit bizalmas beszélgetésekben ismertek meg. Magatokat megadva engedjétek át magatokat annak az aggódó szorongásnak, amelynek rajtatok keresztül kell Isten és a Megváltás után kiáltania.

Azt hiszem, ilyen módon tanít meg bennünket Jézus szeretni úgy, ahogy ő szeret. Mint ő, ti is érteni fogjátok majd, az Atya akarata az, hogy testvéreitek megváltásán munkálkodjatok, nem intézmények révén, nem prédikációval, hanem egész átadott életetekkel, föláldozott önösségtekkel, s minden ember iránt táplált őszinte, teljes barátsággal. Hogyan is lehetnétek Jézus Kis Testvérei, ha nem lennétek képesek legalább egy kicsit úgy szeretni minden embert, ahogy Jézus szereti őket?

*
* *

Mert a szeretet megnyilatkozik. Ha nem fejeződik ki tettekben, szavakban, akkor csak önáltatás, vagy képmutatás. Olyan sok belső akadálya van annak, hogy minden embert testvérként, barátként szeressünk! Nem sikerül nyomban. De vajon tudjuk-e legalább, hogy amíg nem tudunk így szeretni, nem vagyunk Jézus barátai sem? Kevélység és önteltség él bennünk: nem akarjuk elismerni, hogy nem tudunk szeretni, ítélkezünk mások felett, kárhoztatjuk őket, nagyon leleményesek vagyunk, ha arról van szó hogy rossz fényben lássunk valakit, még jó, ha nem fog el bennünket valami káröröm, hogy testvérünk hibázott, nem olyan jó, mint mi magunk vagyunk. Ismerjük el, hogy bennünk is megvan ez, s gyalázatosan önzők vagyunk: nem szeretjük, ha mások megzavarnak, fárasztanak bennünket, nem tudunk osztozni szenvedésükben, hiszen leköt, megvakít a magunké. Végső fokon csak az érdekel, ami reánk vonatkozik, ami nekünk hízeleg. Nem szeretjük, ha mezítelen voltunkban látnak bennünket. Így hogyan is lehetnénk áttetszőek Krisztus szeretete számára? Könnyen gúnyolódunk, a megszólást tovább adjuk, megfellebbezhetetlen ítéletet mondunk bármiről, csökönyösen vitatkozunk hozzáértés nélkül, az igazság valódi szeretete nélkül. S akkor még nem beszéltem a többi akadályról, melyek nyilván nem ennyire közvetlenül vétkesek, kevésbé láthatóak, ta-

lán nem is tudunk róluk, ám mégis eredményesen torzítják a szeretet arculatát, eredményesen fojtják el hangját a szívünkben. Ezek közé tartozik a ragaszkodás az osztály-előítéletekhez, az illendőség szabályaihoz, a félelem attól, hogy nem úgy viselkedünk mint mások, hogy rossz véleménnyel lesznek rólunk, a „bölcs középút", vagy az előrelátás szabályainak hamis értelmezése — vagyis mindaz, amivel az individualista nevelés jelölte meg spontán reakcióinkat. S még valami, ami kényesebb, de nem kevésbé ártalmas: hamis fogalmaink a szív megőrzéséről, s arról, hogy miként irányíthatjuk magunkban a tiszta szeretet növekedését. Ez az, amiről most beszélni szeretnék. Tisztaság, testvéri szeretet, barátság, isteni szeretet — lényünk egységében mindez sokkal jobban összefügg, mintsem gondolnánk.

Fiatalok vagytok még, húsz-, harmincévesek. Bizonyosan tudjátok: hallottátok Jézus hívó szavát, hogy kövessétek őt. Egyetlen és igazi problémátok az, hogy miként állíthatjátok életeteket a nagy szeretet szolgálatába, mely egyszerre vallja magáénak Istent, Krisztust és testvéreiteket. Előttetek van az egész élet. Telve vagytok nagylelkűséggel, s érzitek magatokban a szeretet minden lehetőségét. Az eljövendő évek alatt vajon mi lesz ebből a buzgó szeretetből, vajon mi lesz belőle húsz év múlva, mi lesz életetek végén? Vajon növekszik-e, vagy növekedését megbénítja emberi érettségtek önzése? Vajon megtanultok-e számolni önmagatokkal, testetek, érzelmi világotok viharai vajon elcsöndesednek-e nagy, szűzi szeretetben, melyet Krisztus tett tisztává? A növekedés, az érzékenység és a szív tisztulásának gyakran oly fájdalmas válságai közepette vajon ki tudtok-e tartani a nagylelkűség egyenes útján?

Három tényező lép majd közbe, hogy segítse kitartástokat. Az első *akaratotok teljes odaadása,* ez csak rajtatok múlik, s annyira lesz teljes, amennyire ti magatok akarjátok; a második a *kegyelem,* amiben mindenkor odaadástok és imátok arányában részesültök; s végül a tiszta szeretetről alkotott *helyes felfogás,* mert tisztaságtok természetét mindenkor befolyásolja az erre vonatkozó felfogás helytálló volta. Jóakarattal telve is el lehet tévedni, kisiklani, eltorzulni. Ezért szeretnék néhány irányelvet adni, melyek talán eligazíthatnak benneteket a kényes folyamatban, a tiszta és erős szeretet növekedésében férfiszívetekben.

Tudom, hogy ezek közül az irányelvek közül nem lehet mindegyiket előre megérteni, míg ki nem próbáltátok őket. Vannak helyzetek, melyeket csak akkor látunk át, mikor már benne va-

gyunk. Mégis sokat jelenthet, ha jó irányban indulunk, örvendező bizakodással, hogy világosan látjuk a követendő utat, látjuk veszélyeit, de szépségeit is, s azt is látjuk, hogy járható úton indultunk el.

*
* *

Isten azt akarja, hogy szeressünk. Parancs ez, melynek nincs határa. Krisztus a halála árán is szeretett. De hogyan beszélhetnénk az embernek szeretetről anélkül, hogy fel ne ébresztenénk benne a szívet, a néha olyan szép érzelmi világot, mindazt, ami a szeretetet olyan valósággá teszi, hogy már nem is kell meghatározni. A feleségnek, az anyának nincs szüksége arra, hogy megtanítsák szeretni férjét, gyermekeit. De van önző szeretet is, s nem minden apa, nem minden anya tud mindenkor tisztán és igazságban szeretni. Van barátság is, és tudjuk, hogy nem minden barátság növel bennünket, nem mindegyik valósítja meg a szeretet legmagasztosabb eszményét! Az emberi szeretet csak akkor lehet igazán nagy, ha már átment a szenvedés megtisztító tüzén. Fokozatosan érvényes ez a szeretetre, melyet Krisztus önmaga iránt tőlünk követel, s minden ember iránt, akiket az ő nevében újra és erősebben meg kell szeretnünk, nemcsak mint testvérünket, hanem mint velünk együtt Istentől született testvérünket.

Mit jelent ez a szeretet, hogyan kell növekednie, s hogyan fejlődik ki bennünk? S főképp: mivé kell válnia, mikor Isten hívása, hogy éljük ezt a szeretetet, olyan sürgetővé lesz, hogy minden más szeretet feláldozását, túlhaladását kívánja: szülőt, hitvest, fivért, nővért, „mindent hagyj el, és kövess engem".

Mi ez a szeretet, mely annyira szűzi, annyira tiszta, hogy emberszívben egész teljességében mindeddig csak Krisztus tudta átélni. Rajta kívül még a Szent Szűz élte át.

Szűzies és tiszta, mégis emberi szeretet, igazi szeretet, mely azonban nem tűrheti meg a legkisebb tévelygést, a legcsekélyebb szennyeződést, mert végső pontja Krisztus, Jézus Krisztus, a végtelenül tiszta Ember. Megtanulni így szeretni Istent, Atyánkat, aki olyan bensőségesen jelen van lényünk legmélyén, megtanulni így szeretni minden embert, külön-külön mindegyiket mint barátot, mint igazi testvért, megtanulni így szeretni: ez egész keresztény életünk, s ha ez nem sikerül, nem vagyunk valóban istengyermekek, nem vagyunk igazán Jézus Kis Testvérei. Azt merném mondani, hogy életetek egyetlen problémája: megtanulni szeretni. S ez

a tanulás sohasem fejeződik be, mert Isten nem akarja, hogy bármi határt szabjunk e szeretetnek. Határtalanul kell növekednie, mint ahogy Krisztus szívében határtalan volt Isten szeretete.

Minthogy szeretetről beszélünk, szívünkről, érzelmi világunkról kell beszélnünk. Hogyan is lehetne ez másként? Az ember nem angyal. Hogyan beszélhetnénk a szeretetről, ha nem szólnánk a szívről, barátságról, gyöngédségről, érzelemről? A szeretet bonyolult, finom organizmusa működik bennünk, maga Isten építette bele emberi természetünkbe. Ehhez az organizmushoz kell folyamodnia annak a minden másnál nagyobb és szebb szeretetnek is, melyet Jézus akart látni testvérei szívében.

S itt támadnak a különböző ellenvetések. Először is azt halljuk majd, hogy Krisztus szeretete nem olyan, mint a többi, nem természetes, hanem természetfölötti szeretet. Isten plántálta belénk, csak lelkünk legemelkedettebb régióiban lakozhatik, teljességében szellemi. Szívünk viszont arra hajlik, hogy a teremtményeket szeresse, azokhoz kössön bennünket. És szeretetre való természetes képességünk működése gyakran olyan boldogsággal, olyan kibontakozással örvendeztet meg bennünket, hogy szeretni már nem is érdem, már nem „Isten nevében" szeretünk, ez már nem is emberszeretet. Ehhez még hozzá szokták tenni, hogy veszélyes dolog emberi szívünket tekinteni a tiszta szeretet székhelyének, mert a szívet a benne lévő tisztátalanság terhe zavaros szeretet, testi szeretet felé vonzza. Érzelmi világunkban pedig — teszik hozzá — mindig öntudatlan, önző keresése lapul meg, mely szüntelenül meghamisítja az egyenes és tiszta szeretet kibontakozását. Mi hát a teendőnk? A legbiztonságosabb nyilván az volna, ha kihagynánk a szeretet e természetes működését, ha szigorú fegyelemnek vetnénk alá a szívet, s mint gyarlóságtól tiltanánk el a barátság és gyöngédség minden lendületétől, bárkire irányuljon is. Így a szív minden megnyilvánulását veszélyként kellene tekinteni, „emberinek" és „természetesnek" — tehát gyarlónak. (Az „emberi" és a „temészetes" ugyanis bizonyos szóhasználatban a „gyarló" szinonimájává lett s mintegy a természetfölötti ellentétét jelenti.) Ezek szerint a szív öröme a természetfölötti szeretet érdemét veszélyeztetné, mert ahol öröm van, ott nem beszélhetünk igazi érdemről, az érdem szenvedést, áldozatot tételez fel. Ezek szerint semlegesíteni, tompítani kellene az érzelemvilágot, nehogy tévelygésbe vigyen bennünket; az eszményi állapot a közöny vagy a hűvösség, mely eleve lehetetlenné teszi, hogy gyöngédség, barátság vagy szerelem lendülete fordítson

bennünket bárki teremtett felé. Így aztán szabad a tér a természetfölötti szeretet számára, mely az akaratban lakozik, a szív pedig fejedelmi közönnyel, s csupán „Isten iránti szeretettől" indíttatva, mindenkor egyformán viseltetik minden teremtett lény iránt. Így tökéletlennek tekintenek minden barátságot, mert elfogultságot tételeznek fel benne.

Igen, ez is módszer. De ismerjük a veszélyeit, le tudjuk mérni eredményeit. Kétségtelen, hogy e magatartás alapjában megtalálhatjuk a néha hősiességet követelő odaadást, s vannak lelkek, akik ezt az utat követve jutottak el hiteles életszentségig. De lehet, hogy csak azért jutottak odáig, mert a fejlődés útjának végén Isten mindenekfölött való szeretetében megtisztult szívük rátalált a szeretet igazi szabadságára. Igen, egy-két siker, de hány meg hány kudarc jelzi ezt az utat, melyen járva olyan sok keresztény, olyan sok szerzetes lelke deformálódott, s lett mindörökre képtelen arra, hogy igaz szeretettel tudjon szeretni. És katasztrófákról is tudunk, mikor a rosszul irányított szív brutálisan vett elégtételt, mikor fellázadtak az útjukból kitérített érzelmek — mert vannak, akiket idejuttat a könyörtelen elfojtás. De ha nem is kerül sor ilyen katasztrófára, milyen szomorú lesz annak a szeretetnek az arculata, mely csupán az akaratban, az örömtől és mosolytól megfosztott akaratban lakozik, melegen és gyöngéden sose fejezheti ki magát! Az igazi szentek mind gyöngédségtől, örömtől túláradó szívvel szerettek, spontánul tudtak mindig szeretni. Így szeretett Sziennai Szent Katalin, Assziszi Szent Ferenc, Keresztes Szent János, Szalézi Szent Ferenc, hogy csak egy-két nevet említsünk a legnagyobbak közül.

Az evangélium sem mutat semmi ilyesmit Jézus arculatában, a Szent Szűz egyszerűségében, Szent János tiszta szeretetében, Szent Péter közvetlenségében, vagy Szent Magdolna izzó szeretetében.

Vajon nem rejlik-e e módszer gyökerében a természetfölötti hamis fogalma, s az emberi természet pesszimista fölfogása? A természetfölötti szeretetet a természetes szeretettől alapvetően különböző valóságként úgy fogják fel, mint aminek semmi szüksége sincs természetes kifejezésmódra. E két rend lényegi különbségét tetteink lélektani és egzisztenciális szintjére helyezik át, megfeledkezve arról, hogy az átformálandó és fölemelendő természet nélkül nem létezhetik természetfölötti.

Húsvét hetének reményteli sugárzásában írom ezeket a sorokat: Krisztus föltámadott. Ha vele kell meghalnunk, vajon nem

kellene-e nekünk is, és már idelent, új életre támadnunk vele? A halál csak az életért van. Így a szeretetnek a maga tökéletességében nemcsak hogy megtisztult, de megnövekedett, kiformálódott érzelmi világban kell kibontakoznia, hogy Istenhez és az emberekhez fordulva az emberszív gyöngédségének, barátságának, szelídségének és erejének minden gazdagságával fejezhesse ki magát. Az istengyermekké lett ember tökéletessége nem alapulhat annak a megcsonkításán, ami az emberben a legszebb.

Nem kell tehát elnyomni, könyörtelenül elfojtani a szívet, hanem irányítani kell; nem kell megsemmisíteni az érzelmeket, hanem meg kell tisztítani, kormányozni kell, s ez nem ugyanaz, mert nem csonkításukról, nem elfojtásukról van szó, hanem arról, hogy a szívet növelni, az érzelmi világot finomítani kell, hogy egyik is, másik is a természetfölöttivé magasztosult szeretetet szolgálja.

Semmiképpen sem tagadom az előbb felsorolt veszélyeket, tudok a rossz hajlamokról, melyek az igazi szeretettel ellentétes irányba, alantasabb dolgok felé, vagy önmagunk önző kultusza felé vonzanak bennünket. Nem a könnyűség útján mutatom nektek, éppen ellenkezőleg: ezen az úton az önmagunkról való teljes lemondás ugyanakkora, vagy talán még nagyobb, de másfajta erőfeszítésére van szükség. Itt is van kereszt, halál, sír, de nem mint végcél — az életért, a feltámadásért van. Szeretetünk minden erejével higgyünk ebben.

Szeretném nektek megmutatni az utat, legalább néhány irányjelzőt szeretnék elhelyezni, hogy pontosabban lássátok. Így sem lesz kevésbé fájdalmas az út, de termékenyebb lehet.

*
* *

Nevelni, képezni kell magatokban a testvéri szeretet teljességét minden ember iránt. Szívetekben ti is erre vágyódtok, de a valóság annyira más képet mutat, mert szeretet felé vezető utatok első szakasza önmagatok felfedezése. Vannak, akik ezen a szakaszon végállomásra érnek, mert nincs bennük elég alázat, hogy túljussanak rajta, vágyuk itt megtorpan.

Ha őszinték vagytok önmagatokkal, úgy mindenekelőtt megállapítjátok: önmagatok kedvéért keresitek a szeretetet, az örömért, melyet szívetekben támaszt. Magunkat áltatjuk az igazi szeretet természete felől, mely nem más, mint az önmagunkról való megfeledkezés, hogy teljesen az rendelkezzék felőlünk, akit szeretünk.

Igaz, a természetes szeretet is magunk átadására indít, de gyakran csak azért, hogy ismét rátaláljunk önmagunkra, mert önmagunk átadásának van olyan módja is, mely tolakvó, tisztátalan és önző. Különösen a nőknél érzékelhető ez a hajlam, mert egész lényük önmaguk odaadására, valaki másban való kiteljesedésére van hangolva.

Azt is meg kell majd állapítanotok, hogy többnyire nem ti irányítjátok érzelmi világotokat, hanem az uralkodik rajtatok, az vezet benneteket. Fölibe kerekedik minden másnak, s emiatt már nem töltheti be a természettől neki járó szerepet. Az érzelmi világ csak akkor gazdagság és erő, ha az értelem és a hit kormányozza. Az érzelmi világnak ez az önállósulási hajlama kinél-kinél a temperamentumának megfelelő erővel jelentkezik. A harmónia e hiánya különböző következményekkel járhat: nyomottság és lelkesültség, túlérzékenykedés, féltékenykedés, irigykedés — ti is ismeritek mindezt. Mindettől nem idegen a szív, s a kézben nem tartott érzelmi világ gyakran egész érzelmi komplexum működését indítja meg, s akkor álcázottan, fokozatosan vagy hirtelen, villámcsapásszerűen megszületik a pusztán érzelmi szeretet. Esztelen szeretet lesz, mert hiszen kialakulásában az értelem nem jut szóhoz: irányulhat egy nőre, akit nem szabadna így szeretnetek, irányulhat testvérre, barátra. Egyébként érezni fogjátok, hogy nem jó útra tévedt a szeretet, de tehetetlenek lesztek vele szemben. Tudnotok kell minderről, s ismernetek kell érzelmi világotok törvényeit. Vigyázzatok, hogy fejetek elég hűvös, szívetek elég őszinte maradjon ahhoz, hogy már a kezdetben fölismerjétek, ha szerelem ébred bennetek nő iránt, vagy fegyelmezetlen barátság valamelyik testvéretek iránt. Érzelmeitek természetetek, vagy fölvett szokásaitok szerint sodorhatnak benneteket egyik vagy másik irányban. Legyen bennetek olyan erős a vágy a tisztaságra, hogy ne téveszthessen meg se érzelmi világotok, se szívetek.

Észreveszitek majd, hogy amilyen mértékben hajlotok a hirtelen támadt szerelemre vagy barátságra, olyan könnyen támad bennetek egyesekkel szemben ösztönös, megmagyarázhatatlan ellenszenv, idegenkedés. Már-már fizikai ellenszenv ez, mely bénít, s eltávolít benneteket testvéreitektől. Mindezt megláthatjátok magatokban, ha Krisztus világosságánál veszitek szemügyre saját ember voltotokat. Ne csüggedjetek el, nincs ebben semmi meglepő. Szívetek van, érzelmi világgal birtok, mindegyik jó, mindegyik gazdagság, mindegyik Isten ajándéka. A rossz abból ered, hogy önmagá-

tól sem egyik, sem másik nem vallja urának a szellemet, hanem igyekszik fölibe kerekedni. Az érzelmi világ uralomra törését néha kihangsúlyozza, féktelenné teszi a környezet, a légkör, az átöröklés vagy az idegek kimerülése. Helyre kell állítani a rendet és az egységet. Látjátok, tehát, hogy nem pusztításról, csonkításról, sőt ellenkezőleg, újraépítésről van szó, s máris tudjátok, hogy ez nem mehet végbe szenvedés nélkül.

* *

A teljesség kedvéért talán beszélnünk kellett volna a nehézségekről, melyek az érzéki örömre való hajlamotokból erednek. Mert a szép és nagy szeretetet, melyet Jézus tisztaságban akar bennetek fölépíteni, ez a hajlam nyersebb, hogy ne mondjam állatibb erővel károsíthatja. Ha a szív nem az értelem alárendeltje, úgy gyakran megesik, hogy az érzéki öröm, ahelyett, hogy az őt felülmúló és fölemelő szeretet alárendeltje maradna, a test lealacsonyító követelésének tárgya lesz: nyers ösztönösség szívbeli szeretet nélkül. Mindennapos ez a kísértés, ebben sincs semmi meglepő. Annak a következménye, hogy lényünk egysége megtört a bennünk lévő bűn miatt. Futólag érintem ezt is azért, mert a szeretet neveléséhez közvetve ennek az ösztönnek a kormányzása is hozzátartozik. De ez a leganyagibb, legésszerűtlenebb, s a legnehezebben irányítható. Fiziológiai önerővel bír, akaratunkkal nem befolyásolható külső ingerek hatnak rá. Az ösztönélet elferdülései és második természetté vált szokások is támaszthatnak veszélyt. Mindenki ismerje meg saját természetének törvényeit, barátkozzék meg velük, ismerje hogy milyen ingerekre érzékenyebb. E fiziológiai vonatkozásban megelőző higiéniára van szükség, mely egyénenként más és más lesz. Önmagatok kormányzásának erről a részéről nem beszélek bővebben, nincs róla különösebb mondanivalóm. Ismeritek idevonatkozó teendőiteket: legyetek férfiasak, egyszerűen és állandóan nyíltak, szabaduljatok meg az álszeméremtől, mikor ilyen minden embernél természetes jellegű dologról van szó, s ne hanyagoljátok el az önsanyargatást, sőt egészségtek gondozását és testetek tisztántartását sem. Ne csüggedjetek el saját gyöngeségtek láttán, ha akaratotok egyáltalán nem, vagy csak alig segítette legyőzni ezt a gyöngeséget. Krisztussal való barátságotokat nem olyan nagymértékben érinti, mint azt érzelmi világtoknak a bukás okozta megrendülése miatt gondolnátok.

Miután így világosan megláttuk a nehézségeket és akadályokat, a gyermeki alázat egyszerűségével és bizakodásával lássunk neki a szeretet tanulásának pozitív munkájához.

Abból kell kiindulni, ami bennetek a legjobb, tehát őszinte és odaadó vágyatokból, hogy Jézust mindenekfelett szeressétek. Egész szeretet-életeteknek valósággal bele kell gyökeredznie Jézus iránti barátságtokba, s a szeretet így csupán ennek túláradása lesz. Isten hívó szava fakasztotta lelketekben Jézus szeretésének vágyát, növeljétek ezt, legyen bennetek határtalan a törekvés, hogy a „szeretett Testvért és Urat", Jézust, a földön mindennél jobban szeressétek. Ez a készség az alapja mindennek. Ez visz benneteket az ima, az imádás és annak szemlélete felé, akinek szeretetére forró vágyatok irányul. Lelketeknek abban a rétegében, ahol Jézussal való egyedülálló barátságotok szálai szövődnek, ott fakad majd a szeretet forrása, mely szívetekből kiárad minden emberre. Szeretni minden embert, nemcsak mint Jézus szerette őket, olyan erősen, olyan gyengéden, a testvérnek való önátadás ugyanolyan vágyával, de magának Jézusnak a szívével, mert mikor így kezdtek szeretni, akkor kezd bennetek élni Jézus — ez az isteni szeretet meghatározása. Ezért *bíznotok kell,* hegyeket megmozgató hiten alapuló feltétlen bizalommal, hogy eredményesen törekesztek szeretetre. Ne féljetek, csak higgyetek Krisztusban. Ő szeretni tudott egész a halálig, legyőzte a világot, a testet és a halált, az ő élete legyen számotokra minden teremtett lény szeretetének forrása. Kívánjátok egész lelketekkel ezt a szeretetet, ez a kívánság mint szüntelen ima, mint Jézus előtti állapot állandósuljon szívetek mélyén, s ő megtanít majd benneteket az ő szeretetével szeretni. Odaadóan munkálkodjatok vele együtt, hogy e készséget lelketekbe plántálhassa.

Jézus szeretete mindenekelőtt *erős szeretet* volt, erősebb mint a halál. Óráról órára teljes világossággal vezette a keresztig, hogy ott áldozza fel életét. Tanuljatok meg ti is erősek lenni. Kívánságotokat, szeretetteteket irányítsátok nagy dolgokra: törekedjetek önmagatok átadására, arra, hogy szenvedjetek Krisztusért, testvéreitekért, legyen bennetek alázatos, de erős vágy, hogy életeteket adjátok érte a vértanúságban. Foucauld atyában milyen erős volt ez a vágy! Szeretetetekben igyekezzetek mindig férfiasak maradni, sose legyetek lagymatagok, restek, közömbösek, hanyagok. Ez a kér-

dés a tisztaságot is érinti, s így közvetve a szeretetet is. Ne engedjétek, hogy úrrá legyen rajtatok az érzékenykedés, a harag, az irigység. Szívetek legyen oly nagy, hogy fölülemelkedhessetek mindezen, s alázatában legyen oly erős, hogy napfényre hozza kicsinyes szenvedélyeiteknek ezt a homályos rétegét. Legyetek bátrak, sose engedjetek a félelemnek, amit az önmegtagadás gondolata, főként az étvágy és a testi kívánságok — mint a falánkság vagy a dohányzás vágya — és a restség megtagadásának gondolata ébreszt bennetek. Sose mondjátok: ez csak jelentéktelen semmiség, mert nem jelentéktelen semmi, ami a szeretetet akadályozza. Óvjátok testi egészségeteket és egyensúlyotokat.

Jézus szeretete *egyetemes szeretet* volt. Szívetek növekedjék lassanként Jézus szívének nagyságára. Ezt már gyakran mondtam nektek. Mindig egészségtelen szeretet, egészségtelen barátság jele az elkülönülés vágya. Ez a hajlam teljesen leigázhatja a gondolatvilágot és a szívet, megfoszthatja szabadságától, hogy Isten és más testvéreitek felé forduljon. Az érzelmi szeretet vakká tesz. Nagyon határozottan álljatok ellen annak, hogy ellenszenv vezessen benneteket, homályos oka ellen harcoljatok értelemmel, harcoljatok úgy, hogy megértésre és kapcsolatteremtésre törekszetek. Tanuljátok meg magatokat a másik helyébe képzelni, tanuljátok megérteni a másik embert. Szívünk nagyságát, minden ember iránt érzett szeretetünk őszinteségét semmi sem növelheti jobban, mint az értelmes érdeklődés, mely kiterjed mindenre, amiből jobban megismerhetjük testvéreinket. Így a tanulás — a bölcseleti-, vallási-, kultúrtörténeti- vagy nyelvi tanulmányok — is kiszélesíthetik, elményíthetik az emberek iránti szeretetünket, mert ennek is a szeretetet kell szolgálnia.

Szeretetében senki sem volt olyan *egyszerű* és olyan *igaz*, mint Krisztus. Ti is legyetek egyszerűek és igazak a szeretetre, a minden ember iránt való szeretetre irányuló törekvésetekben. Mindig hangsúlyozom szeretetünk egyetemleges jellegét, mert számunkra, akiket Foucauld atya olyan szívesen nevezett „mindenki kistestvéreinek", rendkívül fontos ez, hiszen hivatásunkkal mi sem ellentétesebb, mint a szűk látókörűség, a szigorú és kicsinyes ítélkezés, az oktalan ellenszenvek. Legyetek tehát egyszerűek testvéreitek és barátaitok iránt érzett szeretetetek kinyilvánításában. Természetesen maradjatok éberek, de ne féljetek egyszerűen, melegen kimutatni azt, amit lelketek mélyén éreztek. Egyébként úgysem szabad semmit megtűrnötök, amit csak pirulva lehetne kimutatni. Itt természetesen

nem a múló kísértésekre gondolok, bármilyen hevesek legyenek is, hanem az olyan érzelmekre, amiket esetleg tudatosan melengettek magatokban.

Mindig mélységes megbecsüléssel bánjatok azzal, akit szerettek, a tiszta szeretet mindig tisztelettudó. Jézus nagy megbecsüléssel szeret bennünket, pedig milyen semmik vagyunk hozzá képest!

Úgy gondolom, ezek a főbb vonásai a szeretetnek, melyet Jézus lassanként szívetekbe plántál.

*
* *

A bennetek ébredő szeretetet kifelé is meg kell mutatnotok. Gyorsan észreveszitek majd, hogy ebben milyen sok akadállyal kell megbirkóznotok. Nem magával az ember voltunkkal járó nehézségekre gondolok — hogy nyelvre, gesztusokra, hangra van szükségünk, hogy egy másik emberrel kapcsolatban lehessünk —, hanem azokra a nehézségekre, melyeket a félénkség, a szófukarság, az önző vagy individualista szokások okoznak. Néha olyan sok szenvedést okozunk egymásnak anélkül, hogy ez befolyásolná az érzés őszinteségét, amit nem tudunk kifejezni. Ne nyugodjunk bele egykönnyen ebbe az állapotba azzal, hogy nem a mi hibánk. Mert végül is nem platonikusan, nem rejtetten kell szeretnünk, hanem olyan szeretettel, ami megnyilvánul, vigasztal, hordozza más terhét, segít, s maga körül igazi örömet áraszt.

Őszintén kell küzdeni természetünk rossz hajlamai ellen. Ha nem igyekszünk szüntelenül megnevelni, végül odajuthatunk, hogy megerősödik minden hibánk, s elsorvadnak jó tulajdonságaink. Azt kell fejleszteni, ami a legjobb bennünk, hogy szeretetünk kifejezésének eszközévé formáljuk.

Jól kell ismernünk fő hibánkat is, mert ez a legkomolyabb akadálya az egyszerű, baráti és testvéri szeretet kibontakozásának. Akár gőgből, akár más okból félénkek vagytok, s ez a félénkség szüntelenül bénithat, elhallgattathat benneteket, megakadályozhat abban, hogy valóban egyszerűek legyetek. Az is lehet, hogy nem eléggé kiegyensúlyozott az érzelmi világotok, s az irigység, az ellenérzés kísértése sokkal nagyobb lesz szívetekben. Vannak, akiket a gőg bénít meg a felebaráti szeretet kinyilatkoztatásában; mások meg nagyon befolyásolhatók, könnyen támadnak bennük eléggé nem ellenőrzött és túl érzelmes barátságok vagy szerelmek. Ismét mások arra hajlamosak, hogy túl sokat töprengjenek önmaguk felett, eset-

leg visszatartja őket az önzésük, a szellem önzése, mely mindent lemér, amit ád, vagy az érzéki restség önzése, melyet a test súlya növel. E hajlamokkal szemben mindig legyetek erélyesek, határozottak, szüntelenül térjetek vissza az igazi egyszerűség gyakorlásához.

Önátadástok a tényleges szeretetben mindig múlja felül érzelmeiteket. Cselekedjetek mindig úgy, mint aki szeretettel szereti testvérét; a tettet rendszerint követi az érzés is. Mert igaz ugyan, hogy a szeretet természetes kifejezésére az érzelmek szolgálnak, de a szeretet mégiscsak a szellemben s az akaratban lakozik. Szeressetek, ne várjatok arra, hogy előbb érezzétek is, hogy szerettek. Azon legyetek, hogy neveljétek magatokban a szolgálat szellemét, főként ha hanyag és önző az alaptermészetetek. Ha sokszor elszalasszátok az alkalmat az odaadásra, mert nem látjátok meg azokat, ne csüggedjetek el, meg tudtok változni, csak azon legyetek, hogy valóban megváltozzatok. Igyekezzetek átadni magatokat, igyekezzetek segíteni, magatokról másokért megfeledkezni, másokra gondolni mielőtt önmagatokra gondolnátok, eröltessétek meg a képzeleteteket, hogy elég fogékonyak legyetek a mások kínjára, hogy meglássátok mások fáradtságát, hogy részt vehessetek mások örömében. Ez nem jön magától, erre neveljétek rá magatokat!

Lelketek egyszerűsége segítsen benneteket arra, hogy világosak legyetek önmagatok előtt, Isten előtt és testvéreitek előtt. Ne leplezzétek önmagatok előtt azt, ami szívetekben történik, a leghevesebb, a legváratlanabb s legfélelmetesebb kísértések sem ártanak szükségképpen Jézus iránti szeretetetek tisztaságának.

De legyen mindig erőtök bevallani önmagatoknak, ha úgy érzitek, hogy gyöngéd barátság, érzelem született bennetek egy nő iránt. Ne játszatok bújócskát az érzelmeitekkel. Ne legyen a lelketeknek egyetlen sötét zuga sem, ahová félnétek beengedni Krisztus világosságát. Az imádságban lelketek legyen mezítelen őelőtte. Ne tulajdonítsatok magatoknak nem létező érzelmeket, s ne szóljatok Istenhez olyan nyelven, ami nem felel meg annak, amit ő bennetek lát. Legyetek a világosság fiai, ne hagyjatok semmit sötétben. Tudom, hogy semmi sem ölti fel olyan könnyen a legszebb ürügyek álarcát, hogy igazi mivoltát semmi sem leplezi olyan ügyesen, mint a szív legérzékenyebb pontján született szerelem. Tanuljátok meg fölismerni az alkalmat kereső rossz ösztön mesterkedéseit. Szokjá-

tok meg a teljesen világos őszinteséget, legyetek teljesen nyíltak testvéreitek előtt. Unos-untalan ismétlem: nyiltság álszemérem nélkül, egyszerű nyíltság, mikor a szerelemről, tisztaságról van szó, ez biztosabb garancia minden klauzúránál, biztosabb, mint az elvonulás a világ kísértései elől, mert ezek megkeresik a szerzetest a cellája mélyén is, s gyakran annál hevesebben törnek rá, minél erősebben van elzárva kolostora a világ elől. Egyébként is: azért vagytok, hogy teljes világosságban éljetek, teljes emberközelségben, férfiak és nők szomszédságában, s számotokra a nők csak nővéreitek lehetnek. Nem lesztek olyan erős kísértésnek kitéve, mint a klauzúrás szerzetes, ha szívetek éberségének védelmében mindig nyíltak tudtok maradni. Legyetek világosak, egyenesek, ne féljetek beszélni: beszéljetek gyóntatótokkal, legbizalmasabb testvéretekkel, vagy a felelős testvérrel. Mondtam már, hogy esti összejöveteleiteket a teljes nyíltságra való törekvésnek kell jellemeznie, de ehhez a nyíltsághoz nem tartoznak a bizalmas közlések a tisztaságért folytatott küzdelmeitekről. Az ilyen természetű vallomások anélkül, hogy javatokra válnának, alkalmat szolgáltatnak testvéreiteknek arra, hogy a kelleténél többet töprengjenek ezeken a kérdéseken. Sokkal speciálisabb, sokkal kényesebb terület ez, semhogy testvériségben lehetne megvitatni. De még ha meghitt kettesben beszéltek is róla valamelyik testvéretekkel, őszinteségeteket megőrizve legyetek nagyon mértékletesek a szavakban, ne időzzetek fölöslegesen sokáig e tárgynál, semmi jó nem származhatna belőle.

Ezekhez az általános irányelvekhez még hozzá kell tennünk néhány olyat, aminek szívetek különböző fejlődési szakaszaiban láthatjátok hasznát. Mikor a szeretetről lesz szó, másként és másként fogtok reagálni tizennyolc, harminc- és negyvenéves korotokban. Mint a nő, a férfi is házasságra van teremtve: érzelmi világunk nagyon szépen alkalmas a szeretet kettesben való átélésére, kivirágozhatik először a házastárs odaadásában, majd az apaság új valóságában. A férfi szíve, az atyai szív akkor találja meg kiteljesedését, amikor a termékenység, az önmaga folytatása tudatában nyílik meg a tőle származó lények számára. Atyasága erejében találja meg a férfi a legnagyobb türelem, a legnagyobb odaadás, a legteljesebb önmegtagadás titkát. Már a feleséggel való meghitt-

ségben is alkalmat talált arra, hogy finomuljon nyers önzése, hogy önmagából kilépve gyöngédebben adja magát valaki másnak.

Jézus hívása azt kéri tőletek, hogy mondjatok le minden emberi szerelemről, családi tűzhelyről, apaságról, mert olyan természetű szeretetet kínál nektek, ami nem férhet össze szívetekben semmi más szerelemmel, ami nem tökéletesen szűzi, s ami nincs teljes összhangban azzal az isteni szeretettel, melynek mintegy folytatása az, amit Jézus kínál nekünk.

Isten nem hívhat el benneteket olyan állapotra, mely lényetek gazdagságának csonkítását jelentené: a házasságról és az apaságról való lemondás tehát csak az élet és a szeretet még teljesebb gazdagsága érdekében történhetik. Hitetek legyen teljesen szilárd ezen a ponton: a szűzi szerelem, melyre Krisztus hív benneteket, magasan fölötte áll a házasság termékeny szerelmének. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy nincs szükség önmegtagadásra, sőt lesznek napok, mikor nagyon is nehéz lesz ez a lemondás. Tisztában kell lennetek azzal, hogy lemondtok a nő szerelmének édes meghittségéről, az apaság lelkesítő örömeiről. Igen, így van, lemondotok minderről, hogy csupán Krisztuséi legyetek: „Aki hozzám jön, s nem gyűlöli meg atyját és anyját, feleségét és gyermekeit, testvéreit és nővéreit, sőt önmagát is, nem lehet az én tanítványom." (Lukács XIV, 26.) Körvonalaiban világosan kell látnotok, meddig terjed az a lemondás, amit elfogadtok. Körvonalaiban kell látnotok — ezt azért mondtam így, mert teljességgel csak lassanként realizáljátok, fokról fokra úgy valósítjátok meg, amint érzelmi lehetőségeiben megérik bennetek előbb a férj, majd az apa. Fokozatosan érzitek majd, hogy olyan érzelmi szükségletek ébrednek bennetek, melyeket eddig nem ismertetek. Húszéves korotokban csupán a gyengéd és érző szerelem hívása jelentkezik, mely majd lassanként tudatosabb formát ölt: élettárs intimitására vágyódtok, akiben beteljesülhetne férfiúi személyiségetek. Negyvenéves korotokban időnként a testi öröm, az ösztönök utolsó föllángolásának követelődzéseit is érzitek, vágyat arra, hogy valaki másnak adjatok valamit önmagatokból. Fokozatosan így kell lemondanotok a nő, a család, az apaság örömeiről. Teljesen rendjén lévő, hogy emberi lényetek fejlődése során egymást követően érzitek a szív e különböző igényeit, melyek temperamentumotoknak megfelelően több-kevesebb erővel követelődznek. És éppen itt, ezzel kapcsolatban, sohase feledkezzetek meg arról, hogy ezek a hajlamok önmagukban mind jók, de ti ígéretet tettetek az Úr

Jézusnak — nem arra, hogy önmagatok ellen küszködve elfojtjátok, megtöritek ezeket a hajlamokat — hanem arra, hogy neki ajánljátok mindezt, olyan szeretet tisztaságában, melyet e felajánlások még gazdagabbá, még termékenyebbé tesznek.

Ez azt is jelenti, hogy érzelmi világotok minden növekedési válságának velejárója Krisztussal való barátságotok egy-egy új vonásának felfedezése. Minden egyes alkalommal, Isten színe előtt, újból meg kell vizsgálnotok szereteteteket Jézus és testvéreitek iránt. Minden egyes alkalommal mintegy újra kell választanotok őt, egyre nagyobb odaadással, egyre erősebb, kipróbáltabb szívvel. Ne zsugorítsátok lelketeket, hanem tágítsátok ki Krisztus szeretetében. Mikor elfog benneteket a vágy a kettesben átélt intimitásra, nyomban feleljetek rá azzal, hogy — az emberi gyöngédség teljesen reális föláldozása közben — még erősebben keresitek Jézust az imában, lelketek szeretetét még erősebben árasztjátok minden emberre, testvéreitekre, a szegényekre, az elhagyatottakra, azokra, akikhez Jézus küld benneteket az ő nevében, hogy szeressétek őket mindazzal a gyöngéd szeretettel, mellyel feleségtek iránt viseltettetek volna. A növekedés első válságából szeretetében még jobban erősödve kerüljön ki szívetek. Feleletül az apaság vágyára — ami feltámad majd bennetek — még jobban tudatosítsátok magatokban annak a szerelemnek termékenységét, mely a kereszt által ád életet. Konkrétabban: az igazi lelki apaság érzetétől kitágult szívetekben élő szeretet, a szeretet minden ember iránt, a hivatástok révén rátok bízottak szeretete találja meg a még teljesebb odaadás, az önmagatokról való még teljesebb megfeledkezés titkát. Odaadástok, Jézus iránti szeretetetek tehát korántsem fakul, sőt növekszik, gazdagszik érzelmi képességeitek érésével. Apaság utáni vágyatok kielégítésére ne keressetek hát semmiféle pótlékot, emeljéket fel ezt a vágyat a titokzatos test isteni életének szintjére. De vigyázzatok, nehogy a szellemi apaság nevében tolakvó módon uralkodni akarjatok más szívek felett, nehogy féltékenyen magatokhoz kössetek, függőségben tartsatok más szíveket. A helyes út jele itt is a minden irigységtől, féltékenységtől mentes érzés egyetemessége lesz. Mert nincs középút: szeretetetek vagy megnövekedve, megerősödve kerül ki a válságból, örvendezve azon, hogy sokkal szebb, nagyobb, mélyebb értelmű termékenységre talált, vagy gyöngülő odaadástok nehezen viseli el a szüzességet, csak lényetek csonkításának látjátok, ha nem is tudatosan, de megbánjátok, hogy Jézusnak ajánlottátok a tisztaságot, melyet már

csak tehernek éreztek, mert úgy látjátok, nem olyan szép, nem olyan termékeny, mint a házasság. Ilyenkor közelről fenyeget az elbukás, vagy legalábbis az önzésbe gubódzó, nem sokat érő szerzetesi élet, mely kárpótlást keres a hajdan vállalt áldozatért. Tudjuk, milyen szomorú az ilyen terméketlen agglegényélet, ahol a szívben már nem él elég erős, elég tiszta szeretet Jézus iránt. Mert nem élhettek úgy, hogy szívetekben ne legyen határtalan a szeretet.

Minden kísértésnél, mikor először fedezitek fel magatokban az édességét egy gyöngéd érzelemnek, melyet nő ébreszt bennetek, mikor először tudatosul, hogy milyen öröm lenne, ha „apámnak" szólítana egy gyermek, mindig legyetek tisztában azzal, hogy nincs ebben semmi rendellenes. Csak tudjatok Isten színe előtt ismét választani, s ne felejtsétek el, Jézus csupán azt kéri tőletek, hogy újból őt válasszátok szerelmetek egyetlen tárgyául.

Ehhez a választáshoz egyrészt világosan látnotok kell, menynyivel többet ér annak a szeretetnek a gazdagsága, amit Jézus kínál nektek — ezt igyekeztem veletek megértetni —, másrészt, ahányszor választásra kerül sor, nagylelkű odaadástoknak mindig csorbítatlannak kell lennie.

Ha teljes odaadással választottátok Jézust, Isten-szeretetetek tisztábban és termékenyebben kerül ki minden ilyen próbatételből. A szeretet, mely Krisztussal egyesít benneteket, nem tűri a középszerűséget, ez alapjában ronthatja meg. Jézust tisztaságban szeretni csak abszolút módon lehet, állandóan növekvő odaadással; félig nem adhatjuk magunkat Istennek: mindent adunk, vagy semmit.

Jézus keresztje uralkodik szeretetéletünkön. Ez másként nem lehet.

Vér és mindennapos küzdelem kíséri ezt a növekedést, mert szeretőképességünk egyre mélyrehatóbb tisztulására van szükségünk olyan mértékben, ahogy növekszik Istennel való kapcsolatunk meghittsége.

Ha lelketek Isten világosságában tiszta és odaadó, Krisztus keresztjéhez hű marad, úgy ezeket a próbatételeket könnyebben élitek át, mintsem az elmondottak után gondolnátok.

*

* *

Mielőtt befejezném, még a barátságról szeretnék beszélni, mert ennek is szóhoz kell jutnia életünkben. Jézus is választott magá-

nak barátokat. Hiszen a szűzi, a nagylelkű, az önmagáról megfeledkező szeretet szinte legtisztább, legmagasztosabb kifejezése a barátság, mely mintegy az isteni szeretet sikere két lélek között. De hogy valóban ez legyen, szívünknek már elég tisztának kell lennie ahhoz, hogy így tudjon szeretni. Ezért az ideális barátság, mely két lélek valóságos egyesülése Isten szeretetének vágyában, hogy egymást segítsék az oda vezető úton, csak az olyan szívben születhetik meg, melyet teljesen betölt Jézus szeretete.

Ezzel nem akarom azt mondani, hogy nem lesznek barátaitok, nem lehetnek igazi barátaitok, míg ide el nem juttok, de nagyjából mégiscsak ez lesz a helyzet. A barátság nem támad rendelésre, kölcsönös választást és a két temperamentum bizonyos fokú egyezését tételezi fel. Lényegében mindig természetes alapokon nyugszik, ezért olyan rendkívül ritka, hogy egy-egy barátság kezdete ne mozgassa meg az egész érzelmi világot. Ez az ébredő barátságok kockázata. Tisztaságuk mértékében tartoznak Jézus iránti szeretetünkhöz. Barátságotokban általában mindig lesz érzelmi-érzéki vonzás, ügyelni kell erre, uralkodni kell felette, ha nem akarjátok, hogy barátságotok elfajuljon. Az előbb már beszéltem a jelekről, melyekről fölismerhetitek, ha egy barátság nem jár egyenes úton, ha már nincs összhangban Isten szeretetével: állandóan foglalkoztat benneteket az ilyen barátság, imátokban Isten és közétek áll, mindent e barátságra vonatkoztattok, mely úgy leköti szíveteket, hogy már nem szabad sem Isten, sem mások számára.

A barátság mindig feltételezi a kölcsönösséget. Két kistestvér között lehet-e ennek a kölcsönösségnek más célja, mint hogy egymást segítsék Jézus iránti szeretetük minél jobb valóra váltásában? Egymást buzdítjátok majd odaadásra, megosztjátok majd egymással nehézségeiteket, hogy biztosabban legyőzhessétek azokat, egymással versengtek szeretetben, a szolgálat szellemében, a szegénységben, s Krisztus megismerésében.

Amilyen mértékben egy lélek előbbre halad bensőséges kapcsolatában Istennel, barátságai — miközben elmélyülnek és hűségben erősödnek — egyre jobban a lelki kölcsönösség síkjára tevődnek át. A barátság problémája végül is csupán az, hogy irányítani tudjuk érzelmi világunkat, hogy ez mindenkor Jézus szeretetének szolgálatában maradjon. Így a probléma mindenki számára más, és az életkor szerint is változik.

Vannak természetek, akiknek másoknál jobban kell ügyelniük a barátságaikra, egyeseknek néha tanácsos is bizonyos ideig várni egy-egy barátság elmélyítésével.

Nem tudom, sok barátotok lesz-e, vagy csak kevés. Ebben is hagyatkozzatok a Gondviselésre, de hivatástok, hogy a testvéri szeretet tanúi legyetek a világban, arra ösztönöz, hogy a lehető legtöbb barátotok legyen, olyan értelemben, hogy amikor szeretitek azokat, akik hozzátok közelednek, azon legyetek, hogy szeretetetek a mély barátság formáját öltse.

Igyekezzetek mindig barátként viselkedni, ez legyen lelki magatartástok az emberek iránt. Ezért az a barátság, mely a kizárólagosságra tör, s arra, hogy szíveteket teljesen lekösse, nemcsak önmagában véve tökéletlen, mert Krisztus iránti szeretetetek akadályává lesz, de hibás azért is, mert egyenes ellentétben van egyetemes kistestvéri hivatásunkkal.

*
* *

Szenvedés nélkül nem tanulhatjuk meg az emberek szeretésének isteni módját. Erre egyébként sem juthatunk el saját erőnkből. Isten műve lesz ez bennünk teljes egészében, s ugyanakkor teljes egészében odaadásunk és együttműködésünk gyümölcse.

Ismét elmondom azt, amit bevezetőül mondtam: Isten egyre igényesebb megtisztulások árán teszi szívünket olyan méllyé, olyan naggyá és tisztává, hogy Jézus nevében forrón és tisztán tudjunk szeretni minden embert, minden barátunkat.

Engedjétek szabadon működni magatokban mindazt, ami az önzéstekről, a nyugalmatokról való lemondást követeli. A kereszt, mely átformál benneteket, néha az emberekkel, testvéreitekkel való kapcsolatotokból ácsolódik, a világ szenvedéséből, bajaiból, melyek előtt megnyitjátok szíveteket, és legfőképp abból a megtisztulásból, melyet az isteni jelenléttel való kapcsolatotok meghittségében a Szentlélek végez el bennetek.

El-Abiodh Sidi Cheik, El Haouassi 1949. április 22.

X.

ENGEDELMESSÉG

Ismét Rómában vagyok, ezúttal a reám háruló felelősség még fokozottabb tudatában, hiszen mindnyájotok nevében jöttem ahhoz, aki Péter hatalmát képviseli. Fejlődésünk olyan szakaszába értünk, mikor az egyházhoz való tartozásunknak tudatosabbá, szorosabbá kell válnia, ha azt akarjuk, hogy testvériségeink fenntartás nélkül az Úrhoz tartozzanak.

Néhány nappal ezelőtt már beszéltem nektek a tervről, hogy testvériségeinket kiszélesítjük, tagjai lehetnek azok a lelkipásztorkodó papok is, akik szorosabban akarnak részt venni szerzetesi életünkben. A kiszélesített laikus testvériség keretében történnék ez, melynek életképessége napról napra bebizonyosodik. Ma már úgy látom, be kellett következnie ennek a fejlődésnek, s hogy lehetősége kezdettől fogva megvolt. Ez az év valamennyiőtök számára nagyobb felelősséget hoz, s e felelősségek közül, úgy látom, a legjelentősebb az engedelmesség, az őszinte és teljes engedelmesség az egyháznak. Most, mikor közületek néhányan Kanadába, Chilébe vagy Kamerunba indulnak, hogyan is ne éreznénk fokozottabban az egység olyan tényezőjének fontosságát, mint az engedelmesség? Ez fűz össze bennünket, mert ez kapcsol mindnyájunkat szorosabban Krisztus akaratához. S Krisztus így lesz valóságosan fejünk, másként nem lehetne. Ezért nem hagyhatom el Rómát anélkül, hogy ne szólnék az engedelmességről.

*
* *

Azt hiszem, nem távolodom el a való helyzettől, ha azt mondom, hogy a testvériségek néhány év óta mintegy újból felfedezik az

engedelmesség igazibb gyakorlását. Talán túl sokáig vártam, mielőtt erről beszéltem volna nektek, néhányan kértek is, hogy beszéljünk erről a kérdésről. Tudom, hogy sokan tanácstalanok, szeretnének pontos felfogást alkotni a szerzetesi engedelmességről, mások meg ellenérzéssel nézik a fegyelmet, mert nem értik, mire szolgál, vagy mert hajdani, rosszul felfogott testvériségi neveltetés keretében szenvedtek tőle. Ilyen értelemben valóban nem téves, ha azt mondom, hogy sokaknak fel kell újból fedezni, hogy mit jelent az engedelmesség a mindennapi gyakorlatban. Az engedelmesség az egyház egyik elidegeníthetetlen követelménye, lényeges érték az egyház számára; mégis mellőzzünk teljesen oly gyakorlatokat és hagyjunk fel az engedelmesség néhány olyan, részben hamis fölfogásával, mely az idők során szivároghatott a szerzetesi életbe.

Úgy látom, itt az ideje, hogy hitünk fényénél nézzünk szembe a Krisztus iránti teljes engedelmesség parancsaival, s hogy a közösségek életében együttesen, odaadóan próbáljuk ki a gyakorlatban.

*
* *

Engedelmeskedni — ez annyit jelent, mint akaratunkat önszántunkból alárendelni valaki más akaratának, és ítéletével összhangban cselekedni (ha ugyan nem önmagában tévedhetetlen tekintélyről van szó), mert a másik teljes joggal kívánhatja meg akaratunk alárendelését. És ez a másik végső fokon csak Isten lehet, csak ő kötelezheti el az akaratot, mely szabad ugyan, de ő teremtette. Így hát csak Isten iránti engedelmességről beszélhetünk, vagy olyan ember iránti engedelmességről, akire Isten átruházta hitelesen ez isteni tekintély egy kis részét. A tekintélynek ez az átruházása legmagasabb fokon az egyházban valósul meg Krisztus révén. Nem beszélhetünk engedelmességről anélkül, hogy előbb ne beszélnénk Krisztus és az ő egyházának misztériumáról. Erről csak hitben beszélhetünk, s nagyon szeretnélek meggyőzni benneteket, hogy semmit sem érthetünk belőle, ha nem a hit világosságánál nézzük. Ha kívül maradunk a fénykörön, melyet hitünk vetít minden dologra, hitünk az Úr Jézusban, úgy nem érthetjük meg a keresztény engedelmességet, s főképp nem azt, amit ünnepélyesen, fogadalommal ígértünk Istennek. Az ilyen engedelmesség csak talányos, érthetetlen, sőt botrányos lehet azok szemé-

ben, akik nem hisznek Krisztus misztériumában, sőt a mi számunkra is, valahányszor nem e hit fényénél vizsgáljuk.

Az embert, természetfölötti rendeltetése és istengyermeki volta olyan magatartásra kötelezi, amely önmaga felülmúlásával jár együtt, arra, hogy túlemelkedjék spontán hajlamain és szükségletein. Minden ember számára mélységes és állandó következménye ez annak, hogy Isten, megtestesülése révén, belépett az emberi történelembe. Már nem elég, ha spontán hajlamaink, akár legtisztább, vagy megtisztított hajlamaink szerint cselekszünk. Az, hogy a megtestesült Ige földünkön megszületett, élt és meghalt a gyalázat fáján, az engedelmességnek és szenvedésnek bensőséges misztériuma, az egyház alapítása, s az, hogy a kereszténység révén személyesen bevezettetünk e valóságok legmélyébe — mindez arra kötelez, hogy új életre törekedjünk, melynek parancsai felülmúlják azokat, amiket természet szerint elgondolhattunk és megvalósíthattunk volna.

Ennek a Krisztus által felállított új rendnek talán nem minden vonását érezzük természetesnek.[1] Isteni világosságra van szükségünk, hogy megérthessük, s isteni erőre, hogy életre hívhassuk őket. Ez új világ centrumában, melyhez tartozunk, a kereszt önkéntes és megváltó szenvedése, s a titokzatos engedelmesség van, mely Jézust oda vezette. Az emberek szeretete, az igazságérzet, a vágy, hogy a szegénység révén osztozzunk a kicsinyek sorsában — mindez készséges visszhangra talál lényünk legjobb, s legalapvetőbben emberi részében, s úgy bontakoztatja ki, ahogy az evangéliumi hívás nélkül aligha bontakozhatott volna ki. Viszont csak ellenszegülést, ellentmondást vált ki belőlünk az engedelmesség, a kereszt alázatban való szeretetének s a szegénységnek a parancsa, minthogy az önmagunktól való belső elszakadást követeli meg. Nem számíthatunk arra, hogy valami váratlan, spontán erő segít bennünket e lelki készségek megszerzésében. Csak fájdalmas elszaka-

[1] Nem azt akarom mondani, hogy a természetes emberi rendben nincsenek meg a valóságos engedelmesség alapjai, a szülők, a jogi hatóságok iránti engedelmesség, mely nélkül elképzelhetetlen minden társadalom. Itt csak a tekintély új formája iránti engedelmességről beszélek, az egyház iránti engedelmességről, melyet Krisztus alapított, s mely mintegy a természetfölötti társadalom látható, vázát alkotja. Ennek a tekintélynek a tulajdonságai és parancsai merőben mások, mint a természet rendjén alapuló tekintély tulajdonságai és követelményei.

dások, és Istennel való tevékeny és állandóan felülvizsgált közreműködés árán tudjuk magunkban megvalósítani Krisztus misztériumának minden vonását.

*
* *

Szeretném, ha először is mindnyájan megtennétek mindent, hogy felfoghassátok, mi volt Jézus engedelmessége. A megértéshez szükséges világosságot ő maga adja meg nektek. Ha számunkra Krisztus Urunk az élet értelme, mindent felülmúló nagy valóság, úgy meg kell tanulnunk belőle élni. Misztériumából azonban semmit sem szabad figyelmen kívül hagynunk, s így majd meglátjuk, hogy az engedelmesség áll küldetése és mindennapi élete középpontjában. Állandó és fájdalmas törekvése ez, számára ebben foglalódik össze megváltói művének legmagasztosabb tette. „Amint ugyanis egynek engedetlensége miatt bűnössé váltak sokan, úgy sokan megigazulnak egynek engedelmessége miatt." (Róm. V, 19.)

Nagyon szeretném, ha megtanulnátok lépésről lépésre követni az evangéliumban a belső dráma kibontakozását, amit annak a megvalósítása jelentett, amit Krisztusnak az engedelmesség diktált. Akaratának teljes tapadását Atyja akaratához, azt a türelmes tapadást, mely egész felnőtt életén át tartott, fájdalmas tapadását, hiszen Atyja akarata minden napon szabad emberi döntésére bízta a kínszenvedés és a kereszt általi megváltás félelmetes tervét. Nem az üdvösség szenvedés által történő megvalósulásának tervét kellett elfogadnia, hanem a kínszenvedést, annak minden részletével együtt, a halálos ítélettől kezdve az utolsó hördülésig a gyalázat fáján. Előbb meg kell értenünk mindezt! Egész szeretetünkkel kell kutatnunk Urunk lelke mélyén, hogy megsejtsünk valamit az iszonyatos valóságból: nem volt könnyű a döntés — mint talán képzeljük —, szomorúságban és szorongásban született meg.

Olvassátok el ismét a kínszenvedésről szóló három jövendölést,[1] olvassatok újból arról a szorongó félelemről, mely a végső döntés közeledtével kínozza,[2] olvassatok a getszemáni halálfélelem végső, kétségbeesett küzdelméről.[3] Meg kell értenetek, *hogy pusztán engedelmességből mondott igent,* s ez az engedelmesség emberi értelme számára nagyobb áldozat volt, mint amit ti valaha is hoz-

[1] Márk VIII, 31; Máté VII, 12; Lukács IX, 30.
[2] János XII, 27.
[3] Márk XIV, 32; Máté XVI, 36.

hattok engedelmességből, s hogy ez a középpontja, a szíve a ti egyéni megváltástoknak is. Jézus nem jelentene számunkra semmit az engedelmesség ez aktusa nélkül, mely az emberiséget megváltja a bűntől. Ettől kezdve senki sem vehet részt testvéreinek megváltásában az engedelmesség parancsának teljesítése nélkül. Jézus eleget tett neki a halálig, s ez által jutunk mi igaz élethez. Történelmi tény ez, a hit fényénél kell szembenéznünk vele.

Ha szeretjük az Urat, ha követni akarjuk őt, ha vele együtt akarunk munkálkodni testvéreink üdvéért, úgy csak tőle tudhatjuk meg, hogyan és kinek kell engedelmeskednünk, mert számunkra az már nem kétséges, hogy a mi életünkben, s a kereszténység középpontjában ott van az engedelmesség misztériuma. Félmegoldásnak nincs helye. Jézus engedelmességből került keresztre. Tőle szakadnánk el, ha e tényben tagadnánk az engedelmesség megnyilvánulását. E ténnyel szemben tehetetlen marad minden emberi okoskodás. Az engedelmesség gondolatára bennetek támadó ellenvetések, lázongások semmivé lesznek Krisztus keresztje előtt, már nem szolgálnak semmire, legföljebb az engedelmesség bizonyos módjaival szemben marad érvényes néhány ellenvetés.

Krisztus engedelmességének misztériumába annyira bele kell hatolnunk, hogy ne maradhasson bennünk semmi kétség afelől, hogy hogyan kell engedelmeskednünk. E téren nem tűrhetünk meg semmi tévelygést, semmi eltérést az igazságtól.

*
* *

Nem áll szándékomban az engedelmesség teológiájával foglalkozni, ezt mások már megtették. Azt akarom, hogy megtudjuk, gyakorlatban mit kíván tőlünk az Úr az engedelmesség terén, s mit mondana, ha most visszatérne, hogy erről szóljon hozzánk? Megtudhatjuk, ha reális és lojális szellemben, hitben figyeljük mindazt, amit erről az evangélium mond, s amit a Szentlélek közölt velünk az egyház révén.

Sosem mernénk azt mondani, hogy nem vagyunk készek engedelmeskedni, ha Isten maga szól hozzánk. Ezt a kötelezettségünket mindenkor nyomban elismerjük, ami természetesen nem jelenti azt, hogy mindenkor elég bátrak, lelkileg elég szabadok vagyunk ahhoz, hogy engedelmeskedjünk is, de azt mindenesetre egyetértésben valljuk, hogy Isten engedelmességre kötelezhet bennünket.

Ebből a szemszögből látjuk Ábrahám és Mózes, Keresztelő János, József és főképp Mária engedelmességét, ami egészen más, mint a tőlünk kért engedelmesség: ők mindnyájan közvetlenül és bizonyossággal hallották Isten szavát. Maga az Úr szólott hozzájuk. Hogy nyomban engedelmeskedtek, azt természetesnek, s elég helytelenül, könnyűnek is találjuk. De hát nem esik meg néha még az is, hogy nem értjük, miként lehetett engedetlen Ádám, úgy képzeljük, az ő helyében mi semmiképpen sem cselekedtünk volna ilyen logikátlanul. Magától értetődő dolognak véljük engedelmeskedni Isten parancsának, ha azt próféta közvetíti passzívan és minden változtatás nélkül. A probléma ott kezdődik — gondoljuk —, ha embernek kell magunkat alávetnünk, embernek, aki ugyan nyilván az Úr nevében cselekszik, de szabadon, hibáitól befolyásoltatva, s akinek helyes ítélőképességét egyáltalán nem garantálja Isten lelkének tévedhetetlen működése. Úgy képzeljük, ilyen körülmények között engedelmeskedni már jóval nehezebb, sőt mondjuk csak ki, veszedelmes és esztelen. Pedig Krisztus akarta így megalapítani egyházában a tekintélyt: „Aki titeket vet meg, engem vet meg, aki pedig engem megvet, azt veti meg, aki küldött engem." (Lukács X, 16.) A tévedhetetlenséget csak Péter kapta meg és az apostolok testülete a hit igazságainak tanításában, az egyház vezetői, noha Isten segíti őket ettől függetlenül az egyháznak kormányzásában, nem feltétlenül tévedhetetlenek. De mégis ők az egyház vezetői, s Krisztus nevében „köthetnek meg" bennünket. A tévedések, a káros hanyagságok, a szenvedélytől meghamisított ítéletek lehetősége mintha még fokozódna, mikor ezen a tekintélyen, alacsonyabb fokon, több följebbvaló osztozkodik, s ítélkezésük szűkebb körre érvényes. Hogyan is gondolhatta Krisztus, hogy ilyen módon köt bennünket akaratához, s vajon milyen előnnyel járhat az, hogy egyháza így van szervezve? Vajon nem könnyebben igazodhatnánk akaratához, ha egyedüli szabályként közvetlenül hagyta volna ránk evangéliumát, ha nem helyezett volna tanítása és közénk emberi voltánál fogva szükségképpen gyarló közvetítőt? Olyan intézménnyel állunk szemben, melynek létezése nem szükségszerű, vagy lehetne másmilyen is, gondoljuk — mégis az Úr gondolta el, s akarta ilyennek. Az egyház, küldetéséből eredően, az általa beiktatott szerzetesi elöljáróknak átadta mintegy kiterjesztett tekintélyének és kormányzói hatalmának gyakorlását. Amikor az egyháznak engedelmességi fogadalmat tesznek azok, akik szeretetből akarnak engedelmeskedni, tudniuk kell, hogy mindennapi életükben az egyházában jelenlévő Krisztus tekintélyének hiteles meg-

nyilvánulásával fognak találkozni.[1] Nem kell most sem az egyház, sem a szerzetesi élet szervezetét magyaráznom nektek, gondolom, tisztában vagytok vele mindnyájan. Elég lesz, ha az Úr szavára emlékeztetlek benneteket: „Aki titeket hallgat, engem hallgat..." Valóban vonatkoznak ezek a szavak az egyház által hitelesen beiktatott szerzetesi elöljárókra, a rájuk ruházott hatalom határai között.

Úgy gondolom, a vak engedelmességnél jobb is van: legyünk azon, hogy világosan megértsük ezt az intézményt. Egyébként miként választhatnánk szabadon, miként kötelezhetnénk el magunkat olyan útra, melynek teljes jelentőségét nem fedeztük fel?

*
* *

Isten, amikor különböző módon bennünk működik, azt akarja, hogy lelkünk felkészüljön, s dicsősége kinyilatkoztatásának napján tétovázás és fenntartás nélkül egyesülhessen vele. A vele való együttműködés minden nehézsége számunkra abból ered, hogy jelen állapotunkban képtelenek vagyunk még csak sejteni is, mik ennek a találkozásnak a követelményei. Vajon nem kell-e már

[1] Megoldottnak tekintjük annak a tekintélynek természetére vonatkozó teológiai kérdést, melyet az egyház a kormányzói tisztségbe beiktatott vagy abban megerősített szerzetesi elöljárókra ruház. Ez a tekintély kétségkívül más jellegű, mint a püspökök tulajdonképpeni hierarchikus tekintélye és rendes joghatósága. De tagadhatatlan, hogy egy szerzetesi kongregáció kormányzásának hatalma is — minthogy e kongregációt az egyház iktatta be — abból az isteni tekintélyből ered, melyet az egyház Krisztus nevében gyakorol, éppen azért, hogy a kereszténveket a tökéletesség felé vezesse. Hogy a hatalomnak e kiterjesztése nem volt ismert a szerzetesség első idejétől kezdve, az nem elég bizonyíték arra, hogy később nem létezhetett. Igaz, hogy az első sivatagi atyák nem bírtak semmi más különösebb hatalommal, tekintéllyel, mint a saját tapasztalatukkal és a saját életszentségükkel: irányelveik *tanulékony* követése az okosság és a karizma parancsa volt azok számára, akik önként keresték meg őket, hogy irányításuk alá helyezzék magukat. Egészen más jellegű a szerzetes *engedelmessége*, aki az egyház által elismert szerzetesi kongregációban tett fogadalmat. Ha a szerzetesi elöljáró tekintélyének csupán az alattvaló engedelmesség-fogadalma volna az alapja, akkor nem volna jellegbeli különbség a magánfogadalom és a szerzetesi nyilvános fogadalom között. Így a szerzetesi engedelmesség az egyházban, nem volna más, mint az aszkézis egyik formája, s mint ilyen, csalóka és üres maradna. A szentek felfogása és az egyház hagyománya nem itt látja az engedelmesség szerepét.

most megszereznünk az alázatosság, a teljes lelki világosság, teljes hajlékonyság és az Úr legkisebb óhaja iránti teljes engedelmesség reflexét, hogy nyomban működésbe lépjen, mikor elérkezik a magasztos perc, mely életünk egyedüli értelme. Ezek a lelki szokások elengedhetetlen feltételei az erős és tiszta szeretetnek, mely lényünket az Istennel való egyesülésre alkalmassá teszi. Nem mondhatunk tehát le az engedelmes lélekről.

A felkészülésnek jelenlegi, földi állapotunkban kell végbemennie, mikor érző emberek vagyunk, akiket a test zsarnoksága is nyomaszt, s akik szoros kapcsolatban élünk más emberekkel. Az engedelmesség szokását is érzékenységünket igénybe vevő és teljesen emberi módon tudjuk csak igazán magunkává tenni. E téren, mint a lelki élet minden más vonatkozásában is, sose tarthatjuk eléggé szem előtt, hogy mindenkor úgy cselekedjünk, hogy ne ártsunk lényünk tökéletes egységének. Lényünk nem egymás mellé helyezett testből és lélekből áll, melyek egymást zavarják, s holmi kölcsönös engedményeken alapuló kompromisszum egyesíti őket. Emberek vagyunk az örökkévalóság számára és feltámadásra rendelt testünkbe is bele kell íródnia minden arra irányuló igyekezetünknek, hogy emberebb emberré, Isten jobb fiaivá legyünk. Nem lehetünk csupán lélekben engedelmesek Istennek, ha nem vagyunk teljességgel és emberi voltunkkal engedelmesek, s hogyan lehetnénk azok, ha nem rendelnénk alá magunkat látható, földi embereknek? — „Ha Mózesre és a prófétákra nem hallgatnak, akkor ha a holtak közül támad is föl valaki, annak sem fognak hinni." (Lukács XIV, 34.) Nagyon tévedünk, ha arra várunk, hogy más körülmények között legyünk engedelmesek, nem azok között, amiben most, mindennap élünk. Vajon nem mondhatjuk-e el az engedelmességről is azt, amit Jézus a szeretetről mondott: „Aki nem szereti testvérét, akit lát, Istent, akit nem lát, hogyan szerethetné?" (I. János IV, 20.)

Akaratunk átadása szeretetből történik, de engedelmességből is. Hogyan is lehetnénk engedelmesek Istennek, akit nem látunk, ha nem tudunk engedelmeskedni testvérünknek, aki itt van mellettünk? ... „Ha a holtak közül támad is föl valaki, annak sem fognak hinni."

Jézus, hogy fokozatosan megtanítson bennünket akaratának engedelmeskedni, csak emberi engedelmesség iskolájába tehetett bennünket, ezért rendezte úgy, hogy egyeseknek mondhassa: „Aki titeket hallgat, engem hallgat; aki titeket megvet, engem vet meg ..." A tanulásnak van egy rövidebb, meredekebb, zavarba ejtő

útja is. Mint ahogy a hívságos javaktól való elszakadás terén az Úr teljes szegénységre is hívhat, úgy az engedelmesség tanulása terén arra hívhat, hogy ne csak egyes, az egyházhoz való tartozásunk szempontjából fontos cselekedeteinket, hanem egész életünket alárendeljük a tekintélynek. Sokakban erős a hajlandóság arra, hogy az engedelmesség iskoláját csupán mint aszkézist fogják fel, fegyelmezési eszközként, mely megtöri kevélységünk reflexeit, kisebbé és hajlékonyabbá tesz bennünket, míg olyanok leszünk, „mint a tetem a halottmosdató kezében". Az így megszerzett hajlékonyságban is túlságosan csak az eszközt látják, eszközt arra, hogy külső apostolkodásra képezzenek ki gyors és precíz közösségeket, melyek olyanok, akár a jól összeszerelt gépezet, mindegyik kerék az együttes működését szolgálja. E szempontból nézve a feljebbvalók hibái, parancsai, de még szeszélyei is alkalmas eszköznek tűnhetnek arra, hogy még gyorsabban elkészüljenek a kezes gépezetek, kiformálódjanak a mindenre kész, lemondó emberek. Innen már csak egy lépés, nagyon könnyen megtehető lépés, s akár azt is mondhatjuk, hogy voltaképpen jobb, még a reá bízottak érdekében is jobb, ha a följebbvaló előre megfontoltan folyamodik ilyen eszközökhöz.

Az engedelmességet természetesen nézhetjük az aszkézis szempontjából is, ez a jellege azonban mégiscsak másodlagos marad a sokkal magasabbrendű, s olyan sokszor elfelejtett lényeges valóság mellett. Az az elöljáró, aki tekintélye céljának csak ezt a negatív és gyilkos felfogását látja, az könnyen megalkuszik majd kormányzásának hiányosságaival, hibáival, s főképp, képtelenné lesz arra, hogy szerzeteseit az igazi engedelmesség tökéletességére vezesse. A szerzetesek számára még csak az engedelmesség helyes felfogásához szükséges légkört sem tudja megteremteni.

Mi, akiknek engedelmeskednünk kell, nagyon is jól tudjuk, néha szükségünk van arra, hogy keményebben bánjanak velünk, tudjuk, hogy ez javunkra válik. A gőg, a másokon való uralkodás vágya, a saját ítéleteinkbe vetett kevély bizalom gyökerei nem pusztulhatnak el kemény próbatétel nélkül, mely személyiségünk legbensőbb rétegeit érinti fájdalmasan. Szükségünk van erre. Meggyőződéssel hiszem, hogy ez az Isten által kívánt engedelmesség egyik eredménye, s alighanem Isten által megengedett módszer arra, hogy végső fokon jótékonyak legyenek mindazok a gyarlóságok, hibák, melyek az emberi tekintély velejárói.

S ilyen értelemben állíthatjuk, hogy nem tévedhet az, aki engedelmeskedik, mert mindig lesz számára kiút, mely a néha ellenkező látszattal szemben is lehetővé teszi, hogy egyre közelebb kerüljön Istenéhez.

Az Úr az engedelmességgel mindenekelőtt azt akarja, hogy az ő akaratával még állandóbb egységben lehessünk: „Aki titeket hallgat, engem hallgat" — ez feltételezi, hogy a hatalommal hitelesen felruházott vezető szüntelenül kutatja ez isteni akarat természetét a különböző körülmények között és a reá bízottak változó szükségleteire vonatkozóan. A csalhatatlanság semmiféle ígérete nem biztosít bennünket, hogy az egyház kormányzásának e területén nem történhetnek tévedések, mégis hinnünk kell, hogy azok, akik e hatalmat kapták, alkalmasságuk mértékében világosságot és segítséget is kapnak ahhoz, hogy jól gyakorolják a rájuk bízott hatalmat: „Íme én veletek vagyok mindennap, a világ végéig." (Máté XXVIII, 20.) — „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok köztük." (Máté XVIII, 20.)

Krisztus velünk van, biztosan ott van az elöljárók mellett, hogy segítséget adjon nekik, segítséget, melynek eredményessége attól függ, hogy ők maguk milyen mértékben alkalmasak a Szentlélek irányítását követni. Ne akarjuk összehasonlítani az isteni hatalom gyakorlását az egyházban, az egyszerű emberi hatalom gyakorlásával. Mint már mondottuk, a hitnek misztériumáról van szó. Az elöljáró egyetlen célja csak az lehet, hogy mikor irányít, testvéreit a Krisztus akaratával való még szorosabb egység felé vezesse. Ez megkívánja, hogy az elöljáró a lehető legvilágosabban lássa Krisztus akaratát, hogy lássa, mi válik a javára külön-külön minden egyes szerzetesnek, vagy általánosabban: mi válik az irányítására bízott testvériség javára. Azon kell lennie, hogy meglássa, Isten szeretete mit követel minden pillanatban az egyesektől és a testvériségtől, s hogy ez így lehessen, alázatosan, és saját hibái ellen küzdve igénybe kell vennie minden rendelkezésére álló természetes eszközt. Azt mondhatjuk, hogy csak mikor az elöljáró már elérte ennek határát, mikor már megpróbálkozott a rendelkezésére álló valamennyi információs eszközzel, általában csak akkor léphet közbe Isten lelkének rendkívüli segítsége. A természetes eszközök között az egyik legfontosabb az alárendelt bizakodó, őszinte és fenntartás

nélküli együttműködése, enélkül az elöljáró hogyan is tudhatná, milyen irányban kell vezetnie testvéreit? Sokszor több bátorság kell ahhoz, hogy az elöljárót hatékonyan informáljuk, hogy vele mindig nyíltak legyünk, mint ahhoz, hogy passzívan alávessük magunkat egy nem célszerű rendelkezésnek, melyet azért hozott, mert nem ismeri a való helyzetet. Mi sem veszélyesebb, mint az elöljáró elszigeteltsége. Az így előállt hamis helyzetért azok is felelősek, akik passzívan mindent az elöljárótól várnak. Ismételten hangsúlyozom: az elöljáró nem találhatja ki azt, amiről nem beszélnek neki.

Nagyon fontos tehát, hogy az engedelmesség a teljes testvéri bizalom légkörében valósuljon meg. Ha az elöljárót a tisztelet túlzott külső megnyilvánulásaival veszik körül, ezzel lehetetlenné tehetik, hogy tekintélyét jól gyakorolja, hiszen az így kialakult légkörben nehezebbé, ritkábbá, kevésbé spontánná lesznek az alárendeltek bizalmas közlései, észrevételei, melyeket az egyszerűség légköre mindig megkönnyít. Ne a félelem legyen az egyház tekintélyének való engedelmesség forrása, hanem az a vágy, hogy akaratunkat az Úr akaratával egyesíthessük: csak ez lehet közös és egyetlen célja mindazoknak, akik engedelmeskednek, mindazoknak, akik parancsolnak. Mindnyájunk törekvése azonos tehát, mindnyájan azonos irányba tekintünk, ezért kell és ezért lehet testvérien együttműködni Jézus akaratának keresésében. S ennek csak úgy van értelme, ha élő hittel hisszük, hogy az elöljáró akaratában megtaláljuk Krisztus akaratát. Mikor tehát a helyzet teljes ismeretében az elöljáró már döntött, a testvérnek habozás nélkül kell engedelmeskednie. Nem félelemből, nem az elöljáró iránt érzett tisztelettől vagy szeretettől indíttatva — noha ezek segíthetnek —, hanem azért, mert élő hittel tudja, hogy így valósul meg számára az Úr ígérete: „Aki titeket hallgat, engem hallgat". Könnyen felfoghatjuk, hitünk milyen nevelésére van szükség, hogy életformává váljék az ilyen magatartás, s hogy csak az Úr mélységes szeretetében foghatjuk fel, csak akkor kívánhatjuk, ha forrón áhítjuk, hogy szüntelenül vele lehessünk, s hogy akaratát a lehető legjobban megközelítsük.

*
* *

Ide kell eljutnunk, kistestvérek. E felé kell törekednünk, abban a reményben, hogy egy napon csorbítatlanul engedelmes szívet

ajánlhatunk fel az Úrnak. Nem elég az, ha hitben értjük a keresztény engedelmesség misztériumát, nem elég, ha szívünk felkészült az engedelmességre, a gyakorlatban kell megszoknunk az engedelmességet. „Mit mondjátok nekem: Uram, Uram! — és nem teszitek, amit mondok." (Lukács VI, 46.) Ide pedig nem tudunk eljutni az engedelmesség ismételt, önkéntes aktusai nélkül. Mindnyájunknak együtt kell működnünk, hogy állandó magatartásunkká válhassék az engedelmesség. Erre kell segíteni benneteket azoknak, akik a noviciátus ideje alatt képeznek, ezen kell lenni elöljáróitoknak és testvéreiteknek egyaránt. Egy napon majd rájöttök, hogy mint sok másban, e téren is milyen nagy erőt ád a kölcsönös nyíltság és az őszintén kívánt s adott testvéri intés.

A most elmondottak után az engedelmességre tanítás két módszerét látjuk lehetségesnek. Az első, mely talán általánosabban alkalmazható, abból áll, hogy a jelölt minden átmenet nélkül szemben találja magát a szabályzat sokféle parancsával, melyhez gyakran még az elöljárók precíz, és nemegyszer megalázó rendelkezései járulnak. E módszer, melyet az engedelmesség nagyrészt aszkétikus fölfogása sugall, talán azzal az előnnyel jár, hogy könnyebben elvezet az akarat fegyelméhez, segítségével talán könnyebb megszokni az alárendeltséget, s minthogy szüntelenül az önszeretet és a gőg ellen irányul, feltárja reakciójukat. E módszer alkalmazása azonban nem szorítja-e háttérbe a hit szellemének szükségképpen lassúbb fejlődését? Vajon nem kellene-e a hit szellemének már elég fejlettnek lennie ahhoz, hogy a felsőbbség, vagy a szabályzat minden parancsában megmutassa a Krisztus akaratával való találkozás lehetőségét? Mikor az elöljáró erősebben hangsúlyozza a parancsolás fegyelmező és az engedelmesség aszkétikus jellegét, vajon nem kockáztatja-e, hogy jómaga megfeledkezik a tényről: egyedül csak akkor szabad, csak akkor kell a Krisztus nevében való parancsolás félelmetes lehetőségéhez folyamodnia, ha a reá bízott szíveket és akaratokat a szeretet odaadóbb gyakorlására akarja vezetni? Mindig világosan és határozottan tudnunk kell, hogy a szerzetesi engedelmesség az akarategységet jelenti Krisztussal. Csak az Istennel való akarategység igazolhatja mindazt a hősiességet és áldozatot, amit néha a hűséges engedelmesség kíván. Milyen kiábrándítónak bizonyul, ha ez az engedelmesség csupán aszkézis vagy fegyelem volna! Sohasem hangsúlyozhatjuk hát eléggé: az elöljáróknak lelkiismereti kötelessége, hogy hatalmuk gyakorlásában a lehető legteljesebb igazságra, s a legtökéletesebb szeretetre törekedjenek.

Kiindulási pontját illetően a második módszer ellentétes ezzel az elsővel. E második kiindulási pontja ugyanis az, hogy mindenekelőtt az egyház hierarchiájában jelenlévő Krisztus szilárd hitére akar nevelni. A szerzetes csak olyan mértékben kerül sok és precíz parancs teljesítésének kötelezettsége elé, amilyen mértékben hite és szeretete lehetővé teszi számára, hogy fölfogja e parancsok értelmét, s kívánja is azokat. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy nem kell nyomban megkívánni az engedelmesség bizonyos fokú külső fegyelmét. Ez magától értetődik. A parancs sokszor rásegít az önkéntes engedelmességre. Mindössze azt akartam mondani, hogy megfontoltan kell a szabályzatokhoz és parancsokhoz folyamodni, melyek az engedelmesség gyakorlását megkívánják. Nem szabad elsietve és túlzottan sok részletkérdésben megkívánni a Krisztusnak szóló szerzetesi engedelmességet. Azt hiszem, ez tiszteletlenség lenne a Krisztus nevében való parancsolás szent megbízatása ellen, melynek az emberek mindenekelőtt azért lehettek letéteményesei, hogy eljussanak a szeretet tökéletességéhez. Csak ennek a célnak szolgálatában folyamodjunk hozzá. Ennek viszont az a feltétele, hogy követni tudjuk a lélek fejlődését a szeretetben, mert az ember számára egyedül ez teheti kívánttá az engedelmességet, mint Istennel való akarategységet. Ne kényszerítsük rájuk az engedelmesség olyan ritmusát, melyet még nem képesek követni. A fegyelem és a szófogadás szokásait talán nem szerzik meg nagyon gyorsan, de hiszen nem is ez az elsőrendű cél. Hiánytalanul engedelmes szívet formálni — ez sokkal mélyebb értelmű, sokkal hosszabb időt igénylő mű. Egyéves noviciátus nem lehet elegendő annak az elérésére, ami csak egy egész élet eredménye és gyümölcse lehet. Az engedelmesség a szeretet függvénye — hiszen végül is ennek a kifejezése —, így növekedése is szoros kapcsolatban van a szeretet növekedésével. Csak annyira tudunk engedelmeskedni, amennyire szeretünk, és nem szeretünk, ha nem engedelmeskedünk szeretetünk tárgyának. Az engedelmesség a szeretet bizonyítéka. Így tehát akár a szeretetnek, az engedelmesség növekedésének sincsenek határai. Nem volna szabad hát az újonctól az engedelmesség olyan aktusait megkívánni, melyek csak akkor lennének igazak és emberiek, ha a hit már élőbb, s a szív mélységesen engedelmes. Egészen természetesnek tarthatjuk, ha a fiatal szerzetes engedelmessége nem olyan mély, mint azé az öreg szerzetesé, aki már hosszú időn át tanulta a szeretet parancsait. Mégis sokszor látjuk, hogy a gyakorlatban nem így van. Tisztában

vagyok azzal, hogy a serdülő, vagy a fiatal férfi tanulékonyabb, alázatosabb, jobban hajlik a szóra, mert hiszen az érett embernél többet kell tanulnia másoktól is, az élettől is. Ez azonban — noha elengedhetetlen emberi alapja az engedelmességnek az Úr iránt — mégsem helyettesítheti az öregebb szerzetes tapasztalatait. Krisztusnak ajánlott és az egyház kezébe helyezett engedelmességünk természetfölötti hitből és természetfölötti szeretetből ered, a korral és a szellemi érettséggel tehát növekednie kell. Igaz, másként nyilvánul meg az ifjúnál és másként az érett, tapasztalt férfinál.

Az igazi engedelmességre való nevelésnek tehát számolnia kell a növekedés e törvényével, s arra kell törekednie, hogy a szerzetest Istennel való életének különböző szakaszain át az engedelmességben való állandó fejlődés irányában vezesse. Testvériségeinkben az volna a természetes, hogy a már több éve Isten szolgálatába lépett kistestvér az újoncnál mélyebb meggyőződéssel legyen engedelmes.

*
* *

Kistestvérek, ha nem gyakoroljátok, nem növekedhettek az engedelmességben. Gyakorlati útmutatást kértetek tőlem. Közületek többen el is csodálkoztak néha, hogy a testvériségek felelősei olyan keveset kívánnak meg az engedelmesség terén, hogy gyakran nem mernek határozott döntést hozni, s hogy a tetteiket illetően mindenkire rábízzák a kezdeményezést és a felelősséget. Mindenesetre igaz, ha ezt az álláspontot túlzásba visszük, sőt irányelvként tekintjük, úgy illuzórikussá válik az engedelmességi fogadalom gyakorlása.

Azért talán mégis helyes, hogy kezdetben így volt, hiszen akkor fiatalok és tapasztalatlanok voltak az elöljárók, s joggal tartottak attól, hogy helytelen döntésekkel akadályozzák Isten működését testvéreik lelkében. Mindenesetre jó, ha világosan látjátok, hogy milyen tisztelettel tartoztok a munkálkodásnak, melyet Isten folytat testvéreitek lelkében, akik felett hatalmat gyakoroltok, s világosan látjátok azt is, hogy ez igazi együttműködést kíván tőletek a Szentlélekkel, hiszen nélküle a szeretet egyetlen műve sem épülhet fel. Tudom azt is, hogy egy alapítás kezdetén, mikor Isten közvetlenebb és személyes módon teszi pecsétjét a testvériségekre és minden egyes testvérre, inkább a Szentlélek munkájának zavartalanságára kell hagyatkozni, mintsem a tekintély kötöttebb irá-

nyítására, mely könnyen szűk korlátok közé szoríthatja az eszményt, melynek csak Isten adhatja meg a teljességet, s melyet csak ő tehet élővé. Mégis, az elöljáróknak most már egyre inkább tudomásul kell venniük, mi a szerepük, s azt félénkség és elbizakodottság nélkül gyakorolniuk kell, mindig készen arra, hogy elfogadják a tapasztalat tanulságait, testvéreik tanácsát és a Szentlélek sugallatait. Elöljáró kistestvérek, ne legyetek hát túlzottan félénkek, de maradjatok alázatosak. Nem féltelek benneteket semmi súlyos eltévelyedéstől, míg testvéreitek mindent megmondhatnak nektek, míg szoros kapcsolatban maradnak veletek. Tanuljatok meg világosak lenni, s ne féljetek tudatosan parancsolni: ne féljetek, hogy megbántjátok testvéreteket azzal, hogy odaadóbb erőfeszítést kívántok meg tőle; magától, a parancs ösztökélése nélkül talán nem lenne rá ereje. És azt se felejtsétek el, hogy felelősek vagytok a mindennapi döntések területén is, melynek természete nem függ össze annyira az erkölcsi értékekkel és nem érinti a testvériségek eszményét. Az örökös határozatlanság légköre ártalmasabb, mint az önmagukban talán nem tökéletes útmutatások határozottsága, ezek legalább megvannak, világosak és lehetővé teszik, hogy testvéreitek Krisztus akaratával találkozhassanak, mikor engedelmeskednek. Ebben az évben minden elöljáró legyen azon, hogy ilyen irányban fejlődjék.

Ne féljetek kérni, követelni azt, amit egy testvér magától még nem tudna adni. Mutassátok meg neki a követendő utat, s feddjétek meg. Hogyan is tűrhetnétek, hogy testvériségtekbe behatoljon a zűrzavar, a lazaság, a restség, a hanyagság az imában, az önzés, hogyan is tűrhetnétek anélkül, hogy minden lehetőt meg ne tennétek ennek megakadályozására, anélkül, hogy olyan feddésben nem részesítenétek testvéreteket, amitől ismét a helyes útra tér? Arra várni, hogy ő magától ráébredjen erre? És ha nem ébred rá? És ha a többiek szenvedik meg? És ha a testvériség légköre romlik miatta? Fogjatok neki bátran, bizakodva testvéreitek odaadásában, akiknek gyengülő akarata talán csak a ti segítségetekre vár, hogy újult erővel ismét működjék. Éppen a mindenkiért mindenkiben, de főképp az elöljáróban élő felelősségérzet lesz testvériségeink megőrző ereje az idő rombolásával szemben.

*
* *

Az elöljárókat arra kérem, azon legyenek, hogy megtanulják hatalmukat az Úr nevében és őérette gyakorolni, valamennyiőtöket

pedig arra kérlek, igyekezzetek megszokni, hogy elébe menjetek az engedelmességnek.

Nagyon hajlékony a mi kis testvériségeink szabályzata, gyakran van úgy, hogy mindegyik testvér megy a maga munkája után, a különböző munkaórák szerint, s így fennáll a kockázata annak, hogy ritkábban nyílik alkalom a testvériségen belüli engedelmességre. Ez bizony nagy kár, hiszen tudjuk, milyen nagy szerepe van az engedelmességnek abban, hogy eljussunk az önáltatás nélküli szeretetre. Ezt a kockázatot nemcsak hogy el lehet kerülni, még személyes engedelmesség gyakorlására is fel lehet használni. A szerzetesi élet bizonyos formáiban a szerzetes mintegy kényszerül az engedelmességre, nehezen is tudna nem engedelmeskedni: a csengő, a napirend, a karima s a szabályzat állandóan parancsol. Mindez sürgeti, megköveteli az engedelmességet. Nem lehet kitérni előle. Igaz, ilyenkor fennáll a passzív engedelmesség veszélye. Nekünk alig-alig kell ettől tartanunk. A testvériségekben *vagy aktív engedelmesség lesz, vagy egyáltalán semmilyen.* Ezzel is azt akarom mondani: minden testvér azon legyen, hogy elébe menjen az engedelmességnek, gondoljon erre, akarja, minden tevékenységét rendelje alá Krisztus áldásának, mert ez az engedelmesség. Az éber hit szellemének és megszokásnak a kérdése, viszont ezt a megszokást a szórakozottabb, az individualista természet nehezebben teszi a magáévá. Ha nem mentek a felelős testvérhez, ha nem kéritek a véleményét, nem tárjátok elibe cselekedeteiteket, még az apró dologban is, úgy nem lesztek engedelmesek — ebben azonban a kistestvér bele nem törődhet. És ne csak azért menjetek a felelőshöz, mert jó egyetértésben vagytok vele, vagy mert megbíztok ítéletében, hanem azért, mert Krisztus iránti szeretetteteket akarjátok bizonyítani nemcsak szavakkal, hanem azzal is, hogy önként elébe tárjátok életetek minden lépését. Elöljárótok jóváhagyásán át Krisztus áldja meg tetteiteket. Ha szeretitek Jézust, nem tehettek másként, mint hogy elibe mentek mindennapi életetekben jelenlévő akaratának. „Nem mindenki, aki azt mondja nekem: Uram, Uram! — jut be a Mennyek Országában. Csak az, aki mennyei Atyám akaratát teljesíti." (Máté VII, 21.)

Sokkal nehezebb ez, mint csengőnek vagy szabályzatnak engedelmeskedni, de ez az igazi szabad engedelmesség, mely közelebb visz Krisztushoz. Az viszont, hogy milyen elhatározásotokban, szándékotokban kell döntést kérni, leginkább kinek-kinek a természetétől függ. A belső engedelmesség fokát nem azon kell mérnünk,

hogy ki milyen gyakran, milyen aprólékos dolgokban fordul a felelőshöz. Akinek a természete aprólékosságra hajlik, az még túlzásba is eshet, de ettől még nem lesz engedelmesebb, mint az, aki csak jelentős döntéseiben fordul a felelős testvérhez[1], mert alaptermészetévé lett a szórakozottság, vagy mert magasabbról nézi a dolgokat. Senki ne engedje magát a hajlamaitól túlzásokba sodortatni, és az életrevíziók alkalmával elöljáróitok és testvéreitek hívják fel a figyelmeteket arra, hogy mely ponton vannak hiányosságaitok az engedelmesség gyakorlásában.

Nagyon vigyáznotok kell arra, hogy mikor elöljárótokhoz folyamodtok, hiánytalanul őszinték legyetek önmagatokkal szemben. Miután egy adott tervet ti magatok kezdeményeztek, ti terjesztitek elő, hogy elnyerje az engedelmesség szentesítését, ne hagyatkozzatok kizárólag erre, ha elgondolástok hasznosságának vagy értékének a megítéléséről van szó. Mielőtt hozzájárulást kértek valamihez, mérlegeljétek ti magatok a tervet, gondolkozzatok el azon, vajon mit tanácsolnátok ez esetben másnak, mit tegyen, hogy hivatásához hű maradjon. Ne hagyassatok jóvá olyasmit, amiről sejtitek, hogy csak múló szeszély, vagy éppen az odaadás hiánya diktálta; az elöljáró félénkségét vagy fáradtságát kihasználva ne kényszerítsétek ki hozzájárulását ahhoz, amiről magatokban tudjátok, hogy valójában csak megalkuvás. Ez se nem tiszta, se nem becsületes, s az így felfogott engedelmesség már nem igaz együttműködés az elöljáróval, nem azt szolgálja, hogy eljussatok az akarategységre Istennel.

*

* *

A gyakorlatban néha nagyon nehéznek bizonyul az engedelmesség. Fölösleges volna felsorolnom az akadályokat, a szenvedéseket, melyekkel az engedelmesség útján találkozunk. Az engedelmesség is a láthatatlan, isteni valóságok színterén mozog, s csak ezek igazolhatják; s mint a szeretet, úgy az engedelmesség sem lehet hősiesség nélkül tökéletes. Mihelyt elhagyjátok a hit területét, többé nem tudtok engedelmeskedni. Elbotlotok a legjelentéktelenebb nehézségnél, s ijesztően indokoltnak látjátok az érveket az engedelmesség ellen.

Pedig az ellenvetések közül sok csak az engedelmesség hamis felfogásával szemben érvényes, s az előbb elmondottak nyilván eloszlatták nehézségeitek java részét. Így például az a vád, hogy

[1] A testvériségek elöljáróit, jellemzően, „felelős testvérnek" hívják. (Fordító)

megakadályozza a kezdeményezést és a felelősségérzet kibontakozását, elesik, ha aktív engedelmességről van szó, mely tudatos és teljesen emberi együttműködés az életünkre vonatkozó isteni akarattal. És különösképp az lesz, ha hűségesen tájékoztatjátok azt, akié a döntés joga, ha feltárjátok előtte mindazt — tőletek telhetően — ami szükséges ahhoz, hogy helyes ítéletet alkothasson.

Az engedelmesség egyetlen igazi nehézségével magatoknak is meg kell tudnotok birkózni: amikor nyilvánvalóan látjátok, hogy a parancs végrehajtása célszerűtlen volna, vagy az igazsággal ellenkeznék. Ha erre figyelmeztettétek elöljárótokat, s ő továbbra is ragaszkodik a parancs végrehajtásához, tudjátok, hogy engedelmeskednetek kell — nincs más hátra, mint hogy őszintén és becsületesen engedtek a józan megítélésnek. A józan megítélésen itt az értendő, hogy az adott esetben Isten színe előtt azt látjuk jónak és hasznosnak, hogy az isteni tekintély szolgálatában engedelmeskedünk a kapott parancsnak. És becsületesen, elöljárótok elgondolása szerint kell engedelmeskednetek. Súlyos problémákban természetesen megvan a lehetőség arra, hogy magasabb helyről kérjetek döntést, ha így látjátok helyesnek. Az értelem talán lázad bennetek a gondolatra, hogy az engedelmesség arra kényszeríthet, hogy kevésbé célszerűen, kevésbé tökéletesen cselekedjetek, mintha magatok döntöttetek volna. Talán úgy látjátok, az igazság ellen vétetek így. Nem hiszem, hogy igazatok volna. Az egyetemes igazság nemcsak a látható világot, az ideig tartó rendet foglalja magában, hanem a hittel elérhető láthatatlan világot is. Újból csak azt mondhatom, hogy a hiten kívül érthetetlen a szerzetesi engedelmesség. S e természetfölötti rendben vajon nem bír-e magasabbrendű értékkel az, ha tiszteletben tartjuk a Krisztus alapította egyház egységét és összetartó erejét? Ha egyszer vannak, akik hitelesen képviselik akaratát, e képviselet módja csak fenntartás nélküli lehet. Krisztus ismerte és elfogadta az emberi tévedés lehetőségének kockázatát. Többet ér, ha e kockázattal együtt áll fenn az egyház, mintha nem léteznék. Az egyház tekintélyével kicsit úgy vagyunk, mint a házasság felbonthatatlanságának törvényével: egyetlen kivétel elismerése alapjaiban dönthetné meg. El kell ismernünk, hogy az a törvény, vagy intézmény, mely valóban mindenki nagyobb tökéletességét szolgálja, egy-egy sajátos esetben igazságtalannak tűnhet, s egyesek javával ellentétesen járhat el. Ilyen eset a tiétek is, ha olyan parancsot kaptok, melynek teljesítése esztelennek tűnik, melyet azonban jogosan adtak s így számotokra mégiscsak Krisztus

akaratának hiteles kifejezése. Számotokra, s minden ember számára állandó és általános jótéteményt jelent az, hogy van hierarchia, mely az isteni hatalom letéteményese, s ez bőséges kárpótlás a nem tökéletes elöljárók működésének részleges és kivételes fogyatékosságaiért. Nekünk pedig azon kell lennünk, hogy minél kevesebb legyen az ilyen elöljáró. Nem térek vissza arra, amit az isteni tekintély letéteményeseinek súlyos felelősségéről mondottam.

Legyünk nagyon óvatosak, mikor úgy gondoljuk, hogy igazunk van elöljárónkkal szemben. A kor és az emberi tapasztalat majd megtanít benneteket arra, hogy milyen elfogultak lehetünk egy-egy kérdésben, s milyen könnyen tulajdonítunk abszolút értéket valaminek, ami csak viszonylagos, milyen könnyen tulajdonítunk nagy jelentőséget annak, ami érdekeinket érinti, s milyen makacsul tudunk ragaszkodni egy elgondoláshoz, csak azért, mert tőlünk ered. Képességeitek pontos ismerete segíthet benneteket arra, hogy meglássátok: egy-egy adott kérdésben az elöljárónak legalább annyi lehetősége van a tisztánlátásra, mint nektek. Egyébként az engedelmesség értékei közé tartozik az is, hogy időnként rákényszerít bennünket egy-egy véleményünk vagy elhatározásunk felülvizsgálására. A teljesen egyértelmű esetektől eltekintve inkább elöljáróink javára, mintsem ellenük legyünk elfogultak. A vitatkozó természetek ennek az ellenkezőjére hajlanak, s komoly ok nélkül is az elöljáróval szemben elfogultak. De azt hiszem, erről beszéltem már az életrenddel kapcsolatban, most nem is fejtem ki bővebben.

Nem tudunk mindent, s amit tudunk, abban sem vagyunk tévedhetetlenek; tudatosítsuk ezt, akarjunk mindig jobban tudni, tanuljunk azoktól, akik ismereteinket gyarapíthatják, így lesz értelmünk nyílt, így tudja felhasználni az ismeretben való gyarapodás minden lehetőségét. Csak így leszünk képesek tanulni Istentől, emberektől, s az élettől. Ez a magatartás, melyet *tanulékonyságnak* neveznek, különösképpen alkalmassá tesz bennünket arra, hogy tanulhassunk Istentől és az egyháztól. A tanulékonyság tehát emberi helyzetünk igazságának megfelelő értelmi magatartás, míg az engedelmesség az akarat készsége, mely az Isten által létesített rend realitásával egyezik meg.

*
* *

Mielőtt befejezném, még szeretnék beszélni az egyház iránti engedelmességről az egyház tanítói küldetését érintő komoly kérdésekben. A teológiai véleményekre gondolok, a liturgikus fegyelemre,

az e világi vagy társadalmi tevékenységek egyes felfogásaira, a gyakorlati magatartásra, mely a kereszténytet kötelezi, mikor Krisztus tanításával alapjában összeegyeztethetetlen tant valló emberekkel, vagy pártokkal működik együtt.

Vannak, akik éppen ezen a területen ütköznek nagy nehézségekbe az engedelmesség gyakorlása során, mikor úgy látják, hogy az egyház doktrinális utasításai merőben ellentétesek s nem alkalmazhatók semmiképpen a problémákra, melyeket korunk lelkiismerete felvet, vagy ellentétesek az e világi társadalom haladó szervezésével.

Talán nem felesleges, ha emlékeztetek arra, hogy az egyház doktrinális tanítása milyen határokon belül kívánja meg elméleti ítéletünk, vagyis *értelmünk alávetését*. Ez ugyanis nemcsak az a terület, melyen belül az egyház csalhatatlansága az irányító, hanem az is, amelyen belül általában isteni segítséggel gyakorolja tanítói küldetését. Mert mint az igazság őrzője, az egyház joghatósága — s ez egyik kiváltsága — részesül a lelkeken uralkodó Krisztus királyi hatalmában. Valahányszor a kiváltságról van szó, melyet Krisztus Szent Péternek és utódainak adott, s valahányszor az egyház az Úr nevében tanít bennünket, bizakodó és gyermeki hittel kell alávetnünk értelmünket, úgy, ahogy Istennek vetjük alá. A tulajdonképpeni definíciókon kívül az értelem ilyen alávetését kívánja meg a pápai enciklikák valamennyi ünnepélyes és egyetemleges tanítása. A Szentatya enciklikái — melyeknek jelentősége a tárgy és a tanítás egyetemlegessége szerint változhatik — noha talán nem mindig bírnak a csalhatatlanság valamennyi feltételével, mégis úgy képviselik az egyháznak, mint a hit őrzőjének gondolatát, hogy aligha lehetünk az egyház lojális fiai, ha ezeket nem fogadjuk értelmünk olyan bizakodó hozzájárulásával, mint magának az Úrnak a tanításait. Ti is, kistestvérek, az egyházat tanító legfőbb pásztor szavait mindenkor habozás nélkül fogadjátok szívetekbe: bármi áron és bármilyen körülmények között egész hitetekkel fogadjátok meg. Számunkra semmi sem érhet többet, mint hűségünk Krisztus egyházához, ha e hűséget megszegnénk, mi maradna számunkra? E földön kitől kérhetnénk Isten, az egyház és a megváltott emberiség láthatatlan titkainak ismeretét?

Róma döntéseit, intéseit, tilalmait, tisztelettudó teljes engedelmességgel fogadjátok. Teljes lelkünkkel higgyük, hogy Krisztus nevében parancsolhat nekünk, s hogy lojális engedelmességünk végső fokon nem lehet kárára a jó haladásának e földön, s főképp nem

árthat az evangélium országa javának. Még ha úgy látnánk is, hogy e döntések valami közvetlen jót akadályoznak, vagy egy adott területen hátráltatják az egyház erősödését, nem tétovázhatunk egy percig sem. Az egyház általában sokkal messzebbre lát, mint mi, s a doktrínától való eltérés következményeit esetleg csak emberöltők elmúltával lehetne érzékelni. Elég olyan példa van erre az egyház történelmében, mely meggyőzhet bennünket, ha szükség van rá. A szenvedő és nem látó emberek között élve, velünk is könnyen megtörténhetik, hogy a szeretettől elvakítva csak részleteket látunk: nem tudjuk fölfogni, milyen döntően fontos, hogy még az apostoli tevékenység során is tiszteletben tartsuk s eleget tegyünk az igazság minden szempontjának, mert ezt kívánja még azoknak érdeke is, akiknek javát talán nagyon is türelmetlenül keressük. Az állandó alkalmazkodás az igazsághoz, könnyen tűnhetik fel olyan színben, mintha a gyakorlati érzék hiánya vagy az értelem hívságos akrobatikája volna. Különösen akkor van ez így, ha az apostolkodás eredményességének pillanatnyi csökkenésével jár együtt. Az ebből következő szenvedés teljes értetlenséget vonhat maga után, vagy lázongásra indíthat, mikor az apostol azt látja, hogy hitükben ellanyhult keresztények és az új szükségleteket meg nem értő egyháziak veszik körül, ugyanakkor mások teljes eredménnyel küzdenek, mert munkájukat világos és módszeres realizmus termékenyíti meg, nem akadályozza semmiféle szellemi fontolgatás, sőt segíti az erő is, mely abból a tudatból ered, hogy az ember mindent csak magától várhat.

Ismét csak azt mondhatom, csak akkor láthattok mindent világosan, ha hitetek tekintete átfogja nemcsak a látható és természetes, hanem a láthatatlan és isteni világ realitásait is. Semmire sem juthatunk a Péter egyháza iránt tanúsított őszinte, világos és odaadó engedelmesség nélkül. Hinnünk kell, hogy tartós, megbízható munkát a Krisztusnak adott emberiségért csak az egyházban végezhetünk, még akkor is, ha úgy tűnik, hogy az egyházat ideiglenesen mintegy lebírta, maga mögött hagyta „a század gyermeke". Mint az egyház fiai, a nem e világból való országért küzdünk.

Az emberiség történelmében lehetnek olyan pillanatok, mikor ezen ország fiait az e világi társadalom büszke építői kivetettnek tekintik, jöhet idő, amikor ez az embertelen tény fájdalmas valósággá válik, de az Isten Országának fiai úgy nem működhetnek közre az e világi ország építésében, hogy feláldoznák Krisztushoz való tartozásukat. Talán a mi sorsunk is az lesz, hogy át kell élnünk

ily tragikus pillanatokat. Az egyház azonban semmiképp sem mondhat le arról a jogáról, hogy inspirálja az e világi társadalom építésének terveit, s fiainak — még ha az építők ki is zárták őket maguk közül — fáradhatatlanul azon kell lenni, hogy ismét lehetővé tegyék az együttműködést.

Látszólag messzire eltértem a testvériségek ügyétől. De nem beszélhettem engedelmességről anélkül, hogy ne beszéltem volna Péter utódjáról. Csak egyetlen engedelmesség van. Ugyanaz az ok, s a szívnek ugyanaz a lendülete késztet benneteket engedelmességre fiatal elöljárótok és a szentatya iránt. Ígéretetek mindkettőjük irányában kötelez. Emlékezzetek az Úr szavaira: *„Aki kicsiben hű, nagyban is hű lesz."*

Ne féljetek az engedelmesség szótól, se jelentésének realitásától. Vannak az egyháznak fiai, akik ki sem merik ejteni ezt a szót, s valósággal szégyenlik Krisztusnak ezt a parancsát. Pedig ő engedelmes volt, elsőként volt engedelmes. Legyetek büszkék arra, hogy engedelmeskedhettek Krisztusnak, az egyháznak, s azoknak, akik képviselik. Tiszteljétek e tekintély letéteményeseit. Ne féljetek engedelmességről beszélni, engedelmességet követelni. Ez a szeretet legnagyobb egységesítő ereje. A szeretet logikájából folyik, már csak azért is, mert a szeretet kötelező megnyilvánulása. Minden keresztény közösség hierarchikus egysége az engedelmesség. Nélküle nincs igazi egység. Nem hangsúlyozhatjuk eléggé, hogy engedelmesség nélkül a szeretet nem alapozhatja meg a hierarchikus egységet, pedig csak ez képezheti valamely emberi közösség egységét. A testvériségekben sem lehet tehát egység, ha a kistestvérek nem engedelmesek igazán.

Róma, 1951. június 24.

XI.

PAPOK, MINT KISTESTVÉREK

Minél jobban megértitek Foucauld atyát, annál jobban fölfogjátok, mennyire kicsinyeknek, névteleneknek, alázatosnak és szegénynek kell lennetek, mindenkor arra törekedve, hogy ennek megfelelően bánjon veletek a világ. Nem tudom megállni, hogy össze ne hasonlítsam hivatásunkat az asszisziszi „kis szegény" első társainak hivatásával. Semmik leszünk a világ szemében, semmik, csupán szegények, akik Jézus nagy szeretetének örömében élnek. Semmivel nem kérkedhetünk, semmit el nem várhatunk, semmit nem követelhetünk: az alázatosak mindig elcsodálkoznak, ha törődnek velük. Szüntelenül harcolnunk kell önmagunk ellen, hogy az utolsó helyen maradjunk. Először küszködnünk kell, hogy megszerezhessük magunknak ezt a helyet, s a küzdelem nem lesz könnyű, mert nem könnyű megszabadulni a közvélemény fölfogásától, mely szerint a szerzetesnek és a papnak kijár valami társadalmi tekintély. Küzdelmünk már csak azért sem lesz könnyű, mert a közvélemény bennünk magunkban is visszhangra talál. Foucauld atya és Szent Ferenc nyomában mindig erre az utolsó helyre kell törekednünk, de nem tudjuk megszerezni, ha hiányzik belőlünk a gyalázat igaz szeretete, ha nincs bennünk egy cseppje annak a bizonyos őrületnek — s mindez őérte, s a Szentlélek világosságában. Vajon képesek vagyunk-e rá?

Óhatatlanul felmerültek bennem ezek a gondolatok most, hogy a papságról, s a kistestvérekről akarok nektek beszélni. A jövőre gondolok, és azokra a kistestvérekre, akik papok. Eszembe jut, milyen zavar vett erőt Foucauld atyán a gondolatra, hogy ha pappá szentelik, talán nem maradhat meg az utolsó helyen, gyalázatban és

szegénységben, amit a világ vagy megvet, vagy észre sem vesz. És mégis elfogadta a pappá szentelést, mikor világosan megértette: pap volta nem akadályozza meg abban, hogy kicsiny maradjon, alázatos és szegény, úgy, ahogy azt a názáreti életből tanulta. S tudjuk, mint maradt hű egész életében ehhez a hivatáshoz.

Ennek alapján máris megállapíthatjuk, milyen kapcsolat fűzi össze a pap és a nem pap kistestvéreket. Testvéri legyen ez a kapcsolat, közvetlen és egyszerű. Testvériségi életében mindegyik kistestvérnek egyaránt hivatása a munka, a szegénység és a szolgálat. Hogy valaki pap, az sohasem jelenthet jogcímet arra, hogy másként éljen, mint a többiek, kevésbé alázatosan, kevésbé szegény névtelenségben. A laikus kistestvérek rosszul értelmeznék a papi jellegnek és hivatásnak kijáró tiszteletet, ha papjukkal nem úgy viselkednének, mint igazi kistestvérrel szemben, aki a testvériség mindennapi szerzetesi életének részese. Vajon nem éppen azért jött a pap kistestvér a testvériségbe, hogy az alázatos evangéliumi élet részese lehessen?

Tudjátok, hogy azoktól a tisztségektől eltekintve, melyeket csak pap tölthet be, testvériségi életünk nem biztosít kivételezettséget a papoknak, s hogy laikus kistestvér is lehet elöljárója a papnak.

Fontos ez ahhoz, hogy világosan lássuk: a testvériségekben azonos a hivatása a pap és a laikus kistestvéreknek. Mindenekelőtt evangéliumi életmódot kell magukévá tenniük, s arra igyekezniük, hogy a Krisztus által tanított boldogságokat a lehető legteljesebben életre váltsák. Kicsinyek akarunk lenni és szegények, akik alázatos munkával tartják fenn magukat, a baráti szeretet alázatos tetteivel akarjuk odaadóan szolgálni minden felebarátunkat, odaadó engedelmességgel, Jézus nevéért, őszintén kívánva, hogy a világ semmibe vegyen, lenézzen bennünket — mélységesen testvéri meghittségében akarjuk megvalósítani ezt az eszményt, de ugyanakkor az emberek tömegében elvegyülve, hogy a Megváltó bizonyságtevői legyünk közöttük: — íme ez az a szerzetesi élet, melyet azonos jogcímen vállal a pap és a laikus kistestvér.

Az azonos hivatás közössége nem csak az evangéliumi élet állapotának külső szintjén, hanem a megváltó Krisztushoz kapcsolódott élet mélyebb, belső szintjén is egyesíti őket. Mindegyik kistestvér lelkében visszhangra talált a megfeszített Jézus hívó szava, hogy együtt dolgozzék vele a világ megváltásán. Ez a hívás apostoli szívet támaszt benne, apostoli szívet, mely hőn vágyódik arra, hogy lelkeket mentsen meg Jézus Krisztussal. Az apos-

tolkodáshoz szegényes eszközöket választ. Mindenekelőtt életének felajánlásával akarja menteni testvéreit, s ez feltételezi, hogy életét valóban átadja, vagyis mindentől felszabadítva, alázatos és bizakodó hittel, fenntartás nélkül egyesíti az egyedüli Megváltó áldozatával. Ezután az emberek nevében végzett imájával akarja menteni testvéreit, imáját az eucharisztikus áldozatban egyesítvén a pap Krisztus imájával. S végül úgy munkálkodik testvérei megmentésén, hogy valamennyiüknek barátságát kínálja, barátságát, melylyel egyszerűen tud tanúságot tenni az evangéliumról s a Megváltó szeretetéről az emberek iránt.

A pap és nem pap kistestvérnek ez a közös eszménye, ez egyesíti mindannyiukat ugyanazon megváltói lelki küldetésben.

Jézus legelőbb a szívében élő teljes szeretet, vagyis egészen belső aktus révén volt megváltó, s áldozatának és pap voltának külső aktusával csak ezután váltotta valóra a megváltás művét. Így cselekszik most is egyházában, olyan belső és rejtett kegyelmi tevékenységgel szenteli meg a lelkeket, melynek nincs más szabálya, mint a lelkek irgalmas szeretete, minthogy papságának és szentségeinek közvetlen tevékenységével szenteli meg őket.

Ima-hivatása révén a kistestvér részese Krisztus szeretetből való, láthatatlan és belső megváltói művének. Mikor hagyja, hogy benne Krisztus imádkozzék és szenvedjen, hogy benne folytassa Kínszenvedését — mert nem kevesebbről van szól —, minden kistestvér a lelkek megváltásának művében vesz részt. Szeretetből fakad ez a részvétel, és a lélek Istennel való bensőséges kapcsolatának, vagy pontosabban a Krisztussal való barátságának síkján megy végbe.

Minden pap hivatott arra — már hivatásának értelmében és papi jellege folytán is, mely szorosabban fűzi a főpap Krisztushoz —, hogy átélje az ima, a szeretet és az áldozat e teljességét. Pap volta úgyszólván megköveteli a részvételt a megváltás munkájában. A laikus kistestvér megkeresztelt volta és a Megváltó kegyelmes választása eredményeként hivatott a szeretetnek ugyanerre a teljességére, s hogy ugyanolyan láthatatlan módon megváltó legyen Krisztussal. A pap számára ez a hívás „az élet és a szenvedés megosztására" papi jellegéből ered, míg a laikus kistestvérnél abból, hogy Krisztus szeretetből kiválasztotta, hogy legyen társa a Megváltás művében. Kiválasztását szerzetesi fogadalma szentesíti, mint ahogy a papi jelleg szentesíti a pap kiválasztottságát arra, hogy Jézus munkatársa legyen a megváltás

művében. Ez a belső áldozati magatartás tette, hogy Jézus „nem olyan munkás volt, mint a többi". Ugye értitek, menynyire ezen van a hangsúly, mennyire belső magatartástokon múlik? S ugye tudjátok, ha nem vagytok azon, hogy ezt a lelki készséget megvalósítsátok magatokban, úgy a lényegeset mulasztjátok el? Kockázata, ugyanakkor ereje is életünknek az, hogy nem enged teret az önáltatásnak, melynek nemegyszer tápot ad a külső megkülönböztető jelek és gesztusok együttese. A kolostori keret, a habitus, a szerzetes külső magatartása, mely mintegy második természetévé vált; mindez néha — noha vitathatatlanul segítség is — megtéveszthet nemcsak másokat, de magunkat is, mert elleplezheti előttünk belső középszerűségünket. De mikor egyedül lesztek üzembeli társaitok között, vagy mikor a felebaráti szeretet alázatos szolgálatait teljesítitek, vagy egyszerű kétkezi munkát végeztek, majd nem tudjátok elviselni a gondolatot, hogy ne legyetek egészen Krisztuséi, megváltó munkájában ne legyetek társai; szíveteket mint lüktető seb kínozza tehetetlenségtek vagy középszerűségetek tudata, s ez szüntelenül magatok teljesebb átadására ösztönöz.

E rejtett apostolkodás eredményessége egyenes arányban lesz azzal — és csakis azzal —, hogy a kistestvérben mekkora a szeretet, s mennyire teljes az önátadás. Egyedül Isten az ismerője, egyedül Isten mérheti fel, kinek-kinek mi van a szívében. Önmagában sem a papi jelleg, sem a szerzetesi fogadalom nem lehet eredményes: a papi jelleg parancsot, a szerzetesi fogadalom elkötelezettséget jelent. Mindkettőt állhatatos szeretetben kell átélni. A pap a fölszenteltség állapotába kerül a pappá szentelés révén, mely különválasztja őt Isten számára; a fogadalom egy másik síkon, a Megváltó által tanácsolt evangéliumi eszközök által — megcélzott tökéletesség síkján analóg Istennek szenteltséget valósít meg. Így a szerzetes is Istennek szentelt, mert Neki ajánlotta azt, ami személyiségének alapvető eleme. A szerzetes Istennek szenteltsége így az életszentségnek a pappá szenteléssel járó követelményét azzal teszi teljesebbé, hogy az evangéliumi tanácsok útján vállal kötelezettséget a tökéletességre törekvésre. Hivatása szempontjából tehát minden kistestvér — akár pap vagy nem az — mindig az Istennek szenteltség állapotában él. A kistestvér fogadalma szabja meg, hogy pontosan hogyan, és milyen sajátos jelleggel váltjuk életre az elhivatottságot a Jézussal való bensőséges együttlétre. A kistestvér akkor hű szenteltségéhez, akkor éli át azt naponta, ha az

evangélium szelleméhez híven, teljesen szegény, tiszta és engedelmes. Így tesz eleget a barátság követelményeinek, melyre Jézus hívta.

Fogadalmilag szentelt volta folytán a kistestvér az áldozat és a felajánlás szellemében egészen át akarja magát adni Istennek: fogadalomtétele napján azt ígérte, hogy lénye legmélyét adja Krisztusnak, és az áldozat szellemében megvalósított önátadást a szeretetnek való önátadás azon fogadalmával tetőzi be, melyet örök fogadalmához fűz. Ez az önátadás, melyet az egyház-Jézus Krisztus nevében hivatalosan elfogad, mintegy szentesített, isteni tulajdonná tesz minden kistestvért. A személye fölötti rendelkezés teljes jogát Jézusnak adta át, áldozatként a világ megváltásáért, minthogy a testvériségek szabályzata így értelmezi a szerzetesi önátadást. Így, mivel mindnyájan szorosan egyek maradnak tevékenységük odaszentelésében, a kistestvérek — papok vagy nem papok — teljes lelki testvériségben élnek: a laikus kistestvér is arra hivatott, hogy hivatását bensőleg igazi papi szellemben élje.

A testvériségek apostolságának ez a legbensőbb, első vonása meghatározható anélkül, hogy kapcsolatba hoznánk bármely külső tevékenységgel, ilyen vagy olyan életviszonnyal.

Most még arról kell beszélnünk, hogy a testvériségek életeszményét miként élhetik papok, s hogy ez a hivatás egyesek számára miként válhatik a szó igazi értelmében papi hivatássá.

*

Nyilvánvaló, hogy pap is élhet Foucauld atya eszménye szerint. S vajon miért ne kívánhatna a pap rejtett életet élni, s e rejtett életben a lehető legjobban megvalósítani az Úr boldogságait? Talán mert az eszmény nem közvetlenül papi, és nem jár a papság teljes kibontakozásával a szolgálat során?

Ezt a kérdést már érintettük az első fejezetben, mikor arról beszéltünk, hogy a testvériségek hogyan gyakorolják az apostolkodást. Most szeretném mélyrehatóbban vizsgálni, s elsősorban a pap kistestvéreket illetően.

Először talán emlékezhetnénk arra, hogy a pap rendeltetése mindenekelőtt az oltáráldozat bemutatása, és hogy a pap kistestvér ennek teljes egészében eleget tesz, mikor a szentmisét a testvériség nevében, elsősorban a kistestvérek, majd mindazok nevében bemutatja, akikkel Jézus szolidárissá tette. Mint ahogy hivatásánál

fogva minden kistestvér bizonyos számú ember küldöttje Isten előtt, akiknek így állandó imamegbízottja, úgy a pap kistestvér is tekintse magát mint megbízottjukat az oltáráldozat bemutatására. A pap kistestvérnek ez az első és legfőbb papi funkciója minden testvériségben. Az ő kezén megy át testvéreinek és környezetének mindennapi eucharisztikus fölajánlása. Mint áldozópapnak, magáévá kell tennie minden szándékukat, minden gyötrelmüket, minden munkájukat és szenvedésüket, hogy azt bemutathassa Istennek. A hatalom, mellyel a pappá szentelés ruházta fel, hogy az Üdvözítő testét és vérét konszekrálhatja, azt kívánja tőle, hogy egész élete tegye alkalmassá az Eucharisztia bemutatására, hogy legyen meg benne a szeretet és az önátadás olyan készsége, mely Krisztusban élt az Utolsó Vacsora estéjén. A pap kistestvér egész eucharisztikus életének magán kell viselnie e sajátosan papi lelki készség jelét. Ha a pap kistestvér tevékenysége a szentmise mindennapos bemutatására korlátozódna, már akkor is életre váltaná papi hivatása lényeges vonását.

Folytatásul hangsúlyozhatnánk, hogy a testvériségek szentségi életének biztosítására feltétlenül szükség van a pap kistestvérekre. Pap nélkül a kistestvérek nem jutnának messzire abban, hogy betöltsék missziójukat ott, ahol az egyház még nincs jelen. Kezdetben kényszerűségből meglehetősen sok testvériség alakult pap nélkül. A tapasztalat aztán lehetővé tette, hogy világosan lássuk, mennyire szükséges a pap jelenléte ahhoz, hogy kiteljesedhessék a testvériség élete és eucharisztikus sugárzása. Nem is szólva arról a pótolhatatlan segítségről, melyet a pap kistestvérek bizonyos esetekben Jézus Kis Nővéreinek nyújthatnak.

De bármennyire életszükséglet legyen is a testvériségekben e papi tevékenység, önmagában még nem igazolhatja nagyobb számú pap kistestvér elhívását. Be kell bizonyítani, hogy e belső papi szolgálattól függetlenül a pap kistestvér hivatása nemcsak hogy igazolt, de hasznos is az egyház és a missziós apostolkodás szempontjából.

*
* *

Gyakran hallottuk az ellenvetést, hogy a testvériségek életében a pap nem tesz eleget az igazi papi élet feltételeinek. Az egyház kétségtelenül jogosnak ismerte el a papnak hivatását magányos és imádkozó életre. Nem vitathatjuk a trappista vagy a karthauzi papi hivatásának jogosultságát, noha az utóbbi időkben akadtak, akik

kétségbe vonták. Az egyház félreérthetetlenül hangsúlyozta jogosságát, s a keresztények gyülekezetének józan ítélete sem téved e téren. Ezek a papok a kolostori életben keresik a legkedvezőbb feltételeit annak, hogy az emberek nevében elmélyültebb közbenjáró életet éljenek, ami papi tisztjükből eredő kötelesség. Ez a közbenjáró szolgálat ünnepélyesen megy végbe a hosszú órák során, melyeket a szerzetes az egyház nevében a liturgia celebrálásának szentel. Mindenki természetesnek találja, ha a pap, aki ezt a szolgálatot vállalta, ezenfelül fizikai munkát is végez a kolostor csendjében.

És most nézzük a kistestvért, aki az emberek között, hozzájuk nagyon közel, velük mindennap érintkezve él, s hivatásból lemond a papi szolgálat szokásos végzéséről, anélkül, hogy módjában állna hosszú órákat szentelni a liturgikus imának. Vajon milyen papi szolgálatot teljesíthet? A szentmise mindennapos bemutatása vajon elegendő-e felszenteltségének igazolására? Életét általában olyan munkák és szolgálatok töltik be, melyek semmiképpen sem sajátosan papi jellegűek. Élete módja egyébként is nemegyszer kiteszi annak, hogy nem találhatja meg az elmélyült imaélet kifejlődésének általában szükséges, vagy kedvező feltételeit. Mi több: mikor a kistestvért hivatása a legelhagyatottabb, a legnehezebben megközelíthető emberekhez szólítja, gyakran kerülhet olyan helyzetbe, hogy a szentmisét sem tudja mindennap bemutatni.[1] Ilyen körülmények között vajon mi marad a papi jellegből?

Tudom, valami belső hang biztosít bennünket: Isten kívánja, hogy pap kistestvéreink életükkel adjanak bizonyságtételt, ezért egyikük sem kételkedett soha, hogy mikor ezt a hivatást követi, papi hivatásának tesz eleget.

*
* *

Voltaképpen meglehetősen nehéz pontosan körülírni, mit értsünk papi életen. Az áldozat bemutatásának és a szentségek kiszolgáltatásának hatalma nem szabja meg teljességében a papi feladatot. Tudjuk, ha a papok, akik a püspökök természetes segítőtársai, a szentségi szolgálatra korlátoznák tevékenységüket, ebből súlyos zavar támadhatna az egyházban. A szentségek a keresztény élet táplálékai. Ám az élet több, mint a táplálék, mely fönntartja. Mielőtt szentségi síkon létrehozná vagy táplálná ezt az életet, az

[1] Maga Foucauld atya is hónapokon át ilyen helyzetben volt, mikor Hoggarban tartózkodott.

egyháznak előbb egy másik síkon kell létrehoznia és táplálnia: s ez a hit tanítása, az értelem és az akarat szeretetből való nevelése, a példa és a buzdítás. Ez az egyház pásztori tevékenysége; irányítása általában a püspökségekre hárul, ezt pedig a papok segítik. Felszenteltségük folytán a papok rendeltetése, hogy egy vagy más módon közreműködjenek az egyház apostoli munkájában. A pap kistestvér, akiben az Úr szeretete buzog, sohasem lelhetné meg lelke nyugalmát, ha kivonná magát a szeretet e parancsának teljesítése alól. Nem lehet, hogy a lehető legnagyobb mértékben ne működjünk közre az egyház általános apostoli munkájában, de az Isten által kívánt helyen végezzük ezt a munkánkat. E tevékenység formái sokkal változatosabbak, mintsem gondolnánk. A pap kistestvér élete érthetetlen maradna, ha pásztori tevékenységét e tevékenység pontosan megszabott formáira korlátoznánk.

A pap, jellegénél és a kötelékeknél fogva, melyek a hierarchiához fűzik, a laikusnál mindig sajátosabb címen képviseli az egyházat. A pap cselekedetei és gondolkozásmódja az emberek szemében mindig erősebben kötelezi az egyházat, mert tudják, hogy a pap a hierarchiához tartozik, s hogy nem megszüntethető, vagyis abszolút módon egyházi ember, így az embereknek az egyházról alkotott ítéletét befolyásolja, hogy milyennek látják a papot, akinek tanúságtétele így nagyobb horderejű, mint a laikus tanúságtétele, aki életével és tetteivel csak önmagát kötelezi el.[1]

Egyébként csak ez igazolhatja azt a papi életet, melyet tudományos, művészeti vagy politikai, egyszóval teljességében világi feladatoknak szentelnek.

Általános szempontból nézve ugyanis jelentős apostoli értéke lehet a ténynek, hogy papjaiban az egyház jelen van bizonyos emberi miliőkben vagy tevékenységekben. Úgy gondoljuk, könnyű fel-

[1] A kérdést itt természetesen csak a külső bizonyságtétel szempontjából vizsgálom, s ez a külső bizonyságtétel a papságnak a látható egyházban elfoglalt helyéből következik. Korántsincs azt mondani, hogy a pap profán cselekedetei — így a kétkezi munka — más természetű spirituális értékkel bír, mint a laikus kétkezi munkája. Az ilyen cselekedetek érdeme és megváltói értéke kizárólag az őket sugalló szeretet mértékével mérhető.

mérni az apostoli jelentőségét annak a ténynek, hogy egyes, Krisztus által elhívott papok a szegénység és a munka, sőt a keserves munka életformáját vállalják, hogy az egyház ezekben a környezetekben is jelen legyen. Ennek a tanúságtételnek az eredményessége érdekében, hogy ez az egyház tanításának igényével léphessen fel, célszerű, hogy papok is legyenek ezek között az önkéntes szegények között. Aligha tévedünk, ha azt mondjuk, hogy az egyház szempontjából döntőbb lehet az ilyen papi életek lelki hatóereje, mintha a szó általános értelmében vett papi tevékenységek töltenék ki.

*
* *

Ezzel kapcsolatban szeretném még felhívni a figyelmet arra, hogy mennyire az egyház tradíciói szerint van az, hogy a pap egyszerű kétkezi munkával biztosítsa megélhetését. Nem a szerzetesre, hanem a lelkipásztorkodó világi papra gondolok. Mindnyájan emlékszünk Szent Pál példájára, aki jónak látta lemondani az apostolok azon jogáról, hogy szolgálatukból éljenek, s nyilván sok időt kívánó és fáradságos sátorszövéssel kereste meg a mindennapiját. Szent Pál döntése arra enged következtetni, hogy apostoli érték szempontjából ennek a kétkezi munkának jóval több az előnye, mint a hátránya. Az evangélium hirdetését és az egyházak igazgatását illetően időveszteséget jelentett ugyan, Pál mégis úgy látta, hogy apostoli munkájában nélkülözhetetlen ez a tanúságtétel.

Viszont sokkal kevésbé ismeretes, hogy az egyház később is mindig így gondolkozott. Nem csupán az első századokra gondolok, ezt a kort illetően az atyák szavai bőséges bizonyítékkal szolgálnak. Paulinus, Ágoston, Epiphanius, Jeromos, Aranyszájú Szent János és még sokan mások utalnak Szent Pál példájára, sőt említést tesznek püspökökről is, akik kezük munkájával keresték meg az élelemre és ruházatra valót. A IV. századi apostoli konstitúciók hangsúlyozták, hogy az apostoloknak egyaránt szívükön kell viselniök az evangélium hirdetését és a megélhetésért végzett fizikai munkát: voltak közöttük halászok, sátorvászonszövők és földművesek. A 4. karthagói zsinat még a tanult klerikusokat is kötelezi arra, hogy munkával keressék meg a kenyerüket. Minden testileg alkalmas klerikusnak kötelessége volt mesterséget tanulni. A munka azonban nem folyhatott a szolgálat rovására. Az egész középkor vallotta ezt a tanítást. Idézhetjük a többi között a második tours-i zsinatot, mely

„elrendeli, hogy az egyháziak mesterség gyakorlásával keressék meg táplálékukat és ruházatukat". Sokféle mesterségről lehetett szó, ezt abból gondoljuk, hogy a zsinati rendelkezések az egyháziakat eltiltották bizonyos mesterségek folytatásától, mint ami klerikushoz nem illő. A VIII. században a mantuai káptalan egyik rendelete azt tanácsolja a klerikusoknak, ne vonják ki magukat „az ősi és igazságos szokás" alól, mely arra kötelezi őket, hogy gyülekezetükkel együtt vegyenek részt az út- és hídépítési közmunkákban.

Egész a XVI. századig találunk az egyházi dokumentumokban ilyen jellegű munkára biztatást, azzal az árnyalati különbséggel, hogy a klerikusok által folytatott mesterségek egyre magasabbrendűek, egyre kevésbé fizikai munka jellegűek, inkább kézirat másolással, zenével, „geometriai tudománnyal" stb. foglalkoznak. A klérus kezd társadalmi osztállyá alakulni.

Rövidnek kell lennem, így csak néhány támpontra mutattam rá. Ezek mégis elegendők ahhoz, hogy lássuk, mi volt az egyház állandó magatartása a klerikusok fizikai munkáját illetően. Tanítása két pontban foglalható itt össze: 1. a létfenntartó fizikai munka bizonyságtevő jelentősége; — 2. intés, nehogy ez a munka megakadályozza a papot szolgálata teljesítésében. Hosszú időn át végezhettek fizikai munkát és papi szolgálatot egyidejűleg azok a papok, akik lelki teendőkkel nem voltak túlterhelve. S minthogy voltak köztük, akiket inkább a tétlenség veszélye fenyegetett, erkölcsi biztosítékként is számításba jöhetett valamely mesterség űzése.

Tagadhatatlan, hogy napjainkban az apostoli feladatok sokrétűsége és a papság általános helyzete nagyon kevés papnak hagy annyi szabad időt, hogy fizikai munkával biztosíthassa megélhetését. De vajon ez följogosít-e bennünket arra, hogy azt állítsuk: napjainkban már nem szükséges a klérus munkás szegénységének az a tanúságtétele, melynek az egyház tíz évszázadon át olyan nagy jelentőséget tulajdonított? Éppen ellenkezőleg: a világ helyzete még fokozottabban szükségessé teszi ezt a bizonyságtételt. Ha a papok összességének nem is kell, s időhiány miatt nem is tudna kétkezi munkát végezni, jogosnak, sőt talán szükségesnek látszik, hogy néhányan munkáséletnek szenteljék magukat, elsősorban a szerzetesi élet keretében, az egyház útmutatásainak megfelelően. A pap kistestvér munkásélete tehát nemcsak azt a vágyat elégíti ki, hogy szeretetből követhesse Jézus názáreti életét, ez az élet az egyház szempontjából is hasznos, mert megkönnyíti az Evangélium Ország-

gának megalapítását az emberek között. Tekintettel e papok sajátos hivatására, senki sem mondhatja, hogy a fizikai munka lelki küldetésük kárára volna.

*
* *

A kistestvérek élete úgy vegyül el más emberek életével, mint kovász a tésztával. Így aztán napi apostoli munkájuk különböző formákat ölthet.

Ez a fokozott „emberközelség", az emberi szenvedéseknek ez a fokozottabb megosztása lehetővé teszi, hogy a pap kistestvér a keresztény papság egy kevésbé ismert vonását is meglássa. Már mondtuk, mennyire kívánatos, hogy legyenek papok, akik átélik az alázatos munkának, gyalázatnak és szenvedésnek misztériumát, mely Jézus világmegváltó papi aktusát jellemezte. A szegények a keresztény papságot így már nem kizárólag a szolgálati aktusokon át láthatják, hanem az életkörülményeikben osztozó paphoz bizalmasan közeledve, bensőségesebben megérthetik a papság realitását. Látjuk, mennyire fontos, hogy a pap kistestvér hiánytalanul papi életet éljen. El kell vegyülnie az emberekkel, de nem kell közülük eggyé válnia. Hivatásból kell osztoznia a szegények körülményeiben, de nem kell hozzájuk hasonlóvá lennie, mindenkor pap vagy szerzetes marad. Közel legyen az emberekhez mindabban, ami az életfeltételeket illeti, de tőlük különálló maradjon mindazzal, ami benne Istennek szentelt. Amint a laikus kistestvérnek életével kell kinyilatkoztatnia, hogy mi is az a szerzetesi lélek, a pap kistestvérnek úgy kell élnie, hogy körülötte az emberek az ő életéből értsék meg bensőségesebben a keresztény papságot. E hivatás tehát már csak azért is nagyigényű, mert olyan szoros kapcsolat létesül a testvérek s a körülöttük élő emberek között. Törekedniök kell, hogy mindig pontos tudatában legyenek Isten nagyságának, Krisztus személye szentségének, pappá szenteltségük vagy szerzetesi fogadalmuk szent jellegének.

*
* *

Adódnak azonban olyan alkalmak, olyan helyzetek, mikor a kistestvérnek közvetlenebbül kell eljárnia mint apostolnak. Szeretnék néhány szót szólni arról, hogy milyen szellemben végzik ezeket

a szolgálataikat. Nem annyira fontos az, hogy e tevékenység jelentőségét meghatározzuk, inkább, hogy pontosan lássuk, milyen szellemnek kell áthatnia. Előfordulhat ugyanis, hogy a kistestvér olyan tevékenységet fejt ki, mely külsőleg olyan, mint más misszionáriusok tevékenysége. Nekik ezt mégis más szellemben kell végezni. Beszéltünk már arról, hogy a testvériségek egyik legfőbb igyekezete az, hogy egyszerű, testvéries és baráti kapcsolatokat tartsanak fenn a rájuk bízottakkal. Az eredményességre való törekvés tőlünk mindig idegen marad, s a testvérek nehezen lesznek arra kaphatók, hogy bármilyen akciót szervezzenek a nagyobb eredményesség érdekében. Mégis igazságtalan és téves volna elítélni azt, aki megfelelő eszközök révén nagyobb eredményességre tör. De tisztában kell lennünk azzal, hogy milyen veszéllyel jár olyan eszközökhöz folyamodni, melyeknek emberi gazdagsága kisebb-nagyobb mértékben eltorzíthatja a továbbítandó evangéliumi híradást. A kistestvérek tehát meglehetősen ügyetlenek ezeknek az eszközöknek a használatában, nem is kell azon lenniük, hogy igénybe vegyék őket. De ne is ítéljenek el senkit, aki apostoli odaadással él velük.

A kistestvérek apostoli munkájának sajátos árnyalata az legyen, hogy a keresztény szeretet leglényegesebb arculatát megismertetik. Állandóan úgy éljenek és úgy cselekedjenek, hogy kitűnjék belőle: Jézus igaz szeretetre ösztökéli őket minden ember iránt, s hogy ez a magatartás sajátosan keresztényi üzenet. Felróhatják a testvériségeknek, hogy nem eléggé törekszenek téríteni, odahatni, hogy az emberek Istenhez közeledjenek, vagy jobb erkölcsre térjenek. Erre csak azt mondhatom, amit a testvérek olyan gyakran hangsúlyoznak: önzetlenül vágynak szeretni, csupán azért, hogy a szeretet parancsát kövessék, s mert ez a szeretet önmagát magyarázza, nem kell okát keresni.

Jézus nevében teljesen „ingyenes" barátságot akarnak nyújtani, cserébe semmit sem várva. Ez már a kistestvérek lelki hivatásának magvát érinti. Az való igaz, hogy nem teljes szeretet az az érzés, mely nem jár azzal együtt, hogy javát kívánjuk a szeretetünk tárgyának. Hogyisne kívánnánk hát egész lelkünkből, hogy megismertessük és megszerettessük az Urat azokkal, akiket barátként szeretünk? S ha e vágyunk csupán platonikus marad, ha nem akarunk Krisztus misztériuma kinyilatkoztatásának eszközévé válni, vajon nem vagyunk-e hűtlenek az Úr tanításához? Bennünk is hatni kell az apostoli buzgalomnak, melyet Krisztus ifjú egyházába oltott, s hozzánk is szólnak a szavak: „*Menjetek, tanítsatok minden népet.*" Szeretetünk

önzetlensége nem azt jelenti tehát, hogy közömbös nekünk, vajon ismerik-e, szeretik-e az Urat, s hogy egyháza növekszik-e az emberek között. De gondoljunk csak arra, hogy mennyi torzítás veszélye fenyegeti a buzgalmat! Az emberek iránt táplált szeretet tisztasága nem esik át elég alapos vizsgán, elhamarkodottan azonosítják a nemegyszer tolakodó propagandával, könnyen nevezik szeretetnek azt a nagyon is emberi vágyat, hogy meggyőződésünkben mások is osztozzanak. Nemcsak Krisztus apostolai buzgólkodnak ezen a földön, hogy elterjesszék hitüket. Nézzünk csak körül, milyen óriási erőfeszítések folynak, mennyi áldozatot hoznak manapság világszerte a legkülönbözőbb ideológiák terjesztéséért. A tetteit sugalló szeretet lesz mindenkor Krisztus apostolának megkülönböztető jele. Alázat, mások érzelmeinek és gondolatainak tiszteletben tartása, teljes lelki függetlenség az elért eredmény személyes elégtételétől, áhítatos és igaz barátság függetlenül a térítés szempontjaitól — ezek jellemzik az Úr tanítványait. A kistestvér, akárcsak az Úr más apostolai, erősen vágyódik arra, hogy barátait Krisztus ismeretének és szeretetének teljességére kalauzolja, de apostoli működése egyetlen eszközeként a szeretet kinyilvánítását választotta: *„Erről a jelről ismerik meg, hogy tanítványaim vagytok."*

Ezt a jelet teljességében felismerhetően kell viselnünk. Krisztus azt parancsolja, hogy szeressük testvéreinket, a legtávoliabbakat és a legkisebbeket egyaránt, s parancsához hívek akarunk maradni. Barátainknak nem kell attól tartani, hogy tolakodóan nyomást akarunk rájuk gyakorolni, nincs hátsó gondolatunk sem: barátsággal szeretjük őket, bármiként vélekedjenek is a keresztény üzenetről. De vágyunk él, erőteljes és mégis tapintatos és mindenkor tiszteletben tartja érzelmeik szabadságát.

De ha eljön a pillanat, mikor csöndesen várják szavunkat, beszélni is tudunk majd az Úrról, meg tudjuk őket ismertetni. A kistestvér papi tevékenysége így csak akkor lehet teljes értékű, ha előbb le tudott mondani az eszközeiben túlságosan emberi és külső apostoli tevékenység vonzásáról. A szándék és a szeretet nagy tisztaságában kell élnie és szólnia Krisztusról, anélkül, hogy a közvetlen eredményesség vágyától sodortatva lépne akcióba. Ez egyébként a nem pap kistestvér tevékenységére is vonatkozik, mintegy a rejtett életéből ered az, hogy szíve mélyéből le kell mondania a külső tevékenységről és mindennemű szervezésről. Szolgálatában csak ezen az áron maradhat — még ha ez alkalomadtán túlterhelést jelent is — alázatos és szegény imádkozó.

A pap és nem pap kistestvér apostoli tevékenységét meglehetősen találóan foglaljuk össze, ha azt mondjuk, hogy barátságban és barátság révén gyakorolja, a meggyőzés és a tanítás minden más módszerével szemben ezt részesíti előnyben.

*
* *

E tárgyra vonatkozóan még több más kérdés is felmerülhet. A pap kistestvér, miután nem szabályos papi szolgálatra hivatott el, vajon kevésbé volna pap, mint a misszionárius, a plébános, vagy az apostoli munkát végző szerzetes? Vajon a laikus kistestvér, aki a papnál kevésbé teljesen vesz részt az oltáráldozatban — végletesen szólva — nem lenne-e tökéletesebb, ha pap volna? Ha válaszolni akarnánk e kérdésekre, úgy az életkörülmények összehasonlító, viszonylagos tökéletességének vitáját kellene megkezdenünk. Itt nem volna ez helyénvaló, mert ha igaz is, hogy a különböző életfeltétel között meg lehet állapítani az abszolút értékek sorrendjét, ennek csupán elméleti jelentősége volna, minthogy végső fokon mindenki számára csak egy kérdés a döntő: tudnia kell nem azt, hogy melyik életforma a legtökéletesebb, hanem hogy Isten melyikre hívja el. Ezután már csak *élnie* kell ezt a lehető legnagyobb szeretettel: a tökéletesség szempontjából csak ez számít. Vajmi kevés haszonnal járna bárki számára is, ha közepesen élne elméletileg tökéletesebb állapotban. Isten végeredményben aszerint ítél meg, hogy mennyi bennünk a kegyelem és a szeretet, egyedül ez szabja meg, ki-ki milyen közelségbe kerül az Isten színelátásához. S ekkor vajmi keveset számít, hogy valaki szerzetes volt vagy családapa, klauzúrás szerzetes vagy püspök, kistestvér vagy plébános. Az biztos, hogy az Isten által akart életformában érhetjük el a szeretet és a kegyelem legmagasabb fokát.

NEGYEDIK RÉSZ

LEVELEK A TESTVÉRISÉGEKHEZ

I.

A SZERETET EGYSÉGE

Négy napot töltöttem Cuscóban, az andesi fennsíkok indiánjai között.

Ilyen rövid idő alatt nem alkothatunk képet egy ország, még kevésbé a lakosai helyzetéről. Azt azonban láthattam, hogy szegények, elhagyatottak, kicsinységükben megvetettek, s ez elég volt ahhoz, hogy arra gondoljak: a kistestvéreknek kellene törődni velük.

Tegnap bementem a domonkosok templomába, imádkoztam Boldog Porresi Márton, az alázatos mulatt testvér sírjánál. Olyan erős volt bennem a vágy, hogy beszéljek neki rólatok, mindnyájatokról, s elsősorban azokról, akik egy napon majd ideérkeznek, hogy egészen az indiánoknak szenteljék életüket. Már régóta igaz barátságot érzek ez iránt a domonkos testvér iránt, akit megvetettek, mert színes volt. Szeretem az egyszerűséget, szívének szelídségét, melyet átformált a nagy szeretet a szegények, a véréből való szegények iránt, akiknek hozzá hasonlóan az emberek olyan lenéző jósága jutott fájdalmas osztályrészéül. Nagyon közel érzem őt magamhoz, mindig szerettem volna, hogy idősebb testvéretekként ismerjétek, s úgy figyeljetek rá. Mert élők a szentek, barátaik vannak, saját tulajdonságaik és küldetésük. Nem hiszünk ebben eléggé! A hit... Higgyétek, nagyon jó időnként fölkeresni egyiküket vagy másikukat, hogy kiönthessük a szívünket, hogy érezhessük: meghallgatnak, megértenek bennünket. És segíthetnek is, segíteniük kell, hiszen a barátaink ők!

Porresi Márton szívesen lesz a barátotok, ha akarjátok. Ebben biztos vagyok. Ezért is mentem el hozzá tegnap este és ma reggel. Hiszen annyira szerette volna, ha kistestvérek jönnek ide, hogy

szeretetük egész erejével és szelídségével adják magukat indiánjainak. Nem képmutató szeretettel, nem az erősek szánakozásával, nem olyan szeretettel, melyet megront a szegények elnyomói ellen táplált harag, vagy a gyűlölet csírája. Azt szerette volna, ha erős és szelíd szeretettel jönnek a kistestvérek, olyan szeretettel, mely csak Jézus Krisztus szívéből fakadhat.

Féltelek benneteket, kistestvérek, féltelek benneteket, amint látom, hogy korban, számban gyarapodtok. Félek, mikor látom lelkes odaadástokat, s hogy milyen erősen, fájdalmasan érzitek át a szegényeket, a munkásokat sújtó igazságtalanságokat, meg nem érdemelt szenvedéseket. Féltelek benneteket, mikor látom, hogyan közeledtek azok felé, akiket megvetnek a bőrük színe miatt, vagy mert a fejlődésben még nem jutottak odáig, mint a nyugati ember. Féltelek benneteket, mikor látom, hogy baráti megértésre törekvő türelmetlen kíváncsisággal mint közeledtek különböző civilizációk felé. Félek, hogy erőt vesz rajtatok az igaz szeretetet fenyegető kísértés: félek, hogy nagyon kemények lesztek más emberekkel szemben, féltelek benneteket a belefásultság, a türelmetlenség kísértéseitől. Hiszen ti is csak emberek vagytok.

Kevesen vannak a földön, akik úgy tudnak szeretni, mint Krisztus, s ti valósággal elveszettek lesztek a szeretni nem tudó tömegekben. Egyesek azt állítják, hogy tudnak szeretni, de szeretetüket gyakran torzítja a gyűlölet csírája, lenéző szánakozás, vagy színlelt szelídség, mely nem más, mint kibúvó az igazságosság kényelmetlen parancsai alól. Féltelek benneteket! Vajon mindvégig elég erősek maradtok-e kényszerű környezetetekben? Félek, hogy beéritek majd félszeretettel, a szeretet valami pótlékával. Ezt a félelmet akartam megvallani Porresi Mártonnak. Biztosan tudtam, hogy megértésre találok, s bíztam abban, hogy segít megtalálni a szavakat, hogyan is mondjam el nektek azt, ami olyan régóta nyomaszt, hogyan mondjam el félelmeimet. És bíztam abban is, nem hiába kérem tőle, segítsen nektek, hogy megtanuljatok úgy szeretni, ahogyan ő tudott. Mert olyan nehéz megtanulni, hogyan kell járni az igazi szeretet útján!

*
* *

Ma, december 1-én reggel, visszajöttem ide és a sírjánál miséztem. Ma este 7 órakor lesz Foucauld atya halálának az évfordulója is. Foucauld atya meghalt, mert nagyon szerette tuaregjeit.

És annyira vágyódott arra, hogy szeretetének e legmagasztosabb bizonyságát adhassa! Rendíthetetlenül hiszem, hogy ők ketten közlik velem, mit mondanának nektek ők maguk a veszélyekről, melyek az emberek iránti szeretetteteket fenyegetik.

Erre a szándékra ajánlottam fel a szentmisét. Az oltár fölött ereklyetartók, bennük Márton, Limai Róza, meg Masias Juan, a boldoggá avatott, alázatos domonkos testvér csontjai. Valahányszor felnéztem, a kis Márton szobrát, az ő barna arcát láttam, s egyre jobban vágyódtam arra, hogy imádkozzam, hogy elnyerjétek a nagy kegyelmet: tudjatok szeretni. Mert kegyelem a szeretni tudás, Jézus szívéből eredő ajándék. Elbizakodottság volna másként képzelni ezt, s ez az elbizakodottság elzárná előlünk az igazi szeretethez vezető utat. Boldog voltam, hogy az indián sekrestyés testvér olyan örvendező szeretettel fogadott, s hogy több indián is részt vett a szentmisén.

Nem találtam meg a Misszálében Boldog Márton miséjét, így a nem püspök hitvallók „Justus" miséjét mondtam. Százszor is olvastam már ennek a misének egyszerű szövegét, most mégis egészen újnak éreztem, élőnek, megkaptam belőle a kért választ. A Szentostyát konszekrálva mindnyájatokat Istennek ajánlottalak a szeretetért. Meggyőződéssel hiszem, hogy Jézusról elnevezett Károly testvér, szeretete beteljesedésének évfordulóján, tolmácsolta Istennek ezt a felajánlást.

„Ne félj, te kisded nyáj, mert tetszett a ti Atyátoknak, hogy nektek adja az Országot." Az Úrnak ez az ígérete elcsitította bennem a félelmet értetek, a szeretetetekért. „Tetszett a ti Atyátoknak, hogy nektek adja az Országot": ha nem tudunk szeretni, ez a mi hibánk lesz. Tetszett Jézusnak, hogy mindnyájotokat részesítsen ebben az ajándékban: vajon elég mélységesen hisztek ebben?

„Tetszett a ti Atyátoknak, hogy nektek adja az Országot", az Országot, melybe senki sem juthat addig be, míg meg nem tanulta szeretni az embereket olyan szeretettel, mely erősebb a halálnál. Mindenekelőtt tehát alázatosan hinnetek kell: túlságosan kicsinyek vagytok, semhogy magatoktól meg tudnátok tanulni szeretni úgy, ahogy Jézus szeretett. De ez nem azt jelenti, hogy ez a tudás magától születik meg, csupán azt, hogy tudjátok: ha igyekeztek, hogy szíveteket átadjátok a testvéri és egyetemes szeretetnek, az igyekezetet csak akkor koronázza siker, ha Jézus ráteszi a hitelesség pecsétjét. Egyedül Isten olyan egyszerű, hogy egységbe foghassa a lélek látszatra olyan ellentmondó, de egyként szeretetből született

indulatait mint a harag és a türelem, az erő és a szelídség, az igazságra törekvés és a béke, a baráti érzelem mintegy kizárólagos volta, és a szív egyetemesre tágulása, mely szeretetébe foglal minden embert, bármely fajhoz, osztályhoz tartozzék, bármilyen nyelvet beszéljen. Ne legyetek elbizakodottak: túlságosan kicsinyek vagytok a szeretet parancsaihoz, önerőtökből nem tudtok megfelelni nekik. Higgyétek ezt a kisded nyáj örvendező és bizakodó reménységével, hiszen tetszett az Úrnak, hogy e kisded nyájnak adja az igazi Szeretet Országát. Mégis mindenkor legyetek azon, hogy bejuthassatok az Országba, mert keskeny a kapu, s kevesen találják meg az oda vezető utat. Nagyon veszélyes dolog azt képzelni, hogy eljutottunk már a szeretethez, holott nem jutottunk el még oda, vagy valami félszeretettel áltatjuk magunkat. Aki már valóban szeretni kezd, szívének gyermeki egyszerűségében éppen mindig azt gondolja, hogy nem tudja még eléggé szeretni az embereket.

*
* *

Szegények között éltek, amilyen mértékben osztoztok életkörülményeikben, úgy érzitek egyre erősebben, a saját húsotokba maróan, a szegények helyzetének minden igazságtalanságát. Megszenveditek a bérek elégtelenségét, s még inkább azoknak a közönyét, akiknek van, s akik lekicsinylik a probléma súlyát. Megszenveditek az embertelenül hosszú munkaidő szolgaságának igáját, mely alatt olyan sok dolgozó görnyed, látjátok az egészségtelen, zsúfolt lakásokat, meg az ebből eredő erkölcstelenséget, és ugyanakkor látjátok az úri negyedek szépségét; látjátok a szűkölködő családok félelmeit, a jövő bizonytalansága miatt kétségbeeső fiatalokat, a kórházak és a gondozóintézetek névtelen betegeit, s ugyanakkor látnotok kell sajnos, nagyon is sok háborítatlan lelkiismerettel élő keresztényt. Mitévők legyetek, hogy időnként ne támadjon föl bennetek a harag, a lázongás azok ellen, akik zavartalan nyugalommal élvezik az életet? Mitévők legyetek, hogy ne kívánjatok nemcsak egyetérteni, de aktívan is részt venni a harcban, mely a dolgozók akarata elé a lassú és drága áron fizetett szociális fölemelkedést tűzte célul? Többé-kevésbé mindnyájan világosan tudjátok, hogy az Úr különleges hívása arra ösztökél benneteket, hogy fenntartás nélkül átadjátok magatokat a dolgozóknak, az igazságtalanságot szenvedő szegényeknek, s ugyanakkor még hívebben ragaszkodjatok Krisztusnak ahhoz a tanácsához, parancsához, melyet a csendre,

az erőszak kerülésére vonatkozóan adott.[1] De talán nem tudjátok egészen pontosan, hogy hivatásotok miért követeli meg ezt a hallgatást. Attól tartok, vannak köztetek, akik úgy gondolják, hogy ez mintegy bizalmatlanság a pénz hatalma által elnyomott munkások ügyével szemben, vagy valami megalkuvás, hogy olcsó áron védjük a szeretet egyetemességét, mely minden embernek kijár, bármely társadalmi osztályhoz tartozzék is. Ha ez így volna, ezt a magatartást úgy is fölfoghatnánk, mint a szegények iránti igazságosság parancsainak az elárulását. Vannak aztán olyanok, akik egyszerűen azt gondolják, hogy a harctól való tartózkodást a rejtett életnek az az eszménye sugallja, melyet a testvériségek magukénak vallanak, s hogy voltaképpen nem más, mint tartózkodás a cselekvéstől, hogy szabadok maradjunk az imádság számára. El tudom képzelni, milyen zavar, mennyi titkolt fájdalom támadt azokban, akik közületek egész lényükkel a nincstelen munkásokhoz tartozónak érzik magukat. Még azt is el tudom képzelni, hogy voltak napok, mikor ez a titkolt fájdalom szinte kétséget támasztott bennük kistestvéri hivatásukat illetően. Mert hogyan szabad elzárkóznunk azoknak a hathatós segítésétől, akiket szeretünk, s akik hősiesen harcolnak, s éppen e harc parancsaiból merítenek erőt a nagyobb szeretetre? Miért volna e segítségnyújtás összeférhetetlen az imádságos élettel? Az eredményességre törekvés visszautasítását nemegyszer mesterkéltnek látjátok, úgy érzitek, eleve rátok kényszerítették mint életkeretet egy olyan eszmény nevében, melyet ilyenkor az evangéliumi követelmények önkényes korlátozásának ítéltek. Ha már egyszer úgy döntöttünk, hogy a szegények útján járva közeledünk Krisztushoz, és csupán olyan eszközökkel, melyekkel ők is bírhatnak, miért nem vagyunk következetesek, miért állunk meg félúton, miért nem osztozunk a harc terhében, melyet a dolgozók az igazságosságért vívnak? Talán félünk a nehéz úttól? Vagy talán mégsem akarjuk egészen átadni magunkat a szegényeknek, akik már lehetőségeik határához jutottak? Talán az imádság számára tartogatott nyugalmunkat féltjük?

Nem. Mi nem azért tartózkodunk a tevékeny részvételtől a harcban, melyet a dolgozók egy igazságosabb világért vívnak, mert

[1] Ne feledkezzünk meg arról, hogy kistestvéreknek szól ez a levél, s különleges hivatásról beszél. Korántsem akarjuk azt mondani, hogy önmagában és mindenki számára nagyobb tökéletesség a tartózkodás az igazságos harctól, még ha az heves is. És más síkon kell vizsgálni annak jogosságát és hasznosságát, hogy néhány pap vagy szerzetes, elöljáróik megbízásából, részt vesz a munkások harcában.

e részvételt tiltja a szerzetesi élet ránk kényszerített és többékevésbé mesterkélt „eszménye"; és nem is azért, mert sajátosabb címen képviseljük az egyházat. Mi nem harcolunk aktívan: a harctól való tartózkodást éppen az a tény kívánja meg tőlünk, hogy a dolgozók osztályához tartozunk, s tartózkodásunk voltaképpen nélkülözhetetlen hozzájárulás, hogy harcuk mindvégig keresztény harc legyen. Teljes világosságában láttam meg ezt a tényt, s szeretném megosztani veletek ezt a nyilvánvaló igazságot.

A szegények harca — okában és céljában bármennyire igazságos legyen is —, mint minden háború, az emberiség fogyatékosságai közé tartozik. Nem volna szabad hogy legyen, a világ jelenlegi helyzetében mégis elkerülhetetlenül folyik ez a harc. Ismétlem: igazságos ez a harc — de hová vezethet bennünket? Vajon miféle hódításra tör, vajon milyen szellemben kell folytatni? Ez az a pont, ahol a kereszténység megkívánja az embertől, hogy tetteit állandóan ellenőrizze. A harc az emberi kapcsolatokat szegényíti, s minthogy nem a hősies szeretet irányítja, úgy önsúlya csak arra viheti, hogy egyik elnyomás helyébe egy másik lép majd. Mert nagyon nehéz eredményes harcot vezetni anélkül, hogy a harcosok szívébe el ne vetnénk a gyűlölet magvait. Minden harc durvítja az emberi érzelmeket, mert hiszen nagyon nehéz háborúskodni anélkül, hogy rosszat ne okoznánk — e nélkül nincs harc. Mi keresztények csak keresztény reménységekért harcolhatunk. Ha a világ munkásai által vezetett harc kiterjedése olyan mérvű lesz is, hogy kényszerűen magával rántja a munkások keresztény rétegét, nekik akkor is állandóan azon kell lenni, hogy harcuk ne tegye lehetetlenné a keresztény társadalom megvalósulását. Gyűlöletből nem fakadhat szeretet. Minden háborúnak nagy veszélye, hogy olyan emberi légkört teremt, mely különösképpen alkalmas arra, hogy új gyűlöletet zúdítson a világra, új konfliktusok tűzfészkét táplálja. A munkások harca sem mentes e törvény alól. Még harc közben is olyan emberséges rendszer megvalósulására kell törekednünk, mely lehetővé teszi valamennyi ember egyesülését a szeretetben. Nem ábrándkép ez. Még ha valószínűtlen is, hogy napjainkban ilyen kapcsolat létesülhessen az emberek között, mindenképpen kötelességünk erre törekedni. Az emberiségtől Jézus által megkívánt szeretet parancsait nem háríthatjuk el arra hivatkozva, hogy egycsapásra nem tudunk nekik tökéletesen eleget tenni. Ezért olyan fontos mindig emlékezetünkbe idézni, hogy Isten kötelességünkké tette a szüntelen törekvést a szeretetben való egyre szorosabb egységre. Nagyon

komoly kötelezettsége ez a harcban álló keresztény munkásoknak. Az igazság és a szeretet egyenlő súlyú követelményei között nyilván fájdalmasan vívódik a szív és az értelem, de termékeny ez a fájdalom. A gyűlöletből erőt merítő, sohase tétovázó harci magatartás természetesen egyszerűbb és sokszor eredményesebb is, ezért jelent állandó veszélyt a testvéreiért harcoló, legodaadóbb keresztény munkás számára is. Mert nem kicsinyelhetjük le a tökéletesség jelentőségét, melyet Krisztus napjainkban a munkásoktól kér. A munkásharcot nemcsak eredményessége, hanem éltető szelleme szempontjából is vizsgálnunk kell: lehet ez a harc kemény, de lojálisnak, nyíltnak, gyűlölettől mentesnek kell lennie. Milyen nehéz ez! Kistestvérek, ti éppen itt tudtok segíteni azzal, hogy harcolni köteles munkatársaitoknak megadjátok azt a lelki serkentést, mely lehetővé teszi, hogy harcukat keresztényként vívják. S e címen egészen közéjük tartoztok, de mégis azt merném mondani: keresztény munkásharc nem folyhat anélkül, hogy ne lenne meg benne a gyűlöletnél erősebb egység és szeretet kovásza. Ti lesztek munkástestvéreitek keresztény ereje, ti lesztek az ellenszere a méregnek, mely minden pillanatban kiölheti belőlük Krisztus szeretetét. Mert nem könnyű összeegyeztetni szívünkben a kétségkívül igazságos, de erőszakos harc követelte érzelmeket a szeretettel, melyet Krisztus megkíván tőlünk még azok iránt is, akikkel meg kell küzdenünk. Azt hiszem, a harcoló ezt éppen olyan nehezen tudja megvalósítani, mint amilyen nehéz a gazdagnak az, hogy eljusson a lelki szegénységre, s a tevének az, hogy átmenjen a tű fokán. De Krisztussal együtt tegyük hozzá: „Ami embernek lehetetlen, Istennek lehetséges." A keresztény nép elképzelhetetlen olyan önkéntes szegények nélkül, akik szeretetből szegények, azért, hogy azok, akiknek van, azok is olyanok legyenek, mintha nem volna nekik. S a keresztény nép nem nélkülözheti azokat sem, akik önkéntes cölibátusban őrzik meg tisztaságukat, azért, hogy azok, akik házasságra léptek, ne tévesszék szem elől: magatartásukat magasabb lelki céloknak megfelelően kell irányítaniuk. S a keresztény nép ugyanígy nem mondhat le azokról a kevesekről sem, akiktől Jézus azt kívánja, hogy betű szerint is erősebben ragaszkodjanak a szeretet és az egység bizonyos parancsainak betartásához azért, hogy a szegények megtanulhassák tőlük, miként kell gyűlölet és a szív keménysége nélkül követelni jogaikat. Ezért kell köztük önkéntes szegényeknek is lenni, akik csendben átélik a boldogságok szelídségét és békéjét. „Én pedig azt mondom nektek: ne szállj szembe a gonosszal, hanem ha meg-

ütik jobb arcodat, fordítsd oda a másikat is. S ha pörbe fogva el akarják venni köpenyedet, add oda a köntösödet is." (Máté V, 39—41.)

Tévednénk, ha akár szónoki túlzásnak, akár mindenkire érvényes szabálynak tekintenénk e szavakat. Jogos, sőt szükséges, hogy az emberek harcoljanak emberi és keresztényi életük kibontakozásának lényeges feltételeiért, de ez a harc nem érvényteleníthetí az Úr tanításait a szeretet parancsának örök követelményeiről. Mint az önkéntes cölibátus, mint a teljes és önkéntes lemondás a földi javakról, úgy az egységre, a békességre és az erőszak kerülésére való állandó törekvés is benne foglaltatik Krisztusnak abban az elhívásában, melyet egyesekhez intézett azok közül, akiket evangéliumi üzenetével küld az igazságtalanul elnyomott szegények közé.

Magatartásunk tehát korántsem jelent visszahúzódást, vagy munkástestvéreink harcának néma helytelenítését, sőt igazi együttműködés lesz, mely talán lehetővé teszi számukra, hogy harcukat kevesebb gyűlölettel és főképp élőbb reménységgel folytassák, bizakodva abban, hogy szeretetben egyesült társadalom létrejöttéért küzdenek. A dolgozók harcának keresztény tisztasága szempontjából sokkal jelentősebb a testvériségeknek ez a magatartása, mintsem gondolnátok, azt hiszem, elmondhatjuk, hogy nélkülözhetetlen eleme a harcnak.

Az emberiség belefárad a gyűlöletbe, a harcba, a munkásvilág még akkor is, mikor erőszakhoz folyamodik, mindenki másnál jobban szomjúhozza a békét és az egységet. Elégedetlenségében vajon kihez fordulhatna, ki lehetne számára vigasz, ha azoknak lelkét, akik köztük Krisztust képviselik, ugyancsak megsebezte a lázadás, s ha egyetemes szeretetüket az emberek iránt elfakította a részvétel a harcban. Mert nagyon nehéz úgy követelni, nagyon nehéz úgy háborúskodni, hogy ne csökkenjen bennünk a felebaráti szeretet egyetemessége! A nem keresztény szellemben vetett harccal kivívott társadalomnak ez a legnagyobb veszélye, eleve sterilizálódhat úgy, hogy a szeretetnek még a csírái is kihalnak belőle. Enélkül pedig egyetlen társadalom sem lehet otthonossá az ember számára.

Nyilván nem könnyű úgy élni, hogy mindez világossá legyen a dolgozók előtt, akik tapasztalatból tudják, hogy harc nélkül sohasem tudták kivívni egyetlen lényeges jogukat sem. A harc követelte lemondást a munkás mint saját tökéletességi eszményét láthatja. S ti nem tudjátok máról holnapra megértetni magatartásotok igazi alapját. Ami meg a nem keresztény felfogásúakat illeti, számukra

még az is tilos, hogy megtűrjék magatartástokat, amely egyenes szembeszegülés az olyan harc elvével, mely szerint az emberi társadalom feltartóztathatatlan fejlődése csak a kíméletlen harc útját járhatja.

Gyakran kell majd tanúságot tennetek önzetlenségetekről és a munkásokkal való egységetekről. A munkás kistestvértől sokat kíván a hivatása. Sohasem szabad úgy cselekednie, úgy gondolkoznia, hogy ebből bárki arra következtethessen, hogy a nyugalom utáni önző vágy, vagy az eredményességre való törekvés holmi mesterkélt elutasítása készteti visszahúzódásra a harctól. Egészen másról van szó! Mert igaz ugyan, Jézus arra hívott el benneteket, hogy az erőszaktól való tartózkodás, a harctól való visszahúzódás által tegyetek tanúbizonyságot, valahányszor a harc nem az igazságosság közvetlen követelménye. De ha egyszer az igazság ezt kötelességetekké teszi, harcba kell szállnotok teljes nagylelkűséggel még akkor is, ha szenvedtek a harcban való részvétel miatt. Adódhatnak olyan igazságtalan helyzetek, melyeknek nem lehettek néma szemlélői anélkül, hogy ne érne benneteket a cinkosság vádja. Mert nem egészen ugyanaz a társadalmi rendszer alapjainak megváltoztatásáért, vagy a dolgozók jogainak elismertetéséért és a társaitokat sújtó nyilvánvaló igazságtalanság megszüntetéséért harcolni: ilyen esetben már nem követelő harcról van szó, hanem arról, hogy érvényt szerezzünk az igazságtalanul megsértett szerzett jognak. Ha például a túlórázást nem fizetik méltányosan, ez egyszerűen lopás, melyet nem nézhettek tétlenül, főként akkor nem, ha társaitok a munkában erkölcsileg képtelenek arra, hogy jogukért síkraszálljanak.

*
* *

Nagyon kényes helyzetbe fognak kerülni azok a kistestvérek, akik gyarmati, protektorátusi vagy mandátumos területek lakóinak szentelik életüket. Mikor e területek lakói a függetlenség jogos vágyától indíttatva álcázott vagy nyílt harcba kezdenek, a kistestvér azon lesz, hogy megértesse a harcolókkal, minden nacionalizmuson felülemelkedve igenis együttérez igazságos ügyükkel. Nehezen hisznek majd nektek, mert ugyanakkor kénytelenek lesztek tartózkodni a küzdelemben való részvétel egyes formáitól, holott egyedül a harcban való részvétellel nyújthattátok volna őszinteségetek meggyőző bizonyítékát. Bizony előfordulhat, hogy bármit tegyetek is, nem ért meg benneteket sem az egyik, sem a másik

fél. De el kell viselnetek a szembenálló felek neheztelését, hogy csorbítatlanul megtartsátok az igazságosság és az egyetemes szeretet egyenlő súlyú parancsait: elsősorban az a testvériségek hivatása, hogy ezeket megtestesítsék a népek között. S ez sokszor nagyon nehéz lesz. Ilyenkor egész hitetekkel higgyetek abban, hogy hosszú lejárattal, de igenis eredményes lesz az élet, melyet áldozatul adtatok azért, hogy hívek lehessetek a kétségbevonhatatlan tanácsokhoz, melyet Krisztus adott az emberiségnek. Ez a hűség a testvériség kiutasításával, anyagi romlásával járhat, üldöztetést, börtönt, vagy akár halált jelenthet. Előttetek már mások is részesültek a megtiszteltetésben, hogy mindvégig tanúságtévői lehettek Jézus szellemének egy olyan világban, mely nem volt képes befogadni. Világosan láttam ezt, mikor Boldog Porresi Márton miséjének evangéliumát olvastam: „Mi oktalanok vagyunk Krisztusért, ti okosak Krisztusban, Mi gyöngék vagyunk, ti erősek, Ti megbecsültek, mi megvetettek. Mindmáig éhezünk és szomjazunk, Nincs ruhánk és verést szenvedünk, Hajléktalanok vagyunk és kezünk munkájával fáradunk. Átkoznak minket, de mi áldást mondunk. Üldöznek minket, de mi elviseljük. Gyaláznak minket, de mi vigasztalunk. Szinte salakja lettünk ennek a világnak, mindenki söpredéke mostanáig." (I. Kor. lev. IV, 10—13.) Az evangélium olvasása közben az alázatos mulatt testvér titokzatos és egyre növekvő hatására gondoltam, akit olyan sokan semmibe vettek, akit elöljárói nem értettek, és akinek fajtestvérei iránt táplált szeretete élő erő maradt századokon át, úgyhogy most teszi azok patrónusává, akik Peruban a társadalmi igazságosság uralmáért harcolnak. Isteni és transzcendentális eredményesség ez, s higgyünk abban, hogy erre a testvériségek is törekedhetnek, ha úgy akarják. Az első kísértés, mely testvéreitek iránt táplált szeretetteteket fenyegeti, tehát az lesz, hogy csak a szegények jogait látjátok, melyeknek érvényt kell szerezni, s nem gondoltok eléggé azzal, hogy harcban és minden harcon túl szeressetek minden embert. „Ha azokat szeretitek csak, akik titeket szeretnek, micsoda hálát érdemeltek? Hiszen a pogányok is szeretik azokat, akik őket szeretik." (Lukács VI, 32.)

*
* *

Ifjúi önzetlenségükben, lelkesedésükben, közületek sokan úgy érzik, arra hivatottak, hogy lehetőleg szellemiségben, kultúrában és emberi fejlettségükben tőlünk különböző népeknek szenteljék életü-

ket. A testvéri szeretet őszinte vágya vitt benneteket Francia Észak-Afrika muzulmán arabjai közé, Algériába, Marokkóba, a Szaharába, Kamerun néger népei, Jordánia nomádjai, a chilei proletariátus közé, s talán nemsokára eljuttok az andesi fennsíkok indiánjaihoz is. A megismerésre való törekvés és az első kapcsolatok újdonsága után majd szembe találjátok magatokat a valósággal, mely ha nem is kiábrándító, más, mint amit elképzeltetek. A nehézségeket talán lekicsinyeltétek, a problémát talán nagyon is egyszerűnek gondoltátok.

Nem értik meg majd az őszinte barátságot, mellyel feléjük közelítetek, de még az is lehet, hogy gyanakvást ébreszt bennük. Elvégre más faj, a hódító faj fiai vagytok! A fehérek közé tartoztok, akiknek technikai civilizációja — tapasztalatuk szerint — ősi emberi és nemzeti értékeket semmisít meg! Teljes odaadástok bizonyságául, s hogy a gyakorlatban is valósággá tegyétek a megváltás szellemében hozott áldozatotokat, legalább azt szerettétek volna, hogy a lehető legjobban osztozhassatok életkörülményeikben, munkájukban, s hogy beszélhessétek a nyelvüket. De aztán hamar rájöttök, hogy mindez nem megy olyan könnyen, nem sikerül olyan alaposan, mint képzeltétek. Fizikumotok nem eléggé ellenálló, nem tudtok igazán hozzászokni a táplálékaikhoz sem, a nyelvüket rossz kiejtéssel beszélitek, vagy egyáltalán nem tudjátok megtanulni. S ami főképp megnehezít mindent: szüntelenül tapasztalnotok kell, milyen tartózkodóak veletek szemben éppen azok, akiket szerettek, akik mégis úgy érzik, hogy idegenek vagytok lényetek minden rezdülésében, s ezt az érzést magatartásukkal szüntelenül ki is fejezik. Egyszóval: nem fogadnak be maguk közé, bármennyire kívánjátok is ezt az irántuk való szeretetből.

S ez még nem minden. Tetszik vagy nem tetszik: nemzedékek gyúrtak, formáltak benneteket, értelmetek, gondolkodásotok mindörökre viseli a környezet jelét, melyben éltetek. Másként reagáltok, nem úgy mint ők, értékítéleteitek mélyen különböznek az övéiktől, sőt egyenesen ellentétesek velük. Semmi sem változtathatja meg lelki alkatotok alapjait, még akkor sem, ha elhatároztátok, hogy testestül lelkestül nekik szentelitek magatokat, azoknak az embereknek, akik iránt Isten plántált szívetekbe igazi baráti érzelmet. Azt hittétek, hogy ez a szeretet majd mindig kedvező színben láttatja veletek az embereket és a dolgokat. S már az első benyomások után látnotok kell, hogy ez nem feltétlenül így történik. Már vonzalmatok sem olyan határozott, mert az állandó súrlódások, az olyan sok

mindenben szinte naponta megnyilvánuló véleménykülönbségek megtörték a kezdeti lendületet. Kétségtelenül továbbra is szeretitek őket a hivatástokba vetett egész hittel, s őszintén akartok kitartóak maradni önmagatok odaadásában, szó sincs meghátrálásról, szó sincs bármiféle megbánásról. De fáj, hogy nem láttok magatokban semmi változást, türelmetlenségetek, szenvedéseitek, belső nyugtalanságtok, esetleg haragotok, bizonyos dolgoktól való utálkozástok mégiscsak elárulja, hogy erősen él bennetek a nyugati ember, a civilizált latin. Mindez nyomasztóan hat rátok. Már nem is tudjátok mindig, hogy hol vannak az igazi értékek. Hiába tesztek bármit, egyre hevesebbé, egyre elviselhetetlenebbé válik a fájdalom, hogy idegenek maradtok a szeretett nép között. Ilyenkor lesztek a legfegyvertelenebbek a csüggedés nagy kísértésével szemben, ilyenkor hajlotok leginkább arra, hogy igazságtalan szigorral ítéljétek meg az embereket, akik — hiába minden törekvéstek, minden jóakaratotok — távol maradnak tőletek. Ha legalább azt megértenék, hogy minden elválasztó különbség fölé emelkedve testvérként szeretitek őket, hogy szikrája sincs bennetek a faji vagy a technikai felsőbbrendűség gőgjének! De lesz úgy, hogy még ennyire sem juttok, s talán bele kell nyugodnotok abba, hogy meghaltok köztük anélkül, hogy meggyőzhettétek volna őket: egyszerűen barátként, testvérként jöttetek közibük. De Isten mindvégig figyeli utatokat, mindenek ellenére szentesíti önzetlen felajánlástokat: be kell érnetek ezzel a rejtett és néma isteni jóváhagyással.

Így, kistestvérek, mindnyájotokat erősebben fenyegeti a kísértés, hogy beéritek a szeretet valami pótlékának az illúziójával. Különösen erős ez a kísértés akkor, ha a fizikai fáradtság, a szervezet általános legyöngülése, kimerülése utat nyit a honvágynak, a visszavágyódásnak szülőföldetek, gyermekkori környezetetek után. Mindez nagyon érthető! Vannak az életben pillanatok, mikor az ember erényes szokásainak külső burka mintha hirtelen összeroppanna, az emberből mintha egyszerre eltűnne minden akaraterő. Ekkor kerültök a szeretet legnagyobb próbatétele elé: lelketek ott van csupaszon Isten előtt, gyöngesége nyíljon meg hát a szeretet számára, melyért már nem ti munkálkodtok, hiszen erőtök végére jutottatok, ez a szeretet Krisztus szívében gyökeredzik, s ti csupán az ő szeretetének hitre hagyatkozó eszközei vagytok.

Hiszen ti is olyanok vagytok, mint minden ember, mint körülöttetek a többi „fehér", aki talán elnéző mosollyal figyeli, hogyan

próbáljátok testvéri szeretettel, egyenlőként szeretni afrikai, arab vagy indián testvéreiteket.

Nagyon veszélyes kísértés ez, hiszen azt fenyegeti, azt az egyetlent, ami értelmet adhat életeteknek a szegények között, akiket megvetnek, vagy akikkel szánakozó elnézéssel bánnak. Azt szeretném, hogy előre lássátok a nehézségeket, s így jobban szembe tudjatok velük nézni. A legnagyobb nehézséget az okozza, hogy körülöttetek a jóakaratú, az önfeláldozó és értelmes emberek is, akik nálatok jobban ismerik az országot és lakóit — köztük néha még hithirdetők és apácák is —, hosszú tapasztalatukra hivatkozva arról akarnak majd meggyőzni benneteket, hogy nem jó úton jártok, mikor a testvéri egyenlőség alapján fordultok az emberekhez. Nem beszélek azokról a közhivatalnokokról, kereskedőkről vagy telepesekről, akik nem is titkolják határozott felsőbbrendűségi érzetüket, hiszen végül is csak saját hasznukat, vállalkozásuk jövedelmezőségét nézik. Az ilyen embereknek a magatartása reakcióképpen ellentétes viselkedést vált majd ki belőletek. Tehát nem róluk, hanem azokról beszélek, akik szeretetükben odaadók maradnak erejük fogytáig, ám közben kisebb-nagyobb fokban felsőbbrendűnek érzik magukat. Higgyétek el: amíg ilyen érzés él bennetek, nem tudtok úgy szeretni, ahogy szeretnetek kell. Jézus nem azt parancsolta nekünk, hogy *szánakozzunk* az embereken, akiknél civilizáltságunkban felsőbbrendűnek érezzük magukat, Jézus azt parancsolta, hogy testvérként *szeressük őket.* S e kettő nem ugyanaz.

Majd azt mondják nektek, hogy elmaradottak, nem eléggé fejlettek, hogy sok szempontból olyanok, akár a gyermek, nekünk nevelni kell őket, vagyis éppen az ő érdekükben határozottnak, szigorúnak kell lennünk. Milyen kényes terület ez! Jómagam kétségtelenül tapasztalatlan vagyok, sokkal kevésbé ismerem őket, azokat, akiket olyan könnyen és ellentmondást nem tűrően ítélnek meg, sokkal kevésbé ismerem őket, mint azok, akik köztük töltötték életük egy részét. De mégis, több mint tizenöt éven át éltem az arabok között, s jobban elvegyültem közöttük, mint sok közhivatalnok vagy telepes. Mégsem erre a tapasztalatra hivatkozom, csupán az Úr szavainak visszhangja szeretnék lenni. Csak azt szeretném ismételni, amit 1952-ben Ő tanítana nekünk a testvéri szeretetről. Krisztusnál jobban senki sem ismerte az emberi szívet: „Nem szorult rá, hogy bárki is fölvilágosítsa az emberről: tudta Ő, mi lakik az emberben." (János II, 24—25.) Az Úr azonban a legkisebbel szemben sem viseltetett olyan érzelemmel, mely akár a leghalványabban

is emlékeztetne az erős, az igaz, a tudós szánakozására a gyönge, a bűnös, a tudatlan iránt. Ő *szeretett minket,* s milyen megbecsüléssel szeretett mindnyájunkat! Mi jogon táplálnánk hát azok iránt, akik testvéreink a gyöngeségben, tudatlanságban, egyszóval azok iránt, akik testvéreink az emberségben, olyan érzelmeket, melyeket Krisztus, az Ember Fia nem engedett meg magának velünk szemben? Úgy fog velünk bánni, ahogy mi bántunk másokkal, úgy ítél meg bennünket, ahogy mi ítélünk meg másokat. A szeretethez szervesen tartozik a tisztelet, a megbecsülés, a megértő türelem, s az, hogy nem ítélkezünk, nem kárhoztatunk. Ne akarjatok kibújni a szeretet nagy parancsai alól! S ha emberi erőtök végére értek, ha elfogynak érveitek, tekintsetek Krisztusra, tárjátok fel előtte kifosztott szíveteket, hogy ő megtöltse a szeretet olyan erejével, mely elfogyhatatlan.

Határozottak, szigorúak, kemények legyünk, mert kötelességünk, hogy neveljük őket? Talán igen, de csak akkor, ha valóban ez a feladatunk, így jogunk is. De ilyenkor sem tűrhetjük meg magunkban a megvetésnek, vagy a felsőbbrendűség érzetének még az árnyékát sem. Ne ítéljetek a saját erkölcsi értékrendetek szerint, egyedül az isteni értékek mércéjével. Nincs jogunkban aszerint mérni az emberek értékét, hogy milyen fokban képesek alkalmazkodni a mi gondolkodásunkhoz, munkamódszereinkhez, egészségügyi, testápolási szokásainkhoz, a mi illemszabályainkhoz, társadalmi kapcsolataink íratlan törvényeihez. Bosszankodhatunk, szenvedhetünk amiatt, hogy mindenben mások, mint mi vagyunk: de ebből még nem következik szükségszerűen, hogy kevésbé emberek, kevésbé jók, mint mi vagyunk. A mi feladatunk nem az, hogy a nyugati anyagi és technikai civilizációhoz formáljuk őket, ez különben távolról sem egyetlen lehetséges eszménye a valóban emberi civilizációnak. Tisztában vagyok azzal, hogy már önmagában véve is haladást jelent az a technikai tökéletesedés, mely az embert ennyire úrrá tette a természet fölött, s azt is tudom, hogy nincs földi erő, mely megakadályozhatná az egyre gyorsabb ütemű technikai haladást. Most nem akarok foglalkozni azzal a roppant kényes kérdéssel, miként lehet máról holnapra a civilizáció e körébe bekapcsolni a még nem eléggé fejlett s teljesen kézműves társadalom struktúrájához szokott embereket anélkül, hogy ugyanakkor ne tennénk ki őket a lelki és erkölcsi egyensúly megbomlásának. Hogy az ember össze ne törjön, le ne alacsonyodjék az elanyagiasító technika súlya alatt, olyan lelki erőre, olyan érettségre van szüksége, melyet csak a

lemondás minden követelményében átélt kereszténység nyújthat. Most csupán jelezni akartam, milyen magatartásra kötelez bennünket Krisztus első parancsa, bármi legyen is nevelési feladatunk a reánk bízottakkal szemben.

És azt se tévesszük szem elől, hogy az indulat heves kitörései, a harag, a makacsság, a lustaság vagy az őszinteség hiánya, melyet olyan szigorúan elítélünk egyes népeknél, nagyon gyakran csupán az önvédelem reflexei, kétségtelenül sajnálatos reflexei, ilyen módon szegülnek szembe az európaiak nyers vagy gőgös magatartásával. Végső fokon tehát mindezért mi vagyunk a felelősek, nem róhatjuk föl az ő hibájukul.

Újból és újból ismétlem: nagyon vigyáznotok kell, valahányszor kicsit kényesebb munkában, építkezésnél, vagy gépkarbantartásnál velük együtt kell dolgoznotok. Nem lehetnek olyan munkatársak, amilyeneket szeretnétek, ám erkölcsi értéküket Isten előtt ez a tény semmiképpen sem befolyásolja. Úgy gondolom, jobb, ha beletörődtök, ha elrontanak, tönkretesznek számukra technikailag nehéz munkákat, mintsem hogy elveszítsétek velük szemben az igazságos és emberi ítélkezés érzékét. Az algériai fennsíkok nomádjai, vagy a kameruni hegységek primitív feketéi, akik a századokon át kevésből is élni tudó népcsoportokat alkottak, akik szegényes eszközök segítségével küzdöttek meg a kegyetlen természettel, azok igenis emberek a szó teljes értelmében, s bizonyos területen néha különb emberek, mint mi vagyunk.

Mikor megcsodáltam azokat a végtelen türelmet kívánó gigászi munkákat, melyeket az inkák végeztek a Kordillerák meredek hegyoldalaiban, mikor láttam a teraszosan kiképzett termőföldeket, a sziklákba vágott öntözőcsatornákat, önkéntelenül is arra gondoltam, hogy ekkora erőfeszítés, az életért folytatott ilyen kemény küzdelem nyilván sokkal egészségesebb, sokkal erősebb embertípust formált ki, mint amilyenek azok a turisták, akik évszázadokkal később kényelmes luxuskocsik puha párnáin, felületes gondolatokkal teli fejjel jöttek el ide, hogy megnézzék a romokat. Igen, a luxusautó is az értelem, a technika diadala, jelentős haladás ez is; de olyan gyakran elfelejtjük, hogy az értelem még nem az egész ember! Ha úgy láthatnánk az embert, ahogy Krisztus látta! Hitünk segítsen bennünket arra, hogy mi is így nézzük az emberiséget, az ő tekintetével! Ha erre törekszünk, úgy megmenekülünk a — félek nagyon is gyakran — farizeusi ítélkezés bűnétől. Ne ítélkezzünk a szegények felett, akik nem bírnak semmiféle eszközökkel, akiknek

nincs semmijük. Nem tudhatjuk, nem különb emberek-e, mint mi vagyunk, nincsenek-e közelebb Istenhez, mint mi vagyunk.

Ami pedig minket illet, egyetlen kétségbevonhatatlanul felsőbbrendű értékkel bírunk, s ez a kinyilatkoztatás letéteménye, az evangélium üzenete. Ez azonban nem kizárólagos birtokunk, tovább kell adnunk nekik, azzal a szívbéli meggyőződéssel, hogy mi csak a farizeusok vagy a törvénytudók módján tudtunk élni vele.

Civilizált, és XX. századi szokások felsőbbrendűségének tudatával áthatott keresztények gyakran megbotránkozva hallgattak, mikor azt mondtam, hogy Krisztus családja Názáretben nyilván nem ismert más higiéniai és tisztasági szokásokat, mint amik akkor általánosak voltak. Krisztus vagy a Szűz vajon alacsonyabbrendű-e nálunk azért, mert nem ismerte a védőoltások fontosságát, s mert nyilván tett olyasmit is, ami nem higiénikus, sőt fertőző betegséget is terjeszthet? A technikai értékeket ne tévesszük össze az igazi emberi és erkölcsi felsőbbrendűséggel.

*
* *

Sokat beszéltem erről a kérdésről, nagyon erősen hangsúlyoztam, pedig tudom, hogy fontosságáról nem nehéz meggyőzni benneteket. Még valamitől szeretnélek óvni benneteket. Nemcsak arra éreztek majd kísértést, hogy szigorú nevelőként, a bíró szerepében lépjetek fel, hanem arra is, hogy együttérző szánalomba menekülve bújjatok ki a testvéri szeretet követelményei alól, melyek közé a megbecsülés is tartozik. Megtörténhet, hogy az ellenállásba belefáradva végül is engedtek a már kialakult közfelfogásnak, mely vagy kárhoztatja, vagy semmibe veszi azokat, akiket szeretni akartok. Az is megtörténhet, hogy beletörődtök e felfogásba azzal, hogy éppen azért, mert megvetettek, mert ők a legkitagadottabbak az emberek között, ti nem tehettek mást, mint hogy szeretetből némán osztoztok szenvedésükben, szolidaritást vállaltok velük a megvetettségben. Vigyázzatok, e magatartás sem volna más, mint lemondás a testvéri szeretetről! Igen, a szenvedésben és megvetettségben szolidárisak lehetünk azokkal, akiket szeretünk, de Jézus nemcsak ilyen módon vette magára az emberi gyöngeség terhét. Bármely fajhoz tartozzanak is testvéreitek, az emberi fejlődés bármely fokán legyenek is, nincs ahhoz jogotok, hogy kizárólag szánalmat érezzetek irántuk. Igen, szolidárisnak kell velük lennetek, de már-már azt mondhatnám, büszkének is arra, hogy testvéreikké lehettek. Hi-

szen ha olvasni tudnátok emberi szívükben, ha fel tudnátok fogni, milyen kegyetlen körülmények között lettek olyanná, amilyenek, s ha elgondolkoznátok azon, hogy vajon mivé lettetek volna ti, ha ugyanilyen körülmények között születtek, növekedtek és éltek!... Alighanem óvatosabbak lennétek ítéleteitekben, alighanem kisebbnek éreznétek magatokat mellettük! Nem parancsolt alázatra van szükségetek, hanem igaz érzésre, melyet csak a bennetek lévő isteni jelenlét fakaszthat.

* * *

A hiteles testvéri és egyetemes szeretet első feltétele az, hogy magatokat az alázat tekintetével nézzétek. Mielőtt befejezném, még egy, a testvériségeket e ponton fenyegető veszélyre akarom felhívni a figyelmeteket. Ez a veszély abból ered, hogy különböző országokból, különböző származású, elhivatottságot érző emberek jönnek közénk. Mint minden emberi intézménynek, úgy a testvériségeknek is valahol meg kellett alakulniuk. Franciaországban alakultak meg, ez tény. Francia kistestvérekkel tette meg az első lépéseket, bennük érlelődött az eszmény. A testvériségnek azonban egyetemesnek kell lennie, olyannak, hogy minden nemzet, minden ország számára az lehessen, ami a francia nép számára. A világ legkülönbözőbb tájairól érkeznek most a kistestvérek: Belgiumból, Svájcból, Spanyolországból, Angliából, Ausztriából. Nagy öröm ez a testvériségek számára, de tudnotok kell, hogy ugyanakkor a növekedés olyan válságával járhat, mely a testvériségek önzetlen nagylelkűségét, egyetemességét veszélyeztetheti. A franciáknak megvannak a maguk hibái: egyebek között némileg felületesek a más országok fiainak, szokásainak megítélésében, hajlanak arra, hogy mindent a saját szokásaikhoz hasonlítva nézzenek, mintha Franciaország kiváltsága lenne, hogy abszolút és egyetemlegesen érvényes felfogást valljon az emberi civilizációról. Ha az ember sokat utazik, feltétlenül szemébe ötlik a franciáknak ez a hibája. A nem franciák még fokozottabban észreveszik, s kísértést éreznek majd arra, hogy ne adják át magukat teljesen a testvériségnek úgy, amilyen, hanem hogy már kezdetben úgy éljenek a testvériségben, hogy megkülönböztetik azt, ami benne egyetemes és azt, ami sajátosan francia. Az egyetemes és a sajátos ilyen szétválasztásához azonban az egyéni felfogásról való lemondásra és olyan gazdag tapasztalatra volna szükség, mellyel még semmiképpen sem bírhattok. Éppen ezért, nagy a kockázat,

hogy mikor a nem francia kistestvér elveti azt, ami kizárólag francia, voltaképpen nem az egyetemességért, hanem önmaga felfogásának, saját nemzeti előítéleteinek sugallatára cselekszik, mert mindnyájunkban élnek ilyen előítéletek, elfogultságok. Tudjátok, menynyire vágyódom arra, hogy a testvériségek valóban idomuljanak minden országhoz. De ennél felsőbbrendű és magasztosabb céljuk is van: a sajátosan nemzeti gondolkozásmódról *bizonyos* fokig lemondva, a testvériségeknek tanúbizonyságot kell tenniük a teljes egységről. Napjainkban, mikor a nemzeti előítéletek egyre jobban megmerevednek és szüntelenül összeütközésbe kerülnek, holott aggályosan törekszünk a nemzetközi egységre, a mi dolgunk nem az, hogy az idomulás ürügye alatt a különbségeket hangsúlyozzuk, hanem, hogy ezeknek jelentőségét csökkentve s a jellegzetesen nemzeti gondolkodásmódon felülemelkedve törekedjünk az egységre a szenvedésben. Ha valamit kockáztatnunk kell, vagy éppen fel kell áldoznunk, inkább nemzeti jellegünkből veszítsünk el valamit, mintsem hogy megtörjük a mélységes és testvéri egységet, melyet csak úgy alapozhatunk meg, ha lemondunk a testvériségek életére vonatkozó egyéni elgondolásainkról. Mindenkitől egyformán kérem ezt a lemondást, a franciáktól éppúgy, mint azoktól, akik más országokból jönnek közénk. Az igaz szeretet követelményeinek teljes ismeretében, habozás nélkül mondhatom nekik, hogy nem lesznek képesek testvériséget létesíteni a saját hazájukban, míg elmarasztalás nélkül nem fogadják el a testvériséget úgy, ahogy ma létezik. Mindig gyökeresen fajunkhoz, nemzetünkhöz tartozók maradunk, nem kell hát félnünk attól, hogy később nem leszünk képesek formálni, idomítani a testvériséget. Talán nagyon is elvakultak vagyunk önmagunk iránt, s hogy ne kelljen lemondanunk saját felfogásunkról, mindarra, amivel nem értünk egyet nyomban, kijelentjük, hogy speciálisan francia gondolkodásra vall. Még ha adott esetben ez igaz is — mert hiszen a mi szegény testvériségünk sem lehet tökéletes e téren — még ha igaz is, hogy a testvériség erősen francia szellemmel átitatott magatartásra kötelez bennünket, pillanatnyilag mondjatok le mindennemű bírálatról, adjátok át magatokat fenntartás nélkül, mert a látás, az ítélkezés tisztaságának előfeltétele az, hogy fenntartás nélkül azonosuljatok. Tudom, hogy kezdetben ez a ti számotokra nehezebb lesz, mint a francia kistestvérek számára. Tőletek tehát többet kérünk, de ezt tekintsétek kivételezettségnek és megtiszteltetésnek. Francia kistestvéreiteknek pedig törekedniük kell a legnagyobb megértésre, az önmagukról való lemondásra, de így sem tudnak változtatni azon, hogy az eszményt eddig ők élték

és szenvedték át — örökségüket úgy kell átvennetek, ahogy van. Nem tudjátok nyomban szétválasztani a konkolyt a búzától. Hagyjátok, hadd növekedjék mindkettő az aratásig. Nem kockáztattok semmit, ha bizakodva adjátok magatokat: semmit sem kockáztattok, legföljebb gyorsabban juttok el a tökéletes önátadásig, a lélek alázatosabb szegénységéhez. Ha viszont túl korán ítélkeztek, megtörténhet, hogy merevvé tesz benneteket a nemzeti gőg, nem tudjátok átadni magatokat, megtöritek a testvéri egységet.

Több mint tizenöt esztendő kellett ahhoz, hogy a testvériségek azzá legyenek, amik. Egyéves noviciátus hogy is lenne elegendő ahhoz, hogy nemzeti alkatotoknak megfelelően gondolatban újjá alkossátok ezt az eszményt, átgondolásához sokkal több idő, szenvedés és sokkal több tapasztalat kell, mint amivel most bírtok.

Úgy gondolom hát, most arra kell kérnem a franciául nem jól tudó kistestvéreket, igyekezzenek minél jobban megtanulni a nyelvet, nem azért, mert a tesvériségeknek franciának kell maradni, hanem azért, mert képzésük arra irányul, hogy őszintén elkötelezzék magukat a testvériségbe, úgy ahogy az most fennáll. Ehhez pedig jól kell ismerniök a képzésben jelenleg használt nyelvet. Később aztán minden országban alakulhat majd létesítmény, ahol a kistestvéreket az illető ország nyelvén képezik. Nem aggodalmaskodom, mindez eljön majd a maga idején, és sokkal könnyebben valósul majd meg, mint az a lemondás, mely most nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy csorbítatlan maradjon a testvériségek egysége.

Ma még nem tudhatom, hogy később, mikor kiszélesedik a testvériségek egyetemessége, miként fog kifejeződni a testvéri egység, melynek mindnyájunkat egybe kell fűzni szeretetben és különbözőségeink kölcsönös tiszteletben tartásával. E különbségek akkor már nem jelenthetnek többet, mint ami az egyesek anyanyelve között van: a lélek spontánul anyanyelvén szól Istenéhez az alázatos és önmegtagadó testvéri szeretetben. Ha azonban ez az önmegtagadás nem eléggé mélyreható, a testvérek nem valósíthatják meg az egységet, melyért Krisztus imádkozott kínszenvedése előtt.

Ha túlságosan engedtek ösztönös reakcióitoknak, ha nem vetitek alá magatokat a szeretet követelményeinek, ha nem nyitjátok meg szíveteket a megfeszített Krisztus szavai előtt, a testvériségek maguktól indulnak a megoszlás felé. Gondoljatok csak tapasztalataitokra! Minthogy az egységért a végsőkig el akarunk menni a kölcsönös, teljes nyíltságban, még fájdalmasabban érezzük különbözőségeinket, melyek származásunkból, neveltetésünkből, természetünkből erednek. Isten ajándékát jelenti az is, hogy olyan különböző

helyekről hívott el bennünket. Akár munkás- akár polgári családból származtok, akár parasztok, akár munkaadók fiai vagytok, kölcsönösen tanulnotok kell egymástól. Saját szempontjaitokat feladva, másokét magatokévá téve, érzékenységetek fölé emelkedve egymás megismerésére törekedjetek. Ha gondolkodásmódotok kiszélesedik, osztályotok fölé emelkedik, nemhogy kevésbé tudjátok átadni magatokat munkástestvéreiteknek, éppen ellenkezőleg: majd sokkal többet tudtok nyújtani nekik.

Szenvedni fogtok egymástól, azt hiszem, ez elkerülhetetlen. De ez a szenvedés hozzásegít benneteket ahhoz, hogy önáltatás nélkül szerethessétek egymást, ez a szenvedés véd meg attól a kísértéstől, hogy szeretteteteket egy osztály vagy egy nemzet szűk korlátai közé zárjátok.

Így megtanuljátok, hogy minden embert eleve rokonszenvvel kell nézni, szívetek így marad ifjú, gondolkozástok így lesz széles körű és megértő. Minden különbözőségeteken felülemelkedve legyetek állhatatosak, legyetek bátrak a kölcsönös nyíltságban és önátadásban. Gyávaságból, fásultságból sose zárkózzatok magatokba. Utatok sokszor fájdalmas lesz, de értelmeteket és szíveteket ez készíti elő legjobban arra, hogy az Úr Jézus eleven eszközül választhasson benneteket, rátok bízva, hogy szeretetét az emberek között képviseljétek.

II.

VÍVÓDÓ SZERETET

Aix, 1947. augusztus 3.

Korunk egyik jellegzetessége, hogy életkörülményeinek minden mozzanatában egy felépítendő, új világ felé fordul, melynek horizontja azonban kizárólag földi. Napjainkban az emberiség van minden misztika fókuszában. Az anyagi világ istenítésének légköre egyre érzékelhetőbb. Eljut az emberek összességéhez. Azt hiszem, a történelem során az ember még sohasem veszítette el ilyen mértékben érzékét az isteni iránt, pontosabban, érzékét a személyes és élő Isten iránt, aki mindenek felett áll. Korunk mintha az emberen, a világ fejlődésén át keresné az isteni abszolútumot, ha ugyan nem szállítja le ennek a bizonyos eljövendő világnak a rangjára, ha ugyan nem ezzel azonosítja. Ez a légkör a mai keresztények felfogását is befolyásolja, akik elsősorban arra törekszenek, hogy kereszténységük az emberi testvériesség törvényeinek tudatosításában teljesedjen ki. Gazdagodást jelent ez a törekvés, amennyiben megköveteli, hogy az új emberiség dimenzióihoz méretezve valósuljon meg a keresztény szeretet. Az emberek egységének és szeretetben való testvériességének állandó gondja *jellemzi századunk kereszténységének egész lelkiségét,* még a szemlélődő lelkiségét is. Csakhogy nem veszélytelen az intézményes és társadalmi megvalósítások síkjára összpontosítani a kereszténység élő erőit. Ezeket a veszélyeket nem mindig látták meg elég világosan, ezért van az, hogy máris érzékelhetők a közelgő, vagy már meg is kezdődött tévelygések. Többször hallottunk már arról a teljesen pragmatikus apologetikai magatartásról, mely sok esetben abból a kisebbrendű-

ségi érzésből származik, mely a keresztényben támad a földi lehetőségekről festett impozáns kép láttán. A kereszténynek ez az apologetikai magatartása Krisztus tanításából és az evangéliumból gyakran csak azt mutatja be, csak azt jegyzi meg, ami közvetlenül kielégítheti a békére áhítozó földi társadalom egységének és testvériségének szükségleteit. Innen már csak egy lépés és máris odajutottunk, hogy megfeledkezünk állapotunk és rendeltetésünk Krisztushoz való kötöttségéről, arról, hogy Krisztus a Szentháromsághoz tartozik, megfeledkezünk arról, hogy minden vallás istenközponti, s maga ez a világ is az. És sokan vannak, akik úgy teszik meg ezt az egyetlen lépést, hogy maguk sem tudnak róla.

A modern keresztény világot az a veszély fenyegeti, hogy elveszti az *imádás* érzékét, mely a legfőbb szépség és a legfőbb szeretet önmagáért való szemlélete, elveszti, mert kihalt belőle a Krisztustól, a Megtestesült Igétől és Isten Fiától való természetes és teljes függőségének érzete. Az imát már csak azért érzi szükségesnek, hogy az fölemelje és éltesse emberi voltában. Az ima már nem annyira a szeretet spontán lendülete, mely akár a kézzelfogható hasznosság rovására is a mindenek teremtője és a megtestesült szeretet elé viszi az embert. Elfelejtettük a tiszta, az önmagáért való ima értelmét. Az ilyen ima időveszteségnek tűnik abban a világban, melyben a bonyolult feladatok sürgető volta, a lázas tevékenykedés mámorával kábítja az embert.

Elerőtlenedett az ima iránti érzék sok keresztény környezetben is, így veszett ki belőlünk az érzék az olyan értékek iránt is, mint *a csend és a világtól való elkülönülés Istenért,* holott éppen ezek az imádkozó és imádó lélek legfőbb pszichológiai igényei.

Már csak tevékenyen akarnak imádkozni, imádságos tevékenységet akarnak adni Istennek. Vajon miért? Alighanem azért, mert már nem tudják elképzelni, hogy értéke lehet az olyan cselekedetnek, melyből nem ered legalább némi, az ember számára hasznos, kézzelfogható földi eredményesség. E felfogásból származik az „aktivizmus", mely a tárgyas, a céllal bíró cselekedet mindenekfelett való felsőbbrendűségébe vetett hit.[1]

---

[1] Massignon, mikor Párizsban találkoztam vele, megrendítő szavakkal beszélt a „bálványoktól" való irtózásról, mely az Iszlám állandó parancsa volt, s melyről nyugati világunk megfeledkezett. Az Ótestamentum e nagy parancsa — mondta Massignon — ma is érvényes. Isten tiltja a „faragott képek" vagyis az emberkéz műveinek imádatát. Az emberi technika, az emberkéz alkotásainak valóságos

Kevesebb szó esik Jézus Krisztusról mint személyiségről, a személyes szeretet tárgyáról, aki Atyja mellett él; inkább Krisztusnak az emberiségben való titokzatos jelenlétéről beszélnek. Ösztönösen inkább arra hajlanak, hogy *felhasználják* Krisztust a beteg emberiség gyógyítására, mintsem arra, hogy szolgálják Krisztusban az abszolút isteni személyt, aki felé végső fokon szeretetben és imádatban mindennek irányulnia kell. Innen a feszélyezettség, melyet akkor éreznek az emberek, mikor egyéni üdvösségről van szó. Szívesebben mennek *Jézushoz az emberen át,* mert mindenekfelett a modern világ egységre és békére való törekvéseit akarják megvalósítani, betölteni.

Mindez kétségkívül keresztény megnyilatkozás. Mint már mondtam, ez a magatartás jellemzi a XX. század lelkiségét, még a szemlélődő imának is ez szab sajátos jelleget, amennyiben a szemlélődő ima valóban élő, és szervesen tartozik a korhoz. De rendkívül súlyos volna — annyira súlyos, hogy a kereszténység már nem is az lenne, aminek Jézus akarta —, ha végül is oda jutnánk, hogy Krisztust kizárólag testvéreinken át és őértük keresnénk. Távol van tőlem a szándék, hogy szembeállítsam a szeretet két irányát, Isten és testvéreink szeretetét. De ne feledkezzünk meg arról, hogy Szent János nem akármilyen szeretetről beszélt nekünk. Azzal a szeretettel kell szeretnünk, melyet a szűz apostol érzett meg Jézus szívében, s ez a szeretet csak akkor lehet valóságos, ha alkalmas arra, hogy — a csenden és a dolgoktól való elkülönülésen át — Jézus, Isten Fia felé vigyen bennünket az imádásban, az önmagáért való imában, mely minden Isten-szeretet végpontja.

Minden keresztényben meg kell lennie — legalábbis csírájában — a még vívódó szeretet e kettős lendületének. Az átlagos keresztényben vagy az egyik, vagy a másik lesz túlsúlyban, fájdalom és belső vívódás nélkül szerzi meg az elsőbbséget a szeretet egyik vagy másik lendülete. Így alakul ki a két típus: az aktív és a szemlélődő. A szemlélődést természetesen nem kell szembeállítani a tevékenységgel — mint ahogy gyakran teszik —, de fel kell ismernünk a keresztények és a hivatások különböző típusait. A szentekben *a szeretet két követelménye között akkora a feszültség,* hogy lelkük mélyén állandósul a heves vívódás ég és föld között — ez

---

kultusza pusztít korunkban. Ez bizony így van... Bár tudnék Massignon meggyőződésével, az ő szavainak erejével beszélni erről. Próbáljátok meg elképzelni. Massignon mindenesetre nagyon pontosan látott meg valamit.

a jele az Isten és az emberek iránt táplált szeretet hiánytalan teljességének. Megtört emberségünkben ez a vívódás mintegy visszhangja annak a végtelenül titokzatosabb, békésebb vívódásnak, melyet Jézus, az Ember Fia megváltó lelkében támasztott a boldogító Isten-látás szeretete és abszolút világossága.

A kistestvérnek, ha küldetésének teljesen átadta magát, természetszerűleg *törekednie kellene e vívódásra.* A lényeges azonban az, hogy Jézusnak átadjuk magunkat, éspedig Neki, az Ő személyének, mert *Ő az első* — és ezt nagyon erősen hangsúlyozom, hiszen rejtett életünk értelme ezen áll vagy bukik. És ha Jézust megtaláljuk titokzatos testében, vagyis testvéreinkben, azért találjuk meg, mert előbb már rátaláltunk az élő Jézusra. Az iránta való szeretetből fakad izzó szeretetünk testvéreink iránt, így értjük meg, hogy nem adhatunk nekik többet, nagyobbat, mint ha felemésztődünk az iránta érzett, „önmagunkat elveszejtő" szeretetben.

Imádnunk, szemlélődnünk, imádkoznunk és szeretnünk kell, át kell adni magunkat a kereszt áldozatának — minden önmagával következetes keresztény szeretetnek ez a végpontja — saját magunk nevében és *testvéreink nevében.* Jézusra függesztett tekintettel, szeretetétől teljességgel eltelve, rejtett módon illeszkedünk az emberek közé, mert hatásunk a világra mindig rejtett.

Ha még nem érzitek, hogy vívódás támad bennetek, hogy fájdalmasan vágyódtok vele élni, őt önmagában megtalálni a csendben és a dolgoktól való elkülönülésben, akkor még nem fogtátok föl teljesen, hogy voltaképpen mit jelent a hivatásotok. Akkor még nem fedeztétek fel, mit jelent vele találkozni az imádságban, hogy voltaképpen mit jelent lelketeknek Jézus jelenléte bennetek, e jelenlét tőletek függetlenül sugárzik.

A szenvedélyesen szeretett Jézus legyen az első életünkben. Ezt kell megmutatnunk az embereknek a „puszta tény által", akik vagyunk. És hatásunk az emberekre *Krisztuson keresztül valósul meg,* imánk és önmagunk feláldozásának gyümölcse lesz. *Nem választunk emberi eszközöket* ahhoz, hogy testvéreinket szeressük s e szeretetet bizonyítsuk nekik. Elég, ha Isten szívével szeretjük őket. Állandó kísértés az, hogy különböző módszerekkel hatni akarunk az emberekre, meg akarjuk nyerni őket különböző emberi eszközökkel, hogy befolyásolni akarjuk őket, s pillanatonként le akarjuk mérni, ki akarjuk számítani a kézzelfogható eredményt. Pedig ez vajmi kevéssé fontos a számunkra. Foucauld atya nem is tudott volna felmutatni semmi kézzelfogható eredményt.

Az egyháznak örök az a küldetése, hogy Istent szemlélje. Ennek az örök küldetésnek folytatása és beteljesítése a mi sajátos feladatunk a mai világban, az új életkörülmények között. S mert a világnak újból meg kell tanulnia Krisztust önmagáért imádni és szeretni, szerzetesi életünk ezért nem vonul klauzúra mögé, ezért akar beleágyazódni a szenvedő emberiség életébe. Éppen ez jellemzi Foucauld atyát: *szerzetesi élet a hagyományos külső keret nélkül,* hiteles szerzetesi élet klauzúra nélkül, az emberiség mindennapi munkája közepette. Egyszerűen *imádságos jelenlétünkkel* imánkat mint kovászt vegyítjük az emberi masszába, jelenlétünk mintegy állandó bizonyítéka annak, hogy igenis lehet imádni és imádkozni olyan életkörülmények között is, amilyenekre a XX. század ítélte az embereket. A *csend és a földi dolgoktól való elkülönülés* értékét kell újra felfedeznünk és hordoznunk a gyári munkák zajában anélkül, hogy külsőleg elkülönülnénk testvéreinktől. Betű szerint kell megvalósítanunk Szent Pál tanítását, „használni a világot", vagyis munkánk révén jelen kell lennünk a világban, de „mint aki nem használja", s ez teljes belső elkülönülést, átalakulást követel meg. Életünknek kell bizonyítania, hogy napjainkban is lehetséges és szükséges az ima, s hogy Jézust ma is éppen olyan szenvedélyesen lehet önmagáért szeretni és imádni, mint húsz évszázaddal ezelőtt Galileában.

Ez egész életünk. Nehéz, de szép. Ijesztően sokat kíván. Ha nem mindenekelőtt őérette van, ha nem teljesen benne, reá hagyatkozva folyik, úgy nem szolgál semmire. „Ti vagytok a föld sója, Ha a só ízét veszti, ugyan mivel sózzák meg? Nem való már egyébre, mint hogy kidobja és széttapossa az ember." Az akkori szemlélődőkhöz, az apostolokhoz szólt ez a riasztó figyelmeztetés, Lássátok meg, hogy Foucauld atya, hogy Lisieux-i Szent Teréz élete milyen kizárólagosan reá, az ő szeretett jelenlétére és szerelmére összpontosult.

Ezért aggodalmaskodom egy kicsit — de noha aggódom, bizakodom Jézus iránti szerelmetekben, s főként bizakodom abban, hogy ő munkálkodik lelketekben —, hogy vannak köztetek, akik nem mindig fogják fel kellőképpen a csend és az Istenért történő elkülönülés értékét. Ne törődjetek ebbe bele! Ne gondoljátok, hogy ez megjön majd később, mikor a zajban, a tevékenység sodrában kínlódtok. Mert nem arról van szó, hogy mikor elborít benneteket a zaj, a tevékenység láza, akkor mintegy lélektani reakcióként kívánjátok a csendet, az elkülönülést. Nem. Olyan szükségletről van szó, melynek a lélekben olyan mértékben kell növekednie, ahogy Istenhez köze-

ledik, s ahogy egyre jobban kívánja a találkozást vele. Csak ha így kívánjátok, csak akkor tudtok magatokban olyan csendet hordani, melyet a világ fecsegése nem zavarhat meg, s szívetekben csak így valósulhat meg a teljes elkülönülés mindentől, a tiszta elkülönülés, melyet már nem szennyez semmiféle kötelék, mely „a világ használatához" fűzi.

Fiatalok vagytok még. Isten dolgai szempontjából különben is mindig gyermekek maradunk. Istennel és egyházával szemben mindig nagyon alázatos legyen a lelketek, engedelmes és gyermeki, mert csak így lesz tanulékony, befogadóképes. Hogyan kaphatnánk bármit is Isten dolgaiból, ha lelkünk csöndjében nem maga a Szentlélek nyújtaná nekünk, hogyan részesedhetnénk másként az egyházában élő Krisztus tanításában? *Csendes* és mindentől *szabad* lélekkel tekintsetek Jézusra, *hallgassátok* őt, mit mond egyházán és szentjein át, figyeljetek rá úgy, mint anyjára figyel a tanulni akaró gyermek.

Ha nincs meg bennetek ez a kezdeti lelki magatartás, úgy megtörténhet, hogy elmentek a láthatatlan és isteni valóságok mellett, s nem érhetitek el őket. Nemcsak egyetlen valóság van, nemcsak e látható világ és hús-vér testvéreink valósága létezik, hanem a láthatatlan világ reálisabb valósága is. Szükséges tehát, és mindenekfelett szükséges, hogy *igazak legyünk* e világgal szemben. Ez nem mindig könnyű. *Csak a hitből való életben lehetünk mindig teljesen igazak.* És amilyen mértékben egyszerűsödik kapcsolatunk a láthatatlan világgal, olyan mértékben leszünk sugárzó életté, Jézus tanúivá. Godin abbé abban a gyermekien bensőséges és tiszta kapcsolatban, mely Jézus és a Szent Szűz jelenlétének valóságához fűzte, egyszersmind megtalálta azt a missziós erőt is, melyből a párizsi misszió született. Igyekezzetek mindig csorbítatlanul igazak lenni e téren.

Eddig is törekedtetek az igazságra önmagatokkal és testvéreitekkel szemben, s ez nagyon rendjén van. Fejlődéseteknek ez egyik, talán nagyon könnyű szakasza. De ha itt megállnátok, könnyen megtörténhet, hogy csak humanista értékeket váltatok életre, ennél többre nem juttok. Még teljesebben kell igaznak lennetek, önmagatok és testvéreitek számára is le kell vonni mindazon *láthatatlan valóságok* végső következtetéseit, melyek között éltek, s melyeket hitetek révén elérhettek. Most e felé kell törekednetek. A bennetek élő Jézussal való még bensőségesebb kapcsolat felé, s arra, hogy még fokozottabban tisztában legyetek imádó szerepetekkel, azzal,

hogy „felajánlottak" vagytok testvéreitek, minden testvéretek nevében. Arra kell törekednetek, hogy világosan lássátok: a hitben való ez az emelkedés, a csend és az önmegtagadás milyen parancsait támasztja. Én csak tájékoztatni tudlak benneteket — hitből való élet, a kereszt iránti érzék mindennapi életünkben, befogadásra képes magatartás — de nem szabhatom meg pontosan a követendő utat. E téren sem önmagunkból, sem emberi okoskodásunkból nem meríthetünk tudást, *kapnunk* kell mindent, az egyházon keresztül, *Krisztustól* kell *kapnunk*. Az *alázat* csendjében, az *engedelmesség elkülönültségében* fogtok kapni, s elfogadni.

Ha tudnátok, mennyire átérzem annak a szükségességét, hogy életünket minden korlátozás nélkül átengedjük a hivatásunk parancsának! Mennyire szeretném azt látni, hogy mindnyájan szenvedélyesen kívánjátok a szeretetben való teljes önátadást, a magatokról való megfeledkezést, az alázatot és engedelmességet, mindazt, ami szentté tette Foucauld atyát. *Ez az egyetlen út.*

III.

NÁZÁRET

Názáret, 1848. június 27.

Néhány hete még csak eszembe sem juthatott, hogy a Gondviselés egyszer majd ide vezet Jézus hazájába, s hogy négy teljes napot tölthetek itt, csendben, magányban. A katonai övezet kellős közepén, a cionista őrhelyektől néhány kilométernyire vagyunk mi, az első zarándokok, akik a múlt év márciusa óta ide jöhettünk.

Megpróbálom gondolatban idehozni és a munkás Jézusnak fölajánlani az összes, már megalakult, s a jövőben megalakuló testvériségeket, hogy kívánságának hűséges megvalósulásai lehessenek. Elmondhatatlan kegyelem érzése hatja át az embert itt, ezen a földön, melyen ő járt, a tájat nézve, melyet ő látott harminc éven keresztül. Pedig mennyire más ez az 1948 évi Názáret, mint amilyen az ő Názáretje lehetett, az, mely tanúja volt gyermekéveinek, s látta ifjúsága kezdetének gyorsan szálló éveit. Zárdák és kolostorok nehézkes, túlságosan impozáns épületei magaslanak ki, mint erődök az alázatos hajlékok tömegéből, s szinte zavaróan hatnak a szerény városkában. Az ember valami szomorúság félével fordítja el róluk tekintetét, szívesebben nézi a hepehupás, kanyargós utcácskákat, melyek az óváros szegényes házai között vezetnek dombnak föl, völgynek le. A kátrányozott utak, a villamosvezetékek, az autók és autóbuszok, meg az amerikai ingek a fiatalokon kevésbé zavaróak. Hiszen mindez 1948 hétköznapjaihoz tartozik, s Názáretnek csak úgy, mint a világ minden más városkájának a jelenben kell gyökeret eresztenie, a jelenhez kell tartoznia. A napbarnította legénykék, akik kezeslábasba bújva autót javítanak egy garázsban, a jeruzsá-

lemi út mentén, a munkás Jézust idézik emlékezetembe, s a kistestvérekre gondolok, a mostaniakra, s azokra, akik ezután jönnek közénk. A munkásélet kiszolgáltatottsága lett urrá Názáretben is: a háború előtt az emberek java részét hajnalban szállították a teherkocsik a tizenöt kilométernyire lévő Haifa gyáraiba dolgozni.

A háború légköre, szorongás nehezedik az elsötétült városra, villany nincs, a cionisták elvágták a Haifából jövő vezetékeket. Partizánok jönnek-mennek meglehetősen szedett-vedett katonai öltözékekben, de valamennyiük fején ott van a fehér vagy vörös sávos fátyol a fekete csattal, az arab hadsereg jelvényével. Géppisztollyal vannak fölfegyverkezve, fegyelmezetlenségük már-már festői. Fegyverszünet van ugyan, itt-ott mégis lövés dörren, mint éles kiáltás töri meg a csendet. Annyi a menekült, hogy Názáret lakóinak száma a háromszorosára emelkedett. S mindez nem meglepő, az ember szinte számított rá: Názáret ma valósággal összefoglalása mindannak, ami korunkban valamennyi ember mindennapi életére nehezedik. S túl mindezen, mégis töretlen marad a nyugalom, a béke, s az a páratlan szelídség, melyet mintha Galilea ege, földje árasztana: Názáret békés és csöndes marad a szenvedésben.

Jézus emléke, anyja, nevelőapja, s szomszédai emléke mindenütt jelen van itt. Mindenüvé elkísér bennünket. És Foucauld atya emléke is itt van, hozzánk még közelebb, elevenen él mindazokban, akik látták őt itt, amint alázatosan, a falak mentén megy sietős léptekkel, s mélyen meghajolva köszönti az ismerős járókelőket.

És itt van a klarisszák kolostora is, az országút mentén. Ciprusok orma nyúlik a falak fölé, melyek körülzárják a kert csöndjét. A hely kissé megváltozott. Új monostor épült, de állnak még a régi épületek, s megvan a kápolna is, ahol Károly testvér órákon át imádkozott mozdulatlanul. Most menekültek lakják.

Nem csalódtam Názáretben, páratlan varázs, édes szelídség árad itt mindenből. Itt jobban megértettem a testvériségek hivatását, mint bárhol másutt. Kincs ez, melyet az, aki szegény volt a szegények között, az ifjú munkás Jézus hagyott ránk, alázatos kistestvérének, Jézusról nevezett Károly testvérnek a közvetítésével.

*
* *

Mennyire szeretném megosztani veletek mindazt, amit itt mélyebben megértettem. Tudom, hogy nem elég megérteni, tudom, hogy ezt át kell élni, s ennek titkát csak Jézus adhatja meg nektek.

Arra vigyázzatok mindig, hogy ne tegyétek a dolgokat bonyolulttá. Jézus élete egyszerű volt, a mi életünk is legyen egyszerű. Itt minden erről beszél. Mondtam már, hogy a városban sok a kolostor: nekünk mégis megvan a kijelölt helyünk, s tudom, hogy hamarosan eljön a nap, mikor Názáretben is lesznek kistestvérek, mert senki más nem éli itt azt a szerzetesi életet, melyről Foucauld atya álmodott, mely elrejtőzik a város lakóinak mindennapos, alázatos szegénységében. A testvériségeknek nem kell, nem szabad feltűnniök, jöttüket senkinek sem kell észre venni.

S majd később, itt, ezen a helyen, ahol a szüzességében hallgatag Mária az angyali köszöntést fogadta, majd úgyis kiviláglik imádságos életünk egyedülálló értéke.

Életünk két vonását egyre lényegesebbnek látom. Itt mindkettőt szinte új megvilágításban fedezem fel, mint speciális üzenetet, melyet a názáreti Jézus intéz a testvériségekhez. Ez a két vonás: az imádás és engesztelés imájában teljességgel Isten felé forduló élet *külső csendje a tevékenységben* — s ugyanakkor szeretetben való jelenlét századunk emberének munkájában, küszködésében és szegénységében. Látszólag két ellentétes törekvése ez küldetésünknek, melyet féltő gonddal kell óvnunk, hiszen életünknek ez ád értelmet. Sokszor mondtam már nektek, mégis azt hiszem, Názáret erejének és kegyelmének bizonyosságával ma más és új módon tudom elmondani.

Sokszor vitatják majd életetek értelmét és hasznosságát. Nem értik majd, sokan, miért különültök el önmegtartóztatásban és imádságban, olyannak akarnak benneteket, mint a többi emberek, és nem értik meg, hogy ha hivatástok az emberek között élni, miért nem választjátok a világiak apostoli munkáját? Bírálnak majd benneteket, s ha nem is merik mindig kimondani, úgy érzik majd, hogy életetek némileg mégiscsak haszontalan. A klauzúrás szerzetesek életét megértik, mert belátják, hogy vannak emberek, akiknek, hogy megvalósíthassák szerzetesi életüket, klauzúrára és csendre van szükségük. De mit szolgál a visszavonulás a kistestvéreknél, akik nem félnek az emberek között élni?

E kérdés arra kötelez bennünket, hogy mind magunkért, mind azokért, akik kérdeznek, világosan lássuk mi a végső és lényeges indítéka annak, hogy életünk a tisztaság és az ima révén elkülönül mások életétől. A szemlélődő élet — akár klauzúra mögött folyik, akár nem — voltaképpen *előképe* annak az életállapotnak, melyben majd minden teremtett ember osztozik: ez legfőbb és igazi

magyarázata. Enélkül nem volna értelme. Mi itt, e földön, előrevetítjük azt, ami minden Krisztus által megváltott és megdicsőített ember rendeltetése. A szemlélődő élet végsőfokon a megdicsőült élet földi előképe.

Miért élünk a szent tisztaságban? Tudjuk, hogy a gyakran emlegetett emberi okok közül kielégítően egyik sem magyarázza meg a tisztasági fogadalom jogosultságát: csakis Isten terveinek elővételezésével magyarázható. Ezek között szerepel ugyanis, hogy majd a szüzesség állapotában éljen minden ember.[1] Tudjátok, mit válaszolt Jézus azoknak, akik, hogy zavarba ejtsék, az eljövendő életre vonatkozóan is szükségesnek mondták a házaséletet. „A világ fiai házasodnak és férjhez mennek, de akik méltók lesznek arra, hogy eljussanak a jövendő Országba és a halálból való feltámadásra, nem házasodnak és nem mennek férjhez. Hiszen meg sem halhatnak többé, mert hasonlók az angyalokhoz, és Isten fiai, mivel a föltámadás fiai." (Lukács XX, 34—36.)

Az odaszentelt életben azt, ami benne a leglényegesebb, vagyis azt, hogy izzó szeretettel nézzük és szemléljük Krisztust, Istenünket és Megváltónkat, semmiféle okoskodás nem magyarázhatja teljesebben, mint egyszerűen az a tény, hogy ez a boldogító Isten-látás elővételezése.

Minden szerzetesi élet, bármi legyen is a formája, társadalmi és kollektív, majdnem azt merném mondani, az egyház által hivatalosnak mondott és megszentelt *elővételezése* annak, ami az eljövendő Ország lesz. Érthetetlen és értelmetlen az ilyen élet, ha nem vonatkoztatjuk a Krisztus által megváltott emberiség eljövendő, természetfölötti állapotára. Így Krisztus dicsőséges titkainak mintegy állandó képviselete a kereszténységben. Noha gyarlók vagyunk, noha

---

[1] Az első keresztények talán jobban értették ezt az igazságot, mint mi. Olvassunk el két nagyon meggyőző idézetet az Atyák írásaiból: „Ti már kezdtetek olyanok lenni, amilyenek mindnyájan leszünk egy napon: ti már ebben az életben eljutottatok oda, ami a feltámadás dicsősége lesz." (Szent Ciprián: *De habitu virginum,* XXII; 4,462.)

„Nincs tehát két rossz dolog, a házasság és a paráznaság, melyek közül a második a rosszabb, hanem két jó van, a házasság és a szüzesség, s ezek közül a második a jobb... Ugyanígy, a tudomány és a hiúság nem két rossz, melyek közül a második a rosszabb, hanem a tudomány és a szeretet két jó, s e kettő közül a szeretet a jobb. Mert mint ahogy az Apostol mondta „a tudomány elenyészik", noha szükséges ebben az életben, de „a szeretet soha el nem múlik". — „... A házasságtól való tartózkodás pedig angyali életmód, s megmarad mindörökké." (Szent Ágoston, *De bono conjugali;* VIII. 8.)

korántsem méltó módon hordozzuk hivatásunkat, életállapotunk mégis az ember természetfölötti hivatásának állandó hangsúlyozása. A világnak szüksége van arra, hogy lássa ezeket a realitásokat, hogy ne csak prédikációk beszéljenek róluk, hanem hogy előképét saját szemével lássa más emberek életében megvalósulni. Mert ezek az életek állandó emlékeztetőül szolgálnak: az elkerülhetetlen keresztény rendeltetésre emlékeztetnek. Krisztusnak, a teremtmények közül az elsőszülöttnek, szűzi tisztaságának és boldogító Isten-látásának ragyogásában jelen kell lennie övéi között.

Meg kell értenünk, milyen nagy szüksége van a világnak erre az élő emlékeztetőre történelmének abban a szakaszában, amikor minden más koroknál jobban a földre akarja korlátozni Isten Országát, és a keresztény üzenetet egyedül a földi testvériség szolgálatába akarja állítani. A testvériségek élete döbbenetet, meglepetést, méltatlankodást vált ki: ez is szinte annak a jele, hogy milyen nagyon szükséges a jelenlétük. Az elpogányosult világban a testvériségek élete azonban mégsem lesz idegenebb, anachronisztikusabb, mint amilyen az ország és a boldogságok hirdetése volt az első század zsidó és római világában. A testvériségeknek tehát mint Jézus eljövendő országa és minden ember dicsőséges rendeltetése bizonyságtételeként, és noha gyarló, de konkrét anticipációjaként, előképeként kell szerepelniük a világban.

Ha azt akarjuk, hogy az emberiség transzcendentális rendeltetésének, és még alapvetőbben: Isten és Krisztus végtelen misztériumának ezt a hangsúlyozását befogadja a szenvedő és szorongó emberiség, úgy a lehető legteljesebb mértékben *jelen kell lennetek* mostani sorsában és földi rendeltetésében. Sajátos szükséglete ez a XX. század világának. Az emberek, hogy el tudják hinni, hogy Jézus szereti őket, hogy csüggesztő gondjaik között is hinni tudjanak földöntúli dicsőséges rendeltetésükben, hinni tudjanak abban, hogy a keresztény élet transzcendenciája nem veti meg a mindennapi munkában elcsigázott embert és alázatos szegénységét, sőt hogy éppen ebből kell kicsíráznia, hogy az alázatos kicsinyek színtelen életében fogan meg a dicsőség vetése, az emberek, hogy hinni tudjanak szerzetes testvéreik önzetlenségében és szeretetében, elvárják, hogy jelen legyetek szenvedéseikben és mindennapi gondjaikban. Másként hogyan is hihetnének önzetlenségükben, hogyan is sejthetnék meg a híradást, melyet nekik kell továbbítaniok, hogyan hihetnének mindebben, ha a szerzetes életének külső képét kibúvó-

nak látnák, menekvésnek az elől, ami az alázatos kisemberek sorsában a legnehezebb?

Jelenlétünk az emberek között *küldetés,* és ugyanakkor szeretetből fakadó szükségesség. Ezért kell egész lélekkel hinnünk hivatásunkban. Higgyetek abban, hogy ez lehetséges. Lehetséges, mert Jézus szeretete, s köztük való jelenléte kívánja meg, s azt is, hogy ugyanakkor tanúsítsuk istensége és országa transzcendentális titkainak realitását, kegyelmes szeretetének testvéri, megértő és irgalmas voltát azok iránt, akik testvérei a keservesen nehéz emberségben. Létük puszta tényével ezt kell tanúsítaniok a testvériségeknek.

Ne féljetek, ha erre a hivatásra szólít benneteket az Úr. Ne féljetek, ha egyszer elhatároztátok, hogy követitek a hívó szót. Imádó és imádkozó életetek sajátos jellege más árnyalatú lesz, mint a klauzúrás szerzetesé. Talán keményebb, fájdalmasabb élet lesz, s több lesz benne a harc. Isten felé törekvésetek gyakran fáradságosabb lesz, mert szinte elnehezíti az emberi fáradozások súlya. De mert mégis kitartó, csupa alázat és szeretet, imátok valóban a nép imája lesz, mely nyomorúságának szakadékából kiált Isten felé.

Sose láttam olyan világosan mint itt, Názáretben, hogy a testvériségek ott lehetnek minden környezetben, minden nép között. Életeszményetek ne legyen hát sohase merev, tudjon nagy szeretettel alkalmazkodni minden helyzethez, minden társadalmi körhöz. Szerzetesi tökéletesedésünk titka nem annyira a külső szabályosságban rejlik, sokkal inkább abban, hogy állhatatosan törekszünk arra, hogy mindenkor alázatosan testvériek legyünk mindenki iránt. A kistestvérek elmennek mindenhová. Egyre világosabban bontakozik ki előttem a különböző testvériségek képe: az észak-afrikaiaké, a franciáké, a Keleten, Libanonban, Palesztinában és Egyiptomban, Olaszországban és másutt működő munkásközösségek, földművesközösségek, hegyvidéki, nomád-, tanuló-, szentségimádó tengeri közösségek és missziós közösségek képe, s mind, egyre odaadóbbak a szeretetben és az életnívó emelésére irányuló törekvéseikben. Valamennyinek az imádságot, az egyszerű és bátor szegénységet és a testvéri szeretetet kell sugároznia. Az életmódnak azok az árnyalatai, melyek egymástól megkülönböztetik a testvériségeket, egyszersmind lehetővé teszik, hogy egymást kiegészítsék, s egymást mind anyagilag, mind lelkileg támogassák. Ez a különbség beleíródik egyéni alkatotokba is. Tudjátok, mennyire szeretném, ha a testvériségekben mindnyájan megtalálnátok egyéni elhivatottságotok legteljesebb kibontakozását a mindnyájunk számára közös eszmény egyszerűségében. Jövendő

utatok irányára mindig úgy gondolok, hogy megpróbálom különkülön mindegyikőtök lelkében kibetűzni Jézus hívását. Szeszélyek, egyéni különcködés kielégítéséről természetesen szó sem lehet. A minden lemondásra, a legnagyobb lemondásra is nagylelkűen kész kistestvéreket, emberi és természetfölötti egyensúlyukat csorbítatlanul megőrző kistestvéreket kell vezérelnünk hivatásuk megvalósítása felé. Saját lehetőségeiteket illetően nem szabad ámítani magatokat. Mindenkinek megvannak a maga lehetőségei, s megvannak a korlátai is, melyeket természetünk, egészségi állapotunk, de még neveltetésünk is emel. Mindez meghatározott környezet és életmód számára jelöl ki bennünket. Kerülnek ki közületek kistestvérek a Kelet és a Nyugat számára, a hegyvidéki, a munkás, a földműves-, a nomád- és a halászközösségek számára éppúgy, mint a tanuló közösségek számára, vagy arra, hogy a testvériségeken belül, vagy azokon kívül éljék alázatos, felebaráti szolgálatban töltött életüket. A fontos az, hogy senki ne akarjon más lenni, mint aki. S olyan ritka, hogy valaki annak fogadja el önmagát, aki! Az ember készségesen elfogad mindent: a szenvedést, a betegséget, a háborgatást, a halált és a mártíriumot, de nehezen viseli el saját korlátait, mert szeretne valaki más lenni. Mindnyájotok számára kértem az alázatnak ezt a kegyelmét, mikor ott imádkoztam, ahol Mária Legyen-nel felelt az angyali híradásra. Mint állandó kegyelmet kértem számotokra, hogy alázatosan fogadjátok el személyes rendeltetésteket, s nagylelkűen adjátok magatokat a jelenben. Mert, aki nem ismeri el magára kötelezőnek a múló pillanat realitását, az mind csak álom, nagyralátás, vagy önáltatás. A szeretet, ha nem valósul meg teljesen, nem is létezik. Azok szeretnek, akik „tesznek"[1]. „Tenni" pedig csak a jelen, az átélt pillanat valóságában lehet. Az Isten akarata, mivelhogy teremtői és végtelenül hatékony akarat, nem mutatkozik és nem valósítható másutt, mint a pillanat valóságában. El kell fogadnunk saját valóságunkat, úgy amint adódik abban a percben, melyet imának vagy munkának szentelünk, amikor szeretünk vagy szenvedünk. Tanuljuk el Máriától, hogy mindennapi életünk során azt az egyszerű, odaadó, szerető figyelmet tanúsítsuk, mely lehetővé tette, hogy mindent elkötelezzen a percnek, mely ha nem figyel, elmúlhatott volna mint minden perc, mint bármelyik perc. Minden pillanatban azok vagyunk, akik vagyunk, és hiúságtól, nagyralátástól mentesen, szeretettel és alázatosan így kell felfogni,

[1] „Mit mondjátok nekem: Uram, Uram! és nem *teszitek* azt amit, mondok?"

így kell adni magunkat, így kell engednünk, hogy elkötelezzen bennünket a perc, mely számunkra kiszabatott. Ezen kívül maradva minden csak illúzió és hívságos nagyralátás — semmi. Az életet elfogadni könnyű —, de a nagy feladat az, hogy önmagunkat is el tudjuk fogadni korlátainkkal együtt.

*
* *

Názáreti tartózkodásom végeztével írom ezeket a sorokat, négynapos magányba vonulás után, mikor egyedül voltam a görögkatolikus iskola üres épületében. A városka fölé emelkedik ez a csodálatos fekvésű, magányos épület. Csak reggelenként hagytam el a házat, mikor misézni mentem az Angyali Üdvözlet grottájába. És esténként, hogy a názáreti nővéreknél vacsorázzam. Délben Assad, egy kis tizenhárom éves libanoni hozott ennivalót. Csak azt szeretném, ha kevésbé lettem volna méltatlan a kegyelmekre, melyekben Jézus itt részesült.

IV.

SZEGÉNYSÉG ÉS SZERETET

1948. október 16.

A szegénységről beszélek ma nektek. Határtalan hűséget kell mindenkor tanúsítanotok Jézus gondolata iránt, határtalan hűséggel kell eleget tennetek a konkrét követelményeknek, melyeket az igazságtalanságot szenvedők és a nincstelenek iránt érzett szeretetünk szab elénk. Az evangélium egyre jobban elmélyülő ismeretének világánál — mert az evangéliumot szinte mindennap újra fel kell fedeznünk — kell kialakulni szívünkben, reflexeinkben, gondolkozásunkban, egyszóval egész lényünkben Jézus kis szegényének úgy, amilyennek ő akarja, ő szereti. Ez a szegénység csupa öröm, csupa szeretet. Vigyázzunk, nehogy ehelyett a gyöngéd és isteni szegénység helyett arra az emberi szegénységre törekedjünk, mely látszatra talán igazi, sőt bizonyos vonatkozásaiban kézzelfoghatóbban hiteles, de könnyen keménységgé, könyörtelen ítélkezéssé, kárhoztatássá, széthúzássá és szeretetlenséggé fajul. Mi azért leszünk igazán szegények, mert Jézus szelleme lesz bennünk, s mert tudjuk, hogy Isten végtelenül egyszerű és szegény, s főképp, mert mint ő, mi is szeretni akarjuk a szegényeket, s osztozni akarunk sorsukban.

Örömmel látom, hogy mindannyiotokban elevenen él a szegénység forró vágya: igen, sose képzelhetjük, hogy elég szegények vagyunk. Mennyiségileg talán igen, de minőségileg sohasem leszünk elég szegények. És jól vigyázzatok, mert éppen ezen a ponton könnyen megtévedhettek, könnyen megkeményedhetik a szívetek, úgy, hogy elhomályosulhat bennetek Jézus képe, sebet kaphat iránta táplált szeretetetek. Szüntelenül gondoljatok arra, hogy a szeretet

mindent beteljesít Istenben, hogy a szeretet hozta Krisztust a földre, s hogy az emberek mindenekfölött szeretetre szomjaznak. Ha szegénységetek nem egyszerűen *a szeretet egyik arculata,* úgy nem is hitelesen isteni. A szegénység parancsait sose helyezzétek a szeretet parancsai elé, óvakodjatok a szegénység túlzottan emberi, hamis értelmezésétől. A szegényt megkísérti az irigység, a féltékenység, a féktelen bírvágy, azoknak kárhoztatása, akiknek többjük van. Ti sem vagytok védettek e kockázatokkal szemben, s ha nem is magatokért, kísértésbe eshettek a szegények iránti részvétből, akik talán megfogalmazatlanul, de érzik magukban ezeket az indulatokat. Hogyan is lehetne másképp? Látni fogjátok az igazságtalanságokat, szíveteket gyötri a nyomorúság, melyen nem tudtok könnyíteni, kísértésbe estek, hogy lázadjatok a világ ellen, mely oly irgalmatlanul eltipor sok gyengét és kicsit. Igaznak és erősnek kell maradnotok. Alkalomadtán határozottan adjatok hangot az elnyomottak méltányos követeléseinek, de mindig maradjatok meg szeretetben és sose ítéljetek. A munkás kistestvér szíve legyen olyan nagy, mint ez a világ, legyen olyan egyetemes és nyitott, hogy minden embert szeretni tudjon fajra és különbségre való tekintet nélkül. Jézus azt mondta, hogy jaj a gazdagoknak és a farizeusoknak. De ő Isten volt. Elénk más parancsokat szabott: „Ne ítéljetek, hogy meg ne ítéljenek. El ne ítéljetek senkit, hogy titeket se ítéljenek el. Bocsássatok meg és nektek is megbocsátanak... Amilyen ítélettel ítéltek, olyannal fognak megítélni titeket, és amilyen mértékkel mértek, olyannal mérnek majd nektek is. Mit nézed a szálkát felebarátod szemében, és a magad szemében nem veszed észre a gerendát?... Képmutató! Vesd ki előbb a gerendát szemedből..." (Lukács V. Máté VIII.) A szegények jogát mindig szeretettől túláradó szívvel kell védenünk. Sose ítéljük meg a gazdagokat: nem ismerjük sem szívüket, sem szándékaikat. Kárhoztassuk az egyházzal együtt a proletariátust elnyomó kapitalista rendszer visszaéléseit, gondoljunk arra, hogy ezt mindenestül fölválthatja valami emberségesebb rendszer, de ezen túlmenően nincs jogunk ítélkezni, nincs jogunk testvéreinket kárhoztatni. Mert nem igaz, hogy a gazdagok és a birtoklók pénze, pusztán azért, mert az övék, a szegények rovására összeharácsolt pénz. Ez kétségkívül nemegyszer így van, de a szívek bírája egyedül Krisztus. Egészen más, ha azt mondjuk, hogy értelméhez mérten minden kereszténynek munkálkodnia kell a helyzet megváltoztatásán.

E helyütt nem adhatok irányelveket azzal kapcsolatban, hogy milyen politikai és társadalmi magatartást kell elfogadnotok. Csu-

pán az alapvető erkölcsi magatartásról beszélek, arról, amit Jézus mondana nekünk, ha a XX. század nyelvén hirdetné az evangéliumot.

A testvériségek szelleme, szíve egységet sugározzon, és ne egyenetlenséget. Minden ember — amint azt Foucauld atya olyan hőn áhította — bármilyen fajhoz, bármilyen osztályhoz tartozzék is, érezze magát otthon a testvériségben, érezze meg, hogy itt igazán szeretik. Érezze meg ezt a munkaadó és a legszegényebb munkás egyaránt, noha szeretetünk inkább ez utóbbi felé hajlik. A gazdagok annyira érzik magukat otthon a fedelünk alatt, amennyire ott találják Krisztust is, aki szereti őket. Ne engedjük, hogy rabul ejtsen bennünket a gyűlölködés légköre, mások jelszava, a teljes emberi igazság lassú elferdítése. S mikor úgy érzitek, hogy lázadás támad bennetek a nyilvánvaló igazságtalanság láttán, szóljatok határozottan, ha úgy érzitek, hogy ez kötelességetek — noha hivatásunk nem a méltánytalanság elleni harc, hanem inkább az, hogy együtt szenvedjünk a szenvedőkkel — de mindig keressétek föl a Tabernákulumot, hogy rátalálhassatok annak szívére, aki a szeretet gyöngeségével győzte le a világot és a bűnt. Mi sem indulhatunk más fegyverrel a világ meghódítására a megváltó Jézus nevében. A leggyakrabban mégis csöndben kell viselnünk az igazságtalanság ütötte sebet, s a megváltás áldozataként fel kell ajánlanunk Istennek.

*
* *

Minden kistestvérben benne él hogy szeretetből szegény, s ezt a szegénységet kell életében megvalósítania. Ez közületek sokak számára azt jelenti, hogy munkával kell fenntartania magát. Már többször beszéltem arról, hogy számunkra mit jelent a munka hivatása, erre most nem is térek ki. De ugyanakkor minden kistestvérben él a misszionárius, Krisztus és az egyház küldöttje is. Hogy hivatástok e részét megvalósíthassátok, amilyen mértékben érzitek missziós hivatásotokat, olyan mértékben kell alázatosan, s bizakodva folyamodnotok a kereszténység segítségéért, hiszen voltaképpen a kereszténység küldöttjei vagytok. Hivatásotokat ne szűkítsétek a munkásszegénység szűk korlátai közé. A testvériségeknek el kell menni szerte a világba, minden fajhoz, hogy mindenüvé elvigyék a boldogságok Krisztusának élő bizonyságtételét. E küldetéshez szinte szervesen hozzátartoznak a nyelvi és a teológiai tanulmányok, hosszú utazások, a nehéz vidékeken való megtelepedés kezdeti gondjai.

Mindezt boldog bizakodással kell vállalnunk, a Gondviselésbe vetett hittel, mely csodákat tud tenni, s a kiáradni akaró forró szeretet vágyával is ezért kell magunkat alávetni a terjeszkedés olyan ütemének, amilyet az Úr rajtunk keresztül meg akar valósítani. Céljaitokat ne korlátozzátok. Ha hivatástok arra kötelez benneteket, hogy rejtve maradjatok egy franciaországi gyárban, gondoljatok azokra a testvéreitekre, akik az egyház nevében messzire viszik ugyanazt az evangéliumi üzenetet. Ehhez anyagiak is kellenek. Ezzel kapcsolatban igazán jó okkal idézhetjük ismét Szent Pál tanítását. S minthogy ezek a testvéreink a kereszténység küldöttjei, joggal számíthatunk arra, hogy a kereszténység hozzájárul e missziók anyagi terhének viseléséhez, melyek nyilván felülmúlják az egyszerű munkás anyagi lehetőségeit.

Óvakodjatok a fösvénység szellemétől. A túlzott aggodalom, hogy létfenntartástokban teljesen a munkára vagytok utalva, nehogy csorbítsa nagylelkűségteket, s a bizakodó, teljes hitet Jézus ígéretében: „Keressétek először az Isten Országát, és a többi mind hozzá adatik nektek." Ha egyszer tudjuk, hogy Jézus kér tőlünk valamit, legyen hegyeket mozgató hitünk, és merjünk számítgatás nélkül, merjünk mindent, amit ő tőlünk kér. Eljön majd a nap, mikor a kistestvéreknek a földkerekség minden pontjára el kell menniük.

A testvériség szívének — szegénysége korlátai között is — mindig nyitva kell lennie minden nyomorúság, minden kérés előtt. Igen, mindenkinek adhattok, aki kér, de munkabéretekből és a tanulásra kapott pénzetekből kell adnotok. Így tudjátok megosztani, amitek van, és így tudtok időnként majd nélkülözni is. Nem a szegénység szelleme visz benneteket arra, hogy hiányt lássatok a szükségesben is, hanem a szeretet szűkölködő testvéreitek iránt. Mert ha nem a nálunk is szegényebb iránti szeretetből vonjuk meg magunktól *a szükségeset*, ez gyakran nem egyéb, mint önáltatás. S itt ismét fölmerül az örök probléma: hol a határ a szegénység és a nyomor között? A kérdésen elgondolkozva nagyon is konkrét területre jutunk: a határ mindenkinél más és más. Habozás nélkül le kell tehát mondanunk egyéni elképzeléseinkről — ez nem tartozik a lényeghez —, hogy megóvjuk a szeretet egységét, ami lényegbevágó. Ha bíráló megjegyzések érnek benneteket a szegénységet illetően, mindig tudjatok felülemelkedni egyéni elgondolásaitokon, hogy a közösség szintjére helyezkedhessetek. Ha kicsik vagytok, alázatosak, s főképp, ha mindenekfelett szerettek, s kívánjátok az egyesülést

engedelmességben Jézussal, akkor ez nem esik nehezetekre. Ez különben sem akadálya annak, hogy a testvériség keretében kibontakozhassék kinek-kinek egyénibb hivatása ennek minden árnyalatával együtt.

De lehet, hogy mindig szenvedtek majd attól, hogy nem vagytok eléggé szegények, ez így van rendjén. A tökéletes szegénység csak úgy mint a tökéletes szeretet a maga teljes, isteni mélységében megvalósíthatatlan itt, ezen a földön. Az egyensúly feszültsége kell ahhoz, hogy a szegénység követelményei összeegyeztethetőek legyenek az apostoli szellemnek és mindnyájunk testvéri egységének követelményeivel. A keresztény tökéletesség más ellentétei: a szemlélődés és a szeretet, imádság és felebaráti szeretet, erő és szelídség, csendes, rejtett élet és rendelkezésre állás a lelkek szolgálatában — mindez az egyensúly feszültségéhez vezet, és sohasem késztethet a könnyű megoldások elfogadására. Ha már egyszer felteszitek magatoknak e kérdéseket, az azt jelenti, hogy a Szentlélek irányít benneteket, de akkor tegyétek is készségesen mindazt, amit Jézus lelke tőletek kíván.

Úgy gondolom, hogy a Krisztus szerinti szegénységnek azok az elemei, melyeket a testvériségeknek gyakorlatra kell váltaniuk, lényegében a következőkben foglalhatók össze:

A szív teljes *függetlensége* minden teremtménytől, a pénztől és a munkától egyaránt, a lélek fölkészítése arra, hogy egyedül Istené legyen, az egység szellemének gyökere, melynek a testvériségek szétszakíthatatlan kötelékévé kell lennie.

A ténylegesen szegény élet valóra váltása a hivatásotok kívánta szintnek megfelelően. Noha konkrét részleteiben való meghatározása talán a legkevésbé fontos a szegénység szempontjából, mégis ez támasztja a legtöbb vitát, s az egység megbontásának veszélyét.

A szegények szeretete — őket kell leginkább szeretnünk, az ő társaságukban szeretnénk élni, s *a testvériségekben mindig otthonosan kell érezni magukat.* Ez az utóbbi csalhatatlan jel. Ezt a harmadik elemet fontosabbnak látom, mint a másodikat, noha ez erősen befolyásolja, hiszen a testvériség légkörének nyilván szegénységről, egyszerűségről kell tanúskodnia, hogy a szegények otthon érezzék benne magukat. És elsősorban mégis azért lesz otthon a testvériségben a szegény, mert igazán testvéri szívek szeretetét érzi meg.

Végül a hegyeket megmozgató erő, és bizalom a Gondviselésben, bizakodás, mely mindent mer remélni, kérni, várni, mindent

mer, hogy Krisztus szerelme legyen urrá a világ felett: *„A Szent Evangélium terjesztéséért kész vagyok a világ végére menni, s a végítéletig élni."* Ha úgy érzitek, hogy Jézus valóban kér valamit tőletek, anyagiak miatt sose torpanjatok meg félúton, sose állítson meg benneteket a félelem, hogy nem lesz elég pénzetek. Ne legyetek számítgatók. Hinni kell a csodában, s gyermeki alázattal párosulva éljen mindannyiotok szívében az a hit, melyet Krisztus elvár tőletek: „Legyen hitetek Istenben. Bizony mondom nektek, ha valaki azt mondja a hegynek: emelkedj föl és vesd magad a tengerbe, s nem kételkedik szívében, hanem hiszi, hogy megtörténik, amit mond — úgy is lesz." (Márk XI, 21—24.)

V.

KARÁCSONY

1948. december 12.

A kölcsönös szeretetben egyesült családok számára a nagyon egyszerű, nagyon tiszta öröm napja a karácsony. Ezt a tiszta és egyszerű örömet érezzük mi is a karácsonyra gondolva, s örömünk annál mélyebb lesz, minél bizonyosabban érezzük, hogy növekvő szeretet fűz össze bennünket úgy, hogy már valóságos családot alkotunk, főként ha e szeretet annak a szeretetnek kisugárzása, melylyel Isten szerette a világot, Fián, a Gyermeken át, aki ezen a napon született meg számunkra.

Ezért szeretném, ha ma valóban nagyon közel éreznétek magatokat egymáshoz az örömben. Kicsit úgy, mint a gyermekek, akik nagyon boldogok tudnak lenni, mert még elég kicsinyek ahhoz, hogy elfogadják; hogy szeretetből kényeztessék őket. Az isteni élet ajándéka előtt, melyet ezen az éjszakán Szűz Mária nyújtott nekünk, a bizakodó szeretet spontaneitásával tudjunk mi is gyermekké válni, akit mohó, féktelen ambíciók töltenek el, s feledkezzünk meg méltatlanságunkról. Isten ezt kívánja tőlünk, így szeret bennünket.

Nem a karácsony titkairól akarok értekezni. De lehet, hogy szívetek mélyén aggályoskodtok — bárcsak valóban így lenne —, mert olyan nagy örömet támasztott bennetek a bizonyosság, hogy lelketekben találkoztatok a gyermek Krisztussal, örültök, holott azt látjátok, hogy körülöttetek mérhetetlen gyötrelemben vergődik a világ, s embermilliók élnek szívszorongató nyugtalanságban. Ez igaz. Az Ige megszületése az egyedüli reményforrás minden ember számára, s hogy erről tanúságot tegyetek, ez a ti küldetéstek. Ezért

kell magatokban hordani ezt a misztériumot, ezért és ez által kell mindentől elszakadnotok, elszegényednetek, megtisztulnotok és átalakulnotok. Örömötök tisztasága és a mások szenvedése nem áll ellentétben. Egy test vagyunk, bennetek és általatok máris kicsit erősebb gyökereket ereszt az emberiségben karácsony öröme. A világnak újra meg kell tanulnia a szegény és alázatos, az Istennek és szeretetnek átadott szív egyszerű, tiszta örömét, s csak úgy tanulhatja meg, ha minket betölt ez az öröm. Ránk esett Isten választása, s ez a misztérium zendítsen meg lelkünkben olyan tiszta Magnificatot, mint amilyen a Vizitáció Máriájáé volt. Máriának ez az öröm- és dicsőség himnusza azóta is szüntelenül zeng a világban; az emberiség szenvedéseinek, nyomorúságának látása sem hallgattatja el. Ellenkezőleg: az eljövendő boldogságot várva hány meg hány lélek merített belőle isteni örömet, reménységet, erőt az élethez és szeretethez! Olyan legyen minden kistestvér, olyanok legyenek a testvériségek, hogy a lelkek ugyanennek az erőnek forrását találják meg bennük. Ne féljetek, hogy eltávolodtok testvéreitektől és szenvedésüktől, amikor teljes örömben vagytok jelen Isten előtt, aki nektek latolgatás nélkül adja magát.

Már régebben szeretnék több mindenről beszélni nektek. Amint látom a testvériségeket Jézus szeretetében élni és növekedni, egyre jobban értem Isten reánk vonatkozó szándékait. Ilyen határozottnak és sürgetőnek még sohasem láttam. Azt jól megértettétek mindnyájan, hogy Jézus, a mi szeretett Testvérünk és Urunk egyre nagyobb szeretetét kell mindegyik testvériségnek és külön-külön mindegyikőtöknek a szíve mélyén átélnie szeretetben és igaz testvéri egységben. Jézus, a mi szeretett Testvérünk és Urunk jelen van minden testvériségben, s jelenléte nagylelkűségetek mértékében nyilvánul meg. Csak ő egyesíthet, a világ megváltásáért csak ő ajánlhat fel mindent Atyjának.

Az, akinek közületek alkalma volt egyik testvériségből a másikba átmennie, világosan láthatta, hogy Jézus lelkének jelenléte olyan mértékben érezhető mindenütt, amilyen mértékben megvalósult a szív és szellem egysége. Ez az egység nem csupán a mindannyiunkat közös eszményben egyesítő testvéri szeretet műve. Kölcsönös szeretetünk bármennyire hiteles biztosítéka Krisztus köztünk való jelenlétének, az egységnek mégis van egy másik tényezője, s ez az *engedelmesség misztériuma* valamennyiünk lelkében. Szervesen fölépült testet képezünk, s Jézus e test feje. Egységünk a szeretetben nem csupán a horizontálisan ható testvéri szeretetben való fúzió eredője, egyidejűleg fölfelé is sugárzik ez a szeretet, a valamennyi-

ünkben, a legkisebb testvériség legkisebb felelős testvérében is titokzatosan jelenlévő Krisztus felé. Testvéri életünk teljességét az engedelmesség e misztériuma tetőzi be, ez jelenti egységünk erejét, szeretetünk és Krisztushoz való ragaszkodásunk önáltatástól mentes, hiteles szilárdságát. A testvériség nem egymás mellé sorakoztatott testvérekből áll, akármilyen önmegtagadó, mélységes barátság fűzze is őket össze, a testvériség élő test, szerves egység, melynek feje Krisztus. Csak a Krisztushoz való kapcsolódás igaz teljességében, vagyis az engedelmességben valósulhat meg a testvériségek szerves egysége a szeretet, a szegénység, az önmegtagadás és a munka területén. Minden e földre született ember szívében megvan az eredeti engedetlenség fájdalmasan kusza nyoma, ennek a súlyát érezzük mi is, mikor Jézus szentségéből és tisztaságából fakadó követelményekkel kerülünk szembe. Ezért van ott a keresztény megváltás eredetében és középpontjában, Jézus szívében és az ő egyházában az engedelmességnek az a misztériuma, melybe olyan szervesen, olyan mélységesen kell belekapcsolódnunk, amilyen mértékben kapcsolódni akarunk a megváltás misztériumához, és egyházán keresztül Krisztushoz. Életmisztérium ez, mely nem csal, mert az engedelmesség életre váltása a legalázatosabb feladatokban is mintegy szétágazása, kiterjedése Jézus titokzatos jelenlétének az ő egyházában, ez az emberi és ugyanakkor isteni, földi és ugyanakkor transzcendentális jelenlét így jut el mindennapjainkba.

Átlátszóságunknak és egységünknek van azonban egy nagy akadálya: állandóan beleütközünk magunkba is, ezt jól ismeritek valamennyien. A velünk született és csaknem érthetetlen makacsság ez az akadály, a makacsság, hogy mindent saját szempontunkból akarunk nézni és érteni, mindig a saját jellemünk szerint, előítéleteink szemszögéből. Ez a makacsság eredményezi ítéleteink és véleményeink szűk látókörűségét. Számos oka van e makacsságnak, s valamennyi ok ellen egyszerre kell harcolnunk. Lehet, hogy értelmi hiányosság, lehet, hogy a nagyvonalúság hiánya ellen kell küzdenünk, lehet, hogy előítéleteket, vagy hiúságot kell legyőznünk és tapasztalatlanságunkon kell segítenünk. Mindez menthető volna, ha számolnánk azzal, hogy fiatalok, tapasztalatlanok vagyunk, ha észrevennénk, hogy emberi gőg rejtőzik előítéleteink mélyén, meg azokban a merev állásfoglalásokban, melyek megtörik az egységet, megsebzik a szeretetet, kioltják az örömet, s végül odajuttatnak bennünket, hogy már kevésbé állunk Krisztus és testvéreink rendelkezésére. Beigazolódik ez az egymás és a testvériségek közti kapcsola-

tokban, a környezettel való kapcsolatunkban, melyet vállalnunk kell, s megértenünk. A kistestvér szíve — pontosabban szívének az intelligenciája — legyen olyan befogadóképes és egyetemes, hogy megértsen minden embert, bármennyire más legyen is, mint mi vagyunk. Annak a szeretetnek nevében kérlek benneteket, melynek tanúi akarunk lenni, ne hagyjátok, hogy szellemetek beszűküljön. Legyetek tudatában minden szűk látókörűségeteknek, korlátaitoknak. Ne vesszetek el részletkérdések, álproblémák, vagy olyan helyzetek megvitatásában, melyet nem ismertek elég alaposan. Ne ítélkezzetek meggondolatlanul, és azon legyetek, hogy minden egyes embernek s így minden testvéreteknek és nővéreteknek eleve biztosítsátok az alázatos testvéri szeretet kedvező elfogultságát.

Feltétlenül le kell vonnunk ennek az alapmagatartásnak minden következményét. Nagyon fájdalmas, ha azt kell látnunk, hogy egy kistestvér, akinek életeszményéhez az alkalmazkodás is hozzátartozik, képtelen megérteni valamelyik testvére hivatásának árnyalatait, vagy egy másik szerzetes társulat szellemét. Azon legyetek, hogy mindig meglássátok az igazságot, melyet megtalálhattok minden intézményben és minden emberben, s szeressétek azt. Ezzel nem a köztetek folyó gondolatcsere egyszerűségét akarom bírálni, hanem az egyik-másik merev és makacs ítélkezéstekben megnyilvánuló gőgöt. Ez a gőg okozta azt, hogy közületek néhányan felületes és elhamarkodott ítéletet formáltak a tanulmányi testvériség arculatáról, holott valójában ezt meg sem értették. Tanuló kistestvéreitekben sem kisebb a hivatástudat azért, mert úgy látják, hogy tanulmányi idejük nélkülözhetetlen és hitelesen igaz fölkészülés a missziójukra. Tudom, hogy sokan vannak köztetek, akik ösztönösen húzódnak vissza a hiányos és mesterkélt intellektuális képzéstől, meg ennek légkörétől, félnek, hogy ez eltérítheti őket az igazságtól. S tagadhatatlan, hogy közülünk többen megszenvedték bizonyos kollégiumok, sőt egyik-másik szeminárium tanulmányi és nevelési módszereit. Joggal féltek ettől, joggal keresitek a teljes igazságot Istennel és az emberekkel való kapcsolataitokban. De az értelem és a hit igazi képzésének mégse tulajdonítsatok olyan veszélyeket, melyeket csak e képzés karikatúrái támaszthatnak. Világos, egyenes és jól képzett értelemre van szükségünk ahhoz, hogy igaz lehessen a szeretetünk, de még ahhoz is, hogy képesek legyünk a megértésre, arra, hogy öncsalás nélkül adjuk magunkat testvéreinknek, még ha a néma tanúságtételt választottuk is; és szükség van arra, hogy átlátszók lehessünk Isten előtt, aki éppúgy *igazság*, mint szeretet.

Nem arról van szó, hogy entellektüeleket kell belőletek formálni — ez nem fér össze a kistestvér hivatásával — hanem arról, hogy alkalmassá kell benneteket tenni az igazság hordozására, s arra, hogy rokonszenvvel tudjatok a tiétektől különböző kultúrájú lelkekhez közelíteni.

Értelem és megértő képesség nélkül a szeretet már nem emberi s még kevésbé keresztény szeretet. Akár akarjuk, akár nem: az értelem és a hit kultúrája lelki életünkben mindig alapvető fontosságú marad, s ha ez a kultúra hiteles és igazságtól áthatott, úgy semmiképpen sem veszélyezteti sem hitéletünk egyszerűségét, sem a szegényeknek a munkában és nyomorúságaikban való osztozásra teljesen átadott életünk alázatát.

Vannak problémák, melyeket úgy is le lehet egyszerűsíteni, hogy az már nem lesz egyszerűsítés, hanem kibúvás az eszmény követelményei alól. Kétségtelen, hogy a mindennapok reális kapcsolataiban, érintkezéseiben is sokat megtudhattok az emberről, de a tanulás, az értelmi képzés ezt mindenképpen elősegíti. A tapasztalat napról napra bizonyítja majd előttetek ennek igazságát. Jellemző, hogy azok ismerik legjobban az embert, akik legjobban fölfogták az értelem egészséges és hiteles képzésének fontosságát.

Elvegyülni az emberek közé — számunkra ez azt jelenti, hogy Jézus és a szegénység igaz szeretetétől indíttatva, alázatos kistestvérként élünk közöttük. Ám ez nem azt jelenti, hogy egyenlősdit kell játszanunk, a középszerűség látszatát magunkra öltenünk, hogy ne vegyenek észre bennünket. Azért, hogy testvéreink ne vegyenek bennünket észre, vajon szabad-e lemondanunk annak a világosságnak hordozásáról, mely emberebb emberré, igazabb istengyermekké tehet bennünket? Nekünk az jutott osztályrészül, hogy mindörökké vívódjunk a kettős követelmény között, hogy *alázatosak és kicsinyek,* de ugyanakkor a sötétségben *fénylő világosság* legyünk. Vívódás a sorsunk, mert nem lehetünk mások, mint amit szükségszerűen formál belőlük Krisztusnak, az Igazságnak és az Életnek a szeretete.

Egyre világosabban kirajzolódik előttem a kistestvérek arculata. Mindenestül át kell engedni magunkat a bennünk munkálkodó Szentléleknek; nem szabad hagyni, hogy eltérítsenek bennünket lényeges feladatunktól, attól, hogy a szeretetnek egészen átadott csöndes imádkozók legyünk a megváltás művében. Amilyen mértékben akarjátok csorbítatlanul átélni eszményeteket, olyan mértékben

világosul meg előttetek e hivatás minden konkrét követelménye. S ebben igazat adnak nekem azok a kistestvérek, akik munkában, tanulásban vagy az emberek között folyó életük során minden napon igyekeznek megközelíteni az eszményt. Ők valamennyien megértették, s nemegyszer fájdalmasan értették meg, hogy nem lehetünk Jézus igazi kistestvérei *a teljes nagylelkűség hősiessége* nélkül, mert csak ez tár minden béklyótól megszabadult szívet és lelket a kegyelem munkája elé. Szívem minden vágyával kívánom, bárcsak hűségesek lennétek Jézus hívásához, s e vágy erejével ismétlem: mindentől elszakadva, mindenről lemondva, el kell fogadnotok a hősiesség parancsát, s ha úgy fordul, meg kell halnotok önmagatok számára. Fenntartás nélkül kell meghalnotok Krisztussal, fenntartás nélkül kell vele engedelmeskednetek, alázatosnak lennetek, s megszabadulni minden béklyótól. Nyugodtan merem állítani, hogy amíg nem fogtátok föl a teljes nagylelkűség alapvető magatartásának szükségszerű voltát, amíg őszintén nem kívánjátok ezt magatokévá tenni, addig nem is mondhatjátok, hogy már kezdtek Jézus kistestvérévé lenni. S gyöngeségetek ne rettentsen benneteket: Jézus, egyedül Jézus kegyelme teremti meg bennetek és veletek ezt a lelki magatartást. Engedjétek át magatokat neki hitben és az iránta érzett szeretet örömében, s ő majd fokozatosan véghez viszi bennetek megkezdett művét.

Sose képzeljétek, hogy a magatok erejének köszönhetitek a vágyaitokat és tetteiteket átható hősiességet. Igaz, törekednetek kell arra, hogy Jézussal megváltsátok a világot, de testvéreitek megváltása nem a ti életszentségetek, nem a ti tisztaságotok révén történik. Egyedül Jézus menthet meg, válthat meg; szeretetünk — ereje és hősiessége arányában — lehetővé teszi, hogy részt vegyünk „Jézus munkájában". Nagyon sokáig kellene még várakoznunk, ha olyan megtisztulásunkra várnánk, mely képessé tesz bennünket arra, hogy részt vegyünk a titokzatos test növekedésében és természetes tevékenységében! Szeretetünk sokkal távolabbi célra is törhet — s ez nem összeférhetetlen az alázattal és az igazsággal — de sohasem gyarló életünk és egyéni imánk értéke lesz az, ami testvéreinket közelebb viszi Krisztushoz. Nem, Jézus és lelkünk között igenis önmagáért való a megállapodás: végtelen és irgalmas szeretetén kívül nincs más magyarázata.

Kistestvérek, most nyomban, még ma, ajánljátok fel magatokat teljes nagylelkűséggel, hősiességre elszántan, Jézus lelketekben

folyó munkájának, a jászoltól a keresztig és a feltámadásig. Azon legyetek, hogy szívetek minden vágyát — mely arra irányul, hogy nagy dolgokat cselekedhessetek Jézus szerelméért — mindig tudjátok a konkrét pillanatra vonatkoztatni, a pillanatra, melyet szűknek, egyhangúnak éreztek. Így lesztek olyan hősiesek, amilyen Szent Teréz volt.

Örömben és hálában éljetek, mert Isten elhívott benneteket. Úgy gondolom, Jézus azt kívánja, hogy kistestvérei mintegy szemléltető oktatás révén meg tudják mutatni századunk emberének és kereszténye inek, hogy az Istennel való igaz, bensőséges, az egyszerű és megváltó vággyal teli, mélységes ima, vagyis a belső ima lényeges és mindig megvalósítható feladata a papnak, a szerzetesnek és a kereszténynek, bármi legyen a foglalkozása, életmódja, bármilyen természetűek legyenek mindennapi nehézségei. Jézus szeretetmisztériumának szemléletét testvériségeinknek kell ismét belevinni a modern élet, s minden jogos tevékenység középpontjába. A túlhajtott tevékenység, az építendő világ nagysága hamis evilági misztikával áthatva, meg is törheti az embert és a keresztényt, ha nem talál vissza szemlélődő hivatásának teljességéhez, mely istengyermeki voltának szerves és életadó része. Engedelmes alanyok legyünk Jézus kezében, akik élő kísérlettel bizonyítják, mire képes a kegyelem, mikor gyönge emberi eszközöket segít, mit tehet materialista légkörben is: ez a mi alázatos feladatunk.

Most örvendezzetek Krisztussal való megszületésetek misztériumának. Ha nagylelkűségteknek nem szabtok határt, napról napra többet fedeztek fel belőle.

*
* *

Korunkban, mikor a világot szinte akarata ellenére ragadja magával a technikán alapuló civilizáció egyre sebesebb, könyörtelen sodra, mely szolgaságba veti az emberiséget, s kizárólag földi látóhatárok közé akarja szorítani, a kereszténység kettős kísértésnek van kitéve. Az első: egy visszakozó mozdulattal szétválasztani a kereszténység sorsát a világétól, hogy a keresztények „csökevény maradékként éljenek" Jézus lelki uralmára és a túlvilági életre várva. A hivatásból elkülönülő szemlélődő életét szeretnék kiterjeszteni a hívek egész testvériségére. A másik kísértés pedig az, hogy

a keresztény egész lényével, tudományos, gazdasági, társadalmi és politikai tevékenységével arra törekedjék, hogy keresztény irányban befolyásolja a jövő világ megalapozását, s ennek érdekében arra is kész legyen, hogy a kereszténységben — ténylegesen, de még talán elvben is — ne lásson mást, mint a földi problémák megoldásának eszközét, s hogy elveszítse érzékét a lelki ország iránt, Jézus küldetésének transzcendentális volta iránt, hogy megfeledkezzék az imádásról, s az egész emberiség isteni, természetfölötti rendeltetéséről.

Ne engedjen a keresztény se az egyik, se a másik kísértésnek, emberi és istengyermeki hivatásának csorbítatlan megvalósításával győzze le őket, s emelkedjék túl rajtuk. E küzdelembe iktatódott bele a testvériségek küldetése, s jelenünk körülményei határozták meg sajátos jellegét. E két ellentétes követelménynek általunk, bennünk kell találkoznia, mikor a kereszténveket hozzásegítjük, hogy visszataláljanak a szemlélődés útjára. Belső imánk ezért más, mint a remete, vagy a trappista imája, talán nincs meg benne a csöndes, mozdulatlan imádás, mely az anyagi dolgoktól való tényleges és teljes elszakadás gyümölcse. A mi imádságunknak könyörgő, az emberiség szenvedéseitől, nyomorúságaitól elnehezült imádásként kell szárnyalnia, mintegy lelkünkben támadó visszhangja lesz a drámának, mely korunkban zajlik az egyház missziós zónáiban. Lehet, hogy a fájdalom árnyalatával élesebben jelöli meg imaéleteteket az a kockázat, hogy az imát, az imádást és Jézus istenségének szemléletét a tevékenykedő kereszténységbe akarjuk beiktatni, korunk kereszténységében, mely ki van téve a veszedelemnek, hogy látókörét földi határok zsugorítják anyagiassá. Tudjuk, ezért ajánlottuk fel magunkat. Ezért törekszünk szüntelenül Jézus felé, s mikor mi magunk is ott vagyunk az élet sodrában, ezért őrizkedünk a tisztán emberi eszközök kísértéseitől, hogy az emberiség üdvéért folytatott harc élvonalában küzdő testvéreinknek elnyerjük azt a kegyelmet, amely egyházunkban sajátosan jellemző mireánk. Életmódunk, mely szemlélődő és ugyanakkor elkötelezett, már önmagában is fölajánlás akar lenni, imádás testvéreink nevében, s a lelki ország kovásza e földön.

Ott akarunk lenni az életben, hogy kivehessük részünket a szenvedésből és a küzdelemből, mely elől a kereszténynek nem szabad kitérnie. Így akarjuk *kieszközölni testvéreink számára, hogy megmeneküljenek az első kísértéstől.*

Tisztaságban akarunk élni, őszintén, önként, egyszerűen csak Jézusnak ajánlva életünket, lemondva minden keresett és szervezett emberi akcióról, így akarjuk *kieszközölni testvéreink számára, hogy megmeneküljenek a második kísértéstől.*

Így fogadjuk lelkünkbe a napjaink kereszténységében zajló dráma lényegét, hogy így éljük át az engesztelés szellemében, s Jézus lelki országának fényében így találjunk rá megoldást e földön.

RÉSZLETES TARTALOMMUTATÓ

I. rész

JÉZUS KISTESTVÉREINEK HIVATÁSA

1. FOUCAULD ATYA ÉS JÉZUS KIS TESTVÉREI 15

Foucauld atya célkitűzései 15. — Látszólagos kudarca 16. — Egységben „Jézussal, szeretett Testvérével és Urával" 17. — Részvétele a megváltás művében; Jézus „munkatársa" 18. — Foucauld atya állandó rendelkezésre állása 19. — tanulmányai 20. — jelenléte 20. — Programja: elérhetővé és kicsinnyé válni 21. — „Élete egészével" prédikálta az evangéliumot 22. — Kettős családjának megalapítása 22. — Halála 22. — Első szabálytervezete 22. A Kis Testvérek és a názáreti életeszmény 23. — Az apostoli munka új formája egyházunkban 25. — A „szegény módszerek": nemcsak a látható sikerek számítanak 26. — A kistestvérek a szegények életét vállalják 27. — A papok sem alkotnak kivételt; Jézus papsága 27. — A kistestvérek kötelesek munkájukból megélni 29. — Öltözékük 29. — Apostolság jelenléttel 29. — Pap és fizikai munka 30. — A gazdasági környezethez kapcsolódástól annak megértéséhez 30. — Apostolság és barátság 31. — Mindenki kistestvérei, a nomádoké is 31. — A kistestvérek apostolságának alapja bensőséges kapcsolatuk az Oltáriszentségben lakó Jézussal 35. — Őszinte testvéri szeretetük egymás között 35. — A testvériségek élete 36. — Az „ima állandó megbízottjai" 37. — Jelenlétük a munkások között 38. — Elterjedésük a világban 39.

2. ÜZENET BENI ABBÈS-BŐL 41

Beni Abbès-ben, Foucauld atya kápolnájában 41. — Jézus hűséges követése: „Mit tenne a mi Urunk?" 42. — Egyszerűen,

szeretettel „jelen lenni" 43. — A kistestvérek bármily munkával tanúságot tehetnek 45. — A legfőbb biztosíték: Jézussal egyesülve élni 46. Jézus kívánsága: a kistestvérek Isten „kis szegényei" legyenek 47. — Szegények Jézus iránti szeretetből 48. — A kistestvérek szívét tökéletesen töltse be az emberek iránti szeretet 49. — Az igazi apostolság Jézus kívánsága szerint: Világosság, só, kovász legyünk, nem pedig csak szerinte cselekedjünk 50. — Örüljünk, ha valóban Jézus nevéért ismer félre és néz le a világ 50. — Megosztani Jézussal gyalázata és haláltusája titkát 51. — Ne hamisítsuk meg Jézus országát és „jóhírét" 51. — A kistestvérek a szegények közül is a legszegényebbeknek adják oda magukat! 52. — Az igazi testvéri szeretet személyies, emberies, nem gépies 53. — Minden ember abszolut értéke, hogy Isten képmása 53. — Őrizzük meg szeretetünk testvéri jellegét 53. — beteggondozás ebben a szellemben 54. — Jézus legyen állandó elmélyülésünk tárgya 55. — Az ima a vágyott evangéliumi élet megvalósításának az eszköze 55. — „Életem Jézus életének folytatása legyen" 56. — Rendületlenül reméljünk, bízzunk Jézusban 56. — Az erős és legyőzhetetlen hit Jézussal való kapcsolatunk alapja 57. — Foucauld atya bátor, gyakran fájdalmas imája 57. — Az akarat szerepe az imában. Imádkozni: „Szeretve gondolni Istenre" 57. — Az evangéliumról elmélkedni, hogy aszerint alakítsuk életünket 58. — Foucauld atya sajátos apostoli hivatása 58. — Fokozatosan bontakoztassuk ki mi is, egyedül a Szentlélekre hallgatva, hivatásunkat 59.

3. ÜZENET MAR-ELIASBÓL 61

Csüggedés gyarlóságaink miatt, remény és bátorság 62. — Egyszerűen élni a szegények között 63. — A munkás Jézus utánzása 64. — a dolgozó munkájában és szívében jelen lenni 64. — Szociális és személyes igazságtalanság 65. — Szolidaritás a munkásokkal 66. — Munkásélet és szerzetesség 67. — A kistestvérek megváltó imája 68. — Szegénység, szenvedés és ima 69. — Szüntelen ima a Szentlélek működése révén; élet az imából 70. — Jézus állandó imádása az Oltáriszentségben 71. — Örökimádó Testvériségek 71. — Foucauld atya a hitről, reménységről és bátorságról 73.

4. A SZEGÉNYEK IMÁJA 77

A kistestvérek az „imádság állandó megbízottjai" 78. — Jézus tanít meg imádkozni 79. — Az akarat és türelem szerepe az

imában 80. — A kistestvérek egyszerű imája 81. — Nem a módszer, az akarat a lényeges 82. — A hit, remény és szeretet igazi gyakorlása 82. — Időzés az Oltáriszentség előtt 83. — Elmélkedés és ima 83. — A Szentlélek imádkozik bennünk 84. — Kitartás a gyöngeségben; az akarat döntő szerepe 84. — Az ima egyszerű útja a kistestvéreknél nem az elmélkedésen át vezet 85. — A hitből fakadó ima és az állhatatosság 86. — Hogy megtanuljunk imádkozni, sokat imádkozzunk 87. — Erő és bátorság; egész valónk törekvése Isten felé 88. — A nyugalom, pihenés és csend időinek jelentős szerepe életünk ritmusában 89. — Rekollekció és lelkigyakorlatok 92. — A munka és pihenés, a testi és szellemi tevékenység ritmusának megőrzése, nehézségek árán is 93.

II. rész

NÁZÁRET ÉS FOUCAULD ATYA

1. NÁZÁRET MISZTÉRIUMA 99

Jézust követni annyi, mint szeretetből utánozni 99. — Jézus názáreti életének eddig csak passzív vonatkozásait látták 99. — Názáret: tudatosan vállalt életállapot 100. — Jézus szabadon választotta a szegények sorsát, a kétkezi munkát 102. — Jézus belső életének Názáret csak kezdete 103.

2. HOGYAN FEDEZTE FEL ÉS HOGYAN ÉLTE ÁT FOUCAULD ATYA NÁZÁRET MISZTÉRIUMÁT 105

Mindent Jézus szeretetébe foglalni: ez Foucauld atya életének célja 105. — Szeretetből való utánzás, készség az alázatos egyszerűségre 106. — A názáreti misztérium fokozatos felfedezése: — I. Foucauld atya mint „Jézus útitársa" 107, Szabad vállalása Jézus „gyalázatának" 108, E gyalázat szeretete és vágya 111, Mély hite az Eucharisztiában 112. — II. Eleven kapcsolat embertársaival, erősödő felebaráti szeretet 114. — III. Felebaráti szeretetének teljes kibontakozása azonulás a bennszülöttek életével 115, Názáret misztériumának vonásai Foucauld atya életében 117.

3. FOUCAULD ATYA REMETESÉGEI ÉS TESTVÉRISÉGEI 119

A környezet tudatos megválasztása 119. — A kistestvérek Názáretje: Az első kolostor leírása és élete 121. — Remeteség a klarissza apácák kertjében 124. — Az 1899. évi szabályzat: kolostori élet terve 125. — A Beni Abbès-i testvériség 129. — A Hoggar-i remeteség 131. — Foucauld atya „odavalósinak" számít a tuareg-ek között 132.

4. NÁZÁRET MINT SZERZETESI ÉLETFORMA 135

Új külső életforma Názáret nyomán a szerzetesek számára 136. — Elvegyülés az emberek között 137. — A szerzetesi életforma új alkalmazása 138. — A szerzetesség mai krízistünete: Sokszor nagyobb az önfeláldozás világi apostolok körében 140. — „Jámborsági gyakorlatok" összetévesztése a szerzetesi élet lényegével 141. — A formalizmusból a hősiességre; hősiesség és szeretet 142. — A teljesen Istennek szentelt élet értéke; a cölibátus jelentősége 143. — A belső és lelki jellegű elkülönítettség fontossága (tisztasági fogadalom) 143. — Foucauld atya feladja a külső elkülönítettséget: a kistestvérek megosztják a szegény munkások életét 144. — Az evangéliumi tanácsok követése a világban: az egész élet apostolivá válik 145.

III. rész

A TESTVÉRISÉGEK ESZMÉNYE

1. JÉZUS KIS TESTVÉREI 151

A kistestvérek egészen Jézus Krisztusért élnek. Céljuk a teljes és igazi barátság: az egység Vele 151. — Ők az emberiség Jézusra emelt tekintete 152. — Károly testvér egyszerű útja: „Jézusnak, szeretett Testvérének és Urának" utánzó követése 152. — Emberek között élve, egyetlen tennivalótok szeretni őket 153. — Kicsinyen és alázatban élni és minden embert testvérként szeretni 154.

2. JÉZUS MUNKATÁRSAI A MEGVÁLTÁSBAN 157

A kistestvérek belső magatartása lényeges, nem a keretek 157. — Szeretet az azonosulás, a hasonulás vágyával és minden kereszt megosztására irányuló törekvéssel 158. — Részesedés Jézus megváltó művében, részesedés a keresztben 159. — Gyöngeségünk fájdalmas tapasztalata s a csüggedés kísértése 160. — Örvendező erőfeszítés, Jézus keresztjére és nem önmagunkra tekintünk 161. — Kapcsolat Jézus keresztje és a napnak a maga baja között 161. — A világ nagy kínszenvedése és a mi kis szenvedésünk 162. — A részvállalás Krisztus és testvérei szenvedésében erő és béke forrása 162. — Jézus Szívének misztériuma 163. — Alapvetően fontos készségünk, hogy áldozat állapotában éljünk 164. — Kudarcaink elviselése. Erőforrásaink: az Oltáriszentségben jelenlevő Jézus, a kínszenvedés szemlélete és önmagunkról megfeledkező részvétel mások szenvedésében 165. — Az áldozatul ajánlott, Krisztussal való egyesülés legmagasabb foka a szentmiseáldozatban 165. — A Titokzatos Test szolidaritása. Váltságul felajánlás a testvérekért 166.

3. AZ IMÁDSÁG ÁLLANDÓ MEGBÍZOTTJAI 169

A „Nagy Jelenlét": a látható és láthatatlan világban 169. — Hitünk a láthatatlan valóságban és az imádság 170. — Az állandó imamegbízottak állandó jelenléte Isten előtt 171. — Az imádság fontossága 171. — Az imaélet két módja: a tiszta imádság és az állandósult imaállapot 172. — Jézus imádsága 173. — Imánk legyen elsősorban az imádás és az érdekmentes szeretet ténye 173. — Az imádság önátadás és elszakadás 174. — Állandó készség az imára 175; maradjon mindig az első helyen 176. — Hasadás az élet és az ima között; az egyetlen kapocs a szeretet 177. — Az ima csak hitből és szeretetből él 178. — Önuralom és aszkézis mint előfeltétel 178. — Az imaállapot állandósulása 179. — Miként formáljuk cselekedeteinket állandó imává? 180. — Az imaállapot nem más, mint a hitnek a világ valóságaira vetett tekintete 181. — Szolidaritásunk az emberekkel a hit fényében 182. — Kétféle hiba e téren 182. — A bűn érzékelésének fontossága 183. — Az együtt-megváltás előfeltétele a Megváltóval való egyesülés 183. — Hittel átfogni Jézust az evangéliumon át, de köztünk való jelenléte tudatában 184.

4. GYAKORLATOK ÉS LITURGIA 187

Az ájtatossági gyakorlatok nem azonosak a liturgiával 187. — E gyakorlatok nem egyértelműek az imával, csupán az ima módszerei 188. — Az ájtatossági gyakorlatok szerepe imaéletünk fejlődésében 190. — Néhány szabály a gyakorlatokkal kapcsolatban 191. — közösségi ima jelentősége 193. — gyakorlati útmutatások a kistestvérek számára: Óvakodás a rutintól 193. — Elmélyítéssel pótolni ami mennyiségileg elveszett 194. — A gyakorlatok nem öncélúak 195. — Világosan látni a célt 196. — A liturgia jelentősége 196. — A zsolozsma a kistestvérek életében 197; és a jelenlegi élet való körülményei közt 199.

5. A TESTVÉRISÉGEK ASZKÉZISE 201

Hűséges kitartás az állandó nehézségek közepette. Megőrizni „a vágy végtelenségét a teljes tehetetlenségben" is 201. — Test és szellem az emberi személyiségben 203. — A belső harc állapota természetes állapot 203. — A kistestvérek aszkézise más, mint a klauzúrás szerzeteseké 204. — Hitből fakadó bátorság és bizalmatlanság önmagunk iránt 205. — Embervoltunk helyes értelmezése alapvető jelentőségű 205. — Az eredményes aszkézis első feltétele a világos önismeret, a korral járó fejlődés figyelembevételével 206. — Az aszkétikus program kidolgozása 207. — Életrevízió, testvéri figyelmeztetés és önismeret 208. — Egymást segíteni és nem elcsüggeszteni! 209. — Harc az imát és testvéri szeretetet gátló hajlamok ellen 209. — Az aszkézis három alapvető magatartása 210. — A teljes megvonás szerepe a kistestvéreknél 210. — A szabályozott használat magatartása 211. — Aszkézis minden irányban 212. — Az ima aszkézise; egyik legfontosabb része a csend 213. — A testi magatartás jelentősége az imában 214. — A szóbeli ima jó végzése. A képzelet és a szellem fegyelmezése 215. — Foucauld atya aszkézisének jellemzője a kereszt szeretete 216. — A noviciátus célja eljutni a belénk öntött ima első fokára 217. — Nevelésünk lényege és fő célja 218.

6. SZEGÉNYSÉG 219

Szegénység Jézus követésének vágyából, s a szegények iránti szeretetből 219. — Kényszerű szegénység 219. — Önkéntes szerzetesi szegénység 220. — Botránkozás a szerzetesi szegénység

mai gyakorlata miatt 220. — Megszüntetésének módja 221. — Birtoklás az előtérben teljesebb élet helyett 221. — A szegénység erényének értelme a lelki függetlenség 222; ennek akadálya a birtoklási ösztön 222. — A szegénységi fogadalom célja 223. — A szellem és a jog összehangolása: az összes javak szerény használata 223. — Jézus a mesterünk a javak szabad használatában 225. — A növekvő komfort veszélyei 226. — Életünkkel kiáltsuk a világba az evangéliumot, de példás egyszerűségünkkel is 226. — Jézus szegénysége örvendező 227. — Az evangéliumi szegénység ráhagyatkozás Istenre 227. — Túlzott aggodalmaskodás a jövőért 228. — A szegénység ellen gyakrabban vétünk fösvénységgel mint tékozlással 228. — Nehézségek a nagyobb létszámú testvériségekben 229. — Jézus követése mellett másik indíték a szegények szeretete 229. — Tanúságtétel és szeretetből való osztozás 230. — Veszélyes szembeállítani az Isten szeretetének és a felebaráti szeretetnek a parancsát 230. — Az önkéntes szegénység életformájának a nehézségei 231. — A kistestvérek problémái a munkásélet és a szerzetesi élet összeegyeztetése körül 233. — Gazdasági beállítottságuk 233.

7. MUNKA 237

Osztozás a szegény bérmunkások vagy kézművesek sorsában 237. — Az egyház jelenléte köztük a kistestvérek által 238. — A munka lelkisége 239. — Nincs jogunk megtagadnunk jelenlétünket a munka világában 240. — Az elanyagiasító technika túlhajtásainak megfékezése 240. — A munka keresztény értelmezése 241. — Az „ember" és a „keresztény" egysége 242. — A munka mint egyensúlyunk tényezője 243. — Vezeklés és engesztelés a munka egyik értelme 245. — Munka és megváltás 246. — A keleti civilizációk emberségesebb munkafelfogása 246. — A dolgozó kistestvér kezével maga Jézus dolgozik 247. — A munka értéke az emberi közösség szempontjából 247. — A munkás Jézus utánzása 248. — A munka megszentelése 249. — Szeretetünk ébersége, Krisztussal való egységünk és a munka 250. — A munkából eredő nehézségek bátor vállalása. Szolidaritás a munkatársakkal. Krisztus szeretetének hiteles képviselői legyünk 251.

8. TEOLÓGIA, SZELLEMI ÉLET ÉS EVANGÉLIUMI TÖKÉLETESSÉG 253

A teológia szerepe lelki életünkben 253. — Törés napjainkban a teológia és az élet közt 254. — Az ismeret és a szeretet ket-

téválása, mint az egyensúlybomlás oka 255. — Az intellektualizmus túlhajtásai helytelen visszahatást váltottak ki 256. — Természetfeletti hit és teológiai 257. — A teológiai kutatás célja 258. — Hitbeli intuíció és szeretet. A teológiai tudás szabályozó szerepe jámborságunkban 258. — Teológiai kontempláció és nem intuitív szemlélődés 259. — A teológiai ismeret előmozdíthatja a lélek megtisztulását 260. — Teológiai megismerésre törekvésünk mindig Jézus személyének szerető keresése legyen 260. — A teológia tudományos művelése kapcsán felmerülő veszélyek 261. — A szolíd bölcseleti alap nélkülözhetetlen, de nem lehet megállni az értelmi birtoklásnál 262. — Az ismeret és a szeretet nem fejlődnek párhuzamosan 263. — A teológia szaktudósait fenyegető veszély 264. — A teológiai ismeretekre törekvés mindig Krisztus keresése legyen a hitben 264. — A teológia tanulmányozása és oktatása 265. — A megújított és alkalmazott tanítás problematikája 265. — A lelki élet intellektualizálásának veszélye 266. — A szeretet messzebb juthat mint az ismeret 267. — A lelki olvasmány célja nem ismeretszaporítás 268. — Evangélium és élet 268. — A szentek tanításának és példájának tanulmányozása gyümölcsöző lehet 269. — A jelen perc egyszerűsége 269. — A kistestvérek ne aggodalmaskodjanak egy-egy lelki olvasmány elmaradása miatt 296. — Önmagunkról megfeledkezve Jézusnak engedjék át életüket 270. — A belső élet egyszerűsége a szeretetben 271.

9. SZENT TISZTASÁG — ÉGI SZERELEM 273

Szeretni tudni mint Jézus 273. — A szerzetesi szabályt pótolja az osztozás mások szenvedésében 274. — Részvétel Jézus megváltó munkájában 274. — Jézus barátaiként az emberek barátaivá lenni 275. — Előítéletek leküzdése és a tiszta szeretet kibontakozása 276. — Ennek három feltétele 276. — Szűzi, tiszta, mégis emberi szeretettel szeretni 277. — A kistestvéri élet egyetlen problémája: megtanulni szeretni 277. — A szeretet elválaszthatatlan érzelemvilágunktól 278. — A természetfelettiség hamis felfogásából eredő félreértések, katasztrófák 279. — Az érzelmeket nem elnyomni, hanem megtisztítani és kormányozni kell 280. — Nehézségek a fejlődés során: önző szeretet 280; az érzelmek eluralkodása 281; hirtelen támadó ellenszenvek 281. — Az érzékiségre való hajlam okozta nehézségek 282. — Jézus Szívével szeretni a cél; bizalom, hogy ehhez eljuthatunk

283. — Ez erős szeretet 283; és egyetemes szeretet 284. — Elsajátításának feltételei 284. — Szeretetünk megmutatása kifelé, ennek akadályai 285. — Hibáink elleni küzdelem 285. — Az akarat alapvető szerepe a szeretetben 286. — A kistestvérek elővigyázatossága a nőkkel való barátságban: nyíltság önmagunkkal szemben 286; ez jobban véd klauzúránál; a nők csak nővéreik lehetnek 287. — A férfi is általában a házasságban teljesedik ki 287. — A cölibátus értelme: emberi szerelemről lemondani Jézusért 288. — Ez az élet és szeretet teljesebb gazdagságáért történik 288. — A szeretetigény fejlődése életszakaszainkon: a növekedés problémái 288. — A növekedés folyamán egyre tágítsuk szeretetünket 289. — Jézus szerelmünk egyetlen tárgya 290. — Ez nem tűr középszerűséget, állandó küzdelmet és keresztvállalást kíván 290. — Intelmek a barátságról. Természetes alapjai és kölcsönössége 291. — Lelki kölcsönösség síkjára irányítani 291. — A barátság mint állandó lelki magatartás az emberek iránt 292. — Mindez Isten műve lesz bennünk szenvedések árán 292.

10. ENGEDELMESSÉG 293

Az engedelmesség újra felfedezése 293. — Mi az engedelmesség? 294. — Az engedelmesség és Krisztus misztériuma 295. — Jézus engedelmessége 296. — Jézus egyetlen mesterünk az engedelmességben 297. — Az engedelmesség gyakorlati problematikája 297. — Engedelmesség az egyházban — Krisztus tekintélye 298. — Nem a vak engedelmesség a kívánatos 299. — A szerzetesek engedelmességének különleges kérdése 299. — Engedelmesség és Istennel való alázatos együttműködés 300. — Test és lélek egysége: az engedelmesség lelki készségétől elválaszthatatlan annak külső gyakorlata 300. — Ha nem engedelmeskedünk testvérünknek, akit látunk... 300. — Engedelmesség és aszkézis 301. — Állandóbb egységben az Isten akaratával engedelmességünk által 302. — Az elöljáró egyetlen célja csakis a Krisztus akaratával szorosabb egység felé vezetés lehet 302. — Engedelmesség a testvéri bizalom légkörében 303. — Az engedelmesség állandó magatartásunk legyen 304. — Az engedelmesség a szeretet függvénye s annak növekedésével kapcsolatos 305. — Növekedés az engedelmességben gyakorlás által 306. — Az elöljárók felelőssége a testvériségekben 307. — A kistestvérek engedelmessége aktív lesz, vagy semmilyen 308. — A kezdeményezők felelőssége 309. — Szerzetesi engedelmesség helytelen parancs esetén, a hit fényében 310. — Súlyos problémákban magasabb hely megítélése a döntő 310. — Óvatosság az

elöljárók megítélésében 311. — Engedelmesség és tanulékonyság 311. — Engedelmesség a legfőbb hittanító tekintélyének 312. — Engedelmesség Róma döntései, tilalmai és intelmei iránt 313. — Engedelmesség nélkül a szeretet nem hozhatja létre a hierarchikus egységet 314.

11. PAPOK MINT KISTESTVÉREK 315

Párhuzam a kistestvérek és Assziszi Szent Ferenc első társainak hivatása között 315. — Foucauld atya mint pap is kicsiny tudott maradni 316. — A pap és laikus kistestvérek viszonya a testvériségekben 316. — Azonos hivatás az élet külső és belső szintjén 316. — A papi jelleg hivatást ad a megváltás munkájában való részvételre 317. — A belső áldozati magatartás 318. — Istennek szenteltség állapotában él minden kistestvér 318. — A pap elsődleges rendeltetése az oltáráldozat bemutatása 319. — A kistestvér papok szerepe a testvériségekben 320. — A pap kolostoron kívül is jogosan kapcsolhatja hivatását egybe fizikai munkával 320. — A pap pásztori tevékenységének szerepe 321. — A pap sajátosabb címen képviseli az egyházat a munka világában is 322. — A pap kétkezi munkájával biztosított megélhetésének évszázados hagyománya az egyházban 323. — Két feltétel állandó megkövetelése 324. — A világ mai helyzete fokozottan indokolja a pap kistestvér tanúságtételét 324. — Egyik jelentős mozzanat: a fokozott emberközelség jobban érthetővé teszi a papság realitását 325. — A kistestvérek apostolságának sajátos árnyalata: a legszegényebbre szorítkozás 326. — Önzetlen szeretet, ingyenes barátság, nem „térítés" 326. — Az ilyen apostolság az egyetlen eszköze szeretetünk kinyilvánításának 327. — Nem vitatni az egyes életformák értékét, hanem azt a formát, amire Isten hívott, a lehető legnagyobb szeretettel élni! 328.

IV. rész

LEVELEK A TESTVÉRISÉGEKHEZ

1. A SZERETET EGYSÉGE 331

Intés óvakodásra a szeretet eltorzulásaitól 331. — Szeretet a faji, osztálybeli vagy nyelvi korlátokon túl 333. — Szolidaritás

a szűkölködőkkel; jogos kívánság aktívan részt venni a dolgozók harcában 334. — A kistestvérek az egyház képviseletében szükségszerűen tartózkodnak e harc külső aktivitásától 335. — Csak ily módon lehet e harc keresztény 336. — A harc jogánál erősebb ragaszkodás a szeretethez, mint a kistestvérek különleges hivatása 338. — A munkás kistestvérek a szociális igazságtalanság kiáltó eseteiben társaik harcában aktívan is részt vehetnek 339. — A gyarmati és protektorátusi stb. területen élő kistestvérek kényes helyzete a szembenálló felek között 339. — Vállalni az igazságosság és szeretet melletti tanúságtételt üldöztetés, kiutasítás árán is 340. — A szellemiségben, kultúrában és emberi fejlettségükben eltérő népek közt élő kistestvérek nehézségei, s hivatásuk 341. — Bármilyen felsőbbrendűség gőgjének még a szikrájától is mentes, feltétlen testvéri szeretet parancsa 342. — A szigorúság és kemény nevelés kísértése 344. — Türelem az érthető ellenszenvvel szemben, tisztelet nagy teljesítmények iránt 345. — Technikai értékeink nem jelentenek még emberi és erkölcsi felsőbbrendűséget 346. — A merő szánakozás, mint a kistestvérek másik kísértése 346. — A kistestvérek francia alapításából eredő nehézségek és feladatok 347.

2. VÍVÓDÓ SZERETET 351

A mai világ elvesztette érzékét a személyes Isten iránt 351. — Ez befolyásolja a kereszténységeket is: a testvériesség tudatosítása jellemzi lelkiségüket 351. — Fenyeget az imádás érzékének, a csend és elkülönülés értékelésének csökkenése 352. — Személyes szeretet helyett az embereken keresztüli közeledés Jézushoz 353. — Az Istenért és testvérekért vívódó szeretet kettős lendülete 353. — Csak ha már rátaláltunk az élő Jézusra, találjuk meg testvéreinkben is Őt 354. — Jézust imádják a kistestvérek a maguk és testvéreik nevében 354. — Emberi eszközök mellőzésével szeretik testvéreiket 354. — Imádságos jelenlét, belső elkülönültség, cselekvő részvétel az emberek világában 355. — Kívánni a csend elkülönültségét, a találkozást Istennel 356. Jézust hallgatni, mit mond egyházán és szentjein át 356. — Élet hitből, alázat, igazságra törekvés 356.

3. NÁZÁRET 359

Názáret 1948-ban 359. — Jézus egyszerű életének mintája 361. — A kistestvérek életének két vonása, mint a názáreti Jézus

üzenete korunknak 361. — A szemlélődő és cölibátussal egybekapcsolt élet a boldogító Isten-látás elővételezése 362. — A kistestvérek a transzcendentális világ emlékeztetői a munka világában 363. — Ez a jelenlét küldetés is, szeretetből folyó szükségesség is 364. — A testvériségek ott lehetnek minden nép között 364. — Alázatos önismeret 365. — A szeretet tenni parancsol 365.

4. SZEGÉNYSÉG ÉS SZERETET 367

Az evangéliumi szegénység öröm 367. — A kistestvérek szegénysége csak a szeretet megnyilvánulásaként hiteles 368. — Minden szegény jogát védeni, de senkit sem elítélni 368. — A szeretet egységét sugározni a gyűlölet légkörében is 369. — A kistestvérek apostoli hivatása 369. — A szükséges megvonása csak a még szegényebbek iránti szeretetből történjék 370. — A szegénység és nyomor határa 370. — A keresztényi egyensúly szükségképpeni feszültségei 371. — A Krisztus szerinti szegénység ismertetőjegyei a kistestvéreknél 371. — A hegyeket mozgató, hitből fakadó Istenre hagyatkozás 372.

5. KARÁCSONY 373

Karácsony nagy öröme 373. — Erről tanúságot tenni a kistestvérek küldetése 374. — Jézus szeretetében növekedni 374. — Az engedelmesség misztériuma 374. — A Krisztushoz való kapcsolódás teljes egészében az engedelmesség által valósul meg a testvériségekben 375. — Küzdelem a velünk született makacsság ellen 375. — Befogadóképes, egyetemes intelligenciára van szükség 376. — Az értelmi képzés fontossága 376. — Állandó vívódás a kettős eszmény — kicsinynek lenni és világítani — követelménye között 377. — A teljes nagylelkűség hősiessége 378. — Egyedül Jézus válthat meg, de mi is részt vehetünk e „munkában" 378. — Belső imára, a szemlélődés titkára tanítani a modern világ tevékeny emberét 379. — A modern világ kettős kísértése a keresztények számára: Félrevonulni a világtól vagy kizárólag evilági problémákkal foglalkozni 379. — E két ellen-

tétes követelménynek a kistestvérekben kell találkozni 380. — Részvétel az emberek életében: óvás az első kísértéstől 380. — Önkéntes lemondásban élni Jézus iránti szeretetből: óvás a második kísértéstől 381.